

Ελευθερά

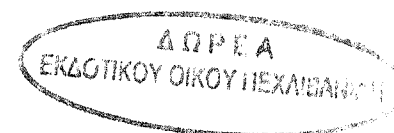

ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΗΛΑΡΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΗΛΑΡΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΧΙΛ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

11.1.34

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
7 — ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ — 7
ΑΘΗΝΑΙ

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΒΗΛΑΡΑ

ΥΠΟ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΤΥΠΟΓΡ. Γ. Π. ΞΕΝΟΥ

ΗΡΩΔΩΝ. ΜΠΕΝΑΚΗ 9 - ΑΘΗΝΑΙ

Ἰωάννης Βηλαρᾶς καὶ παράπλευρά του Ἀθανάσιος Χριστόπουλος, καὶ οἱ δυὸ συνομιλήκοι σχεδόν, ὁ πρῶτος γεννημένος στὰ 1771 στὴν Ἠπειροὶ καὶ ὁ δεύτερος στὰ 1770 στὴ Μακεδονίαν, ἀποτελοῦν καὶ συμβολίζουν τὴ χαραυγὴ τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ. Τὸ ἔργο τους γνωρίστηκε, ψάχτηκε καὶ τοποθετήθηκε συμπαθητικά, ὅσον κι' ἂν οἱ αὐστηρὰ προσηλωμένοι στὰ ὁροθέσια τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας ποὺ θὰ τὰ θεωροῦν ἀκίνητα καὶ τελειωτικά καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι, ὑποθέτω, καὶ κείνα κυμαινόμενα κι' ἐλαστικά, ὅσο κι' ἂν παραμερίζουν τὴν καθαρότερη λογοτεχνικὴν ἀξία τῶν προσώπων μπροστὰ στὴν ἱστορικὴ τους ἀξία. Κι' οἱ δυὸ τους γεννήθηκαν κι' ἐνέργησαν στὸν καιρὸ ποὺ ἡ φιλολογία δὲν εἶχε ἀκόμα πάρει ὄνομα γιὰ τὶς μεγάλες ἀντίζηλες ὅμως ἰσοδύναμες παντοῦ δειγμένες πνευματικὲς ἐνέργειες ποὺ λέγονται κ λ α σ σ ι κ ι σ μ ὁ ς καὶ ρ ω μ α ν τ ι σ μ ὁ ς καὶ τώρα τελευταίως καὶ π ρ ο ρ ω μ α ν τ ι σ μ ὁ ς, γιὰ νὰ πληρωθῇ καὶ τὸ μέρος ποὺ βρίσκοταν ἀδειανὸ στὸ μεταξὺ διάστημα. Σήμερα θὰ μπορούσαμε νὰ διαλέξουμε γιὰ τὴν κριτικὴ τοποθέτησι τοῦ Χριστοπούλου καὶ τοῦ Βηλαρᾶ κάποιο νόμο ταιριαστότερο ποὺ θὰ τὸν ἔλεγα ἄ ρ κ α δ ι σ μ ὁ ς. Εἶναι τὸ ποιμενικὸ ἰδανικὸ (1), ποὺ πηγάζοντας ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ἀναγέννησιν κυριάρχησε στὴν ποίησι τοῦ καιροῦ καὶ φυσικὰ στὸ νόημα καὶ στὴ γλῶσσα τῆς κριτικῆς τοῦ καιροῦ. Ὅταν ἀνακράζῃ ὁ Schiller στὴν ἀρχὴ κάποιου τοῦ ποιήματος: «Ἔτσι κι' ἐγὼ στὴν Ἀ ρ κ α δ ί α γεννήθηκα» μοῦ ὑποσχέθηκε ἡ φύση κι' ἀπὸ τότε ποὺ ἤμουνα στὴν κοῦνια, τὴν εὐτυχίᾳ· ἀλλὰ ἡ γοργή μου ἄνοιξη δέ μοῦ ἔδωκε παρὰ δάκρυα» ὁ ποιητὴς ἐκεῖ μακαρίζει τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα· μὰ ὁ νοῦς του θὰ πῆγαινε στὸ ἄρκαδικὸ ἰδανικόν.

Τὸ ἰδανικὸ τοῦτο θὰ ἐμπνέῃ καὶ τὰ γνωρισμένα μὲ τ' ὄνομα Ἀ ν α κ ρ ε ὄ ν τ ε ι α λυρικά τοῦ Χριστοπούλου καὶ τὰ Ἑρωτικά τοῦ Βηλαρᾶ στοὺς ἐξαιρετικὰ χαριτωμένους στίχους ἐκεῖ τῆς «γλυκυτάτης ἄνοιξης» ποὺ ὁ Θύρσος προσμένει τὴν «ὥραία του Δάφνη» γιὰ νὰ τὸν εὐτυχίσῃ.

(1) René Berthetot «La sagesse de Shakespeare et de Goethe. Paris 1930».

Ἀλλὰ μεταξύ τῶν δύο τούτων σφιχτοζευγαρωμένων ποιητῶν, τοῦ Χριστοπούλου καὶ τοῦ Βηλαρᾶ, εἶναι μιὰ πλατεῖα διαφορά πού τοὺς ξεχωρίζει. Δέν εἶναι μόνο ἡ διαφορά πού τοὺς κάνει νὰ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς σύγχρονους, ἀπὸ τοὺς γύρω τους, πού δημοσίευαν τότε ποιήματα. Ἀνάμεσά τους, κι' ἂν σχετισθοῦν βέβαια μ' ἐκείνους, ἀξίζει νὰ στέκωνται ταιριαστὰ καὶ γερά στὰ χλωρὰ καταφύγια τοῦ Παρνασσοῦ, ὅσο οἱ ἄλλοι δέν εἶδαν οὔτε στὸν ὕπνο τους καὶ τὸν ἴσκιο μιᾶς πρασινάδας, πού θὰ ἦταν πνευματική, ἀνάξιοι καὶ νὰ περάσουν ἀπὸ κεῖ. Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος εἶχε τὴν περιέργεια καὶ τὴν ὑπομονή σ' ἓνα τόμο τοῦ βιβλίου του «Κωνσταντινούπολις», νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ τὰ ὀνόματα καὶ κάποια ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν σύγχρονων συναδέλφων τοῦ Χριστοπούλου. Βλέπει κανεὶς πὼς δὲ μπορούσε παρὰ νὰ ξεχωρίζῃ, ποιητὴς αὐτός, ἀνάμεσα σὲ ἀστείους μουτζουρωτὲς τοῦ χαρτιοῦ, ὅμως κι' ἔτσι ἀξιανάγνωστους καὶ ἀγαπητοὺς γιὰ τὴν ἐποχὴ τους. Ἀλλ' ὅμως ὅτι τοὺς κάνει νὰ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς σύγχρονους βρίσκεται κυριώτερα, σὸ ξεχώρισμα Βηλαρᾶ καὶ Χριστοπούλου, τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ὁ Πολυλᾶς μέσα στὸν περίφημο πρόλογό του γιὰ τὸ Σολωμὸ ἀνἀφέρει τοὺς δύο «προδρόμους, καθὼς τοὺς λέει, τοῦ Σολωμοῦ, εἰς τὴ ρητὴ διαμαρτύρηση ἐναντίον εἰς τὸ πολυχρόνιο σύστημα τῆς γραπτῆς γλώσσας». Ὅμως ἐξακολουθώντας χαρκτηρίζει ἔτσι τὸ Χριστόπουλο καὶ τὸ Βηλαρᾶ: «Ποιητὴς ὁ πρῶτος, τεχνικώτερος στιχουργὸς ὁ δεύτερος». Νομίζω πὼς ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, καθὼς δογματίζεται ἐπιγραμματικά, δέν εἶναι ἀρκετός, γιὰ ὅσους μάλιστα ἀντιλαμβάνονται τὴ σημασία τοῦ στίχου στὴν ποίηση, μήτε ὀρθός. Ἀκριβῶς ἡ τέχνη, πού σημειώνει ὁ Πολυλᾶς τὸν ξεχωρισμὸ τους ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλο, μᾶς παρασταίνει κάποια διαφορά καὶ στὴν ποίηση. Τί εἶναι ὁ στίχος; Γλῶσσα καὶ λόγος, φράση καὶ ζωγραφιὰ, αἴσθημα καὶ ρυθμός. Τὰ βρίσκουμε τεχνικώτερα, δηλαδὴ ἐντελέστερα σὸ Βηλαρᾶ, γιὰτὶ εἶναι ὁ ποιητὴς ἐντελέστερος, ἡ γλῶσσα του, φράση, ζωγραφιὰ, ρυθμός— καὶ τοῦ ἄλλου φανερώνεται ἡ ποίησιν μ' αὐτὰ της τὰ δῶρα παρὰ στὴ γλῶσσα μὲ τὴ γλῶσσα; Ὁ στίχος, ὅταν εἶναι ὠραῖος ἐκδηλώνεται στὴν ποίηση. Ἡ γλῶσσα τοῦ Βηλαρᾶ κανονικώτερα περιπατώντας καὶ ὁμαλώτερα πηγάζοντας ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι κι' ἀπὸ τὸ ἐλεύθερο λαϊκὸ μίλημα φέρνει τὸ Βηλαρᾶ πολὺ περισσότερο στὸν Ψυχαρισμό τῶν ἡμερῶν μας· γιὰ τοῦτο καὶ ὅσο ἂν τοῦ λείπουν κάποια ἀγαθὰ τοῦ προδρόμου του δέντοῦ λείπουν καὶ τὰ κακά του, ἀπόλυτη εὐπέθεια κι' εὐπάθεια ἀφιλοσόφητη στὴν κυριαρχία τῆς γραμματικῆς καὶ χιμαιρικῆ ἀπλοποίησης τῆς γραφῆς. Ἀλλὰ καὶ μ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα ὁ ἡπειρώτης δείχνεται περισσότερο ποιητὴς ὅσο δέν εἶναι ὁ βυζαντινὸς του ἀντίζηλος. Βέβαια ἡ γλῶσσα τοῦ Χριστοπούλου καὶ ἡ ποίησίν του μαζί μπορεῖ νὰ ἔχουν εὐγένεια καὶ φυσικότητα, μὰ καὶ μαζί καὶ ἄτονο καὶ χαλαρό, καὶ πεζο-

γραφικὸ, μιὰ χλιαρότητα πού μπορεῖ νὰ εἶναι ἀρμονισμένη στὴν ἀτμοσφαῖρα κάποιου σαλονιοῦ, καὶ σὲ κάποια φαναριώτικη ἀστικότητα, ὅμως ὄχι καὶ ὁ ἀέρας πού μᾶς ἔρχεται λυτρωτὴς ἀπὸ τὸ βουνὰ καὶ μᾶς ζῆ.

Ὅταν ἀκοῦμε τὸν Ἀλέξανδρο Σοῦτσο νὰ μᾶς τὸν ὕμνῃ τὸ Χριστόπουλο νέον Ἀνακρέοντα πού «ὠραῖα πρῶτος ἔψαλε τὰ κάλλη τῶν ὠραίων» καὶ τοὺς στίχους του πού «στῶν ρυάκων τὸν τερπνὸν ψιθιρισμὸν γραμμένοι, τῶν ρόδων καὶ τῶν μυρσινῶν τὴν εὐωδίαν ἔχουν καὶ φυσικοὶ ὡς ρεύματα γλυκῶν ναμάτων τρέχουν» ὡς μὴ λησμονοῦμε πὼς «ὁ νέος Ἀνακρέων» μᾶς θυμίζει περισσότερο ἀπὸ τὸν ἀπρόσιτο σήμερα σχεδὸν σ' ἐμᾶς λυρισμὸ τοῦ ἀληθινοῦ Ἀνακρέοντος τὰ μικρόχαρα παιγνίδια τοῦ βυζαντινοῦ ψευδανακρέοντος πὼς ὁ «νέος Ἀνακρέων» δέν παθαίνεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα, καθὼς καὶ ὁ ἀρχαῖος, ἀλλὰ ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ Σπυρίδων Λάμπρος στὴ σχετικὴ ὁμιλία του, χ α ρ ι ε ν τ ῖ ζ ε τ α ἰ μὲ κείνο. Ὁ στίχος, γενικώτατα, γιὰ νὰ εὐωδιάζῃ σὰν τὰ ρόδα καὶ σὰν τίς μυρσίνες καὶ νὰ εἶναι φυσικὸς πρέπει νὰ κρύβῃ τὴν εὐωδία καὶ τὴ φυσικότητα τῆς τέχνης, πού εἶναι κατὰ ἄλλο, περιπλοκώτερο καὶ ὄχι τόσο ἀπλὸ καθὼς τ' ἀνθὴ καὶ τ' ἀντικείμενα τῆς φύσεως. Καὶ περισσότερο ὡς μὴ λησμονοῦμε πὼς γιὰ τὴ σύγκριση καὶ τῶν δύο ὁ Βηλαρᾶς μὲ τὰ αἰσθηματικά του καὶ μὲ τὰ σατυρικά του καὶ τὰ μυθογραφικὰ στιχουργήματα εἶναι ὡς ποιητὴς τεχνικώτερος καὶ ἀρτιώτερος ἀπὸ τὸ Χριστόπουλο.

Ὁ Χριστόπουλος, ὕστερ' ἀπὸ ἓνα βιαστικὸ πέρασμα στὴν Ἀθήνα, γύρισε στὴ Ρουμανία ὅπου πέθανε σὸ Βουκουρέστι στὰ 1847. Καὶ μετὰ τὸ θάνατό του κι' ὅταν πιά καὶ τὰ ἐρωτικά καὶ τὰ Βακχικά του καὶ τὰ Αἰολοδωρικά του, καθὼς τὰ ὠνόμαζε στιχουργήματα καὶ πεζογραφήματα, περίεργα καὶ διασκεδαστικά, ὅσο ἡ Ἑλλάδα γίνονταν ὠριμώτερη στὴ γνώση καὶ στὴ μόρφωση, τόσο μήτε πιά ἤθελε, μήτε γύρευε νὰ τὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ τὰ διαβάζῃ, ἀπόμεινε ὁ Χριστόπουλος, καθὼς συχνὰ συμβαίνει στὴ μνήμη καὶ στὴ δόξα πνευματικῶν συναδέλφων του μὲ τ' ὄνομά του ὀξυστικό, ἀντίθετα μὲ τοὺς θανάτους πού ἐξαφανίζουν ἄστοργα τὰ γραμμένα καὶ τὰ ὀνόματ' ἄλλων. Ἡ φήμη του πρωτοσημειώθηκε ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Σοῦτσο στὸν πρῶτο του χαιρετισμὸ πρὸς τὸν βασιλέα Ὁθωνα καὶ στερνὰ μνημονεύθηκε τιμητικώτατα ἀπὸ τὴ λύρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Παγκαβῆ, ὅταν πρωτοφάνηκε στὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ ἡ μοῖρα σὸ Βηλαρᾶ στάθηκε ἀντίθετα συνοφρυωμένη κι' ἀγέλαστη. Σπούδασε καὶ κείνος τὴν Ἱατρικὴ καθὼς ὁ Χριστόπουλος καὶ μορφώθηκε γλωσσικὰ καὶ φιλολογικὰ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως γυρίζοντας, ὅσο κι' ἂν ἦταν ἔκτακτα γραμματισμένος γιὰ τὴν ἐποχὴ, ἔπρεπε νὰ ἐγκατασταθῇ καθὼς ἦταν ἡπειρώτης, μέσα στὰ Γιάννενα, ὅπου δέν ὑπῆρχαν ἡγεμόνες Μολδο-

βλάχοι, και άστική έλληνική ζωή, και μ' όλη τη σκλαβιάν αυτόνομη, και διδάσκαλοι έθνικοί και πρίγκηπες έλληνογέννητοι για να τον περιλάβουν και για να τον τιμήσουν, πολύτροπα, για να τον δοξάσουν και για να τον ευτυχίσουν, καθώς ήταν ή τύχη του Χριστοπούλου. Στά Γιάννενα υπήρχεν ή τυραννία του 'Αλφ-πασά κι' εκεί θεληματικά ή αναγκαστικά, κάτω από τη βαρβαρότητα κι' εκείνου και του παιδιού του, έζησε γιατρός και μαρτύρησε στο τέλος της ζωής του ο Βηλαράς. Δεν είχε κανένα άστέρι λυρικό στην αρχαιότητα, καθώς ο 'Ανακρέων, για να βαφτισθούνε μ' εκείνο τιμητικά τα νιάτα του.

Διαβάζουμε σ' ένα βιογραφικό του χρονογράφημα, στόν «Παρνασσό» 'Ανθολογία νεοελληνικών ποιημάτων, που έκυκλοφόρησε στά 1880 :

«Έγκατεστάθη εις την πατρίδα του 'Ιωάννινα, εξασκών τó ιατρικόν του επάγγελμα και καλλιεργών τας Μούσας. 'Απωλέσας την περιουσίαν του κατά την έν έτει 1820 πολιορκίαν των 'Ιωαννίνων υπό των όθωμανικών στρατευμάτων και εις ευτελή περιελθών πενίαν, πρós δέ και υπό άλλων ψυχικών παθήσεων ταλαιπωρούμενος, κατέστρεψε τó ζήν κατά Δεκέμβριον του 1823 έν τινι χωρίω εις τó Τσεπέλοβο του Ζαγορίου, όπου πρós σωτηρίαν του είχε καταφύγει».

Ο Βηλαράς δέν έχαρηκεν έτσι εύκολα, αίσιόδοξα και πανεθνικά την εύτυχία του Χριστοπούλου. Στην ποίησή του δύσκολα και άργά του δόθηκε, κι' από μειοψηφία μελετημένων, φιλολογική προσοχή και εκτίμηση. 'Απολυταρχικός δημοτικιστής, δέν ήταν καμωμένος για τη συμπάθεια. Και περισσότερο σ' έμάς που περιέργειες και φήμες μπορεί να είναι περισσότερο παράλογες κι' ασύστατες. Στά 1877 στήν ιστορική φιλονικία «Περί συγχρόνου έν 'Ελλάδι κριτικής και ποιήσεως» μεταξύ Έμμανουήλ Ροΐδη και 'Αγγέλου Βλάχου, που είναι σπουδαιότητα και σημείωσε στά πνεύματα και των νέων και γενικά των διανοητικά ζωντανών μέσα σ' έμάς ένα σταθερό δυσκολορρίζωτο σταθμό, ό Βλάχος αποκρινόμενος μέσα στο «Νέο Κριτικό» στο λόγο που Έκαμεν ό Ροΐδης για τó Βηλαρά, κατακρίνει τόν αντίμαχό του ότι «έξεθείσε τόν δικαίως άγνωστον και δικαίως μη εκτιμώμενον μυθογράφον Βηλαράν ως χαριτόβρυτον λυρικόν ποιητήν, πρós δν λείπει ό Ροΐδης, όλίγους γνωρίζει λυρικούς δυναμένους να διαγωνισθώσι περί γλυκύτητος».

Η παρατήρηση του Βλάχου μπορεί να συνοψίξη τη γνώμη του κοινού που ζούσε γύρω και όμοφωνα με τó Βλάχο. Και όμως ή κριτική του Ροΐδη για τούς ποιητάς του καιρού του και όλων των καιρών, ιδιαίτερα για τούς δικούς μας καθώς είναι τά δημοτικά τραγούδια και ό Σολωμός, και ξεχωριστά ό 'Αριστοτέλης Βαλαωρίτης και ό 'Αχιλλεύς Παράσχος. 'Ακόμα δέν είδαμε να χαρακτηρίζονται με τέτοια έξαιρετική νοημοσύνη και με καλαισθησία

μοναδική ό βαλαωριτικός ρωμαντισμός και ή παρασχηκή όμως πραγματικά και υπέροχα έμπνευσμένη άνωμαλία. Με την υπέρτερη εκείνη και σήμερα ακόμα κριτική σφραγισμένος είναι και ό λόγος που γίνεται για τó Βηλαρά. 'Αξίζει να μεταφέρω έδω, δίνοντάς του, νέα ζωτικότητα, τόν επίλογο που αφιερώνει στο «χαριτόβρυτο» καθώς τόν ονομάζει Βηλαρά : «Και υπό απλώς ποιητικήν έποψιν όλίγους γνωρίζομεν λυρικούς, και παρ' αυτοίς ακόμη τοίς 'Ιταλοίς, δυναμένους να διαγωνισθώσι περί γλυκύτητος πρós τόν ουχί άρκούντως εκτιμώμενον Βηλαράν. Έκάστη αυτού έν αρχή μύθου περιγραφή άποτελεί εικόνα άξίαν να κοσμήση αρχαίον άγυειόν. Μάτην δέ ήθελέ τις άναζητήσει παρά τηή σήμεραν καθαιρεούση ποιήσει στίχους έχοντας την καθαρότητα και διαύγειαν των κατωτέρω, έξ δν άποδεικνύεται ότι εις τούς άγαθούς τεχνίτας δέν είναι άπαραίτητον έφόδιον ή όμοιοκαταληξία. Ούτε να προστεθί ούτε να αφαιρεθί μία μόνη λέξις είναι δυνατόν έκ της κατωτέρω περιγραφής πλημμύρας ύπομενούσης την σύγκρισιν πρós τόν όμηρικόν «ώς δ' ότε χείμαρροι ποταμοί κατ' όρεσφι ρέοντες...» Κ' εξακολουθεί «Οί Γαλάται κριτικοί, προεξάρχοντος του Sainte-Beuve, θαυμάζουν πρós πάντων παρά τῷ Βερανζέρφ τó λυρικόν ύψος εις ό κατώρθωσε πολλάκις ν' αναγάγη άπλουν έρωτικών ή βαρκικόν άσμα. 'Αλλά και τó κατωτέρω του Βηλαρά έπιμύθιον των «Λαγών» φαίνεται άποσπασθέν έκ θουρίου τινός ύμνου του Φεραίου...»

Στά 1916 έγινε λόγος πλατύτερος και περισσότερο εξακριβωμένος για τó Βηλαρά από τó Σπυρίδωνα Λάμπρο. 'Ο Λάμπρος έγκαινίασε τη μεγάλη σειρά των όμιλίων για τούς νεώτερους 'Ελληνες λυρωδούς, οργανωμένη από τó σύλλογο «Παρνασσό». Τό πρώτο θέμα της όμιλίας του Λάμπρου τρισυπόστατο : Ρήγας Φεραίος, Χριστόπουλος, Βηλαράς. 'Ο ήπειρώτης ποιητής ζωγραφίζεται' εκεί με την εύφράδεια που πάντα ξεχώριζε τόν άλησμόνητον ιστοριοδίφη. Έξετάζεται' εκεί σε ύλους του τούς λυρικούς χρωματισμούς, είδυλλιογράφος καθώς τó ήθελαν οι καιροί, αίσθηματικός, μυθογράφος, σατυριστής, ό ποιητής της 'Ανοιξης, της Έσπείρας, του Ξένου πουλιοϋ, του Μώκου. Σ' ένα μου άνέκδοτο ακόμα βιβλίό «Μαθήματα για τη νεώτερη έλληνική ποίηση» γραμμένα και μιλημένα στά 1895 ή 1899 (δέν θυμάμαι καλά, γιατί μου λείπουν οι χρονογραφίες) και που ύστερ' από τó δημοτικό τραγούδι, αρχίζω από τó Βηλαρά. Μνημονεύοντας τó έργο του που κλεί μέσα του τη χαραυγή της νέας μας ποιήσεως, φρόντισα να παραθέσω για τόν ποιητή την έρμηνεία ενός 'Αγγλου Ιατροϋ του 'Ερρίκου 'Ολλανδ που τόν γνώρισε στά 1812 ή 13 και τόν αναφέρει στην περιήγηση που Έκαμε στήν 'Ελλάδα. «Τόν ηδρα, μάς λέγει, πολυμαθή και πολυγνώστη των φυσικών και των μεταφυσικών έπιστημών. Σε όλες του τις γνώμες ύποφαινεται στις όμιλίες του ό σατυρικός σκε-

πτικισμός. Ἡ ποιητική του εὐφυΐα δὲν ἦταν κατώτερη ἀπὸ τὴν παιδεία του. Κοντὰ σ' αὐτά του τὰ χαρίσματα τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς εὐαισθησίας τὸν ἐχαρακτήριζε κάποιος στωϊκισμός ποὺ κάποτε τὸν ἀνέβαζε σὲ ὑψηλὸν ἡγετική περηφάνεια, ποὺ θὰ ταίριαζε καλύτερα στὰ παλιὰ χρόνια τῆς ἐλευθερίας παρὰ στὴν ἀθλιότητα τῆς νέας σκλαβιάς.»

Ἀλλὰ ξαναγύρισα εὐρυθμότερα στὸν ποιητὴ Βηλαρά μὲ τὸ στίχο. Στὸ λυρικό βιβλίο μου οἱ «ΒΩΜΟΙ» κυκλοφορημένο στὰ 1915 ὑπάρχει ὁ ὕμνος τῶν «Πατέρων». Πατέρες εἶναι οἱ ποιητὲς καὶ οἱ προσκεῖμενοι ἀκόμα στὴν ποίηση, οἱ διδάσκαλοί μας καὶ ἡγέτες μας, ποὺ μᾶς ἐμυοῦσαν καὶ μᾶς ἐνθουσίαζαν, ὁ Ρήγας, ὁ Σολωμός, ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Κάλβος, ὁ Πολίτης καὶ παλαιότεροι καὶ νεώτεροι καὶ προσδοκώμενοι. Μέσα στὸν ὕμνο τοῦτο εἶναι οἱ ἐννιά στίχοι, αὐτοί :

*Μῶμε κ' ἐσὺ παιγνιδιστὴ, Θύρη, δειλὲ βοσκάρη,
ἀπὸ τῆς Τουρκαρβαντιᾶς τὸ λύκο σαστισμένε,
πρόδρομε, ποὺ δὲν ὄκνευες νὰ νονταροχτυπήσης,
καὶ μέσ' στὰ μαῦρα Γιάννενα τὴ κατασκλαβωμένα,
γὰ κάποιο μέγα λυτρωμὸ μελλόμενο τοῦ λόγου.
Στῆς λυτρωμένης Ἠπειροῦς τὶς ῥάχες καὶ τὶς λίμνες
προσμένει σε ἡ φλογέρα σου ποιμενικὴ μὲ κάποιους
πὶὸ γλυκοὺς ἤχους ἄπαιχτους, γὰ νὰ τοὺς παίξης τώρα,
ἄν, ὅπου ζοῦσες ἄμοιρος, μακαριστὸς γυρίσης.*

Φανερό πὼς ὁ πατέρας τῶν ἐννιά τούτων στίχων, κριτικώτερα καὶ ἀξιώτερα δειγμένος στοὺς στίχους τούτους παρ' ὅσο δὲ θάφτανε νὰ τόνε δείξῃ μιά στὸ πεζὸ ἐρμηνεία, εἶναι ὁ Βηλαράς.

Σ' ἓνα θεοσοφικὸ ἀποκαλυπτικὸ βιβλίο (1) ποὺ τιμὴ του εἶναι ἡ σιωπὴ γιὰ κείνο μιάς λεγόμενης κριτικῆς ἐδῶ πέρα, μιλώντας ὁ συγγραφέας του γιὰ τοὺς στίχους αὐτοὺς τῶν «Πατέρων» γράφει :

«Στέκομαι στὸ Βηλαρά, στὸν Πάλλη, στὸν Ψυχάρη, Σολωμός καὶ Ρήγας καὶ Βαλαωρίτης βροντοφωνοῦν μόνοι τους πὼς εἶναι πατέρες. Μὰ ὁ Βηλαράς, ποὺ στέκεται στὸ βῶμο καὶ τοῦ πλάττειται τὸ ἄγαλμα γιὰ νὰ μένῃ στὸν αἰῶνα μὲ ἀδιάσπαστο ἀπ' αὐτὸν τὶς τραγικὲς καὶ ἀφάνταστες ἀπὸ σκληροκαρδία περιστάσεις καὶ συνθήκες μέσα στίς ὁποῖες ἔζησε στὰ κατασκλαβωμένα Γιάννενα, σὲ πολλοὺς δὲν ξεχωρίζει ἀμέσως γιὰ πατέρας. Ἐνας σὰς ὅμως καὶ μόνος στίχος φθάνει γιὰ ν' ἀποκαλύψῃ τὸ ἄφθαστο μεγαλεῖο τοῦ Βηλαρά :

γὰ κάποιο ΜΕΓΑ ΛΥΤΡΩΜΟ μελλόμενο τοῦ λόγου.

(1) Βιβλιοθήκη Ἀντωνίου Φιλίππου Χαλᾶ. «Ἡ ἀλληλογραφία μου μὲ τὸν ποιητὴ μας Κωστὴ Παλαμά. Μὲ πρόλογο τοῦ Παλαμά. Κολάρος Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας» Ἀθῆναι 1934.

Καὶ τί δὲν κλείνει μέσα του ὁ μόνος αὐτὸς στίχος ! Ὁ Βηλαράς εἶναι ἡ ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΗΓΗ ἀπὸ ὅπου ἀναβλύζει ὁλόκληρη ἡ ἀναμορφωτικὴ ΓΛΩΣΣΙΚΗ καὶ ΤΥΠΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ τῆς ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ! Ὁ Βηλαράς ποὺ στέκεται ἐπάνω ἀπὸ τὶς προλήψεις καὶ τὴν τυραννίαν τῆς ρουτίνας... Πάλλης καὶ Ψυχάρης ἀκολουθοῦν τὰ ἔχνη τοῦ Βηλαρά... Σ' ἐκείνον ἡ ΠΡΩΤΗ ΔΟΞΑ. Καὶ εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἰδῇ τὴν ἀλήθειαν ζώντας ὀχι μέσα στὴν πολιτισμένη Ἀγγλία ἢ στὴν Πόλι τῶν Φώτων, μὰ μέσα στὴ φωλιά τοῦ Λύκου ! Μέσα σὲ ὅλο τὸ βάρος τῆς δουλείας, τῆς ταπεινώσεως, τῆς κατάρας ! Τί εὐγενικὰ ψυχὴ, τί ἀέτειο μάτι ! Ὁ Βηλαράς ὁ ΠΡΩΤΟΣ λυτρωτὴς !... Αὐτὸ τὸν ὠκεανὸ τῶν σκέψεων καὶ τοῦ μυστηρίου μου ἐγέννησεν ὁ πολυσήμαντος στίχος σὰς : « γ ι ἄ κ ἄ π ο ι ο μέ γ α λ υ τ ρ ω μ ο μ ε λ λ ό μ ε ν ο τ ο ὁ Λ ό γ ο υ ».

* * *

Τὶς μετρημένες αὐτὲς γραμμὲς ἔγραψα κινημένος ἀπὸ εὐγενικώτατο γράμμα τοῦ κυρίου Γεωργίου Κ. Βηλαρά, γερουσιαστὴ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀντιπροέδρου τῆς Γερουσίας. «Ἡ οἰκογένεια Βηλαρά, μου γράφει, ποὺ πῆρε στὴν κατοχὴ τῆς πολλὰ χειρόγραφα ἢ ἀντίγραφα ἔργων τοῦ ποιητοῦ μὲ ὀλίγα ἀνέκδοτα ἄγνωστα ποιήματά του ἐθεώρησεν ἱερό της καθήκον νὰ τυπώσῃ σὲ μιὰ ἔκδοση τελειωτικὴ ὅλο τὸ ἔργο του, ποὺ κατῴρθωσεν νὰ μαζέψῃ ἕως τώρα. Ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἔχει κάποια σημασία γιὰ τὰ νεοελληνικά γράμματα, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ἓναν ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐργάτας καὶ προδρόμους τῆς ζωντανῆς ἐλληνικῆς τέχνης καὶ γλώσσας, νομίζομε, γράφει, πὼς ἕνας πρόλογος στὴν ἔκδοσιν αὐτὴ θὰ ἦταν ὅ,τι χρειάζεται γιὰ ν' ἀναδείξῃ τὸ γεγονός.»

Κ' ἔτσι ἔγιναν οἱ γραμμὲς αὐτὲς. Βέβαια, θὰ χρειάζοιαν ἴσως ἀναλυτικώτερο σημείωμα καὶ προσεχτικώτερο σταμᾶτημα στὰ καθήκοντα τοῦ ἔργου του. Ἀλλὰ πιστεύω πὼς κάποιες ἀνεπείστες στιγμὲς ποὺ μοῦ ἔλειψαν καί, γενικώτατα, μιὰ ψυχικὴ καὶ μιὰ σωματικὴ ἀδιαθεσία ποὺ μὲ βαρβαίνουν καὶ ποὺ καθυστερῶ γιὰ φαινομενικὰ καὶ λεπτομερέστατα σημειώματα, ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὴν κατηγορηματικὴ κριτικὴ τῶν Ἑμμανουὴλ Ροῦδη ποὺ ἀναφέρω καὶ ἀπὸ τὸ λυρισμὸ τῶν «Πατέρων» μου, γραφικώτερο πάντα, καθὼς ἔρχεται ἀπὸ ἓνα ποιητὴ γιὰ ἓναν ἄλλο ποιητὴ ποὺ εἶναι ὁ Βηλαράς. Στίς κριτικὲς αὐτὲς προσθέτει κύριον ἐνθὺμὸ τὸ σύντομο ἀπὸ μὲ παρμένο, μὰ χαρακτηριστικὸ συναπάντημα τοῦ Ἀγγλῶ Ὀλλανδ καὶ μὲ τὴν πρωτότυπην ἐνθουσιαστικὴν ἐρμηνεία ποὺ δίνει στοὺς στίχους μου ἡ ἀνοιχτὴ ματιὰ τοῦ φίλου ποὺ τελευταῖα σημειώνω.

Γιὰ ὅ,τι ἔλειψε, παρακαλῶ τὴν οἰκογένειαν νὰ μὲ συγχωρήσῃ.

Φεβρουάριος 1935

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΧΙΛ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ

Ο ποιητής Βηλαρᾶς ἔχει πολυτάραχη καὶ πολυκύμαντη ζωὴ. Γεννήθηκε στὰ Κύθηρα τὸ 1771, μεγάλωσε καὶ ἀνετράφη στὰ Γιάννινα, ὅπου καὶ ἔβγαλε τὸ Γυμνάσιο, σπούδασε στὴν Πάδοβα καὶ τὴ Βολωνία ὡς γιατρός, γύρισε ὅλο τὸ Μωρητῆ, τὴ Θεσσαλία, τὴ Μακεδονία, τὴ Βουλγαρία, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐκίνησαν κατὰ τῶν Ρώσων, μὲ τὸ Βελή Πασᾶ, τὸ γυιὸ τοῦ Τεπελενλῆ βεζύρη τῶν Γιαννίνων, ἐπέστρεψε στὰ Γιάννινα ἔπειτα γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ νὰ ἐπιδοθῇ στίς μελέτες τοῦ καὶ πέθανε, στὸ Τσεπέλοβο τοῦ Ζαγοριοῦ, ὅταν ἐγλυκοχάραζεν ἡ Ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία.

Στὸν πατέρα τοῦ Στέφανο Βηλαρᾶ, ἓνα ἀπὸ τοὺς πρὸ καλοὺς γιατροὺς τῶν Γιαννίνων ὀφείλει τὰ γαλλικὰ, ἰταλικά καὶ λατινικά, ποὺ ἔμαθε πρὶν πάρῃ νὰ σπουδάσῃ, καὶ στὴν κόρη τοῦ Γεροπάνου, ποὺ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πῆρε καὶ γυναῖκα τοῦ, τὰ πρὸ ὠμορφα καὶ ἐρωτόπαθα τραγούδια.

Ὅπως γράφει ὁ Πετρίδης, ὁ Βηλαρᾶς ἀπ' τὰ μικρά τοῦ χρόνι ἔδειχνε διάθεσι μεγάλη γιὰ τὴν ποίησι καὶ πάντοτε κατεγίνετο στὸ νὰ παιγνιδίζῃ στὰ διάφορα εἶδη τῆς ποιήσεως καὶ μάλιστα τῆς κωμικῆς καὶ σατυρικῆς.

Ἡ στιχουργικὴ τοῦ εὐχέρεια ἦταν καταπληκτικὴ καὶ τὸ ἀποδεικνύουν πληρέστατα οἱ ἀψεγάδιαστοι στίχοι τοῦ. Αὐτὸ τοῦ τὸ προσὸν εἶχε κάνει ἐντύπωσι καὶ στὸν Ἀγγλο περιηγητὴ Ἑρ. Ὁλλανδ ποὺ τὸν εἶδε στὴ Λάρισα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ὅπως ἀφηγεῖτο πρὸ πενήντα χρόνων στὸν Ἑκπαιδευτικὸ Σύμβουλο κ. Δ. Σάρρο ἢ Κυραλέξαινα Παπάζογλου, ὁ Βηλαρᾶς πολλὰς φορές ἔλεγε τίς κουβέντες τοῦ ἐμμέτρως μὲ μεγάλη εὐχέρεια.

Ὁ Βηλαρᾶς παρὰ τὴν πολυμαθειά τοῦ, ποὺ θαυμάστηκε ἀπὸ ὅσους ἔτυχε νὰ τὸν γνωρίσουν, δὲν ἦταν ἄνθρωπος ποὺ ἐκοκορεύετο γιὰ τὴν ἀξία τοῦ. Ἄν καὶ στοὺς γιατροὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπετρέπετο νὰ φοροῦν ποικιλόχρωμα φορέματα, νὰ φέρουν ἀλεξιβρόχιον, νὰ σοβῶσι καβαλλαραῖοι καὶ νὰ λαμβάνωσι τὸ συνηθισμένον ταγνίνιον, ὅπως γράφει ὁ Φιλητᾶς, πρᾶγμα ποὺ ἔκαναν ὅλοι ἐν τούτοις ὁ Βηλαρᾶς ἦταν ἀπλούστατος στὴν περιβολὴ καὶ τοὺς τρόπους. Αὐτὸς «ἐνδεδυσμένος ἀπλοϊκὴν στολὴν μὲ μικρὸν πῖλον ἐπὶ κεφαλῇς, καθὼς γράφει ὁ Κουτσαλέξης, περιήρχετο τὰ Ἰωάννινα θεραπεύων πλουσίους καὶ πτωχοὺς πεζός, ὅχι ἐπὶ ἵππου μὲ χρυσὰ ἐφίππια καὶ χαλινούς ὡς ἕτεροι ἱατροί. Ὁ Κουτσαλέξης ἐπίσης, τὸν ὁποῖον ὁ Βηλαρᾶς ἐθεράπευσε ἀπὸ τὸν ἐλκώδη τύφον ποὺ ἔπασχε ἐπὶ ἓνα ὁλόκληρο ἔτος, γράφει καὶ αὐτὰ μεταξύ ἄλλων :

«Δέν ἦτο χρηματολόγος ὁ μακαρίτης. Τοὺς πτωχοὺς ἤλεει καὶ ἀσθενοῦντας δέν ἐφορολόγει. Ἀπὸ τὰς ὁμιλίας τῆς μητρός μου, συνεχίζει, ἐξήγαγον ἀργότερα ὅτι ὁ μακαρίτης Βηλαρᾶς, ἀπέναντι τῶν κόπων του, μηδαμινὴν ἀμοιβὴν ἐδέχθη, δέν ἔπαυσε δὲ νὰ μέ ἐπισκέπτεται καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν καὶ νὰ παρηγορῇ τὴν μητέρα μου λέγων: «Ἐχε θάρρος· τὸ παιδί σου θὰ τὸ ἀναστήσω, μόνον προσοχὴ χρειάζεται. Καὶ με ἀνέστησεν ὄντως».

Ὁ κῆπος τοῦ Βηλαρᾶ, κατὰ τὸν Κουτσαλέξην, ἦταν σχολὴ Βυτανικῆς, καὶ τὶς ὀλίγες ὥρες τῆς ἀναπαύσεώς του τὶς διέθετε γιὰ τὴν καλλιέργειά του, ἐκεῖ δὲ βεβαίως παρουσιάζοντο οἱ Μοῦσες καὶ τοῦ ἐνέπνεον ὅτι τερπνὸν καὶ περίεργον ἔγραψε.

Στὰ χρόνια τῶν Πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν ὁ Βηλαρᾶς εἶχε δυὸ περιπέτειες στὴν Ἰταλία, μιὰ ἐθνικιστικὴ καὶ μιὰ ἐρωτικὴ. Τὸ 1797 ὅταν ὁ Μ. Ναπολέων εἶχε νικήσει τοὺς Αὐστριακοὺς στὴ Λομβαρδία καὶ πολιορκοῦσε τὴ Μαντούη, ὁ Βηλαρᾶς ἦταν στὴ Βενετία, τὸ κράτος τῆς ὁποίας κινδύνευε νὰ καταλυθῇ. Ἐκεῖ συνέβησαν κι' οἱ δυὸ του περιπέτειες. Ἡ πρώτη τοῦ στοίχισε μερικὲς ἀνακρίσεις κι' ἡ δευτέρη μερικὲς... ἑκατοντάδες στίχων.

Σχετικῶς μετὰ τὴν ἐθνικιστικὴ του περιπέτεια ὁ Σπ. Λάμπρος, ποῦ εἶχε τὴν τύχη νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ 1900 στὴ Βενετία τὴ δικογραφία (κατωτέρω σελ. 337 ἐπ.) γράφει τὰ ἑξῆς:

«Ἐκ πρώτης ὄψεως δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ πιστευθῇ ὅτι ὁ εὐτράπελος, ὁ μέλλων περὶ τὰ γλωσσικὰ μόνον ριζοσπάτης λατροφιλόσοφος τῶν Ἰωαννίνων καὶ συγγραφεὺς τῆς «Ρομεϊκῆς Γλῶσσας» καὶ τοῦ «Ὀνομαστικοῦ», ὁ τῆς αὖριον γλυκὺς καὶ παιγνιώδης ποιητής, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνδρωθῇ εἰς ἥρωα ἢ μάρτυρα τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καθὼς ὁ Ρήγας. Καὶ ὅμως νέαι ἀρχεαὶ καὶ ἐρευνᾶν ἀποδεικνύουν ὅτι καὶ ἐν τούτῳ δέν ὑστέρησε τοῦ Ρήγα καὶ ὅτι μικροῦ δεῖν, ὁ Ἡπειρώτης φοιτητῆς τῆς Ιατρικῆς, ἐγένετο πρόδρομος τοῦ Θεσσαλοῦ πρωτομάρτυρος, μῆνας τινὰς πρὸ τῆς μεγάλης τούτου ὑπὲρ τοῦ ἔθνους θυσίας».

Ἀλλὰ μικροῦ δεῖν, ὅπως λέει καὶ ὁ Λάμπρος. Γιατί ὁ Βηλαρᾶς, ποῦ ἐπέρσευε τὴν ἀρχὴ ὅτι «ὁ χαρακτήρας τοῦ ἀνθρώπου δέν πρέπει νὰ φανερώνεται σὸν καθένα κι' ὅτι ἡ προσποίηση εἶναι ἀρετὴ ὅταν δέν συντρέχει πρὸς βλάβην τοῦ ἄλλου», ὅταν βρέθηκε πρὸ τοῦ Βενετσιάνου ἀνακριτοῦ ἔκανε ὅ,τι καὶ τώρα ἀκόμα κάνουν στὰ Γιάννινα οἱ Ἑβραῖοι σὲ παρόμοια περίστασι. Δέν εἶδε, δέν ξέρεי τίποτε! Παρέστησε τὸν ἡλίθιο, σὰν πως καὶ τώρα τὸν παριστάνουν συνήθως στὰ δικαστήρια οἱ χωρικοὶ τῆς Ἡπείρου καὶ δέν πρέπει ν' ἀδικῇ κανεὶς γι' αὐτὸ τὴ νοημοσύνη τοῦ Βενετσιάνου ἀνακριτοῦ, ποῦ τὸν χαρακτήρισε ὡς sciocco (ἡλίθιον!). Δέν εἶχε χρηματίσει ἀνακριτῆς στὴν Ἡπειρο!

Φαίνεται ὅτι ἡ περὶ... ἡλιθιότητος τοῦ Βηλαρᾶ ἔκθεσις τοῦ Βενετοῦ ἀνακριτοῦ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ παύσῃ ἡ ἐναντίον του δίωξις,

ἢ ὁποία ὅμως ἂν δέν ἔπαυσε τότε (4 Φεβρουαρίου 1796/7) ποῦ ἐλήφθη ἡ ἀπολογία τοῦ ποιητοῦ (σελ. 344) ἔπαυσε ἀσφαλῶς τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ Μαΐου, ὅποτε ὁ Μ. Ναπολέων κατέκτησε τὴ Βενετία. Δέν εἶναι ἀπίθανον ἐπίσης, ἢ ὑπὲρ τοῦ Βηλαρᾶ κατὰθεσις τοῦ Γεροπάνου (σελ. 342) πλουσιῶν ἐμπόρου τῆς Βενετίας, νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἀνάκρισι, καὶ ἐξ ἴσου πιθανὴ καὶ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ Λάμπρου ὅτι ἡ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Βενετίας ἐμφάνισις τοῦ Βοναπάρτου δέν ἐπέτρεπε στὴν πολιτεία τῆς Βενετίας νὰ ἀσχολῇται μετὰ ἀνακρίσεις.

Ἡ τακτικὴ τοῦ Βηλαρᾶ ἀπέναντι τοῦ Βενετσιάνου ἀνακριτοῦ δέν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὑπεγορεύθη ἀπὸ ἑλλειψιν θάρρους. Ὁ Βηλαρᾶς ἀπέστεργε τὶς ἀκαίριες παλληκαριᾶς χωρὶς ἐν τούτοις νὰ τοῦ λείπῃ ὁ πατριωτισμός. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἐξεργάγῃ ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις δέν παρέλειψε νὰ στείλῃ ἀμέσως στὸν πόλεμο τὸ παιδί του, τὸ ὁποῖον ὡς καλὸς πατέρας εἶχε φροντίσει προηγουμένως νὰ τὸ προκόψῃ ἀρκετὰ στὸ δρόμο τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἀρετῆς, ὅπως ἔγραψε καὶ ὁ Πετρίδης.

* * *

Ὁ Βηλαρᾶς ἦταν χαρακτήρ πολὺ σκωπτικός, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ κακία. Ὅταν ἔγραφε τὰ σατυρικά του τραγούδια δέν ἐπέδωκε νὰ ἐκδικηθῇ ἢ νὰ βλάψῃ, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ κορσῇ τὴν εἰρωνικὴ του διάθεσι, ἂν μὴ γιὰ νὰ βελτιώσῃ τοὺς ἐλαττωματικοὺς τύπους ποῦ ἐσατοῦριζε. Γιὰ τοῦτο ὅταν ἐπληροφορήθη κάποτε πὼς ἓνας φίλος του παρεξήγησε τὰ μέτωρά του, ἔσπευσε νὰ τοῦ δώσῃ ἐξηγήσεις καὶ τοῦ ἔγραψε ὁλόκληρο ἐξιλεωτικὸ τραγούδι («Μηδέν... Παρεξήγησις» σελ. 121). Ὁ εἰρων καὶ σκωπτικός του χαρακτήρ ποῦ διαφαίνεται ἐπίσης καὶ στὰ πεζά του, τὸν ἔκαμε νὰ βλέπῃ μετὰ μάτι ξενοιασιᾶς τὸν κόσμον καὶ τὸν διεμόρφωσε σ' ἓνα τύπον ἀφρόντιδος, ὅπως τὸ λέει στὸ τραγούδι του αὐτό:

Ἡ ζήσῳ τῇ ζωῇ μου μεγάλος καὶ λαμπρὸς
Ἡ πάλι τὴν περάσω σὲ φτώχεια καὶ μικρός,
Μὴ θέλα βρῶ στὸ τέλος σ' ἐκεῖνα διαφορὰ;
Καὶ τό 'να καὶ τὸ ἄλλο θὰ πάψουν μιὰ φορὰ.
Γυμνὸς σὸν κόσμον μπῆκα καὶ θέλα βγῶ γυμνός,
Ὁ κόσμος εἶναι ξένος, δέν ἔμεινε τινός.
Μακρυὰ λοιπὸν φροντίδες ματαίων στοχασμῶν,
Ποῦ καταταυραγνᾶτε μετὰ ἡδονῶν χαμὸν.
Μοῦ φτάνουν νὰ 'χῶ μόνον ὑγεία, καλὴ καρδιά,
Ζωῆς εὐτυχισμένης τὰ μοναχὰ κλειδιά.

Ἡ φιλοπαίγμων διάθεσις τοῦ Βηλαρᾶ δέν περιορίζετο οὔτε ἐνῶπιον τῶν γυναικῶν. Καθὼς μοῦ ἀφηγεῖτο ὁ κ. Δημ. Σάρρος,

πού τὸ ἄκουσε ἀπὸ τὸ Νικόλαο Τσιγαρά, μιὰ μέρα, ἐνῶ ὁ Βηλαρᾶς πῆγαινε στὸ Τσεπέλοβο μὲ τὴν Ἀναστάση Σακελλάρειο, συνήντησε μιὰ γυναίκα στὴ Βρύση Κολοκῦθα. Ἡ ὥραία ζαγορισιὰ, σκυμμένη ὅπως ἦταν στὴ βρύση, ἄφηνε ἐλεύθερο στὰ κακὸζήλα μάτια τῶν ἀνερχομένων τὸν ἀνήφορο «Ροντοβάνι», ὅλον τὸ γυναικεῖο της πλοῦτο, ἐπειδὴ, ὅπως συνέβαινε συχνά στίς χωρικές τότε, δὲν φοροῦσε σχετικὸν ἐσώρρουχο. Ὁ Βηλαρᾶς, ὅταν ἐπλησίασε, θέλησε νὰ τὴν πειράξη καὶ ἐπειδὴ εἶδε πὼς ἡ φούστα της ἦταν κεντημένη τριγύρω μὲ κλαδιά, ὡς εἶδος φράκτου :

— Ὡμορφα τὸν ἔφραξες κυρὰ τὸν... κῆπο! τῆς εἶπε χαμογελώντας.

Ἡ τετραπέρατη δὲμὼς ζαγορισιὰ δὲν ἐσάστισε.

— Ναί, ἀφέντη, τοῦ εἶπε. Γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν τὰ... γαϊδούρια!

Τὸ ἀντικέντρισμα ἦταν δυνατώτερο καὶ ὁ Βηλαρᾶς δὲν ἐδίστασε νὰ τὸ ὁμολογήσῃ.

— Τὴν πάθαμε, δάσκαλε, εἶπε στὸ Σακελλάρειο.

Τὴν πατρικὴ στοργή, τὴν περηφάνεια τοῦ Βηλαρᾶ, τὸν ἀδωμάντινο χαρακτήρα του, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ βρῇ πλούσια ἐκδηλωμένα στὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο τοῦ Ζαγορίου, ποὺ ἔστειλε στὸ παιδί του ἕνα χρόνο σχεδὸν πρὸ τοῦ θανάτου του. Εἶναι τόσο ἀνάγλυφα ἐκδηλωμένα ὁ χαρακτήρας καὶ ἡ ψυχροσύνη τοῦ Βηλαρᾶ στὸ γράμμα αὐτὸ ὥστε ἀξίζει νὰ τὸ παραθέσω μεν ὁλόκληρο :

*Υγιέ μου.

Ἡ ἀνησυχία μου πολλές φορές καταντάει σὲ παραδαρμὸ ἐξ αἰτίας σου· ὅχι ἀπὸ κανένα σου σφάλμα ἀλλ' ἀπὸ τὴν αἴσθησι τῆς πατρικῆς φιλοστοργίας, ὅπου νοιώθω τὸ κεντρί της νὰ μὲ πληγώνει παραβαθεῖα στὴν καρδιά γιὰ τὴν ἀπουσία σου· ἡ ἀποκατάστασις στὸ δρόμο τῆς εὐτυχίας σου καταδαμάζει τὴν καρδιά μου τὸν πόνο τοῦ χωρισμοῦ σου, καὶ ὁ νοῦς μου λαρώνει, ὅποτε ἡ φαντασία μου σὲ παρακατάνει εὐτυχὴ στὴν ἐκλογὴ τῆς ἐπιχειρήσεώς σου, ἀλλ' ἡ ἀβεβαιότητα ἀκόμα τοῦ ἔργου μὲ κρατάει σὲ ἀδιάκοπον κυματισμὸ τῆς ἀπόφασής μου. Τὸ μοναχὸ ὅπου μὲ ἀναπαύει, εἶναι ἡ καλὴ σου γνώμη καὶ τὰ σωστὰ μέτρα ὅπου μοῦ γράφεις πὼς ἀγωνίζεσαι νὰ παίρῃς σὲ κάθε σου κίνημα. Ἐξακολουθῶ πάντα τὸν ἴδιο τρόπο, γιὰ νὰ ζῶ κἀν στερεμένος ἀπὸ τὴν παρουσία σου μὲ κάποιο θάρρος.

Τὰ γράμματά σου ἀπὸ Ζάκυνθον ἄργησαν νὰ μοῦ ἔρθουν· σ' αὐτὰ σοῦ ἀποκρίθηκα εὐθεὺς καὶ τὰ ἐνύστησα τοῦ ἴδιου μέσου διου μοῦ ἐπαγγέλνεις ἐπιθύμαγα νὰ τὰ λάβῃς ὀγλήγορα. Τὴν στιγ-

μὴν ὅπου τὰ ἐβούλωσα καὶ ἐτοιμάζομαι νὰ τὰ δώκω, μοῦ ἐγγείρισαν ἕνα γράμμα τοῦ κύρ Ψαλλίδα πού μοῦ φανέρωνε πὼς τοῦ ἐγύρευες μετρητὰ. Τοῦ ἔγραψα νὰ σοῦ ἐμπάσῃ ἀμέσως καὶ νὰ μὲ διορίσῃ νὰ τὰ μετρήσω ἐδῶ.

Ἐπειράχτηκα νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴ λέξι δανεικά! Ὅσο ζῶ ὕγιέ μου καὶ εἶναι χρεῖα νὰ συντρέξω ἀκόμα σὲ ἀναγκαϊότατα ἐξοδὰ σου, δὲν καταδέχομαι ποτὲ νὰ χρειαστῇς ἄλλου βοήθειας, ἀλλὰ μῆτε νὰ ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τίς ἀποδείξεις τῆς ἀγάπης μου ἀποφεύγοντας νὰ μοῦ δώκῃς βάρος. Ὡς ποῦ φτάνει ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιὰ τους, καὶ ξεχωριστὰ πρὸς ἐκεῖνα ὅπου τὴν ἀχρίζουν, ἐσὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν γνωρίσῃς ἀκόμα.

Ἡ στέρεψις καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων, ὅποτε χρησιμεύει γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἄξιων παιδιῶν, γένεται ἄκρα ἀπόλαψις στοὺς γονεῖς. Τὰ παιδιὰ εἶναι ἡ ἐξακολουθήσις τῆς ζωῆς τῶν γονέων, εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτό· ὅλη ἡ διαφορὰ στέκεται στὸ ὀλιγόστεμα τῆς ζωντανάδας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ στὸ ἀβγάτισμα τῆς ἴδιας στὰ κλωνάρια. Ὅποτε τὰ μέρη ὅπου προσθέτονται στὴ ρίζα ἀναλογοῦν μὲ τὴν ποιότητά της γεννιέται ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ εὐτυχία καὶ ἡ ζωὴ τῆς ρίζας ἀπ' ὀλίγο-ὀλίγο ἀπερνώντας στοὺς κλώνους τὴν ἀφίνει νεκρή· ἀλλ' ὁ θάνατός της εἶναι γλυκός. Ἄν τὰ κλωνάρια ξεκλίνουν ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ρίζας προξενιέται ἡ ἀντιπάθεια καὶ ὅσα ἀπ' αὐτὴ καὶ ὁ θάνατος τῆς ρίζας τότε πικρός. Ἐφυσιολόγησα πάρα πολὺ, ἀλλὰ σὲ ἀγαπῶ καὶ πολὺ ἐπειδὴ καὶ προσπαθῶ νὰ γένῃς ἄξιος τῆς ἀγάπης μου.

Δὲν ξέρω τί ἀποφάσεις γιὰ τὸν ἀπ' αὐτοῦ μισεμό σου καὶ εἶμαι σὲ ἀνυπομονησία ὅσο νὰ μάθω. Μὴ παραξενεύεσαι ὕγιέ μου, γιὰ τὴν ἀνησυχίαν μου· ἡ πρᾶξι στὸ μέγα βιβλίον τοῦ κόσμου ἐξ αἰτίας τῆς πολυκαιρινῆς παρατήρησης, μὲ ἀναγκάζει νὰ ἀμφιβάνω στὰ μέτρα τῆς ὀρμητικῆς νεότητος. Τὰ ἀπέρασα αὐτὰ τὰ μικρὰ χρόνια καὶ λογαριάζω τώρα τὰ λάθη ὅπου ἐξ ἀπροσεξίας μου ἔκανα. Ἐνόσω σ' εἶχα σιμὰ μου εἶχα ὁ ἴδιος τὸ χαλινό, ὅπου σ' ἐμπόδαγε νὰ παραστρατήσῃς· κοντὰ σὲ ἄλλον πὼς νὰ βεβαιωθῶ γιὰ τὴν ὁδηγία σου, λείποντας ὁ ἴσκιος τοῦ πατρός; Ἄν δὲν ἦμουν πληροφορημένος πὼς εἶμαι παρὼν στὸ νοῦ σου σὲ κάθε σου πρᾶξι, θὰ ἦμουν ἀπελπισμένος. Παρηγοιοῦμαι ἀπὸ τὸ στοχασμό, πὼς ἔχεις πάντα τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σέβας πρὸς τὸν πατέρα σου μόλοπου καὶ ὁ μοναχὸς σκοπός σου εἶναι ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία σου. Ἀγωνίζου νὰ ἀπολαμβάνῃς στὴν καρδιά μου τὰ δικαιώματα, ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἀπόχτησες μὲ τὴν καλωσύνην σου, καὶ τὰ προνόμια ὅπου σὲ τούτῃ σοῦ χάρισαν γιὰ πάντα.

Μὴ σὲ μέλει γιὰ τὴν κατάστασί μου· ἀλήθεια τὰ δεινὰ μου περιστατικὰ μοῦ ἔφεραν στενοχώριες, μόνε ξέρε, πὼς ἐγὼ εἶμαι καὶ γενναῖοκαρδος, μῆτε καταπέφτω εὐκολὰ ἀπὸ τὴν ἐνάντια τύχη. Οἰκονομοῦμαι γιὰ τὴν πόρεσί μου καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ μου χρέη

δλο και κάτι επλήρωσα· μέινε ήσυχος για μένα και κύτταζε να μη ταιλαιπωρής τον έαυτό σου.

Κοντά σε όσα έσημείωσα, λογιάζω αναγκαιότατα ακόμη να σου θυμήσω πως ό άνθρωπος πρέπει να έχη τίμιον χαρακτήρα για να ζηση στον κόσμο με ύπόληψη. Ό φιλαλήθης και ό φιλοδίκαιος εύρίσκεται ανεπάντεχα πιασμένος στις παγίδες των δολερών και κακοποιών ανθρώπων. Είναι χρεία λοιπόν να φυλάγεται ό χαρακτηήρας, αλλά να μη φανερώνεται σ' όποιον λάχει ανεξέταστα· ή προσποιήσις είναι κακία, άλλ' αυτή γίνεται άρετή όποτε δεν συντρέχει προς βλάβη του άλλου. Ό Σωκράτης ήπια το κώνιο για να μη παραβή το χρέος του προς την πατρίδα και την άρετή· μόνη έδωκε άφορμή να θριαμβέψη ή κακία. Θέλα ειπής προς καιρόν; Το κακό παράδειγμα και μιās στιγμής καταντάει όλέθριο για αιώνας.

Άπό Τζωπέλοβο τις 22 Τρυγητου 1822

Ό πατέρας σου

Ίωάννης Βηλαράς

* * *

Ό Βηλαράς είναι από τους πρώτους άγωνιστάς για την επικήρση της δημοτικής. Μετά το Βικέντιο Δαμωδό, τον Άγάπιον Λαβέρδον και Μακραζιον, που καταπολεμούσε ό Εγγένιος Βούλγαρης και ό Μπαλάνος· μετά το Νικηφόρο Θεοτόκη, τον Ίωσηπο Μοισιόδακα και τον Άρχοντα Κανταρτζήν της Ρουμανίας· μετά το Γρηγόριο Κωσταντά και το Δανιήλ Φιλιππίδη, το Χορτάση και το Βιτσέντζο Κορνάρου του Έρωτοκρίτου, ό Βηλαράς είναι ό πρώτος που μεταχειρίστηκε τη ζωντανή γλώσσα δίχως καμμιιά παραχώρησι στη λογία παράδοσι. Ήταν άληθινά φωτισμένη συνείδησις, γράφει ό Α. Καμπάνης στην Ίστορία της Έλληνικής Λογοτεχνίας, διάνοια έλεύθερη και χωρίς προλήψεις. Πόσο μπερδεμένες είναι οι γλωσσικές ιδέες του Χριστοπούλου. Και τα πεζογραφικά του δοκίμια πόσο υπολείπονται στη γλωσσική καθαρότητα απ' τα πεζογραφήματα του Βηλαρά, συνεχίζει ό Καμπάνης.

Ό Γ. Χασιώτης στη «Γλώσσα του Έλληνας» γράφει: «Άπό τους τρεις μεγάλους μύστας της δημοτικής γλώσσας Χριστόπουλον, που συνέταξε το 1804 γραμματικήν και συντακτικόν της δημοτικής και τον Σολωμόν, ό Βηλαράς είναι ό πρώτος θερμός ζηλωτής της γλώσσας του λαού, ό άληθής αντιπρόσωπος του λαϊκού ιδιώματος, που ήκολούθησε το ιδίωμα της ήπειρωτικής δημοτικής. Ό Λογιώτατος Ταξιδιώτης, και ό Κολοκυθούλης του Βηλαρά, συνεχίζει ό Γ. Χασιώτης, παριστούν δι' όλίγων, τι ό Ψυχάρης δια του πολυσελίδου «Ταξιδίου» του και του «Όνειρου του Γιαννίρη»

ήθέλησε να παραστήση». Και ό πολυς Ροΐδης κρίνων το έργον του Ψυχάρη γράφει: «Ή δικαιοσύνη έν τούτοις μάς επιβάλλει να δολογήσωμεν ότι πλην της μεταφράσεως του πλατωνικού Κρίτωνος υπό του Βηλαρά, ουδέν άλλο γνωρίζομεν έργον δυνάμενον να παραβληθί προς το του Ψυχάρη κατά την άκριβή προσήλωσιν εις τους τύπους της άληθοϋς δημώδους».

Είναι πραγματικώς άληθινό διαμάντι της δημοτικής ή μετάφρασις του του Κρίτωνος. Ή μετάφρασις του αυτή κράτησε το 1832 μιá ώρα νύχτα τον Τερτσέτη, όπως γράφει ό ίδιος, στην παράδοσι κατ' άξίωσιν των μαθητών του. Διδάσκοντας στη Σχολή των Ευελπίδων μίλησε για τον Πλάτωνα και, για να δώση στους μαθητάς του μιá μικρή ιδέα γι' αυτόν, έπεχείρησε να τους διαβάση ένα μέρος από τη μετάφρασι του Βηλαρά. Άλλ' όπως προχωρούσε το διάβασμα νύχτωσε και δεν έβλεπε καθόλου. Έπεχείρησε τότε ό Τερτσέτης να φύγη, άλλ' ως πού να μαζέψη τα χαρτιά του οι μαθηταί του, που ήθελαν ν' ακούσουν την ώραία μετάφρασι «τώφεραν ένα ξυκοκέρι κι' ένα πήλινο λύχνο, τον πισογύρισαν, του έφεξαν και τελείωσε όλο το βιβλίον». (Περιοδ. «Ρήγας» Μάιος 1845 σελ. 27).

Βάσις της γλωσσικής επαναστάσεως του Βηλαρά ήταν το αυτό. Ήθελε τη δημοτική γλώσσα γιατί χτυπούσε όμορφα στο αυτό. Ό Ρήγας, δικαιολογούμενος, έλεγε πως μεταχειρίζεται τη δημοτική γιατί ό Μεχμέτης και ό Χασάνης τυμπανίζουν το κεφάλι του Έλληνας, που δεν έχει καιρό να μάθη τη γλώσσα. Όταν καταδμάση τούτους, έλεγεν ό Φεραίος, τότε μπορεί να μάθη και τους Όμήρους και τους Θουκυδίδας. Ό Βηλαράς όμως προχωρούσε πιο μακρύτερα. Ήθελε τη δημοτική γλώσσα παντοτεινή έπειδή τη θεωρούσε περισσότερο εύηχη.

Τό πόσο πρόσεχε στη μουσικότητα των λέξεων φαίνεται από ένα γράμμα του προς τον Καλαρά (σελ. 285) στο όποιον του γράφει μεταξύ των άλλων: «Μακαρονίζεις κάπου-κάπου ακόμα. Γράφεις ν' εκεί που δεν χρειάζεται. Τόσο μου συγχύζει το αυτό ό που μου φαίνεται σάν ν' ακούω πως ξυοῦν με το νύχι κáνα γυαλί». «Δέν πειράζει, του γράφει παρακάτω, αν λέμε πότε κατάλαβα και πότε έκατάλαβα, τώχω το έχω, τδδωσα τα έδωσα, άφορμής ό που και με τον ένα και τον άλλο τρόπο νογáμε, ξεχωριστά ό που φυλάμε εκείνο το ρυθμό, ό που τόσο γλυκά μάς φχαριστάει την άκουή».

Ή γλώσσα του Βηλαρά, καθαρώς Ήπειρωτική ή μάλλον Γιαννιώτικη, όμιλείται άπαράλλαχτα ακόμα και σήμερα στα Γιάννινα και είναι μουσικώτατη για τον ήπειρώτη, για κείνον που έζησε στην πόλι των θρύλων και του Άλή Πασά, για κείνον που άνέπνευσε το μυρωμένο άέρα της ήπειρωτικής πρωτευούσης και λικνίστηκε στα νερά της Παμβώτιδος. Άν τυχόν δεν εύχαριστή

αὐτὶ τῶν ἐλλήνων τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος, σαυτὸ δὲν φταίει ὁ Βηλαρᾶς, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα τῆς πατρίδος του, ἀφοῦ ὁ Βηλαρᾶς δὲν θέλησε νὰ πλάσῃ δική του γλῶσσα, γλῶσσα τοῦ γραφείου, ὅπως ἀπεπειράθησαν ἄλλοι ἀργότερα».

Τις πρωτότυπες γλωσσικὲς του θεωρίες ὁ Βηλαρᾶς ἀνέπτυξε στὸ βιβλιαράκι του γιὰ τὴ «Ρομενικὴ Γλῶσσα» στὶς ἐπιστολές του, στὸν Κολοκυθούλη καὶ τὰ λοιπὰ πεζὰ του καὶ τὶς ἐφήρμοσε στὰ τραγούδια του καὶ στὴν ἐξαιρετικὴ μετάφρασι τοῦ Κρίτωνος, τοῦ Θουκυδίδη, τῆς Βατραχομουμαχίας. Ὁ Βηλαρᾶς ἦταν ἀπλοῦς. Θὰ γράφουμε ὅπως μιλοῦμε, ἔλεγε, καὶ θὰ καταργήσωμε τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία. Τὸ σύνθημά του ἦταν κάτω οἱ προλήψεις ποὺ καθιστοῦν δυστυχισμένο τὸν κόσμον.

Ὁ Βηλαρᾶς ἦταν ἐπίσης κατὰ τῆς γραμματικῆς (σελ. 258) τὴν ὁποία θεωροῦσε, προκειμένου μάλιστα γιὰ γλῶσσα ποὺ βρισκόντανε στὴν ἀρχὴ τῆς, ὅπως ἡ δική μας, πολὺ περιοριστικὴ.

Στὴ «Μικρὴ ὁρμήνεια γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας» γράφει πῶς τὸ ἀλφάβητο τῆς ὁμιλουμένης ἔχει 23 ψηφία. Καταργεῖ τὸ ὦμέγα καὶ ὕψηλον καὶ μεταχειρίζεται τὸ γιώτα μόνον γιὰ τὰς διφθόγους.—'Ὁρθογράφομε, λέει ὁ Βηλαρᾶς, ἐκεῖνο ποὺ θέλομε ἀν βάλωμε στὸ γράψιμό μας τὰ παραστατικὰ σημάδια τῶν φωνῶν· κάθε ἄλλο περίσσιο ψηφίον κάνει τὸ γράψιμο ἀνορθόγραφο.

Τοῦ εἶχε γίνῃ μεγάλος πόλεμος μὲ τὴν ἔκδοσι τοῦ βιβλίου του «Ρομενικὴ Γλῶσσα» καὶ οἱ λογιώτατοι προσπαθοῦσαν νὰ βροῦν διάφορα τρωτὰ στὶς θεωρίες του. Γιὰ τὸν πόλεμον αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔκαναν, ἔγραφε στὸ Γενοβέλη (σελ. 269). «Κόβουν ἓνα κλωνάρι ἀπὸ τὸ μεγάλο δένδρον μὲ τὰ μαχαιρόπουλά τους καὶ τὸ δείχνουν θριαμβευτικά. Μὰ τὸ δένδρον δὲν χάνεται ἀπὸ τὰ κλωνάρια. Χρειάζεται τσεκούρι καὶ πλάτες ποὺ δὲν τὶς ἔχουν». Καὶ προσέθετε προφητικώτατα. «Ὁ καιρὸς ποὺ εἶναι καλὸς κριτὴς πραγμάτων θελὰ κάμῃ τὴν κρίσι πρὸς βοήθειά μου, μόλοπου θὰ τὴν κάμῃ ἀργά». Καὶ πράγματι ἔργησε μὲν ἀλλὰ ἐδικαιώθη τελικῶς ὁ Βηλαρᾶς, ἀφοῦ δὲνμποροῦν παρὰ νὰ θεωρηθοῦν ὡς δικαίως τοῦ τῶν ὅσα ἔγραψεν ὁ Γ. Χατζηδάκης ἀπαντώντας στὸν Κρουμβάχερ «ὅτι οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει πῶς ἀν κατίσχυεν ἡ τῶν Κρητῶν ἢ ἡ τοῦ Βηλαρᾶ ὀρθογραφία, ἡ ριζικῶς καὶ ἀληθῶς ἀπαλάσσοις τὴν γλῶσσαν ἡμῶν τοσοῦτον περιττοῦ φορτίου, ἡ διδασκαλία καὶ ἡ μάθησις αὐτῆς ἐν τοῖς σχολείοις θὰ ἦτο εὐκολωτέρα» καὶ ἀφοῦ δὲνμποροῦν παρὰ νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀναγνώρισις τῆς ὀρθότητος τῶν σκέψεων του ὅλες οἱ προσπάθειες τῶν μεταγενεστέρων περὶ καθιερώσεως τῆς λατινικῆς γραφῆς, περὶ καταργήσεως τόνων καὶ πνευμάτων, περὶ γραφῆς διὰ κεφαλαίων καὶ τὰ παρόμοια.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἐπανάστασις τοῦ Βηλαρᾶ δὲν περιορί-

ζετο μόνον στὰ ὅρια τῆς καταργήσεως τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσας, ποὺ μπορεῖ νὰ τὰ χαρακτήρισῃ κανεὶς καὶ ὡς στενά. Ἐπεξετείνετο γενικῶς σὲ ὅλο τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς του καὶ ἤθελε ἡ ἀνωφελής, γιὰ μιὰ γλῶσσα καινούργια, καὶ λυσσάρικη σπουδὴ τῆς γραμματικῆς, ὡς καὶ ἡ ἑλληνομανία, νὰ δώσουν τόπο στὴ διδασκαλία τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τῶν ἄλλων κλάδων τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας, ποὺ στολίζουν τὸ πνεῦμα καὶ τροχίζουν τὸ νοῦ, νὰ δώσουν τόπο στὴν πρακτικὴ μάθησι.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν περὶ γλώσσας ἰδεῶν τοῦ Βηλαρᾶ ὑπῆρξε κολοσσιαία στὸ Σολωμό. Ὁ ποιητὴς τοῦ Ἑθνικοῦ Ὕμνου, ποὺ ἦταν ἐκ τῶν πρώτων συνδρομητῶν τῶν ἔργων τοῦ Βηλαρᾶ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν κατάλογο τῆς ἐκδόσεως Κερκύρας τοῦ 1827, αἰσθάνθηκε κατὰπληξι, γράφει ὁ Φ. Μιχαλόπουλος στὸ βιβλίο του περὶ Σολωμοῦ, ὅχι μόνον γιὰ τὶς ἰδέες τοῦ Βηλαρᾶ ποὺ διευτυπώθησαν στὴ «Ρομενικὴ Γλῶσσα» ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κλασικὴ δημοτικὴ διατύπωσι καὶ τοὺς ρυθμοὺς τῶν ποιημάτων της καὶ τὴν ἀπλούστευσι τῆς ὀρθογραφίας. Ὁ Σολωμός, συνεχίζει ὁ Μιχαλόπουλος, ποὺ ζητοῦσε μέσα στὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ τὶς παροιμίες νὰ βρῇ τὴν ποιητικὴν τοῦ ἔκφρασι, εἶδε νὰ τοῦ παρουσιάζεται ἓνας πρόδρομος, ἓνας ὑπέροχος δάσκαλος, ἓνας καλλιτέχνης τῆς ἐκφράσεως νὰ τοῦ τονώσῃ τὴν πεποίθησιν στὸν ἀγῶνα. Ἐνθουσιώδης καθὼς ἦταν κι' ὀρμητικὸς, ἔγραψε τότε σὰν ἀπολογία κι' ἐξομολόγησι, σὰν ξέσπασμα τῆς ψυχῆς του τὸ «Διάλογον», ὅπου μᾶς ἔδωσε τὴ γλωσσικὴ διαθήκη του. Ὁ «Διάλογος» δὲν ἀπηχεῖ παρὰ τὶς γνώμες τοῦ Βηλαρᾶ, τοῦ Φιλίππιδου καὶ τοῦ Φωριέλου. Ἀπὸ τότε ὁ Σολωμός ἀσπάσθηκε καὶ τ' ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Βηλαρᾶ μὲ μερικὲς φωνητικὲς ἀλλοιώσεις καὶ παρέμεινε πιστὸς τῆς καταργήσεως τῆς ὀρθογραφίας σ' ὅλην του τὴ ζωὴ.

* * *

Καὶ ὀλίγα γιὰ τὴν ποίησι τοῦ Βηλαρᾶ. Τί ἦταν λοιπόν; Λυρικός ἢ σατυρικός ποιητὴς; Ὑπάρχει διχογνωμία ὡς πρὸς αὐτό.

Ἡ Σ. Λάμπρος γράφει: «Ὁ Βηλαρᾶς συνήθως παριστάνεται ὡς λυρικός καὶ προστίθεται ὅτι ἔγραψε καὶ σατυρικά. Ἀλλὰ θὰ ἐπιτρέψῃτε νὰ ἀνατρέψω τοὺς ὅρους. Ὁ Βηλαρᾶς εἶναι κυρίως σατυρικός ποιητὴς, ἀλλ' ἔγραψε καὶ λυρικά ποιήματα, ἅτινα ἄλλως καὶ κατ' ἀριθμὸν εἶναι πολὺ ὀλιγώτερα».

Ὁ Ν. Δραγούμης γράφει, ὅτι «ἐκ πασῶν τῶν ποιητικῶν ἀρετῶν τοῦ Βηλαρᾶ ἐπικρατεστέρα ἐστὶν ἡ σατυρικὴ. Τὸ κατ' ἐμέ, λέγει, ὁμολογῶ ἀμίμητον τὴν «Γιατρικὴν παρηγορίαν» οὐδὲ ἀνέ-

γνων εύφυστέραν καί χαριεστέραν μαστίγωσιν τῆς ἱατρικῆς ἀγυρτείας».

Ὁ Ροῖδης ἀντιθέτως τὸν θεωρεῖ λυρικόν. Καί ὑπὸ ποιητικῆν ἔποψιν, γράφει, ὀλίγους γνωρίζομεν λυρικοὺς καί παρ' αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς Ἰταλοῖς, δυναμένους νὰ διαγωνισθῶσιν περὶ γλυκύτητος πρὸς τὸν οὐχὶ ἀρκούντως ἐκτιμώμενον Βηλαρᾶν. Ἐκάστη αὐτοῦ ἐν ἀρχῇ μύθου περιγραφὴ ἀποτελεῖ εἰκόνα ἀξίαν νὰ κοσμήσῃ ἀρχαῖον ἀγγεῖον». Κι' ὁ Πελλερὲν ἐπίσης χαρακτηρίζει τὸ Βηλαρᾶ ὡς λυρικὸ ποιητὴ. Μερικοὶ πάλι τὸν ὠνόμασαν ὡς νέον Ἀρχίλοχον, γιὰ τὰ σατυρικά του καὶ ὁ Αὐγουστός Βόλτς τὸν παρωμοίασε γιὰ τὰ λυρικά του τραγούδια πρὸς τὸν Πέρση Μιρζά Σαφφί.

Ὁ Ἑσσελιγκ στὴν Ἱστορίαν τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, ποὺ ἔκρινε αὐστηρότατα τὸ Βηλαρᾶ λέγει ὅτι ἔγραψε σατυρικά τραγούδια ἢ μᾶλλον «χαρακτῆρας» ἐμμέτρους, εἰς τὸ εἶδος τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Λά Μπρυέρ. Ὁ Ψεμματάρης, ὁ Φθονερὸς, ὁ Πολύλαλος κλπ. γράφει, εἶναι καμωμένα κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ διασκεδάσῃ τοὺς συμπατριῶτας καὶ τοὺς συγχρόνους τοῦ συγγραφέως, ἐὰν ἀνεκαλύπτοντο τὰ πορτραῖτα, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ δεύτερον ἢ τρίτον τῶν δοκιμίων του μᾶς προξενεῖ δυσφορίαν. Ὁ Βηλαρᾶς, συνεχίζει ὁ Ἑσσελιγκ, ἐτραγούδησε εἰς τὸ λυρικὸν μέρος τοῦ ἔργου του μὲ στίχους βραχεῖς καὶ ρέοντας τὸν Ἑρώτα, τὸν ἐπικίνδυνον αὐτὸν βλαστὸν τῆς Ἀφροδίτης.

Ὁ Βηλαρᾶς «δὲν δείχνεται ποτέ, ὅπως λέει κι' ὁ Πελλερὲν, ὅτι πηγαίνει φιλολογικὰ καὶ ἐπιδεικτικὰ νὰ χτυπήσῃ τίς θύρας τοῦ «ὑπερπέραν» καὶ νανοῖξῃ τίς πελώριες κιγκλίδες τῶν αἰώνων πίσω ἀπὸ τίς ὁποῖες κλείνονται τὰ μεγάλα προβλήματα, οἱ μεγάλες ἀνησυχίες καὶ οἱ μεγάλες ἀγωνίες τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψεως». Ἡ ποίησις τοῦ Βηλαρᾶ εἶναι ἀπλῆ, ὅχι γιὰτὶ δὲν ὑποπευδόντανε τὰ προβλήματα αὐτά, ἀλλὰ γιὰτὶ ἐπίστευε ὅτι ὁ ἑλληνικὸς νοῦς ἀντιπαθεῖσε πραγματικὰ κάθε μέριμναν ὑπερφυσικὴν, ὅπως ἔγραψε καὶ ὁ Ροῖδης.

Κάθε τι τὸ ἀσαφές, ποὺ ἀργότερα ὁ φιλόσοφος Ζουμπέρ καὶ ὁ Βρυντιέρ θεωροῦσαν ὡς ἀπαραίτητο στὴ φύσιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ ὕφους, ἦταν ξένο πρὸς τὸ Βηλαρᾶ. Ὁ ποιητὴς μας δὲν θὰ μπορούσε ποτέ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸ Ζουμπέρ ὑποστηρίζοντα πῶς τὸ ὥραϊον ἀποτελεῖται ἀπὸ κάποιο ὁρατὸ στοιχεῖον ὥραιότητος καὶ συγχρόνως ἀπὸ κάποιο ὑπολανθάνον καὶ πῶς τὸ ὥραϊον αὐτὸ εἶναι τόσο περισσότερο θελκτικὸ ὅσο προσεκτικώτερα τὸ διαβάζουμε σὲ γλῶσσα ποὺ μόλις καὶ μετὰ βίας ἐννοοῦμεν. Οὕτε ἐπίσης μὲ τὸν Αἰμίλ. Ἐννεκὲν λέγοντα πῶς οἱ σκηνὲς ἐκείνες ποὺ εἶναι γιομάτες πάθος καὶ προσηλώνουν τὸ πνεῦμα, τὰ θεάματα ἐκεῖνα ποὺ περιγράφονται μὲ ἀκρίβειαν καὶ ἀναλύονται λεπτομε-

ρέστατα δὲν εἶναι καθόλου ποιητικά, ἐνῶ τὰ σκοτεινὰ καὶ ἀσαφῆ εἶναι ποιητικά.

Ἡ διαιυγὴς σὰν κρύσταλλο ποίησις τοῦ Βηλαρᾶ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι καὶ μειονεκτικὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρήσῃ κανεὶς τὴ σαφήνειά του ὡς ἐλάττωμα. Ὅλως ἀντιθέτως. Γιατί, γιὰ νὰ ἐπαναλάβῃ κανεὶς τὰ λόγια τοῦ Ροῖδης, οἱ ποιηταὶ ποὺ θέλουν νὰ πολυφιλοσοφίσουν παθαίνουν ὅ,τι εἶπε ὁ Φώγιερμπαχ γιὰ τοὺς θεολόγους καὶ μεταφυσικοὺς· «βλέπουν, δηλαδή, ἐν κατόπτῳ τὰ ἴδια αὐτῶν αἰσθήματα καὶ ἰδέας, ὑπολαμβάνουσι ταῦτα ὡς ὄντα αὐθύπαρκα καὶ πραγματικὰ καὶ ματαιοπονοῦσι γράφοντες ὀγκῶδεις τόμους πρὸς ἐξήγησιν ἀπλῶν ἀντανακλάσεων».

Ὁ Βηλαρᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐρωτικά τῶν τραγούδι πολλὰ τῶν ὁποίων, καθὼς καὶ τὸ «Πουλᾶκι» ποὺ εἶναι ὁ ἐρωτικὸς του παιάν, ἐγράφησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα στὴ Βενετία, ὅταν κατόρθωσε νὰ τοιμίσῃ τὰ κοραλῆνια χεῖλη τῆς ἀγαπημένης του, ἔγραψε ποικίλα ἄλλα τραγούδια, τὴν περίφημη βατραχομουσική καὶ 21 μύθους.

Οἱ μῦθοι, καθὼς λέγει ὁ Κογεβίνας στὰ «Ἔργα», εἶναι ποιητικὸν εἶδος ποὺ ἀπέβλεπε πολὺ καὶ στὴν ἠθικὴ διδασκαλίαν μὲ καθαρώτερον καὶ αὐστηρότερον σκοπὸ, παρ' ὅσον ὁ Λαφονταίν. Γιὰ νὰ μὴ χάσουν δὲ οἱ μῦθοι τὸ ποιητικὸ τους χρῶμα προσέθεσε καὶ ἐπιμύθια σαυτοῦς μὲ διαφορετικὸ μέτρο, γιὰ νὰ φαίνεται ὁ χωρισμός. Γιαυτὸ ἡ ποιητικὴ ἀξία τῶν μύθων τοῦ Βηλαρᾶ πρέπει νὰ ἐξετασθῇ χωριστὰ ἀπὸ τὰ ἐπιμύθιά τους. Ὁ Βηλαρᾶς στοὺς μύθους του δείχνεται ἀληθινὸς ποιητὴς ὥστε δὲν μποροῦν νὰ τὸν στερήσουν ἀπ' αὐτὸν τὸν τίτλο τὰ μικρὰ στιχουργικὰ καὶ οὔτε τὰ λεκτικὰ τοῦ μύθου ἐλαττώματα, ποὺ ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ του συστήματος εὐρίσκει κανεὶς ποὺ περισσότερο ποὺ ὀλιγώτερο, δυστυχῶς εἰς ὅλα τὰ ἔργα του. Τοῦ Βηλαρᾶ οἱ μῦθοι εἶναι ἐν γένει ἀξιοσπούδαστοι ὅχι μόνον διὰ τίς ἀρετὲς τοῦ ὕφους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἴδια γλῶσσα του, ποὺ ἔχει χάριν καὶ πλοῦτον.»

Ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ὅσα σατυρικά τραγούδια ἔγραψε ὁ Βηλαρᾶς. Ἡ σάτυρά του εἶναι καυστικὴ, ἐξυγιαντικὴ. Γιὰ τὸ Βηλαρᾶ ὡς σατυρικὸν μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι κι' ὁ Παλαμᾶς γιὰ τὸ Λασκαράτο. Ὁ Βηλαρᾶς, λοιπόν, δὲν εἶναι ζωγράφος παθῶν, εἶναι διώκτης προλήψεων. Δὲν εἶναι δημιουργός, εἶναι παρατηρητὴς τῶν, δὲν ἀποκαλύπτει τὸ ὥραϊον, ὅμως ἠθικολογεῖ. Δὲν ἀνυψώνεται εἰς τοὺς κυανοὺς κόσμους τῶν ἰδεῶν. Πατῶν στερρὰ τὸ ἔδαφος ἀρέσκεται νὰ κραυγάζῃ δι' ὅσα λιμνάζοντα νερά, δι' ὅσα βορβορώδη στρώματα συναντᾷ εἰς τὸν δρόμον του.

Πίσω ἀπὸ κάθε τραγοῦδι σατυρικὸ τοῦ Βηλαρᾶ κρύβεται καὶ κάποιος τύπος τῶν Γιαννίνων κυρίως, γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἐξυγίανσι τῶν ὁποίων τόσο ἀπέβλεψε στὰ σατυρικά του.

Τὰ ἔργα τοῦ Βηλαρά, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, εἶχαν μεγάλη διάδοσι. Ἐπολλαπλασιάζοντο κυρίως δι' ἀντιγραφῆς μετὰ τὸ χέρι, πρᾶγμα πού εἶχε ὡς συνέπειαν νὰ γνωσθοῦν μὲν εὐρύτατα, καὶ διασωθοῦν ἀργότερα, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποστοῦν τῶν παθῶν τοὺς τὸν τάραχο ἀπὸ τὴν ἀδεξιότητα τῶν ἀντιγραφέων. Σαυτὸ κυρίως ὀφείλεται καὶ τὸ γεγονός ὅτι μερικά σημεῖα, στὰ πεζὰ κυρίως, παρουσιάζουν ἀσάφειες. Σ' ἓνα γράμμα τοῦ Ἀντωνίου Μανούσου, ὁ ὁποῖος ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐπιμέλεια ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά, σταλμένο στίς 19 Αὐγούστου 1856 πρὸς τὸν Ἰάκωβο Καγκάδη, ἀνακριτὴ στὴν Κέρκυρα, διαβάζουμε τὰ ἑξῆς σχετικὰ μὲ τὰ ἀντίγραφα τῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά: «γνώριζε ὅτι τὰ ἀντίγραφα ὅσο τρέχουν τόσο ξεμορφώνονται καὶ μάλιστα οἷον πέσουν οὐ χέρια χυδαῖα».

Στὸ γεγονός πάλι ὅτι ὁ Βηλαράς παραχωροῦσε καὶ ὁ ἴδιος εὐχαρίστως ἀντίγραφα τῶν ἔργων τοῦ ὀφείλεται ἡ πληθώρα τῶν παραλλαγῶν, πού παρατηρεῖται τόσο στὰ ἔμμετρα, ὅσο καὶ στὰ πεζὰ του.

Χειρόγραφα ἔργων τοῦ Βηλαρά—ἄγνωστον ἂν πρωτότυπα ἢ ἀντίγραφα—ἔχει ἡ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρία ἐκ δωρεᾶς Γ. Ἀναγνωστοπούλου, ὁ Βλαχογιάννης, ὁ Ἀντωνιάδης, ἱατρός διευθυντὴς τοῦ Ὑγειονομικοῦ Κόσμου Ἀθηνῶν καὶ ἡμεῖς, πού τὰ πήραμε ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Πολυλά, χάρις στὴν προσφορὰ τῆς ἐριτίμου κ. Αἰκατερίνης Στεφάνου, τὸ γένος Κ. Βηλαρά, πού τόσο ἐπίσης συνέβαλε ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς γιὰ νὰ γίνῃ ἡ παρούσα ἐκδοσις. Τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τὰ χειρόγραφα εἶναι ἀντίγραφα ἐπιστολῶν, τοῦ Βηλαρά πρὸς Καλαρᾶν, Γενοβέλην καὶ Μελάδ, ὡς καὶ τοῦ «Ὀνομαστικοῦ». Τοῦ Ἀντωνιάδου εἶναι ἐπίσης ἀντίγραφα ἐπιστολῶν, σὲ μεγάλο τετράδιο μὲ πολλὰς σελίδες, τὸσον τοῦ Βηλαρά, ὅσον καὶ τοῦ Καλαρά καὶ ἄλλων ἱατροφιλοσόφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τοῦ Βλαχογιάννη τὰ χειρόγραφα εἶναι ἐπιστολὲς κατὰ τὸ πλεῖστον γιὰ τὴ γλῶσσα, τὸ Κατὰ Καλογήρων, 4 φύλλα μὲ Ἑρωτικά τραγούδια, καὶ πολλὰ φύλλα Γεωγραφικῶν. Στὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ὁ Βλαχογιάννης σημειώνει «Βηλαρά ἢ Ψαλλίδα» καὶ πολὺ δικαίως, ἀφοῦ μερικὰ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, γεωγραφίας, ἰδίως, φέρουν ἡμερομηνία μεταγενέστερη τοῦ θανάτου τοῦ Βηλαρά. Μεταξὺ τῶν χειρογράφων ἐπίσης τοῦ Βλαχογιάννη συγκαταλέγεται ἓνα τρίτο μέρος γιὰ τὴν Ἀσία, μὲ ἡμερομηνίαν 1814 τίς 14 Δεκεμβρίου καὶ ἡ ἱστορία τῆς πολιτορκίας τῶν Ἰωαννίνων, 2 Ἀπριλίου 1821. Τὰ χειρόγραφα αὐτὰ περιῆλθαν στὸ Βλαχογιάννη ἐξ ἀγορᾶς ἀπὸ τὸ Ζῶτο Μολοσσό, ὁ ὁποῖος τὰ εἶχε πάρει ἀπὸ τὸ γυιὸ τοῦ Βηλαρά, ὅπως ὑπεστήριξε.

Σὰν πέθανε ὁ Μολοσσός, μάς εἶπε ὁ Βλαχογιάννης, ὁ Περικλῆς, ὁ λοδοπρὸς καὶ κατόπιν διανομεὺς καὶ ἔμπορος χάρτου, μὲ τὸν ὁποῖον συγκατοικοῦσε σ' ἓνα ὑπόγειο στοῦ Μακρυγιάννη,

μάζεψε ὅλα τὰ χειρόγραφα τοῦ Μολοσσοῦ καὶ τὰ πῆγε στὸ μακαρίτη Καλογερόπουλο, διευθυντὴ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Φαίνεται ὅμως πῶς δὲν τοῦ ἔδωσε καλὴ τιμὴ ἐκείνος καὶ τὰ πῆρα ἐγὼ ἀντὶ 300 δραχμῶν.

Τὰ δικὰ μας χειρόγραφα εἶναι πολλὰ τετράδια μικροῦ ἢ μεγάλου σχήματος πυκνογραμμένα, περιέχουν δὲ ὅλες τίς σειρὰς τραγουδιῶν τοῦ Βηλαρά, μερικὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἀνέκδοτα, ὅλα τὰ πεζὰ πού παραθέτομε στὸ βιβλίο, ἐπιστολὲς γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα κ.λ.π.

Πρῶτὴ ἐκδοσις τῶν ἔργων Βηλαρά, καὶ μόνῃ πού ἔγινε ζῶντος τοῦ ποιητοῦ, εἶναι ἡ «Ρομενικὴ Γλῶσσα». Τὸ βιβλίο αὐτὸ τυπώθηκε στὴν Κέρκυρα τὸ 1814. Στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου προτάσσονται τὰ ἑξῆς ἀπὸ τὸν Πίνδαρο παρμένα.

Πολλὰ γὰρ πολλὰ λελεκταί. Νεαρά δ' ἐξεύροντα δόμεναι βρασάνῳ ἐς ἔλεγχον, ἅπας κίνδυνος ὄψον φθονεροῖσιν.

Πίνδ. ἐν Νεμ. Η.

Γιατ' εἶπαν οἱ πολλοὶ πολλὰ.
Μόνε καινούρια νὰ βρεθοῦν
Καὶ σᾶλλου κρίσι νὰ δοθοῦν,
Γιὰ νὰ ἐξεταχτοῦν,
Σὲ ἄκρο κιντυνεύουν,
πλεῖδ ἄλλο δὲ γυρεῦσιν
προσφάγ' οἱ φθονεροί.

Ἀμέσως κατόπιν ἀκολουθεῖ γράμμα πρὸς τὸν Ψαλλίδα, στὸν ὁποῖον καὶ ἀφιερώνεται τὸ βιβλίο, ἀκολουθεῖ τὸ «Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας» (σελ. 237), ἡ «Μικρὴ ὁρμήνεια γιὰ τὰ γράμματα καὶ ὀρθογραφία τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσας» (σελ. 239), ὁ «Ὑμνος στὸν Ἑρωτα, ἢ Ἀνοιξι, τὸ Μελίσι, τὸ Πουλᾶκι καὶ αἱ μεταφράσεις τοῦ Ἀνακρέοντος στὸ Βάκχο καὶ στὸν Πλοῦτο, ἡ μετάφρασις τοῦ Κρίτωνος καὶ τοῦ Θουκυδίδου».

Τὸ γράμμα πρὸς τὸν Ψαλλίδα, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ποιητὴς τοῦ ἀφιερώνει τὴν πρώτη του ἐκδοσις, καὶ πού παραθέτομε ὁλόκληρο ὡς δεῖγμα τῆς ὀρθογραφίας ἢ ἀνορθογραφίας, ἂν θέλετε, τοῦ Βηλαρά, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Προς το σοφολογιωτατο κερ Αθανασιον Ψαληδα Αρχηδασκαλον κε επηστημονα του εληνηκου σχολιου(1) τον Γιαννηνον.

Οχη προς τεσερα μελανοματα του ατεχνου κοντηλιου μου, κε μια αχαμνη ησος μεταφραση, αξιαζουν να σου αφηροθουν, η ανα-

(1) Το ου στη γλῶσσα μας ηνε ψηφη, μονε μην εχοντας το η τυπογραφια κεφαλεσκο αναγκαστηκαμεν να το μεταχρηστουμεν απο το Ο κε Υ.

λογαν με την ηποληψη κε σεβας, οπου κατα χρεος νιοθο προς τη Σεφολογιωτη σου. Το θαρος μου να βαλο τουτον το μηκρο μου κοπο στη σκεπη σου, προερχετε απο τη γνωρηζο την κληση σου για οσα απογλεπουν στο κηνο οφελος του Γενους. Η προληψη, αφτος ο θανασημος οχτρος καθε καλου της ανθρωποτης, οπου δεν αφηκε ος τορα, κε δε θελ' αφηκη θαρο για πολη ακομα κε τους πλιο προκομενους να ξανηξουν το χρεος τους, προτημοντας το κηνο σημφερο απο το δηκο τους, βολετο ν' αναγκαση πολους ηψηπετες αιτους να καταδεχουν να ξεσκησουν τουτο το τοσο μηκρο κε χαμπηλο πουλακη· φχαρηστιουμε να το ηθο κε δηχος πνοη, μονε στον ησκιο της σκεπης σου, γιατη μπορο να ηπο, προς δεν αμελησα να του φηλαξο τη ζση σηστενοντας το σε τοσον Αντρα, κε φηλο μου, κε φηλον του Γενους. Ετζη εφανταχτηκα, Σεφολογιωτατε· αν αχαμνα, πνηξε το στη χουφτα σου, ηδεμη διαφεντεψε το, γιατη εκαταφηγε στον κορφο σου.

Γιανηνα, α Φλεβαριου ρωιδ'.

της Σεφολογιωτης σου με ολο το σεβας

Γιανηνης Βηλαρας

Μετά τὸ θάνατο τοῦ ποιητοῦ τὰ ἔργα του ἐξέδωκε ὁ Ἀθανάσιος Πολίτης τὸ 1827 στὴν Κέρκυρα μὲ βιογραφικὸ σημείωμα τοῦ ποιητοῦ Π. Πετρίδου.

Τὴν πρώτη ἐκδοσις ὁ ἐκδότης ἐπρολόγησεν ὡς ἑξῆς:

«Ἐκδίδοντες πρώτην τῶρα φορὰν τὰ ποιήματα τοῦ ἀειμνήστου Βηλαρᾶ, σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ παρηγορήσωμεν ὁπωσοῦν τὰς δυστυχίας τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας τοῦ Ποιητοῦ, καὶ νὰ καταστήσωμεν κοινὸν ὅ,τι ἀνήκει εἰς ὅλον τὸ Ἕθνος, διότι γέννημα ἐνδόξου ἀνδρός. Ἡ περὶ γλώσσης καὶ ὀρθογραφίας ἰδέα τοῦ μακαρίτου Βηλαρᾶ, διαφέρει ἀπὸ τὴν κοινῶς παραδεγεγμένην ἀπὸ τοὺς λογίους. Ὅποιαδήποτε ὁμῶς καὶ ἂν εἶναι, ἡμεῖς ἐσπουδάζομεν νὰ τὴν φυλάξωμεν μὲ σέβας, τυπώσαντες κατὰ τὸ ἰδιόγραφον πρωτότυπον τοῦ Ποιητοῦ, καὶ ἀφήσαντες εἰς τοὺς Σοφοὺς τὴν φροντίδα νὰ κρίνουν, ἂν ὀρθή, ἢ ἐσφαλμένη. Ὁ Ἐκδότης».

Τὸν πρόλογο τοῦ Πολίτου ἀκολουθοῦσαν ἔπειτα αἱ ἐξῆς «βιογραφικὲς εἰδήσεις περὶ τοῦ συγγραφέως» γραμμέναι ἀπὸ τὸν Πετρίδην:

«Ἰωάννης ὁ Βηλαρᾶς υἱὸς Στεφάνου ἱατροῦ Ἰωαννίτου καὶ Τάρσας Πελοποννησίας ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα, ὅπου καὶ ἀπέρρασε τὰς πρώτας σπουδὰς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος του Γυμνάσιον. Ἀπὸ τὸν πατέρα του ἰδιόαχθη τὴν Λατινικὴν, Ἱταλικὴν καὶ Γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ στοιχειώδη Μαθηματικά, μὲ φανεράν ἐπίδοσιν.

«Ἀπὸ τὸ μικρὰ του ἀκόμη ἔδειχνε διάθεσιν διὰ τὴν Ποιητικὴν,

καὶ πάντοτε κατεγίνετο νὰ παιγνιδίσῃ εἰς διάφορα εἶδη ποιήσεως, μάλιστα τῆς Κωμικῆς καὶ Σατυρικῆς.

«Ὅταν εἶχε δεκαοκτὼ χρόνους, ἐστάλθη ἀπὸ τὸν πατέρα του εἰς τὸ Παταύιον τῆς Ἱταλίας, ὅπου ἐσπουδᾶσε μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν τὰς ἱατρικὰς ἐπιστήμας· καὶ ἀφοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἐπροσκολλήθη εἰς τὴν δούλευσιν, ὡς ἱατρός τοῦ Βελῆ Πασᾶ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθη ν' ἀκολουθήσῃ εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας καὶ κυβερνήσεις του, εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Βερατιοῦ, εἰς τὸ Πασαλίκι του εἰς τὸν Μωρέαν, εἰς τὸ Ρουστζοῦκι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐκίνησαν κατὰ τῶν Ρώσων καὶ εἰς τὴν Λάρισαν, ὅταν ὁ Βελῆς ἦταν Βεζύρης Τρικκάλων.

«Αὐταὶ αἱ περιστάσεις τὸν ἔδωσαν αἰτίαν νὰ περιέλθῃ τὴν Πελοπόννησον, Θεσσαλίαν, Ἠπειρον, Βουλγαρίαν, Μακεδονίαν καὶ Παριστρίδα. Ὡς τὰ ὕστερα, κατεκάθησεν εἰς τὴν πατρίδα του τὰ Ἰωάννινα, ἐπαγγελλόμενος τὸν ἱατρὸν τῆς πόλεως καὶ τοῦ γυναικωνίτου (χαρεμιοῦ) τοῦ Βελῆ, ἀπολαμβάνων ὁσὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν, καὶ ὁσὴν ἀφιέρωσιν εἰς τὴν σπουδὴν ἠμποροῦσε νὰ συγχωρήσῃ ἢ σιδηρὰ τοῦ τυραννοῦντος Ἀλῆ χεῖρ. Κατὰ τοὺς 1820, τὸν μῆνα Αὐγούστου, ὅταν ἐπολεμήθη ὁ Ἀλῆς ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῆς Πόρτας, εὐγῆκεν αὐτός, μὲ τοὺς λοιποὺς φεύγοντας τὸν κίνδυνον Ἰωαννίτας, καὶ διεσώθη εἰς τὸ Τσεπέλοβον τοῦ Ζαγοριοῦ. Εἰς ἐκείνην τὴν ἐλεινὴν καταστροφὴν, ἡ φωτιά τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων τοῦ κατάλυωσεν ὅλην τὴν περιουσίαν καὶ τὸν κατήντησε ἀμπτωχον. Τέτοια θλιβερὰ περίστασις, καὶ τόσα ἄλλα ψυχικὰ καὶ ἠθικὰ πάθη, ἐνεργοῦντα δυνατὰ εἰς μίαν αἰσθαντικὴν ψυχὴν τοῦ ἐπροξένησαν ἀπ' ὀλίγον ὀλίγον ἕνα μαρασμόν, ὅπου κατὰ τοὺς 1823, Δεκεμβρίου 28, τὸν ἔσυραν, πενήντα δύο χρόνων ἀκόμη, εἰς τὸν τάφον πάρωρα.

«Αὐτὸς ἄφησε μίαν γυναῖκα χήρα, καὶ δύο υἱοὺς νὰ κλαίουν τὴν ὀρφάνιαν ἐνός ἀγαθοῦ πατρός. Τὸν πρῶτον του υἱὸν ἀφοῦ τὸν ἐπρόκοψεν ἀρκετὰ εἰς τὸν δρόμον τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἀρετῆς, ζῶν ἀκόμη, τὸν ἔστειλεν εἰς Ναύπλιον νὰ συναγωνισθῇ μὲ τοὺς ἄλλους ὁμογενεῖς του.

«Ὅσοι ἐγνώριζαν τὸν Βηλαρᾶ, ὅλοι ἦσαν ὁμόφωνοι διὰ τὴν πολυμαθειάν του. Ἐνῶ ἐφαίνετο στολισμένος μὲ βαθειὰν γνώριν τῶν ἐπιστημῶν, ἦταν ἐμπειρότατος εἰς τὴν τέχνην του, χαίρων κατὰ τοῦτο τὴν γενικὴν τῶν συμπολιτῶν του ἐμπιστοσύνην. Εἰς ὅλας τὰς συνομιλίας του ἔδειχνε μεγάλην κατανόησιν. Ἦταν ἐγκρατὴς τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, καὶ πάντοτε εἶχε τὴν ἐτοιμότητα νὰ ἐμψυχῶν τὸν σωρὸν τῶν γνώσεών του μὲ μίαν δραστήριον καὶ λαμπρὰν φαντασίαν· καὶ εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις ἡ φιλολογικὲς του γνώσεις ἀνεφαίνοντο μὲ ζωηρότητα ἀγχινοίας.

«Ἄλλα περὶ τῆς μεγαλονοίας τοῦ Βηλαρᾶ, ὅλος ὁ θαυμασμὸς τῶν συμπολιτῶν του καὶ ὅλοι οἱ ἔπαινοι τῶν ὁμογενῶν του θὰ

ἐνομιζονταν ἴσως φιλοπροσωπία, κοντά εἰς τὴν ἀδέκαστον μαρτυρίαν ὅπου ὁ περίφημος Ἕλληνας ἰατρός Ἑρρίκος Ὁλλανδ κατὰ χάριν περὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεις του, γενομένης τοῦ 1812 καὶ 1813, καὶ τυπωμένης εἰς Λονδίνον. Τοῦ σοφοῦ τούτου Ἀγγλου, ἡ μακρυνὴ διατριβὴ εἰς Ἰωάννιννα, τοῦ ἔδωκε πολλὰς περιστάσεις νὰ ἰδῇ τὸν Βηλαρᾶ εἰς διαφόρους ἠθικὰς θέσεις.

«Εἰς αὐτὰς καὶ ἄλλας συνομιλίας (λέγει ὁ κύριος Ὁλλανδ) « ἤρρα τὸν Βηλαρᾶ ἄνθρωπον πολυμαθῆ καὶ πολλὰ εἰδήμονα τῶν φυσικῶν καὶ μεταφυσικῶν ἐπιστημῶν. Αὐτὸς χαίρεται τὴν φήμην, καὶ πιστεύω ἀξίως, ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος βοτανικὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐδειχνε ὅτι πολὺ ἐσκέφθηκε διὰ τὰ διάφορα ὑποκείμενα τῆς μεταφυσικῆς καὶ ἠθικῆς, καὶ ἡ ὁμιλία του περὶ τούτων ἐφύλαττε τὸν ἴδιον τόνον τοῦ σατυρικοῦ σκεπτικισμοῦ, ὅπου ἔκαμνε νὰ ὑποφαίνεται εἰς ὅλας γενικῶς τὰς γνώμας του. Τὸ ποιητικόν αὐτοῦ προτέρημα δὲν ἦταν κατώτερον τῶν γνώσεων του εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας. Εἶχε μίαν εὐκαιρίαν νὰ δοκιμάσῃ τὴν ποιητικὴν του εὐκολίαν δίδωντάς του ἕνα ἢ δύο κομμάτια Ἀγγλικῆς ποιητικῆς, μὲ τὸ μέσον τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, τὰ ὅποια, ὀλίγα λεπτά τοῦ ἔφθασαν νὰ φέρῃ εἰς γραμμικὸς στίχους.

«Κοντὰ εἰς αὐτὰ του τὰ χαρίσματα τῆς πολυμαθείας καὶ εὐαισθησίας, ἔβλεπε εἰς τὸν χαρακτήρα του ἐκεῖνο τὸ στοικόν ἥθος, καθὼς εἶπα, ὅπου κάποτε τὸν ἀνέβαζεν εἰς ἕνα ὕψος καὶ ἔπαρσιν, ὅπου ὅταν ἐταίριαζε καλλίτερα εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους τῆς ἐλευθερίας, παρ' εἰς τὴν νέαν αὐτὴν ἀθλιότητα (1)».

«Τὸ στοικόν ἥθος ὅπου ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς ἀποδίδει εἰς τὸν Βηλαρᾶ, ἦταν ἴσως κοινόν εἰς ὅλους τοὺς ἀληθινὰ πεπαιδευμένους τῆς Ἑλλάδος· ἐπειδὴ, εἰς τὸ πέλαγος τῶν ἠθικῶν παθημάτων ὅπου εὐρίσκειτο ἡ πατρίς καὶ τὸ ἔθνος, τί ἄλλο ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ τὸν εὐαίσθητον σπουδαῖον νὰ ἀνθέξῃ, παρὰ μία καρτερία ὑπερβολικὴ, ὅπου στὰ μάτια κάθε ξένου ἔπρεπε νὰ νομισθῇ στοικισμός;

«Τὰ ποιητικὰ προτερήματα τοῦ Βηλαρᾶ φαίνονται εἰς ὅλα του τὰ ποιήματα. Τὸ εἶδος ὅμως εἰς τὸ ὅποιον ἀπέδιδεν ἐξαιρετὰ ἦταν τὸ σατυρικόν. Ἐγραψε πολλοὺς μύθους, πολλὰ ἔρωτικά, καὶ πολλὰ κομμάτια εἰς τὸ πεζόν (2).

(1) Dr. H. Hollands Travels in Greece h. 274. Ὁ σοφὸς περιηγητὴς, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι σύγχρονοί του δὲν ἠμπόρεσαν νὰ γνωρίσουν ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν στάχτες εὐρίσκοντο ἀκόμη πολλὰ κάρβουνα ἀναμμένα.

(2) Εἰς τοὺς 1814 ὁ Βηλαρᾶς ἐτύπωσεν εἰς τὴν τυπογραφίαν

«Αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων του ἕνα μέρος μόνον ἔγινε τρόπος, ὅσον συγχωροῦσαν αἱ περιστάσεις, νὰ μαζωχθῇ καὶ νὰ τυπωθῇ, ὅχι μόνον διὰ νὰ γίνῃ κοινὸν εἰς τὸ ἔθνος, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δοθῇ κάποια βοήθεια εἰς τὴν χήραν γυναῖκά του, ἡ ὅποια, διὰ τὰ φρικτὰ τῆς πατρίδος δυστυχήματα, ἔμεινε ὑστερημένη τῶν ἀναγκῶν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ δοθοῦν ὅλα τὰ χρήματα ὅπου θὰ συναχθοῦν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἐκδοσιν, ἀφοῦ εὐγουν τὰ ἀναγκαῖα τῆς ἐκδόσεως ἑξοδα. Ἐδῶ πρέπει νὰ κηρυχθῇ ἡ μεγάλη εὐγνωμοσύνη ὅπου χρεωστεῖται εἰς τὴν γενναιότητα τῶν συνδρομητῶν, τῶν ὁποίων ἐτυπώθησαν τὰ ὀνόματα εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, καὶ οἱ ὅποιοι εὐθὺς ὅπου ἄκουσαν τὸν σκοπὸν τῆς ἐκδόσεως, ἐσύντρεξαν μὲ τὴν πλέον καλοπροαίρετον γενναιότητα.

«Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλιαρίου ἀρκεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸν καθ' ἕνα ἀρκετὴν ἰδέαν τῆς χαριτωμένης φαντασίας τοῦ Ποιητοῦ. Εἰς τοὺς μύθους, εἰς τὰ σατυρικά καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς βατραχομουμαχίας, εἶναι ἀξιοθαύμαστος, καὶ γλυκύτερος ἀφ' ὅσους ἔγραψαν παρόμοια ἕως τώρα στὴν γλῶσσα μας. Καὶ εἰς τὰ ἔρωτικά του δὲν ἔχει ἄλλον ἀπὸ τὸν Α. Χριστόπουλον νὰ τοῦ ὁμοιάζῃ. Οἱ στίχοι του ὅλοι τρέχουν ἀπαλὰ καὶ γλυκά, χωρὶς ἐκείνους τοὺς στρεβλισμούς, παραγεμισμούς, ἢ ἀνυπόφορες συνωνυμίας, ὅπου συχνὰ φαίνονται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ὀλίγων τῆς γλώσσης μας ποιητῶν.

«Ἄλλ' ἡ γλῶσσα του... αὐτὸ εἶναι ἕνα ὑποκείμενον περὶ τοῦ ὁποίου ἢ πρέπει τις νὰ εἰπῇ πάρα ὀλίγα, ἢ πάρα πολλά. Ὡς πρὸς τὸ ἰδίωμα, αὐτὸς ἐφύλαξε τὸ τοπικόν του, δηλ. ἐκεῖνο ὅπου ὁμιλοῦν εἰς ὅλην τὴν Ἠπειρον ἕως τὰ μέρη τῆς Θεσσαλίας. Εἰς αὐτὸ ἔκαμε, καθὼς ὁ Θεόκριτος, καὶ καθὼς ὅλοι οἱ νέοι μας ποιηταὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην. Πιθανόν τὸ ἰδίωμα τοῦτο νὰ φανῇ παράξενον εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἢ ὅπου ἄλλοῦ δὲν συνηθίζεται. Ἄλλ' ὁ Βηλαρᾶς λέγει ὅτι ἔγραψε διὰ τοὺς συντοπίτας του, καὶ μ' αὐτὸ ἔχει στὸ μέρος του ὅλα τὰ δίκαια,

τῶν Κορφῶν ἕνα βιβλιάριον ὅπου ὀνομάζει ἡ ρομενικὴ γλώσσα, περιέχον ὀλίγους στίχους καὶ ὀλίγα κομμάτια μεταφράσεων ἀπὸ τοὺς δεινότερους παλαιούς συγγραφεῖς. Αὐτὸ ἐξεδόθη χωρὶς τὸν τρόπον τοῦ γράφειν ὅπου ὀνομάζομεν ὀρθογραφίαν, μεταχειριζόμενος μόνον τόσα γράμματα, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς γλώσσης. Ἀλλὰ φαίνεται ν' ἄλλαξε σκοπὸν ἀπὸ τότε ἕως τώρα, ἐπειδὴ τὰ ἰδιόχειρά του ἀντίγραφα, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐτυπώθη τὸ παρὸν, εἶναι γραμμένα ἀπαράλλακτα καθὼς φαίνονται ἐδῶ τυπωμένα, εἰς τὰ ὅποια μολοντοῦτο δείχνει ὅτι εἶχε κάποιας ἰδιοτροπίας περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ὀρθογράφειν.

«Περὶ δὲ τοῦ ὕφους τῆς γλώσσης αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐξηγεῖ τὰς-
ιδέας του εἰς τὸν Σοφολογιώτατον καὶ Κολοκυθούλῃν. Ὁ μονα-
χὸς σκοπὸς του, σύμφωνα μὲ ὅλους τοὺς φρονίμους σπουδαίους,
ἦταν νὰ γίνῃ καταληπτὸς εἰς τὸ ἔθνος. Ἄν τὸ ὕφος ὁποῦ ἀκο-
λούθησῃ εἶναι τὸ ἀρμοδιότερον μέσον, ἢ ὅχι, αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ
ἀρμόδιος τόπος ν' ἀποδειχθῇ, ἐπειδὴ εἶναι ὑποκείμενον ὁποῦ ἔδει-
ξεν ὡς τῶρα, ὅτι ὀλίγα λόγια δὲν τὸ τελειώνουν. Ἐνὰ μόνον
πρέπει νὰ εἰπωθῇ, ὅτι τοῦ Βηλαρᾶ τὸ ὕφος ὅχι μόνον καταλαμ-
βάνεται ἀπ' ὅλους, ἀλλὰ καὶ καταθέλγει καὶ καθιδύνει ὅλους,
ὅσους ἔχουν ψυχὴν καὶ αἰσθημα ἐξανθρωπισμένον νὰ αἰσθανθοῦν
τὰ πετάγματα τῆς ζωῆς του καὶ ἀνθηρὰς φαντασίας.

Κορφολ, 1827.

Π. Π ε τ ρ ῖ δ η ς

Τὴν ἔκδοσι τοῦ 1827 ἐπηκολούθησεν ἡ ἔκδοσις Σεργίου Ρα-
φτάνη, Ἡπειρώτου, ποῦ ἔγινε τὸ 1854 στὴ Ζάκυνθο—ἀνατύποις
τῆς ἐκδόσεως Κερκύρας τοῦ 1827—, ἡ ἔκδοσις τοῦ 1859 καὶ τοῦ
1871 τοῦ ἰδίου Ραφτάνη στὴ Ζάκυνθο, ὁποῖαν καὶ περιελήφθη-
σαν καὶ διάφορα ἀνέκδοτα ὡς τότε. Ἐπίσης ἐξεδόθησαν στὸ Πα-
ρίσι ἀπὸ τὸ Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιον Βρετοῦ οἱ Μῦθοι τοῦ Βηλαρᾶ
(1865), τὰ Κατὰ Γυναικῶν τὸ 1874 στὴ Λευκάδα, τὰ Ποιήματα ὑπὸ
τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Λαοῦ, ἐπιστολαί Μανούσου καὶ τέλος τὰ
Ποιήματα ὑπὸ τοῦ οἴκου Γ. Φέξη, ἐπιμελεία Ἰω. Ζερβοῦ.

Ἐπειτα ἀπὸ τίς ἐκδόσεις ποῦ ἀναφέραμε ἔρχεται ἡ δική
μας, ἡ ὁποία περιέχει ὅλα ὅσα διέλαβαν οἱ προηγούμενες καὶ
πλεῖστα ἀνέκδοτα ἑμμετρα καὶ πεζά, καθὼς καὶ ἄλλα δημοσίευ-
μένα μὲν πλὴν ὅχι σὲ εἰδικὴ περὶ Βηλαρᾶ ἔκδοσι, ἀλλὰ σὲ διά-
φορα περιοδικά, ἐφημερίδες καὶ βιβλία.

* *

Πλεῖστοι ὅσοι συγγραφεῖς δικοὶ μας καὶ ξένοι, ἀσχολήθηκαν
πλατύτατα καὶ εὐφύμως γιὰ τὸν Βηλαρᾶ, ἰδοὺ δὲ καὶ σχετικὴ
βιβλιογραφία:

- Α. Μάτεσι «Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ Ζάκυνθος» σελ. 18.
- Α. Μανούσου «Τραγοῦδια Ἑθνικά» Κέρκυρα 1850.
- Σ. Δε Βιάζη «Παναθήναια» Δ' 1904 σελ. 363.
- Ι. Βλαχογιάννη «Προπύλαια» Α' 1902 σελ. 190, 219.
- Περιοδικὸν «Ἑλληνισμός» Β' 1899 σελ. 332.
- Περιοδικὸν «Ἑστία» Ε 1878 σελ. 337, Η 1879 ἀριθ. 191, ΙΕ 1883
σελ. 112, ΚΗ 1889 σελ. 46, 1894 σελ. 84, 161, 236.
- Πανδώρα Θ 1858 σελ. 119.
- Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος 1827 Νοεμβρίου 16.
- Δ. Κοκκινάκη «Πανελλήνιος Ἀνθολογία» 1899 Ἀθήναι.
- «Παρνασσός» Π. Ματαράγκα Ἀθήναι 1880 σελ. 7.
- Οἰκονομίδη Ἡπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον 1914.

Ι. Πολέμη «Λύρα».

Σκόκου «Ἀνθολογία» 1923.

Νέος Ἑλληνομνήμων Ζ σελ. 470, Η σελ. 186, ΙΓ 68, ΙΕ 40.

Κ. Σάθα «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. 648.

Α. Καμπάνη «Ἱστορία Νέας Ἑλλην. Λογοτεχνίας» σελ. 87.

Ἑσσελινγκ «Histoire de la litterature Grecque Moderne» σελ. 51.

Γ. Σπεράντζα, Βηλαρᾶς, ἐν Μεγάλῃ Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ-
Περιοδικὸν Δωδώνη 1896 σελ. 39.

Α. Κουτσαλέξη Διαφέροντα καὶ περίεργα τινὰ ἱστορήματα.

Ἑρانيστής (Κέρκυρα) Α' σελ. 540.

Βουτιερὶδης Σύντομη Ἱστορία Ἑλλ. Φιλολογίας.

Τριανταφυλλίδη Ἡ ὀρθογραφία μας 1913 σελ. 2, 8, 54, 89, 105.

» Δύο διαλέξεις.

Κοραῖ «Αἰσώπου Μῦθοι».

Ν. Δραγοῦμη «Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις» Α' σελ. 174.

Κρουμπάχερ «Τὸ πρόβλημα τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς» σελ. 63,
493, 603, 834.

Δελτίον Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου, 1913 σελ. 264.

Βρετοῦ «Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιον» ἔτος 1865, 1867, 1868.

Γούδα «Παράλληλοι Βίοι» Β' σελ. 292.

Ἀραβαντινοῦ «Ἱστορία Ἀλῆ Πασᾶ» σελ. 471.

Στ. Δάφνης εἰς Ἐφημερίδα «Ἀθήναι» 1920 7 Ὀκτωβρίου.

Α. Πάλλη «Μελέτη περὶ Ἱστορίας Ἡπείρου» σελ. 19.

Περιοδικὸν «Παναθήναια» 1913 σελ. 102.

Karliken Leukothea 1825 Α' σελ. 162.

Grasseti In morte di Psallida σελ. 12.

» Μικραὶ παρατηρήσεις διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Κογεβίνα «Ἔργα» Ἀθήναι 1916 σελ. 170.

Περιοδικὸν «Διόνυσος» Β' σελ. 202.

Ν. Κονεμένου «Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης».

Γ. Καλαματιανὸς εἰς «Νέαν Ἑστίαν» 1934 τομ. 15 σελ. 492, 554.

Γ. Πελλερὲν εἰς περιοδικὸν «Ἑλλοπία» Ἰωάννινα 1930.

Γ. Βαβαρέτου Διάξεις περὶ Βηλαρᾶ εἰς «Ἡπειρωτικὸν Ἀγῶνα»
Ἰωάννινα 1931 Νοεμβρίου 4 ἐπ.

Κ. Παλαμᾶ, Βηλαρᾶς, Λεξ. Μπάρτ καὶ Χίρστ, τ. Β', σελ. 855.

» » Γράμματα, 1904 τ. Α' σελ. 8 καὶ 185.

» » Τὰ πρῶτα Κριτικά σελ. 69.

Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Νεοελλην. Φιλολογία 1853, τ. Β', σ. 246.

Μ. Παρανίκα, Σχεδιάσμα, ἐν Κων/λει 1897, σελ. 69.

Σπ. Λάμπρου, Ρήγας, Βηλαρᾶς, Χριστόπουλος (Διαλέξεις).

Α. R. Rangabé, Précis d'une histoire de la Littérature Néo-Hellé-
nique, Berlin 1877, τ. Α', σελ. 119.

(Κ. Ἀσωπίου), Τὰ Σούτσια, 1853, σελ. 8.

(Δ. Ν. Βερναρδάκη), Ψευδαττικισμού Έλεγχος, Τεργέστη 1884, σ. 445 και 449.

Έμμ. Ροΐδου, Περί συγχρόνου Έλληνικής Ποίησης, σ. 26 και 28.

Έμμ. Ροΐδου, Τὰ Εἶδωλα, σελ. 1, 93, 115, 203, 209, 216, 217.

Έμμ. Ροΐδου, Τὸ «Ταξίδι τοῦ Ψυχάρη», 1913 σ. 17.

Ίω. Παπαδιαμαντοπούλου, Ὀλίγαι σελίδες ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς με-
ταξὺ τῶν κ.κ. Ε. Ροΐδου καὶ Α. Βλάχου ἀναφύσεως φιλολογι-
κῆς ἔριδος, 1878, σελ. 46.

Φ. Μιχαλοπούλου, Γιάννενα καὶ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννηση, σελ. 14.

» » Διονύσιος Σολωμός, 1931, σελ. 111.

» » Ἐφημερίς «Βραδυνή» ἔτος 1927.

Γ. Χασιώτου, Ἡ Γλῶσσα τοῦ Ἑλλήνος. Ὁ Πτωχοπρόδρομος καὶ οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ, 1909.

Κ. Brugman Γραφτὴ καὶ δημοτικὴ καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα στὴν
Ἑλλάδα (μετάφρ. Λέκα Ἀρβανίτη), 1907, σελ. 18.

Ἀρ. Καμπάνη, Ἱ. Βηλαρᾶς, ἐφ. «Πρωτὰ», Μάιος τοῦ 1931.

Α. Μέγα, Ἱστορία Γλωσσικοῦ Ζητήματος Β' σελ. 103.

* * *

Ὁ Βηλαρᾶς πέθανε σὲ ἡλικία 52 ἐτῶν στὸ Τσεπέλοβο τοῦ Ζα-
γορίου. Ἡ ἀπώλεια τῆς περιουσίας του ἐξ αἰτίας τῆς πυρκαϊᾶς τῶν
Γιαννίνων καὶ οἱ οἰκονομικὲς στενοχώριες φαίνεται πῶς ἐπέδρα-
σαν πολὺ ἐπὶ τῆς υγείας του καὶ ὑπέκυψε στὸ μοιραῖον τῆς 28
Δεκεμβρίου 1823.

Ὁ τάφος του, ὅπως ἔγραψε στὰς «Ἀθήνας» ὁ Στέφανος Δά-
φνης εὑρίσκετο πρὸ πολλῶν ἐτῶν στὸ προαύλιο τοῦ Τσουφλείου
Φαρμακευτικοῦ Ἰδρύματος Τσεπελόβου. Τὴν ἀκριβῆ τοποθεσί-
α τὴν εἶχε δείξει στὸ μακαρίτη Ράδο ὁ καθηγητὴς Σέτζης, πρὸ τὴν
ἔμαθε ἀπὸ τὸ Ράϊκο, ἓνα ἀγαθὸ Τσεπελοβίτη ὁ ὁποῖος εἶχε πα-
ραστῇ στὴν κηδεὶα τοῦ Βηλαρᾶ.

Τώρα δὲν σώζεται βέβαια τίποτε ἐκεῖ. Ὡς τόσο ἡ μνήμη του
θα μένῃ βαθειὰ χαραγμένη στὴν ψυχὴ τῶν πανελλήνων, γιὰ τὸ
ἀξιζεῖ ὁ περίφημος Βηλαρᾶς.

Ἀθῆναι Αὐγούστου 1935

Γ. ΒΑΒΑΡΕΤΙΟΣ

ΕΡΩΤΙΚΑ

Σ' ἑμένα ὁ Ἔρως εἶναι
τὸ αἷμα κι' ἡ ψυχὴ,
γιατὶ ἔναι τῆς καρδιᾶς μου
τὸ τέλος κι' ἡ ἀρχή.

Ὕμνος στὸν Ἔρωτα

Ὡ τρυφερώτατ' Ἔρωτα,
Γλυκὺ ψυχῆς μου πάθος,
Θνητὸς δὲν ἔχει λάθος
Ἐσὲ νὰ προσκυνᾷ⁽¹⁾.

Ἐσὺ στιγμὴ νὰ λείψης,
Μαραίνεται ὅλη ἡ φύση,
Νεκρῶναι πᾶσα χτίσι,
Τὸ πᾶν διαλυέται, σβυεῖ.

Τὸ δυνατό σου χέρι
Νομοθετᾷ, μορφώνει,
Τὸν κόσμον ἐμψυχώνει,
Κινεῖ καὶ κυβερνάει.

Ἐσὺ ὅσαι ποὺ λαμπρύνεις
Τῶν οὐρανῶν τοὺς θόλους
Μὲ τοὺς ἀχτινοβόλους
Ἀστέρεις φωτεινοὺς.

Τῆς θάλασσας τὰ βάθη
Μακρὰ ὅχ τ' ἐσὲ δὲ μνήσκουν⁽²⁾
Καὶ οἱ στεριᾶς εὐρίσκουν
Ζωῆς ἀναπνοή.

(1) Στὴν ἔκδοσι Κερκύρας 1814 ἀντὶ «προσκυνᾷ» φέρεται
«λατρεύη», καὶ ἀντὶ «μακρὰ ὅχ τ' ἐσὲ δὲ μνήσκουν», «νεκρά ἀπὸ
σὲ δὲ μνήσκουν».

(2) «Μνήσκουν», γιαννιώτικη ἑκφρασις [ἀντὶ] «μένουν».

Ὁχ τ' ἐσέν' τῆς γῆς ἡ ὄψι
 Παντοῦ κατοικημένη,
 Βλαστίζει στολισμένη
 Μὲ λογιαστὴ θωριά.
 Τὰ πάντα ζιοῦν καὶ εἶναι
 Στὴ δύναμί σου μόνη,
 Κι' ὁ κόσμος ξανανειώνει
 Μὲ κύκλο σταθερό.
 Στὴν προσταγὴ σου νοιώθει
 Μαλακωμένο στήθος,
 Τὸ ἀνήμερό της ἦθος
 Ἡ Τίγρι ἀπαρτάει.
 Τ' ἀρπαχτικὸ Γεράκι,
 Τὸ ἀθῶο Περιστερί,
 Μὲ τὸ γλυκὸ τους ταίρι
 Συζιοῦν μὲς στὴ φωλιά.
 Τοῦ Ἑρωτα ἡ φλόγα
 Εἶναι παντοῦ χυμένη,
 κι' ἡ φύση ἐρωτευμένη
 Τὸν Ἑρωτα ἀντηχάει.
 Ὡ τρυφερώτατ' Ἑρωτα,
 Τῆς φύσης ὅλης πάθος,
 Θνητὸς δὲν ἔχει λάθος
 Ἐσὲ νὰ προσκυνῇ⁽¹⁾.

Πόσο σ' ἀγαπῶ

Ἐγνώρισες, κυρά μου, τὸ πόσο σ' ἀγαπῶ ;
 Ἡ θέλεις νὰ τ' ἀκούσης νὰ σοῦ τὸ μεταειπῶ ;
 Ἐγὼ δὲν ἀποσταίνω⁽²⁾, αὐτὸ τὸ «σ' ἀγαπῶ»
 Χίλιες φορές τὴν ὥρα ἐσένα νὰ τὸ εἰπῶ.
 Ὡς τόσο νὰ ἡξέρης, τὸ πόσο σ' ἀγαπῶ
 Τῶν ἀδυνάτων εἶναι ἔωστὰ νὰ σοῦ εἰπῶ.
 Καθὼς ἐγὼ μ' ἀλήθεια, κυρά μου, σ' ἀγαπῶ,
 Καμμιά στὸν κόσμον ἄλλος, δὲ σφάλλω νὰ τὸ εἰπῶ.
 Μόν' τάχα νάρθη ἡ ὥρα ποὺ αὐτὸ τὸ «σ' ἀγαπῶ»
 Ὁχ τὸ χρυσὸ σου στόμα πῶς ἤκουσα νὰ εἰπῶ !

(1) Τὸ τραγούδι αὐτὸ στὴν ἔκδοσι 1871 καθὼς καὶ στὸ Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιον Βρετοῦ (1867) χωρίζεται εἰς δύο. Κακῶς ὅμως, γιὰτὶ καὶ στὴν ἔκδοσι τοῦ 1814 καὶ στὰ χειρόγραφα μας δὲν συμβαίνει αὐτό.

(2) Κουράζομαι.

Πουλάκι (*)

Πουλάκι ξένο, Ξενητεμένο,
 Κυνηγημένο,
 Ποῦ νὰ σταθῶ ;
 Ποῦ νὰ καθήσω, Νὰ ξενοχτήσω,
 Νὰ μὴ χαθῶ ;
 Βραδιάζει ἡ μέρα, Σκοτάδι παίρει,
 Καὶ δίχως ταίρι,
 Πῶς νὰ βρεθῶ ;
 Πῶς νὰ φωλιάσω, Σὲ ξένο δάσο
 Ν' ἀποσυρθῶ ;
 Ἡ μέρα φεύγει. Ἡ νύχτα βιάζει,
 Νά, ἡσυχάζει
 Κάθε πουλί
 Κι' ἐγὼ στενάζω, Τὸ ταίρι κράζω,
 Ξένο πουλί.
 Κυττάζω τ' ἄλλα Πουλιὰ ζευγάρι,
 Αὐτὴν τὴν χάρι
 Δὲν ἔχω πλιά,
 Ἐρημο τρέχω, Τόπο δὲν ἔχω
 Μηδὲ φωλιά.
 Νὰ βρῶ γυρίζω Ποῦ νὰ καθήσω,
 Νὰ ξενοχτήσω
 Κὰν μοναχό·

(*) Τὸ τραγούδι αὐτό, ποὺ εἶναι πραγματικῶς ὁ ἐρωτικὸς παιὰν τοῦ Βηλαρά, ἐγράφη πιθανώτατα στὴ Βενετία, τὸν καιρὸ ποὺ ὁ ποιητὴς ἦταν ἐρωτευμένος μὲ τὴν κόρη τοῦ ἐκεῖ ἐγκατεστημένου Ἰωαννίτου Γεροπάνου. Στὴν πρώτη ἔκδοσι τῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά τὸ «Πουλάκι» τελειώνει στοὺς στίχους :

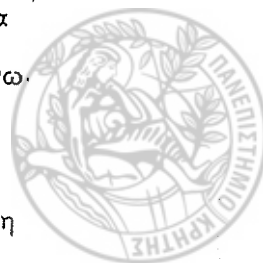
Θρηνώντας μένω κι' ἐγὼ διαβαίνω

κακὲς νυχτιές
 καὶ εἶναι τὸ μισὸ μὲ ἄλλους λόγους. Ἀργότερα ὁ ποιητὴς τὸ συνεπλήρωσε ὅπως τὸ παραθέτομε, ἔτσι δὲ ἐδημοσιεύθη τόσο στὴν ἔκδοσι τῶν Ἀπάντων τῆς Ζακύνθου (1871), στὸ Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιον Μ. Βρετοῦ (ἔτος 1867 σελ. 45), στὴν ἔκδοσι ἐπιμελείας Α. Μανούσου καὶ Ι. Ζερβοῦ (Φέξη).

Τὸ «Πουλάκι» στὴν πρώτη ἔκδοσι ἔχει αὐτὲς τὶς παραλλαγές.
 Πουλάκι ξένο, ξενητεμένο, Ποῦ νὰ φωλιάσω, σὲ ξένο δάσο
 πουλί χαμένο ν' ἀποσυρθῶ ;
 ποῦ νὰ σταθῶ ;

Κυττάζω τ' ἄλλα πουλιὰ ζευγάρι,
 αὐτὴν τὴν χάρι
 δὲν ἔχω πλιά,
 Βραδιάζ' ἡ μέρα, σκοτάδι παίρει νύχτα μὲ δέρει, μὲ δίχως ταίρι,
 καὶ δίχως ταίρι ποῦ νὰ σταθῶ ; χωρὶς φωλιά...

Κάθε κλαράκι Βαστάει πουλάκι
 Ζευγαρωτό.
 Δέ με γνωρίζουν, Κι' έδω με διώχνουν,
 Κι' εκεί μ' άμπώνουν.
 Ποῦ νά σταθῶ ;
 Ποῦ νά πηγαίνω,
 Νά μὴ χαθῶ !
 Λιγὰν οἱ κλάδοι, Τὰ φύλλα σειοῦνται,
 Γλυκοτσιμπιοῦνται
 Τ' ἄλλα πουλιά.
 Κι' ἐγὼ τὸ ξένο, Τὸ πικραμένο,
 Χωρὶς φωλιά,
 Ἄπο' ἴνα σ' ἄλλο Πετῶ δεντράκι
 Νά βρῶ κλαράκι
 Για νά σταθῶ,
 Νά ξενοχτήσω,
 Νά μὴ χαθῶ.
 Ἀπορριμμένο Σὲ ἄγρια ἀγκάθια,
 Πικρά μου πάθια
 Καὶ ξενητείες,
 Καὶ ἐκεῖ διαβαίνω.
 Θρηνώντας μένω, Κακὲς νυχτιές.
 Κι' ἐκεῖ ποῦ στέκω Μαμουριασμένο,
 Καὶ μαραμένο
 Θρηνολογῶ,
 Νειά, βλέπω, βγαίνει, Νειά ἀρματωμένη
 Σὰν κυνηγό.
 Βαστάει δίχτυα, Δίχτυα ἀσημένια,
 Συρματερένια
 Στ' ἀριστερό,
 Καὶ στὴ δεξιὰ της, Μὲ τ' ἄρματά της,
 Κλουβὶ ἀργυρό,
 Φορέματ' ἄσπρα, Κι' ἄσπρη μὲ χάρι,
 Ὅλη φεγγάρι
 Βαθειᾶς νυχτός,
 Λὲς κι' εἶναι ἐκείνη, Ὅπου τοῦ δίνει
 Λάμψι καὶ φῶς.
 Περνάει σιμά μου, Καὶ μὲ κυττάζει,
 Γλυκὰ μὲ κράζει,
 Καὶ μοῦ μιλεῖ:
 Ἐλᾶ, πουλάκι, Μὲς στὸ κλουβάκι,
 Ξένο πουλί.

Ἐμπα, μοῦ λέγει, Ἐμπα τὸ ξένο,
 Τὸ πικραμένο,
 Ν' ἀναπαυθῆς,
 Νά ξενοχτήσης,
 Νά μὴ χαθῆς.
 Πουλί δικό μου, Νά σ' ἀποχτήσω,
 Καὶ νά σοῦ στήσω
 Χρυσὴ φωλιά.
 Σ' αὐτὴ νά ζήσης,
 Ν' ἀλησμονήσης
 Τὴν ξενητεία.
 Μὴ σὲ πειράζῃ Κλεισμένο νά ἴσαι
 Καὶ μὴ φοβᾶσαι
 Νά σκλαβωθῆς.
 Ἐλᾶ σ' ἐμένα, Τί εἶσαι σὲ ξένο,
 Καὶ μὴ χαθῆς.
 Σοῦ τάζω μ' ὄρκο Τὴ λευτεριά σου
 Χωρὶς καμμιὰ σου
 Ἀμφιβολιά,
 Ὅταν θελήσης Κλουβὶ ν' ἀφήσης
 Καὶ τὴ φωλιά.
 Ἐλᾶ, μοῦ λέγει, Μικρὸ πουλάκι
 Μὲς στὸ κλουβάκι
 Για νά σταθῆς,
 Νά ξενοχτήσης,
 Νά μὴ χαθῆς.
 Για ν' ἀκουμπήσης, Στά σπλαχνικά της
 Στὶς τόσες χάρες,
 Λόγια γλυκά της,
 Πλιὸ δὲν ἄργῶ,
 Σ' αὐτὴ ζυγῶνῶ
 Πολὺ γοργό
 Φτερά μου ἀπλώνω, Πετῶ χεράκι,
 Καὶ στὸ χρυσό της
 Καὶ στὸ κλουβάκι
 Τὰ ζαχαρένια, Προμοῦ νά μπῶ,
 Τὰ κοραλλένια
 Χεῖλια τσιμπῶ.

Ν' ἀκούσω λαχταρῶ

Ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἐσὺ ἔχεις τὰ κλειδιά,
 Ὡραῖο πλάσμα φύσης, καρδιᾶς μου ἡ καρδιά.
 Ἡ φύση σῶχει δώκει καρδιά νά μὴ πονάῃ
 Τὸν ἄνθρωπο ποῦ σκλάβος, θεά, σὲ προσκυνάει.
 Ζωὴ νά μοῦ χάρισης ἡ θάνατον πικρό,
 Ἄπο' τὰ δυό σου ἀχέλια ν' ἀκούσω λαχταρῶ.

Ἄχ!

Ἄχ, εἶναι ἡ πρώτη μου φωνή
 Καθώς ἡ μέρα νά γενῇ·
 Βραδιάζει, καὶ ἄχ φωνάζω,
 Μ' αὐτὸ τὸ ἄχ πλαγιάζω.
 Γιόμα μου εἶναι οἱ στεναγμοί,
 Καὶ οἱ πικροὶ συλλογισμοί·
 Δειπνῶ μελαγχολία,
 Σκληρὴν ἀπελπισία.
 Ἔχω τὰ δάκρυα μου πιετό,
 Τὰ βάσανά μου φαγητό,
 Ζιῶ γιὰ νὰ τυραγνιοῦμαι
 Ἀφόντης (¹) σὲ ὕστερουμαι.
 Ἡμέρα, νύχτα δὲ μπορῶ
 Ποτὲ ἀνάπασι νὰ βρῶ,
 Θρηνῶ παντοτεινά μου
 Τὰ θλιβερά γραφτά μου.
 Ἰσκιος στὸν κόσμον περπατῶ,
 Καὶ μήτε ξέρω ποῦ πατῶ,
 Καθένας ποῦ με βλέπει
 Νὰ με λυπιέται πρέπει.
 Λύπης ἐγένηκα πηγὴ·
 Καὶ ἡ βαθειά μου συλλογὴ
 Μαζύ μου πάντα μένει,
 Ποιὲ δὲν ξεμακραίνει.
 Νοῦ δὲν ποτάζω (²) παντελῶς,
 Παραλαλῶ σὰν ὁ τρελλός,
 Ξεχωριστὰ παθαίνω,
 Καὶ πάλι δὲν πεθαίνω.
 Ὅποιοι καλὰ με στοχαστῇ
 Παραπολὺ θὰ θιαμαχτῇ (³)
 Πῶς ζιῶ με τόσα πάθη,
 Σὲ τέτοιας θλίψης βάθη.
 Ρίχνω τὰ μάτια ἐκεῖ κι' ἐδῶ,
 Μὴ τύχη, φῶς μου, καὶ σὲ ἰδῶ,
 Συχνὰ συχνὰ σὲ κράζω,
 Τοῦ κάκου σὲ φωνάζω.
 Τὸ τέλος ποῖό ; δὲν τὸ θωρῶ,
 Πῶς θέλα γένω, ἀπορῶ,

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Σημαίνει ἀφ' ὅτου.
 (2) " " " " ἐξουσιάζω.
 (3) " " " " θὰ παραξενευθῇ.

Ἐπομονὴ σ' ἐμένα
 Γυρεύω στὰ χαμένα.
 Φθορὰ λοιπὸν κι' ἀφανισμός,
 Ὁ ἐδικός σου χωρισμός·
 Χωρὶς ἐσὲ νὰ ζήσω,
 Ποτὲ νὰ μὴν ἐλπίσω!
 Ψυχὴ, τί ἄλλο καρτερεῖς;
 Σὲ τί παντέχεις (¹) καὶ θαρρεῖς;
 Ὡς πότε με παιδεύεις;
 Ἐβγα, τί πλιὸ γυρεύεις;

Στὸν παιγνιδιάρη Ἐρωτα

Ἐρωτά μου παιγνιδιάρη,
 Νὰ μοῦ κάμης κάποια χάρι
 Σοῦ ζητῶ ξεχωριστῇ.
 Τὴν ἀγάπη ποῦ λατρεύω
 Ὅχ τ' ἐσένα τὴ γυρεύω,
 Σένα, ἀπ' ὅλες χωριστῇ.
 Νοστιμάδες, χάρες, κάλλη,
 Ἄς τὰ ἔχη ἡ μιὰ κι' ἡ ἄλλη,
 Ἄς τὰ χαίρουνται πολλές,
 Ἀφροδίτες σ' ὠραιότη
 Ὅχ τὴν ὕστερη ὡς τὴν πρώτη,
 Ἄς φαντάζουν οἱ καλές.
 Ἡ ἀγάπη μου μ' ἀρέγει,
 Κι' ἡ καρδιά μου σὰν τὴ στρέγει,
 Θελὰ ἤμουν εὐτυχής.
 Μόνε ξέρεις, Ἐρωτά μου,
 Καὶ νογᾶς τὰ βάσανά μου,
 Ποῦ με θλίβουν ἀπαρχῆς.
 Κι' ἰδικῆς σου ἐξ αἰτίας,
 Τῆς πολλῆς μου εὐτυχίας
 Δὲν ὀρίζω τὰ κλειδιά.
 Τί ἐσὺ ἀφορμὴ μοῦ δίνεις,
 Τὸ φαρμάκι ἐσὺ μοῦ χύνεις
 Γιὰ τ' ἐκείνης τὴν καρδιά.
 Τώρα αὐτὸ εἶν' στὸ θέλημά σου,
 Ἐπειδὴς καὶ τὰ ἄρματα σου
 Ὅπως θέλεις κυβερνᾷς.

(¹) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Σημαίνει ἐλπίζεις.

Τέλειωσέ μου τὸ χατήρι,
Μάκρυνέ μου τὸ ποτήρι,
Τὸ πικρὸ ποὺ μὲ κερνᾷς.

Στίς καρδιᾶς ὁποῦ ξετρέχεις,
Δυὸ λογιῶν σαῖτες ἔχεις,
Δυὸ πληγές νὰ προξενᾷς.

Μὲ τὴ μιὰ δεσμό συμπάθειας,
Μὲ τὴν ἄλλην ἀντιπάθειας
Τὴν ψυχρότητα κινᾷς.

Τὴν ἀγάπη μου γιὰ μένα,
Ἐπὶ τόξα φλογισμένα,
Μὲ τὴν πρώτη σαΐτιᾶ

Πλήγωσέ τη πέρα πέρα,
Νὰ τὴ νοιώθῃ νύχτα ἡμέρα
Ἐναμμένη σὰν φωτιά.

Μὲ τὴ δεύτερη νὰ σώσῃς
Στὴν καρδιά της ν' ἀποδώσῃς
Σαΐτιᾶς τὴν ἀρετή.

Ποῦ χωρὶς ἀμφιβολία
Νὰ ἔχῃ τέλεια ἀδιαφορία,
Γιὰ τὸ πᾶν ν' ἀναισθητῇ.

Πές μου, Ἐρωτα, νὰ ζήσῃς
Ἐκεῖνον τάχα θὰ μ' ἀφήσῃς ;
Ἐνός δοῦλος σου κι' ἐγώ.

Ἐρωτά μου, αὐτὸ τὸ γέλιο
Εἶναι, πές μου, περιγέλιο ;
Ἄχ ! τὸ βλέπω, τὸ νογῶ (!).

Ἐπὶ τὰ δυὸ σου ἀχείλια

Ἐπὶ τὰ δυὸ σου ἀχείλια τ' ἀθάνατο νερὸ
Πολὺ καὶ πλούσιο τρέχει, γλυκὸ καὶ καθαρὸ.

Κι' ἐκεῖνος ποὺ δροσίση τὸ στόμα μιὰ φορά,
Τοῦ Χάρου ἄς μὴ φοβᾶται τὰ βέλη τὰ σκληρά.

Ἐν τὸ κορμὶ ἀπεθάνῃ, αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ
Ἐκεῖνη τὴ γλυκάδα ποὺ γεύτη στὴν ἀρχή.

(!) Γιαπωνέτικη ἔκφρασις. Ἐννοῶ.

Ἐρωτικὸ γράμμα(*)

Ἐπὶ τὴν ἄγρια ἐρημιὰ τῆς ξενητείας ποὺ μ' ἔχει,
Καὶ μὲ φαρμάκι σταλαχτὸ τὰ σωθικά μου βρέχει,

Ἐπὶ τὴν πικρή μου μοναξιά τὸ γράμμα μου σοῦ στέλλω,
Ἐπὶ τὴν γλῆγορα ν' ἀποκριθῇς, σοῦ πρωτοπαραγγέλλω.

Δυὸ λόγια γράψε μου γοργά, γιὰ τὴν ὑγείᾳ μου ρῶτα,
Τι ἀφόντης σὲ χωρίστηκα δὲν εἶναι σὰν καὶ πρῶτα.

Καὶ πάρε, Φύλλη μου, χαρτί, καὶ πιάσε τὸ κοντύλι,
Σημάδεψέ μου τὰ σωστά μὲ τὴν καρδιά στ' ἀχείλι.

Μὴ γελαστῇς καὶ μοῦ κρυφτῇς γιὰ νὰ μὴ μὲ πικράνῃς.
Τὸ νοιώθω, κι' ὑστερώτερα χειρότερα μὲ κάνεις.

Φανέρωσέ μου πῶς περνᾷς, πῶς ζεῖς στὸ χωρισμὸ μου,
Κι' ἂν ἡ καρδιά σου βάσανο φτουράῃ(!) σὰν τὸ δικό μου.

Ἐν πῇς βαστάς μ' ὑπομονή, ἂν πῇς πῶς δὲ χολιάζεις,
Τότε ἄλλο γι' ἄλλο μοῦ μηνᾷς, κι' ἀτῇ σου τ' ἀπεικάζεις(2).

Γιατὶ γνωρίζω καθαρά σὰν πόσῃς ἔχεις θλίψη,
Ἐπὶ τὸν καιρὸ, κι' ὅχι τὴ στιγμή, ποὺ ὁ φίλος σου ἔχει λείψει.

Καὶ τὸ μετρῶ ὅχι τοῦ λόγου μου μὲ τῆς καρδιάς μου κρίσι,
Ἐπὶ δὲν εἶδα πλιὸ καλὸ ἀφόντης σ' ἔχω ἀφήσει.

Δὲν νοιώθω τίς ἡμέρες μου, καὶ τί καιρὸς διαβαίνει,
Χώρια τῆς πίκρας τὸν ποσὸ, ὁποῦ ὅσο πάει πληθαίνει.

Ἡ μέρα μήνας μῶρχεται, κι' ἡ ἐβδομάδα χρόνος.
Κι' ὅσο ἀπερνᾷ ὁ καιρὸς, τόσο ἀβγατάει ὁ πόνος.

Ἐπ' ἀντεχά(3) τὴν ξενητεία πρὸς ὥρας πανηγύρι,
Κι' αὐτὴ ἀκράτο μὲ κερνάει φαρμάκι στὸ ποτήρι.

Κυττάζω ἐδῶ, κυττάζω ἐκεῖ, δὲν βλέπω νὰ γνωρίσω
Τὸν φίλον ποὺ παραποθῶ, νὰ τοῦ γλυκομιλῇσω.

Κι' εἶμαι σὰν ἔρημο πουλί, σὰν ἔρημο τρυγόνι,
Ἐπὶ κοιμᾶται στὸ κλαρὶ καὶ τὴ φωλιά δὲ στρώνει.

Τὰ περασμένα ποθητὰ συχνὰ στὸ νοῦ μου φέρω,
Καὶ στερεμένος ἀπορῶ κι' ἐγώ πῶς ὑποφέρω.

Θαρρῶ κι' ἡ μόνη παντοχὴ νὰ τ' ἀπολάψω πάλι,
Ὡς τώρα μοῦ διαφύλαξε τὴ γνώσι στὸ κεφάλι.

Τι ἂν ἴσως καὶ δὲν ἤλπιζα τὰ πρῶτα ν' ἀποχτήσω,
Τὸ νοῦ μου ὡς τώρα, ἀδύνατο, ἐγώ νὰ τὸν ὀρίσω(4).

Ἐπὶ δόνια, βρύσες, κρύα νερά, τῆς γῆς ἡ πρασινάδα,
Μακριὰ ἀπὸ σένα, Φύλλη μου, δὲν ἔχουν νοστιμάδα.

(*) Πρβλ. τὴν ὑποσημείωσιν (*) τῆς σελίδος 17.

(1) Γιαπωνέτικη ἔκφρασις. Βαστάει.

(2) > > Καὶ μόνῃ σου τὸ νοιώθεις.

(3) > > Ἐνδομίζω.

(4) < > Νὰ τὸν ἐξουσιάζω.

Μισῶ τῶν φίλων συνοδείες, στή μοναξιά ἡσυχάζω,
 Μὲ σένα κραίνω⁽¹⁾ καὶ γελῶ ἐκεῖ πού συλλογιαζώ.
 Αὐτὴ ἔναι ἡ περιδιάβασι, αὐτὴ ἔναι ἡ χαρά μου,
 Κι' αὐτὸ εἶναι πού ὀρέγεται μὲ πάθος ἡ καρδιά μου.
 Ἐσένα νὰ φαντάζωμαι ποτὲ δὲν ἀποσταίνω.
 Τὸ μοναχὸ ὑποκείμενο ὁποῦ δὲν τὸ χορταίνω.
 Νὰ ἦταν τρόπος ἄκοια νὰ σ' ἤβλεπα μπροστά μου,
 Καὶ τὸ νὰ χίλια νὰ βλεπαν τὰ μάτια τὰ δικά μου.
 Στὰ ἄλλα ὄλα ἀναισθητῶ, σ' ἔσένα βυθισμένος,
 Στὸν κόσμον μέσα βρίσκομαι, κι' ἀπὸ τὸν κόσμο ξένος.
 Στὴν ξενητεία παντάξενος, στὴν ἐρμηδιά μου μόνος,
 Παντοτεινὴ μου συντροφιά τοῦ χωρισμοῦ σου ὁ πόνος.
 Πολλὲς φορές ἠθέλησα ὁρμὴ τοῦ πόθου τόση
 Νὰ τὴ ζυγιάσω σταθερὴ καὶ μετρημένη γνῶσι.
 Μὴ τό πολὺ τῆς πιθυμίας ἀξαινοντας κορφώση⁽²⁾
 Καὶ στὴν ὑγείᾳ καὶ στὴ ζωὴ περισσῖα μὲ ζημιώση.
 Μόνε πού μέτρο, Φύλλη μου, στὸ νοῦ μου ἔχει ἀπομείνει
 Νὰ λογαριάσῃ τὸ κακὸ, καὶ τὸ καλὸ νὰ κρίνῃ.
 Οἱ στοχασμοί μου κοίτουνται σ' ἀγάπης σου τὸ λάθος,
 Νὰ τοὺς τραβήσω δὲν μπορῶ, νὰ μὴ βρεθῶ σὲ λάθος.
 Γιατὶ ὅποτε διαλογιστῶ, ἀρχὴ καὶ τέλος κάνω,
 Ἐσένα πρώτη ὑπόθεσι σ' ἐκεῖνο ν' ἀναβάνω⁽³⁾.
 Γιὰ τοῦτο κι' εἶναι ἀδύνατο ἀπόφασι νὰ κάμω,
 "Ὅξω ὅχι τὴ σφαῖρα πού εἶσαι ἐσὺ στιγμὴ νὰ παραδράμω.
 Σ' ἔσένα αἰστάνομαι καὶ ζιῶ, καὶ ζωντανὸς κινιῶμαι,
 Σ' ἔσένα ὑπαρξὶ ζωῆς καὶ αἴσθησι δοκιῶμαι.
 Μακρὰ ἀπὸ σένα ὅσα θωρῶ, τὰ βλέπω πάντα ξένα,
 Δὲν τὰ ξετάζω παντελῶς, δὲν εἶναι γιὰ τ' ἐμένα.
 Καὶ τὰ τηράω ξώκαρδα χωρὶς νὰ τὰ λογιάσω,
 Γιατὶ σὲ ταῦτα ἀδιάφορος δὲν ἔχω τί νὰ χάσω.
 Κι' αὐτὸ πού λέγω, Φύλλη μου, σωστά θελᾷ τὸ νοιώσης,
 Εὐτὺς ὁποῦ τὸ γράμμα μου μὲ προσοχὴ ἀναγνώσης.
 Γιατὶ πολλὰ θὰ σοῦ ἤλεγα, καὶ νὰ σοῦ φανερώσω
 Πῶς γληγορεύω τὸν καιρὸ νάρθῶ νὰ σ' ἀνταμῶσω.
 Πῶς προσπαθῶ νυχτόημερα μ' ἀγῶνα καὶ μὲ κόπο
 Τοῦ μισεμοῦ μου κι' ἐρχομοῦ νὰ κάμω κάθε τρόπο,
 Καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἀφορμὴ περισσῖα νὰ σοῦ γράψω,
 Τοῦ νοῦ μου τὸν περιορισμὸ νὰ χαμοκαταπάψω.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Ὁμιλῶ.

(2) Μήπως ἡ μεγάλη ἐπιθυμία ἀνέξοντος ἀποκορυφώθῃ.

(3) Ἀναβάνω ἀναφέρω, μνημονεύω.

Μόν' ὅσο κι' ἂν δυναστευτῶ τὸ νοῦ μου ἄλλοι νὰ στείλω,
 Ἐκεῖνος τρέχει κλεφτικὰ στὸ μαθημένον φίλο.
 Ἄχ! Φύλλη παραποθητή, καὶ Φύλλη ζηλεμένη,
 Ἀγάπη δυσκολόβρετη, μὲ πάθια ἀποχτημένη,
 Φέρε καλὰ στὴ γνώμη σου, καὶ τὰ παλὰ θυμήσου,
 Πῶς μὲ παιδεύει βάσανο, θελᾷ τὸ βρῆς ἀτὴ σου.
 Ὅχι τὴν ἀρχὴ πού ἠθέλησε ὁ Ἐρωτας νὰ πάρῃ,
 Νὰ σημαδέψῃ ἀπάνω μου τὸ φλογερὸ δοξάρι,
 Καὶ μὲ σαγίτα κοφτερή, καὶ καυτερὴ γιὰ σένα,
 Τὰ φυλλοκάρδια μ' ἄνοιξε στὰ στήθη πληγωμένα,
 Καὶ μ' ἔκαμε ὑστερώτερα, τὰ ξέρεις, νὰ φτουρήσω,
 Ὡς νὰ μπορέσω θεραπείᾳ καὶ γιatriκὸ νὰ ἐλπίσω.
 Κι' ὁποῦ ν' ἀφήκῃς ἀπονιά καὶ σπλαχνικὴ νὰ στρέξῃς⁽¹⁾
 Τὸ θῆμα τῆς ἀγάπης σου μ' ἀγάπη νὰ συντρέξῃς.
 Ἀλήθεια ἦταν λογιστὰ πολλὰ αὐτὰ τὰ πάθια,
 Καὶ σὲ καρδιὰν αἰσταντικὴ παρακινᾷν συμπάθεια.
 Ἀλήθεια δυσκολεύεται ὁ νοῦς νὰ τὰ μετρήσῃ,
 Καὶ κάθε γλῶσσα δένεται γιὰ νὰ τὰ παραστήσῃ.
 Μόν' εἶχαν κάποια διαφορὰ καὶ κάποιο ἄλλο θάρρος,
 Δὲν εἶχαν τ' ἀνυπόφερτο τῆς ξενητείας τὸ βάρος.
 Στῶν ἡμερῶν τὴ θλιβερὴ παρηγοριόμουν ὥρα,
 Δὲν ἦταν συγκρατούμενο τὸ βάσανο σὰν τώρα.
 Ἄμ' εἶν' βαρὺς ὁ χωρισμός, παραβαρεῖα τὰ ξένα,
 Παράχουν πάθια ἀμέτρητα, παραδυσκολεμένα.
 Ὁ ξένος πῶς νὰ μὴ χολιάῃ⁽²⁾ πού εἶναι μακρὰ ἀπὸ κείνη,
 Πού στὴν καρδιά του κίνησι καὶ ζωντανάδα δίνει.
 Ὁ ξένος δὲ στολίζεται, μὴδὲ λαμπροφοράει,
 Τὶ εἶναι σὲ λύπη χωρισμοῦ, τ' ἀχείλι δὲ γελάει.
 Ὁ ξένος, ἔρημο πουλὶ χωρὶς φωλιά καὶ ταίρι,
 Ἀπὸ τὸ δέντρο στὸ κλαρὶ τίς νύχτες παραδέρει.
 Ὁ ξένος Γκιώνης⁽³⁾ γίνεται καὶ σ' ἐρημιές φωλιάζει.
 Τὸ ὦχ, τὸ ἄχ λυπητερά νυχτόημερα φωνάζει.
 Ὁ ξένος ξένα περπατάει, τηράει καὶ βλέπει ξένα,
 Τὸ φίλο πού γνωρίζεται γυρεύει στὰ χαμένα.
 Παρακαλῶ σε, Φύλλη μου, τὸ γράμμα μου σὰν λάβῃς,
 Τὸν παιδεμὸ τοῦ ξένου σου καλὰ νὰ καταλάβῃς,
 Κι' ἕνα πρὸς ἕνα, ὡς βρίσκονται ἀραδικὰ μὲ τάξι,
 Νὰ βάλῃς τὴν καρδούλα σου βαθειὰ νὰ τὰ ξετάξῃ,
 Γιὰ νὰ αἰστανθῇ τὸν πόνο μου καὶ νὰ μὲ συμπονέσῃ,
 Νὰ δώκῃ τὴν ἀπόκρισι χωρὶς ν' ἀργοπορέσῃ.

(1) Νὰ συγκατατεθῇς.

(2) Χολοσκάζῃ.

(3) Πουλὶ νυκτόβιο.

Ἀγάπης λόγια σπλαχνικά γοργὰ νὰ σημαδέψῃ,
Καὶ μὲ πουλάκι φτερωτὸ τοῦ φίλου νὰ τὰ πέψῃ ⁽¹⁾.
Τοῦ φίλου τοῦ μοναχικοῦ καὶ φίλου ἐμπιστευμένου,
Ξενητεμένου καὶ πικροῦ καὶ παραπονεμένου.

Τῆς ψυχῆς ψυχὴ μου

Ἄχ! ἔφτακε ἡ φαρμακερὴ κι' ἡ ὥρα ἦρθ' ἐκεῖνη,
Ποῦ θελὰ σὲ ξεχωριστῶ, χρυσό μου καναρίνι.
Ἡ διορία σώθηκε· καιρὸς δὲν ἀπομένει.
Στὴ μαυρισμένη μου καρδιά τί χαλασμός θὰ γένῃ!
Θελὰ μισέψω, καὶ θὰ πάω πολὺ μακριὰ στὰ ξένα,
Μακριὰ ὅχ' ἔσένα ποὺ ἀγαπῶ, ἀλλοίμονο σ' ἐμένα!
Ἦμουν κοντά σου κι' ἔζηγα ⁽²⁾, καὶ τώρα νὰ σ' ἀφήσω,
Νὰ ξεμακρύνω πῶς μπορῶ χωρὶς νὰ ξεψυχήσω;
Στοχάζομαι τὸ χωρισμό, καὶ ξαπορῶ καὶ φρίζω,
Κι' ἄντα ⁽³⁾ τὸν εἰνορεύομαι, ξυπνῶ καὶ λαχταρίζω.
Τὸ χωρισμό σου, ἀγάπη μου, σήντα ⁽⁴⁾ τὸν συλλογιόμυ,
Σὰν φύλλο ἀπὸ τὸν ἄνεμο ταραζομαι καὶ σειόμυ ⁽⁵⁾.
Τοῦ χωρισμοῦ σου τὴν πληγὴ πῶς νὰ τὴ βγάλω πέρα,
Ποῦ νὰ μὲ καίγῃ ἀρχίνησε σὰν φλόγα νύχτα ἡμέρα;
Τοῦ χωρισμοῦ σου τοῦ πικροῦ τὸ θλιβερό τὸν πόνο
Μέρες θαρρῶ πῶς τὸν βαστῶ, μόν' δὲ βαστῶ τὸ χρόνο.
Τοῦ χωρισμοῦ τὸ μέριμνο στὸ τέλος θὰ μὲ σώσῃ ⁽⁶⁾
Καὶ τὴ ζωὴ γιὰ γλήγορα θελὰ μ' ἀποσηκώσῃ.
Κι' ὁ ἄλυσος κ' ἡ φυλακὴ μ' ἔσένα εἶναι παιγνίδι,
Στὸ χωρισμό σου μ' ἔφαγε πικρὸ καὶ μαῦρο φίδι.
Ὡχ, τί φωτιά ἀνυπόφερτη τὰ σωθικά μου παίρει,
Τώρα ποῦ σὲ χωρίζομαι, τί λαύρα ποῦ μὲ δέρει!
Ζώντας ἐγὼ νὰ στερευτῶ τὰ μάτια τὰ δικά της;
Ἐβγα, ψυχὴ μου, καὶ ἄφσε με νεκρὸ κορμὶ σιμά της!
Σ' ἀφήνω ὑγεία, χρυσὸ πουλί, γιὰ μένα μὴ δακρύσσης,
Ἄν μ' ἀγαπᾷς καὶ σοῦ πονῇ, τὸν πόνο νὰ φτουρήσῃς ⁽⁷⁾.
Ἄν κλαίγω ἐγώ, μὴ κλαῖς ἐσύ, γιατί ἂν σ' ἰδῶ νὰ κλάψῃς,
Βάλε, κυρά μου, γλήγορα τὸν γάφο νὰ μοῦ σκάψῃς.
Σ' ἀφήνω ὑγεία, πουλάκι μου, σ' ἀφήνω ὑγεία, πουλί μου,
Σ' ἀφήνω ὑγεία, καρδούλα μου καὶ τῆς ψυχῆς ψυχὴ μου.

(1) Νὰ τὰ στείλῃ.

(2) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Ζοῦσα.

(3) » » Ὅταν.

(4) » » Σείομαι.

(5) » » Σώνω = τελειώνω, λυώνω.

(6) » » Νὰ ἀνθέξῃς, νὰ βαστάξῃς.

Μὲς στὰ γλυκά σου μάτια

Μὲς στὰ γλυκά σου μάτια
Ὁ Ἔρως κατοικáει,
Καὶ τὰ κινήματά τους
Ὡς θέλει διοικáει.
Τὰ διάλεξε σαγίτες,
Δοξάρια τρομερά,
Μ' αὐτὰ καρδιές πληγώνει
Σκληρά, φαρμακερά.
Ἀλλοίμονο σ' ἐκεῖνον
Ὅπου νὰ καυχηθῇ,
Σὲ ταῦτα ν' ἀντικρύσῃ
Χωρὶς νὰ πληγωθῇ.
Εὐτὺς ὁ Ἔρως τότες
Μ' ἀκράτητην ὀργή,
Θανατερὴ τοῦ ἀνοίγει
Στὰ στήθια τὴν πληγή.
Φλόγες φωτιές καὶ λαῦρες,
Μὲ ἀναστεναγμούς,
Μὲς στὴν καρδιά του ἀνάφτει
Δεινοὺς παραδαρμούς.
Δάκρυα, κλαῦμούς καὶ πάθια
Βαρεῖα τοῦ προξενáει,
Καὶ μὲ μυρίους τρόπους
Τὸν καταταυραννάει.
Τὸν βλέπει στὰ δεσμά του,
Τοὺς πόνους τοῦ θωρεῖ,
Καὶ νὰ τοὺς ἀβγατήσῃ
Τὸ πῶς ζητάει νὰ βρῇ.
Μ' αὐτὰ τὰ ἄρματά του
Καὶ μὲ πολλὴν ὀρμή,
Σημάδεψε κι' ἐμένα
Νὰ κάμῃ δοκιμή.
Ἀλλὰ μ' ἐλεημονήθη
Ἡ Χλόη ἡ καλή,
Κι' ὁ Ἔρως ἀφοντότες ⁽¹⁾
Γελώντας μοῦ μιλεῖ.

(1) Σημαίνει ἀπὸ τότε.

Εἶδα ἀπόψε στ' ὄνειρό μου

Εἶδα ἀπόψε στ' ὄνειρό μου,
 Φύλλη, σ' εἶχα στὸ πλευρό μου,
 Καὶ στὴ μέση ἓνα παιδάκι
 Ποὺ τὸ τρυφερό χεράκι,
 Μ' ἱλαρὴ θωριά τηρώντας
 Καὶ γλυκὰ χαμογελώντας,
 Πότε ἄπλωνε σ' ἐμένα,
 Πότ' ἐχάϊδευεν ἐσένα.
 Σοῦ εἶπα: ποιο εἶναι τοῦτο, Φύλλη;
 Σὺ, δαγκάνοντας τ' ἀχείλι,
 Μοῦ εἶπες: Δάφνι, ἀπὸ ποιο μέρος
 Ξένος ἔρχεσαι; εἶν' ὁ Ἔρως!
 Τὸν ἀρπάζω ἀπὸ κοντά μου
 Παρευτὺς στὴν ἀγκαλιά μου,
 Καὶ μ' ἐμᾶς, ὡς ποὺ νὰ φέξῃ,
 Τὸν ἀφήκαμαν νὰ παίξῃ.
 Νοιώθεις, Φύλλη, τὴν αἰτία
 Στὰ μοῦ πλάθει ἢ φαντασία;
 Ἔχω ἡμέρες ποὺ δὲ σ' εἶδα·
 Καὶ ἂν καμμιὰ δὲν εἶν' ἐλπίδα
 Γλήγορα ν' ἀνταμωθοῦμε,
 Κάλλια ὡς τότε νὰ κοιμοῦμαι!

Στὸν καθρέφτη ἄντα τηριέσαι

Στὸν καθρέφτη ἄντα τηριέσαι (1),
 Φύλλη, μὴ μοῦ ξεπλανιέσαι
 Τόσο νὰ παραπροσέχῃς,
 Γιὰ νὰ βρῇς τί τάχα ἔχεις,
 Ποὺ μαγεύεις τὸν καθένα,
 Ὅποτε ἀντικρύση ἐσένα.
 Γιατί αὐτὸ ποὺ σὲ στολίζει
 Κι' ὄχ' τί ἄλλες σὲ χωρίζει,
 Ἄν ἐσὺ καλὰ γνωρίσης,
 Ἄλλον πλιὸ δὲν θ' ἀγαπήσης,
 Καὶ θὰ πάθῃς στὴν καρδιά σου
 Ὅ,τι οἱ ἄλλοι ὄχ' τὴ θωριά σου,
 Καὶ ἀλλοίμονο σὲ μένα,
 Ποὺ θὰ ἐλπίζω στὰ χαμένα.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Ὅταν κυττάζεις.

Δυὸ μάτια καστανά

Ἐξεστράτεψεν ὁ Ἔρως Στῆς καρδούλας μου τὸ μέρος
 Καὶ δυὸ μάτια καστανά
 Λαμπροφόρεσε γι' ἄρμάτα, Καὶ μὲ ταῦτα στὰ γιομᾶτα
 Μοῦ σωριάζει τὰ δεινά.
 Ἐρωτά μου, τί γυρεύεις, Καὶ τί θέλεις νὰ παιδεύῃς
 Τῇ δικῇ μου τὴν καρδιά!
 Νικητῆς πὼς εἶσαι ξέρεις Καὶ στὸν κόρφο σου ἐσὺ σέρεις
 Τῆς καρδιάς μας τὰ κλειδιά.
 Ὅπως θέλεις τὴν ἀνοίγεις Καὶ εἴτε μείνης, εἴτε φύγῃς,
 Πῶς νὰ σοῦ ἐναντιωθῶ;
 Παρηγόρα με κἂν σ' ἓνα, Τὸν πιστό σου δοῦλο ἐμένα,
 Ποὺ θερμότατα ποθῶ.
 Ὅρκον, Ἐρωτα, σοῦ κάνω, Στὶς σαγίτες σου ἀπάνω,
 Ὅρκο μέγαν καὶ φρικτό·
 Ὑποφέρω κάθε ἄλλη Τυραννία σου μεγάλη,
 Καὶ ποτὲ νὰ μὴ κλαυτῶ.
 Λόγο μόνον νὰ μοῦ δώσης Πὼς κι' ἐσὺ θὰ μοῦ τελειώσης
 Τοῦτο ποὺ θελὰ σοῦ εἰπῶ·
 Ἀχ! τὰ μάτια αὐτά, ὅσο ζήσω, Ἐδικά μου ν' ἀποχτήσω,
 Κι' ὅσο ζιῶ νὰ τ' ἀγαπῶ.

Ἀχ, ἔλα, θάνατε

Ἀχ, ἔλα, θάνατε πικρέ, καὶ πάρε τὴ ζωὴ μου,
 Ἀφοῦ καὶ πλιὸ στερεύομαι τῇ μόνῃ παντοχί μου.
 Τὴ Χλόη μου νὰ μὴ θωρῶ, καὶ ζωντανὸς νὰ μείνω;
 Ἀχ, τί πρῶτηρι μῶδωκε τὸ ριζικό, καὶ πίνω!
 Μὴ παύετε, ματάκια μου, νὰ κλαῖτε, νὰ θρηνῇτε,
 Τὸ φῶς σας ἐβασίλεψε, τί ἄλλο καρτερεῖτε;
 Καρδιά, γιατί μὲ τυραγνᾶς καὶ βαρειοπαραδέρεις;
 Τὸν τόπο σου τὸν ἔχασες, σὲ τί βυθὸ μὲ σέρεις!
 Ψυχὴ, ψυχὴ ἀνυπόφερτη, στοῦ πάθους μου τὴ βράσι,
 Ἀφσ' τὸ κορμάκι μου νεκρὸ νὰ πάγῃ ν' ἀγαλλιάσῃ.
 Ἀχ, ἔλα, θάνατε γλυκέ, τοὺς πόνους μου νὰ γιάνῃς,
 Τρέξε σ' ἐμένα γλήγορα, καμμιὰ ἄργητα μὴ βάνῃς.
 Ὡ θάνατε ἀπάνθρωπε, γιατί δὲν μὲ πληγώνεις;
 Κι' ἀπὸ παρόμοια βάσανα γιατί δὲν μὲ γλυτρώνεις;
 Βάρει μὲ τὸ κοντάρι σου, παρακαλῶ σε, Χάρε,
 Κι' αὐτὴν τὴν ἄθλια μου ζωὴ, σπλαχνίσου με, καὶ πάρε.

Μόνε ἂν ἔχης ὡμορφιά μὲ κάλλη καὶ μὲ χάρι,
 Νὰ μὴ τραβᾷς περήφανη παραπολὺ καμάρι.
 Ἔχε με στὴν ἀγάπη σου σὰν δοῦλον ἐδικό σου.
 Νοῦ καὶ καρδιά καὶ γνῶσι μου βαστάς στὸν ὀρισμό σου.
 Ἐσὺ νὰ δείχνῃς ἀπονιά καθόλου δὲ σοῦ πρέπει,
 Γιατὶ δὲ στρέγει ὁ Ἔρωτας σκληρόκαρδες νὰ βλέπῃ,
 Ξεχωριστὰ στὸν ἄνθρωπον, ὁπῶχει ἀποφασίσει
 Στὸν ἄλυσό σου νὰ δεθῇ καὶ σ'ταῦτον ν'ἀποζήσῃ.
 Γιατὶ φριχτὰ ὠρκίστηκα στὸ ὄνομά σου ἀπάνω
 Σκλάβος σου ἀλευτέρωτος κοντά σου νὰ πεθάνω.
 Πρῶτα θὰ ἰδῇς τὴ θάλασσα ὡσὰν τὴ γῆ ν'ἀνθίσῃ,
 Κιαπὲ(1) ὁ πιστὸς ὁ δοῦλος σοι θελὰ σ' ἀπαρτήσῃ.
 Ἄντα νὰ βγῇ ὁ αὐγερινὸς κι' ὁ ἥλιος ὄχ τὴ δύσι,
 Τότε ἡ καρδιά μου, ξέρε το, θελὰ σ' ἀλησιμονήσῃ.
 Εἶδες γεράκι στὴ φωλιά μαζὺ μὲ περιστέρι;
 Ἡ ὥρα τότες ἔφτακε γιὰ νὰ τραβήσω χέρι.
 Ἀχ! τί τὰ θέλω καὶ τὰ λέω, τί θέλω νὰ τὰ μάθῃ.
 Ἐκείνη ποῦ μ' ἐβύθισε σὲ βάσανα καὶ πάθῃ;
 Εἶναι κλαρὶ παραψηλὸ καὶ χέρι δὲν τὸ φτάνει,
 Κι' ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἀγωνιστῇ, καὶ λόγια κι' ἔργα χάνει.
 Μόν' τί νὰ κάμω τῆς καρδιάς, ὁποῦ περιορισμένη
 Κι' ἀπὸ πληγὴ ἀνυπόφερτη βαρεῖα μαχαίρωμένη,
 Ἐπρόσταξε τὸ χέρι μου νὰ πιάκῃ τὸ κοντύλι,
 Γιὰ νὰ σοῦ εἰπῇ τὸν πόνο τῆς μὲ μαραμένο ἀχειλὶ.
 Αὐτὴ μὲ κάνει στανικῶς στὴ λαύρα τῆς καὶ ζάλη
 Νὰ χάσω μέτρα λογισμοῦ καὶ γνῶσι ὄχ τὸ κεφάλι.
 Κι' ἐγώ, κυρά, δὲν ἤθελα νὰ μπῶ στὸν ἔρωτά σου,
 Δικό μου δὲν εἶν' φταιξιμο, μόν' φταίγ' ἡ ὡμορφιά σου.
 Τὰ κάλλη σου κι' οἱ χάρες σου ποῖον δὲν ὑποδουλώνουν;
 Καθένα ἀρπάζουν ἄξαφνα, βαρεῖα τὸν ἄλυσώνουν!
 Ἄν σ'εἶδα καὶ σ'ἀγάπησα, σὲ τί ἔσφαλα ὁ καῦμένος;
 Ὁ Ἔρωτας βρόχι μῶστησε, καὶ βρέθηκα πιασμένος.
 Καὶ τῷστησε ὁ παμπόνηρος στὶς κόρες τῶν ματιῶν σου,
 Χωρὶς φτερά μ' ἀπόθεσε παιγνίδι τῶν χειρῶν σου.
 Τὰ δυό σου μάτια ἐδιάλεξε καθήστρα γιὰ κυνήγι,
 Κι' ἀπὸ τ' ἐκεῖνα τὴν πληγὴ ὁποῦ βαστῶ μ' ἀνοίγει.
 Τὰ δυό σου μάτια, κόρη μου, ποῦ ἄντα στριφογυρίζουν
 Θάνατο δίνουν ζωντανοῦ, νεκροῦ ζωὴ χαρίζουν!
 Ποιὸς εἶναι στὴν ἀγάπη σου, γλυκεῖα ματιὰ σου φτάνει
 Νὰ βρῇ ὄχ τὸ Χάρο γλυτρωμό, καὶ νὰ μὴν ἀπεθάνῃ.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Καὶ ἔπειτα.

Ποιὸς στὴν ὀργή σου βρίσκεται καὶ θέλεις νὰ τὸ νοιώσῃ,
 Μιὰ κακιωμένη σου ματιὰ μπορεῖ νὰ τὸν σκοτώσῃ.
 Πὲς τῶν ματιῶν, ἂν ἀγαπᾷς, σ' ἐμὲ νὰ μὴ κακιώσουν,
 Γιατὶ νὰ ξέρῃς ἄφευκτα τοῦ Χάρου θὰ μὲ δώσουν.
 Κι' ἂν θέλῃς παρηγόρα με μὲ τὸ χρυσό σου στόμα,
 Νὰ μὲ προφτάκῃς μὴ μὲ φάῃ τῆς γῆς τὸ μαῦρο χῶμα.
 Τὸ χῶμα δὲν τὸ σκιάζομαι(1), τὴν πλάκα δὲ φοβοῦμαι,
 Μόν' πῶς νὰ μὴ σὲ μεταῖδῶ βαρεῖα τὸ συλλογιόμυ.
 Ἄν θέλῃς πάλι κι' ἀγαπᾷς νὰ χάσω τὴ ζωὴ μου,
 Ἀφόντης καὶ σ' ἀγάπησα δὲν τὴ μετρῶ δική μου.
 Δική σου χάρι ἔχω ζωὴ, κι' ἐσὺ κρατᾷς τὸ νῆμα,
 Στὸ χέρι σου εἶναι νὰ κοπῇ, κι' ἐγὼ νὰ μπῶ στὸ μνήμα.
 Μόν' δὲ θαρρῶ τόση ἀσπλαχνιὰ καὶ τόση κακωσύνη
 Σὲ τέτοια κάλλι ἀμίμητα ἢ φύση ν' ἀποδίνῃ.
 Τῆς Ἀφροδίτης ὁμοιασμα, οἱ χάρες σὲ στολίζουν·
 Πῶς τὴν καρδιά σου οἱ ἔρωτες καθόλου νὰ μὴ γγίζουν;
 Τὸν Ἔρωτα μὴ μάχεσαι, φυλάου νὰ τὸν πεισμώνῃς,
 Μὴ σοῦ κακιώσῃ κι' ὕστερα τοῦ κάκου μετανοιώσῃς.
 Τὶ ὅσα μοῦ κάνεις ἤμπορεῖς ἀπ' ἄλλον νὰ τὰ πάθῃς,
 Κι' οἱ σαγιτιές του πόσο καὶν μὲ βλάβῃ σου νὰ μάθῃς.
 Ἀχ! νὰ ἔγερεις, καὶ νὰ ἄγεις τί θελὰ εἰπῇ ὁ Ἔρωτας,
 Τ' ἀνίκητο δοξάρι του καὶ ποῖο πληγώνει μέρος!
 Ἀφοῦ γιὰ σὲ μ' ἐλάβωσε, ἀνάπασι δὲν ἔχω,
 Καὶ μὲ κατήντησε ζουρλόν(2) νὰ περπατῶ, νὰ τρέχω,
 Μερώνυχτα ὄχ τὰ μάτια μου δὲν σταματάει τὸ δάκρυ,
 Καὶ κολυμπῶ σὲ πέλαγο μὲ δίχως πάτο κι' ἄκρη.
 Ἀνάλυσά κι' ἐχάθηκα, ζωὴ πλιὸ δὲν γνωρίζω,
 Ἡ ὄρεξί μου ἐσβύστηκε καὶ ὕπνο δὲν ὀρίζω.
 Δὲν εἶν' στιγμὴ νὰ μὴ μουρῇς στὸ νοῦ, στὸ λογισμό μου,
 Ὡς καὶ στὸν ὕπνο ἀδιάκοπα σὲ βλέπω στὸ εἶνορό μου.
 Ἐσένα διαλογίζομαι, ἐσένα συλλογιόμυ,
 Ἐσὲ στὰ ξύπνια μου θωρῶ, ἐσέν' ἄντα κοιμοῦμαι.
 Σὰν τὸ κερί μὲς στὴ φωτιὰ καὶ στὴ νοτιά τὸ χιόνι,
 Ὁ Ἔρωτας τὸ σῶμα μου τὸ τρώγει καὶ τὸ λυώνει.
 Πολλά, πολλὰ θὰ σοῦ ἤλεγα κι' ἀκόμα νὰ σοῦ γράψω,
 Φοβοῦμαι μὴ σὲ βάρυνά καὶ πρέπει πλιὸ νὰ πάψω.
 Ἀπόστασε κι' ἡ γνῶσι μου, κι' ὁ νοῦς μου ἐσκοτίστη,
 Ἀπὸ τὸ ἄχ καὶ ἀπὸ τὸ βᾶχ πάει ἡ καρδιά μου, ἐσκίστη.
 Ἄν μὲ πονέσῃς, σπλαχνική, καὶ μοῦ ἰδῇς τὴ νίλα(3),
 Μοῦ στάσεις μπάλσαμο ζωῆς μὲς στῆς καρδιάς τὰ φύλλα.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Φοβοῦμαι.

(2) » » Τρελλόν.

(3) » » Τὸ χάλι, τὸ κατάντημα.

Κι' ανίσως αποφάσισης νά ζιῶ χωρίς ἐλπίδα,
 Ἐγνώρισα τὴν τύχη μου, τὴ μοῖρα μου τὴν εἶδα.
 Ὁ οὐρανὸς τὸ θέλησε κι' ἔτσ' ἦταν τὸ γραφτό μου,
 Γιατί πολὺ σ' ἀγάπησα, νά βρῶ τὸ θάνατό μου.

Τὸ πόσο σὲ λατρεύω

Τὸ πόσο σὲ λατρεύω, τὸ πόσο σ' ἀγαπῶ,
 Τῶν ἀδυνάτων εἶναι ποτὲ νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ.
 Τί σ' ἀγαπῶ μὲ τρόπο καθόλου χωριστό,
 Ποῦ μέσα στὴν καρδιά μου ἀκέρια σὲ βαστῶ.
 Κι' ἡ δύναμί σου εἶναι ποὺ τὴ ζωογονάει,
 Τὴν κάνει νὰ χτυπάη, τὴν κάνει καὶ κινάει.
 Καθὼς ἐσὺ νὰ λειψῇς, δὲν ἔχω πλὺτὸ καρδιά,
 Κι' ἂν ἡ καρδιά μοῦ μένῃ, δὲν ἔχω τὰ κλειδιά.
 Ἐσὺ εἶσαι τῆς ζωῆς μου τὸ τέλος κι' ἡ ἀρχή,
 Γιατί εἶσαι τῆς καρδιάς μου τὸ αἷμα κι' ἡ ψυχή.
 Καὶ ζιῶ στὸν κόσμον μόνον ἐσένα ν' ἀγαπῶ,
 Μόν' πόσο! δὲν εἶν' τρόπος ποτὲ νὰ τὸ εἰπῶ.

Ἀγάπη μου πολύτιμη

Ἀγάπη μου πολύτιμη, τὰ λόγια σου ἔχω νόμο.
 Τὸν λόγο ποῦ μ' ἐπρόσταξες τὸν ἔβαλα σὲ ὁρμό.
 Γιὰ τρεῖς ἡμέρες ὥρισε μακρυὰ ὄχ τὴν κατοικιά σου,
 Νὰ στερευτῶ τὰ μάτια σου καὶ τὴ γλυκεῖα θωριά σου
 Κυρὰ εἶσαι, καμῖνὰ ξέτασι δὲν κάνω στὸ σκοπὸ σου,
 Ἐγὼ σὰν δοῦλος πρέπει μου ν' ἀκούω τὸν ὀρισμὸ σου.
 Κι' ὄχι τόσο διάστημα καιροῦ κοντὸ κι' ὀλίγο
 Μακρυὰ ὄχ τ' ἐσένα στρέγομαι, σὰν θέλησες νὰ φύγω,
 Μόνε γιὰ πάντα εἰμ' ἔτοιμος μακρυὰ ὄχ τ' ἐσὲ νὰ ζήσω,
 Τῆς ἀρεσιᾶς σου νὰ φερθῶ καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσω.
 Καὶ μὴ θαρρῆς, σοῦ ὑπόσχομαι χωρὶς νὰ τὸ τελειώσω
 Τί δοκιμῆς ἀπόδειξι μπορῶ γιὰ νὰ σοῦ δώσω.
 Ἄν ζιῶ στὸν κόσμον, μὴ θαρρῆς γιὰ ζωντανὸν ἐμένα,
 Ἐγὼ δὲ ζιῶ γιὰ λόγου μου, ζιῶ μοναχὰ γιὰ σένα.

Τὴ δανεικὴ ζωὴ ποὺ ζιῶ, κρατᾷς στὴ θέλησί σου,
 Νὰ πάρῃς πίσω, ὡς βούλεσαι, κι' ὡς εἶν' τῆς ὁρεξῆς σου.
 Σὲ ὄλα τ' ἄλλα ἀναισθητῶ καὶ τότε ζωντανεύω,
 Τὰ κάλλη σου νὰ χαίρωμαι κι' ἐσένα νὰ λατρεύω.
 Μόν' πάλι ἂν εἶν' ἀβόλετο καὶ τὸ 'χε τὸ γραφτό μου,
 Νὰ χωριστῶ στὰ ζῶντα μου τὸ φίλο τὸ δικό μου,
 Μηδὲ μπορεῖ νὰ γένη ἄλλοιῶς, παρὰ νὰ τὸ φτουρήσω,
 Ἀπὸ τ' ἐσέν' ποὺ λαχταρῶ πλὺτὸ χέρι νὰ τραβήσω,
 Λιθάρι βάνω στὴν καρδιά, στὰ σωθικά μου πέτρα,
 Καὶ παίρω τὴν ἀπόφασιν, καὶ μπαίνω σ' ἄλλα μέτρα.
 Ἀντὶς νὰ βασανίζωμαι, νὰ κολυμπῶ στὸ δάκρυ,
 Τὸν κόσμ' ἄρνοιόμ' ὁλότελα, καὶ τὴ ζωὴ στὴν ἄκρη.
 Κι' ἀντὶς νὰ σὲ στερεύωμαι καὶ ν' ἀπερνῶ τοὺς χρόνους
 Σὰν σὲ ζυντάνι⁽¹⁾ σκοτεινὸ μὲ πάθια καὶ μὲ πόνους,
 Τὴν ἄχαρὴ μου ἀναπνοή δὲ μ' ἐμποδᾷ νὰ σβύσω,
 Καὶ ὄχ τὰ μελλούμενα πικρά καὶ θλίψεις μου νὰ γλύσω.
 Τί θελᾷ εἰπῇ ἕνας θάνατος κοντὰ σὲ χίλιους ἄλλους,
 Στοῦ χωρισμοῦ σου τίς στιγμὲς θανάτους πλὺτὸ μεγάλους!
 Γιατί κι' ἀτὴ σου τὸ νογᾷς⁽²⁾, κι' ἀτὴ σου τ' ἀπεικάζεις⁽³⁾,
 Ἄν ἴσως καὶ ⁽⁴⁾ μὲ χωριστῆς, τὸ Χάρο μοῦ τοιμάζεις.

Πὲς τῆς χαιρετισμοῦς

Σ' ἀφήνω καὶ μισεύω, ὁλόχρυσον πουλί,
 Βαρεῖα ποὺ μὲ πλακώνει παράπονον πολὺ.
 Τρέμει ἡ καρδιά μου, δέρει⁽¹⁾, ἀνήσυχη βαρεῖ·
 Ὁ τόπος ποὺ 'χε πρῶτα, μοῦ λέει, δὲν τὴ χωρεῖ.
 Ὁ νοῦς μου στὸ κεφάλι δὲν θέλει νὰ σταθῇ,
 Κοντὰ σου γύρες φέρει, κι' ἐσέν' ἀκολουθεῖ.
 Χαμένος ὄχ τὴ γνῶσι, τὸ δρόμον περπατῶ,
 Ἐδῶ κι' ἐκεῖ κυττάζω, νὰ σὲ ἰδῶ ζητῶ.
 Κινιόμην, κοντοστέκω μὲ ζάλης ταραχή
 Καὶ κάθε τόσο μνήσκω ⁽⁵⁾ καὶ βάνω προσοχή.

- (1) Ἀραβικὴ ποιητικὴ ἔκφρασις. Ἐρεβος, κόλασις.
 (2) Γιαννιώτικες ἐκφράσεις. Σημαίνουν ἐννοεῖς, καταλαβαίνεις.
 (3) Στὴν ἔκδοσιν τοῦ 1871 ἀντὶ «ἂν ἴσως καὶ» φέρεται «ἀνισωστάς», προφανῶς ἐκ τυπογραφικοῦ λάθους.
 (4) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Χτυπᾷ δυνατά.
 (5) Μένω.

Μοῦ φαίνεται ν' ἀκούω, κυρά, νά μοῦ μιλῇς,
 Ὅπισω νά μέ κρᾶζης, νάρθῶ μέ προσκαλεῖς.
 Τῆς φαντασίας εἶναι παιγνίδια ὅλα αὐτά,
 Κι' ὀρέγεται ὁ Ἔρως μ' αὐτά νά μ' ἀπατᾷ.
 Αὐτὴ μου ἡ ἀπάτη ὥστόσο καταντᾷ
 Σέ πρᾶμα ποῦ μέ θλίβει, φαρμακερὰ κεντάει.
 Εὐτὸς ὅπου γνῶρίσω τὸ λάθο μου, ἀρχινοῦν
 Τὰ δυό μου μάτια βρύσες τὰ δάκρυα ν' ἀπολνοῦν⁽¹⁾.
 Μὲ πλῆθος θρήνους τότε καί μ' ἀναστεναγμούς,
 Μὲ τῆς ψυχῆς ἀγῶνες, σκληροὺς περιορισμούς,
 Τὰ ἄνθια παραγγέλλω, πουλάκια καὶ φυτά,
 Καὶ ὅσα ν' ἀπαντήσω, παρακαλῶ κι' αὐτά,
 Μυρωδικὰ λουλούδια, λειβάδια δροσερά.
 Τῇ Χλόῃ μου ἂν ἰδῇτε ἐδῶ καμμιὰ φορά,
 Τὸν πόνο μου νά εἰπῇτε σ' αὐτὴ καὶ τοὺς κλαυμούς⁽²⁾.
 Ἄχ! ὄχι μὴ τῆς πῆτε παρὰ χαιρετισμούς!
 Ὡ δροσερὲ μου ἀέρα, φυσώντας σιγανά,
 Πέρασε ἀπὸ τῇ Χλόῃ καὶ πὲς τῆς τὰ δεινὰ,
 Ποῦ δοκιμάζει ὁ Δάφνης, καὶ τοὺς πικροὺς καῦμούς.
 Ἄχ! μὴ τῆς πῆς, ἀέρα, παρὰ χαιρετισμούς!
 Γοργὸ χελιδονάκι, πουλί ξενητικό,
 Κι' ἐμὲ τοῦ ξένου κάμε μιὰ χάρι σπλαχνικό,
 Πέτα στὸ περιβόλι τῆς Χλόης, καὶ σὰν μπῆς,
 Κοντὰ τῆς νά καθίσης, πολλὰ νά τῆς εἰπῆς.
 Νὰ τῆς εἰπῆς λαλώντας παραπονετικά
 Πὼς ἔβαλαν τὰ μαῦρα, τὰ μαῦρα μ' ὥθικα.
 Εἰπὲς τῆς πὼς δὲν παύω ἀπὸ τοὺς στεναγμούς.
 Ἄχ! μὴ, χελιδονάκι, πὲς τῆς χαιρετισμούς!

Ποιὸς λέει σκληρὸν τὸν Ἔρωτα

Ποιὸς λέει σκληρὸν τὸν Ἔρωτα
 Καὶ τὸν κακολογáει,
 Τὸν γλωσσοτρώγει ἄδικα,
 Χωρὶς νά τὸ νογáη,

Παιδὶ μικρὸ κι' ἀνήλικο
 Στῆς νεότητος τὴν ἀκμή,
 Μὲ δίχως ἄλλη μάθησι,
 Μὲ δίχως δοκιμή.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Νά χύνουν.

(2) Κλαυμούς.

Γιατὶ ξοδεύει παίζοντας
 Περίσσια τὸν καιρὸ,
 Γιὰ τοῦτο δὰ τὸν Ἔρωτα
 Τὸν κρᾶζουμε σκληρὸ.

Ὡ φρόνιμοι κατήγοροι,
 Κριτάδες τοῦ κοινοῦ,
 Γιὰ κάμετε τὴν κρίσι σας
 Μὲ προσοχὴ καὶ νοῦ.

Σκληρὸς αὐτὸς δὲν εἶναι τὸς
 Μὸν' εἵμεστε σκληροὶ
 Ἑμεῖς, ὅπου τὸν θέλομε
 Μὲ γνώμη σοβαρή.

Παιγνίδια, φίλοι, ὀρέγεται
 Καὶ γέλια σὰν παιδί,
 Φτερὰ βαστάει κι' ἀπέταξε,
 Ἐνάντια σὰν ἰδῇ.

Μαζύ του παῖξε, γέλασε,
 Ἄν θὲς νά σ' ἀγαπάη,
 Μὴν ἀποστάσης τρέχοντας
 Νὰ πᾶς ἐκεῖ ποῦ πάει.

Ὁ Ἔρως εἶναι ἐλεύτερος.
 Ποτέ σου δὲν μπορεῖς
 Νὰ τὸν κρατήσης σκλάβο σου,
 Τοῦ κάκου τὸ θαρρεῖς.

Μὴ τὸν παντέχης λαίμαργο
 Στοῦ Κροίσου τὰ καλά,
 Ἦ πῆς τοῦ Μέγα Ἀλέξανδρου
 Ὁ θρόνος τὸν γελᾷ.

Τὸν διώχνει ἡ σκυθρωπότητα,
 Τὸ ἄγριο τὸν φοβάει,
 Εὐγένεια καὶ ἀξίωμα
 Αὐτὸν δὲν τὸν τραβάει.

Ἄν ἔχῃς γνώμην ἄκακη,
 Χαρούμενη καρδιά,
 Βαστὰς στὸ χέρι σου ἄσφαλτα
 Τοῦ Ἔρωτα κλειδιά.

Κι' ἀνίσως νειάτα χαίρεσαι,
 Μ' αὐτὸν καλὰ περνᾷς,
 Εἰδὲ μὴ βασανίζεσαι,
 Κι' αὐτὸν τὸν τυραγνᾷς.

Καὶ κράζεις ὑστερώτερα
 Τὸν Ἑρώτα σκληρό,
 Ἄντις νὰ κράξης ἄτυχον
 Αὐτό σου τὸν καιρό.

Μελίσσι (¹)

Φιλόπονο μελίσι,	Ποὺ σ' ἔκαμεν ἡ φύση
	Τὸ μέλι νὰ τρυγᾷς,
Τὸ μέλι ποὺ γυρεύεις	Μὴ κόπους ἐξοδεύης
	Νὰ πᾶς ν' ἀνθολογᾷς.
Στὰ πορφυρένια χεῖλη	Τὸ ἔχει πλούσιο ἡ Φύλλη,
	Κι' ἀσύγκριτα γλυκύ.
Μόν'·τολμηρὸ ἀνδρὸς	Τὸ μέλι νὰ ρουφήσῃς,
	Σὰν στ' ἀνθία, κι' ἀποκεῖ,
Μάθε κι' ἡ λιγερένια,	Χεῖλη τὰ κοραλλένια
	Παράχει τρυφερά·
Καὶ πρόσεχε, μαζύ σου,	Μὴ πάρῃς τὸ κεντρί σου
	Καὶ βλάβῃς τρομερά.

(¹) Στὰ χειρόγραφα μας ὑπάρχει καὶ ἀνέκδοτη παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ, ἡ ἑξῆς :

Φιλόπονο μελίσι εἰς μάτην περπατεῖς
 ἀνάμεσα στὰ ἀνθία, τὸ μέλι ἀνζητῇς.
 Στὰ πορφυρὰ τὰ χεῖλη τῆς Χλόης κατοικεῖ
 τὸ μέλι ποὺ γυρεύεις, ἐξόχως πλὴν γλυκύ.
 Μὰ ἀνέλθῃς νὰ τρυγήσῃς, τὸ κέντρον μὴ φορῇς,
 ἔχει λεπτὰ τὰ χεῖλη, νὰ βλάβῃς ἡμπορεῖς.

Τὸ «Μελίσσι» ἐδημοσιεύθη καὶ στὴν ἔκδοσι Κερκύρας 1814 ὡς ἑξῆς :

Φιλόπονο μελίσι,	Καὶ τῶσταξεν ἡ φύση,
ποὺ σ' ἔκαμεν ἡ φύση	φιλόπονο μελίσι,
τὸ μέλι νὰ τρυγᾷς.	ἀσύγκριτα γλυκύ.
Τὸ μέλι ποὺ χαλεύεις(*),	Μόνε νὰ μὴ τρομήσῃς(**)
μὴ κόπους ἐξοδεύῃς	στ' ἐκεῖνα νὰ τρυγήσῃς,
νὰ πᾶς ν' ἀνθολογᾷς.	γιατὶ κεντρί φορεῖς
Στὰ κόκκινά της χεῖλη	Κι' ἔχει φτενά(***) τὰ χεῖλη
τὸ ἔχει πλούσιο ἡ Φύλλη,	ἡ λιγερένια Φύλλη,
στ' ἐκεῖνα κατοικεῖ,	νὰ βλάβῃς ἡμπορεῖς.

(*) Γιαννιώτικο. Γυρεύεις.

(**) Τρομήσῃς=τολμήσῃς. Γιαννιώτικο.

(***) Φτενά=λεπτὰ.

Ἔτσι ἡ καρδιά μου καὶ νὰ χαθῇ

Ἄν ἴσως, φῶς μου, καὶ ἡ καρδιά μου
 Ἀλησμονήσῃ τὰ πρῶτα δεσμά μου
 Καὶ μέλλῃ τάχα νὰ σ' ἀρνηθῇ,
 Καθὼς τὸ ψάρι μπορεῖ νὰ ζήσῃ
 Ὅξω στὴ γῆ, νὰ λαχταρίσῃ
 Ἔτσι ἡ καρδιά μου καὶ νὰ χαθῇ.

Στὴ Χλόη

Θωρῶ σου, Χλόη, κι' ἄδικα
 Θελ' ἀπομαραθοῦν
 Οἱ κρίνοι, τὰ τριαντάφυλλα
 Στὴν ὄψι σου ποὺ ἀνθοῦν.
 Διαβατικά τ' ἀνθρώπινα
 Σὰν ποταμοῦ νερό,
 Τὰ νειάτα χάρου, κόρη μου,
 Μὴ χάνῃς τὸν καιρό.
 Πλακώνουν τὰ γεράματα
 Προμοῦ(¹) τὰ φανταχτήρ,
 Κι' ἀνμετανιώσῃς ὕστερα
 Διπλὰ θὰ παιδευτῇς.
 Τίς σαγιτιές τοῦ Ἑρώτα
 Μὴ τίς καταφρονᾷς,
 Καὶ μὴ τὰ δασκαλέματα
 Ἀκοῦς τῆς Ἀθηνᾶς.
 Τὰ ἦθη, Χλόη, ἡμέρωσε,
 Μὴ θές νὰ τυραγνᾷς,
 Ἡ φύση δὲ σοῦ χάρισε
 Καρδιά νὰ μὴ πονᾷς.
 Τηρᾷς τὴν ψεύτραν Ἀρτεμι;
 Δὲν ξέρεις, σὲ γελᾷει,

(¹) Πρὶν

Καὶ μὲ τὸν Ἐνδυμῖωνα
Κρυφὰ συχνομιλάει.

Τῇ νειότη χάρου, κόρη μου,
Ὅγλήγωρα ἀπανθεῖ,

Καὶ ἄφοῦ τινὰς τὴν ἔχασε,
Χαμένα τὴν ποθεῖ.

ΣΑΤΥΡΙΚΑ

Σάτυρος εἶμαι· σ' ὅλα γελάω,
Τὸν ἴδιο Μῶμο δὲν τὸν ψηφᾶω.
Μακροῦθε στάκα· μὴ μὲ πειράξεης,
Τί σὲ δαγκάνω, καὶ θά φωνάξεης.

Γιατρικὴ παρηγορία

Βογγομαχοῦσεν ἀστενὴς
Κατάκοιτος στὴν κλίνη,
Τοῦ Χάρου παίρει, δίνει.

Καὶ λυπημένη καὶ πικρὴ
Ἡ μαύρη σύζυγός του
Θρηνοῦσε στὸ πλευρό του.

Σὲ τοῦτο μπαίνει κι' ὁ γιατρός
Καὶ τὸ σφυγμὸ τοῦ πιάνει,
Τὸν ἐρωτᾷ τί κάνει.

— ὦχ ! τί νὰ κάμω, δὲν μπορῶ,
Χειρότερα ὅλο πάνω,
Φοβοῦμαι, θά πεθάνω.

— Μὴ δὰ τὸν θάνατον εὐτὺς
Στοχάζεσαι, δειλιάζης,
Καὶ τοῦ πατρός σου ὁμοιάζης.

Ὁ μακαρίτης σὰν κ' ἐσὺ
Μοῦ ἔλεγε, θυμοῦμαι :
Γιατρέ, δὲν τὸν πατοῦμε

Τὸ Χάρο τούτην τὴν φορὰ !
Μόν' κείνος ἦταν γέρος
Καὶ τοῦ θανάτου μέρος.

— Δὲν ἔχω δύναμι, γιατρέ,
Μηδὲ γιὰ νὰ μιλήσω,
Καὶ δὲ θαρρῶ νὰ γλύσω.

— Τὸν ἴδιον εἶχε καὶ σωστά,
 Ὁ μακαρίτης θεὸς σου,
 Τὸν φόβο τὸν δικό σου.
 Μόν' ἐσύ, φίλε μου, ἀγκαλὰ
 Ἀπὸ πολλῆς στὸ στρῶμα,
 Χαμοβασιέσαι ἀκόμα.
 — Καλὸ δὲ βλέπω, κύρ γιατρέ,
 Δὲν τρώγω, δὲν κοιμοῦμαι,
 Πῶς λές νὰ μὴ φοβοῦμαι;
 — Σοῦρθαν στὸ νοῦ, καθὼς θωρῶ,
 Τὰ λόγια τοῦ ἀδελφοῦ σου,
 Τοῦ μεγαλείτερό σου.
 Ὁ μακαρίτης φαγητὸ
 Καὶ ὕπνον ἐποθοῦσε,
 Καὶ μὲ συχνορωτοῦσε.
 Μόν' ἐσύ, φίλε μου, προχτές
 Ζουμί, θαρρῶ, καμπόσο
 Νὰ ρούφησες ὡς τόσο.
 Αὐτὰ ν' ἀκούσῃ ἡ ὄρφανή
 Γυναῖκα του, ἀρχινάει
 Νὰ κλαίγῃ, νὰ θρηνᾷ.
 — Ὡχ! λέγει ὁ ἀντρας· ἄμ γιατί
 Τοῦ κάκου νὰ λυπιέσαι,
 Καὶ δὲν παρηγοριέσαι;
 Κἂν τὸ γιατρὸ δὲν ἀγροικᾷς,
 Ποῦ λέει νὰ παντέχω
 Καὶ κίντυνο δὲν ἔχω;
 — Ἀμ μὲ τί θάρρος καὶ καρδιά!
 Ἡ ἄτυχη φωνάζει,
 Βαρεῖα ἀναστενάζει.
 Ἀφοῦ ἀκέρια φαμιλιά
 Τὴν ἔχει μακαρίσει,
 Σ' ἐσένα θὰ εὐτυχίσῃ!

Φιλάργγυρος

Ὁ καϋμένος Χρυσολάτρης
 Ξάπλα κοίτεται, βογγάει,
 Μὲ τὸ Χάρο πολεμάει.
 Ἐλαιμάργησεν ὁ δόλιος,
 Τὶ γιομάτισε σὲ σπῖτι
 Κάποιου πλούσιου συμπολίτη.

Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι
 Μὲ καρδιᾶς κι' ἀγάπης ζέσι
 Τὸ γιατρὸ νὰ προσκαλέσῃ.
 Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστεια,
 Καὶ τὸν κίνδυνο λογιάζει,
 Μόν' τὰ ξεοδα τρομάζει!
 Ἕνας φίλος τοῦ ἀστεῖος,
 Μὲ σκοπὸ νὰ χωρατέψῃ,
 Τοῦ εἶπε μήπως ἐξοδέψῃ
 Πλιὸ παρὰ νῶ στη θανή του,
 Ἄν ἀπόμνησκεν ἀκόμα
 Ἕτσι ἀνήμερος στὸ στρῶμα.
 Τότε πλιὸ ἐκαταζαλίστη,
 Παντοχὴ καὶ θάρρος χάνει,
 Καὶ φωνάζει, θὰ πεθάνῃ!
 Καὶ οἱ πόνοι τοῦ ἀβγαταίνουν,
 Καὶ γιατροῦ ζητάει τὴ χάρι,
 Μὴν ὁ θάνατος τὸν πάρῃ.
 Ἐξανάλαβε ὡς τόσο
 Μὲ ὀλίγα τὴν ὑγεία του.
 Μόν' γι' αὐτὴ τὴ συμφορὰ του
 Ἕκαμε ὄρκον, ὅσο ζήσῃ,
 Νὰ δειπνᾷ μόν' τὸ βράδυ
 Μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

Μωροπερήφανος

Φίλος μου ἤλεγε	Πρὸς γνῶριμό του
	Ἀπὸ θυμὸ του:
Ἄμ τί ὀγκώνεσαι,	Παραφουσκώνεις
	Καὶ καμαρώνεις;
Σὲ ποιά φαντάζεσαι	Χαρίσματά σου,
	Ξεχωριστά σου;
Ἡ φύση σ' ἐπλάσε,	Ἀκριβοχέρα,
	Μὲ ὕλης λέρα!
Ἡ τύχη σ' ἄφηκε	Καθόλου ξένον
	Κι' ἀπορριμμένον.
Κ' ἡ ποταπώτατη	Ἀνατροφή σου,
	Πρῶτὴ πομπή σου!
Μὴν ἔχεις μάθῃς,	Ἡ ἐπιστήμη,
	Ἡ τέχνης φήμη;

Ἐσὺ ὦσαι ὁλόγυμνος, Μονάτο σκήμα,
 Ἄμαθειας φτῶμαι
 Τί τόσο ὑψώνεσαι, Παρακαλῶ σε
 Καὶ ἐρωτῶ σε ;
 Γιά τὴν περίστασι, Πὺ πανταράδα
 Ἀπλῇ μονάδα.
 Σ' ἀνθρώπους τάχατες Κι' ἐσὺ μετρίεσαι,
 Μὴ δά καυκέσαι ;
 Αὐτό, γιὰ ἀμέτρηγα Μηδὲ τὰ χτήνη
 Κανείς ἀφήνει!
 Μή, φίλε, ἐφώναζα Τοῦ κάκου κραίνεις
 Καὶ ἀποσταίνεις,
 Γιατί τοῦ γένεσαι Διπλῇ αἰτία
 Στὴ φαντασία.
 Ἄς παραπαίρνεται Στὸν ἑαυτό του
 Σ' ἄν φυσικό του.
 Μόν' ἄς μὴ βιάζεται Καὶ νὰ λογιᾶζῃ
 Πῶς κάτι ἀξιάζει.

Ψεμματάρης

Τόσο, ὁ Μυθούλης, νὰ ψεμματᾷ
 Ἀπὸ μικροῦθε τὸ συνηθάει,
 Ὅποῦ ἡ γλῶσσα νὰ τοῦ λαθέψῃ
 Δὲν εἶναι τρόπος καὶ ν' ἀληθέψῃ.
 Καὶ ἂν κανένα ἀπ' ὅσα λέγει
 Τὸ δέχετ' ἄλλος καὶ τοῦ τὸ στρέγῃ,
 Τὰ ψέμματά του διπλὰ ἀρμαθιάζει,
 Μὲ γληγοράδα τ' ἀπανωτιάζει,
 Σ' ἂν νὰ φοβοῦνταν μὴν ὑποπτέψουν
 Πῶς εἶπε ἀλήθεια καὶ τὸν πιστέψουν !
 Μεγάλη ἀνάγκη τὸν καταφέρει
 Μιὰ κάποια ἀλήθεια νὰ ἀναφέρῃ.
 Μό* δὲν προφταίνει νὰ τὴν προβάλλῃ,
 Κανείς δὲ μνήσκει αὐτὶ νὰ βάλῃ,
 Καὶ τὸν ἀφήνουν προμοῦ ἀκόμα
 Καλαρχινήσῃ ν' ἀνοίξῃ στόμα.
 Λοιπὸν ὠρκίστῃ ἀπ' ὅ,τι ξέρει
 Νὰ μὴ τραβήσῃ ποτέ τοῦ χέρι,
 Κι' ὥς νὰ πεθάνῃ, νὰ μὴ θελήσῃ
 Ποτέ τοῦ ἀλήθεια νὰ ξεφωνήσῃ.

Πολλοὶ παντέχουν πῶς μᾶς γελάει·
 Τοῦ ψεύτη ὁ λόγος, λέν, δὲ φελάει.
 Ἐγὼ σᾶς τάζω πῶς τὸν κρατάει,
 Αὐτὸν τὸν ὄρκο, δὲν τὸν πατάει.

Λογιώτατος

Ὁ λογιώτατος Μυαλούδης,
 Τέλειος δά γραμματικός,
 Εἶναι πάντα σ' ἀπορίες,
 Κι' ὄλο μνήσκει ἐκστατικός,
 Ἄμαθεις παρατηρώντας
 Κι' ἀναλφάβητα μυαλά
 Πλὺ ὀρθὰ νὰ συλλογιῶνται,
 Νὰ μαθαίνουν πλὺ καλὰ
 Ἀπ' αὐτόν, κι' ἀπ' ὅσους ἄλλους
 Προκομμένους σ' ἂν κι' αὐτόν,
 Λογικῆς σπουδάζουν μέτρα
 Μὲ ἀγῶνα ἀρκετόν.
 Πῶς ! φωνάζει· κ' ἔχει δίκη
 Νὰ φωνάξῃ καὶ νὰ εἰπῇ·
 Σ' ἂν κ' ἐγὼ μὲ τόσα φῶτα
 Κ' ἐπιστήμης προκοπῇ,
 Τὸ σκοπὸ ποῦ μελετήσω
 Μ' ἔγνοιαν ἄκρας προσοχῆς,
 Πάντα ἀνάποδα νὰ βγαίῃ,
 Πάντα νὰ εἶμαι ἀτυχής !
 Ἡ καθημερινή μου πρᾶξι,
 Ὡς καὶ στὰ παραμικρά,
 Μοῦ ἀποδειχνεὶ ὅτι παίρω
 Σ' ὅλα μέτρα σφαλερά,
 Καὶ νὰ βλέπω τὸ χωριάτη,
 Τὸ ἀνήλικο παιδί,
 Νὰ ἐργάζωνται μὲ λόγο,
 Κι' ἐγὼ ἄκαρπο ραβδί !
 Θυμωμένος ὥς τὸ ἄκρο
 Κι' ἀναμμένος ἀπ' ὀργή
 Καὶ σχεδὸν ἀπελπισμένος
 Γιὰ μιὰ κάποια ἀλλαγὴ,
 Ποῦ γελάστηκε κ' ἐπῆρε
 Παλιοφόρεμα κοντὸ
 Καὶ ἔδωκε τὸ ἐδικό του,

Πλιό καινούργιο καὶ σωστό,
 Ἀποφάσισε μὲ γνώμη
 Τέλεια ξεδικοητική
 Καὶ συγγράφει ὁλονένα
 Κι' ἀναιρεῖ τὴ λογική!

Ἔνας κάποιος μιὰ φορά

Ἔνας κάποιος μιὰ φορά
 Μοῦ εἶπε : Φίλε Σάτυρε,
 Τὴ γλῶσσα σου καμπόσο
 Νὰ κόντευες, ὡς τόσο.

Καὶ μὲ μοῦτρα σοβαρά
 Τέντωσε τὸ δάχτυλο,
 Ὡς μέτρο νὰ διορίσῃ
 Στὴ φρόνιμή του κρίσι.

Ἄμ γιατί, παρακαλῶ ;
 Ρώτησα καὶ γέλασα,
 Κουτσόγλωσσο μὲ θέλεις,
 Καὶ μοῦ τὸ παραγγέλλεις :

Ἦ γιατί περιγελῶ
 Τὰ πολὺ παράξενα,
 Τὰ λέγω παρρησία
 Μ' ἐλευτεροστομία :

Φανερά κατηγορῶ
 Ὅποιον μὲ ἀδίκησε,
 Καὶ τὰ παράπονά μου
 Δὲν κρύβω στὴν καρδιά μου.

Μὴν ἐπάντεχες, θαρρῶ,
 Πὼς γιατί φλυάρησες,
 Κι' ὀπίσω μου κι' ὀμπρός μου,
 Ἐγίνηκες ὀχτρός μου,

Καὶ θὰ σὲ ξεδικοηθῶ ;
 Μή, μὴ τὸ φαντάζεσαι,
 Τὸ νοῦ σου μὴ σκοτίζης,
 Παρόμοια νὰ φροντίζης.

Μ' ὅποιον ἄλλον συγχυστῶ
 Νὰ πεισμῶσω ἐνδέχεται,
 Μπορῶ ν' ἀποφασίσω
 Τὴ γλῶσσα νὰ τροχήσω.

Τ' ἀλαφρά σου τὰ μυαλὰ
 Δὲν ξεσυνερίζομαι(!)
 Τὰ λόγια σου δὲν πιάνω,
 Τὸν κόπο μου δὲν χάνω.
 Πὼς μετριοῦνται τὰ πολλὰ,
 Ἄμμος εἶναι θάλασσας !
 Τὰ μασκαράτικὰ σου
 Καὶ λόγια κι' ἔργατά σου·
 Καὶ ὅχι τάχα νὰ κοπῇ,
 Μόν' θὰ τὴν ξερρίζωνα
 Τὴ γλῶσσα μου ἀκέρια
 Μὲ τὰ δικά μου χέρια·
 Νὰ ἀναβάλλῃ(?) ἢ νὰ εἰπῇ,
 Ἄν ἐκαταδέχονταν,
 Τὴν ἀχρειότητά σου,
 Τὸ ἄτιμο ὄνομά σου.

Φθονερός

Μὰ τί ἔχει μὲ τ' ἐσένα
 Ὁ γλωσσῶς ὁ ἀχρειάνης,
 Καὶ σὲ κράζει φθονερό ;
 ἔχει διάφορο(?) κανένα
 Νὰ ξετάζῃ ἐσὺ τί κάνεις
 Καὶ νὰ χάνῃ τὸν καιρό ;
 Μόν' ἄς εἶναι· δὲν τὸ θέλει
 Τάχα νὰ κατηγοράῃ,
 Μόνε τὸ ἔχει φυσικὸ
 Γιὰ τὰ ξένα νὰ τὸν μέλῃ,
 Τὰ δικά του ν' ἀμελήῃ,
 Καὶ νὰ λέγῃ τὸ κακό.
 ἔχει δίκη, ἄντα εὖρη
 Εἰς τὸν ἄλλον μιὰν αἰτία
 Κάπως εὐλογοφανῇ,
 Νὰ χορταίνῃ ὅπως ξεύρει
 Τῆς καρδιάς του τὴ μανία,
 Νὰ σηκώνῃ τὴ φωνή.

(1) Γιαννιώτικο. Δὲν λαμβάνω ὅπ' ὄψει.

(2) » Νὰ ἀναφέρῃ.

(3) » Κέρδος.

Εἰς ἐσένα, φίλε, δῶς
 Φθόνου ποῖο μικρὸ σημάδι
 Νὰ ξανοίξῃ ἡμπορεῖ ;
 Καὶ σ' ἐσένα, ποῦ ὁ Μῶμος
 Ἄλαφρότατο ψεγάδι
 Νὰ κολλήσῃ ἀπορεῖ !
 Φθονεροὺς ἐκείνους κρᾶζουν,
 Πού, τίς ξένες εὐτυχίες
 Καὶ τίς ξένες ἀρετές,
 Ἐδικές τους λογαριάζουν,
 Συμφορὲς καὶ δυστυχίες,
 Τρομερὲς καὶ δυνατές.
 Εἶδεμή, σ' ἐσένα λάθος ! ...
 Ὡ χοντρή συκοφαντία,
 Ὡ κακόβουλε γλωσσᾶ !
 Φίλε μου, ἄφστον(!), ἔχει πάθος
 Πρὸς ἐσένα καὶ κακία,
 Ἄφηνέ τον νὰ λυσσᾷ.
 Τέτοιαν ἔκανα δμίλια
 Σ' ἓνα κάποιον γνώριμό μου,
 Μ' ἀθωότητα πολλή,
 Δίχως τάχατε ὑποψία
 Ἔως τότε στὸ σκοπὸ μου
 Νὰ ἔχῃ φθόνου ὑπερβολή.
 Ἄντα εἶδα αὐτὸν τὸ φίλο,
 Ἀπ' ὀργή πολλή καὶ ζάλη,
 Εἰς τὴν ὄψι νὰ χαλνᾷ.
 Βλέπεις, μοῦ εἶπε, αὐτὸ τὸ σκύλο,
 Μὲ τὴ μύτη τὴ μεγάλη,
 Ποῦ διαβαίνει καὶ γελάει ;
 Εἶναι γείτονας δικός μου,
 Τόσους χρόνους δὲν τὸν εἶδα
 Μιὰν ἡμέρα, μιὰ βραδιά,
 Σὰν κάθ' ἄνθρωπο τοῦ κόσμου,
 Μὲ παραμικρὴ φροντίδα,
 Μὲ κακὴ ποτὲ καρδιά.
 Μ' ὄλους χαίρεται φιλία,
 Ὅ καθείς τὸν ἀγαπάει,
 Τὸν ζητάει μετὰ χαρᾶς.
 Καὶ γιατί τόσο εὐτυχία ;
 Ἀφορμῆς γελοιοπάει,
 Ἐπειδὴ εἶναι μυταρᾶς !

(1) Συνηθείατο στὰ Γιάννινα... φωνηεντοφύγωμα! Ἄφσε τον.

Γαστρίμαργος

Σ' ἄλλα πράγματα θαρρῶ,
 Ὅσους θέλω νὰ εὐρῶ,
 Ἐναν μ' ἄλλον νὰ συγκρίνω
 Καὶ σὲ λάθος νὰ μὴ μείνω.
 Στὴ δική σου προκοπὴ
 Κἄνας ἄλλος μὴν εἰπῇ
 Εἰς τῆς σφαίρας μας τὴν πλάσι
 Πῶς νὰ ἔφτασε ἢ θὰ φτάσῃ.
 Κοιλιόδουλοι πολλοὶ
 Ἰστοροῦνται καὶ δεινοί,
 Ὅμως ἡ γαστριμαργία,
 Ἡ δική σου, εἶναι μία !
 Φαγητά, πιотά καλὰ,
 Σὰν κι' ἐσένα ἢ πολλὰ,
 Μήτε γεύτηκεν ἀκόμα,
 Ἡ θελὰ γευτῇ πλιό(!) στόμα.
 Κι' ἔχεις δόντι αἰσθαντικὸ
 Ὡς τὸ ἄκρο τεχνικὸ,
 Τὸ καλὸ νὰ ξεχωρίζῃ,
 Τ' ἀχαμνὸ νὰ μὴν ἐγγίξῃ.
 Τραπεζιοῦ περιγραφὴ
 Τόσο ἔμπειρα σοφῇ,
 Ἄνθρωπος νὰ παραστήσῃ
 Βολετὸ ὥς μὴν ἐλπίσῃ.
 Πόσα εἶδη φαγητά,
 Ἡ βρασμένα ἢ ψητά
 Ἡ ἄλλοιῶς μαγειρεμένα,
 Δὲν ἀλησμονᾶς κανένα.
 Κρέας, ψάρι, πλαστικὸ,
 Ζαχαράτο παωρικὸ,
 Λάχανο, γλυκὸ, σαλάτα,
 Πολυσύνθετα, μονάτα.
 Σ' ὅλα τέλειον ἀριθμό,
 Μὲ ψιλὸ λογαριασμό
 Καὶ μὲ νοῦ μεγάλο βάθος,
 Καταστρώνεις δίχως λάθος.
 Μὲ τί τάξι νὰ βαλθοῦν,
 Καὶ μὲ ποιὰ νὰ φαγωθοῦν
 Μόνος εἶσαι ποῦ γνωρίζεις,
 Μόνος ἄξιος νὰ φροντίξῃς.

(1) Πλέον.

Κι' ἔτσι ἡ γλῶσσα σου ἱστορεῖ
Γιόμα, δεῖπνο ποῦ μπορεῖ
Σ' ὄλους ὄρεξι νὰ φέρῃ
Εἰς αὐτά ν' ἀπλώσουν χέρι.

Εἶναι χάρι φυσική,
Μόν' ἐνώθη ἡ πραχτική,
"Ὅθεν σύντρεξαν νὰ γένῃς
Πρῶτος τύπος οἰκουμένης.

"Ἄλλης δὰ καμμιᾶς δουλειᾶς,
Χωριστὰ ἀπὸ τῆς κοιλιᾶς,
Λόγο, ξέρω, δέ σ' ἀρέγει
Τὸ ἀχείλι σου νὰ λέγῃ.

Σ' ἤκουσα πολλές φορές
Σὲ συμπόσιου χαρές,
Τῆς ζωῆς σου ἔγνοια πρώτη,
Καθ' αὐτὸ τὸ φαγοπότι.

Ζῆσε, ζῆσε γιὰ νὰ τρῶς,
Γιὰ νὰ γένεσαι χοντρός·
"Ὅτι ὡς φαίνεται ἡ φύσι
Ἵπιταυτοῦ⁽¹⁾ σὲ ἔχει χτίσει·

Νὰ χωνεύῃς θαυμαστά,
Νὰ μιλῇς γι' αὐτὸ σωστά,
Νὰ δειπνᾷς, νὰ γιοματίζῃς,
Κι' ἄλλο τί νὰ μὴν ἀχρήζης⁽²⁾.

Στολιδιάρης

Σὲ γάμον ἄρχοντας προσκαλεσμένος,
"Ὁ Νούλας βρίσκονταν ἀπελπισμένος,
Τὶ δὲν ἐγένονταν νὰ καταφθάσουν
Σκουτιὰ⁽³⁾ ὀλοκαίνουργα νὰ τοῦ τοιμάσουν·

Νὰ πάῃ δὲν ἔστεργε καθὼς φοροῦσε,
Κι' ἀπαρηγόρητος ἐβλαστημοῦσε.

Τοῦ λέγει φίλος του· καὶ τίς ἡ χρεῖα
Νὰ καταθλίβεσαι χωρὶς αἰτία;

Μήγαρ⁽⁴⁾ εἶν' ἄφευκτο ν' ἀντραλωθοῦμε⁽⁴⁾,
"Εκεῖ γιορτιάτικοι γιὰ νὰ φανοῦμε;

Παρόμοιες πρόληψες γιὰ τὰ στολιδία,
Μικρῶν καὶ ἀνήλικων ἀνθρώπων ἴδια.

(1) Ἵπιταυτοῦ=ἐπὶ τούτῳ.

(2) Νὰ μὴν ἀχρήζης, νὰ μὴ χρησιμεύῃς.

(3) Γιαννιώτικο. Ροῦχι.

(4) Γιαννιώτικο. Νὰ τὰ χάσωμε, νὰ ζαλιστοῦμε.

Κι' ἐγὼ ἐκίνησα μὲ τὰ παληά μου,
Μηδὲ κἂν διάλεξα τὰ πλιὸ καλά μου.
"Ὁ φίλος πάσκαγε⁽¹⁾ μὲ λόγου κρίσι
Τὸν ἰσχυρόγνωμο νὰ καταπείσῃ.

Χαμένα ἀπόστανε τὸ λάρυγγά του·
"Εκεῖνος ἤθελε τὴ φορεσιά του.

Κριτὴ μ' ἐζήτησαν ν' ἀποφασίσω,
Τῇ γνώμῃ μου ἔδωκα χωρὶς ν' ἀργήσω·
Καὶ πρὸς τὸ σύμβουλο εὐθύς τερῶντας
Παρόμοια ἐμίλησα χαμογελώντας.

Κρένεις ἐξαίρετα ἡ ἀφεντιά σου,
Μόν' ἓνα δίκηο του καλοστοχάσου.

"Ἄν πάνη ἀστόλιγος καὶ δὲ φαντάξῃ,
Ποιὸς τὸν στοχάζεται νὰ τὸν κυττάξῃ;

Ἀμύστικος

Δὲν τὸν ξετάζω παντελῶς
Μὲ γνῶσι ἂν εἶναι ἡ τρελλός.

Μόν' ἔχει ἰδίωμα κακὸ
Νὰ μὴ φυλάγῃ μυστικό,

Καὶ ὅσο θέλεις ἡμπορεῖς
Πικρὰ νὰ τὸν κατηγορῇς,

Καὶ κατὰ μόνας καὶ κοινὰ,
Μὲ δίκηο σου παντοτεινὰ.

Μόν' ἂν ὀλίγο δὲ βιαστῇς,
Θελήσῃς νὰ συλλογιστῇς,

Πληροφοριέσαι καθαρὰ
Πῶς παίρει μέτρα σφαλερὰ.

Μηδὲ τὸ κάνει ἀπ' ἀφορμῇ
Νὰ βλάβῃ ἄλλου τὴν τιμῇ.

Δὲ βλέπεις πόσο ἀδυνατεῖ
Μὲς στὴν καρδιά του νὰ κρατῇ

Τὰ ἐδικὰ του μερικά
"Απόκρυφα συμβεβηκά;

Στὰ ξένα πλιὸ τί καρτερεῖς;
Γιὰ πονηρὸν μὴ τὸν θαρρῇς.

Πορεύεται ἄκακα κι' ἀπλὰ
Καὶ μὲ ἀνήλικα μυαλά.

(1) Πάσκαγε καὶ πάσκιζε=προσπαθοῦσε.

"Αν θέλῃς, γέλα, νὰ σοῦ εἰπῶ
Τὸν παιδιακίσιό του σκοπό.
Γιὰ μυστικὸ αὐτὸς νογᾷ,
Κρυφὰ νὰ τὸ κοινολογᾷ.

Ἀσέβεια στοὺς γονεῖς

Περίσιό εἶναι νὰ μοῦ λές
Τὰ ἴδια ἄπειρες βολές,
Νὰ μοῦ παραπονιέσαι
Καὶ νὰ δικαιολογιέσαι,
Πῶς στοῦ θυμοῦ σου τὴν ὁρμὴ
Σοῦ δίνουν πάντοτε ἀφορμὴ
Οἱ ἄτυχοι γονεῖς σου
Καὶ πέφτουν στὴν ὀργή σου.
Πῶς σὲ μισοῦν ἀπὸ κακὴ
Καρδιά, ποὺ ἔχουν φυσικὴ,
Ξαργοῦ⁽¹⁾ σὲ παροργίζουν
Διὰ νὰ σὲ συγχύζουν.
Πῶς νὰ σὲ ἴδοῦν δὲν ἤμποροῦν,
Σὲ ὄλα σὲ κατηγοροῦν,
Σὲ ὄλα σοῦ ἀντιλέγουν,
Καὶ πάντα ἐκεῖνοι φταίγουν.
Καὶ γιὰ νὰ λείπουν οἱ συχνές
Λογοτριβές, σ' ἐσᾶς κοινές,
Λοιπὸν ἀποφασίζεις
Καὶ τοὺς συχνοξυλίζεις!
Σοῦ ἀποκρένομαι κι' ἐγώ,
Ὡς μὲ τὴ γνῶσι μου νογῶ.
Πῶς χώρια ἀπ' ὄλα τ' ἄλλα
Τὰ δίκαια τὰ μεγάλα,
Φτάνει αἰτία μοναχὴ
Ὅπου ἡ ἀχρεία σου ψυχὴ
Στὸν κόσμον ἐγεννήθη,
Μ' ἀνθρώπους ἐμετρήθη,
Γιὰ νὰ παιδεύωνται σκληρὰ
Αὐτοὶ ποὺ πρέπει τρομερὰ
Νὰ σὲ καταμισήσουν,
Γιατὶ νὰ σ' ἀναστήσουν.

(1) Ξαργοῦ=ἐξεπίτηδες.

Πολύλαλος

"Οχι, δὲ σὲ κολακεύω,
Μὴ παντέχης χωρατεύω.
Σ' εἶδος ποῦ δὲν ἀπεικάζω⁽¹⁾,
Ἐχῶ δίκηο νὰ θαυμάζω.
Ἡ ἀσίγητή σου γλῶσσα
Πῶς μπορεῖ νὰ κόφτῃ τόσα
Καὶ μὲ τέτοια γληγοράδα,
Ποῦ ποτὲ σχεδὸν ἀράδα
Σὲ κανέναν δὲν ἀφήνει,
Ἄντα βάνεται νὰ κρίνῃ⁽²⁾!
Κι' ὅσο ὀμπρὸς αὐτὴ πηγαίνει,
"Οχι μόν' δὲν ἀποσταίνει,
Μόνε, σὰν νὰ σοῦ τροχιέται
Ὅσο πλιότερο κινιέται,
Ἐχει πάντα νειὸν ἄθερα,
Νὰ μὴν παύῃ ὅλη μέρα,
Προξενάει σωστὴν αἰτία
Νὰ μποῦν ὄλοι σ' ἀπορία.
Κι' ἂν σοῦ λέγῃ ὁ νοῦς σου, σφάλλει,
"Ομοῖα γλῶσσα νᾶχουν κι' ἄλλοι.
Σὺ εὐτὺς ὅπου ξυπνήσῃς
Καὶ τὰ λόγια σου ἀρχινήσῃς,
Σύνоро σ' αὐτὰ δὲ βάνεις
Μήτε θέλεις ν' ἀνασάνῃς.
Κι' ὅσο νὰ ἀποπλαγιώσῃς,
Μετὰ βιᾶς θελὰ τελειώσῃς.
Ἄντα εἶσαι σ' ὀμιλία,
Δὲ θυμᾶσαι ἄλλη χρεία,
Κι' ἂν μ' ἄερα ἤμποροῦσες
Σὰν ὁ τζίντζιρας⁽³⁾ νὰ ζοῦσες,
Ἡ δουλειὰ ἡ ἐδικὴ σου
Νὰ λαλῇς ἐπὶ ζωῇς σου!
Πόσο ἐλάθεψεν ἡ φύση
Ἀργοπόδῃ νὰ σ' ἀφήσῃ!
Τὶ ἀνίσως τίς πατοῦσες
Σὰν τὴ γλῶσσα σου κινοῦσες,
Δὲ θὰ ἦταν, βεβαιώσου,
Πεζοδρόμος δευτέρος σου!

(1) Γιαννιώτικο. Μαντεύω, καταλαβαίνω.
(2) Κρίνω καὶ κρένω=ὀμιλῶ.
(3) Τζιτζίκι.

Υποδεσιάρης

Τὸν πάντα γιὰ τὸν⁽¹⁾ νὰ μὴ γνωρίζῃς;
 Τὶ μοῦ ὀρίζεις;
 Νὰ μὴν τὸν εἶδες πολὺ λαθεύεις,
 "Αν τὸ πιστεύῃς.
 Δὲν εἶναι μέρος ποῦ νὰ μὴν ἔχῃ
 Δουλειὰ νὰ τρέχῃ.
 "Οπου καὶ γάμος, θανάτου λύπη,
 Ποτέ του λείπει;
 Εἶν' ἄλλος πρῶτος σὲ πανηγύρια,
 Καὶ σὲ κριτήρια;
 Ποῦ νειὸς ἢ κόρη νὰ προξενιέται,
 Καὶ δὲ ρωτιέται;
 Ποιοὶ δυὸ μαλώνουν, νὰ μὴν ὀρμήσῃ
 νὰ τοὺς χωρίσῃ;
 Τῆς χώρας ὅλης αὐτὸς ἐργάτης
 Καὶ ἐπιστάτης.
 Σὲ κάθε σπίτι ἀρχιτεχνίτης,
 Κοινὸς μεσίτης.
 Γνωρίζει ξένον καὶ τὸν ἐντόπιον,
 Διαβάτην ὅποιον.
 Σκοποῦς γεμᾶτος γιὰ ἕναν κι' ἄλλον,
 Μικρόν, μεγάλο.
 Σὲ κάθε μέρος, σὲ πᾶσα πρᾶξι,
 Θὰ βάλῃ τάξι.
 Μὲ ἕνα λόγο παντοῦ τρεχᾶτος
 Καὶ πάντα γιὰ τος.
 Αὐτὰ τ' ἀκούω, μόν' δὲν ἡξεύρω
 Ποῦ νὰ τὸν εὔρω.
 Στὴν κατοικίᾳ του νὰ μὴ ζητήσῃς,
 "Αν τὸν θελήσῃς,
 Κ' ἄλλοῦ νὰ γείρῃς, ὅπου ἡμπορέσῃς,
 Θὰ τὸν ἀντέσῃς⁽²⁾.

Χαρχαρούδας

Χαρχαρούδα, μὴ θυμῶνῃς
 Καὶ τὰ μάτια μοῦ γκιρλώνῃς⁽¹⁾.
 Νὰ σκιαχτῶ, νὰ σὲ ἐντραπῶ,
 Μὴν ἐλπίζῃς· θὰ στοῦ εἰπῶ.
 Πρὶν ἀκόμα ἀρχινήσῃς
 "Ενα τὶ νὰ ἱστορήσῃς,
 Θὰ σ' ἀκούσουν πανταχοῦ.
 Χὰ χά χά, καὶ χά χά χού.
 "Ομιλώντας θὰ γελάσῃς,
 Τόσο ποῦ πῶς θελᾶ σκάσῃς
 Σὰν τὴ φούσκα σὲ θαρροῦν,
 "Οσοὶ στέκουν καὶ τηροῦν.
 Καὶ ἂν ὥς τέλος καταντήσῃς
 Λόγο ν' ἀποξεστομίσῃς,
 Τότε πέφτεις κατὰ γῆς
 "Οχ τὰ γέλια νὰ πνιγῇς.
 Καὶ καθὼς σὲ γαργαλίζουν,
 Ξένα δάχτυλα ἂν σ' ἐγγίξουν,
 "Ετοι ἀπ' ὅσα κακολέξ
 Ξεκαρδίζεσαι ποῦ κλαῖς.
 Μήπως ἔχεις φαντασίᾳ
 Νὰ διηγέσαι τάχα ἀστεῖα,
 "Οθεν παίρνεις ἀφορμὴ
 Νὰ γελάς με τόση ὀρμῇ;
 Καὶ ἂν γελᾷν οἱ ἄλλοι, ξεύρει
 "Απατός σου νὰ τὸ εὔρῃ;
 Μὴ σὲ κόφτῃ, ἐδῶ εἶμαι ἐγώ·
 Σὲ δυὸ λόγια στοῦ ξηγῶ.
 "Οσοι, φίλε, σὲ κυττάζουν,
 Καὶ νὰ παρασκυθρῶπάζουν,
 Δὲν μποροῦν νὰ κρατηθοῦν·
 Νὰ γελάσουν θὰ βαλθοῦν·
 Γιατὶ εἶσαι ἄξιος γέλιου,
 Κάθε εἴδους περιγέλιου.
 "Η μιλεῖς ἢ σιωπᾷς
 "Η χοντρογελοκοπᾷς.

(1) Τὸν πανταχοῦ παρόντα. Γιὰ τος νὰ τος. Γιαννιώτικο.

(2) Γιαννιώτικο. Θὰ τὸν ἀνταμώσῃς. Πολὺ συνηθισμένες οἱ φράσεις στὰ Γιάννινα «Εἶναι καλὰ νὰ μὴ ντέσῃς με τέτοιον ἀνθρώπο», «Τὶ νὰ γίνῃ, ἔντεσα!».

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. "Αντὶ γουρλώνεις.

Ἀνοστανάλατος

Ἀκόμα δὲν ἀγροίκησα
 Τινὰ νὰ εἰπῇ
 Μιὰ χάρι νὰ ἔχῃς τάχατε,
 Σὰν οἱ λοιποί.
 Κι' ἄντα τσωπαίνῃς, ἄτυχος,
 Κι' ἄντα μιλάς·
 Κι' ἄντα δακρύζῃς, ἄχαρος,
 Κι' ἄντα γελάς.
 Στὸ κάτσιμό σου ἀνάποδος,
 Καὶ στὸ φαγί·
 Στὰ μέτωρά(1) σου ἄτσαλος,
 Καὶ στὴν ὀργή.
 Καὶ ἡ φρονιμάδα σου ἄτοπη,
 Χωρὶς καιρό·
 Κ' ἡ τρελλαμάδα σου ἄπρεπη,
 Μὲ τὸ σωρό.
 Δὲ μνήσκεις ἀψηγάδιαστος
 Καμμιὰς λογῆς·
 Σὲ ὅλα σου ἀνάλατος,
 Κοντολογῆς.
 Πῶς εἶσαι ἀφύσκος(2), φίλε μου
 Δὲν τ' ἀναιρῶ,
 Ὡς πρᾶμμα ἀναντιλόγητο
 Καὶ φανερό.
 Μόνε μοῦ φαίνεται ἄδικα
 Νὰ τὸ θαρροῦν,
 Ὅσοι καθόλου γι' ἄνθρωπο
 Δὲ σὲ μετροῦν·
 Γιατὶ ὅσο κι' ἂν εἶσ' ἄνοστος
 Μ' ὑπερβολή,
 Χωρὶς κᾶνα προτέρημα,
 Λίγο πολὺ,
 Μὲ κάθε δίκηο πρέπει σου
 Βαθμὸς πρωτειᾶς,
 Σὰν καθαυτὸ πρωτότυπου
 Τῆς ἀνοστιᾶς.

(1) Μέτωρα=χωρατά.

(2) Ἀφύσκος. Ἡ ποράλειψις τῶν φωνηέντων ἀπαντᾷ σὲ ὅλες
 σχεδὸν τίς λέξεις στὰ Γιάννινα.

Παράπονο

Ἔτσι εἶναι, ναῖσκε, τὸν καιρὸ
 Ποῦ χαίροσσουν βαθμὸ λαμπρό,
 Γιατὶ πλουτοῦσες,
 Σὲ ὅλα ἦσουν θαυμαστός,
 Παντοῦ καὶ πάντοτε γνωστός,
 Καὶ φημισμένος!
 Καὶ ἀφοῦ ἡ τύχη σου ἡ σκληρὴ
 Τὴν σήμερο σὲ ὑστερεῖ
 Τὰ πρῶτα δῶρα,
 Μικροὶ μεγάλοι ἀρχινᾶν
 Τελείως νὰ σ' ἀλησμονᾶν,
 Νὰ μὴ σὲ ξέρουν.
 Σὲ τοῦτο, ὡς πρᾶμμα φανερό,
 Νὰ εἰπῶ τὸ ὅχι δὲν μπορῶ.
 Μόνε σοῦ λέγω,
 Πῶς ἔχεις ἄδικο πολὺ
 Νὰ δείχνῃς κάκιτας χολή
 Κατὰ τοῦ κόσμου.
 Καλοστοχάσου το, κι' εὐθύς
 Σωστὰ θὰ πληροφορηθῇς
 Πῶς ὅχ τὴν τύχη
 Νὰ παραπονεθῇς μπορεῖς,
 Ὅπου σὲ ἄφηκε χωρὶς
 Χρυσὸ σαμάρι.

Ἀποφυγὴ

Μοῦ εἶπε γνώριμος, ἀπαριθμώντας,
 Γιὰ τὸν Κακόγλωσσο κακὰ πολλὰ.
 Τοῦ ἀποκρίθηκα χαμογελώντας·
 Λὲς δικαιοτάτα, μιλεῖς καλὰ·
 Μόν' τί πειράζεσαι στὸ φέρεσίμου ;
 Μὴ δὲν τὸν γνώρισες καμμιὰ φορὰ
 Ἄν τοῦ ἐδόθηκε γιὰ φυσικὸ του
 Νὰ κρένῃ ἄτσαλα καὶ βρωμερά ;
 Μ' ὀχτροὺς καὶ φίλους του νὰ ὀμιλήσῃ,
 Ἢ μ' ὅποιον ἔλαχε νὰ πρωτοῖδῃ,

Κακὰ ἐνάντιο τους θά τσαμπουνήση⁽¹⁾,
Σὰν νὰ τὸν ξύλιζαν μὲ τὸ ραβδί.

Τὸ στόμα του ἄκοπα, ποτάμι τρέχει,
Ἀπὸ ἀπερίγραφτες χοντροβρισιές.

Ὁξέδρα⁽²⁾ ἀκάθαρτη ποτὲ δὲν ἔχει
Δυσωδικώτερες μαγαρισιές.

Ὡς καὶ γιὰ λόγου του, ἄντα ἔξηγιέται,
Τόσα ἀσκημόλογα θελὰ εἰπῇ,

Ὅποῦ κι' ἀναίσχυντος νὰ τὰ διηγίεται
Μὲ βεβαιότητα θελὰ ἐντραπῇ.

Μὴ παίρης, φώναξα, αὐτὰ πρὸς βάρων,
Τοῦ λόγου σου⁽³⁾ ἄδικα μὴ τὸν λυπᾶς.

Σὰν δὲν ὀρέγεσαι πορδὲς γαῖδάρων,
Ποτὲ ἀπὸ πίσω τους κοντὰ μὴν πᾶς!

Σύγκρισις

Πές μου, Μῶκο, στὴ ζωὴ σου·
Πῶς τὸ νοιώθεις τὸ κορμί σου;

Ζωντανὸ κανένα πρᾶμμα,

Ἦ τῆς τέχνης εἶσαι θιάμα;

Ἀγαποῦσα νὰ τὸ ξεύρω,

Μόνε πῶς νὰ σοῦ τὸ εὔρω!

Δὲ μοῦ λυεῖς τὴν ἀπορία;

Φίλος εἶμαι, τί ἔχεις χρεῖα;

Πέτρα εἶσαι; Λές, κινιέσαι!

Μὴ εἶσαι δέντρο; Μόνε ξυέσαι.

Ὅρνιο τάχα; Θὰ πετοῦσες!

Μαῖμοῦ; Δὲ θὰ μιλοῦσες.

Ἐρπετὸ; Δὲν περπατοῦσες.

Κῆτος; Θελὰ κολυμποῦσες.

Κτῆνος; Μόν' ὀρθοποδίζεις.

Μέταλλο; Ἄμ δὲν ἀχρῆζεις!

Μὲ κανένα δὲν ταιριάζεις,

Καὶ ἀπ' ἄλλα προσομοιάζεις.

Πόθον εἶχα καὶ μεγάλο,

Σὲ μιὰ τάξι νὰ σὲ βάλω.

(1) Θὰ φλυαρήσῃ, ἀερολογήσῃ.

(2) Γιαννιώτικο. Βόθρος.

(3) Τοῦ λόγου σου—τὸν ἑαυτὸ σου.

Πές μου, Μῶκο, στὰ σωστά σου,
Μὴ εἶσαι τάχα;... Στάσου, στάσου.

Τρῶς, μουγκρᾶς, κοιμᾶσαι, πίνεις,
Ὑποψία δὲν ἀφήνεις·

Ζῶο εἶσαι δίχως ἄλλο,

Σοῦ τὸ πίτυχα, δὲν σφάλλω!

Ἄμ τί ζῶου εἶδος εἶσαι,

Δὲ μοῦ λές; Τί προσποιεῖσαι;

Ὅ, τι εἶπα νὰ εἶσαι, σώνει·

Κι' ἀπὸ ποιὰ, δὲ μᾶς ζημιώνει.

Βρῶμα

Διαβαίνοντας στὸ δρόμο

Πουρνὸ πουρνὸ μιὰ ἡμέρα

Συναπαντᾶω τὸ Μῶμο.

Μοῦ λέγει: καλημέρα·

Τί κάνεις, ποθητέ μου,

Παληῖ συνάδερφέ μου;

ὦ, πόσο ἐπιθυμοῦσα

Σπιγμὴ νὰ σ' ἀνταμώσω,

Κι' ἀπὸ πολλῆς ποθοῦσα

Τὸ βάρος νὰ σοῦ δώσω,

Γιὰ κάποιον γνῶριμό μας

Καὶ φίλον ἐδικό μας.

Καὶ πρὶν καιρὸ μοῦ ἀφήσῃ

Γιὰ ποιὸν νὰ τὸν ρωτήσω,

Τὸ στόμα του σὰν βρῦσι

Ἐπήγαινε ξοπίσω,

Νὰ λήῃ γιὰ κεῖνον τόσα,

Ποῦ τοῦ ἀποσταίνει ἡ γλῶσσα.

Καὶ ἀφοῦ ἀποξεθυμαίνει

Νὰ τὸν κατηγορή,

Ἀνήσυχος προσμένει,

Στὰ μάτια μὲ τηράει,

Νὰ ἰδῇ τί γνώμην ἔχω

Κι' ἂν στὰ νερά του τρέχω.

Κὺρ Μῶμε, τὸ σκοπὸ σου,

Τοῦ λέω, καλὰ ἀπεικάζω⁽¹⁾,

Μηδὲ τὸ φέρσιμό σου

Ἐγὼ καταδικάζω,

Μόν' δὲ μπορῶ ν' ἀκούσω

Γιὰ νὰ σὲ ὑπακούσω.

(1) Μαντεύω, ἀντιλαμβάνομαι. Γιαννιώτικο.

Ὁ Κόπρος, ποῦ ὀνομάζεις
 Καί ὠραῖα ζωγραφίζεις,
 Μὲ χάρι ψηγαδιάζεις,
 Κι' ὅπου καλὰ γνωρίζεις,
 Εἶν' ἄνθρωπος μὲ φρένας,
 Στὸν κόσμον ἴσως ἓνας !
 Κι' ἐγώ, κι' ἐγὼ βουλιόμουν
 Τῇ γλῶσσᾳ νὰ ταράξω
 Προχτὲ φιλοτιμιώμουν
 Νὰ τὸν χαμοπειράξω·
 Μόν' μ' ἔκαμε νὰ μείνω
 Καὶ λόγο νὰ μὴ κρίνω.
 Μοῦ εἶπε· Σάτυρέ μου,
 Μὲ γνώσι σὲ θαρροῦσα,
 Μηδὲ ἡλπιζα ποτέ μου,
 Μηδὲ τὸ καρτεροῦσα,
 Χωρὶς νὰ συλλογιέσαι
 Μ' ἐμένα νὰ μετρίεσαι.
 Θαρρεῖς, σὰν ὀνειδίζης
 Τῶν ἀμαθῶν τὸ πλῆθος,
 Μπορεῖς ἐσὺ ν' ἀγγίξης
 Καὶ φιλοσόφων ἥθος,
 Μὲ ὅλα τὰ σωστά σου;
 Σιώπα καὶ ἀφηκράσου
 Καὶ μάθε πῶς ἡ φύση,
 Ἀδιάφορη μητιέρα,
 Χωρὶς ν' ἀναμερήση
 Στὴ γῇ καὶ στὸν ἀγέρα
 Καθένα ἀπ' ὅσα φέρει,
 Στὸν κόρφο τῆς τὰ σέρει !
 Καὶ ὁ σοφὸς ποῦ θέλει
 Ἀφύοκος νὰ μὴ γένη,
 Γιὰ πάστρες δὲν τὸν μέλει,
 Στὶς βρῶμες μπαινοβγαίνει,
 Γυμνὴ τῇ φύσῃ βλέπει,
 Νὰ τῇ μιμνῆται πρέπει.
 Καὶ ἐπειδὴ στὴ βρῶμα
 Ὁ ἄνθρωπος γεννιέται,
 Τὴν ἔχει πρῶτα στρώμα,
 Σὲ ταύτῃ νὰ κυλιέται·
 Ἀνάγκη εἶν' ὅσο ζήσῃ,
 Σ' αὐτὴ νὰ ξεψυχήσῃ!

Μωρόσοφος

Πῶς ὁ πάνσοφος ἐξέχει
 Μὲ τὸ πνέμα αὐτὸ ποῦ ἔχει,
 Φανερὰ τ' ὁμολογῶ·
 Καὶ πῶς δείχνει νοῦ καὶ φρένας
 Σπάνια νὰ ᾔχῃ κι' ἄλλος ἓνας,
 Συμφωνῶ μ' ἐσᾶς κι' ἐγώ.
 Ναῖσκει, εἶναι ἀπὸ τὴ φύση
 Πολυμάθειας πλούσια βρύσι
 Σὲ ἀνώτατον βαθμόν·
 Καὶ ὑποτάζει μ' ἄκρα χάρι
 Πᾶσα ρίζα καὶ κλωνάρι,
 Καὶ τεχνῶν, κι' ἐπιστημῶν.
 Βλέπω μ' ὅσῃν εὐκολίᾳ
 Ὅποιαδήποτε ἀπορία
 Ἐξηγᾷ καὶ διαλυεῖ·
 Καὶ σὲ ὅλα μὲ τί κρίσι
 Ἦμπορεῖ ν' ἀποφασίσῃ,
 Χωρὶς τάχα ἀναβολή.
 Πάντα ὅμοιος, δίχως λάθος,
 Καὶ σὲ ὕψος, καὶ σὲ βάθος,
 Σὲ μεγάλα, σὲ μικρά,
 Τ' ἄλλα στόματα ὀμπροστά του,
 Ὡς πρὸς τὰ χαρίσματά του,
 Μνήσκουν ἄλλαλα, νεκρά.
 Εἶναι, εἶναι ἀλήθεια τέρας
 Τῆς τωρεσινῆς ἡμέρας,
 Τοῦ αἰῶνα ἡ στολή!
 Μόνε σ' ἓνα πρᾶμμα σφάλλει
 Τὸ ἀμίμητο κεφάλι,
 Ποῦ χοντρὰ παραλαλεῖ.

Ὁ Κρασοπατέρας

Μετὰ βιᾶς γλυκοχαράζει,
 Στὰ βουνὰ ἡ αὐγὴ χαράζει,
 Κι' ἀρχινάει
 Τὸ σκοτάδι νὰ σκορπάῃ.
 Στρώθηκε ὁ Κρασοπατέρας.
 Πρῶτῃ ἔγνοια τῆς ἡμέρας,
 Μόν' ξυπνήσῃ,

Τὸ ποτήρι νὰ σφουγγίσῃ,
 Καὶ προμοῦ τὰ μάτια τρίψῃ,
 Τὴν κοιλιὰ του γιὰ νὰ νίψῃ
 Μιά κανάτα
 Ὅχ τὸν πείρο νηστικάτα.
 Κιαπὲ ὕστερα ὡς τὸ βράδυ,
 Ποὺ νὰ πιᾷ τὸ σκοτάδι,
 Τὸ λαγὴνι
 Ὅχ τὸ χέρι δὲν τ' ἀφήνει.
 Μόν' ρουφάει, καὶ μόνε ζάφτει⁽¹⁾.
 Κι' ὅσο πίνει τόσο ἀνάφτει.
 Ὅλο πίνει,
 Κι' ὅλο γίνεται καμίνι.
 Ὅχ τὸν πείρο δὲ σπαρνάει⁽²⁾,
 Τὸ βαγένι⁽³⁾ μόν' τηράει,
 Καὶ ἡ σβάννα
 Εἶν' τῆς δίψας του ἡ καμπάνα.
 Μυριοστέφανο βαγένι,
 Πές μου τί θέλ' ἀπογένη,
 Στά σωστά σου,
 Ὡς τὸ τέλος ἡ κοιλιὰ σου;
 Τίς κανάτες ὅπου ἀδειάζεις,
 Καὶ σὲ ταύτη τίς ὀσδειάζεις,
 Πῶς χωνεύεις
 Καὶ νὰ πίνῃς μόν' χαλεύεις⁽⁴⁾;
 Τὸ κρασί ποὺ σβαναρίζεις,
 Τὰ λαγὴνια ποὺ στραγγίζεις,
 Μέγα πρᾶμμα!
 Πῶς δὲν σκάζεις εἶναι θάμα!
 Ὡ κοιλιά μὲ δίχως πάτο,
 Κρασοσφούγγαρο μονάτο!
 Ὡ πηγάδι,
 Δίχως βάθου κἂν σημάδι!
 Ὡ καδί, ποὺ δὲ χορταίνεις,
 Καὶ ποτὲ δὲν ἀποσταίνεις
 Σ' ὅσο βρίσκεις,
 Κι' ἄδειο πάντα σου ἀπομνήσκεις!
 Ὡ κορούτα ἀναιώνια,
 Ποὺ νὰ ρίχνουν χίλια χρόνια,
 Στά χαμένα,

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Πίνει πολύ, ἀπλήστως. Τὸ τσούζει.

(2) » » Δὲν τὸ κουνάει.

(3) Τὸ βαρέλι.

(4) Χαλεύω ζητῶ. Γιαννιώτικο.

Θὰ παιδεύουνται μ' ἐσένα!
 Ὡ κρασιοῦ ἀλήθεια τάφε,
 Τ' ἄντερά σου βάφε, βάφε!...,
 Ὡ κοντύλι,
 Μοῦρθε πλιὸ ἢ ψυχὴ στ' ἀχείλι.

Ἀσχημάδα

Φεύγα νὰ μὴ σὲ ἰδῶ,
 φεύγα ἀπὸ μπρός μου,
 Ὡ μοῦτρο φοβερό,
 σκιάχτρο τοῦ κόσμου!
 Ποιὰ μάννα ἦταν αὐτή,
 καὶ ποιὸς πατέρας,
 Ποὺ σ' ἔκαμαν νὰ βγῇς
 σὲ φῶς ἡμέρας;
 Τόσο πολὺ κακό,
 τόσο ψηγάδι,
 Νὰ βρίσκεται ποτὲ
 σ' ὅλο τὸν Ἄδῃ!
 Νὰ εἶδε ἡ θὰ ἰδῇ
 τέρας κανένα
 Ὁ ἥλιος πουθενά,
 ὡσὰν κ' ἐσένα!
 Ὅχι, γιὰτί μ' ὀργή
 ἡ ἴδια φύση
 Τὸ καλούπι σου εὐτύς
 τὸ ἔχει τσακίσει.

Ὁ ποιητὴς

Αὐτὸς καὶ ὄχι ἄλλος,
 Ὁ φαντασμένος,—γιὰ προκομμένος,
 Ἑλληνιστὴς μεγάλος!
 Σιμὰ στὸν Ἑλικῶνα
 Σὰν κατοικοῦσε,—χαμοθαρροῦσε,
 Ἀνιδρωτον ἀγῶνα

Στὴν πολυμάθειά του
 Τὴ στιχουργία.—Μ' ἀδιαντροπία
 Ἀρχίζει στὰ σωστά του
 Τοὺς ἄλλους νὰ μιμνῆται.
 Τὴ λύρα ἀδράζει,—βαρεῖ, φωνάζει,
 Καὶ ποιητὴς λογιέται!
 Τῆς ἀνοιξης ἡ χάρι
 Σὲ λουλουδάκια,—σὲ χορταράκια,
 Καὶ μὲ λαμπρὸ φεγγάρι,
 Ἐκεῖ ποῦ εἶχε πλαγιάσει
 Νὰ ξαποστάσῃ,—νὰ ἡσυχάσῃ,
 Τοῦ εἶχε ἐνθουσιάσει
 Τὸ γνωστικὸ κεφάλι,
 Νὰ τραγουδήσῃ—τὴν πλούσια φύση,
 Τ' ἀμίμητά της κάλλι.
 Οἱ Μοῦσες ξυπνημένες
 Στὴν ταραχὴ του,—πολλὴ κραυγὴ του,
 Πετιοῦνται ξαφνισμένες,
 Καὶ ἀπανωτὲς προβαίνουν.
 Μόν' σὰν τὸν εἶδαν,—ἀκέριον Μίδαν,
 Γελᾶν καὶ ματαμπαίνουν⁽¹⁾.

Ὁ Μαρτσούκας ἢ ὁ αὐτοδίδαχτος γιατρός

Σ' ἓνα μέρος, σ' ἓναν τόπο
 Μὲ πολὺ θαυμάσιον τρόπο,
 Μὲ ξαπόρεσι κοινὴ
 Καὶ σὲ διάστημα ἡμέρας,
 Ἐγεννήθηκε ἓνα τέρας,
 Σπάνιο ἄλλο νὰ φανῇ!

Δίχως νὰ ᾔχη ὑποψία
 Ἄν εὕρισκονταν βιβλία,
 Ἐπιστῆμες καὶ σπουδῇ,
 Ὁ Μαρτσούκας ὅχ τὰ γίδια,
 Ἐξημέρωσε στὰ ἴδια
 Τοῦ Ἀσκληπιοῦ παιδί!

(1) Ματαμπαίνουν ξαναμπαίνουν. Γιαννιώτικο.

Ὅσοι ἀκοῦν αὐτό, θαυμάζουν
 Καὶ ἔχουν δίκην νὰ φωνάζουν
 Πῶς διηγοῦμαι ὑπερβολή.
 Λέω μονάτῃ τὴν ἀλήθεια,
 Δὲν προβάνω παραμύθια,
 Μαρτυρᾶν σ' αὐτό πολλοί.

Ὅχ τὴ φύση διδαγμένος
 Καὶ γιατρός ξετελειωμένος
 Στῆς μητρός του τὴν κοιλιά,
 Κι' ὁ Μαρτσούκας ἀποράει!
 Τὸ χωριό του τὸν τηράει
 Γιὰ σοφίας τὴ φωλιά.

Κι' ὅχι τέχνες φαρμακίας
 Καὶ μυστήρια τῆς χημείας,
 Σὲ πολλοὺς κοινὰ κι' ἀπλά.
 Μόνε ξέρει τὸ ρεπάνι,
 Μὲς στὸ σῶμα, ὡς πόσα κάνει
 Κακωσύνες καὶ καλὰ.

Σκόρδο, πράσο καὶ κρομμύδι
 Θεραπευτικὰ τὰ δίδει,
 Ὅπου ἡ χρεῖα τὸ καλεῖ.
 Καὶ μὲ μέθοδο δική του
 Πασαέναν⁽¹⁾ ἀστενῇ του
 Προχειρότατα ὠφελεῖ.

Μήτε θέλει νὰ ἡξεύρη
 Ν' ἀγωνίζεται νὰ εὖρη
 Ἀρετὲς στὰ ξενικά·
 Τοῦ χωριοῦ οἱ κῆποι ὅλοι
 Πατρικὸ του περιβόλι,
 Ποῦ φυτρώνουν γιατρικά.

Τὰ σταφύλια, τ' ἀγγουράκια,
 Σῦκα, μῆλα, πεπονάκια,
 Ποῦ δροσίζουν τὸ λαιμό,
 Δίχως ἄνοστες πικράδες,
 Γιατρικίσιας φαρμακάδες,
 Περετοῦν στὸ διορισμό.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Τὸν καθένα.

“Όλα αὐτὰ μὲ πλούσιο χέρι
Τὰ μοιράζει καλοκαίρι,
Σὰν πολὺ δροσιστικά.
Τὸ χειμῶνα ἔχει πάλι
Στὸ σοφὸ τοῦ τὸ κεφάλι
“Όλα τὰ πυρωτικά.

“Οθεν ὅλους τοὺς γιατρεύει,
Πᾶσα νόσο θεραπεύει
Μὲ μιὰ χάρι χωριστή.
Κι’ ὅποιον τοῦτος θά σηκώσει,
Πλιὸ ὁ Χάρος νὰ σκοτώσῃ
Νοῦς νὰ μὴ τὸ φανταστῇ!

Μόν’ ἡ ἄκρα τοῦ σοφία
Κάθαροι, φλεβοτομία
“Εχει γιὰ ἄρματα κοινά,
Καί μ’ αὐτὰ πρωταρχινάει,
Κάθε πάθος κυνηγάει
Σταθερὸς παντοτεινά.

Τοῦ Ματσούκα μας τὴν πράξι
Ποιὸς εἶν’ ἄξιος νὰ ξετάξῃ,
“Ἡ τὴν ἄλλῃ προκοπή!
“Ὡς σὲ ποιὸ βαθμὸ καὶ στάσι
Τῆς σοφίας ἔχει φτάσει,
Σφάλλει ὅποιος νὰ τὸ εἰπῇ.

Τὰ ρωτήματα δὲ θέλει·
Γιὰ σφυγμὸ μηδὲ τὸν μέλει,
Τέτοια ὁ φίλος τὰ γελᾷ!
Σ’ ἄλλο ὕψος μέγα πάνει,
Τῇ διάγνωσί του κάνει
Μὲ ἀλλοιώτικα μυαλά.

Μὲ τὴ μυρουδιά καὶ μόνον,
Στοῦ ἀρρώστου τοῦ τὸν πόνον,
Τῆς κοιλιᾶς τὸ περιττό,
“Ἡ τὸ οὖρος μὲ τὴ γέψι
Λίγο τί νὰ σημαδέψῃ,
Τοῦ εἶναι πάρα ἄρκετό.

Μὲ παρόμοιας γνώσης φῶτα,
“Υστερνὰ γι’ αὐτὸν καὶ πρῶτα,
“Ακοπα θαυματουργεῖ.
Τόσα κατορθώματά του,
“Οχ τὰ πλιὸ καθημερινά του,
Δὲ χωράει ἀκέρια γῆ!

Τὰ παχιά κορμιά ἀχαμναίνει⁽¹⁾,
Τ’ ἀχαμνὰ σοῦ τὰ παχαίνει,
Δίνει μάτια τῶν στραβῶν,
Τοὺς ψηλοὺς εὐθύς χαμλώνει⁽²⁾,
Τοὺς κοντοὺς, κι’ αὐτοὺς, ψηλώνει,
Βάνει γλῶσσα τῶν βουβῶν!

Στὰ μικρὰ τὰ πάθια δμως,
Τὸ νοητό του εἶναι τρόμος,
Κάθε νοῦς τὸν ἀπορεῖ!
“Ενα σύμπτωμα ν’ ἀκούσῃ,
Μὴ φοβᾶσαι νὰ προσκρούσῃ·
Μὲς στὴ ρίζα πάει, βαρεῖ.

Πές του, βήχω.—Πῆρες κρῦο,
“Ενα κ’ ἓνα κάνοιιν δύο,
Αἷμα, αἷμα παρευτός·
Καὶ τὴν κάθαρσιν ἀντάμα,
Νὰ ἰδῇς τῆς τέχνης θιάμα,
Θιάμα τέχνης σὰν κι’ αὐτῆς!

—“Ανεμοβροντῶ ἀποκάτω.
—Εἶναι κρῦο καὶ μονάτο,
Αἷμα καὶ καθαρτικό,
Τις χολές νὰ ἐλαττώσουν,
Τ’ ἀντερά σου ν’ ἀλαφρώσουν
“Απ’ αὐτὸ τ’ ἀνεμικό.

—Νοιώθω κάψι στὸ κορμί μου.
—Πῆρες κρῦο, στὴ ζωὴ μου,
Καὶ τὸ πῆρες τὴν αὐγή.
Κάμε ἀρχή, φλεβοτομήσου,
Καὶ κατόπι καθάρισου·
Σοῦ περνάει, δέν ἀργεῖ.

(1) Ἀχαμναίνω, Γιαννιώτικο. Σημαίνει ἀδυνατίζω.
(2) Γιαννιώτικο φωνηεντοφάγωμα. Χαμλώνει.

"Αμ τὰ τεχνικά του χέρια,
Γιὰ βεντοῦζες, γιὰ μαχαίρια,
Ποῦ εἶμ' ἄξιος νὰ εἰπῶ!
Τὰ ἀφήνω, τί ἀπεικάζω⁽¹⁾,
Σὲ κεφάλι δὲν τὰ βάζω.
Ὅμως δυὸ δὲν τὰ σιωπῶ.

Τὸ πιστό του τὸ νυστέρι,
Ποῦ χυμάει σὰν τὸ ξεφτέρι
Καὶ βουτάει ὡς τὸ λαιμό,
Καὶ τὸ μέγα του ἀγκλυστήρι⁽²⁾,
Ὅπου δὲν κρατάει χατῆρι
Κι' ἀναβράει κατακλυσμό,

Εἶναι ἀμίμητα ἐργαλεῖα,
Καὶ σὲν τοῦτα ἡ χειρουργία
Σὲ κανένα της καιρό,
Σ' ὅσους ἔλαβε ὁπαδούς της,
Καὶ μεγάλους καὶ μικρούς της,
Νὰ τὰ εἶδε δὲ θαρρῶ.

Μόνε τέτοιο προκομμένο,
Ὅχ τὴ φύση προικισμένο,
Νὰ τὸν λέγουν μερικοὶ
Πῶς εἶναι ἄδειος, κούφιος ὅλος,
Καὶ ψευτιᾶς μονάτης δόλος...
Πόσο οἱ ἄνθρωπ' εἶν' κακοί!

Λέν αὐτοί, ἓνας νὰ προφτάση
Στοὺς πενήντα νὰ μὴ σκάση.
Ἀπ' ἐκείνους ποὺ τηράει,
Εἶναι ἀπόρεμα⁽³⁾ μεγάλο!
Μόν' αὐτό, ἐγὼ ἂν δὲ σφάλλω,
Μὲς στὸ νοῦ μου δὲ χωράει.

Ὁ Ματσούκας τάχα φταίγει,
Τοῦ ἄρρώστου του ἄντα λέγει
Νὰ ρουφήσῃ αὐγὸ ψητὸ
Καὶ ὁ ἄρρωστος πεθαίνει.
Ἀφορμῆς παραχορταίνει
Ἀπ' αὐγὸ σφιχτὰ βραστό;

(1) Τί ἀπεικάζω. Διότι καταλαβαίνω.

(2) Γιαννιώτικο. Τὸ κλύσμα.

(3) Γιαννιώτικο. Ἀπορία.

"Αν τὸν ἀστενὴ διορίση
Τὸ καθάρσιο νὰ στραγγίση,
Μὴ μπορώντας, ὁ ἐμπαθής,
Νὰ τὸ καταπιῇ, τ' ἀφήνει
Καὶ λαβαίνει κακωσύνη,
Ποιὸς τοῦ εἶπε μὴ τὸ πιῆς;

"Αν ὁ τρίτος τοῦ πηγαίνει,
Ἐπειδὴ καὶ δὲν προσμένει
Νὰ τοῦ κάμῃ ὁ γιατρός
Ὅσα ἡ τέχνη ὑπαγορεύει,
Ὁ Ματσούκας μας λαθεύει,
Ἡ τοῦ φταίγει ὁ καιρός;

Μόν' αὐτὰ τῶν σύντεχνών του
Λόγια ἐνάντια στὸν σκοπὸν του
Δὲν τὰ βάνει παντελῶς.
Καὶ εἶναι ἄνθρωπος μὲ γνῶσι,
Νὰ δανείσῃ καὶ καμπόση,
Καὶ ὀχι, ὡς λέν αὐτοί, ζουρλός!..

Σὰς παρακινᾶω, φίλοι,
Μὲ ἀληθοσύνης χεῖλη,
Κατηγορία ν' ἀφεθῇ.
Κι' ὅπου τύχῃ νὰ τὸν βρῆτε,
Πρόθυμα ὅλοι νὰ τὸν φτῦτε,
Γιὰ νὰ μὴν ἀβασκαθῇ!

Συμβούλιο γιατρῶν

Γιὸς ὀλομονάκριβος, γονέων εὐγενῶν,
Μ' ἄρρώστιας πέφτει βάσανο, παραδερμὸ δεινόν.
Εὐτὺς γιατροὺς δὲν ἄργησαν, τοὺς πλιὸ ὀνομαστοὺς,
Νὰ προσκαλέσουν τέσσαρους τῆς χώρας θαυμαστοὺς.
Πλακώνουν οἱ Ἐξοχώτατοι, μὲ ἄκρα σιωπὴ
Ἐμβαίνουν ὅλοι, κάθονται, βαρεῖς καὶ σκυθρωποί!
Κατὰ σειρὰ ὑστερώτερα κυττάζουν τὸ σφυγμό,
Τοῦ ψηλαφοῦν τὴ γλῶσσά του μὲ μέγα στοχασμό.
Ρωτᾶν γιὰ τὰ συμπτώματα, μικρὰ καὶ δυνατά,
Ξετάζουν τῆς ἀσθένειας καὶ ὤρες καὶ λεπτά.

Κι' ἀπὲς⁽¹⁾ ἀρχινᾶν σοφώτατα τὰ πάντα νὰ ξηγοῦν,
 Αἰτιατὰ καὶ αἷτια, νὰ φυσιολογοῦν.
 Σὰν ἀποσυνωμίλησαν γιὰ ὥρα ἀρκετῇ,
 Καθένας στὴν ἀράδα τοῦ λοιπὸν γνωμοδοτεῖ.
 Καὶ πρῶτος, λέει ὁ νεώτερος·—Τοῦ στήθους πλησμονή,
 Ἀπὸ πληθῶραν αἵματος, θεωρῶ τὸν ἀσθενῆ.
 Καὶ ὅλα τὰ συμπτώματα, κι' οἱ χτύποι τοῦ σφυγμοῦ,
 Μᾶς δείχνουν τέλεια φλόγῳσι ἀνώτατου βαθμοῦ.
 Φλεβοτομία ἄφθονη ἐδῶ μᾶς ὠφελεῖ
 Νὰ γένῃ, Ἐξοχώτατοι, χωρὶς ἀναβολή.
 Εἶπε· κι' ἐξεθηκάρωσε νυστέρι κοφτερό,
 Καὶ ἀναμένει ἕτοιμος τῆς ἄδειας τὸν καιρό.
 —Συμπάθειο, εἶπε ὁ δεύτερος, δὲν εἶν' φλογιστικὸ
 Τὸ πάθος, Ἐξοχώτατοι, ἀλλὰ χοληρικό.
 Τὰ συχναναγουλιάσματα, ἡ δίψα ἡ πολλή,
 Μᾶς ἀποδείχνουν ἄσφαλτα χολῆς ὑπερβολή.
 Διορίζω, Ἐξοχώτατοι, λοιπὸν ἐμετικό,
 Στὰ πάθη τὰ παρόμοια τὸ μόνο Ιατρικό.
 Ποτήρι φέρτε, φώναξε, καὶ κάμποσο νερό,
 Ἀνάγκη νὰ μὴ χάσωμε σὲ λόγια τὸν καιρό·
 Κι' εὐτὺς ἀπὸ τὸν κόρφο τοῦ κι' ἀπὸ μικρὸ κουτί
 Μιὰ σκόνη ἀνακάτεψε σὲ δόσι ἀρκετῇ.
 Ὁ τρίτος·—Τὴν συγχώρεσι, τοὺς λέγει, σὰς ζητῶ,
 Ἄν καὶ στοὺς δύο ἐνάντια τολμῶ γνωμοδοτῶ.
 Τὸ πάθος τοῦ ἀρρώστου μας δὲν εἶν' φλογιστικὸ,
 Δὲν εἶναι, Ἐξοχώτατοι, μηδὲ χοληρικό.
 Ἡ γλῶσσα, τόσο ἄπαστρη, φωνάζει καθαρά
 Πῶς μόνον εἰς τὰ ἄντερα φωλιάζει φανερά,
 Οἱ ὕλες ἐσωρεύθηκαν καθόλου στὴν κοιλιά.
 Αὐτὲς νὰ καθαρίσωμε, νὰ κάμωμε δουλειά.
 Καθαρτικὸ χρειάζεται, κι' ὀλίγο δυνατὸ·
 Ἐγὼ τὰ καταπότια μου στὴ χούφτα τὰ κρατῶ.
 —Καλὰ, καλὰ καὶ τίμια αὐτὰ τὰ Ιατρικά,
 Ἄλλ' ὅχι, Ἐξοχώτατοι, καὶ θεραπευτικά,
 Τοὺς λέγει ὁ πλιὸ γέροντας, μὲ σχῆμα σοβαρό.
 Καὶ πρέπει νὰ ξετάξωμε τοῦ χρόνου τὸν καιρό⁽²⁾.
 Ὅπόσους φλεβοτόμησα τῇ φετεινῇ χρονιά
 Τοὺς εἶδα, Ἐξοχώτατοι, νὰ σβύσουν κοπανιά.
 Κανείς δὲν ὠφελήθηκε ἀπὸ ξερατικό,
 Καὶ πάντοτε μετάνοιωσα γιὰ τὸ καθαρτικό.
 Λοιπὸν τὸ πάθος, βλέπετε, μᾶς μένει σκοτεινὸ,

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις καὶ συνήθης εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Βηλαρά. Σημαίνει καὶ ἔπειτα.

(2) Τοῦ χρόνου τὸν καιρὸ τοῦ χρόνου τὴ διάρκεια.

Κι' ἀπ' ὅσα ἐπροβάλλθηκαν δὲν εἶναι πιθανὸ
 Νὰ λάβῃ κᾶνα ὄφελος ὁ νέος ἀσθενής.
 Καὶ ἴσως ἐσυμπέραινε, μοῦ φαίνεται, κανείς,
 Μὲ πλεόν βεβαιότητα καὶ λόγον καθαρὸν,
 Ἀνίσως τὰ ἀπόδιδε τῶν μοναχῶν νευρῶν.
 Γι' αὐτὸ νομίζω ἄφευκτα τὰ ἐρεθιστικά·
 Καὶ νὰ ποῦ ἔχω πρόχειρα τὰ ἐπιθετικά.
 Σ' αὐτὰ σηκώθη ἄπειρη λογοτριβὴ σφοδρῇ,
 Καθένας δικαιώνεται, τὸν ἄλλον ἀναιρεῖ,
 Καθεὶς διίσχυρίζεται καὶ ἰσχυρογνωμεῖ...
 Ὁ ἄρρωστος, κυττάζοντας νυστέρια, γιαιτρικά,
 Κι' ἀκούοντας τὰ λόγια τοὺς πολὺ προσεχτικά,
 Ἐλπίζοντας, φοβούμενος, σὲ ταραχὴ πολλή
 Κι' ἀγῶνα μπῆκεν ἄσωστο, ὅπου τὸν ὠφελεῖ.
 Γιατὶ ἡ ἀγανάκτησι τοῦ προξενάει μ' ὀρμὴ
 Πολὺν καὶ πλούσιον ἴδρωτα ἀπ' ὅλο τὸ κορμί.
 Ν' ἀλλάξῃ ὁ νεὺς ἐγύρεψε καὶ νὰ λευτερωθῇ
 Ὅχ τῶν γιαιτρῶν τὴν σύγχυσι, γιὰ νὰ ἀποκοιμηθῇ.
 Καὶ ἔτσι οἱ Ἐξοχώτατοι πλιὸ δὲν χασομερᾶν
 Φιλονεικῶντας ἄκοπα, κι' ἐκεῖθε ἀναχωρᾶν.

Ἡ ἀεροστατικὴ Σφαῖρα(*)

Ποῦ εἴσθε κόσμος ; συναθροισθῆτε !
 Δράμετ' εὐθέως, καὶ μὴν ἀργῆτε.

Μικροί, μεγάλοι, νέοι, γερόντοι,
 Φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, λαοὶ κι' ἀρχόντοι,
 Κουτσοί, ἄομματοι καὶ κρατημένοι,
 Ὑγιεῖς κι' ἀρρώστοι σακατεμένοι·

(*) Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, ὁ ὁποῖος παρὰ τὴν ἀπόλυτη ἀγραμματοσύνη του ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πρόδου καὶ ἠθέλε νὰ μὴ ὑστερῇ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἢ πόλεις τῶν Ἰωαννίνων—περὶ τῆς ἀγαθοποιου δράσεως τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἴδε τὴ σχετικὴ διάλεξι Γεωρ. Βαβαρέτου «Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν» ἐκδόσις «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» Ἰωάννινα 1930—παρήγγειλε τὸ 1803 νὰ ἀνυψώσουν μιὰ ἀεροστατικὴ σφαῖρα, ὅπως ἄκουσε πῶς γινόντανε στὴν Εὐρώπη.

Τὴν παραγγελίαν τοῦ Βεζύρη τῶν Ἰωαννίνων ἀνέλαβε νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ Παχώμης ποῦ εἶχε ἀρκετὲς σχετικὰς γνώσεις, βοηθούμενος ἀπὸ ὁμάδα συμπατριωτῶν του Συρρακιωτῶν. Ὄταν ὅλα προετοιμάσθηκαν μετεφέρθη ἡ σφαῖρα στὸν Ἅγιον Νικόλαον Κοπάνων, κοντὰ στὸ σημερινὸ Ἀεροδρόμιον, ὅπου, παρουσίᾳ πλήθους κόσμου, ἐπεχειρήθη ἡ ἀνύψωσις. Τὸ πείραμα ἀπέτυχε χάρις στὴ σύγχυσι τῶν ἀδῶν βοηθῶν τοῦ Παχώμη, τοὺς ὁποίους καὶ κατεριωνεύεται ὁ Βηλαράς.

Τρεχάτε γλήγορα, τρεχάτε, λέγω·
 Τι ἂν δὲν προφθάσῃ ἐγὼ δὲ φταίγω.
 Ἐλάτε ὅλοι, κανεῖς μὴ μείνῃ,
 Ὅτι θὰ γένη, ποτὲ δὲν γίνη.
 Τοῦ περιφήμου πολλὰ Βλανσιάρου,
 Εὐτυχισμένων Γάλλων Ἰκάρου,
 Μέλλει νὰ ἰδῇτε, καὶ Γουλφουνιέρου
 Ζηλωτὴν μέγαν, Σεράκου,⁽¹⁾ χαίρου!
 Χαίρου, Σεράκου, τ' εἶναι παιδί σου,
 Κι' ἡ δόξα ὅλη εἶν' ἐδική σου.
 Ἰκαρος νέος μὲ νέον τρόπον
 Θέλει πετάξει σ' τοῦτον τὸν τόπον.
 Τρεχάτε, κόσμος, ὥς πότε ἄργεῖτε;
 Νὰ ἡ παράταξις, συναθροισθῇτε!
 Μπρέ... τί παράταξις, τί κόσμου πληθος!
 Νὰ κι' ὁ Παχώμης μὲ γλυκὸν ἦθος
 Γλήγορα, γλήγορα πάντων προβαίνει
 Καὶ εἰς τοὺς ὤμους τοῦ τὸ βάρος φέρνει.
 Τὸν βοηθάει ἀριστερόθεν
 Ὁ Γιώργης Γκιούρτης, καὶ δεξιόθεν
 Ὁ Κύρ Δημήτρης τοῦ ἀντισηκώνει
 Πάντα τὸ βάρος, τοῦ διορθώνει·
 Νικολαγιαῖκος μὲ τὸ μπαστοῦνι
 Τοῦ κύρ Παχώμη καὶ κοντογούνι,
 Τρία πατήματα ὀπίσω μένει,
 Καὶ φορτωμένος μ' αὐτὰ πηγαίνει,
 Ὁ Γιώργης Ἄρτης στὸ δεξιὸ χέρι
 Ἐνα καλάθι γεμάτο φέρει·
 Ὁ Κοντογιάννης εἰς τὸ κεφάλι
 Γεμάτο κάρβουνα ἕνα μαγκάλι.
 Δέκ' ἄλλοι Βλάχοι⁽²⁾ ἀκολουθοῦσι
 Καὶ ὁ καθένας κάτι βαστοῦσι·
 Τριχιές, παλούκια, τσαπιά καὶ φτυάρια,
 Περόνια, ἀφίδες, χονδρὰ σκεπάρια,
 Ἀσκιὰ μὲ πίσσα καὶ μὲ κατράμι,
 Καὶ δύο ζαλίκια⁽³⁾ λιανὸ καλάμι⁽⁴⁾.

(1) Τὸ Σεράκον καὶ Συρράκον εἶναι ὠρεῖα καμὸπολις τῆς Ἠπείρου, πατρίς τοῦ διατελέσαντος πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Κωλέτη, καὶ τῶν ποιητῶν Γ. Ζαλοκώστα καὶ Κ. Κρυστάλλη.

(2) Οἱ συμπατριῶτες τοῦ Παχώμη ἀποκαλοῦνται Βλάχοι γιατί σὶς χωρὶς τοὺς μιλοῦσαν κουτσοβλάχικα.

(3) Ζαλίκι Διμα βάρους 10—15 ὀκάδων ἱκανὸ νὰ τὸ φέρῃ ἄνθρωπος στὴν πλάτη.

(4) Λιανὸ καλάμι λεπτό, ψιλὸ καλάμι.

Ὅλα χρειώδη διὰ τὴν Σφαῖραν
 Ποῦ θὰ πηγαῖνῃ χειμάρρου πέραν.
 Πληθος παιδάκια τοὺς τριγυρίζουν,
 Πηδοῦν, φωνάζουν καὶ τοὺς σφυρίζουν·
 Πηγαίνουν, ἔρχονται, αἰντε φωνάζουν·
 Ἐνα τὸ ἄλλο μακρόθεν κρᾶζουν·
 Αἰντε νὰ ἰδοῦμε, αἰντεστ' ἀκόμη
 Τῇ σαμανδούρα⁽¹⁾ τοῦ κύρ Παχώμη.
 Φθάν' ἡ παράταξις στὸν ὠρισμένον
 Τόπον, γιὰ τοῦτο ἐτοιμασμένον·
 Οἱ συντοπίτες εὐθὺς σιμώνουν,
 Τὸν κύρ Παχώμη σοῦ ξεφορτώνουν,
 Ὁ Κοντογιάννης σιμὰ πηγαίνει
 Μὲ τὸ μαγκάλι, καὶ τ' ἀποθένει·
 Φορεῖ ὁ Παχώμης τὸ κοντογούνι,
 Κι' ὁ Γιώργης Ἄρτης ἕνα φυσόوني
 Ἀπ' τὸ καλάθι εὐθὺς τὸ βγάζει,
 Μὰ ὁ κύρ Παχώμης τοῦ τὸ ἀρπάζει.
 Καὶ μοναχὸς τοῦ τότε ἀρχινάει
 Σὰν καλὸς γύφτος νὰ τὸ φυσάει.
 Ὅμως μὴ τύχη καὶ παρ' ἄερα
 Πρὸ τοῦ χρειώδους καιροῦ ἡ Σφαῖρα,
 Ὁ Γιώργης Ἄρτης, Κωλέτης Δήμος
 Οἱ δυὸ προβάλλουν πολλὰ φρονίμως·
 Μὲ τὰ σχοινία καλὰ δεμένη
 Νὰ τὴν βαστοῦσιν ἀσφαλισμένη.
 Λοιπὸν ἀμέσως παλούκια στένουν
 Καὶ μὲ τοὺς σπάγγους γερά τὴ δένουν,
 Ὡσαν τσιαντήρι τὴν ἐξαπλώνουν
 Καὶ τότε ἀρχίζουν νὰ τὴν φουσκώνουν.
 Γκιούρτης, Κωλέτης μὲ τὸν Παχώμη
 Καὶ δέκα ἄλλοι Βλάχοι ἀκόμη
 Φυσοῦν ἀπαύστως, μὰ δὲν εἶν' τρόπος
 Νὰ τὴν φουσκώσουν, χαμένος κόπος.
 Λέγει ὁ Γκιούρτης—Πρὲ Ντομνετζέο⁽²⁾
 Σὰν δὲν φουσκώνῃ ἐγὼ τί φταίω;
 Μὲ τόσο φύσημα, μὲ κόπον τόσο
 Χίλιους γαιδάρους νὰ σοῦ φουσκώσω!
 Δὲν κοκκινίζει καὶ δὲν ἰδρώνει,
 Ὅταν χτυπάῃ εἰς τὸ ἀμόνι,

(1) Σαμανδούρα=χαρταετός.

(2) Πρὲ Ντομνετζέο. Βλάχικο=πρὸς Θεοῦ!

'Ο Κουτσοήφαιστος με τὴ βαρεία του
 "Εχοντας Κύκλωπας στὴ συνοδείᾳ του,
 Καὶ με τὴ δύναμι ὅπου χτυπάει
 Κάμνει τὴν Αἴτνα νὰ ἀντηχάη.
 'Ὡς ὁ Παχῶμης λεχομανώντας,
 'Ανακατεύεται συχνοπηδώντας,
 Συχνογυρίζοντας, τὸν κῶλο σειώντας,
 Καὶ τὴ φωτιά του συχνοσιμπώντας·
 'Ανάφτει ὅλος, καὶ κοκκινίζει,
 Σκούζει, φωνάζει, κι' ὅλος μανίζει(1).
 Μὲ μέγα κόπο σὲ μισὴ μέρα
 Τέλος φουσκώνουν αὐτὴ τὴ Σφαῖρα.
 Τότ' ὁ Παχῶμης τὸν Κοντογιάννη
 Κράζει νὰ φέρῃ ἓνα τηγάνι,
 Κατράμι, πῖσσα καὶ σαμψακίζι,
 Θειάφι, κροκίδια, ρακὴν γεμίζει·
 Φωτιά τοὺς δίνει κι' εὐθύς πηγαίνει
 'Υπὸ τὴν Σφαῖραν καὶ τ' ἀποθένει.
 'Υψοῦτ' ἡ φλόγα ἀνδρειωμένη
 Καὶ κατ' εὐθείαν στὴ Σφαῖρα μπαίνει,
 Σὰν τὸ καράβι ποὺ κινδυνεύει
 Σὲ βαθὺ πέλαγο ἄντ' ἀγριεύῃ,
 Βογγοῦν τὰ κύματα, καὶ τὰ κατάρτια
 Τρίζουν ἀπαύστως, πανιὰ καὶ ξάρτια·
 "Ετσι κι' ἡ Σφαῖρα ὀγκώδης σειέται,
 Μὲ μέγαν κρότον συχνοκυλιέται!
 'Ο Γκιούρτης πρόθυμος παίρνει καὶ ἄλλους
 'Απὸ τοὺς Βλάχους τοὺς πλιὸ μεγάλους,
 Βάνοντ' εἰς τάξιν ἀπὸ τὸ μέρος
 "Οπου τὴ βία θωροῦν τοῦ ἀέρος·
 Καὶ τοὺς τσουμπέδες, ὅσο μποροῦσι,
 'Εξαπλωμένους σφιχτὰ κρατοῦσι.
 Τότ' ὁ Παχῶμης· Τάλια(2) φωνάζει,
 Τάλια, σὰς λέγω, μεγάλως κράζει·
 Κόφτε! ὁ Γκιούρτης ἀπ' τὴν μεριά του,
 Μ' ἀπὸ τὴν ἄκραν μεγάλη βιά του
 Γιατ' ἐκεῖ στέκει ἀλησμονάει,
 καὶ τὸν τσουμπέ του γιατί κρατάει·
 Σκύφτει νὰ κόψῃ, καὶ τότε μένει
 'Η Σφαῖρ' ἀπέκει ξεσκεπασμένη.

(1) Μανίζει=θυμώνει.

(2) Κόψε. Κουτσοβλάχικο.

Λέγει ὁ Παχῶμης·—Τάλια, κι' ἀπέκει
 Ντράκουλ(3), φωνάζει, τάλια παρέκει!
 "Ὅσο νὰ τρέξουν, ὅσο νὰ κόψουν,
 —Τέτοιοι ἄνθρωποι πῶς νὰ προκόψουν ;—
 Γυρίζει ἡ Σφαῖρα ὅλ' ἄνω κάτω
 Κι' εὐθύς ἀνάφτει ἀπὸ τὸν πάτο.
 'Ανακατώνοντ' εὐθύς οἱ Βλάχοι,
 Πηδοῦν, φωνάζουν σὰν οἱ βατράχοι.
 —'Ιοῦ λάϊ σ' ἄρντι!—(2), τί ἁμαρτία!
 Τοῦ κὺρ Παχῶμη τί ἀδικία!
 Δίκαιον ἔχεις, ὦ κὺρ Παχῶμη,
 Μόν' ἔχεις κι' ἄδικο πολὺ ἀκόμη·
 Βλάχος καὶ σὺ 'σαι ἀναμφιβόλως,
 Ψυχὴν καὶ σῶμα, βλάχαρος ὅλος·
 "Αν εἴχες ὅμως νὰ σὲ βοηθήσουν,
 "Αλλα κεφάλια νὰ συνεργήσουν,
 "Εντροπιασμένος δὲν ἦσουν τώρα·
 Λοιπὸν ὀγλήγορα σύρε στὴ χώρα.
 Κόσμος ὅσ' εἴσθε συναθροισμένοι,
 τρεχάτε, φύγετ', ἄλλο δὲν μένει.
 'Η Σφαῖρα ἀναψε, ἀναψ', ἐκάη,
 Καλὸ ξημέρωμα, σὰν 'κάη, ἄς πάη.
 "Εκλασ' ἡ νύφη, σκόλασ' ὁ γάμος.
 Αὐτὸ τὸ ξέρει κι' ὁ Παπαχάμος(3).

Ψεύτικη εὐγένεια

Λέν πολλοὶ πῶς τὴν εὐγένεια τὴ γνωρίζουν παστρικά,
 Πῶς τὴ νιώθουν καὶ τὴν ἔχουν στὴν καρδιά τους φυσικά.
 Στὰ φορέματά τους πλούσιοι, δούλους, ἄλογα πολλά,
 Πολυέξοδα τραπέζια, λόγια ὠμορφα καλά.
 Μόνε σὰν τοὺς ἀπογδύσης ἀπὸ ὅλον τὸ φανό,
 Ξέρεις τί τοὺς βρίσκεις μέσα ; "Ὀλον γαῖδαρο τρανό.

(1) Διάβολε. Βλάχικο.

(2) Κουτσοβλάχικο. 'Ὠϊμένα καίεται!

(3) 'Ο Παπαχάμος, σύγχρονος τοῦ Βηλαρά, ἦταν διάσημος
 γιὰ τὴν πολυπραγμοσύνη του. 'Εκαμώνετο ὅτι ἤξερε κάθε τι ποὺ
 γινόντανε στὰ Γιάννινα καὶ ἀνακατεῦδοντανε στὶς ὑποθέσεις ὅλου
 τοῦ κόσμου. Γιατὴ τὴ μανία τοῦ Παπαχάμου, τοῦ νὰ παριστάνῃ
 τὸν καλῶς πληροφορημένο, τὸν εἰρωνεύεται τόσο ὁ ποιητής.

ΜΥΘΟΙ

Τὰ παραμύθια Ιστορώ,
Τοὺς μύθους ξεδιαλέγω·
Στολνῶ τὸ φέμμα ὅσο ἤμπορῶ
Καὶ τὴν ἀλήθεια λέγω.

Πρόλογος

Βουλή μου ἦρθε κι' ὄρεξι στὴ λύρα μου ν' ἀρχίσω
Τοῦ Αἴσωπου τοὺς ἥρωες νὰ γλυκοτραγουδήσω·
Μὲ λόγους ζῶντων ἀλογων, ἀψύχων παροιμίες,
Σ' αὐτὸ τὸ λογικώτατο νὰ δώκω νουθεσίες.
Ὡ Φαντασία ζωντανή, ποὺ στὰ μυαλὰ φωλιάζεις
Κι' ὅπου μὲ χέρι δυνατὸ κρατᾷς καὶ τὰ��ποτάξεις·
Ὅπου σοφῶν καὶ παλαβῶν ἐσὺ τὸν νοῦν ὀρίζεις,
Τοὺς στοχασμοὺς τοὺς κυβερνᾷς, τὰ ἔργα τοὺς διορίζεις·
Ὅπου τὸ πᾶν ἐξιστορᾷς σ' ἐνοῦ μυαλοῦ τὸν τόπο,
Εἴτε κοιμᾶται ἢ ἀγρυπνᾷ, χωρὶς κανέναν κόπο·
Ὅπου τεχνῶν κι' ἐπιστημῶν καὶ συστημάτων βρύσι,
Ζωγράφος εἶσαι λογιστὸς στὴ λογιστὴ τὴ φύση·
Ἐσένα κράζω βοηθὸν σιτὴς συγγραφῆς τὴν ὕλη,
Λάμπσε σ' ἐμένα φωτεινὴ, κι' ὁδήγα τὸ κοντόλι,
Νὰ δυνηθῶ μὲ τῶν Μοισῶν τὴ γλῶσσα καὶ τὸν τρόπον
Νὰ Ιστορήσω ὅσα εἰπῶ, ν' ἀρέσουν τῶν ἀνθρώπων.
Σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀλλοτεσινῇ, ποὺ πονηριὲς καὶ δόλοι
Τὸ κῦρος εἶχαν δυναιτὸ σιτὴν οἰκουμένην ὅλη,
Γιατὶ τὸ Ψέμμα τολμηρὸ καὶ πλάνον εἶχε φτάσει
Τὸν ἑαυτὸ του σιτῶν πολλῶν τὴ γνώμη νὰ θρονιάσῃ·
Μὲ παρρησίαν στὸ κοινὸν ὅπου ἤθελε νὰ τρέχῃ,
Ἐλεύθερο, ἀνεμπόδιγο καὶ κόπο νὰ μὴν ἔχῃ,
Νὰ περπατῇ μὲ σοβαρό, μὲ περηφάνειας ἥθος
Καὶ νὰ τρομάζῃ τῶν μικρῶν καὶ τῶν τρανῶν τὸ πλῆθος·
Νὰ βρίσκῃ χώρα σ' ὅλουνούς, παντοῦ συντροφεμμένο,

Σὲ κάθε σπίτι ἀγαπητὸ καὶ περιποιημένο.
Ἡ μαύρη Ἀλήθεια ἀπὸ καιροὺς καὶ χρόνια ἐξωρισμένη,
Ἀπὸ τὸν κόσμον μισητὴ κι' ὄξω ἀπ' αὐτὸν κρυμμένη,
Σ' ἀνήλιο τόπον ἀνάμερο καὶ σὲ πυκνὸ σκοτάδι,
Εἶχε ἀποκάμει κατοικιὰ μὲς σὲ βαθὺ πηγάδι·
Μὴτ' ἀπὸ κεῖθε ἐκόταγε(1) νὰ βγῇ σὲ ἡμέρας φέξι,
Μὲ δίχως κίντυνο ἄφευκτο, χωρὶς βαρεῖα νὰ φταίξῃ.
Κεῖ μέσα πάντα μοναχὴ, στὸν πάτο σφαλισμένη,
Ἀπὸ τὸν φόβον ἄκοπα σκληρὰ βασανισμένη,
Ἄν ἐπετύχαινε καιρὸ τὴ νύχτα νὰ ἤμπορέσῃ
Σὲ φίλου ἢ γνώριμου παλιοῦ τὸ σπίτι νὰ χωρέσῃ,
Τὴ συντροφιά του ἐχαίρονταν στιγμές, μὲ τρόμου ζάλη
Καὶ κλειόνταν γλήγορα ἄφαντη μὲς στὴν κρυψίωνα πάλι.
Ἀλλὰ μονάξιας ἐρημιὰ παρόμοια νὰ ὑπομένῃ
Βαρέθηκε ὡς τὸ ὕστερο, πολὺ περιορισμένη.
Κι' ἀποφασίζει μιὰν αὐγὴ ν' ἀφήκῃ τέτοιους τόπους,
Νὰ πάῃ νὰ ζήσῃ, ὡς ἄλλοτε, μαζὺ μὲ τοὺς ἀνθρώπους.
Ὅχ τὸ πουργὸ λοιπὸν αὐτὴ σὲ σταυροδρόμῳ βγαίνει,
Στὸν κόσμον φανερῶνεται, στὸν κόσμον πάλι μπαίνει,
Μόν' ἐβουλήθη ὀλόγουμνη τὰ κάλλη κι' ὠμορφιά της.
Νὰ δείξῃ δίχως σκέπασμα, ὡς ἦταν μάθημά της.
Θαρροῦσε, ἀκόμα σώζονταν καθὼς καὶ πρῶτα ὥραία,
Ὅσάν καὶ πρῶτα ποθητὴ καὶ ζηλεμένη νέα.
Τὰ νεῖατα γλήγορα ἀπερνᾷ, τὰ γηρατειὰ πλακώνουν,
Καὶ τοῦτα μόν' ἐφάνηκαν, οἱ χάρες τελειώνουν.
Καλοὶ, ἀχαμνοί, ποὺ διόβαιναν, ὅχ τὸ λαὸ κοντά της,
Μηδὲ περιεργάζονταν καθόλου τὴ θωριά της·
Κανεὶς δὲν καταδέχονταν μηδὲ νὰ τὴ ρωτήσῃ,
Μόν' βιαστικὰ τὸ δρόμο του τηροῦσε ν' ἀκλουθήσῃ.
Στέκει ἡ Ἀλήθεια, καρτερᾷ, σιτὴν ἄκρῃ ἀπορριμμένη,
Σὲ καταφρόνεσι πολλή, ψυχρὴ καὶ παγωμένη.
Διαβαίνει ἡμέρα ὀλάκερη, κοντεύει νὰ νυχτώσῃ,
Καὶ δὲν εὐρέθηκε ἄνθρωπος σὲ ταῦτα νὰ ζυγώσῃ.
Κι' ἐκεῖ ποὺ διαλογίζεται, στὸ νοῦ της ἀποράει,
Μὲ καταισχύνῃ κι' ἐντροπὴ τὸ τί ἔπαθε μετράει,
Τῆς φανερῶνεται ὀμπροστά τὸ Ψέμμα, στολισμένο
Ἀπὸ πετράδια λογιαστὰ καὶ στὰ χρυσὰ ντυμένο.
Πλαστὴ ἦταν ὅλη ἡ φορεσιὰ κι' ἀπὸ γυαλιὰ γιομάτη,
Ὡς τόσο ἐφάνταζε πολὺ κι' ἐγέλαε τὸ μάτι.
— Ὡ, καλημέρα σου, ἀδερφή, τῆς λέει, καὶ τί κάνεις;
Ποῦ ἦσουν καιροὺς ὀπώλειπες, καὶ ποῦθε τώρα ἐφάνης;
Ἄμ πῶ γυμνὴ ἔτσι ὀλότελα, μονάχῃ τέτοια ὥρα,

(1) Γιαννιώτικο. Τολμοῦσε.

Σὲ δρόμου διάβα σὰν κι' αὐτὸ στὴ μέση ἀπὸ τὴ χώρα ;
 — Ἐδῶ γιὰ(1) στέκω ὅχ τὸ ταχύ, τοῦ ἀπεκρίθη ἐκεῖνη·
 Καὶ στὰ χαμένα ἐστάθηκα, τοῦ κάκου ἔχω προσμείνει·
 Ἐκρίνα τάχατε καλὸ τὴν ἔρημιὰ ν' ἀφήσω,
 Στὸν κόσμον σὰν προτιήτερα νάρθω νὰ κατοικήσω·
 Νὰ ἐλεήσω ἡθέλησα τοὺς μάταιους ἀνθρώπους,
 Ποὺ στὴν ἀμάθεια κοίτονται μὲ ταλαιπώριας κόπους·
 Σ' αὐτοὺς νὰ λάμπω καθαρὴ, τὴν πλάνη νὰ σκορπίσω,
 Νὰ ἔξαλειφθοῦν οἱ πρόληψες καὶ τὰ κακὰ νὰ σβύσω·
 Νὰ φέρω πάλι μάθησες, νὰ φέρω πάλι φῶτα,
 Νὰ ὁδηγήσω τοὺς θνητοὺς εἰς τὸ καλὸ, σὰν πρῶτα.
 Τ' ὁμολογῶ, ἐπλανέθηκα στὸν ἀγνώμον σκοπὸ μου,
 Καὶ καταφρόνια ἀνέλπιστα θωρῶ μὲ θαυμασμὸ μου !
 Μικροὶ μεγάλοι μὲ μισᾶν, κανέννας δὲν μὲ θέλει·
 Ἄν εἶμαι ἢ ἂν δὲ βρίσκωμαι, τελείως δὲν τοὺς μέλει,
 Καὶ σὰν νὰ μ' εἶχαν ὄχρητα, τὸ πρόσωπο γυρίζουν.
 Ἄλλ' ὥς κι' οἱ φίλοι μου οἱ παλαιοί, κι' αὐτοὶ δὲ μὲ γνω-
 Κι' ἂν κανενὸς ἀποκοτῶ(2) δυὸ λόγια νὰ μιλήσω, [ρίζουν,
 Φεύγει μὲ πάτημα γοργό, μὴδὲ τηράει ὀπίσω.
 Νογῶ τὸ λάθος πῶκαμα, οἱ ἀνθρώποι δὲ μοῦ φταίγουν·
 Σ' αὐτοὺς δὲν τύχαινε νὰ βγῶ· γρη῏ς δὲν τοὺς ἀρέγουν.
 — Δὲν εἶν' αὐτό, ἀδερφούλα μου, ἐκεῖνο ποὺ πειράζει,
 Τῆς λέει τὸ Ψέμμα, ὡς τὸ φρονεῖς κι' ὁ νοὺς σου λογαριάζει·
 Δὲ βλάβουν τὰ γεράματα, μόν' ἀφορμὴ κι' αἰτία
 Εἶν' τῆς στολῆς ἢ ἔλλειψι, δὲν εἶν' ἡ ἡλικία·
 Γιατὶ νομίζουν οἱ πολλοὶ πὼς κάθε τί δὲν πρέπει
 Μὲ δίχως κᾶνα σκέπασμα κανέννας νὰ τὸ βλέπει.
 Ἐγὼ πολὺ παλιότερο καὶ γεροντότερό σου,
 Μὲ τὰ στολίδια ποὺ φορῶ, φαντάζω νεότερό σου.
 Καὶ ντυοῦμαι πάντα λογιαστὰ καὶ πάντα συχνάλλάζω,
 Καὶ πᾶσα ἡμέρα ἀλλοιωτικά, καινούργια νειάτα βγάζω.
 Τὰ ὄξω ὀρέγεται καλὰ, σ' ἐκεῖνα προσκολλιέται,
 Τὰ μέσα δὲν παρατηρᾷ ὁ κόσμος, κι' ἄς γελιέται.
 Γιατὸ τοῦτο ἐγὼ ἔχω ἀπέρασι, γιὰ τοῦτο κυριεύω,
 Γιατὶ ν' ἀρέσω καθενὸς ἀδιάκοπα γυρεύω.
 Κι' ἔτσι παντοῦ προτίμησι, παντοῦ εὐρίσκω χώρα,
 Καὶ κυβερνῶ, ὡς ὀρέγομαι, τὸν κόσμον ὡς τὴν ὥρα·
 Νὰ παρρησιάσῃς τὸ κορμὶ λοιπὸν σὲ γύμνια τόση,
 Συμπάθησέ με νὰ σοῦ εἰπῶ πὼς δὲν παράτηαν γνῶσι.
 Ὡστόσο τ' ὅ,τι γίνηκε, τοῦ κάκου νὰ ξεγένη

(1) Ἐδῶ γιὰ. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος. Πολλὲς φορὲς λέγεται μὲ διπλὸ τὸ «γιὰ».

(2) Γιαννιώτικο. Τολμῶ.

Κι' ἄς προσπαθήσωμε σ' αὐτὸ ποιὸς διορθωμὸς νὰ γένη.
 Ἐλα, ἀδερφή, νὰ κάμωμε, σοῦ τάζω γιὰ καλὸ μας,
 Μιὰ συμφωνία, ἂν ἀγαπᾷς, μὲ διάφορο κοινὸ μας.
 Σὲ τοῦτο μου τὸ φόρεμα κι' οἱ δυὸ νὰ τυλιχτοῦμε,
 Σύντροφοι πάντα ἀχώριγοι μαζί νὰ περπατοῦμε.
 Τότες, οἱ φρόνιμοι σ' ἴδοῦν πὼς βρίσκομαι μ' ἐσένα,
 Ἀπὸ κατῆρι σου θαρρῶ δὲ μὲ μισᾶν κι' ἐμένα.
 Κι' ἐσένα πάλι οἱ τρελλοὶ νὰ σὲ θωροῦν μαζί μου,
 Μετὰ χαρᾶς σὲ δέχονται ἀπ' ἀφορμὴ δική μου.
 Ἡ Ἀλήθεια σαυτὰ στρέγοντας(1) τὸ Ψέμμα ἀγκαλιασμένη
 Στὴ φορεσιά του ἐφάνηκε μὲ ταῦτο σκεπασμένη.
 Κι' ἀφόντης ἀνταμώθηκαν τὸ Ψέμμα, κι' ἡ Ἀλήθεια,
 Στῆς γῆς τὴ σφαῖρα ἐπλήθυναν τὰ τόσα παραμύθια.
 Τὰ παραμύθια ἐξιστορῶ, τοὺς μύθους ξεδιαλέγω.
 Στολνῶ τὸ ψέμμα ὅσο μπορῶ καὶ τὴν ἀλήθεια λέγω.

Τζίντζιρας καὶ Μυρμήγκι (*)

Ἀνάμεσα στὰ φύλλα τοῦ φουντωτοῦ φτελιᾶ,
 Τοῦ δροσεροῦ πλατάνου, μ' ἀσίγητη λαλιά,
 Τὸ καλοκαῖρι ὅλο ὁ Τζίντζιρας περνάει,
 Λαλώνοντας πᾶσα ἡμέρα, μὴτ' ἄλλο μεριμνάει.
 Ὁ Μύρμηγκας ὡς τόσο, σ' ἀδιάκοπη δουλειά,
 Θροφὴ γιὰ τὸ χειμῶνα συνάζει στὴ φωλιά.
 Σὰν πέρασαν οἱ κάψες καὶ πιάνουν οἱ βροχές,
 Καιρῶν ἐνάντιων ζάλες, ἀνέμων ταραχές,
 Ὁ λαλητῆς εὐρέθη, μὴν ἔχοντας σπειρί,
 Τῆς πείνας νὰ ψοφήσῃ, σὲ κίντυνο βαρὺ.
 Στὸ σοδειαστὴ προστρέχει, τοῦ λέει:—Παρακαλῶ
 Μὴν ἀρνηθῆς νὰ κάμῃς σ' ἐμένα ἓνα καλὸ.

(1) Στρέγω=συμφωνῶ, δέχομαι, στέργω.

(*) Ὁ Τζίντζιρας καὶ Μυρμήγκι ἔχει καὶ παραλλαγή γραμμέ-
 νη σὲ ἀνομοιοκατάληκτους στίχους, τὴν ἐξῆς :

Θέρος ἦταν κι' ὁ Τζίντζιρας, ὅλος
 Στῆς φωνῆς του τὸ μέριμνο μόνο,
 Μὲς στὸν ἴσκιο τῶν δέντρων κρυμμένος,
 Τὸν καιρὸ του διαβαίνει λαλώντας.

Τὸ φιλόπονο ὥστόσο Μυρμήγκι,
 Μὲ δουλειᾶς συγκρατούμενης κόπο,
 Μέρα νύχτα στιγμὴ δὲ οἰγάει
 Στὴ φωλιά του θροφὴς νὰ συνάζῃ.

Τὸ γλυκὸ καλοκαῖρι σκολνάει,
 Καὶ μαζί του ἡμερῶν ἡ γαλήνη.
 Ἀρχινᾶν οἱ βροχές κι' οἱ ἀνέμοι,
 Τὸ χειμῶνα κοντὰ προμηνώντας.

Μὲ ξάφνισαν τὰ κρύα προμοιοῦ τὸ φανταστῶ,
Καὶ νὰ χαθῶ κοντεῶν ἄν δὲν καταφταστῶ.

Νὰ μ' ἐλεήσης, φίλε, μ' ὀλίγο μερτικό
Ἀπὸ τὴν εἰσοδείᾳ σου, πρὸς ὥρας δανεικό.

Κι' ἐρχάμενος ὁ θέρος, χωρὶς νὰ ζημιωθῆς,
Σοῦ δίνω καὶ κεφάλι καὶ κάματον⁽¹⁾ εὐθύς.

—Πολὺ καλὰ, ἀποκρίθη, μόν' δὲν παρανογῶ,
Γιατὶ νὰ μὴ φροντίσης, ὡς ἔκαμα κι' ἐγώ;

—Γιατὶ, κύρ Μύρμηγκά μου, δὲν ἄδειασα στιγμὴ
Ἀπὸ τὸ λάλημά μου, κι' αὐτὴ εἶν' ἡ ἀφορμὴ.

—Ἐξαίρετα, τοῦ εἶπε, σὰν στὸν καλὸ καιρὸ
Λαλοῦσες, τῶρ' ἀρχίνα καὶ στήσε τὸ χορό.

Στὴν περίστασι ἐκείνης τῆς ὥρας
Ὁ τρανὸς λαλητὴς μαζωμένος,
Νησιτικός σὲ μιὰν ἄκρα μουλώνει,
Κι' ὁχ τὴν πείνα βαρεῖα κιντυνεύει.

Στὴ μεγάλη του αὐτὴ στενοχώρια
Στὸ Μυρμήγκι βιασμένος προστρέχει.
Δείξου, φίλε, τοῦ λέγει, εὐεργέτης
Πρὸς ἐμένα μὲ μιὰ καλωσύνη.

Ἀνεπάντεχα κρύα μ' ἐπῆραν.
Δὲν ποτάζω σπεῖρι νὰ πορέψω^(*).
Πρόφτασέ με μ' ὀλίγο μοιράδι
Δανεικό ὁχ τὴν πλοῦσια εἰσοδείᾳ σου.

Μὴ φοβᾶσαι καθόλου νὰ χάσης,
Τι σὰν ἔρθῃ ὁ θέρος σοῦ τάζω
Νὰ σοῦ δώκω ὀπίσω μὲ πρῶτο
Καὶ κεφάλι καὶ διάφορο ἀντάμα.

Μόν' ὁ φίλος σὲ ταῦτα ἀποκρίθη.
Ἀπὸ τί, δέ μοῦ λές, Τζιντζιρά μου,
Ν' ἀμελήσης παρόμοια σου χρεῖα
Ὡς τὰ τώρα ποὺ κάθουσιν ἄδεις;

Ἄμ δὲν ἄδειαζα ἐγὼ νὰ φροντίσω
Σὰν κι' ἐσένα, ἀφορμῆς ἐλαλοῦσα,
Μήτε ἡλιπίζα ὀγλήγωρα τόσο
Νὰ διαβοῦν οἱ καλὲς οἱ ἡμέρες.

Στὸν καλὸν τὸν καιρὸ σὰν λαλοῦσες,
Στὸν κακὸν ἤμπορεῖς νὰ χορεύης.
Καὶ τίς πλάτες γυρίζοντας μπαίνει
Μὲς στὴν τρύπα του εὐτὺς τὸ Μυρμήγκι.

(1) Κάματος=τόκος.

(2) Δὲν ἔχω οὔτε ἓνα σπύρο γιὰ νὰ περάσω.

*
**

Ὅσοι τὸν καιρὸ ξεδεύουν
Καὶ τὸ μέλλον δὲ μετροῦν,
Στὰ χαμένα τὸν γυρεύουν
Σὰν καὶ πρῶτα νὰ τὸν βροῦν.

Ἐπειδὴς φτερά βαστάει,
Φεύγει, τρέχει σὰν νερό,
Κι' ὁποῖος δὲν τὸν κυνηγáει
Χάνει πάντα τὸν τορὸ

*
**

Σύναζε νειὸς ὅσο μπορεῖς,
Γέροντας ἄνεσι νὰ βρῆς.
Στὰ νειάτα σου ἄν ὀκνεύης,
Γέρος κακὰ πορεύεις.

Τὸ Ψάρι καὶ τὰ Ψαρόπουλα^(*)

—Μὴ χωρίζετε, παιδιὰ μου,
Ὅχ τὸ ἴχνη τὰ δικά μου.
Στὸ ποτάμι μέσα τρέξτε
Ὅσο θέλετε, καὶ παῖξτε.

Στὰ ρηχὰ μὴ ξεγελιέστε,
Καὶ στὶς ἄκρες νὰ πλανιέστε.
Εἶναι ὀχτροί, καὶ φυλαχτῆτε
Νὰ μὴ τύχη καὶ βλαφτῆτε.

(*) Ὅπως καὶ ὁ προηγούμενος μῦθος, ἔτσι καὶ τὸ Ψάρι καὶ τὰ Ψαρόπουλα ἔχει τὴν παραλλαγή του σὲ ἀνομοιοκατάληκτους στίχους.

Οἱ δύο αὐτὲς παραλλαγὲς ἐδημοσιεύθησαν στὸ Ἡμερολόγιον Βρετοῦ τοῦ 1865 καὶ εἰς τὰ Ἀπαντα τοῦ 1871. Στὰ χειρόγραφα μας οἱ παραλλαγὲς βρίσκονται στὸ τέλος τῶν 20 μῦθων καὶ φαίνεται ὅτι ὁ Βηλαρὰς ἐσκόπευε νὰ κάμῃ παρόμοιες γιὰ ὅλους.

Μὴ, παιδιὰ, ξεμακρύνετε τόσο
Ὅχ τὸ δρόμο ποὺ ἐγὼ σημαδεύω,
Ποταμιὸς πρὸς τὸ βάθος μὲ θάρρο
Τρέξτε παίζοντας ὅσο ποθᾶτε.

Σὲ ρηχὰ μὴ γελιέστε καὶ σ' ἄκρες
Νὰ ζυγώνετε ὁλότελα ἐκεῖθε.
Εἶν' ὀχτροὶ λογιστοὶ νὰ σὰς βλάψουν.
Φυλαχθῆτε μὴ ἄδικα ἀντέστε.

Ἔτσι τὰ Ψαρόπουλά του,
Σέρνοντάς τα ἀπὸ κοντά του,
Ἐσυμβούλευε τὸ Ψάρι.
Μὲ ἀγάπη καὶ μὲ χάρι.
Μόν' αὐτὰ ἀπ' ἀνεγνωμιὰ τους,
Παιδιακήσια ἀκεφαλιά τους,
Μὲ τὴ μάννα τους γελοῦσαν,
Τὶς ὀρμήνιες δὲν ψηφοῦσαν.
Ἦταν ὥρα ποὺ τὸ χιόνι
Τῶν βουνῶν κι' ὁ πάγος λιώνει,
Ροβολᾶν μ' ὀρμή, ἀβγατίζουν,
Καὶ τὰ κάτω πλημμυρίζουν.
Τὸ ποτάμι φουσκωμένο,
Κατεβάζει ἀφρισμένο·
Τὰ νερά του τόσο ὑψώνει,
Ποὺ τοὺς κάμπους θαλασσώνει.
—ὦ, φωνάζουν ὅλα ἀντάμα
Τὰ Ψαράκια, ὦ, τί θιάμα!
Σπίτια, δέντρα, ὅλα ἕνα,
Νὰ τα καταποντισμένα.

Μὲ παρόμοια ἀγάπης φροντίδα,
Τὰ μικρά του Ψαράκια μιὰ ἡμέρα
Σέρνοντάς τα κοντά του τὸ Ψάρι
Σὰν φιλόστοργη μάννα ὀρμηνεύει.

Μόν' αὐτὰ ἀπ' ἀνήλικη γνώμη
Καὶ παιδιὰ χωρὶς πρᾶξι καθόλου,
Φρονιμάδως καὶ γνώσης τὰ δίκηα
Δὲν ψηφᾶν καὶ σὲ γέλιο τὰ παίρνουν.

Ἦταν τότε ποὺ χιόνια καὶ πάγοι
Στὰ βουνὰ ἀναλᾶν, καὶ στίς ράχες
Πυκνωτὰ ροβολᾶν ὅχι τὰ ὕψη,
Καὶ τὰ κάτω παντοῦ πλημμυρίζουν.

Τὸ ποτάμι μ' ὀρμή κατεβάζει.
Ἀφρισμένο τὰ ὄρια πηδαίει·
Τὰ νερά του ἀμπωμένα σὲ πληθὸς
Θαλασσώνουν τῶν κάμπων τὴν ὄψιν.

ὦ, τί θιάμα! ἀπορώντας φωνάζουν
Τὰ Ψαράκια· τί θιάμα μεγάλο!
Σιάδια(*) κι' ὄχτοι(**) καὶ σπίτια καὶ δέντρα
Σ' ἕνα πέλαγο κοίτονται ὅλα.

(*) Σιάδια—Πεδιάδες.

(**) Ὀχτοι—μικρά ὑψώματα.

Φόβου τόπος πλιὸ δὲ μένει·
Πέλαγος ἢ οἰκουμένη·
Ἦρθε, ἦρθε ὁ καιρὸς μας,
Εἶναι ὁ κόσμος ἐδικὸς μας.

Τὶ λές, μάννα, εἶνε χρεῖα
Νὰ ἔχωμε ἄλλην ὑποψία;
—Μάλιστα, παιδιὰ μου, τώρα
Νὰ φοβᾶστε εἶναι ὥρα!

Τὸ νερὸ αὐτὸ διαβαίνει,
Κι' ἡ στεριά σὰν πρῶτα μένει·
Σταματᾶτε, ἀφηκραστήτε,
Μὴν ἀντέστε καὶ χαθῆτε.

—ὦχ κ' ἐσύ, ὅλο γκρινιάζεις,
Ὅλο θέλεις νὰ μᾶς σκιάζης·
Ἐχε ὑγεία, τῆς λέν, θὰ πάμε,
Ἄλλα λόγια δὲ γροικᾶμε.

Τὸ ποτάμι τοὺς ἀφήνουν,
Δίχως ἄλλο νὰ προσμείνουν·
Κι' ὅσο ἐδύνονταν τρεχᾶτα
Πρὸς τοὺς κάμπους κόφτουν στράτα.

Ἦρθε, ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ δικὸς μας·
Κατοικία μας ἐγίνηκε ὁ κόσμος.
Τὶ λές, μάννα, ὁ φόβος νὰ λείψῃ,
Ἦ θελὰ βρῆς σὰν πρῶτα ὑποψίες;

Τώρα μάλιστα πρέπει, παιδιὰ μου,
Νὰ προσέχετε ἀκόμη παρὰ νῶ.
Γιατί τάχα; τῆς εἶπαν γελώντας.
Ἄλλ' αὐτὴ σοβαρὴ τ' ἀποπαίρει.

Τὸ πολὺ τὸ νερὸ θὰ περάσῃ,
Ἦ στεριά θελὰ μείνῃ στὸν τόπο·
Στὰ συνόρατα μέσα σταθῆτε,
Μὴ ἀργὰ μετανοιῶστε κατόπι.

Ἐ κι' ἐσύ! νομουκόπου μᾶς σκιάζεις·
Κι' ὅχι τὴ γκρίνια δὲν παύεις ποτέ σου.
Ἄϊντε, ἀδέρφια, λέν ἕνα στὸ ἄλλο,
Ξένα μέρη νὰ πάμε νὰ ἰδοῦμε!

Κι' ἐν τῷ ἄμα κινᾶν στὸ ταξίδι
Βιαστικά μὲ χαρὰ τοὺς μεγάλῃ.
Σταματᾶτε, ἀνόητα τέκνα·
Θὰ χαθῆτε, φωνάζει ἡ μάννα·

Ἐχε γειά, ἀποκρένουνται ἐκεῖνα,
Ἄλλα λόγια ἐμεῖς δὲν ἀκοῦμε.
Καὶ μ' αὐτὸ πρὸς τοὺς κάμπους τρεχᾶτα
Ὅσο δύνουνταν, ἔκοφταν δρόμο.

Τὰ μωρά ! δὲ συλλογιοῦνται.
Τὰ νερά ἀρχινᾶν τραβιοῦνται·
Ἀπομνήσκουν μὲς στὴν ξέρη,
Πέφτουν σὲ διαβάτων χέρι.

* * *

Ὁ νειδὸς μὲ δίχως τοῦ κόσμου πρᾶξι,
Στὶς ὄρεξές του δὲν ἔχει τάξι,
Ὅρθά δὲν ξέρει νὰ συλλογιέται
Καὶ στοὺς σκοπούς του γι' αὐτὸ πλανιέται.
Τυφλά κινιέται καὶ κιντυνεύει,
Καὶ τῇ ζωῇ του συχνά ξοδεύει.

* * *

Στὴν πατρίδα σου ἂν πορεύης,
Ξένους τόπους μὴ γυρεύης.
Κάλλια μέτρια στὴ γωνιά σου
Μ' εὐχαρίστησι καρδιάς σου,
Ἦ πολλὰ νὰ ἀποχτήσης
Καὶ μὲ κίντυνο νὰ ζήσης.

* * *

Τῶν γονέων τίς ὁρμήνιες
Μὴ ποτὲ καταφρονᾷς·
Εἶναι πάντα πρὸς καλὸ σου,
Ὅσο ἄλλοιῶς ἐσὺ ἂν φρονᾷς.

* * *

Πραχτικοῦ γερόντου γνώμη
Ν' ἀφηκράζεσαι καλά·
Ἔχει πρᾶξι στὰ τοῦ κόσμου,
Ἔπαθε, ἔμαθε πολλά.

* * *

Κάθε τί ἐπιχειρήσου
Ὅσο εἶναι ἡ δύναμί σου·
Ὅχ τὸν κύκλο σου μὴ βγαίνης,
Ὅτι ἄλλοιῶς κακοπαθαίνεις.

Τὰ μωρά ! δὲν τὸ βάνουν μὲ νοῦ τους.
Τὰ νερά ἀρχινᾶν νὰ τραβιοῦνται·
Ἀπομνήσκουν ἀπάνω σὲ ξέρη,
Καταντᾶν τῶν διαβάτων κυνήγι.

Ἡ Κουτσιονούρα Ἀλουποῦ

Μιά Ἀλουποῦ πῶς ἐγελάστη,
Καὶ σὲ δόκανον ἐπιάστη

Τέτοιο ζῶο πονηρό,

Στὴν ἀλήθεια δὲν τὸ ξέρω,

Μήτε θέλω νὰ ὑποφέρω,

Νὰ ξετάξω νὰ τὸ βρῶ.

Ξέρω ὡστόσο, καὶ μοῦ φτάνει,

Πῶς ἐπιάστη καὶ πῶς χάνει,

Γιὰ κακὴ της συμφορά,

Μ' ἀδιόρθωτη πομπή της,

Τὴν καλύτερη στολή της,

Τὴ μεγάλη της νουρά.

Κ' ἦταν χρεῖα, ἡ κρυμμένη

Εἵτε δαχτυλοδειγμένη,

Μ' ἐντροπή της νὰ περνᾷ.

Ὅθεν ναῦρη θεραπεία

Γιὰ μιὰ τέτοια δυστυχία

Ὅλο θέλει κι' ἐρευνάει.

Σ' ἓνα δάσος ὅπου οἱ ἄλλες

Ἀλουπές, μικρές μεγάλες,

Εἶχαν σύναξι βουλῆς,

Ποὺ σὲ ταύτη ἐσυνηθοῦσαν

Καὶ κοινὰ ἐθεωροῦσαν

Κάποιες χρεῖες τῆς φύλης,

Πάει καὶ τούτη κι' ἀρχινάει,

Ἐνα πρόβλημα κινάει,

Πῶς ἡ μόνη καὶ συχνή,

Σ' ὅσα πᾶσκουν ἐναντία,

Ἡ νουρά τους εἶναι αἰτία,

Ἡ νουρά τὰ προξενεῖ.

Βάρος, μπόδιο κι' ἀσκημάδα

Κι' ὅσα ἄλλα ἡ φιληνάδα

Νὰ ἐφεύρη εἶν' ἀρκετή,

Τ' ἀριθμᾷ δημηγορώντας

Καὶ θερμά κατηγορώντας

Τὴ νουρά γιὰ περιττή.

Κι' ἀκλουθώντας ὡς τὸ τέλος

Νὰ κακολογᾷ τὸ μέλος,

Μὲ ἀπόφασις φωνή,

Νὰ κοπῇ γιὰ δίκηο κρίνει,

Συμβουλὴ καὶ γνώμη δίνει

Πρὸς ὠφέλεια κοινή.

Κι' εἶπε τόσα ἡ πονηριά της,
 Πού κοντεύει στὰ νερά της
 Τὴν κοπή τῶν ἀλουπῶν
 Νά τραβήσῃ καὶ νά σύρῃ,
 Πᾶσα μιὰ ἀπ' αὐτές νά γείρῃ
 Στὸν δικό της τὸν σκοπόν.
 Μόνε μιὰ ἀπ' ὅσες τότες
 Ἦταν δεύτερες καὶ πρῶτες,
 Ἄλουποῦ καθολική,
 —Ἐ, τῆς λέει, ἀγαπημένη,
 Πῶχεις τὴ νουρά κομμένη
 Κι' εἶσαι τόσο γνωμική,
 Ἄν αὐτὴ ἡ συμβουλὴ σου,
 Πού μὲ τόσῃν ὀρεξί σου
 Νά δεχτοῦμε ἐπιθυμᾷς,
 Δὲν ὑπόσκουνταν σ' ἐσένα
 Κέρδος, διάφορο κανένα,
 Δὲν τὴν πρόβανες σ' ἐμᾶς !

Γάτος καὶ Καθρέφτης

Ἦ φιλοσόφοι σοβαροί,
 Ὅποῦ μὲ γνώμῃ σταθερῇ
 Ξοδεύετε παντοτεινὰ
 Χρόνια ζωῆς προσωρινά,
 Γιά νά ξηγάτε τολμηροί
 Ὅσα ὁ νοῦς σας δὲ χωρεῖ,
 Καταδεχθῆτε ὀλίγον τι
 Προσεχτικὸ νά βάλτε αὐτὶ
 Σὲ Γάτου φέρισμο καὶ νοῦ,
 Σοφοῦ, σωστά ἀληθινοῦ.
 Σὲ καθρέφτην ἕνας Γάτος
 Ἄλλον ὁμοιον τοῦ θαρροῦσε·
 Μὲ παιγνίδια πάει τρεχᾶτος,
 Νά τὸν φτάκῃ προσπαθοῦσε.
 Τὸ γυαλὶ τὸν ἐμποδᾷ
 Θιαμασμένος ἀπομνήσκει
 Ἀποπίσω εὐτὺς περνᾷ
 Μόν' κι' ἐκεῖ δὲν τὸν εὕρσκει.
 Ματαέρεται, κυττάζει,
 Καὶ τὸν βλέπει ὀμπρὸς τοῦ πάλι,

Σταματᾷ, συλλογιᾷζει
 Καὶ ταράζει τὸ κεφάλι.
 Καὶ ὄχ τὸ φόβο μὴν τοῦ φύγῃ
 Ἄν θὰ φέρῃ αὐτὸς τὴ γύρα,
 Ἐστοχάστῃ στὸ κυνήγι
 Ν' ἀποκλείσῃ πᾶσα θύρα.
 Στὴν κορφή ὄχ τὸν καθρέφτη
 Ἀπηδώντας ἀνεβαίνει·
 Τῆς κοιλιᾶς καβάλλα πέφτει
 Καὶ τοῦ λόγου τοῦ συσταίνει.
 Δυὸ ἀπέδω, δυὸ ἀπέκει
 Τὰ ποδάρια τοῦ κρατᾷ·
 Ξαπλωμένος ὄλο στέκει,
 Μουλωχτὰ παραφυλάει.
 Βέβαιος τότε νά τὸν πιάκῃ,
 Σιγανά, ἀλαφρά ἀρχινᾷ,
 Στὸ γυαλὶ νά ἰδῇ, νά φτάκῃ,
 Τὸ κεφάλι νά κρεμάῃ.
 Ἐνα αὐτὶ πρωτοματιάζει,
 Κι' ἄλλο δεύτερο δοκιέται(1)
 Καὶ τὰ νύχια τοῦ συντάζει,
 Δέξια ζέρβια τοῦ κινιέται.
 Εἰς αὐτὸ τὸ ζῦγι χάνει,
 Ξαγλυστράει παραπατώντας,
 Τὸ σκοπὸ δὲν ἀποκάνει
 Καὶ στὸν πάτο πάει βαρώντας.
 Δίχως ἄλλο νά φροντίζει
 Καὶ νά πολυπραγμονᾷ,
 Στὰ ποντίκια τοῦ γυρίζει,
 Τὸν καθρέφτη ἀπαρστᾷ.
 Ποιὰ μου, λέγει, χρεῖα ἐμένα
 Τέτοια κι' ἄλλα νά γυρεύω,
 Δίχως διάφορο κανένα
 Τὸ μυαλό μου νά παιδεύω ;
 Ὅ,τι ὁ νοῦς μου νά νοήσῃ,
 Σὰν μοῦ λείπῃ κάθε τρόπος,
 Δὲν μπορεῖ νά μ' ὠφελήσῃ
 Καὶ χαμένος εἶναι ὁ κόπος.

(1) Δοκιέται=ἀντιλαμβάνεται, παρατηρεῖ.

Ἀηδόνι καὶ Γεράκι

Σὲ τριανταφυλλιάς κλωνάρι
Ἐλαλοῦσε ἔν' Ἀηδονάκι,
Ἐρωτιάτικο πουλάκι,
Μὲ φωνὴ πολλὴ καὶ χάρι.
Τὸ Γεράκι ποὺ ἀπετάει
Καὶ θροφή νὰ βρῇ γυρεύει,
Ἀκούοντάς το ὀγληγορεύει,
Καταπάνω του χυμάει.

Στὰ ποδάρια του τ' ἀρπάζει,
Στὸν ἀγέρα τὸ σηκώνει,
Σ' ἄλλο μέρος χαμπηλώνει,
Γιὰ φαγί του τὸ τοιμάζει.

Τὸ Ἀηδόνι τὸ καυμένο,
Βλέποντας τὸ θάνατό του,
Πρὸς τὸν ἄσπλαχνον ὀχτρό του
Λέγει παραπονεμένο :

—Ἀφηνέ με, ἔτσι νὰ ζήσης,
Μιά χαψιά(1) κορμί γιὰ σένα
Εἶναι εἶδος στὰ χαμένα·

Ἄλλο βρὲς νὰ κυνηγήσης.

Ἄν μὲ φᾶς τί θ' ἀπεικάσης(2) :

Σοὺ χρειάζεται κἄνα ἄλλο

Ἀπετούμενο(3) μεγάλο,

Κι' ὄχι ἐγώ, γιὰ νὰ χορτάσης.

Τὸ Γεράκι λέει σ' ἐκεῖνο :

—Γιὰ τ' ἀβέβαιο ὅποιος τρέχει,
Μέτρο γνώσης δὲν κατέχει·
Καὶ γιὰ τοῦτο δὲ σ' ἀφήνω.

* *

Κάλλια πέντε καὶ στὸ χέρι,
Πάρα δέκα καὶ καρτέρει.

* *

Μὴν ἀφήνης τὸ ὀλίγο ποὺ στὸ χέρι σου κρατᾶς,
Γιὰ νὰ βρῆς παρὰ νω ἀκόμα, τί δὲν ξέρεις τί ζητᾶς.
Ὅσο ἔχεις εἶναι βέβαιο· τ' ἄλλο, ἐλπίδα καρτερεῖς.
Κι' ὄχ τὰ δυὸ νὰ μείνης ἄδειος, ἂν δὲν ἔχης νοῦ, μπορεῖς.

(1) Γιαννιώτικο. Μιά μπουκιά.

(2) Καταλάβης.

(3) Ἀπετούμενο=πετούμενο, πουλί.

Φοράδα καὶ Πουλάρι της

Σὲ λιβάδια ποὺ ἡ φύση
Πλούσια εἶχε θησαυρίσει
Ἴσκιους, χλόες, κλαριά, χορτάρια,
Δροσερὰ νερὰ καθάρια,

Μιά Φοράδα ἡλικιωμένη
Ὅχ τῇ μοῖρα ἀπολαβαίνει
Τ' ἀγαθὰ ὅλα ἀνταμωμένα,
Μὲ τῇ μοναχῇ της γέννα.

Κι' ἀπερνοῦσε τὴν ἡμέρα,
Σὰν φιλόστοργη μητέρα,
Μὲ πολλὴ εὐχαρίστησί της
Ν' ἀναθρέφῃ τὸ παιδί της.

Τὸ ἀνήλικο Πουλάρι,
Σὲ μιᾶς τόσης τύχης χάρι,
Βρίσκει πᾶσαν ἡδονὴν του
Εἰς τὴν ἄσκοπν ὁρμή του.

Δίχως μέριμνο καὶ ζάλη,
Δίχως κόσμου πρᾶξιν ἄλλη,
Μὲ κατάχρησι ἀπολυέται
Μέσα στὰ καλά, ποὺ κλειέται.

Τέλος πάντων γιὰ ὁδηγό του
Ἀποχτάει στὸ φέρισμό του
Ὅ,τι ἔχουν, στὴν ἀλήθεια,
Τὰ παιδόπουλα συνήθεια.

Ὅγκωμένο ὡς τ' ἀχείλη,
Τρώει ἀδιάκοπα τριφύλλι,
Καὶ κυλιέται τεντωμένο
Στὸ χορτάρι τ' ἀνθισμένο.

Ἀφορμὴ ἄς μὴ τὸ κεντάη,
Τρέχει, ρίχνεται, πηδάει·
Κ' ἂν δὲν ἔχῃ τί νὰ κάμῃ,
Κολυμπάει μὲς στὸ ποτάμι.

Κι' ὅποτε δὲν εἶναι χρεια,
Τότε πρόφασι κι' αἰτία
Βρίσκει εὐτὺς στὴ θέλησί του,
Ν' ἀναπάψῃ τὸ κορμί του.

Στῇ συχνῇ τροφῇ ἐκείνη,
Στὴν πολλήν του γερωσύνη,
Ἀρχινάει ν' ἀποσταίνη,
Κάθε τί νὰ τὸ χορταίνη.

Ὡς τὸ τέλος βαρεμένο
Καὶ πολὺ περιωρισμένο,
Μὴν ἡξέροντας τί ἔχει,
Στὴν καλὴ του μάννα τρέχει.

—Ἐχω ἀπὸ καιρὸ, τῆς λέγει,
Ποὺ ὁ τόπος δὲ μὲ στρέγει·
Ἡ βοσκή μας δὲ σαρκώνει,
Καὶ παρὰ νῶ με σκοτώνει.

Τὸ τριφύλλι, ποὺ ἀγαπάω,
Παρανόρεχτα μασσάω·
Καὶ ἡ πρώτη νοστιμάδα
Στὰ νερά δὲν ἔχει ἀράδα.

Ὡς κι' ὁ ἀγέρας ποὺ ἀνασαίνω
Καὶ κακὸ ἀπ' αὐτὸν παθαίνω,
Στὰ πλεμόνια μου ἀνημπόρια
Προξενάει καὶ στενοχώρια.

Μ' ἓνα λόγο, ἐγὼ σ' ὀλίγο,
Μάννα μου, ἀπὸ δῶ ἂν δὲ φύγω
Σ' ἄλλο μέρος νὰ περάσω,
Τῇ ζωῇ μπορῶ νὰ χάσω.

—Ναί, τοῦ λέει ἐκείνη, τώρα
Νὰ μισέψωμε στὴν ὥρα·
Τέτοιος τόπος δὲν ἀχρῆζει,
Τὴν ὑγείᾳ σου σὰν ἐγγίζη.

Λόγος κι' ἔργο· τὴν παληὰ τους
Ἀπαριάζουν(1) κατοικιά τους,
Δίχως νὰ χασομερήσουν
Πλιά στιγμὴ ν' ἀναχωρήσουν.

Ὁ μικρὸς ὁ ταξειδιώτης,
Ὅχ τὸ βράσιμο τῆς νειότης,
Μὲ γοργὰ πατήματά του
Ἀπηδάει ὄχ τὴ χαρὰ του.

Καὶ ἡ γρηά, ὅπου πηγαίνει
Ὅχι καλοκαρδισμένη,
Φρονιμώτερα πατάει
Καὶ στὸ δρόμο τ' ὁδηγáει.

Καὶ τὸ ἡφερνε ἀπὸ στράτα
Καὶ βουνὰ γκρεμοὺς γιομάτα,
Δίχως χόρτο ἢ πρασινάδα
Ἡ νεροῦ καθόλου ἱκμάδα.

(1) Ἀπαριάζουν=ἐγκαταλείπουν.

Πουθενὰ βοσκή δὲ βρίσκουν,
Ὅλη μέρα ἄδεια μνήσκουν·
Καὶ σὰν πῆρε τὸ σκοτάδι,
Νηστικά περνᾶν τὸ βράδυ.

Τὸ πουρνό, καθὼς χαράζει,
Ὅχ τὴν πείνα ποὺ τὰ βιάζει,
Ψίχα(1) ἀγκάθι πᾶν τσιμπώντας
Τὸ ταξίδι ἀκολουθώντας.

Μοναχὰ μ' αὐτὸ στὸ στόμα
Δυὸ ἡμερόνυχτα ἀκόμα
Μὲς στὸ ἴδιο ξεροτόπι
Φέρουν γύρα οἱ στρατοκόποι.

Ἡ φοράδα, ποὺ ἀποβλέπει
Τὸν υἱὸ τῆς, σ' ὅ,τι πρέπει,
Γιὰ καλὸ του νὰ παιδέψη
Καὶ μὲ τρόπο νὰ ὁρμηνέψη,

Ἐστοχάστηκε ἀρκετό του,
Γιὰ τ' ἀνέγνωμο μυαλό του,
Ὅσο τότες εἶχε πάθει
Ἀπ' ἀτό του γιὰ νὰ μάθῃ.

Καὶ ἀπὸ ἴνα μονοπάτι,
Ποὺ γνωρίζει αὐτὴ μονάτη,
Τὰ μεσάνυχτα ἀπογάλι
Στὰ λιβάδια φτάνουν πάλι.

Τ' ἀλογόπλο, ἐκεῖ κοντά του
Νὰ ἰδῇ ἀνεπάντεχά του
Λίγο χόρτο, δὲν κρατιέται,
Σ' τοῦτο ἀπάνω εὐτὺς πετιέται·

—ὦ, τί σπάνια, λέει, γλυκάδα,
Χλωρασιά καὶ τρυφεράδα,
Πῶχει τούτη γιὰ ἡ χλόη!
Καὶ μὲ ὄρεξι τὴν τρώει·

Μάννα, ἄς πάψωμε ὄχ τὸν κόπο
Νὰ γυρεύωμε ἄλλον τόπο·
Καταφύγι δὲν μποροῦμε
Ὡραιότερο νὰ βροῦμε.

Ποιὸ ἄλλο μέρος, σὰν καὶ τοῦτο,
Θά' χῃ τόσο μέγα πλοῦτο;
Κι' ἐπειδὴ εἶν' τῆς ὄρεξής μας,
Ἄς σταθοῦμε ἐπὶ ζωῆς μας.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Λίγο.

"Ετσι λέγοντας, φωτίζει⁽¹⁾.
Καὶ τὸν τόπο εὐτὺς γνωρίζει
Ποὺ τὸν εἶχαν ἀφημένο,
Κι' ἀπομνήσκει συγχυσμένο.

Τότε ἡ γρηᾷ με καλwsσύνη
Τέτοια συμβουλή τοῦ δίνει·
—Τέκνο, λέγει, ἀφηκράσου,
Καὶ τὰ λόγια μου στοχάσου·

"Αν ὀρέγεσαι νὰ ζήσης
Δίχως νὰ κακοπαθήσης,
Εἰς τὴν κάθε ἀπόλαψί σου
Νὰ εἶναι μέτρο ἡ δύναμί σου.

"Ἡ ὑστέρησι πειράζει,
Τὸ πολὺ ἀναγουλιάζει·
Ἦδονή ζητᾷς νὰ εὕρης·
Μές στὴ μέση νὰ τὴν ξεύρης.

Περιστέρι

Διψασμένο Περιστέρι
Ἄπετάει καὶ γύρες φέρει
Ποῦ νὰ βρῇ νὰ πιῇ νερό,
Ἀπὸ κεῖ ποὺ συνηθάει,
Κι' ἄντα θέλῃ ξεδιψάει,

"Ἐχει χάσει τὸν τορὸ⁽²⁾.
Ξαφνισμένο ἀπὸ Γεράκι,
Τὸ ἄθωο τὸ πουλάκι

Στὰ χαμένα περπατάει·
Στὰ χαμένα τριγυρίζει
Καὶ τὸν τόπο δὲν γνωρίζει·

Μῆτε ξέρει ποῦ πατάει.

"Ὅσο τρέχει καὶ ἀπετάει,
Τόσο ἀνάφτει καὶ διψάει

Καὶ δροσιὰ ἐπιθυμεῖ.
Τέλος πάντων ἀγναντεύει
Τὸ νερὸ ὁποῦ χαλεύει⁽³⁾.

(1) Ξημερώνει.

(2) Τορὸς. Ἰχνη.

(3) Χαλεύει γυρεύει, ζητεῖ. Γιαννιώτικο.

Καὶ στοῦ πόθου τὴν ἀκμή,
Ὅχ τὴ βιά του τὴ μεγάλη
Τὸ σημάδι ἐκεῖνο σφάλλει,
Σὲ ξερόδεντρο χτυπάει·
Πέφτει κάτω σκοτισμένο
Καὶ σὲ χέρια, σκλαβωμένο,
Κυνηγοῦ ἀποκαταντάει.

* *

Τῶν παθῶν μας ἡ ὁρμὴ
Εἶνε ἡ πρώτη ἀφορμὴ
Σ' ὅσα ἐνάντια μᾶς τυχαίνουν
Κι' ἄθλιους μᾶς κατασταίνουν.

"Αν μετράγαμε πολλὰ,
Θελά κρέναμε⁽¹⁾ καλὰ
Κάθε τέλος τοῦ σκοποῦ μας,
Μ' ὄφελος τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Μόν' τοῦ πόθου ἡ ὑπερβολή.
Κι' ἡ ἀστόχαστη βουλή
Τὴν καρδιά μᾶς κυριεύουν,
Σ' ἀτυχίες μᾶς παιδεύουν.

Εἰς τοῦ πόθου τὸ βρασμὸ
Στάκα σὲ συλλογισμό,
Μὴ ἡ βιά σὲ καταφέρῃ,
Κάμης ὅ,τι δὲ συμφέρει.

* *

Σὲ ὅ,τι ἐπιχειριστῆς
Ποτέ σου μὴ παραβιαστῆς,
Γιατὶ σὲ βιά μεγάλη
Ὁ νοῦς μας πάντα σφάλλει.

Ὁ Χωριάτης καὶ τὰ παιδιὰ του

"Ενας γέρος χωρικός,
Μετρημένος, γνωστικός,
Ὅτι ἀρχίνησε νὰ νοιώσῃ
Πῶς τὸ τέλος του εἶχε σώσει,

(1) Κρίνω καὶ κρένω. Γιαννιώτικο. Σημαίνει ὀμιλῶ. Δὲν κρένεις καλὰ=δὲν ὀμιλεῖς καλὰ. Ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ κρίνω=ἐξετάζω.

Καὶ ποθώντας μοναχὴ
 Τὰ παιδιὰ του παντοχῆ
 Στὴ δουλειὰ τῆς γῆς νὰ ἔχουν
 Καὶ σ' ἐκείνη νὰ προσέχουν,
 Μὲ φιλόστοργη βουλή
 Μιὰν αὐγὴ τὰ προσκαλεῖ
 Στοῦ θανάτου του τὴν κλίνη·
 Τέτοια διάτα(1) τοὺς ἀφήνει·
 Καὶ τοὺς λέει—Παιδιὰ μου, ἐγὼ
 "Ὅσο βλέπω, δὲν ἀργῶ
 Τούτῃ τῇ ζωῇ νὰ χάσω
 Καὶ στὴν ἄλλῃ νὰ περάσω·
 "Ὅθεν, πρὶν σὰς χωριστῶ,
 Σὰν πατέρας σας, χρωστῶ
 Νὰ σὰς πῶ τὴ θέλησί μου
 Κι' ὅλη τὴν κατάστασί μου.
 Τὸ γνωρίζετε καλὰ
 Πῶς δὲν ἔχομε πολλὰ·
 Ἐνα σπῖτι, ὀλίγο πρᾶμμα,
 Καὶ μ' αὐτὰ τ' ἀμπέλι ἀντάμα.
 Τὸ ἀμπέλι εἶν' ἀρκετό,
 Ἐπειδὴς κι' ἐμεῖς μ' αὐτὸ
 Ἐπορέψαμαν(2) ὥς τώρα,
 Οἱ καλύτεροι στὴ χώρα.
 Μόν' στὴν τόση του εἰσοδείᾳ
 Βολετό, καὶ σὰν παιδιὰ,
 Νὰ μὴν εὐχαριστηθῆτε
 Καὶ σὲ χρεῖτες νὰ βρεθῆτε·
 Νὰ τὸ ξέρετε λοιπὸν
 Πῶς ἐγὼ μὲ τὸν σκοπὸν
 Μὴ καμμιά φορὰ ξεπέστε
 Καὶ σὲ φτώχεια τυραγνίστε,
 "Ὅλα μου τὰ μετρητά,
 Σὲ δυὸ κλήματα κοντά,
 Μὲς στ' ἀμπέλι τὰ ἔχω θάψει
 Πρὸς τὸ φράχτη ποὺ εἶχα κάψει...
 Θέλει ὁ γέροντας νὰ εἰπῇ·
 Ἡ φωνὴ του εἶχε κοπῆ,
 Δὲν μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ,
 Μῆτε λόγῳ νὰ μιλήσῃ.

(1) Διάτα=διαταγή

(2) Γιαννιώτικο. Πράσινε.

Οἱ υἱοὶ του τὸν κρατᾶν·
 Τοῦ φωνάζουν, τὸν ρωτᾶν·
 Μόν' ὁ γέρος τελειώνει
 Τῇ ζωῇ του καὶ νεκρώνει.
 Τοῦ πατρός τους τὸ χαμὸ
 Μὲ καρδιάς πολὺν καὶ μὸ
 Τὰ ἀρφανά παραπονιοῦνται
 Καὶ σὲ κλάυματα κινιοῦνται.
 Μόν' στῆς λύπης τὴν ὁρμὴ
 Εἶχαν κι' ἄλλῃν ἀφορμὴ
 Νὰ περνᾶν συλλογισμένοι
 Καὶ διπλὰ παραθλιμμένοι·
 Σὲ ποιά κλήματα μποροῦν
 Τ' ἄσπρα τάχατε νὰ βροῦν;
 Θησαυροῦ ἔχουν πλούσια ἐλπίδα,
 Κι' εἶναι σ' ἀπαυτὴ φροντίδα.
 Τοῦτο τὸ σύμβεβηκὸ
 Σὲ καιρὸν καθολικὸ
 Ἀκλουθᾷ, ποὺ συνηθίζουν
 Καὶ τ' ἀμπέλια ὅλοι σκαλίζουν.
 Μὲ ἀπόφασιν κοινὴ
 Καὶ πολλὴν ὑπομονή·
 Τὸ ἀμπέλι κατασκάπτουν·
 Ἄσπρα ὥστόσο δὲν ξεθάφτουν.
 Κι' ἡ δουλειὰ τους ἡ πολλή
 Τὸ ὑποστατικὸ ὠφελεῖ,
 Ποὺ καινούργια ἀγγεῖα ἀγοράζουν,
 Τὰ κρασιὰ τους εἰσοδειάζουν.
 Ἀφοντότες ἀρχινοῦν,
 Μ' ἄλλα μέτρα κι' ἄλλον νοῦν,
 Τῇ δουλειᾷ νὰ προτιμήσουν
 Κι' εὐτυχὴ ζωὴ νὰ ζήσουν.

*
 * *

"Ὅποιος ὀκνεύει
 Καὶ δὲ δουλεύει,
 Αὐτὸς γυρεύει
 Νὰ δυστυχᾷ·
 Ὁ κόπος φέρει
 Μὲ πλούσιον χέρι
 Ὅ,τι συμφέρει
 Νὰ εὐτυχᾷ.

Δὲν εἶναι ὁ τόπος,
 Δὲν εἶναι ὁ τρόπος,
 Μόν' εἶναι ὁ κόπος,
 Ὁ θησαυρός.
 Φτωχὸς μετριέται
 Ταλαιπωριέται
 Καταφρογιέται
 Ὁ ὀκνηρός.

Τιμή, Φωτιά και Νερό

Συμφώνησαν παληὸν καιρὸ
 Τιμή, Φωτιά καὶ τὸ Νερό
 Μαζί νὰ συντροφέουν
 Καὶ τύχη νὰ γυρέουν.
 Στὸ δρόμο τους ποὺ περπατᾶν,
 "Ενας τὸν ἄλλον ἐρωτᾶν·
 —"Αν λάχῃ καὶ χαθοῦμε,
 Πῶς νὰ ἀνταμωθοῦμε ;
 —Μὲ χάσανταν ; λέει ἡ Φωτιά,
 Ρίξτε τριγύρω μιὰ ματιά,
 Κι' ὅπου καπνὸ νὰ ἰδῆτε,
 Ἐλᾶτε νὰ μὲ βρῆτε.
 —Κι' ἐγώ, ἀποκρίθη τὸ Νερό,
 "Εχω τὸν τόπο φανερό·
 Ὅπου χλωρὸ λιβάδι,
 Δικό μου εἶναι σημάδι.
 Γυρίζουν λὲν καὶ τῆς Τιμῆς·
 —Σοῦ φανερώσαμεν ἐμεῖς
 Τοῦ καθενοῦ μας τόπο,
 Πές μας κι' ἐσύ τὸν τρόπο.
 Λέγει ἡ Τιμή·—"Εγὼ σ' αὐτὸ
 Σὰς συμβουλευῶ, ὅχ τὸ κοντὸ
 Ποτὲ μὴ γελαστήτε
 Νὰ μοῦ ξεχωριστῆτε.
 Γιατὶ ἂν γλιστρήσω μιὰ φορὰ
 Καὶ δὲ μὲ πιάστε σταθερά,
 Ὅσο νὰ μὲ γυρέψτε,
 Τὸν κόπο θὰ ξεδέψτε.

Ἄλουποῦ καὶ Τράγος

Σ' ἐρημιᾶς μεγάλης μέρη
 Ἕνας Τράγος καλοκαίρι,
 Ὅχ τῇ δίψᾳ ἀναγκασμένος,
 Περπατοῦσε ἀπελπισμένος.

Μιὰ Ἄλουποῦ ὅχ τὴν ἴδια αἰτία
 Καὶ σὲ ὅμοια ἀδημονία,
 Βλέποντάς τον σταματάει,
 Φιλικὰ τὸν χαιρετάει.

Καὶ στὴν πρώτη ἀντάμωσί τους
 Μὲ μιὰ κάποια ἀλάφρωσί τους,
 Σὰν ὁμοιοπαθεῖς κι' οἱ δύο τους
 Μολογᾶν τὸ βάσανό τους.

Λέγει ἡ Ἄλουποῦ·—Θυμοῦμαι,
 "Αν στὸ νοῦ μου δὲ γελιοῦμαι,
 Κάπου ἐδῶ κοντὰ σημάδι
 "Εχω ἰδῆ ἀπὸ πηγάδι·

Καὶ σὰν θέλῃς, λίγο κόπο
 Κάνουμε ὡς αὐτὸν τὸν τόπο,
 Μήπως τύχη καὶ τὸ βροῦμε
 Καὶ χορτᾶτα δροσιστοῦμε.

Συνοδειά τὸ δρόμο παίρουν
 Κι' ἀρκετὴ ὥρα γύρες φέρουν·
 Τέλος πάντων πιτυχαίνουν,
 Κι' εὐχαριστημένοι μένουν.

Τὸ πηγάδι εἶχε πλάτο,
 Κι' ἀρκετὸ νερὸ στὸν πάτο·
 Εὐκολο ἦταν νὰ κατέβουν,
 Μόνε δύσκολο ν' ἀνέβουν.

Μόν' ὁ Τράγος, δίχως τόση
 Προσοχὴ γι' αὐτὸ νὰ δώσῃ,
 Πρόθυμος εὐτὺς πηδάει,
 Κι' ἡ Ἄλουποῦ τὸν ἀκλουθάει.

Σὰν ἀπόπιαν μὲ πολλὴ τους
 Καὶ μεγάλῃν ὄρεξί τους,
 Λέγει ὁ πρῶτος·—Εἶναι ὥρα
 Νὰ μισέψωμε πλιὸ τώρα.

Καὶ σταφνίζεται⁽¹⁾ νὰ φύγῃ·
 Μόνε ποῦθε δὲν ξανοίγει,
 Στρίφεται καὶ ἀποράει,
 Τῇ συντρόφισσα τηράει.

(1) Σταφνίζομαι. Γιαννιώτικο. Σημαίνει σταθμίζω.

— Μή, κουμπάρε, λέγει ή άλλη.
 Μή δειλιάζης, απογάλι⁽¹⁾,
 Καί θαρρῶ νά ήμπαρέσω
 Πῶς νά βγοῦμε νάβρω μέσο.
 Νά μοῦ κάμης πλάτες, ὅσο
 Στήν κορφή νά σκαρφαλώσω,
 Κιαπὲ ὀξῶ μόνε πάνω,
 Μή σέ μέλη, ἐγὼ σέ βγάνω.
 Τὴν ὀρμήνεια μου ἀφηκράσου,
 Σήκω ὀρθὸς στὰ μπροστινά σου,
 Πρὸς τὸν τοῖχο μέ τ' ἀστήθια·
 Εὖγι σου, μὰ τὴν ἀλήθεια.
 Τέντωσε τὰ μπρόστινά σου·
 Στύλωσέ τὰ κέρατά σου·
 Βάστα, φίλε, μὴ σπάρᾶξης⁽²⁾,
 Γιά νά ἰδῆς καί νά θαυμάξης·
 Εἶπε κι' ἔκαμε τὸ πρᾶμμά·
 "Ὅξω ἐρρίχτηκε ἐν τῷ ἅμα.
 Κιαπὲ σκύφτει καί γελάει,
 Καί τὸν Τράγο περγελάει,
 Ποῦ φωνάζει· Φιληνάδα,
 "Ἦρθεν ἡ δική μου ἀράδα.
 Μόν' ἡ πονηρὴ ἐκείνη
 Τέτοια ἀπόκρισι τοῦ δίνει·
 —Στὰ γενάκια σου ὄσες τρίχες,
 Τόση γνῶσι, Τράγε, ἂν εἶχες,
 Πρὶν ἐμπῆς θὰ συλλογιόσουν
 Πῶς ἀπαύτου θὰ τραβιδόσουν·

* *

Σὲ καθ' ἔργο καὶ δουλειά σου
 Ποῦ θελᾷ καταπιαστῆς,
 Μὴ ποτὲ ἀρχινᾷς μὲ βιά σου,
 Πρὶν τὸ τέλος στοχαστῆς.
 "Ὅλοι εὐκόλα θαρροῦμε
 Κάθε εἶδος σιὴν ἀρχή,
 Μόνε ὕστερα ἀπαντοῦμε
 Δυσκολίας ταραχή.

(1) Ἀπογάλι σιγά-σιγά.

(2) Μὴ κουνηθῆς.

Καί ἂν κατόπι μετανοιώσης,
 Τότε πλὶὸ τί σ' ὠφελεῖ;
 Τὴ ζημιὰ σου θελᾷ νοιώσης
 Μ' ἀδιαφόρετη χολή.

* *

Σὲ κάθε μέρος καὶ καιρὸ
 Ὑπόπτεψε τὸν πονηρό.
 Μ' αὐτὸν ποτὲ μὴ φιλιωθῆς,
 Στὸ ὕστερο θὰ ζημιωθῆς,
 Γιατὶ τὸ ἔχει φυσικὸ
 Νά κάνη πάντοτε κακό.

* *

Τοῦ πονηροῦ τὴ συμβουλή
 Νά τὴ μετρᾷς ἐπιβουλή·
 Τὶ σ' ὅ,τι σ' ὀρμηνεύει
 Τὸ κέρδος τοῦ γυρεύει.

Μπάκακας καὶ Βόϊδι

Βλέπει ὁ Μπάκακας⁽¹⁾ τὸ Βόϊδι
 Καί στὸ χόντρο τοῦ ἀποράει,
 Τὸ μεγάλο ἐκείνὸ σῶμα
 Δὲ χορταίνει νά τηράη.
 "Ὅχ τὰ κέρατα ὡς τὰ νύχια
 Τὸ ἐρευνάει μὲ προσοχή,
 Κι' ἀγροικάει μὲς στὴν καρδιά του
 Κάποιας ζήλειας ταραχή.
 Λέει—Κι' ἐγὼ ἕνα ζῶο εἶμαι·
 "Ἀμ' γιατί ἔτσι αὐτὸ τράνὸ;
 "Ἀπὸ τί ἐγὼ στὸν κόσμον
 Ποταπὸ κι' οὐτίδανδ;

(1) Γιαννιώτικο. Βάτραχος.

Καὶ μ' αὐτὸν τὸ λόγο ἐβάλθη
Τὸ μικρὸ του τὸ κορμὶ
Μάκρου, πλάτου νὰ φουσκώνη
Μ' ὄση ἠμπόρεγεν ὁρμή.

Ἄλλος Μπάκακας κοντά του
Γνώριμός του τὸν ρωτάει,
Μὲ τὸ φούσκωμα ποὺ κάνει
Τι σκοπὸν αὐτὸς βαστάει·

—Θέλω, λέγει, νὰ χοντρύνω,
Σὰν τὸ Βόϊδι νὰ γενῶ·

Κύτταξέ με, ὡς πόσο λείπει

Ἰσια ἴσια νὰ φανῶ;

—Τ' εἶναι αὐτὲς οἱ φαντασίες

Ποὺ σοῦ μπῆκαν στὸ μυαλό;

Ἄδερφέ μου, τράβα χέρι·

Δὲ σοῦ βγαίνει σὲ καλὸ.

—Τήρα ἐδῶ, κισπὲ ἄφηνέ τις

Τὶς ὁρμήνιες τὶς πολλές.

—Ποῦ εἶσαι ἀκόμη ὄσο νὰ φτάκης!

—Γιὰ ἰδὲς τώρα· πῶς μοῦ λές;

Νὰ φουσκώσω ἀκόμα κι' ἄλλο;

—Λεῖπει, φίλε, περισσό.

Τέλος πάντων γιὰ νὰ σώση

Σὲ βοῖδιου κορμιοῦ ποσό,

Ὅσο γένεται μὲ κόπο

Καὶ μ' ἀγῶνα του ὁ καλὸς

Ἀκατάπαυτα φουσκώνει,

Ὡσπου σκάζει σὰν τρελλός.

***

Ἔτσι ὅλοι ἀποχαλνιοῦνται,

Ὅσοι δὲν εὐχαριστιοῦνται

Νὰ πορεύουν τὴ ζωὴ τους

Κατὰ τὴν κατάστασί τους.

Τὰ μεγάλα ἐπιθυμώντας,

Περηφάνειες κυνηγώντας,

Καταντᾶν σὲ φαντασία

Ποὺ τοὺς φέρει εἰς δυστυχία.

Καὶ ὁ κόσμος ποὺ τοὺς βλέπει

Τοὺς γελάει, γιατί τοὺς πρέπει.

***

Ἡ φαντασία
Γιὰ μεγαλεῖα
Στὸν κόσμον ὅλο,
Κοινὴ μωρία.
Μ' αὐτὴ τὴ ζάλη
Εἰς τὸ κεφάλι,
Ἀνησυχάζουν
Μικροί, μεγάλοι·
Ἀνώτερό του,
Καλύτερό του
Πασάνας θέλει
Γιὰ ἰσότημό του.
Ἔχει, δὲν ἔχει,
Τὸ δρόμο τρέχει
Ποὺ τὰ μεγάλα
Αὐτὸς παντέχει.

Σὲ ὅποια λάχνη
Ἀράδα νὰ ᾄχη,
Ποσῶς δὲ στρέγει,
Στρίφει τὴ ράχι.
Σ' αὐτὴ δὲ μένει,
Παρέκει βγαίνει,
Κι' ἓνα σκαλίδι
Πάντ' ἀνεβαίνει.
Αὐτὸ κυττάζει,
Γι' αὐτὸ κοπιάζει
Ὁ κόσμος ὅλος,
Γιὰ νὰ φαντάζη·
Κι' ὅλοι γελιοῦνται,
Τυφλὰ κινιοῦνται.
Κι' ἐπὶ ζωῆς τους
Ταλαιπωριοῦνται.

***

Μέτραγε τὰ ἔξοδά σου,
Κατὰ τὸ εἰσόδημά σου.
Κ' ἔτσι ζῆς εὐτυχισμένος
Κι' ὄχ τὸν κόσμον παينهμένος.

Οἱ Λαγοὶ

Σ' ἐποχὴ καιρῶν καὶ χρόνων
Τῶν παμπάλαιων αἰώνων,
Οἱ Λαγοὶ ἀποσταμένοι
Μιά ζωὴ βασανισμένη
Νὰ διαβαίνουν ἐξ αἰτίας
Τῆς μεγάλης τους δειλίας,
Στὴν ἀπελπισία φθάνουν
Νὰ προκρίνουν νὰ πεθάνουν,
Κι' ἓνα τέλος πλιὸ νὰ φέρουν
Στὰ δεινὰ ὅπου ὑποφέρουν.

Λέν·—Στῆς γῆς αὐτὴν τὴ σφαῖρα
 Τὰ κακὰ ποὺ πᾶσα ἡμέρα
 Κακορρίζικοι τραβοῦμε,
 Σ' ἄλλα ζῶα δὲ θωροῦμε.
 Μ' ἀκατάπαυτες τρομάρες,
 Συγκρατούμενές λαχτάρεις,
 Μοναχοὶ εἴμαστε ἀπ' ὅλα,
 Δυστυχώτεροι καθ' ὅλα!
 Οἱ Ἀητοὶ θροφή μᾶς ἔχουν,
 Τὰ θεριὰ μᾶς κατατρέχουν·
 Καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ κακία
 Ὑπερνὴ μᾶς δυστυχία.
 Μὲ φωτιὲς ἀρματωμένος,
 Μὲ σκυλλιά συνωδεμμένος,
 Ἀφορμὴς νὰ ξεφαντώσῃ,
 Ἔρχεται νὰ μᾶς σκοτώσῃ.
 Κι' εἶναι δίχως καταφύγι
 Τῆς φυλῆς μᾶς τὸ κυνήγι,
 Τόσο ποὺ παντοῦ διωγμένοι,
 Λογιαστὰ πολεμημένοι,
 Ἡ καρδιά μᾶς πάντα δέρει·
 Καὶ κρυμμένοι μὲς στὴ φτέρη,
 Δυὸ ἀντάμα δὲν κοιτοῦμε
 Πουθενὰ νὰ εὔρεθοῦμε.
 Κάθε χτύπος μᾶς τρομάζει·
 Ὡς κι' ὁ ἴσκιος μᾶς πείράζει,
 Καὶ τὰ μάτια, ἂν κοιμηθοῦμε,
 Ὅχ τὸ φόβο δὲ σφαλνοῦμε.
 Ἕνα θάνατο χρωστοῦμε,
 Μιά φορά κἂν ἄς χαθοῦμε.
 Καὶ μὲ τὰ παράπονά τους
 Σὲ μιὰ λίμνη ἐκεῖ κοντά τους
 Πᾶν μὲ τέλεια ἀπόφασί τους
 Νὰ σκολάσουν τὴ ζωὴ τους.
 Πρὸς τίς ἄκρες ὅτι σῶνουν,
 Κοντοστέκοντας ζυγώνουν.
 Κι' ἕνα πλῆθος Μπακακάδες
 Ποὺ ἐμοῦλωναν σ' ἀράδες,
 Τὴν ποδοβολὴ ἀγροικώντας.
 Στὰ νερά βουτᾶν πηδώντας.
 Κι' οἱ Λαγοί, νὰ ἴδοῦν πὼς κι' ἄλλοι
 Ζιοῦσαν σ' ὅμοια φόβου ζάλη,
 Τὸ σκοπὸ ξαποφασίζουν
 Καὶ στὰ πλάγια τους γυρίζουν.

***

Ὅσο καὶ νὰ δυστυχᾷ,
 Ὅποτε ἄνθρωπος μετράει
 Μ' ἀλλοῦνοῦ ὁμοιοπαθῆ του
 Τὴν πικρὴ κατάστασί του
 Καὶ παρατηράει τὴν ξένη
 Πλὴν πολὺ βασανισμένη,
 Βρίσκει τότες κάποια αἰτία
 Τὴν πολλὴ φιλοτιμία
 Τῆς καρδιάς του νὰ ἡσυχάσῃ,
 Τὰ δεινὰ του νὰ ξεχάσῃ.

***

Τοῦ δειλοῦ καὶ φοβιτσιάρη
 Λεῖπει ἐλευθερίας ἡ χάρι·
 Καὶ στὸν κόσμον ὅσο ζῇ,
 Ὅχ τὸ δυνατότερό του
 Σκλάβος σέρει τὸ ζυγὸ του,
 Μὲ τοὺς φόβους τοῦ μαζί.

Ὁ Γαῖδαρος ντυμένος λιοντοτόμαρο

Ὁ Γαῖδαρος μιὰ μέρα
 Ντυμένος πέρα πέρα
 Μὲ Λιονταριοῦ τομάρι,
 Σᾶν δυνατό Λιοντάρη
 Τῆς γειτονίας τὰ ζῶα,
 Καὶ ἄγρια καὶ ἄθῳα,
 Μὲ τόλμη κυνηγᾷ,
 Παντοῦθε τὰ προντάει(1).
 Ἐκεῖνα τρομασμένα,
 Ἀναμερᾶν κρυμμένα.
 Καὶ δίχως ν' ἀναμείνουν
 Τὸν τόπον ἄδαιο ἀφήνουν.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Σκορπίζει.

Καί τότε ἡ ἀφεντιά του
 Μὲ πᾶσα ἐλευτεριά του,
 Χωρὶς δουλειᾶς ἀντράλα(1),
 Ἐμπῆκε σιὰ μεγάλα.
 Τοὺς κάμπους τριγουρίζει,
 Τῇ χλόῃ ροκανίζει
 Ὡς θέλει ἡ ὄρεξι του,
 Χωρὶς ἀντίρρησί του.
 Ξαπλώνεται, κυλιέται
 Κι' ἀφέντης πλιὸ λογιέται!
 Μόν' ἡ Ἀλποῦ, ποῦ ὄλο
 Ὑπώφτευε τὸ δόλο,
 Σὰν πόνηρη ἐρευνώντας,
 Καλὰ παρατηρώντας,
 Ἀπὸ τὸ ἓνα αὐτί του
 Τὴν ψεύτικη στολὴ του,
 Κι' ἀπὸ τὸ γκάρισμά του
 Τὴν τέλεια γαϊδουριά του,
 Σωστὰ βεβαιωμένη,
 Τὴν εἶδῃσι προφταίνει
 Εὐτὺς τοῦ νοικοκύρη,
 Ὅπου εἶχε παραδεῖρει
 Πολλὰ περιπατώντας,
 Τὸ Γαῖδαρο ζητώντας·
 Κι' ὅπου σὰν τὸ μαθαίνει
 Τὸν πιάνει καὶ τὸν γδαίνει·
 Τοῦ βάνει τὸ σαμάρι,
 Καὶ πάλε, σὰν γομάρι,
 Στὸ σπίτι του τὸν φέρει,
 Κι' ὥς ἔπρεπε τὸν δέρει.

* *

Μὲ πλοῦσια καὶ λαμπρὴ στολὴ
 Στὸν κόσμον, βλέπομε, πολλοὶ
 Ἀπ' ὅλους νὰ τιμιοῦνται,
 Μεγάλοι νὰ μετριοῦνται.
 Γιατί τῶν πρόστυχων ὁ νοῦς
 Στοχάζεται πῶς σ' αὐτουνοῦς

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Σκοτούρα.

Ἡ τύχη ἔχει δώσει,
 Μὲ τὰ καλὰ καὶ γνῶσι.
 Μόν' ἂν μὲ μέτρα προσοχῆς,
 Ἡ καταντήσουν δυστυχεῖς,
 Ὁ φρόνιμος θελήσῃ
 Νὰ τοὺς παρατηρήσῃ,
 Θελὰ τοὺς βρῇ οὐτιδανούς,
 Ἀπὸ προτέρημα γυμνούς,
 Μὲ μόνῃ φαντασίᾳ
 Καὶ γνώμῃς ἀπορία.

* *

Τὸ ἀξίωμα ὅσα δίνει
 Στὴν ὑπόληψιν ἐνοῦ,
 Μόνε λείψῃ, τὸν ἀφήνει
 Μὲς στὸ πλῆθος τοῦ κοινοῦ.
 Τὸ προτέρημα χαρίζει
 Ἀναφαίρετη τιμὴ,
 Καὶ τὸν κάνει νὰ ἀχρήζῃ
 καὶ παντοῦ νὰ εὐδοκιμῇ.

Κόρακας καὶ Ἀλουποῦ

Σὲ δέντρο ἀπάνω ὁ Κόρακας
 Ἐκάθισε ἀπετώντας,
 Στὴ μύτη του βαστώντας
 Μιὰ γρούδα(1) ἀπὸ τυρί.
 Ἡ Ἀλουποῦ, διαβαίνοντας
 Καταλαχοῦ ἀπέκει,
 Τὸν βλέπει κοντοστέκει
 Ἡ παραπονηρή.
 Καὶ μὲ τὸ νοῦ σοφίζεται
 Τὸ πῶς νὰ τὸν γελάσῃ
 Καὶ τὴ χαψιὰ νὰ φτάσῃ
 Ὅχ τὸ κλαρί ψηλά.

(1) Ἐνα κομμάτι. Συχνὰ ἀπαντᾷ: μαζεύτηκε γρούδα, ποῦ σημαίνει κουβαριάστηκε. Γιαννιώτικο.

Κοντά στη ρίζα ἐζύγωσε
 Καί μὲ ταπεινοσύνη,
 Πλαστήν ἀγαθόσυνη,
 Τὰ μάτια χαμπηλά·
 —Κύρ Κόρακα, τοῦ φώναξε,
 Πετούμενο ἀντρεϊωμένο,
 Μὲ χάρες στολισμένο,
 Ἐγὼ σὲ προσκυνῶ.
 "ὦ! πόσο ὠραῖα κι' ὠμορφα
 Ἀστράφτουν τὰ λάμπρά σου
 Ἀμίμητα φτερά σου
 Σὲ χρώμα ἔτσι σεμνό!
 "ὦ! πόσο μέλη σύμμετρα
 Ὁρέχτηκεν ἡ φύση
 Ἐσένα νὰ χαρίσῃ,
 Μὲ τέχνη χωρίστί!
 Ἀμ' ἡ λαλιά σου τάχατε
 Σὰν τι γλυκάδες νὰ ᾔχῃ;
 Καλότυχος ποὺ λάχῃ
 Νὰ τὴν ἀφηκραστῇ.
 Κ' ἐκεῖνος, ὅμοιον ἔπαινο
 Ν' ἀκούσῃ, δὲν κρατιέται,
 Σὲ τόπο δὲ χωριέται,
 Μήτ' ἔχει ὑπομονή·
 Τὸ λυάραγκά(1) του ἐτέντωσε,
 Τὶς γκάβρες(2) ἀρχινάει,
 Καὶ τὸ τυρί ἀπολνάει
 Νὰ δείξῃ τὴ φωνή.
 Ἡ Ἄλουποῦ ἀρπάζοντας
 Τὴ γρούδα τὸν τηράει,
 Τὸν ἀποχαιρετάει,
 Τοῦ λέγει: —"Ὅλα καλὰ
 Τὰ ἔχεις, φίλε, ἐξαίρετα,
 Μόν' ἓνα νὰ πασχίσῃς
 Ἀκόμα ν' ἀποχτήσῃς,
 Κύρ Κόρακα, μυαλό!

**

Γιατί ἡ κολακεία
 Μὲς στὴ φιλοτιμία
 Μὲ τρόπο μᾶς ἐγγίζει.
 Γλυκὰ μᾶς γαργαλίζει.

(1) Γιαννιώτικο. Λάρυγγ.

(2) Ἀρρυθμὲς φωνές.

Γιὰ ταῦτο μᾶς ἀρέγει
 Σὲ ὅσα αὐτὴ μᾶς λέγει
 Μόν' ὅποιος νὰ βᾷθῃ,
 Εἰν' εὐκολο νὰ κρίνῃ.
 Ὁ κόλακας τὴ γλώσσά,
 Ποῦ σ' ἐπαίναει σὲ τόσα,
 Κινάει ἀπὸ σκοπὸ τοῦ
 Γιὰ μόνο διάφορό τοῦ.

**

Τοῦ κόλακά τ' ἀχέιλια,
 Ἐκεῖ ποῦ σ' ἐπαίνοῦν,
 Ἐκεῖ σὲ περιπαίζου
 Καὶ σὲ καταφρονοῦ.
 Καὶ σ' ἐπαίναει πάντα,
 Μὲ τέλος καὶ σκοπὸ
 Γιὰ ν' ἀπολάβῃ μόνον
 Ὁφέλεια καὶ καρπὸ.

Ἄλουποῦ καὶ Λιοντάρι

Ἡ Ἄλουποῦ σὲ κάποια μέρη,
 Ποῦ μιὰ ἡμέρα γύρες φέρει
 Καὶ θροφὴ ζητάει νὰ βρῇ,
 Κεῖ ποῦ τήραε ὀλόγυρά της,
 Τὸ Λιοντάρι ἀπὸ μπροστά της
 Νὰ διαβῇ ἄξαφνα θωρεῖ.
 Κι' ἀφορμῆς καμμιά φορά ἄλλη
 Δὲν τὸ εἶδε, τόση ζάλη.
 Καὶ τρομάρα δυνατὴ
 Τὴν καρδιά της κυριεύει,
 Ποῦ νεκρὴ μὲ μιᾶς κοντεύει
 Καταγῆς νὰ σωριαστῇ.
 Δεύτερη φορά συμβαίνει,
 Σ' ἄλλο μέρος τὸ ἀνταίνει
 Καὶ μὲ φόβο σταματάει·
 Μόν' σὰν πρῶτα δὲν τὴ σκιάζει,
 Καὶ νὰ τὸ χαμοκυττάζῃ
 Ὅλο σὰν ἀποκοτάει.

Νά τὸ ἰδῇ κι' ἄλλοῦ τριτῶναι,
 Παρευτὺς σ' αὐτὸ ζυγώνει,
 Καί μὲ ὄψι θαρρευτὴ,
 Τὸ θηρίο ἀκλουθώντας,
 Καί μ' αὐτὸ συνομιλώντας,
 Συνοδεῖά του περπατεῖ.

*
 *

“Ὅσο κι' ἂν εἶναι φοβερὸ
 Τὸ κάθε τί, μὲ τὸν καιρὸ
 Πασάνας(1) συνηθάει
 Νά τὸ καταφρονάη.
 Κι' ἀντὶς τὴν πρώτη ταραχὴ
 Ὅποῦ μᾶς φέρει στὴν ἀρχή,
 Τελειώνει κάθε θιάμα,
 Συνηθισμένο πρᾶμμα.

Κριάρι, Ἀρνάδα, Γουρούνι καὶ Γάϊδαρος

Τρία ζῶα ἀνταμωμένα,
 Σ' ἓναν Γάϊδαρο βαλμένα,
 Κάποιος εἶχε ξεκινήσει
 Σὲ μιὰ χώρα νὰ πουλήσῃ.
 Στὴ ζερβιά ἀπὸ τὸ σαμάρι
 Ἐνα ἡμερο Κριάρι,
 Καί μιὰ Ἀρνάδα ἀπὸ τὴ δέξια
 Φορτωμένα εἶχ' ἐπιδέξια.
 Ἀποπάνω καὶ στὴ μέση
 Δίπλα* πάλι εἶχε ἀποθέσει
 Γουρουνόπουλο θρεμμένο,
 Μ' ἄλαφρὸ σκοινὶ δεμένο.
 Ἐξοπίσω πάει ἀτός του,
 Καί τὸ Γάϊδαρο ἐμπρός του,
 Γιά νὰ μὴν ἀργοπατάη,
 Μὲ τὸ ξύλο τὸν χτυπάει.

(1) Πασάνας, πασαένας—καθένας. Γιαννιώτικο.

Καὶ τὸ δόλιο τὸ Γομάρι
 Γληγορεύει τὸ ποδάρι,
 Κι' ἀγωνίζεται μὲ γνῶσι
 Τὶς ξυλιές γιὰ νὰ γλυτώσῃ.
 Τὰ δυὸ πρόβατα, σὰν ζῶα
 Ἀπονήρευτα κι' ἀθῶα,
 Δὲν τηρᾶν παρὰ νὰ σώσουν
 Κι' ὄχ τὸν κόπο ν' ἄλαφρώσουν.
 Τὸ Γουρούνι ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα
 Μὲ σκουξίματα μεγάλα
 Νά χτυπιέται δὲ σιγάει,
 Καί τὸν κόσμον τρικυμάει.
 Ὅχ τὸ βάρος κουρασμένο
 Καὶ καταγαναχτισμένο,
 Τὸ ζωντόβολο γυρίζει
 Καὶ παρόμοια τ' ὄνειδίζει.
 —“Ἀτσαλο Γουρούνι, ἀλήθεια,
 Τ' εἶν' αὐτὴ σου ἡ κακοήθεια;
 Μιὰ στιγμή νὰ μὴ τσωπαίνῃς,
 Καί τ' αὐτιά μας ξεκουφαίνεις.
 Ποιὰ ἀνάγκη καὶ ποιὰ χρεῖα,
 Ἐτοι ἀδιάντροπα κι' ἀχρεῖα,
 Σὲ στενεύει νὰ χουγιάζῃς;
 Κι' ὅλους μας νὰ μᾶς πειράζῃς;
 Δὲν τηρᾷς πὼς φορτωμένος
 Μετ' ἐσᾶς, ἐγὼ ὁ καῦμένος,
 Τί τραβῶ καὶ δοκιμάζω.
 Καὶ παράπονο δὲ βγάζω!
 Πάρε κἂν παράδειγμά σου
 Ὅχ τὴν ἴδια συντροφιά σου,
 Ποῦ παρὰ νῶ τυραγνιοῦνται
 Καὶ καθόλου δὲ γροικιοῦνται.
 Δὲν τοὺς φτάνει ποὺ σφιμμένα
 Στὶς τριχιές σὰν κρεμασμένα
 Σ' ἔχουν ἀποπανωθιό τους,
 Βάσανο ξεχωριστό τους.
 Μόνε δίχως καμμιὰ αἰτία,
 Κ' ἀπὸ μόνῃ ἀδιακρισία,
 Τοὺς σκοτίζεις τὸ κεφάλι
 Μὲ τῆς γκάβρας σου τὴ ζάλη.
 Τὸ Γουρούνι λόγια τόσα
 Ὅχ τοῦ Γάϊδαρου τὴ γλῶσσα
 Νὰ ἀκούῃ, καιρὸ δὲ χάνει,
 Τέτοια ἀπόκρισι τοῦ κάνει.

—Νὰ σοῦ εἰπῶ, τοῦ λέει, δὲν ξέρω
 Τί ὑποφέρεις, τί ὑποφέρω,
 Μόνε ξέρω κι' ἀπεικάζω
 Πῶς με δίκιο ἀνησυχάζω.
 Γιατί οἱ ἀνθρώποι ἐσᾶς σᾶς ἔχουν
 Στις δουλειές τους νὰ προσέχουν
 Καὶ στή ράχι σας νὰ φέρουν
 Ὅσα βάρη μεταφέρουν.
 Κι' ὁ ἀφέντης ποῦ σ' ὀρίζει,
 Ἀφορμῆς καὶ σὲ γνωρίζει
 Σὰν ὀκνὸ καὶ ἀκαμάτη,
 Σὲ ραβδίζει ἀπὸ κομμάτι.
 Ὅθεν εἶσαι ἀναγκασμένος,
 Σὰν σὲ ταῦτα μαθημένος,
 Νὰ περνᾷς σὲ ἡσυχία.
 Δίχως ἄλλη σου ὑποψία.
 Ἄν, τὰ πρόβατα παντέχουν
 Κἀνα κίντυνο δὲν τρέχουν,
 Μὴ θαρρῆς ἀπ' ἀγνωμιά τους
 Δὲ νογᾶν τῇ συμφορᾷ τους.
 Μόν' οἱ ἀνθρώποι τὰ κουρεύουν,
 Τὰ ἀρμέγ', τὰ σημαδεύουν.
 Κι' ἀφορμῆς συχνά τὸ κάνουν,
 Καὶ αὐτὰ κακὸ δὲ βάνουν.
 Ἄμ' ἐγώ, κύρ Γάϊδαρέ μου,
 Ποῦ δὲν ἔμαθα ποτέ μου
 Ἀπὸ ὅλ' αὐτὰ κανένα,
 Τί καλὸ θωρῶ γιὰ μένα;
 Καὶ τί ἄλλο ὄχ τὸ μαχαίρι
 Τοῦ ἀφέντη μου τὸ χέρι
 Καρτερῶ γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ,
 Ὅπου νὰ μὲ ξεφορτώσῃ;
 Ἄν φωνάζω, δὲ σοῦ φταίγω,
 Ἀφηνέ με κᾶν νὰ κλαίγω
 Κι' ὥς μπορῶ νὰ ξεθυμάνω,
 Ἐπειδὴ καὶ θά πεθάνω.

* *

Ὁ φρόνιμος κι' ὁ γνωστικός,
 Παντοῦ ὑπομονετικός,
 Τῆς τύχης τὴν καταδρομὴ
 Ποτὲ δὲν παίρει μὲ ὀρμὴ.

Ἄλλ' ὑποφέρει τὰ δεινὰ
 Μὲ μέτρα γνώμης ταπεινὰ.
 Καὶ μὲ αὐτὸ στὴ συμφορὰ
 Λαβαίνει κάποια διαφορὰ,
 Γιατὶ κυττάζει τὸ κακὸ
 Λιγώτερο ἐνοχλητικό.
 Ἐξ ἐναντίας ὁ τρελλὸς
 Δὲν ἡσυχάζει παντελῶς.
 Τὸν κόσμον ὅλον ἐνοχλάει,
 Χωρὶς αὐτὸν νὰ ὠφελάη,
 Καὶ στὸ γραφτό του προχωρεῖ
 Μὲ παίδεψί του τρομερή.

Κιρκίδι καὶ Νυχτερίδα

Τὸ Κιρκίδι, σφαλισμένο
 Σὲ μικρὸ κλουβὶ πλεμμένο,
 Ὄξω ἀπὸ τὸ παραθύρι
 Τοῦ σπιτιοῦ ἐνοῦ νοικοκύρη,
 Ἐλαλοῦσε πᾶσα βράδυ
 Ὅτι ἀρχίναε τὸ σκοτάδι.
 Καὶ μιὰ κάποια Νυχτερίδα
 Μὲ περιέργειας φροντίδα,
 Τοῦτο ἀφοῦ παρατηρᾷ,
 Τὸ ζυγώνει καὶ ρωτᾷει,
 Γιὰ νὰ βγῇ ὄχ τὴν ἀπορία,
 Ἀπὸ ποιά ἀφορμὴ κι' αἰτία,
 Τὴν ἡμέρα νὰ σιγάη
 Καὶ τὴ νύχτα νὰ λαλάη;
 —Νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀδερφή, τῆς λέγει.
 Μιὰ φορὰ πασάνας φταίγει.
 Μόν' ὁ φρόνιμος σὰν πάθη,
 Ὑστερώτερα θά μάθῃ
 Νὰ νογᾷ καὶ νὰ προβλέπῃ,
 Νὰ φυλάγεται ὅπως πρέπει.
 Ἔτσι ἐγώ μὲς στὸ τριφύλλι
 Δὲ μ' ἀπόσταινε τ' ἀχείλι,
 Ἀνοιξὶ καὶ καλοκαίρι,
 Νὰ λαλῶ τὸ μεσημέρι.

Μόν' ἀφόντης μ' ἔχουν πιάσει,
 Ἡ ἀνάγκη μ' ἔχει βιάσει
 Τό συνήθειο μου ν' ἀφήσω
 Κι' ἄλλα μέτρα ν' ἀποκτήσω.
 — Ἦταν χρεῖα πρὶν ἀντέσης
 Νὰ τὸ κάμης, νὰ κερδέσης·
 Νὰ ἀλλάξης ὅμως τώρα
 Γνώμη, φίλε, δὲν εἶν' ὥρα,
 Τ' ἀποκρίθηκε ἐκείνη,
 Τὶ ὠφέλεια δὲ σοῦ δίνει,

Ἀρκούδα καὶ Λιοντάρι

Ἀρκούδα ἀπὸ ἴνα λόγγο,
 Μεγάλη, δυνατή,
 Νὰ κυνηγήσῃ βγαίνει,
 Στὸν κάμπο περπατεῖ.
 Κι' ἄλλοῦθε τὸ Λιοντάρι
 Στὸ δρόμον ἀπαντάει,
 Ὅπου θροφῇ κι' ἐκεῖνο
 Πηγαίνοντας ζητάει.
 Παράμερά τους βλέπουν
 Στὸν ἴδιον τὸν καιρὸ
 Σὲ σιάδι νὰ μουλώνῃ⁽¹⁾
 Λαγὸ τρανὸ, χοντρό.
 Κι' ὥς ἦταν πεινασμένα,
 Δὲν ἄργησαν στιγμή
 Νὰ στρίψουν, νὰ χυμήσουν
 Ἀπάνω του μ' ὀρμή.
 Μόν' θέλοντας τὸ ἔνα
 Τὸ ἄλλο μερτικὸ
 Τελείως νὰ μὴ πάρῃ,
 Νὰ μείνῃ νηστικὸ,
 Μὲ λύσσα συνατά τους
 Νὰ πιάνωνται ἀρχινοῦν,
 Φριχτὴ μεγάλη μάχη
 Πεισματικὰ κινοῦν.

(1) Σὲ κάμπο νὰ ἡσυχάζῃ.

Στὸ τέλος, μὴ μπορώντας
 Στὰ πόδια νὰ σταθοῦν,
 Ὅχ τὸν πολὺν ἀγῶνα
 Καθόλου νὰ ὀρθωθοῦν·
 Ἀποσταμένα πέφτουν
 Στὴ γῇ ξαπλωταριά,
 Κοιτάμενα σὰν ψόφια
 Δεξιὰ ζερβιά μεριά.
 Καὶ τὸ Λαγὸ στὴ μέση,
 Κομματί τρυφερό,
 Μὲ θλίψι τους κυττάζουν
 Καὶ μάτι λυπηρό.
 Ἡ Ἀλουποῦ, σὲ ταῦτο
 Περνώντας ἀποκεῖ,
 Καθὼς τὰ πάντα εἶδε
 Καλά, προσεχτική,
 Τρεχάτῃ ἀνάμεσά τους
 Ἀδράζει τὸ Λαγὸ
 Καὶ φεύγει πρὸς τὸ δάσος
 Μὲ πάτημα γοργό.
 Τὰ δυὸ θηρία τότε
 Μὲ πόνου στεναγμὸ
 — ὦ τρέλλα! λέν, ὦ γνώμη
 Χωρὶς συλλογισμό!
 Μαλώσαμεν οἱ ἄθλιοι
 Σχεδὸν ὡς τὴ σφαγὴ,
 Τοιμάζοντας καὶ μόνον
 Τῆς Ἀλουποῦς φαγί.

Γέρος καὶ Θάνατος

Ἕνας Γέρος σὲ φτώχειας ἀνάγκη
 Ἄλλον τρόπο νὰ ζήσῃ δὲν εἶχε,
 Χώρια ξύλα νὰ κόψῃ στὸ λόγγο,
 Μετὰ βιᾶς τὸ ψωμί του νὰ βγάξῃ.
 Μιὰν ἡμέρα βαρεῖα φορτωμένος,
 Περπατώντας σ' ὀρθὸ μονοπάτι,
 Ὅχ τὸν κόπο καὶ κᾶμμα τοῦ ἡλίου
 Τὴν ἀνάσα νὰ πάρῃ δὲ φτάνει.

Σ' έναν ὄχτο τ' ανάσκελα πέφτει
Καὶ στὸ μέγα πολὺ κούρασμά του
Τῇ ζωῇ του μισώντας βαρύνεται
Καὶ τὸ Χάρο με πόθο του κράζει.

Νὰ ὁ Χάρος ὀμπρός του πετιέται,
Τὸ δρεπάνι κρατώντας στὸ χέρι,
Μ' ἄγριαν ὄψι καὶ σχῆμα τρομάρας·
—Γιὰ με, γέρο, τοῦ λέγει, τί θέλεις;

—"Ἀχ! ὁ γέρος εὐτὺς ἀποκρίθη,
Τὸ ζαλίκι μου αὐτὸ δὲν μποροῦσα
Νὰ σηκώσω· σὲ φώναξα ὁ δόλιος
Νὰ μοῦ δώκης ὀλίγη βοήθεια.

Λιοντάρι, Λύκος καὶ Ἄλουπου

Λιοντάρι, Λύκος κι' Ἄλουπ' ἀντάμα.
Τὰ τρία βγήκαν νὰ κυνηγήσουν,
Μὲ συμφωνία πὼς ὅ,τι πιάκουν
Νὰ τὸ μοιράσουν ἀνάμεσά τους.

Πολὺ καὶ πλούσιο κυνήγι κάνουν,
Κι' ἀφοῦ σὲ μέρος τὰ ἀραδιάζουν,
Τοῦ Λύκου λέγει τὸ Λιοντάρι
Σὲ τρία μέρη νὰ τὰ χωρίση.

Ἐκεῖνος τότε, κι' ἂν λαιμαργάη
Σ' ἂν φυσικό του, βασιτέται ὡστόσο·
Κι' ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ ὀνώτερου του
Μὲ δικαιοσύνη τὰ διαμοιράζει.

Ὁ βασιλέας τῶν τετραπόδων,
Μὲ ἄγριο βλέμμα καταφρονώντας
Ἰσοτιμία, ποὺ δὲν τοῦ πρέπει,
Μ' ὀργὴ τὸ Λύκο εὐτὺς ξεσκίζει·

Καὶ τῆς πανούργας τὸ βάρος δίνει,
Νὰ κάμῃ ἐκείνη καθὼς ἡξέρει.
Σωρὸν ὀμπρός του τ' ἀπανωτιάζει,
Κι' αὐτὴ κρατᾷ πολλὰ ὀλίγο·

Ποιὸς σ' ἔχει μάθει, τῆς λέει, κουμπάρα,
Μὲ τόσο δίκιο νὰ διαμοιράζης;
Σκυφτὰ ἐκείνη τοῦ ἀπολογήθη·

—Τοῦ Λύκου, ἀφέντη, ἡ δυστυχία.

Αἰνίγματα

Ἐννιά

Πέντε εἶναι τὰ στοιχεῖα
Πῶχει ἀνάγκη, πῶχει χρεῖα
Τ' ὄνομά μου νὰ γραφῇ
Καὶ ὡς πρέπει νὰ δειχτῇ.

Κι' εἶμαι λόγος ποὺ δὲν μπαίνω
Παρά σ' ὅσα παντεχαίνω,
Εἴτε σπάνια ἢ κοινά
Ποῦναι σ' ἂν καὶ μὲ μονά (Ἐννιά).

Κι' ἂν τὰ δύο μου πρῶτα ἀφήσω,
Ξέρεις τί θὰ καταντήσω
Μὲ τὰ τρία μ' ὕστερνά;
Εἶδος ἀπ' τὰ πλιὸ κοινά,

Ζωντανὸ ποὺ νὰ κινιέται,
Νὰ μιλῇ, νὰ συλλογιέται,
Θηλυκὸ σωστὸ κορμί,
Καὶ σὲ ὅλην τὴν ἀκμὴ (Νιά).

Ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια τρία
Θὰ γενῇ μιὰ ἀπορία,
Ἄν τῆς μέσης τὸ ψηφί
Μεταφέρῃς στὴν κορφή.

Ὅσα ζοῦν ἢ ποὺ φυτρώνουν,
Μὴ θαρρῆς πὼς μεγαλώνουν,
Ἄν δὲν κάμω συνδρομὴ
Μὲ τὸ ἴδιο μου κορμί (Ἰνά).

Ἀπὸ γάλια· ἔχω κι' ἄλλο
Θιαμαστότερο, ἂν δὲν σφάλλω.
Ἀπ' τὸ σῶμα νὰ γδυθῶ,
Κι' ἕνας λόγος θὰ βρεθῶ.

Κι' ἕνας λόγος ποὺ σ' ἀρέγει,
Τι ὅτι πῆς, εὐθὺς τὸ στρέγει·
Βάλ' τὸ πρῶτο μ' πατινὸ
Πές, τί θέλεις; Συμφωνῶ (Ναί).

Πάρε τώρα τ' άφημένα
 Καί μαζύ τους άλλο ένα,
 "Απ' τὰ πέντε τὸ στερνό,
 Για νὰ ἰδῆς τί θὰ γενῶ.
 "Απορία τὸ δικό μου!
 Εἶμαι ὄντας μοναχό μου.
 Μ' ἄλλον σὰν ἀνταμωθῶ
 Παρευθὺς θελᾷ χαθῶ. ("Ενα).
 "Ακουσε κι' αὐτὸ ἀκόμα
 Καί πλιὸ δὲν ἀνοίγω στόμα.
 "Απ' τὰ πέντε μου ψηφιά
 Βάλε τρία συντροφιά.
 "Ω! τί χάρι, τί γλυκάδα!
 Τί φωνή, τί νοστιμάδα!
 "Αψυχο εἶμαι κι' ἀντηχῶ
 Καί μιμοῦμαι τὴν ἡχώ.

Πάντα-ζῆς

Τὸ πρῶτο μου δὲν δέχεται ἀρχὴ καιροῦ καὶ τέλος.
 Τὸ δεῦτερό μου νοιώθεται κι' ὀρίζει κάθε μέλος.
 Τ' ἀκέριο μ' εἶναι ὄνομα, ὅπου καθένας στρέγει,
 Νὰ τὸ χαρῇ τὸ δεῦτερο ὅσο τὸ πρῶτο λέγει.
 (Πανταζῆς,

"Υπόδεσι-"Αρης

Σὲ κάθε λόγο,
 Σὲ πᾶσα πράξι,
 Τὸ πρῶτο μ' ἔχει
 Εὐθὺς τὴν τάξι.
 Τὸ δεῦτερό μου
 Θεὸς τιμήθη
 Ὅπου καθένας
 Τὸν ἐφοβήθη.
 Τ' ἀκέριο θέλεις;
 Μὴν κάνης κρότο·
 Ὁ ἴδιος εἶσαι
 Σὰν μπῆς στὸ πρῶτο. ("Υποθεσιάρης)

Στ-όμα

"Ακουμπῶ σὲ πέντε μέρη
 Καί μ' ἐκεῖνα μὲ προφέρει
 "Οποῖος τάχατε μὲ φέρει.
 Κι' ἂν τὰ τρία μόνον φέρη
 Τὰ ὕστερινά μου μέρη,
 Μὲ θωρεῖ· δὲν μὲ προφέρει.

"Ασ-τρία

Τὸ πρῶτο μου προστάζει,
 Τὸ δεῦτερο μετράει·
 Τ' ἀκέριο μου κυττάζει
 Καθένας κι' ἀποράει,
 Στὸ ἄμετρό του πλῆθος
 Καί στὸ λαμπρό του ἥθος. ("Αστρία(1))

Ξύλο - γάτα.

"Ακουσε καὶ ν' ἀπορήσης,
 Κι' ἂν εἶσ' ἄξιος, νὰ μὲ λύσης.
 "Ηξευρέ με τέτοιας φύσης,
 Ποῦ κι' εἰς δυὸ νὰ μὲ χωρίσης,
 Δὲν μπορεῖς νὰ μ' ἀφανίσης,
 Καί τὸ πρῶτο μου θ' ἀρχίσης
 Ὡς φυτὸ νὰ τὸ μετρήσης,
 Καί στὸ δεῦτερό μου ἐπίσης
 Τὴ ζωὴ θὰ συναντήσης.
 "Αλλ' ἀνίσως καὶ θελήσης
 "Ολο τάχα νὰ μ' ἀφήσης,
 "Αψυχο θὰ θεωρήσης,
 "Οπου μέσα θ' ἀπαντήσης
 Ζῶα ἔμψυχα ἐκ φύσης. (Ξυλόγατα (2))

(1) Γιαννιώτικο. Σημαίνει ἄστρα, ἀστέρια.

(2) > Ποντικοπαγίδα.

Χαρά - μάτια

Τὸ πρῶτο μου ὅποιος ἔχει
 Τῇ λύπῃ δὲν κατέχει,
 Γιατὶ τὴν κυνηγάει.
 Κι' ἀπὸ τὸ δεύτερό μου
 Πάντοτε τὸ σκοπὸ μου
 Ὁ ἔξυπνος νογᾷ.
 Ἀκέριαν ἂν θελήσης
 Διὰ νὰ μὲ γνωρίσης,
 Μ' εὐρίσκες καὶ συχνὰ
 Ἀκίνητη ἡσυχάζω
 Κι' ὥσάν νὰ σὲ κυττάζω,
 Χάσκω παντοτεινά. (Χαραματιά⁽¹⁾)

Πράσο - ράσο

Ἀκλήρος πάντα μὲ φορεῖ,
 Ὅταν ἀκέφαλο μ' εὐρῇ.
 Ἄλλ' ἂν ἀκέριο μὲ θωρῇ,
 Μόνον θροφή θὰ μὲ χαρῇ.

Κόρη - ὄρη

Ὅποταν εἶμαι μοναχή,
 Ἐχω καὶ λόγῳ καὶ ψυχῇ,
 Καὶ ἡ προσωρινή μου
 Θωπητὴ εἶν' ἡ ζωὴ μου.
 Κι' ἂν στερηθῶ τὴν κεφαλὴ,
 Γένομαι τότε πολλαπλῇ,
 Πολλὰς κορφes ὑψώνω,
 Ἀμέτρως μεγαλώνω.
 Ὅλη τὴ γῆ καταπατῶ,
 Ὅπου κι' αὐτὴ καὶ γὼ βαστῶ.
 Μιὰ εἶναι ἡ ζωὴ μας,
 Καθὼς καὶ ἡ ἀρχὴ μας.

(1) Χαραματιά χαρμαμάδα. Γιαννιώτικο.

ΠΟΙΚΙΛΑ

Ἀνοιξις

Ἡ γλυκυτάτη Ἀνοιξι
 Μὲ τ' ἄνθη στολισμένη,
 Ροδοστεφανωμένη,
 Τῇ γῇ γλυκοτηράει.
 Κι' ἡ γῆ τὴ χλόη ντύνεται,
 Τὰ δάση τῆς ἰσκιώνουν,
 Τὰ κρύα χιόνια λυώνουν,
 Ὁ οὐρανὸς γελάει.
 Τὰ λουλουδάκια βάφονται,
 Τὰ πλάγια χρωματίζουν
 Κι' ἡδονικὲς φωτίζουν
 Οἱ δροσερὲς αὐγές.
 Στ' ἀγκαθερό τριαντάφυλλο
 Γλυκολαλαεὶ τ' ἀηδόνι,
 Τὸ ξένο χελιδόνι
 Ταιριάζει τὴ φωνή.
 Στοὺς κάμπους πλούσια κι' ἄκοπα,
 Στὰ πράσινα λιβάδια,
 Τὰ ζωντανὰ κοπάδια
 Βελάζουν καὶ πηδᾶν.
 Κι' ὁ νειὸς βοσκὸς χαρούμενος,
 Φυσώντας τὴ φλογέρα,
 Γιομίζει τὸν ἀγέρα
 Μὲ τραγουδιῶν φωνές.
 Κάθε ψυχὴ εὐφραίνεται,
 Τὴν Ἀνοιξὶ γιορτάζει.
 Ὁ Θύρσις σκυθρωπάζει
 Στὴ γενικὴ χαρά.
 Ὡραία Δάφνη, πρόβαλε
 Νὰ τὴν ἀποστολίσῃς,
 Καὶ τότε εἶνε ὁ Θύρσις
 Ὁ πλέον εὐτυχής.

Σὲ νέας λύρας κόρδες(*)

Βουλή μου ἦρθε κι' ὄρεξι σὲ νέας λύρας κόρδες,
 Νὰ κρουῶ μέλος χωριστὸ καὶ μὲ νηχὸν καινούργιο
 Νὰ τραγουδήσω περισσοὺς ἀπὸ τοὺς στοχασμοὺς μου,
 Τὴν πληξὶ διασκεδάζοντας σ' ἀργοῦ καιροῦ τίς ὥρες.
 Δὲν ἔχω τάχατε σκοπὸ κι' ἐπίδειξης φροντίδα
 Νὰ δείξω τέχνη ποιητῆ καὶ φιλοσόφου μέτρα·
 Ἄλλ' ὥς ἐρθοὺν ἀστόλιγες κι' ἀπλές μὲ τὴν ὁλόγη
 Θὰ παραστήσω θαρρετὰ τοῦ νοῦ μου τίς ιδέες.
 Ἄν δμως τύχη καὶ τινὰς ἀκούσῃ τῇ φωνῇ μου,
 Ἄς μὴ βιαστῇ παρακαλῶ νὰ δώσῃ μαύρη ψήφο.
 Τῆς καστανιάς τὸ ἴπωρικὸ νὰ πρωτοῖδῃς, τραβιέσαι
 Καὶ φαγουλὸ δὲν τὸ θαρρεῖς ἀπὸ τὴν ἀσκημιὰ του·
 Ἄλλ' ἂν μὲ νοῦ προσεχτικὸ, μὲ χάρι περιέργειας,
 Ἀπλώσης, φθάσης στὸ δεντρί, τὸ κάστανο τρυγῆσης,
 Τὸ γδύσης ὅχ τὰ ξώτσεφλα, τ' ἀγκαθερό του ντύμα,
 Μὲ θαυμασμὸ θὰ ἰδῇς γυμνὸ τὸ μυγδαλένιο σοῦμπρο
 Καὶ στὴν εἰδὴ παράμορφο καὶ νόστιμο στὴ γέψι.
 Δὲν προσπαθῶ νὰ παινεθῶ, μηδὲ φιλοτιμιοῦμαι
 Νὰ σύρω ξένες ἀκοές καὶ ν' ἀποχτήσω χάρι,
 Μόν' εἶναι ἀπλὸς μου στοχασμὸς ὅπου περνᾷ ὅχ τὸ νοῦ
 [μου,
 Καὶ ὅχ τοὺς πολλοὺς ὅπου θὰ εἰπῶ ὅς εἰν' καὶ τοῦτος ἕνας,
 Πῶς ὅχι πάντοτε καὶ ἀπλῶς ἀπὸ τὴν πρώτην ὄψι
 Τοῦ κάθε εἵδους ἡμπορεῖς νὰ κρίνῃς καὶ τα μέσα.
 Τὸ ἀνθὶ ὅπου τὴν ὄρασι μὲ τίς βαφές μαγεύει,
 Δὲν ἀναδίνει πάντοτε γλυκάδαν εὐωδίας,
 Μηδὲ τὰ μαῦρα τσίνουρα, τὸ πρόσχαρο ἀχειλάκι,

(*) Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἐδημοσιεύθη γιὰ πρώτην φοράν τὸ 1894
 στὸ περιοδικὸν «Ἑστία» ἀπὸ τὸν Πολυλά καὶ περιέχεται στὰ
 χειρόγραφά μας. Ὁ Πολυλὰς τὸ πῆρε ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τοῦ
 Βηλαρά τοῦ κληροδοτήματος Πετρίδη, ποῦ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐξε-
 τάσῃ καὶ δημοσιεύσῃ, τὰ μὴ ὡς τότε δημοσιευθέντα στὰ «Ἀπαντα»
 τῆς Ζακύνθου τοῦ 1871, ὁ Ἐπίσκοπος Κερκύρας Εὐστάθιος.

Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ εἶναι σχεδίασμα ἀνεπεξέργαστο καὶ ἡμιτε-
 λές, ὅπως δι' φαίνεται φέρει τὸ χαρακτῆρα ἀνωτέρας καλλιτεχνι-
 κῆς ἐργασίας, καθὼς γράφει κι' ὁ Πολυλὰς, καὶ εἶναι καμωμένο
 στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Βηλαρά.

Ὁ πρώτος στίχος «Βουλή μου ἦρθε κι' ὄρεξι σὲ νέας λύρας
 κόρδες» δείχνει κι' αὐτὸς τὸ διὰ τὸ τραγοῦδι εἶναι στὰ τελευταῖα
 τοῦ ποιητοῦ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοὺς «Μύθους» του, τοὺς ὁποίους
 προλογίζει μὲ τὸ στίχον «Βουλή μου ἦρθε κι' ὄρεξι τῇ λύρα μου
 ν' ἀρχίσω».

Ἐπόσχονται καὶ εἰλικρινῇ γιομάτα σπλάχνα στήθια.

Ἄλλ' ἐπιακα τῇ λύρα μου κι' ἐπῆρα τὸ δοξάρι
 Καὶ τὸ τραγοῦδι ἀρχινῶ μὲ τῇ φωνῇ γιομάτῃ·
 Πολὺς καὶ μέγας θόρυβος καὶ ταραχῆς βαζούρα⁽¹⁾,
 Στὸ νοῦ μου μέσα ἀχολογáει καὶ τῇ φωνῇ μου πνίγει,
 Χοροὶ ἀπείρων στοχασμῶν ἀπάνωτοὶ πλακώνουν,
 Μὲ βιδᾷς μεγάλης δύναμι χτυπᾷν τῇ φαντασίᾳ μου,
 Κι' ἀπὸ τῶν πρώτων τὴν ὁρμὴν προτοῦ χαμαναθήλω⁽²⁾
 Προφταίνουν ἄλλοι παρευθὺς καὶ ἄλλοι δίχως τέλος.

Φαντάξου μᾶκρος ἀμμουδιάς σ' ἀκρογιαλιά μεγάλη
 Καὶ πέλαγος ἄορατο βαθεῖα ἀνακατωμένο
 Ἀπὸ ἀνέμου ταραχῆς, συγνεφιασμένου νότου,
 Πῶς τὰ βαρεῖα τοῦ κύματα ἀμπώνουν ἕνα τ' ἄλλο
 Καὶ πρὶν τὸ πρῶτο ἀποσυρθῇ κατόπι τ' ἄλλο φτάνει,
 Ἀντιχτυποῦνται, ὑψώνονται καὶ τὸν ἀφρὸ τους σμίγουν,
 Ἔτσι κ' ἐμένα πολιορκᾷν διαλογισμοὶ τῇ γνώσι
 Καὶ ποῦ νὰ βάλῃ τὴν ἀρχὴν καὶ ποῦ νὰ βάλῃ τέλος ;
 Ἀκλούθα, λύρα, ν' ἀντηχῇς στοῦ δοξαριοῦ τοὺς χτύπους·
 Τί θέατρο μαγευτικὸ ξανοίγεται μπροστά μου,
 Τί αἴσθησες ἡδονικῆς γλυκῆς μὲ γαργαλίζουν !
 Πλατὺς, μέγας οὐρανός, ἀχτινοβόλος ἥλιος,
 Ποῦ τὸν λαμπρύνει ἡμερινός, τῇ νύχτᾳ στολισμένος
 Ἀπ' ἄστρα ἀναρίθμητα κι' ἀπ' ἄστατο φεγγάρι,
 Γῆ χωρισμένη σὲ βουνὰ καὶ σὲ ὑγρὰ πελάγη,
 Μὲ ὑπερήφανες κορφές, στεφανωμένες ράχες,
 Ἀπὸ δασόφυλλα δεντρά, μὲ ποταμοὺς αἰώνιους·
 Μορφές ποικίλες ζωντανῶν εἰς τῆς στεριᾶς τὴν ὄψι,
 Μὲς στὰ βαθεῖα τῆς θάλασσας στὸν ἀλαφρὸν ἄερα.

Κυττάζω τὸ τριαντάφυλλο, τὸ κόκκινὸ τοῦ χρώμα
 Καὶ τοῦ σεμνοῦ καρούφαλου⁽³⁾ ἢ μυρωδιὰ μὲ ἡδύνει
 Νοιώθω τὸ μέλι τὸ γλυκὸ κι' ὁ ζέφυρος μὲ κρούει
 Χαϊδευτικὰ στὸ πρόσωπο μὲ τίς γλυκειές του αὔρες,
 Ἀκούω τὸ μουρμούρισμα τῆς κρυσταλλένιας βρύσης·
 ..... τὰ νοιώθω ὁλόγυρά μου.
 Ὡς μέρη μόνον χωριστὰ μακρυὰ ὅχ τὸν ἑαυτό μου,
 Μηδὲ καθὼς τὸ χέρι μου, ποῦ ψηλαφώντας βάνει
 Στὴν ἑκτασί μου σύνορα, τὸ νοιώθω καὶ μὲ νοιώθει·
 ..... δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ κόσμος,
 Μόν' ἂν δὲν εἰμ' ἐγὼ αὐτός καὶ δὲν τὸν ἔχω κάμει,
 Εἶμαι τῆς χτίσης βασιλεῖς .....

(1) Βαζούρα=βοή μεγάλη.

(2) Προτοῦ ἀρχίσω νὰ πᾶρῃ ἀπάνω μου. Προτοῦ συνέλθω.

(3) Καρούφαλο. Γιαννιώτικο. Γαρύφαλο.

Ἐγὼ σκεπάζω χρονικῆς⁽¹⁾ ἀπὸ ξανθὰ ἀστάχια
τοὺς εὐρυχώρους κάμπους μου· Τὰ πλούσια κοπάδια
βοσκᾶν παντοῦ ὑπήκοα στὸν τόνο τῆς φωνῆς μου.

Καὶ στὴν ὁρμὴ τοῦ βέλους μου τὸ ἄγριο γίδι πέφτει.

καὶ τ' ἄχυμο σταφύλι
Ποτάμια ρέει νέκταρος πρὸς ἡδονὴ δική μου.

Ὁ Ἀρβανίτης^(*)

Μόνε εἶπες Ἀρβανίτη,
Σὰν νὰ λέγῃς κλεισοσπίτη·
Εἶδε βιὸ αὐτὸ τ' ἄγριμι ;
Ὅρνιο τρέχει στὸ ψοφίμι.
Ἄλλο τόσο εἶναι φίλος,
Ὅσο ὁ λυσσασμένος σκύλος.
Τοῦ Ἀρβανίτη πρώτη χάρι
Ὅ,τι ἔχεις νὰ στὸ πάρῃ.
Ποῦ σταθῇ, καὶ ποῦ περάσῃ,
Ὅ,τι βρῇ θὰ τὸ χαλάσῃ.
Ὅλο ὅλο ἡ τιμὴ του
Κρέμεται ὄχ τήν... πορδὴ του !
Πάστρα λέει μὲ τὸ στόμα
Κι' εἶναι ἀκέριος ὅλο βρώμα·
Προκοπὴ σὰν τ' ἄγριο γίδι,
Στὴν κακία τέλειο φίδι.
Ἄντα θέλῃ νὰ εὐγενίσῃ,
Πρῶτος λόγος θὰ σὲ βρίσῃ·
Ὡς καὶ τοὺς διακοναρέους
Τοὺς μετράει νοικοκυρέους.

(1) Γιαννιώτικη ἔκφρασις. Διαρκῶς, κάθε χρόνο.

(*) Ἀνέκδοτο.

Τ' ἄλλουνοῦ λιανὸ⁽¹⁾ φτονάει,
Δὲ χορταίνει, ὅλο πεινάει.
Στὸ καλύβι ποῦ φωλιάζει
Κάνα εἶδος δὲν ποτάζει⁽²⁾,
Κιαπὲ μόνε ἀπέκει βγῆκε,
Σ' ἄρχοντιὲς αὐτὸς ἐμπήκε.
Εἶναι ὁ Σκέντος τοῦ Σκεντέρη,
Πρέπει ὁ κόσμος νὰ τὸν ξέρῃ.
Σὰν θελήσῃς
Νὰ μισήσῃς
Τὴ ζωὴ σου
Καὶ τιμὴ σου,
Ν' ἀρνηθῇς καὶ βιὸ καὶ σπίτι,
Πιάσε φίλο Ἀρβανίτη ! . .

Φεγγάρι μου^(*)

Φεγγάρι μου παραλαμπρό,
Ποῦ πᾶς στ' ἀμάξι τ' ἀργυρὸ
Καὶ σιγανὰ κινιέσαι ;⁽³⁾
Σὲ ποιά μεριά χασομερᾷς
Καὶ κάθε βράδῃ ἀργοπορᾷς ;
Στὸν Ἐνδυμίωνά σου,
Στὸν τρυφερὸ ἔρωτά σου ;
Ἀγάπης τάχα τὴ φωτιά
Καὶ σὺ τὴ νοιώθεις σαΐτιά ;
Ὅχ τῆς ἀγάπης τὸν καῦμό
Καὶ σὺ δὲν ἡῶρες γλυτρωμό ;

Ἀρετὴ καὶ Κακία

Δυὸ εἶν' οἱ δρόμοι τῆς ζωῆς
Ποῦ οἱ ἄνθρωποι τρέχουν
Καὶ τὸ συμφέρο τους νὰ βροῦν
ὅλοι σ' αὐτοὺς παντέχουν.

(1) Λιανό—τὰ λεπτά, τὰ ψιλὰ.

(2) Τίποτε δὲν ἐξουσιάζει. Τὰ ἔχει, δηλαδή, ὅλα κλεμμένα !

(3) Ἐδῶ προφανῶς ὁ ἀντιγραφεὺς παρέλειψε ἓνα στίχο. Ἴσως
νὰ εἶχε ἔτσι : Σὰν τί νὰ συλλογιέσαι καὶ σιγανὰ κινιέσαι ;

(*) Ἀνέκδοτο, παρμένο ἀπὸ τὰ χειρόγραφα μας.

"Ο ἕνας εἶν' τῆς Ἀρετῆς,
 'Ο ἄλλος τῆς Κακίας,
 Τούτους κι' ἐκεῖνοι τοὺς θαρροῦν
 Γιά δρόμους εὐτυχίας.
 'Αθῶο τ' ἀνήλικο παιδί
 Τὸ δίστρατο πρίν φθάσῃ,
 'Απὸ τὸ δρόμο τὸν κοινό,
 Σὲ δλους θὰ περάσῃ.
 'Ο νέος ὅμως σὰν ἐρθῇ
 Στοῦ λογικοῦ τὴν κρίσι,
 Καὶ τὸ καλὸ ἀπ' τὸ κακὸ
 Μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ,
 Διαλέγει τότε τῆς ζωῆς
 Τὸ δρόμο ὅπου νομίζει
 Τὴν εὐτυχία του νὰ βρῇ
 Καὶ τ' ἀγαθὰ ἐλπίζει.
 "Οντας λοιπὸν ὁ Ἡρακλῆς
 Σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία,
 Σ' ἀγῶνα εὐρέθη λογισμῶν
 Καὶ σ' ἄκραν ἀπορία.
 Ν' ἀποφασίσῃ δὲν τολμάει
 Ποιὸ δρόμο νὰ διαλέξῃ,
 Φοβούμενος μὴ γελαστῇ
 Κι' ἡ διάκρισι τοῦ φταιῖν.
 Στῆς ταραχῆς του τὴν ἀκμή,
 Βγαίνει ἀπελπισμένος
 Καὶ κάθεται σὲ μοναξιά
 Βαρεῖα συλλογισμένως.
 Ἐκεῖ γυναικες δυὸ ψηλές
 Τοῦ φαίνονται μπροστά του
 'Οποῦ κινιῶνται πρὸς αὐτὸν
 καὶ πῆγαιναν κοντά του (*).

(*) Στὰ χειρόγραφα μας τὸ ποίημα τελειώνει ἐδῶ. Ὁ ἀντι-
 γραφεὺς πιθανῶς νὰ μὴ τὸ εἶχε ὁλόκληρο ἢ νὰ παρέλειψε ἐκ πα-
 ραδρομῆς τὴ συνέχεια, γιατί δὲν φαίνεται πιθανὸ νὰ ἔμεινε ἀτε-
 λείωτο ἀπὸ τὸν ποιητὴ, ἐνόσω τὸ ποίημα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ τελευ-
 ταια, ὅπως δείχνει τὸ ὄλον τοῦ ὕφους.

Οἱ τηγανίτες τοῦ Ταλιαπιέρα (*)

Ἀναχωρᾶτε, φιλοσοφία
 Καὶ λογομέτρα, πολιτικὴ!
 Μακρυὰ φυγᾶτε, ἡγεμονία
 Καὶ πᾶσα τάξι εὐγενική!
 Ἐλᾶτε, ἀγάπη, σωστὴ φιλία,
 Ἀπλὴ καὶ ἴσια, καλὴ καρδιά,
 Χαρὰ καὶ γέλια κι' ἰσοτιμία
 Στὴ συντροφιά μας τούτ' τῇ βραδυά,
 Φιλοδοξία καὶ φιλαυτία
 Δὲν ἔχουν τόπο, ποῦ νὰ σταθοῦν·
 Ὑπερηφάνεια καὶ φαντασία
 Ἐδῶ ἀπόψε νὰ μὴ βρεθοῦν.
 Γερά τὰ δόντια, καλὸ στομάχι,
 Καὶ καταπιῶνα μακρύν, πλατύ,
 Ἀπὸ τοὺς φίλους καθέναν νᾶχῃ
 Κι' ὀρεξιν ὅλοι καὶ δυνατὴ.
 Ἐδῶ δὲν εἶναι λογομαχίες
 Γιά νόμους, τάχα, καὶ διαταγές·
 Τιμές δὲν εἶναι γιά προεδρίες,
 Μεγαλωσύνες καὶ προσταγές.
 Γιομάτο στόμα, δοντιῶν φροντίδα,
 Συχνὸ κατάπιμα ἡδονικό,
 Οὐσία, γέψι, κοιλιᾶς ἐλπίδα,
 Καὶ συχνορούφημα πιωτὸ γλυκό.
 Ἐλᾶτε, φίλοι, συμμαζωχτήτε,
 Στὸ τοιμασμένο τοῦτο σκαμνί,
 Ἀπλῶστε χέρι καὶ μὴν ἀργεῖτε,
 Στῶν τηγανίτων τὴν ἡδονή.

(*) Ὁ Ταλιαπιέρας ἢ Ταγιαπιέρας ἢ Ταλιαπέτρος, τις τηγα-
 νίτες τοῦ ὁποῦ ἐκθειάζει ὁ Βηλαρᾶς, ἦταν λατροφιλόσοφος Ζα-
 κύνθιος, γεννηθεὶς τὸ 1777. Ὄταν οἱ Γάλλοι τὸ 1797 κατέλαβον
 τὴ Ζάκυνθο, ἐξετέθη ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας καὶ τὸν ἄλλο χρόνον
 μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ρωσσο-Τούρκων ἔφυγε γιὰ τὸ Παρίσι,
 ὅπου σπούδασε λατρικὴ καὶ ζωγραφικὴ. Μετὰ τὴν σπουδὴν
 πῆγε στὰ Γιάννινα ὡς γιατρός τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ· ἐκεῖ δὲ ἔμεινε
 μέχρι τοῦ 1820, ὅποτε ὁ Ἀλῆς ἐπολιορκήθη ἀπὸ τὰ Σουλτανικὰ
 στρατεύματα.

Στὴ Ζάκυνθο, ποῦ ξαναγύρισε, κάθισε 6 μῆνες φυλακὴ ὡς με-
 ταρρυθμιστὴς καὶ ἀπὸ κεῖ πῆγε στὸ Ναύπλιο σὸν Καποδίστρια,
 μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ ὁποῦ ἐπανέστρεψε στὴ Ζάκυνθο.

Τὸν Ταλιαπιέρα σατυρίζει κι' ὁ Σολωμὸς στὸ «Ἱατροσυμ-
 βούλιον».

"Ω τηγανίτες καλοφκιασμένες,
 "Ω τηγανίτες με τὸ σωρό,
 Ζαχαρωμένες καὶ μελωμένες
 Καὶ με σουσάμι τ' ἀσπρουδερό.
 "Ω τηγανίτες! ὦ νοστιμάδα!
 "Ω νοικοκύρης! ὦ συνοδεία!
 "Ω εὐχαρίστησι! ὦ τί γλυκάδα!
 "Ω χαροκόπα, καλὴ βραδυά!
 Νὰ ζήσης, φίλε, κύρ Ταλιαπιέρα,
 Εὐτυχισμένος καιρὸν πολὺ
 Καὶ πᾶσα νύχτα καὶ πᾶσα ἡμέρα
 'Οχ τὴ ζωὴ σου νὰ εἶναι καλὴ.
 'Αφήστε, φίλοι, τὰ χασομέρια,
 'Ανοίξτε στόμα κι' ἀπλώστε χέρια,
 'Απλώστε πάρτε, κιαπὲ βουτᾶτε
 Στὸ μέλι μέσα προμοιοῦ νὰ φᾶτε.
 Παιῖδι μου, κέρνα, τὸ ποτηράκι,
 Μὴ τὸ γιομίζης ἀπὸ λιγάκι.
 Δὲν εἶν' τοῦ κράσου αὐτὸ τὸ αἶμα,
 Πολὺ νὰ πιοῦμε, μόν' εἶν' τὸ πνέμα,
 Κέρν' ἀπὸ λίγο, γιὰ ὄρεξί μας,
 Καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴ χώνεψί μας.
 Μασᾶτ' ὡς τόσο καὶ καταπιέτε,
 Τὸ ποτηράκι ἀδειῶστε, πιέτε.
 Κιαπὲ κατόπι σὰν ἀποφᾶτε,
 "Οσο θελήσῃτε φυσιολογᾶτε.
 'Ο 'Ιπποκράτης δὲν ἔχει τώρα
 Στὶς τηγανίτες καθόλου χώρα.
 Γιὰ τηγανίτες αὐτὸς δὲν λέγει
 Κι' ἀνίσως εἶπε, ποιὸς τοῦ τὸ στρέγει;
 "Αν εἶπε βλάβουν, μὲ συμπαθάει,
 Γιατὶ ἀπὸ τοῦτες δὲν ἔχει φάει.
 Γιὰ φᾶτε, φίλοι, καὶ μὴ τραβιέστε,
 Πῶς θὰ χωνέψτε μὴ συλλογιέστε.
 'Αλέθει ὁ μύλος; ρίξτου νὰ ἀλέσῃ
 Κριθάρι, στάρι, ὅτι μπορέσῃ.
 Μόν' ἄντα τρώτε, νὰ φυλαχτήτε
 Νὰ μὴ γελάτε, νὰ μὴ πνιγῇτε.
 Κι' ἀγάλλι γάλλι, μὴ λαιμαργάτε,
 'Εσεῖς ποὺ εἴστε θελά τις φᾶτε.
 Μὴ ἔτσι ἀφύσικα καὶ ὄλοι ἀντάμα
 σὰν τ' ἄγρια ὄρνια στὸ ψόφιο πρᾶμμα.

Μὲ τάξι πᾶρτε, μὲ τὴν ἀράδα
 Γιὰ νὰ πεικάσετε (1) καὶ νοστιμάδα.
 Δὲν εἶναι ἔτσι κύρ Ταλιαπιέρα,
 "Ἡ λέγω τάχα τὴ νύχτα μέρα;
 "Ανίσως φίλε, θαρρεῖς πῶς σφάλλω
 "Εγὼ σωπαίνω, δὲν κρένω ἄλλο.
 Κι' ὁ Παπαγιάννης αὐτὴν τὴν κρίσι,
 Σὰν ἱερέας ὅς μᾶς χωρίσῃ.
 Πῶς λὲς Ζαγόρι, ὁποῦ γνωρίζεις
 καλὰ σὲ ταῦτα, ν' ἀποφασίζης;
 Γιὰ τὸ τραπέζι, γιὰ τὸ ποτήρι,
 Ποτὲ δὲν κάνει τινὸς χατήρι.
 Κι' αὐτὸ σ' ἂν θέλεις νὰ τὸ διαλέξῃ
 'Αφίνω πάλι τὸν κύρ 'Αλέξη,
 Ποὺ ἀλήθεια τρώγει καὶ κοκκινίζει,
 Μόνε σὲ τέτοια γλῶσσα ὀρίζει.
 Κι' ἔχω μαρτύρους νὰ βεβαιώσουν
 Καὶ τὴν ἀλήθεια νὰ μὴ προδώσουν.
 "Εχω κύρ Σπύρο τὸν 'Αλαμάνο,
 'Οποῦ μετάνοια βαθεῖα τοῦ κάνω,
 Τὸν Μπεκιαρούλη, ποὺ συχνοπίνει,
 Τὸν Νικολάκη, ποὺ καταπίνει.
 Κι' ὁ Μπρουτζος σ' τοὺτους κι' ὁ Οἰκονομάτης,
 Γραμματισμένος, ἀνοιχτομάτης,
 'Αφοῦ καὶ δώσουν τὴ μαρτυρία
 Δὲν εἶναι ἄλλη ἀντιλογία.
 Στὴν ὑγείᾳ τοῦ νοικοκύρη
 Φίλοι ἀδειῶστε τὸ ποτήρι.
 Κι' εὐχηθῇτε του νὰ ζῇ
 Μὲ τοὺς φίλους του μαζύ.

Τὸ κάστρο τῆς Πανόρμου (*)

Στρίψτε τίς πλώρες ἄφοβα θαλασσοπόροι ξένοι,
 Θάλασσα μὲς τὸ Πάνορμο, θυμὸς ἀνέμων, σβένει.
 Κι' αὐτὸ ὁποῦ στὸ μέτωπο μοῦ βλέπετε σὰν ἄστρο,
 Εἶναι τῆς νίκης τρόπαιο ἀστραποβόλο κάστρο.

(1) Γιὰ νὰ νοιώσετε, νὰ καταλάβετε.

(*) 'Ανέκδοτο. Κ' εἶναι τὸ μόνο τραγούδι τοῦ Βηλαρᾶ ποὺ ἐξυμνεῖ τὸν 'Αλῆ Πασᾶ. 'Ἡ Πανόρμος εἶναι τὸ σημερινὸ Πόρτο Παλέρμο, τὸ λιμάνι τῆς ἡρωϊκῆς Χειμάρρας. Τὴν Πανόρμο ἀναφέρει καὶ ὁ Στράβων, γράφοντας πῶς εἶναι μεγάλο λιμάνι τοῦ Ὠρικοῦ στὸ μέσον τῶν 'Ακροκεραυνίων ὀρέων.

Νυφάδες Χειμαρριώτισσες τ' ἀνάστησαν με ζήλο,
 "Αφιλο πρὸς τοὺς ἀφίλους καὶ πρὸς τοὺς φίλους φίλο.
 Μ' ἐγνώρισε ὁ Φαέθοντας, μ' εἶχε παλιοῦθε ὁ Πύρρος,
 Ἀλῆς, ὁ μέγας με κράται, Τεπελενιώτης ἥρως,
 Ἀφέντης πληρεξούσιος στῆς Ἡπειρος τὰ μέρη
 Καὶ στρατηγὸς ἀσύγκριτος με τὸ σπαθί στο χέρι.
 Πέντε μυριάδες στράτευμα κρατάει στὸν ὄρισμό του,
 Ἀγρυπνος πάντα κι' ἄφοβος ἐνάντια στὸν ὀχτρὸ του,
 Στὰ Γιάννινα ἀναπαύεται τ' ἀντρεῖο τὸ λιοντάρι
 Τῆς Ἀθηνᾶς τὸ γέννημα, τ' ἀνάθρεμα τοῦ Ἄρη.

Ἡ πυρκαϊὰ τῶν Ἰωαννίνων

Ποιὸς ἔχει πέτρινη καρδιά γιὰ νὰ μὴ νοιώσῃ πόνο,
 Μὲ τὸ κακὸ ποὺ γίνηκε τὸ φετεινὸ τὸ χρόνο,
 Κακὸ μεγάλο καὶ φριχτὸ ὁποῦ νοικοκυραῖοι
 Σὲ μιὰ στιγμὴν ἀπόμειναν γυμνοὶ διακονιαραῖοι,
 Βιό τους καὶ σπίτια, μ' Ἰδρωτὰ πολὺν ἀποχτημένα,
 Νὰ τὰ ἴδουῖν οἱ ἄθλιοι ὄχ τῇ φωτιᾷ καμμένα,
 Κι' ἀντὶς σὲ στρώματα ψηλὰ καὶ πλούσια στολισμένα
 Κοίτουνται τώρα κατὰ γῆς με χέρια σταυρωμένα.
 Ὡ θέαμα ἐλεεινὸ! καὶ ποιὸς νὰ σᾶς κυττάζῃ
 Χωρὶς νὰ κλάψῃ ἀπὸ καρδιάς, χωρὶς ν' ἀναστενάζῃ;
 Ἀχ! νὰ παίζε σὶτὸ χέρι μου ποιητικὸ κοντύλι
 Νὰ ἱστορήσω, ὡς ἤθελα, με τέχνη αὐτὴ τὴν ὕλη!
 Γιατὶ ἀκλούθησαν πολλὰ συμβεβηκὰ μεγάλα,
 Ἐγὼ δὲν εἶδα βέβαια ποτέ μου τέτοια ἄλλα,
 Κι' ἂν εἶχα ἴδῃ καὶ ἄλλοτε με τοῦτα δὲν ὁμοιάζουν,
 Ἐτοῦτα εἶνε ἀλλόκοτα, διόλου παραλλάζουν,
 Δὲν εἶναι τῆς πυρκαϊᾶς τὰ ὅσα προξενάει,
 Μόν' εἶναι κάτι εἰδίσματα καθέναν ν' ἀποράῃ.
 Στοὺς χιλίους ὀχτακόσιους δυό, τὸ μῆνα ποὺ θερίζουν,
 κι' ὁποῦ γι' αὐτὸ καὶ θεριστὴ κοινὰ ὀνοματίζονται,
 Καὶ σίς ἐννιά καὶ εἴκοσι τοῦ ἴδιου μῆνα ἐγίνη
 Αὐτὴ ἡ φωτιά, ποὺ σ' ὄλους μας τρομάρες τόσες δίνει.
 Δυὸ ὥρες ἦταν τῆς νυχτὸς, ὁπώδωκε τῇ φάλια
 Καὶ ἀντράλωσε ὑστερώτερα τοῦ κόσμου τὰ κεφάλια.
 Τρεῖς ὥρες μόνον φτούρησε κι' ἂν φτούραγε ἀκόμα
 Ἡ χώρα θὰ σωριάζονταν καμμένο μαυρὸ χῶμα.
 Ἐπρωτοφάνηκεν, ὡς λέν, μες στοῦ Κώστα—Πολίτη
 Ὁχ τάργαστήρι, κολλητὰ στὴν πόρτα ἀπὸ τὸ σπῆτι,

Καὶ ἀπέκει, με ἀπίστευτη καὶ ἄκρα γρηγοράδα,
 Ἄναψε εὐτὺς τῆς γειτονιάς καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη ἀράδα.
 Φυσάει νότος καὶ βορρᾶς καὶ τῇ φωτιᾷ φουσκώνουν
 Τὶς φλόγες καὶ τὰ κάρβουνα στὰ σύγνεφα σηκώνουν,
 Πέφτουν οἱ τοῖχοι κι' οἱ σκεπὲς κι' ὁ τόπος ἀντηχάει,
 Κι' ὁ κουρνιαχτὸς με τὸν καπνὸ στὰ ὕψη ἀπετάει.
 Θαμπώνουν τ' ἀστρία τοῦρανοῦ καὶ τὸ σκοτάδι ἀξαίνει,
 Κι' ἡ φλόγα φοβερώτερα τὸν Ἄδη παρασταίνει.
 Ὡ θέ μου, τί ἀλλαλαγμοί, τί φόβος στοῦ λαοῦ σου!
 «Πᾶψε», φωνάζουν κλαίοντας, «ντὲ πᾶψε τὸ θυμὸ σου».
 Γυναῖκες ἄντρες καὶ παιδιὰ, γερόντοι, γρηῆς καὶ νέοι,
 Ἀνάκατα καὶ Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι.
 Ὀρηνοῦν τῇ δυστυχίᾳ τοὺς ἀπελπισμένοι τρέχουν,
 Ποῦ νὰ σταθοῦν καὶ ποῦ νὰ πᾶν τελείως δὲν κατέχουν.
 Ὀμπρός, ὀπίσω περπατοῦν, χωρὶς σκοπὸ κινιοῦνται,
 Φωνάζουν, κλαῖν ἀδιάκοπα καὶ μὲν παραπονιοῦνται,
 Μηδὲ τοὺς ἔρχονταν στὸ νοῦ νὰ τρέξουν νὰ πασκίσουν
 νὰ καταπᾶσουν τὸ κακὸ καὶ τῇ φωτιᾷ νὰ σβύσουν.
 Παρὰ συμβαίνει κι' ἔξαφνα με βιά πολλὴ ἀβγατάει,
 Κι' ὁ κόσμος ἐλαχτάρισε, νοῦ μέτρα δὲν κρατάει,
 Κι' ἀπὲ ἡ λαχτάρᾳ τῆς φωτιᾶς με ἄλλο δὲν ταιριάζει
 Κι' ἐκεῖνα ποὺ δὲν θέλουμε νὰ κάμωμε μᾶς βιάζει.
 Ὁ ἄξιος γίνεται δειλός, ὁ φρόνιμος τὰ χάνει,
 Τὴν ἐντροπὴν ὁ ἄνθρωπος στὴν ἄκρα τότε βάνει.
 Πόσες κυρὲς κι' ἀρχόντισσες ἀπὸ τὴν πρώτη τάξι,
 —Τί καταφρόνια ἀνέλπιστη! Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ!—
 Ὅποῦ δὲν πηγαινάν ποτέ, ἀπὸ μιὰ πόρτα σ' ἄλλη,
 Χωρὶς δουλεύτρων συνοδείᾳ καὶ συνοδείᾳ μεγάλῃ,
 Στὶς στρατὲς καταμόναχες κι' ἀστόλιστες γυρίζουν
 Ἐκστατικὲς στὴν τύχη τοὺς κι' ἀπελπισμένους φρίζουν!
 Πολλοὶ ὄχ τὸν ὕπνο ὡς βρέθηκαν, γυμνοὶ, μισοντυμένοι,
 Ἐτσι σηκώνονται ἄθελα καὶ φεύγουν ζαλισμένοι.
 Ἀπὸ μεγάλους καὶ μικροὺς ἐγιόμωσαν οἱ στρατὲς
 Τὰ πράγματά τοὺς φέροντας σὲ χέρια καὶ σὲ πλάτες.
 Ποιὸς σκουτικὰ ἐκουβάλαγε καὶ ποιὸς ἀγγεῖα, κασέλες.
 Σᾶν οἱ φορτωστρὲς πηγαινάν κυράδες καὶ κοπέλες.
 Ἀφέντης τὸ κοπέλι τοῦ ὀγλήγορα φορτώνει
 Κι' ὅσο κι' ἡ εὐγενεῖα τοῦ βαστάει τὸ σηκώνει.
 Σᾶν τὰ μηρμύγκια ποὺ ἄντα βροῦν παρέκει ὄχ τῇ φωλῇ
 Σωρὸ ἀπὸ σκύβαλα λιανὰ ἢ ἄλλο γιὰ σοδεῖά τοὺς [τοὺς
 Κινᾶν κοπάδι βιαστικά, κατόπι ἕνα τ' ἄλλο,
 Ποιὸ νὰ σηκώσῃ πρόθυμο μοιράδι πλιὸ μεγάλο
 Καὶ βλέπει, ἄδεια ἀνάκατα μαζὺ καὶ φορτωμένα,
 Νὰ μπαινοβγαίνουν ἄκοπα πυκνὰ ἀπανωτιασμένα,

Νά τρέχουν, νά στριμώνουνται, νά πᾶν καὶ νά γυρίζουν,
 "Ἐτοι στοὺς δρόμους ὁ λαὸς σὲ πλήθος τριγυρίζουν.
 Μόν' τῆς φωτιᾶς ἡ ἀφορμὴ ἐγένηκεν αἰτία
 Νά γεννηθῇ ἄλλο βάσανο καὶ ἄλλη τιμωρία·
 Ἀρματωμένοι Λιάπηδες ἐδῶ κι' ἐκεῖ κυττάζουν
 Καὶ ὅτι ἀντέσουν ἀδραχτοὺν καὶ ληστρικά τ' ἀρπάζουν,
 Καὶ ὅσους κάτι ὄχ τῇ φωτιά με κίνδυνο γλυτρώνουν,
 Ὅχ τῇ φωτιά ἀσπλαχνότεροι τελείως τοὺς γυμνώνουν.
 Κι' αὐτὸ πολλοὶ τὸ ἔπαθαν ἀπὸ ἀδυναμιά τους
 Νάντισταθοῦν ὡς ἔπρεπε σὲ τέτοια συμφορὰ τους.
 Ἐκείνου ὅμως ἔπαινος μὲ δίκηο θά τοῦ γένῃ,
 Γιατί δὲν εἶναι ὁμοῖος τοῦ στής γῆς τὴν οἰκουμένη,
 Ποὺ δίχως φόβο ἢ σύγχυσι 'χ τὸ σπῖτι του κινδύντας
 Κουτὶ βαρὺ πετραδικὰ παραμελεῖ βαστώντας,
 Μ' ὀχτῶ χιλιάδες μετρητὰ σ' ἀσήμι φορτωμένους
 Καὶ στοὶ ποδάρη ἀπὸ κορφὴ μεγάλο λαβωμένους,
 Σὰν παλληκάρη ἐρρίχτηκε μὲ τὸ σπαθὶ στοὺς χέρι
 Καὶ σὲ μεριά τ' ἀπόθεσε μάσφαια σὰν ξεφτέρη,
 Καὶ πέρνοντας τὴ σύζυγο ὡσάν τουρβᾶ στὸν ὦμο
 Σ' εἴκοσι πέντε Λιάπηδες μεγάλο χύνει τρόμο.

Καλότυχοι ὅσοι ἠμπόρεσαν στὴ φόβια νύχτα ἐκείνη
 καρδιά νά δείξουν σταθερή, καρδιά μ' ἀγαθωσύνη,
 Καὶ τὸ καλὸ προξένησαν κατὰ τὴ δύναμὶ τους
 Καὶ τοὺς λοιποὺς ὠφέλησαν μαζὺ μὲ τὴν ψυχὴ τους·
 Σὰν πῶς τυχαίνει ὅλοι μας νά τὸν εὐχαριστοῦμε
 Τὸ Δάσκαλό μας (1) τὸ σοφὸ καὶ νά τὸν συγχαροῦμε,
 Ὅπου, σὰν εἶδε τὴ φωτιά, χωρὶς καιρὸ νά χάσῃ,
 Μὲς στοὺς σκολεῖο ἐβρέθηκε τὴ βλάβη νά προφθάσῃ,
 Μὲ κόπο συγκρατούμενο, μ' ἀγῶνα ποὺ ξεδεύει
 Τὴ βιβλιοθήκη σωριαστὴ μὲς τὴν αὐλὴ μουσκεύει.
 Ἀληθινὰ δὲν ἔσωσε ὡς κεῖ ἡ φωτιά νά βλάβῃ,
 Μὲ νάφτανε δὲ γέγονταν βρεμμένη νά τὴν κάψῃ.
 Νά! τί θά πῇ στὸν ἄνθρωπο ἡ γνῶσι, ποὺ ἡξεύρει,
 Ὅ,τι χιλιάδες δὲ νογᾶν, μονάχη νά ἐφεύρῃ!

Ὡς τόσο βόσκει ἡ φωτιά καὶ γύρω προχωράει
 Μηδὲ τινὰς ἐφθόνιζε, τὸ κάψιμο ἀβγατάει.
 Ἀνθρώποι δὲν εὐρίσκονταν γιὰ νά τὴν ἐμποδίσουν,
 Νά κάνουν κάθε δυνατὸ νά τρέξουν νά τὴ σβύσουν.

(1) Ἐδῶ ὁ Βηλαρᾶς ὑποκρίνεται προφανῶς τὸν πραγματικῶς
 σοφὸ Δάσκαλό τοῦ Γενεῦς Μπαλάνο, τὸν ὁποῖον σατύρησε πρὸ
 ἀσπλαγχνῶς ἄλλο του τραγουδοῦ, ποὺ παραθέτουμε στὰ «Ἐλευθε-
 ριάζοντα». Ὁ Βηλαρᾶς ἐξ αἰτίας τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος τὰ
 πηγαινὲς σὰν γάτα μὲ ποντίκι, μὲ τὸ Μπαλάνο.

Ἐνας καὶ μόνος βρέθηκε μὲ φρονιμάδας μέτρα,
 μιὰ πέτρα ἄλληῶς δὲν ἔμνησκε ἀπάνω σ' ἄλλῃ πέτρα.
 Εἶγε σου καὶ τρισεῖγε σου, ἀλήθεια πατριώτη·
 Ἐσένα πρέπει ἀξίωμα, τιμὴ μὲ δίκηο πρώτη.
 Ἐσένα ὅπου ἔδειξες σωστά τὸ πόσο ἀχρήζεις
 Γιὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν ὡς πρέπει νά φροντίζεις.
 «Ἀσπρά μαστόροι» ἐφώναζες «ἐσεῖς μὴ τ' ἀψηχάτε,
 θέλετε χίλια, ἑκατό, πενήντα, δέκα νά τε!...»
 Μὲ ὑπόσχες, φοβερismoὺς καὶ ὅμοια λόγια πλήθια,
 Πολὺ καλὸ μᾶς ἔκαμες, νά εἰποῦμε τὴν ἀλήθεια,
 Κι' ἀνίσως θέλουν μερικοὶ κακόγλωσσοι νά κρίνουν
 Ὁ κόσμος ὅλος ἄδικο νά ξέρῃς πῶς τοὺς δίνουν.
 Καὶ τί νά εἰποῦν οἱ φθονεροὶ κι' ἀνέγνωμοι ὀχτροὶ σου,
 Χώρια πῶς σὺ δὲν ἔδωκες παρὰν ὄχ τὸ πουγγὶ σου;
 Πῶς οἱ μαστόροι ἀπόμειναν μὲ τὰ ταξίματά σου
 Καὶ ὕστερα πλερώθηκαν ἀπὸ τὴ γειτονιά σου;...
 Ἐσὺ ἔκαμες τὸ χρέος σου, ἐκεῖνοι πάλιν φταίγουν
 Ποὺ ἂν ἔδωκαν κατιντὶ δὲν πρέπει νά τὸ λέγουν!..

Τέλος ἀρχίνησαν πολλοὶ τὸ φόβο νά ἀφήνουν
 Καὶ τοῦ κακοῦ τ' ἀβγάτισμα ζητᾶν νά ξεμακρύνουν
 Οἱ καρδεώτεροι πηδᾶν καὶ τίς σκεπὲς πλακώνουν
 Καὶ τοὺς μαστόρους πρόθυμοι βοηθοῦν καὶ δυναμώνουν,
 Στὰ σταυροδρόμια μερικοὶ τοὺς Λιάπηδες ξετάζουν
 Κι' ἐκεῖνα ὅπου ἄρπαζαν νάφήσουν ἀναγκάζουν,
 Ἄλλοι ἀπ' ἄλλους δέχονται καὶ τὰ χρειώδη πέρουν
 Γιὰ τῆς φωτιᾶς τὸ σβύσιμο καὶ τῶν μαστόρων φέρουν·
 Συντρέχουν ὅλοι ὁμόφωνοι, μικροὶ μαζὺ μεγάλοι,
 Καθένας ὅπως τοῦκοφτε στὴν ὥρα τὸ κεφάλι,
 Κι' ἔτσι μὲ ὁ παράδειγμα μὲ τὴν καλὴ τὴν τάξι
 Ξεκόφτουν δῶ ξεκόφτουν κεῖ, γκρεμίζουν, ξεσκεπάζουν,
 Χωρὶς φωνὲς καὶ ταραχὴ κι' ἀληθινὰ κοπιάζουν·
 Σὲ λίγην ὥρα τῆς δουλειᾶς ἐφάνηκε ἡ ἐνέργεια
 Κι' ὁ νοὺς πόσο εἶναι χρήσιμος ἄντα ὁδηγάει τὰ χέρια,
 Μὲς τὰ καμμένα ἡ φωτιά περιωρισμένη μνήσκει,
 Βοσκή παρέκει νά πιαστῇ καὶ μέρος δὲν εὐρίσκει·
 Σαυτό, μιὰ κάποια χριστιανὴ ξετετραχηλισμένη,
 Στὸ πλήθος μέσα ἐχούγιαζε, κοντὰ μισοκαμμένη
 «Γιὰ πάψε ἀνθρώποι μάταιοι, γιομάτοι ἀμαρτία.
 Παρακαλέστε κλαίοντας Θεοῦ τὴν εὐσπλαχνία,
 Γιατί δὲν εἶναι βολετό, γιατί δὲν ἠμπορεῖτε
 Ὅχ τὴν οὐράνιαν ὀργὴ ποτὲ νά φυλαχτήτε·
 Ἰδέτε ἐμέν' ποὺ βρέθηκα στὸ σπῆτι μου κλεισμένη
 Κι' ἀπὸ φωτιᾶς ἀπανωτὲς παντοῦθεν κυκλωμένη,

Ἀπὸ ἀνθρώπους συνδρομὴ δὲ στρέγω νὰ ζητήσω
 Καὶ τὴν ἐλπίδα ἀπόθεσα στὸν οὐρανὸ νὰ γλύσω·
 Γονατιστὴ ἐπροσεύκομουν στὰ δάκρυα βουτημένη,
 "Ἄντα εἶδα ὀμπρὸς μου κι' ἔρχεται νειὰ λαμπροφορεμένη
 Καὶ πιάνοντάς με κοπανιά μὲ θάρρος ὁχ τὸ χέρι
 Καθὼς μὲ βλέπετε ἄβλαβη κι' ἀνέγγιγν' μὲ φέρει».
 Νὰ τὴ θωροῦν ὡς βρίσκονταν, νάκοῦν τὸ τί διηγέται
 Ἀπὸ τὰ γέλοια ὁ λαὸς μὲ δίκηο δὲν κρατιέται.
 Ὅχ! σπίτια ποὺ ἐκάγησαν, ἄχ, πλοῦτος ποὺ ἐχάθη!
 Στὰ ἄτυχα τὰ Γιάννινα τί συμφορὰ ἐστάθη!
 Ὡς τόσο ἐσβύστηκε ἡ φωτιά κοντὰ στὴν ἐκκλησίᾳ
 Τοῦ "Αἵ Νικολάου κι' ἔπαψε ἐκεῖθε ἡ δυστυχία,
 Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά ὡς τὸ τζαμί τελειώνει
 Κι' ὁ κόσμος πάει νὰ κοιμηθῇ, τὸ νοῦ του συμμαζώνει.

Ὡδὴ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν (*)

Στις λοιπὲς Μωρέα χώρες πυραμίδα Φαραῶ,
 Τρισωραῖα Τριπολίτσα, χάρες ἔχεις χίλιες δυό (¹).
 Στὸ ραχουλωτὸ σου κάμπο λείπει τ' ἄγριο τὸ κλαρί
 Καὶ ἡ Δήμητρα πλουσία καὶ ἡ Χλόη δροσερή (²).
 Κυκλικά στεφανωμένη ἓνα γύρο μὲ βουνά (³).
 Σχῆμα φέρεις μιᾶς κορώνας, ἄλλης ὅμοια πουθενά·
 "Ὀλὴ περιτειχισμένη, στοὺς κακοὺς προφυλακή,
 Ἀριθμῶν πλανήτων ἔχεις, θύρες τόσες ἔδω καὶ κεῖ:
 Τοῦ καλοκαιριοῦ τίς κάψες συγκερνάει συχνὴ βροχή,
 Δροσεροὶ οἱ ζέφυροί σου, αὔρες δίχως ταραχή!
 Ἡ ὑγεία κι' εὐρωστία, δῶρο φύσης χρονικό,
 Γιὰ τὴ θέσι, γιὰ τὸ κλίμα καὶ γιὰ ἀγέρα παστρικό.
 Τὸ νερὸ σου αὐτὸ τῆς μάννας πλήθιο σ' ὅλο τὸν καιρὸ,
 Ἀλλ' ἡ μάννα πλημμυρίζει κι' ἀναβράει καθαρὸ,
 Τῆς χερσόνησός σου ὅλης ἀποθήκη καὶ σκεπὴ,
 Προϊόντα κάθε μέρους ἔχεις δίχως διακοπή.

(*) Στὰ χειρόγραφα μας ὑπάρχουν οἱ ἑξῆς παραλλαγές στὴν ὠδὴ αὐτή:

- (1) Ὡ Τριπολιτσᾶ ὠραία καὶ καθέδρα τοῦ Μωρηᾶ
 Καὶ στὸ κέντρο ἀπ' ὅσες ἔχεις πολιτείες ἢ χωριά.
- (2) Μὲν ἡ Δήμητρα ἔχει πλούσια, μόν' ἡ Χλόη δροσερή.
- (3) Μὲ πολύκορφα βουνά.

Θησαυρὸν ἀξιάζει ὅλον κάθε σου μιὰ πιθαμή,
 Βρύσις ἄστιφτη σὲ ὄλα, σὲ κρασί καὶ σὲ ψωμί.
 Εὐπρεπίζει σου τὰ μέσα τῆς ἀπλότης ὁ ρυθμὸς (¹)
 Περιττὸς τῆς πολυτέλειας ὁ πολυπλασιασμός,
 "Ἐχεις, ξένε, νὰ θαυμάζης καὶ στὰ ἔξω ὅπ' εὐγῆς,
 Κάθε γένους προκομμένων περιέργειας εἶναι γῆς·
 Πλὴν στὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων, στὴν εὐγένεια καὶ τιμῇ,
 Στὴν πολλὴ φιλοξενία ἄλλη πλιά εὐδοκιμεῖ;

Παλινωδία ὁμοιοκατάληκτη (*)

Ὡ ἀχρεῖα, τρισαχρεῖα, ἄλλη γῆ τοῦ Φαραῶ,
 Τριπολίτσα τοῦ Μωρέως, μὲ πληγὲς εἴκοσι δυό (²),
 Στὸν κοντοστενὸ σου κάμπο μήτε δέντρο εἴτε κλαρί,
 Μήτε ἴσκιος, μήτε ἄνθη, μήτε βρύσι δροσερή,
 Πανταχοῦθε σφαλισμένη μ' ἀσβεστόχτιστα βουνά,
 Μήτε ἀγρίμι, μήτε κοῦκκος δὲν φωλιάζει πουθενά.
 Μὲ τοιχόκαστρο φραγμένη, καταδίκης φυλακή,
 Καὶ μ' ἑπτὰ μεγάλες τρύπες μὲς στὸ φράχτη ἔδω καὶ κεῖ,
 Ἐξὺ μῆνες μὲ τὸ χιόνι κι' ἄλλους τόσους μὲ βροχή,
 Συγνεφία ἡμέρα νύχτα καὶ ἀνέμων ταραχή·
 Ὁ ἀέρας, ἡ πλευρίτις ἢ συνάχι χρονικό,
 Καὶ τὸ χῶμα, σκόνη, πέτρες κι' ἀγριολίθι παστρικό.
 Μοναχὸ νερὸ τῆς μάννας (³) σ' ἓνα ξάστερο καιρὸ
 Ἄν δὲν βρέξη δέκα μέρες, τότε τῶχεις καθαρὸ.
 Σουβλερὰ λανάρια δρόμοι, σπίτια, τοῖχοι καὶ σκεπὴ
 Καὶ τ' αὐλάκια ἀπὸ τίς χρεῖες πρόθυρη ἀποκοπή.
 Τὰ περβόλια ἄγρια ἀγκάθια, οἱ αὐλὲς μιὰ πιθαμή,
 Τὸ κρασί ρετσινοζούμι, μὲ τὴν αἶτρα (⁴) τὸ ψωμί.
 Κουνουπιῶν, μυγῶν καὶ ψύλλων δίχως μέτρον ἀριθμός,
 Οἱ κορέοι πάλιν τούτων ὁ πολλαπλασιασμός.
 Τὴν ἡμέρα κάθου μέσα καὶ τὴν νύχτα ποὺ νὰ βγῆς;
 Ὡ κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος καὶ καταραμένης γῆς.

- (1) Εὐπρεπίζει σου τὰ μέσα ἀναγκαίων ἀριθμός.
- (*) Ἡ παλινωδία τῆς Τριπολιτσᾶς ἔχει τίς κάτωθι παραλλαγές:
- (2) Ὡ Τριπολιτσᾶ ἀχρεῖα, πρώτη χώρα τοῦ Μωρηᾶ,
 Κι' ἡ ὀχρρότερη ἀπ' ὅσα ἔχεις χώρες καὶ χωριά.
- (3) Μάννες στὰ Γιάννινα λέγονται τ' αὐλάκια μὲ πολὺ νερὸ.
- (4) Ὁ κόκκος τῆς αἶτρας μοιάζει μὲ τοῦ σιταριοῦ καὶ καθιστᾶ
 τὸ ψωμί... μεθυστικὸ καὶ ἀκατάλληλο.

Καί τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων, ἡ εὐγένεια κι' ἡ τιμή,
Ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ξένους, ἔλα κάμε δοκιμή⁽¹⁾.

Σύρε, γραφή μου, στὸ καλὸ(*)

Σύρε, γραφή μου, στὸ καλὸ, στὸν ὁρόμο μὴν ἀργήσης,
Τὸν φίλον ποὺ σὲ καρτερεῖ νὰ μοῦ τὸν χαιρετίσης·

Χαιρέτα τον τὸν φίλον μου, γιὰ τὴν ὑγεία του ρῶτα,
Πῶς ἀπερνάει, πῶς βρίσκειται μάθε πῶς εἶναι πρῶτα.

Κι' ἀπ' ὕστερα μολόγα του, πὲς του καὶ γιὰ τ' ἐμένα,
Πὲς του πῶς ζῶ στὴν ξενητεία καὶ πέστα ἕνα μ' ἕνα.

"Αχ, μὴν τοῦ λές τὰ δάκρυα, τ' ἀναστενάγματά μου,
Μὴ μαρτυρᾷς τὰ δάκρυα καὶ τὰ πικρὰ γραφτά μου,

Ὁ φίλος σὰν θὰ σὲ δεχτῇ στὸ τρυφερό του χέρι,
Τὴν πίκρα στὴν καρδοῦλα του παραβαρεῖ τὴν παίρνει.

Πάρα σκλητίζεται ⁽²⁾ βαρεῖά, τήρα μὴν τὸν πικράνης,
Κάτσε γλυκακουβίνασταν, κακὸ μὴν ἀνσβάνης.

Πέστου πᾶς εἶμαι ζωντανός, πέστου πῶς τὸν θυμοῦμαι,
Πέστου πῶς διαλογίζομαι, πότε θ' ἀνταμωθοῦμε.

Καὶ πᾶσχι καιατήρα τον ⁽³⁾, μὲ ἔγνοια καὶ μὲ γνῶσι,
Θὰ τρέμουν τὰ χεράκια του ἄντα σὲ ξεβουλῶση;

Τὸ ζαχαρένιο ἀσπὴθι του θελὰ κοντινασάινη,
Θελὰ χτυπᾷ ἡ καρδοῦλα του πολὺ περιωρισμένη;

Τήρα καὶ τ' ἀχειλάκι του, τάχα θελὰ πανιάση;
Θὰ κλάφουν τὰ ματάκια του ἄντα νὰ σὲ διαβάση;

Κι' ἀνίσως γιὰ τὰ σβῶσματα ὁ φίλος σ' ἐρωτήση,
Νὰ μὴν τοῦ εἰπῇς τὰ δάκρυα μου, γραφή μου, σ' ἔχουν σβύσει.

Πὲς τὸ κοντύλι μ' ἔφταιγε, πῶς ἔφταιγ' ἡ μελάνη,
Ὁ φίλος νὰ μὴ λυπηθῇ κι' ὅ,τι τοῦ εἰπῇς μοῦ φθάνει.

Ὁ φίλος νὰ μὴ λυπηθῇ καὶ νὰ μὴ μοῦ σκανιάση ⁽⁴⁾,
Τὰ πάθια τῆς καρδοῦλας μου νὰ μὴν τὰ δοκιμάση.

Εἶναι βαρὺς ὁ χωρισμός κι' εἶναι βαρεῖά τὰ ξένα,
Παράχουν βάσανα πολλὰ, παραφαρμακωμένα.

Πῶς νὰ φτουρήσῃ ἄνθρωπος καὶ πῶς νὰ τὰ βαστάξῃ,
Καὶ πῶς νὰ τὸ συλλαγιστῇ μὲ δίχως νὰ τρομάξῃ;

(1) Ἀπὸ τὰ ἦθη τῶν κατοίκων ἡ εὐγένεια, ἡ τιμή.

(2) Ἡ φιλικὴ καρδιά του, ἔλα κάμε δοκιμή.

(3) Σακατένιος, σπ. νοχωρεῖται.

(4) Πάσχι, προσπάθησε γιὰ τὸν κατέλας καλά.

σ. Γιαννιώτικο. Νὰ μὴ μοῦ χολοσκάση.

σ. Ἀνέκδοτο.

Ὁ ξένος μὲς στὴν ξενητεία τὸ νοῦ του δὲν τὸν ἔχει,
Κι' ἡ γνῶσι ἀπὸ τὸ κεφάλι του ἄλλοῦ πετάει καὶ τρέχει.

Ὁ ξένος πῶς νὰ χαίρεται, ποῦναι μακριὰ ἀπὸ ἐκείνη,
Ποῦ στὴν καρδιά του κίνησι καὶ ζωντανάδα δίνει;

Ὁ ξένος δὲν στοχάζεται καὶ δὲν λαμπροφοράει,
Τ' εἶναι σὲ λύπη χωρισμοῦ, τ' ἀχειλί δὲν γελάει.

Ὁ ξένος γκιώνης γίνεται, καὶ σ' ἐρημιές φωλιάζει,
Τὸ ὦχ, τὸ ἄχ νυχτημερίς λυπητερά φωνάζει. . .

Ὁ ξένος ἔρημο πουλί, δίχως φωλιά καὶ ταῖρι,
Ἀπὸ τὸ δέντρο στὸ κλαρὶ τίς νύχτες παραδέρει.

Ὁ ξένος ξένα περπατάει, τηράει καὶ βλέπει ξένα,
Τὸν φίλο ποὺ γνωρίζεται γυρεύει στὰ χαμένα.

Μηδὲν παρεξήγησις(*)

Νικία περιπόθητε, ρωτῶ γιὰ τὴν ὑγεία σου,
Σὲ ἀπορία βρίσκομαι γιὰ τὸ ἰδίωμά σου.

Ἀνθρωπος σὰν καὶ λόγου σου καὶ μὲ βαθμὸ καὶ τάξι,
Στοὺς προκομμένους μεταξὺ καὶ μὲ τοῦ κόσμου πρᾶξι,

Ἀνθρωπος ποὺ περπάτησες Εὐρώπης τόσους τόπους,
Ὅποῦ εἶδες κι' ὅποῦ ἔπραξες μὲ λογιστοὺς ἀνθρώπους

Καὶ ξέρεις πῶς πορεύονται σὲ ὅλα τ' ἄλλα γένη,
Οἱ γνωστικοὶ καὶ φρόνιμοι καὶ οἱ πολιτισμένοι,

Νὰ ἔχῃς μικροπρέπειες παρόμοιες στὴν καρδιά σου;
Συμπάθησέ με, φίλε μου, δὲν εἶν' τῆς ἀφεντιάς σου!

Τὶ ἔπαθες, τί σ' ἔκαμε καὶ στέκεις κακιωμένος,
Καὶ λές πῶς εἶσαι μὲ τ' ἐμὲ μὲ δίκιο θυμωμένος;

Γιατί μὲς σὲ συμπόσιο, σὲ φιλικὸ τραπέζι,
Ὅποῦ καθένας ἄκακα μὲ χωρατάδες παίζει,

Γιὰ ν' ἀβγατᾷ στὴ συντροφιά καλῆς καρδιάς αἰτία,
Ξεχωριστὰ σὲ συντροφιά, ποῦ δὲ ζητάει πρωτεῖα

Κι' ὅποῦ ἀξেসυνέριγα ⁽¹⁾ τοῦ καθενὸς ἡ γλῶσσα,
Γιὰ νὰ χαλνιέται ἡ σιωπὴ, λαλεῖ καὶ λέγει τόσα,

Γιὰ τοῦτο δὰ καὶ πείσμως, πολὺ σοδικοφάνη
Καὶ σ' ὑποκόντρια σοβαρὴ ὁ χωρατὰς σὲ βάνει;

Ἀμ δὲν τὸ ξέρεις, φίλε μου, ὅποῦ ἡ καθαρωσύνη,
Μῖς φιλικῆς σωστὰ καρδιάς, δὲν ἔχει κακωσύνη,

(*) Ἀνέκδοτο.

(1) Ἀξесυνέριγα=χωρὶς παρεξήγησι. Γιαννιώτικο.

Καί ὅ,τι ἔχουν στήν καρδιά, τὰ ἴδια καί στά χεῖλη
 Οἱ ἀληθινοί καί εἰλικρινεῖς, ἐμπιστευμένοι φίλοι ;
 Ξεχωριστά ὁ ποιητής καί σ' οἷστρο βυθισμένος
 Λαλεῖ καί κρένει ἅπαντα ὡσάν ὁ μεθυσμένος ;
 Γιά τοῦτο μὴ πρὸς βάρο σου, λοιπὸν μὴ σ' ἐνοχλήσῃ,
 Τοῦ ποιητῆ τὸ μέτωπο. Γιά κάμε δίκαια κρίσι·
 Στοχάσου πρῶτα καί ἀρχῆς, ἐκεῖνος πῶχει γράφει
 Ποτὲ δὲν ἔβαλε σκοπὸ καθόλου νὰ σὲ βλάψῃ,
 Καί πῶς ὁ ἴδιος ποιητής ὁποῦ τὰ τραγουδοῦσε,
 Μὲ γέλια ἀνίσως σ' ἄρεγεν, τὸν ἴδιον σ' ἐρωτοῦσε·
 Καί τέλος πάντων, φίλε μου, τί εἶπε γιὰ τ' ἐσένα ;
 'Απ' ὅσα ἐγγίζουν τὴν τιμὴ, κι' ὑπόληψι, κανένα !
 'Αθῶα εἶπε κι' ἔγραψε καί τᾶψαλε γιὰ γέλια,
 Πειραχτικά δὲν ἔγραψε· δὲν εἶπε περιγέλια.
 'Εσύ, στοὺς ἀποδέλοιπους, σὲ μένα πλιὸ ἀκόμα,
 Χλευαστικά, παράστρατα, ἐκίνησες τὸ στόμα
 Κι' ἂν ἤθελε ὁ καθένας μας τὰ λόγια σου νὰ πιάσῃ,
 Μαζὺ σου αἰῶνες ἔπρεπε φιλὰ νὰ χαλάσῃ.
 Τῆς συντροφικῆς μου χάρισε τὴν πρώτην εὐνοιά σου,
 Ν' ἀπολαβαίνωμε σωστά τὰ προτερήματά σου.
 Μάλιστα ἐγὼ σοῦ γράφομαι παντοτερινὰ πιστός σου
 Δοῦλος καί φίλος κι' ἀδερφός στὸ πείσμα τὸ δικό σου.

Ἐπίγραμμα στὴ βρύση τοῦ ἱατροῦ Τσαπραζλῆ(*)

Πῖνε, διαβάτη, χορταστά τὸ καθαρὸ νερὸν μου,
 Κάθου, ξαπόστασε κοντὰ στὴ ρίζα τῶν δενδρῶν μου·
 'Ο Τσαπραζλῆς μ' ἀνάστησε καί μ' ἔχει παραγγεῖλει
 Νὰ θεραπεύω δροσερὴ τὸ διψασμένον ἀχεῖλι,
 Καθὼς ὄχ τὸν 'Ασκληπιὸ κι' ἐκεῖνος ἔχει μάθει,
 Γιά νὰ γιατρέυῃ τοῦ κορμιοῦ τοὺς πόνους καί τὰ πάθη.

(*) Τὸ τραγούδι ἔχει καί τὴν ἑξῆς παραλλαγή :

Πῖνε διαβάτη χορταστά τὸ καθαρὸ νερό μου,
 Κάθου, ξαπόστασε κοντὰ στὸν ἴσκιον τὸ δικό μου.
 Μ' ἀνάστησεν ὁ Τσαπραζλῆς, καί μῶχει παραγγεῖλει
 Νὰ θεραπεύω δροσερὰ τὰ διψασμένα χεῖλη,
 Καθὼς κι' αὐτός μετ' τὴ σπουδὴ καί πράξιν ἔχει μάθει
 Νὰ θεραπεύῃ τοῦ κορμιοῦ τοὺς πόνους καί τὰ πάθη.

Ἐπιθαλάμιο γιὰ τοὺς σκύλους μου(*)

Μοῦσες μελίφωνες,
 Μοῦσες τρισέρασες,
 Συναθροιστήτε,
 Γύρω σταθῆτε.
 Κι' ἐσύ, 'Απόλλωνα,
 Ρίξ' τὸ δοξάρι σου,
 Τὴ λύρα πιάσε,
 Τίς κόρδες σιάσε (!).
 Τὸν οἷστρο γλήγορα
 Μέσα στ' ἀστήθια μου
 Νὰ μοῦ φυσήστε,
 Νὰ μοῦ χαρίστε (?).
 Δώστε μοι δύναμι,
 Δώστε μοι φῶτισι,
 Νὰ εἰπῶ μετὰ χάρι
 Στὸ νειὸ ζευγάρι,
 'Οποῦ ὁ ἔρωτας
 'Ενώνει σήμερα
 Κι' ἡ φήμη φέρει
 Σ' ὅλα τὰ μέρη.
 'Αχ, εἰσακούστηκα,
 'Αναψα, κἀκηκα,
 Εἶμαι σ' ἀγῶνα
 Στὸν 'Ελικῶνα.
 'Ω ὑποκείμενα
 Γενιᾶς λαμπρότατης,
 Πῶς ν' ἀρχινήσω
 Νὰ τραγουδήσω ;
 Ποιὰ πρώτη κι' ὕστερη
 'Απὸ τίς χάρες σας
 'Εγὼ νὰ ψάλλω
 Καί νὰ μὴ σφάλλω ;

(*) Τὸ τραγούδι αὐτὸ ἀνέκδοτο ὡς τώρα, στὸ ὅποιον ὁ Βηλαρᾶς ἐξυμνεῖ τοὺς γάμους τῶν ... σκύλων του, εἶναι ἀντιγραφμένο ἀπὸ δύο ἀντιγραφεῖς καί ἔχει παραλλαγές, τίς ὁποῖες σημειώνουμε.

(1) Γιαννιώτικο. «'Ισιώσε», τέντωσε—διόρθωσε.

(2) Στ' ἄλλο χειρόγραφο οἱ δύο τελευταῖοι αὐτοὶ στίχοι ἔχουν ὡς ἑξῆς :

'Εμπνεύσετέ μου
 Χαρίσετέ μου.

Καὶ ποιά ἀπ' ὅλα σας
 Τὰ προτερήματα
 Ὅπου ἡ φύση
 Σὰς ἔχει ἐντύσει; ⁽¹⁾
 Μοῦσες κι' Ἀπόλλωνα
 Καλοθελήτες μου,
 Ἀκολουθατε
 Νὰ μὲ βοηθάτε.
 Μεγάλου Ἀνουβι
 Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο
 Μόνο κλωνάρι,
 Στολίη καμάρι,
 Κούνα χιονάτε μου,
 Πιστέ μου φύλακα
 Καὶ σύντροφέ μου
 Παντοτεινέ μου.
 Ἄργε ἀκοίμητε,
 Μέρα, μεσάνυχτα
 Φίλους γνωρίζεις,
 Ὀχτροὺς γαυγίζεις.
 Πρὸς τὸν ἀφέντη σου
 Πάντοτε πρόθυμο,
 Καὶ χαϊδεμένο,
 Καὶ μαλαωμένο.
 Σοῦζο μ' εὐγένεια
 Σαμάρκο νόστιμο,
 Ὅλα μὲ πρᾶξι
 Κατὰ τὴν τάξι.
 Κι' ἐοὺ ἀμίμητη,
 Πιστή, φιλιάτη,
 Χωρὶς κακία,
 Μικρὴ Ἀσπασία,
 Ζῶο χαριτόμορφο,
 Θρέμμα τῆς Ἰσιδας,
 Ποῦσέ στολίζουν
 Καὶ σέ προικίζουν ⁽²⁾
 Ἀκρα εὐπειθεία,
 Μεγάλῃ νόησι
 Καὶ σωφροσύνη,
 Μ' ἀγαθωσύνη,

(1) Στὸ ἄλλο χειρόγραφο: «ὅπου ἐκ φύσης βαστάτ' ἐπίσης».

(2) Στὸ ἄλλο χειρόγραφο φέρεται: ὅπου ἡ φύση σ' ἔχει
 ἐπιδόσει.

Κι' ὅσα τὸ γένος σου
 Ἄλλα χαρίσματα
 Χαρακτηρίζουν
 Καὶ τὸ στολίζουν.
 Ζευγάρι σπάνιο,
 Δίχως παράδειγμα,
 Ἀγαπηθῆτε
 Κι' ἀνταμωθῆτε.
 Ζύγωσε, Πρίαπε,
 Μ' ὅλη τὴ δόξα σου
 Κι' ὅλην ἐντύσου
 Τῇ δυνάμει σου.
 Ἡδονικώτατη,
 Κύπρις προστάτισα ⁽¹⁾,
 Λάβε τὸν κόπο
 Σ' τοῦτον τὸν τόπο.
 Καὶ δεῖξτε πρόθυμοι,
 Στὸ γάμο π' ὠρχεστε,
 Πῶς ἔχουν μοῖρα
 Νὰ λάβουν κλήρα ⁽²⁾.
 Κι' ἐσεῖς ποῦ βρέθητε
 Φίλοι παράνυφοι,
 Χέρια βαρεῖτε
 Καὶ συγχαρῆτε.

Τύχη (*)

Ὅταν ἡ τύχη σέ φτονῇ,
 Μὴν τὴ σηκώνης τὴ φωνή
 Καὶ τὸ κεφάλι σέ πονεῖ·
 Ἀφοῦ κι' αὐτὴ δὲ συμφωνεῖ,
 Τρελλὸς τινὰς ν' ἀδημονῇ.
 Τύχης ἢ βιὰ καταπονεῖ

(1) Στὸ ἄλλο χειρόγραφο φέρεται «Κυθήρας δέσποινα».

(2) Ὁλόκληρο τὸ τετράστιχο στὸ ἄλλο χειρόγραφο ἔχει ὡς
 ἐξῆς:

Δείξετε πρόθυμοι
 Μὲ τὴν ἐκτέλεσι
 Πῶς εἶν' ἀξία
 Ἡ συζυγία.

(*) Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ καὶ τὰ ἐπόμενα «Ὁ Καπνός», «Εἶναι τῆς
 φύσης ἐντολή», «Στὴν ξενητεία» καὶ «Εὐτυχία, δυστυχία καὶ τύχη»
 δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά καὶ φαίνεται πῶς εἶναι νεανικὰ ἀμαρ-
 τήματα τοῦ Βηλαρᾶ.

Τῆς ἐξουσίας τὸ θρονί,
Κι' ἀπελπισμένον συμπονεῖ,
Σὲ μιὰ στιγμή ζωογονεῖ.
Κι' ὅποιος ἀλλιώτικα φρονεῖ,
Τύχης τῇ βιά καταφρονεῖ,
Σ' ἄν ἄπραγος παραφρονεῖ.

Ὁ καπνὸς

Σὲ ὄρεξι μου νηστική,
Ἡ μοῦσα μου λαλητική,
Ἡξεύρω, συνηθίζει
Νὰ μὲ καλοκαρδίζει.
Καὶ σήμερα πεισματική,
Καθ' ὅλα ἐνάντια κι' ὀχτρική
Τῇ βλέπω νὰ μανίζει,
Μ' αὐθάδεια μ' ἀντικρύζει.
Καὶ ὄχι κὰν πολιτική,
Μόνε ἀχρεῖα, βιαστική,
Τὸ πρόσωπο γυρίζει
Σκληρὰ μὲ ἀπελπίζει.
Καθὼς τὴν εἶδα πλιὸ κακὴ
Τὴν ἄφηκα κι' ἐγὼ ἐκεῖ,
Νὰ κάμη ὅπως ὀρίζει
Καὶ νὰ μὴ μὲ συγχύζει.
Ἡ διάθεσί σου ἡ φιλική,
Σὲ ὄρεξι μου νηστική
Ἀπόλαψι χαρίζει
Κι' ἡ βέργα μου καπνίζει.
Γιὰτὴ ἡ Μοῦσα μου ἀπὸ κεῖ,
Γελούμην, θαρρευτική,
Δικόν της μὲ γνωρίζει
Καὶ λόγια μοῦ δανερίζει.
Καὶ μὲ φωνὴ ἡσυχαστική
Ψάλλε, μοῦ λέει, προστακτική,
Καπνὸς σὲ θυμιατίζει,
Ἡ γλῶσσα δὲν τραυλίζει.
Τῇ φλέβα τῇ φανταστική,
Αὐτὴ δὲν ἔχεις παστική,
Ἡ Μοῦσα δὲν ἀρχίζει,
Παράνω σὲ σκοτίζει.

Κι' ἂν δὲν ἀνέβουν δραστικοί
Καπνοῦ καπνοὶ χορταστικοί,
Ὁ νοῦς δὲ λαγαρίζει (1),
Συχνὰ παραστρατίζει.
Τὴν Εὐθυμίου, θηριακὴ
Καρδιά εὐχαρίστα ἀδερφική,
Ποῦ φίλος σου φροντίζει
Κι' ἡ βέργα σου καπνίζει.

Εἶναι τῆς φύσης ἐντολὴ

Εἶναι τῆς φύσης ἐντολή,
Σὲ πᾶσα ἐνάντια προσβολή
Καθένας νὰ μελαγχολῇ,
Κι' ἂν δυστυχὴς δὲν τοῦ βολῇ
Σ' ἐπιθυμίας ἀναβολή
Νὰ φέρη κάποια συστολή,
Πλιά καταντᾷ σ' ὑπερβολή.
Σ' ἐμέν', ἀπὸ καιρὸ πολὺ,
Ἐπέρσεψεν αὐτὴ ἡ χολή,
Δὲν βλέπω ν' ἀχτινοβολῇ
Ἀπόλαψης ἀνατολή,
Κι' ἡ μοῖρα μὲ λιθοβολεῖ,
Σὲ θάλασσα ἄγρια καὶ θολή,
Κι' ἀνάγκης μ' ἔχει βιά πολλή
Νὰ ζιῶ μὲ μαύρη πλιά στολή.

Ὁ ὕπνος τοῦ ἐρωτευμένου(*)

Ὁ ἥλιος βασιλεύει, τὸ σκότος ἀρχινᾷ
Καὶ τὸ λαμπρὸ της θῶρι ἡ μέρα ἀποσκολνᾷ.
Τὰ μαῦρα φορεμένη, στὴν ὄψι μελανή,
Σιωπηλὴ διαβαίνει ἡ νύχτα ἡ σιγανή.
Καὶ τὸ χλωμὸ φεγγάρι, μὲ φῶς σκοταδερό,
Στὸ ἀργυρὸ του ἀμάξι κινιέται ὀκνηρό.
Ἀναμερᾶν τὰ ζῶα, κουρνιαίζουν τὰ πουλιά,
Πᾶς ἄνθρωπος τραβιέται καὶ παύει ἀπὸ δουλειά.

(1) Ὁ νοῦς δὲν καθαρίζει.

(*) Ἀνέκδοτο.

Νυστάζει αποσταμένη ή φύση ή ζωντανή,
 Τὰ μέλη της συνάζει σ' ανάπαψι κοινή.
 'Ο ύπνος τ' άλαφρά του φτερά κρυφοχτυπάει,
 Μ' άφανισμένα χέρια τὰ βλέφαρα ζιουπάει (*).
 Στη μέση από τὸ δρόμο ή νύχτα περπατάει,
 Σὲ βάθος ήσυχίας καὶ σιωπῆς πηδάει.
 Καθόλου δὲ γροικιέται φωνή οὐδὲ καμμιά,
 Τὰ πάντα ήσυχάζουν, μεγάλη ήρημιά.
 Κρυφὰ κι' άργὸς διαβαίνει άδιάκοπ' ὁ καιρὸς
 Καὶ μόν' τὸν συνοδεύει ὀνειρών ὁ χορὸς.
 Στὸ μέγα τοῦτο βάθος ὁ έρωσ άντηχάει,
 'Ο έρωτάς μου μόνον καθόλου δὲ σιγάει.
 Κι' έγώ μαζί με τοῦτον άκοίμητος πονῶ,
 Βογγῶ μαζί του, κλαίω, άνήσυχος θρηνῶ.
 "Αχ ! έρωτα, δὲ φθάνουν τῆς μέρας οἱ καῦμοί,
 Τὰ βάσανα κι' οἱ πόνοι κι' οἱ άναστεναγμοί ;
 Τῇ νύχτα δὲ μ' άφήνεις κἄν δίχως ταραχή ;
 Τῇ νύχτα χάρισέ μου μικρὴ άνακωχή.
 'Ω Ἀφροδίτης γέννη, παντοῦ ὑπερβολή,
 Καὶ σ' εὖνοια κι' ὀργή σου ὀρμὴ παραπολλή ;

Κούτσικος (*)

Κούτσικος κοντὸς στὸ σῶμα
 Καὶ κοντὸς εἰς τὸ μυαλό,
 Τόσες μέρες κοιλοπόνεις,
 Γιὰ νὰ βγάλῃς ἐν' αὐγό.
 Τῶβγαλες, μόν' δίχως κρόκο
 Καὶ σ' αὐτὸ τί φταίω ἐγώ ;

(1) Γιαννιώτικο. Πι. Γ. π. στρώχνει.

(*) Τὸ άνωτέρω ποίημα δὲν κατεχωρήθη σὲ καμμιά συλλογὴ ἔργων τοῦ Βηλαρά. Μας τὸ άνακοίνωσε ἀπὸ μνήμης ὁ άρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Συντηρητικῶν κ. Ἀνδρ. Μιχαλακόπουλος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἐντύπωσιν πὺς κάποιος τὸ διάβασε πρὸ πολλῶν χρόνων ὡς τραγουδι τοῦ Βηλαρά. Ὅπως μᾶς εἶπε ὁ ἴδιος, ὁ φερρὰ κάποιος γυναικὶ κοῦτσικος ἢ Κοντό, ὁ ὁποῖος άνακατεῦτηκε σὲ μιὰ δουλειά καὶ τὸ ἐξέλελειψε.

Στὴν ξενητεία

Σ' ἄνθρωπο χωρὶς υἡεία,
 Μάλιστα στὴν ξενητεία,
 Σὲ χειμῶνα τόσα κρύα
 Καὶ σὲ ἄκρα άναργυρία,
 "Εχοντας ἐπιθυμία
 Τῆς πατρίδας τῇ γλυκεία,
 Νὰ ἰδῇ προμοιοῦ θυσία
 Πέση εἰς χάρου έξουσία,
 Ποιὰ τοῦ μνήσκει εὐτυχία
 Εἰς τὴν τόση του άπορία ;
 Μὲ παντοτεινὴ δειλία,
 Μὲ θανάτου ὑποψία,
 Μὲ καρδιάς άνησυχία,
 Μὲ νυχτὸς πολλὴ άύπνια,
 Ἡμερῶν στενοχωρία,
 Μ' άναστεναγμῶν αίτία,
 Μὲ κορμιοῦ ταλαιπωρία
 Καὶ ψυχῆς άδυναμία,
 Ζιῇ ζωὴ κακὴ κι' άθλία,
 Μὲς σ' αὐτὴ τῇ δυστυχία,
 Ποιὰν ἐλπίζει θεραπεία ;
 Ποιὰ νὰ βρῇ παρηγορία
 Εἰς τῆς μοίρας τὴν κακία ;
 Τοῦ άφέντη ἢ εὐσπλαχνία
 "Αν δὲν τρέξῃ καὶ ταχεῖα
 Κι' ἡ δικὴ σου ἢ φιλία,
 Ἡ γιατρία άπελπισία.

Εὐτυχία, δυστυχία καὶ τύχη

Εὐτύχει ἢ δυστύχει
 Μὲ γινῶσιν ὅσο τρέχεις,
 Προμήθευε κι' άπάντα,
 Μὲ μέτρα μὴ παντέχης,

Τύχη σὲ κυβερνᾷ.
 "Εχεις κακὰ συχνά.
 Πάντα θὰ λαθευθῇς
 "Εχεις νὰ ὠφεληθῇς.

Θνητὸς ἂν ἐπιτύχη,
Κι' ἂν δὲν τοῦ ἀπολείπη,
Ἄλλ' ἀπορεῖ καθ' ὅλα,
Ἄφοῦ ἢ τύχη λείπη,

Τύχη εὐδαιμονεῖ
Λείπει κακῶν ποινή.
Ὅλα κακὰ θωρεῖ
Λύπη τὸν τιμωρεῖ.

Στὸν Λαρίσσης Πολύκαρπο(*)

Δυὸ ὑποκείμενα στολίζουν
Ἕνα ὄνομα, μιὰ ἀξία
Καὶ διπλῆς χαρᾶς αἰτία
Εἶναι αὐτὴ ἡ ἀφορμή.

Δυὸ Πολύκαρπους τιμάμε,
Ἕνας χαίρεται ἀπὸ χρόνια
Τῇ ζωῇ τὴν ἀναιώνια,
Κι' ἄλλος ζῇ μ' ἐμᾶς μαζί.

ὦ ἐσὺ ποῦ ζῆς ἀκόμα
Καὶ πασκᾶς γιὰ τὴν ἀλήθεια,
Μὲ τοῦ Ἀγίου τὴ βοήθεια
Ἔχε κάθε παντοχῇ.

Κι' ὁ οὐράνιος σ' εἰσακούει,
Τί σέ βλέπει μὲ χαρά του
Ἀξιὸν νὰ ἔχῃς τ' ὄνομά του
Εἰς τῆς Λάρσσης τὸ θρονί.

*
* *

Στὴν πανήγυριν ἐτούτη
Τὸ γιομάτο πιέτε, φίλοι,
Καὶ μ' εὐλόβειας ἀχείλι
Τὸν ἐδῶ καὶ τὸν ἐκεῖ

Συνονόματους ποιμένας,
Ἀς φημίσουμε τιμώντας,
Κι' ὅχ τοὺς δυὸ θερμὰ ζητώντας
Εὐλογία καὶ εὐκή.

(*) Ἀνέκδοτο.

Στὸν πλοῦτο

Ἄν μὲ πλοῦτον ἤμποροῦσα
Τῇ ζωῇ μου ν' ἀβγατήσω,
Τότενες θὰ τὸν κρατοῦσα,
Θὰ τὸν φύλαγα καλά.

Κι' ὅποτ' ἔρχονταν ὁ Χάρος,
Μπόρηγα κἂν νὰ τοῦ δώσω
Κατιντί, γιὰ νὰ γλυτρώσω
Καὶ νὰ μείνω ζωντανός.

Μόν' ἀφόντης τῇ ζωῇ μου
Μ' ἄσπρα δὲν τὴν ἀγοράζω,
Ἀπὸ τί ν' ἀναστενάζω,
Στὰ χαμένα νὰ θρηνῶ ;

Κι' ἂν ἡ Μοῖρα τῷ γράψει
Δίχως ἄλλο πὼς πεθαίνω,
Ἀπὸ τ' ἄσπρα τί κερδαίνω,
Τὸ χρυσάφι τί φελάει ;

Ἄϊντ' ἐγὼ μὲ φίλους πάντα
Τὸ γλυκὸ κρασί νὰ πίνω
Καὶ ποτέ μου νὰ μὴ μείνω
Δίχως ὥμορφη ἀγκαλιά.

Μετάφρασις ἀπὸ τὸν Ἀνακρέοντα

Ἄντα Βάκχο μέσα μ' ἔχω,
Πλὺ φροντίδες δὲν κατέχω.
Φαίνεται μου κι' εἶμαι Κροῖσος,
Στὰ καλὰ μ' ἐκεῖνον ἴσος.

Κισσαροστεφανωμένος,
Κοίτομ' ὅλο τεντωμένος.
Μόν' γλυκὸ τραγούδι θέλω,
Κατ' ἀνέμου τ' ἄλλα στέλλω.

Πιάστ' οἱ ἄξιοι τ' ἄρματά σας,
Ἐγὼ πίνω στὴν ὑγείᾳ σας.
Φέρ' τὴν κούπα μου, παιδί μου,
Ἔτσι νάχῃς τὴν εὐχή μου.

Κάλλια ξάπλα μεθυσμένος,
Πάρα δίπλα πεθαμμένος.

Εἰς τὸ πνίξιμο τῆς Φροσύνης καὶ τῶν ἄλλων δεκαεφτά (*)

Ἐμπῆκαν στὸ μονόξυλο
Δυὸ ὠμορφες ἀρχόντισσες,
Ἡ Κήκω κ' ἡ Φροσύνη,
Σὰν χαλασιὰ (¹) ποὺ ἐγίνη.
Μῆνα θὰ πᾶτε στὸ νησί,
Ὡμορφες κυράδες μου,
Μῆνα θὰ πᾶτε πέρα,
Νὰ μ' εἶχε γέν' ἡμέρα.
Φυσάει βορηᾶς, φυσάει θρασκιᾶς (²),
Γιὰ ἰδές, κυρά μου, κύματα,
Σταθῆτε καὶ μὴ μπῆτε,
Μὴν τύχη καὶ πνιγῆτε.
Κήκω, πίσω γύρισε,
Γύρισε, τρυγὸνα μου,
Γιατ' εἶσαι γκαστρωμένη
Καὶ πάνεις κολασμένη.
Στάσου, Φροσύνη τ' ἔρχεται.
Ἀχ! κι' ἡ μαύρ' ἡ βάγια σου,
Διὰ νὰ σὲ στολίζῃ
Καὶ νὰ σὲ τρογουρίζῃ.
Κήκω, μὴ μπαίνῃς μοναχή·
Μοναχοῦλα χάνεσαι,
Κ' ὅταν θὰ κινδυνέψῃς,
Ποιὸν ἔχεις νὰ χαλέψῃς (³);
Ἡ μαύρη μάννα δὲν μπορεῖ
Νάρθῃ νὰ σ' εὖρῃ, ἀλλοίμονο,
Καρτέρεϊ κᾶν τὴν πούλα,
Τὴν ὠμορφὴ ἀδελφούλα,

(*) Τὸ τραγούδι αὐτὸ ἀναφέρεται στὸ πνίξιμο τῆς κυρᾶ Φροσύνης καὶ τῶν ἄλλων 17, ποὺ ἔγινε τὶς 12 Ἰανουαρίου 1801 στὰ Γιάννινα στὴ λίμνη, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ εἶναι ἀνέκδοτο. Ἀπὸ τὸ ὅλον ὕψος τοῦ ὠς καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν τουρκικῶν λέξεων, μπορεῖ κανεὶς καὶ νὰ ἀμφιβάλλῃ ἂν εἶναι ἔργον τοῦ Βηλαρά, ὁ ὁποῖος εἶχε τότε ἡλικία 29 ἐτῶν. Ὁ Βιλαωρίτης στὸ γνωστὸ ποίημά του, γιὰ τὸ ἴδιον θέμα, μετέφερε ἀπὸ ὧς, σχεδὸν αὐτοῦσια, ὁλόκληρους στίχους.

(1) Γιαννιώτικο. Χαλασιὰς. Συχνὰ ἀπαντᾷ: «χαλασιὰ μ' καὶ φουρτούνα μ'!».

(2) Θρασκιᾶς στὰ Γιάννινα λέγεται ὁ μαϊντρος.

(3) Γιαννιώτικο. Νὰ ζητήσῃς.

Πάψε, βορηᾶ, πάψε, θρασκιᾶ,
Πάψετ', ἄγρια κύματα,
Κ' ἡ λίμνη γένου ξέρῃ.
Ἀχ! ποιὸς νὰ τὸ ὑποφέρῃ;
Ἡ λίμνη κάμπος νὰ γενῇ,
Ἀἰ! μεντέτ' (¹), ἀλλοίμονο,
Κι' ὁ πάτος τῆς στρωσίδια
Μὲ χίλια δυὸ παιγνίδια.
Κορμιὰ ὅπ' ἔχει νὰ δεχθῇ
Δυὸ ὠμορφῶν ἀρχόντισσων,
Κορμάκια χαϊδεμένα,
Στὰ ζεύκια (²) μαθημένα.
Ντὲ στίψε, λίμνη, ὀγλήγορα,
Ἀἰ! μεντέτ', ἀλλοίμονο!
Ὀγλήγορα ντὲ στίψε
Καὶ τὰ νερά σου κρύψε.
Γιὰ στρώστε μπάσια (³) ὁλόχρυσα
Μεκατλίκια (⁴) ὠμορφα,
Ὀλόχρυσους κιτζίδες (⁵)
Καὶ κατιφὲ σελτέδες (⁶),
Τ' εἶν' τὰ κορμιὰ τοὺς τρυφερά,
Ἀχ! κακὸ ποὺ γίνεται,
Καὶ πῶς νὰ τὸ φτουρήσω
Καὶ νὰ τὸ νταγιαντήσω (⁷)!
Πουλιὰ μεγάλα καὶ μικρά,
Ἀγρια πουλάκια κι' ἡμερα,
Ὅμοῦ νὰ μαζωχθῇτε
Κ' ὄλα νὰ μουτευθῇτε (⁸)
Μὲ τ' ἀπαλά σας τὰ φτερά,
Ἀγρια πουλάκια κι' ἡμερα,
Γιομόστε μαξιλάρες
νὰ κάτσουν οἱ κυράδες.

(1) Ἀλλοί.

(2) Στὴν καλοπέρασι.

(3) Ντιβάνια. Τουρκικὴ λέξις.

(4) Καλύμματα καναπέδων. Τουρκικὴ λέξις.

(5) Στρωσίδια. Τουρκικὴ λέξις.

(6) Νὰ τὸ ὑποφέρω.

(7) Μουτεύω=βγάζω ὄλα τὰ φτερά. Γιαννιώτικο. Λέγεται κυρίως ἐπὶ πουλιῶν.

Ὁ ἄνθρωπος(*)

Πρώτη κούνια, πρώτο στρώμα
 Τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ βρώμα,
 Μαῖμοῦ στὰ παιδικὰ του
 Καὶ παράξενος στὰ νειάτα,
 Τρέλλες στοῦ ἀντρός τοὺς χρόνους,
 Τέλος ἔχει ἀστένειας, πόνους.
 Παρευτὺς ὁποῦ γεννιέται,
 Κλαίοντας παραπονιέται.
 "Ὅσο ζῇ, βασανισμένος,
 Καὶ πεθνήσκει ἀπελπισμένος.
 Παλληκάρι δὲ νογᾷ
 Τί καὶ ποιὸ νὰ ἐπιθυμᾷ·
 Σὰν γεράση τὰ γνωρίζει,
 Νὰ χαρῇ πλιὸ δὲν ἀχρήζει.
 "Ἀκοπα ταλαιπωριέται
 Καὶ ἀνήσυχος λυπιέται.
 Στὰ ξερὰ τυφλὸς παντέχει
 Καὶ γιὰ φόβους ἴσκιους ἔχει.
 "Ἀρχινᾷ ζωῆς τὸ πάθος,
 Στῆς ἀμάθειας τὸ βάθος,
 Χώρια ἓνα ὁποῦ γνωρίζει,
 Τὸ νὰ σκούζη, νὰ δακρύζη.
 Εἰς τὸν κόσμον ζᾶρκος⁽¹⁾ μπαίνει
 Κι' ἀναγκάζεται νὰ γδαίνη,
 "Ὅσα ζῶα καταφτάση,
 Τὸ κορμί του νὰ σκεπάση.
 Τ' ἄλλα ζῶα τὸ φυσικὸ τους
 "Αποχτᾷ γιὰ δάσκαλό τους.
 Μόνε πόσα θελὰ πάθη,
 "Ὅσο ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθη
 Στὰ ποδάρια νὰ πατήση
 "Ἡ τῇ γλώσσᾳ νὰ κινήσῃ !..

(*) Ἀνέκδοτο.

(1) Γυμνός. Γιαννιώτικο.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΖΟΝΤΑ

Ὁ Πορδοκόπος(*)

Ποιὸς ἀγαπάει ν' ἀκούσῃ τὸν μέγαν Πορδοκόπο,
 "Εγὼ τὸν ὀρμηνεύω τῆς εὐκολίας τρόπο,
 Χωρὶς κανένα κόπο.
 Σιμά του νὰ καθίσῃ, κι' ἀκούει τῇ μαρτυρίᾳ
 Εὐθὺς ἀπὸ τὸν ἴδιο χωρὶς πολυλογία,
 Καμμιὰν ἀμφιβολία.
 Γιατὶ τὴν ἀρετὴ του αὐτὸς δὲν τὴν ἀρνιέται,
 Μόνε τὴν καμαρώνει, σ' αὐτὴ φιλοτιμιέται,
 Καθημερνὰ καυκιέται.
 Καὶ νὰ καυκιέται πρέπει πολὺ τῇ ἀληθείᾳ,
 Τί ὅλοι οἱ πορδαλάδες τοῦ δίνουν τὰ πρωτεῖα
 Μὲ δίχως κολακεία !
 Δὲν κλάν' ἡ ἀφεντιά του καθὼς οἱ ἄλλοι κλάνουν,
 Τὶς ρίχνουν ὅπως ἔρθουν, μὲ τὸ στασιὸ τίς βγάνουν
 Καὶ ἄνοστα τίς κάνουν.
 Αὐτὸς πρωταρχινᾷ νὰ καλολογαριάζῃ
 Τὸν ὀριθμὸ ποῦ θέλει καὶ τὸ νηχὸ⁽¹⁾ ταιριάζει
 Κιαπὲ σοῦ τίς τινάζει.
 Ξεχωριστὰ σ' ἀφήνει ἄτός σου νὰ διορίσης,
 Κομματιαστὲς, ἀκέρειες, λιανές, χοντρές ὀρίσης,
 Καθὼς ἀποφασίσῃς.

(*) Τὸ τραγούδι αὐτὸ πρωτοδημοσιεύτηκε στὴ Ζάκυνθο πρὸ 40 καὶ πλέον χρόνων σὲ ἓνα ἡμίφυλλο καὶ δὲν κατεχωρήθη στὰ «Ἀπαντα» μαζὺ μὲ τὰ ὑπόλοιπα ποῦ παραθέτουμε στὸ μέρος αὐτὸ τῶν «Ἐλευθεριαζόντων», ἐξ αἰτίας τῆς πνιγρῆς του ἀποπνοίας. Ἐν τούτοις ὅμως εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρίστα τραγούδια τοῦ Βηλαρά. Πορδοκόποι ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ σήμερα, μὲ τὴν καταπληκτικὴν ἱκανότητα ποῦ τοὺς ἀναφέρει ὁ Βηλαράς. Ὅπως μᾶς ἔλεγε ὁ τελειόφοιτος τῆς φιλολογίας κ. Γ. Κοτζιούλας, ζῇ σήμερα στὸ χωριὸ του—τὴν Πλατανοῦσα τῆς Ἁρτας—παρόμοιος ἥρως, ποῦ δικαιῶναι ἀπολύτως τὸ Βηλαρά. Ἡμίφυλλο τῆς Ζακύνθου μὲ τὸν «Πορδοκόπο» σώζεται στὰ χέρια τοῦ λογίου κ. Χάρη Σταματίου.

(1) Καὶ τὸν ἦχο.

Βροντόφωνες προβάλης, ἢ φυσητὲς κι' ἀγάλι,
Σὰν παταριὲς ἀντάμα, ἢ χώρια ἢ μιὰ ὄχ τὴν ἄλλη,

Μὴ φοβηθῆς νὰ σφάλῃ.

Καὶ κλάνει μέρα νύχτα, αὐγὴ καὶ μεσημέρι,
Μεσάνυχτα, τὸ βράδυ, χειμῶνα καλοκαίρι,

Σὲ νότια καὶ σὲ ξέρη.

Ὡστόσο τέτοια τέχνη καὶ τόσην ἐμπειρία
Ὁ Πορδοκόπος ἔχει σὲ ὅμοια ὑπηρεσία,

Ποὺ φέρνει ἀπορία.

Προτέρημα σὰν τοῦτο αὐτὸς πῶς ν' ἀποχτήσῃ.

Ὅπου δὲν εἶναι ἄξιος δυὸ λόγια νὰ μιλήσῃ

Χωρὶς νὰ φλυαρήσῃ ;

Ἴσως ἐδῶ ἡ φύση, καθὼς καὶ σ' ἄλλα ἀκόμα,

Ἐλάθεψε τὸν τόπο καὶ ἄλλαξε στὸ σῶμα

Τὸν κῶλο μὲ τὸ στόμα !..

Ὁ Ἀκαμάτης(*)

Σὲ κρᾶζουν ἀκαμάτη,

Σὲ κρᾶζουν ὀκνηρόν.

Ὡ τρισαναθεμάτη

Τῇ γλῶσσα τῶν μωρῶν !

Ἐσὺ δουλειὲς δὲν κάνεις ;

Δὲ βλέπουν, δὲν τηροῦν ;

Ἐσὺ τίς ὥρες χάνεις ;

Τι χοντροφλυαροῦν !

Καὶ ποιὸς ὄχ τοὺς ἀνθρώπους

Ζωὴ παντοτεινά,

Γιομάτη τόσους κόπους,

Ὡσὰν κι' ἐσὲ περνᾷ ;

Ἐγὼ ποτὲ δὲ σ' εἶδα,

Δὲ σ' ἔχει ἰδῆ τινὰς

Νὰ μὴ εἶσαι στὴ φροντίδα

Τὰ μέλη νὰ κινᾷς.

* Καὶ τὸ ζερβὶ σου χέρι

Καὶ χέρι τὸ δεξι,

Καθὼς ἡ χρεὶα φέρει,

Ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὲ ξυεῖ.

Τὰ δόντια σου δὲν παύουν

Ν' ἀλλεθουν πυκνωτά,

Χωρὶς στιγμὴ νὰ λάβουν

Ἀνάπαυσι κι' αὐτά.

(*) Ἀνέκδοτο.

Τὰ πόδια σου ἀποσταίνουν,

Καὶ ἔχεις μόνον δυό,

Νὰ σὲ συχνοπηγαίνουν

Πρὸς χρείας κι' ἀναγκιό.

Καὶ βρίσκεσαι σ' ἀγῶνα

Μεγάλον, δυνατὸ

Ν' ἀδειάζῃς τοῦ ἀφεδρῶνα

Τὸ κάθε περιττό.

Μόν' ἂν τῇ νύχτα οἱ ἄλλοι

Σὲ ὕπνον ἱλαρὸ

Καὶ μ' ἄνεσι μεγάλῃ

Διαβαίνουν τὸν καιρό,

Ἐσὺ δὲν ἡσυχάζεις

Καὶ τότε μιὰ στιγμὴ,

Ἀδιάκοπα ρουχάζεις

Μὲ ὅλην τὴν ὀρμὴ.

Ἄς λέγουν οἱ ὀχτροί σου,

Ἄς σὲ κατηγοροῦν,

Μὰ τὴν ὑπόληψί σου

Νὰ βλάψουν δὲ μποροῦν.

Ὁ κόσμος μ' ἓνα στόμα

Λέν, εἶναι φανερό,

Κοπιάζεις πλιὸ ἀκόμα

Κι' ἀπὸ καματερό.

Ὁ σύντροφος τοῦ Καλουτᾶ (*)

Γιὰ πὲς μου στὰ σωστά σου, ἀλήθεια, Καλουτᾶ,

Τοῦ σύντροφού σου ὁ πάτος γιατί συχνοβροντᾷ ;

Δὲ σὲ ρωτῶ ἄντα τρώγῃ τὰ σαρακοστιανὰ·

Τὸ πάθος ἔχει τότες ποὺ τὸν παρακινᾷ.

Μόνε μοῦ λέν τὸ κάνει κι' ἄντα κρεωφαγῇ,

Σὲ στρῶμα, σὲ τραπέζι, καὶ βράδυ καὶ αὐγὴ.

Νὰ τίς πετᾷ ὀμπρὸς σου, ἄς εἶναι, ὑπομονή.

Φίλοι εἴστε καὶ συντρόφοι, μαζί παντοτεινοί.

Μόν' νὰ τίς ρίχνῃ σ' ὅλους μὲ δίχως συστολή,

Μοῦ φαίνεται δὲν εἶναι εὐγένεια πολλή.

Συμπάθιο· σὰν μοῦ λέγῃς αὐτὰ παραμικρά

Ἀπ' ἄλλες ἀρετὲς του, μὲ ὑγείᾳ του, μὲ χαρά !

(*) Ἀνέκδοτο.

Στὸ Μπαλάνο (*)

Δάσκαλε, κύρ Δάσκαλε,
 "Αν θέλῃς νὰ γλεντήσης,
 Νὰ βγῇς στὶς πρασινάδες,
 Νὰ φᾶς ψωμί στὸ Κουτσουλιό (¹),
 Νὰ πιῇς εἰς τὶς Κλαζιάδες (¹),
 Νὰ πιῇς ρακὶ π' ὀρδίνιασα,
 Νὰ φᾶς κατόπι σῦκα,
 Νὰ στρίψῃς τὸ μουστάκι σου,
 Ποὺ τῶχες ἀπὸ τώρα.

Οἱ κακὲς γλῶσσες (**)

Πολλοὶ ἀπὸ κακία τοὺς ὅπου ζηλοφτονοῦν,
 Καὶ θέλουν ξένα πράγματα νὰ πολυπραγμονοῦν,
 Γιὰ νὰ εὐρίσκουν πρόφασες νὰ τὰ παρεξηγοῦν,
 Κι' ἡ δίκαια ἢ ἄδικα, μόν' νὰ κακολογοῦν,
 Ἐπαρακοινολόγησαν μὲ γνώμη πονηρὴ
 Ἐνάντια λόγια κι' ὑποπτα πολλὰ γιὰ τὴ Χλωρὴ
 Καὶ εἶπαν· ὄχι τάχατες, ὡς λέγουν μερικοί,
 Πὼς ἔχασεν ὁ ἄντρας τῆς ἀντρεῖα τὴ φυσικὴ,
 Ἀφόντας, κιντυνεύοντας καθόλου νὰ χαθῇ,
 Ἐπρόκρινε σὰν φρόνιμος νὰ περιτομηθῇ,

(*) Τὸ τραγοῦδι αὐτό, ποὺ διέσωσε ἡ μνήμη τοῦ ἡπειρώτου γυμνασιάρχου καὶ πρώην βουλευτοῦ κ. Γ. Καλούδη, καθὼς καὶ τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Γερουσίας γερουσιαστοῦ κ. Γεωργ. Βηλαρᾶ, βλέπει πρώτη φορά τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ ἀναφέρεται στὸ Διδάσκαλο τοῦ Γένους Μπαλάνο, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε συχνοὺς καυγάδες ὁ Βηλαρᾶς γιὰ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης.

Ὅπως ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης, ὁ Βηλαρᾶς ἔχει κάνει τέτοια σύνθεσι τῶν λέξεων ὥστε νὰ σχηματίζονται, μὲ τὸ κατάλληλο διάβασμα, κακόχησις ἔννοιες.

(¹) Κουτσουλιό καὶ Κλαζιάδες εἶναι χωριὰ ὀλίγες ὥρες ἀπέχοντα ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ὁ Βηλαρᾶς τὰ ἀναφέρει ἐδῶ γιὰ νὰ ἐπιτείνῃ, μαζί μὲ τὸ Ἰταλικὸ «ὀρδίνιασα», ποὺ συμπλέκει καταλλήλως μὲ τὸ «πού», τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ τραγοῦδιου του.

(**) Ἀνέκδοτο.

Καὶ ἀπ' αὐτὸ νὰ βιάζεται, ὅποτεν ἡμπορῇ,
 Ἀλλοῦθε γιὰ τὴ χρεῖα τῆς τὸ γιατρικὸ νὰ βρῇ·
 Μόνε κι' ἀκόμα ὀμπρήτερα (¹) στὴν πατρικὴ γωνιά
 Πολὺ τοῦ ὑποτάζονταν τοῦ ἔρωτος ἢ νειά (²).

"Αρχων Χουχουβαλάκης (*)

"Αρχων Χουχουβαλάκη, ὁ κόσμος σὲ φθονοῦν,
 Εἶναι κακὸς ὁ κόσμος καὶ δὲν σὲ ἐπαινοῦν·
 "Ας σκάσουν οἱ ἐχθροὶ σου, ἐγὼ δὲν σιωπῶ,
 Τὰ προτερήματά σου ὡς πρέπει θέλ' εἰπῶ.
 Σ' ἐστόλισεν ἡ φύσις μὲ ὅλα τὰ καλὰ,
 Σοῦ χάρισε κι' ἡ τύχη ὑπάρχοντα πολλὰ.
 Τὸ βλέπω καὶ τὸ λέγω καὶ εἶν' ἀληθινά,
 Καὶ ἄλλος ὁμοίός σου δὲν εἶναι πουθενά.
 "Αλλ' ἐπειδὴ καθ' ὅλα πολὺ ὑπερτερεῖς,
 Δίκαιον ἔχεις νᾶσαι κι' ὀλίγον τι βαρὺς·
 Δὲν χαιρετᾶς κανέναν, ἀλλ' εἶσαι εὐγενής,
 Καμάρωνε ὡς πρέπει, τίς εἶσαι νὰ φανῇς.
 "Αχ! νᾶχες ἔν' ἀκόμα, εἰς τὰ καλὰ σ' αὐτά,
 Καὶ κέρατα μεγάλα, νὰ εἶν' καὶ κλαδωτά,
 "Ηθέλεν εἶσαι τέρας, ὡς εἶσαι σοβαρός,
 "Ηθέλεν εἶσαι σ' ὅλους ἀκόμη φοβερός.
 "Αχ! κέρατα νὰ εἶχες, ὅπου σ' ἰδῇ τινὰς
 "Ηθέλε κάμει τόπον ὡς μέγας νὰ περνᾶς.
 "Αλλ' ὅμως, μὴ φροντίζης, ἔτοιμα παρευθὺς,
 Θέλει σοῦ φέρ' ἡ νύφη, προῖκα, νὰ φορτωθῇς.
 Τότε νὰ σοβαρώσης μηδὲ νὰ χαιρετᾶς,
 Νὰ ξεύρουν ποῖος εἶσαι, ὁ "Αρχων κερατᾶς!

(¹) Ὀμπρήτερα=γρηγορώτερα. Ἠπειρώτικο.

(²) Στὸ τέλος τοῦ χειρογράφου ὑπάρχει τὸ σημεῖον τῆς συνεχείας, ἀλλ' ἡ συνέχεια λείπει. Τὰ ἄλλα φύλλα τῆς συλλογῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Σατυρικά» ἔχουν χαθῇ, καὶ ἔτσι μένουν ἄγνωστα καὶ ἡ συνέχεια τοῦ παρόντος τραγοῦδιου, ὅσο καὶ ποῖός ξέρει πόσα ἄλλα σατυρικά τραγοῦδια τοῦ Βηλαρᾶ.

(*) Ἀνέκδοτο.

Γυναικεία άπειρία (*)

Άγαθές μου γυναικοῦλες,
 Παντρεμένες, νειές, νυφοῦλες,
 Για τ' έσας θελ' άρχινήσω
 Κατιντί νά μολογήσω.
 Μή θαρρήτε κι' ό σκοπός μου
 Είναι σάν καμπόσου κόσμου,
 Που κακόγνωμοι σκαλίζουν
 Κάθε τρόπο νά σας 'γγίζουν,
 Καί μαλώνουν καί φωνάζουν
 Καί τί λέν δέ άπεικάζουν·
 Τέτοια άτοπα δέν στρέγω,
 Μήτε θέλω νά τά λέγω.
 Κιαπέ κείνα όπου καμπόσοι
 Ξεφωνᾶν μέ δίχως γνώσι
 Καί, μέ τέτοια πάντοια (1) γλώσσα,
 "Ανοστα κηρύχνουν τόσα,
 Γιατί ή Εὔα είχε κάμει
 Τόν προσπάπου μας Άδάμη
 Τό πωρκό νά δοκιμάση,
 Που άβγάτησε τήν πλάσι,
 Τά άφήνω εἰς τήν κρίσι
 Γνωστικοῦ ν' άποφασίση.
 "Όσο βλέπω κι' όσο ξεύρω
 Εἰς έσας καλό νά εὔρω.
 "Ωμορφές μου καλές κυράδες,
 Τῆς ψυχῆς μου φιλονεικάδες,
 Είναι ή άκακη καρδιά σας
 φυσικό προτέρημά σας.
 Καί αυτό θέλ' άποδείξω,
 Μέ παράδειγμα νά δείξω,
 Μιάς άπλῆς καί δίχως δόλο,
 Φανερά στόν κόσμο όλο.
 Στούς καιρούς καί στίς ήμέρες,
 Που οί καλές οί θυγατέρες
 Εἶχαν πρώτη τους φροντίδα
 Καί χαρές τους τήν έλπίδα,

(*) Άνέκδοτο.

(1) Γιαννιώτικο. Μέ πολύ κακή γλώσσα. Συχνά άπαντά: «ό τέτοιος καί ό πάντοιος» που σημαίνει: ό παληάνθρωπος, ό αλαχρός.

Νά φανοῦν καλές μανάδες
 Καί σωστές νοικοκυράδες,
 Κάποια κόρη προκομμένη,
 Γνωστική καί μετρημένη,
 Εἶχε τόση άγαθωσύνη,
 Καί πολλή πιτηδειοσύνη,
 Για σπιτιοῦ οίκονομία
 Καί πᾶς' άλλη ύπηρεσία,
 Που δέν εἶχε όμοιο ταίρι
 Σε πολλά του κόσμου μέρη.
 Μόν' εκείνα που μαθαίνουν,
 Σάν καμπόσες τσιουπροποῦλες (1),
 "Αφορμῆς δέν άποσταίνουν
 Νά έρευνοῦν άπό μικροῦλες
 Κάθε τι άπό περιέργεια
 Καί μέ μάτια καί μέ χέρια,
 Τούτη μήτε τά δοκίόνταν·
 Κι' αν σέ όλα φωτισμένη
 Μέ τ' εκείνες δέ μετριόνταν,
 "Ηταν άκακη ή καῦμένη.
 Καί κοντά στήν άρετή της
 Καί στο φρόνιμο κεφάλι
 "Ωμορφη κι' όχ τήν εἰδή της,
 Εἶχε χάρες κι' εἶχε κάλλη.
 "Ηταν κόρη τέλεια κι' αξία
 Νά μή ζῇ πλιό σέ μονάξια,
 Μόν' ή τύχη που προστάζει
 Κι' όπως θέλει τά μοιράζει,
 Τέτοιο πλάσμα κιντυνεύει
 Καί μέ άντρα συντροφεύει
 Που παρόμοιος σέ ιστορία
 Νά βρεθῇ εἶναι δυσκολία.
 Εἶχε ό δόλιος ένα πάθος,
 Σάν τί πάθος μή ρωτάτε,
 Σας τό λέω, μόν' μή γελάτε·
 Δέν εἶν' σφάλμά του ή λάθος,
 "Αφορμῆς τό συνηθαί
 Πρίν άκόμη νά νογάη.

(1) Γιαννιώτικο. Κοριτσόπουλα.

Κι' ὁ μικρὸς χωρὶς νὰ φταιῖξη
 Καταντάει σὲ μιὰν ἔξι
 Ποῦ τὴν ἔχει ὡς νὰ πεθάνη·
 Τὸ ἀκούω, λέτε, φτάνει,
 Γνωμικὴ πολυλογία,
 Βαρετὴ φιλοσοφία·
 Τὸ λοιπὸν ἀφηγκραστήτε
 Γιὰ νὰ μὴ μέ βαρεθῇτε.
 Τῇ δουλειᾷ ὅπου οἱ ἄλλοι,
 Τὸ πουργὸ καθὼς νὰ νοιώσουν,
 Ἦ τὸ βράδυ πρὶν πλαγιώσουν
 Θελά πᾶν, μικροὶ μεγάλοι,
 Σ' ἓναν τόπο διορισμένο,
 Τοῦ σπιτιοῦ ἀποφασισμένο,
 Νὰ τελειώσουν μ' ἡσυχία
 Γιὰ τῆς πάστρας τὴν αἰτία,
 Τοῦτος τῶχε ριζικὸ του,
 Νὰ τὴν κάνη . . . ἀπανωθιὸ του,
 Πᾶσα νύχτα μὲς στὸ στρώμα,
 Κι' ὅποτε ἦταν χρεῖα ἀκόμα
 Νὰ εἰπῇ τὰ μυστικά του
 Στὴν καλόμοιρη κυρά του !
 Ὅθεν ἦταν στενεμένη (!)
 Πρὶν νὰ φέξῃ ἡ πικραμένη
 Νὰ ξυπνήσῃ καὶ νὰ ἐτοιμάζῃ
 Καὶ νερό γιὰ νὰ τὸν πλένῃ
 Καὶ σκουτιὰ νὰ τὸν ἀλλάζῃ.
 Κι' ἐπειδὴς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα
 Ἔρχονταν μὲ τ' ἄλλο ἀντάμα,
 Σὰν ἀπλὴ χωρὶς κακία
 Καὶ μὲ δίχως πονηρία,
 Τὰ θαρρεῖ νὰ εἶναι ἕνα
 Κραὶ γνωστὸ εἰς τὸν καθένα.
 Τοῦτο τόσο τὸ πιστεύει
 Στὰ σωστά, ποῦ δὲ γυρεύει
 Νὰ ξετάξῃ καὶ νὰ μάθῃ
 Ἦταν δίχως ὑποψία
 Πῶς, σὲ πρᾶξι παρομοία,
 Κάθε ἕνας παντρεμένος

(1) Ὑποχρεωμένη.

Βρίσκονταν ἀναγκασμένος,
 Τὴν γυναῖκα του ἂν ζυγώσῃ,
 Τὰ χοντρά του νὰ λερῶσῃ.
 Ἦ καλῶτατη γυναῖκα
 Ζιῇ μὲ τοῦτον χρόνιον δέκα
 Κι' ὁχ τοὺς ἔντεκα ὅτι παίρει
 Ἀρρώστειά τῆς τὸν ξαφνίζει
 Ποῦ τὸ σῶμα τοῦ ζαλίζει.
 Δὲν ἀργάει γιατροὺς νὰ φέρῃ,
 Μόν' τὸ πάθος τοὺς γελάει,
 Γιατρικὸ δὲν ὠφελáει,
 Καὶ προμιοῦ διαβῇ ἡ βδομάδα,
 Μὲ μεγάλη γληγοράδα
 Μὲς στὰ χέρια τῆς πεθνήσκει,
 Χήρα ἀνέλπιστα ἀπομνήσκει.
 Τί πληγὴ στὰ σωθικά τῆς
 Προξενάει ἡ συμφορὰ τῆς,
 Τ' ἀποδείχνει ἡ μαυρισμένη
 Καὶ μὲ δάκρυα καὶ μὲ λόγια,
 Μὲ φωνές, μὲ μοιρολόγια,
 Καὶ τὰ μαῦρα φορεμένη,
 Μόν' σὰν φρόνιμη ὅλο δέρει
 Τὸ γραφτό τῆς νὰ ὑποφέρῃ.
 Δὲν τὴ φτάνει νὰ εἶναι χήρα
 Ἦμεινε καὶ δίχως κλήρα
 Καὶ σὲ κάποιαν ἡλικία,
 Πού, σὰν λείψῃ ὁ νοικοκύρης,
 Χάνεται ὁ καραβοκύρης
 Ποῦ κρατᾷ τὸ τιμόνι,
 Λεῖπει τοῦ σπιτιοῦ ἡ χρεῖα
 Ἦ καθολικὴ καὶ μόνη.
 Τὸ λοιπὸν συγγένισσές τῆς,
 Φιληνάδες, γνώριμές τῆς,
 Πραχτικὲς μὲ φρονιμάδα
 Βάνουν χέρι στὴν ἀράδα,
 Πᾶσα μιὰ νὰ τῆς προβάνη
 Νὰ διαλέξῃ νειὸ στεφάνι,
 Τί δὲν ἦταν ἡ τιμὴ τῆς
 Νὰ περνᾷ μοναχὴ τῆς.
 Τῶρ' αὐτὴ καὶ χαμοθέλει
 Κᾶνα τέκνο ν' ἀποχτήσῃ,
 Γιὰ νὰ τὴ γεροκομήσῃ,
 Μόνε ὅποτε λογιάζει

Κάποιες νύχτες τί της μέλλει,
 Στις απόκριες μουδιάζει,
 "Όλο πρόφασες έβγάζει
 Για νά μη είπῃ τό "ϊσιο·
 Τό στοχάζονταν περίσσιο.
 Μόν' τῆς μιᾶς ἡ δικαιοσύνη,
 "Αλληνῆς ἡ φιλωσύνη,
 Σᾶν γειτόνισα ἡ ἄλλη,
 "Αποδῶ ἀποκεῖ τῇ φέρουν
 "Όσο πού τήν καταφέρουν,
 Για νά στρέξῃ ἄντρα πάλι,
 Νά μη χάνῃ τόν καιρό της.
 Δίχως τοῦτον στό πλευρό της.
 Καί σᾶν ἦταν ξαΐκουσμένη
 "Όχ τὰ ἰδιώματά της
 Καί καλὰ φερσίματά της
 Για γυναῖκα ζηλεμένη,
 "Όποιο σύντροφο ζητάει,
 Σέ παρόμοια δέν ἀργάει
 Καί τῆς τύχης τό "χει χάρι
 Σύζυγό του νά τήν πάρῃ.
 "Αρχινᾶν οἱ προξενήτρες
 Πυκνωτά νά μπαينوβγαίνουν,
 Προξενιές νά τῆς πηγαίνουν,
 Καί σᾶν τεχνικῆς μεσῖτρες
 Πᾶσα μιὰ τόν ἐδικό της
 Νά παινάῃ δέν ἀποσώνει
 Κι' ὅσο δύνεται νά ὑψώνῃ
 Μὲ σκοπό τό διάφορό της.
 Τούτην τῇ φορᾶ ἡ τύχη,
 Σᾶν πῶς ἔπρεπε διατάζει,
 Καί τήν κάνει νά πιτύχῃ
 "Αντρα τέλειον, πού τῆς μοιάζει.
 Δέν ἀργᾶν νά ἀρραβωνίσουν,
 Καί τό γάμο νά κινήσουν,
 Μὲ χαρές πολὺ μεγάλες
 Καί τίς ἄλλες τίς ἀντράλες⁽¹⁾.
 Καί σᾶν ἦρθε ἡ ὥρα ἐκείνη,
 Πού καθέννας τῇ διακρίνει,
 "Ο γαμπρὸς τῇ νύφῃ φέρει
 Πρὸς τό στρώμα μὲ τό χέρι,

(1) Γιαννιώτικο. Φασαρίες.

Πρόθυμος νά τήν πλευρώσῃ,
 Τό μυστήριό νά τελειώσῃ.
 "Ἦταν ἔτοιμο νά φέξῃ,
 Πού ὁ γαμπρὸς τὰ χέρια ἀπλώνει,
 Μὲ τῇ νύφῃ γιὰ νά παίξῃ
 Καί τῇ νύφῃ δέν τῇ σώνει,
 Τί στό στρώμα δέν τῇ βρίσκει,
 Μ' ἀνοιχτό τό στόμα μνήσκει.
 "Ενα κι' ἄλλο λογαριάζει,
 Νά φωνάξῃ δέν ταιριάζει,
 Καρτεράει καί τσωπαίνει
 Νά ἰδῇ τί θ' ἀπογένη.
 Κάπου τότε ἀνοίγει ἡ θύρα,
 Νά κι' ἡ νύφῃ ἡ καλομοίρα,
 Μὲ πλατὺ φουτᾶ⁽¹⁾ ζωσμένη
 Καί καλὰ ἀνασκουμπωμένη·
 Παστρικὸ κρατάει σεντόνι,
 Στό γαμπρὸ κοντὰ σιμώνει
 Καί τοῦ λέγει ἂν ὀρίξῃ...
 Σκύφτει, ξεροκοκκινίζει.
 "Ο γαμπρὸς μὲ ἀπορία
 Τὴν κυττάζει, τῇ ρωτάει,
 Καί στό τέλος ἀγροικάει
 Γυναικὸς τὴν ἀκακία.
 Καί γιὰ νά τήν καταπείσῃ,
 Καί μὲ λόγο καί μὲ πρᾶξι,
 Τέλειαν ἔδωκε τῇ λύσι
 Στὴν ἀπάτη της μὲ τάξι,
 Φέροντάς της μαρτυρία
 Δίχως ἄλλη ἀμφιβολία.

Τὸ μαγεμένο δέντρο

"Αναιροῦν πολλοὶ τὰ μάγια
 Καί γιὰ ἔργα τοῦ διαβόλου,
 Δέν τὰ δέχονται καθόλου·
 Μὲ ἐνάντια γνώμη πάλι

(1) Πολύχρωμο τετράγωνο πανί, τὸ ὁποῖον φοροῦν ὡς πο-
 διὰ στοὺς γάμους κυρίως.

Τὰ κυρώνουν πλήθος ἄλλοι.
 Μόν' τῆς βάβως μου ἡ βάγια⁽¹⁾,
 Γρηὰ παληὰ μὲ κόσμου πράξι
 Καὶ στὰς φρένας τῆς μὲ τάξι,
 Στὰ πολλὰ τὰ παραμύθια,
 Ποῦ τὸ βράδυ εἶχε συνήθια
 Νόστιμα νὰ μολογάη,
 Γιὰ νὰ γλυκαποκοιμᾷ
 Τῆς κυρᾶς τῆς τὰ ἐγγόνια
 Στὰ ἀνήλικά τους χρόνια,
 Ἔκαμε παρόμοια λύσι
 Στὴ δεινὴν ἐτούτη κρίσι.
 Ἔλεγε, λοιπόν, ἐκείνη
 Πῶς, σὲ ξένη χωροπούλα,
 Μιὰ καλὴ χωριατοπούλα
 Σὲ συκιᾶς δέντρο ἀποδίνει
 Μιὰ φορὰ ἀρετῆς αἰτία
 Νὰ πιστεύουν τὴ μαγεία.
 Νειδύφη αὐτὴ κι' ὦραία
 Καὶ χωρὶς ψεγάδι νέα,
 Μὲ τὰ δροσερά τῆς κάλλη,
 Ἐσαγίτευε τὴ ζάλη
 Στὶς καρδιές ποῦ τὰ λιγγρεύουν
 Καὶ τὴ χάρι τους γυρεύουν.
 Μόν' ὁ ἄντρας τῆς, ζηλιάρης
 Καὶ χοντρόγνωμος χωριάτης,
 Σ' ὅλα του ἄτσαλος, στριγλιάρης,
 Θέλει νᾶναι ἀνοιχτομάτης·
 Θέλει ὁ δόλιος νὰ μὴ γένη
 Σὰν σὲ μερικοὺς συμβαίνει,
 Ποῦ ὀμπροστὰ στὸ μέτωπό τους,
 Ἀφορμὴ ἢ σύζυγό τους,
 Ἀποχτοῦν καὶ σὰν περίσσια
 Τὴ στολὴ τὴν ἀλαφροῖα·
 Καὶ γιὰ δαῦτο ἀπὸ κοντά τῆς
 Μιὰ στιγμὴ δὲν ξεμακραίνει.
 Ὅπου αὐτὴ κι' αὐτὸς πηγαίνει
 Πίσω ὅχ τὰ πατήματά τῆς,
 Ἰσκιος ἄλλος καταντάει,
 Μέρα νύχτα τὴ φυλάει.

(1) Τροφός.

Μόνε μάταιους κόπους χάνει,
 Μ' ὄσες φύλαξες κι' ἂν κάνη.
 Στὸ χωριὸ κοντὰ ὡς μιὰν ὥρα,
 Σὲ κορφή μικρῆς ραχούλας,
 Μὲ νερὰ βαθειᾶς βρυσοῦλας,
 Καὶ μὲ δέντρα καρποφόρα,
 Ἦταν ἓνα μοναστήρι
 Μοναχῶν μ' ἁγιωσύνη,
 Καθαρὰν ἀσκητῶσύνη.
 Πέντε ἔξη καλογέροι
 Τὸ χειμῶνα ἡσυχάζουν,
 Τὴν ψυχούλα τους κυττάζουν·
 Κι' ὅταν ἔρθῃ καλοκαίρι,
 Δυὸ τρεῖς μῆνες πρὸς τὸ θέρος,
 Περιτρέχουν κάθε μέρος
 Κι' ὅχ τοὺς εὐλαβεῖς συνάζουν,
 Μὲ πολλὴν ταπεινωσύνη
 Καὶ μὲ κόπο τους σοδειάζουν,
 Γιὰ δική τους κι' ἄλλων χρεῖα,
 Χρονικὴ ζωοτροφία.
 Ὁ καλὸς ἡγούμενός τους,
 Ἄν καὶ νεῖός τὴν ἡλικία,
 ἔχει πᾶσαν ἐξουσία
 Κι' εἶναι τέλειος προεστὼς τους·
 Καί, σὰν ἄνθρωπος μὲ μέτρα,
 Ὅχ τοῦ λόγου του γνωρίζει
 Καὶ ὀρθὰ ἀποφασίζει
 Πῶς ἡ σάρκα δὲν εἶν' πέτρα·
 Ὅθεν τῶν συνάδελφών του
 Κάποια λάθη συμπαθᾷ
 Καὶ μ' ἐξαίρετον σκοπὸν του
 Νὰ μὴν πέσουν προσπαθᾷ
 Σὲ ἀγῶνα ἀπελπισίας,
 Μέγα σφάλμα ἀνοησίας.
 Καὶ σὰν κοσμανταωμένος,
 Μὲ πολλοὺς ἀγαπημένους,
 Ὅποτε στὴ χώρα μπαίνει,
 Ἀπ' αὐτὴ ποτὲ δὲν βγαίνει,
 Στοῦ χωριάτη ἂν δὲν περάσῃ
 Τὴν υἰγιὰ του νὰ ρωτήσῃ
 Καί, προμιοῦ τὸν εὐλογήσῃ,
 Μπρὸς τὸ δρόμο δὲ θὰ πιάσῃ.
 Κι' ὅχι τάχα τότε μόνον
 Δείχνει ἀγάπης τόσον πόνον

Καὶ γιὰ χρέος λογαριάζει
 Μὲς στοῦ φίλου νὰ συχνάζῃ,
 Μὸν' ἔτ' ἦτον μαθημένος
 Ἀπ' ἀρχῆς, ἀναγκασμένος
 Ὅχ τὴ μεταξύ τους σχέσι
 Ποῦ μικροῦθεν εἶχαν δέσει.
 Τοῦτο δμως ἀκλουθώντας
 Καὶ στοῦ φίλου παντρεμμένου,
 Μὲ καλὴ συντροφιασμένου,
 Καὶ τὴ νειὰ συχνοθωρώντας,
 Νὰ αἰσθάνεται ἀρχινάει
 Κάτι τί ποῦ τὸν τοιμπάει,
 Μὲ βρασμὸν πολὺν καὶ ζέσι,
 Τῆς καρδιᾶς του μὲς στὴ μέση.
 Πειρασμοῦ τὸ δόλο βλέπει
 Καὶ τ' ἀγκίστρι ἐτοιμασμένο
 Πρὸς τοῦ λόγου του ριμμένο,
 Καὶ τυφλὰ σὲ ὅσα πρέπει
 Ὅχ τοῦ ἔρωτα τὸ πάθος,
 Ἐπαράπεσε στὸ λάθος
 Καὶ τ' ἀμαρτωλὸ του μάτι
 Τὴν πεθύμησε κομμάτι.
 Ἡ γυναῖκα, ἡ κακιωμένη
 Ἡ ὅπ' ἄλλο διαθεμένη
 Ὅχ τὸ φέρσιμο τοῦ ἀντρός της,
 Ἡ τῆς λέγει ὁ λογισμὸς της
 Μὲ καλόγερον ἂν φταίξῃ
 Ὁ Θεὸς θὰ τῆς τὸ στρέξῃ,
 Ἡ ποῦ ξέρω τί δικούς της
 Ἔχει αὐτὴ λογαριασμούς της,
 Δείχνει ὡς τόσο εὐσπλαχνία
 Στοῦ Ἠγούμενου τὴν τύχη,
 Κι' ὅλο πὼς θελὰ πιτύχῃ
 Παντοχῆς τοῦ δίνει φῶτα·
 Μόνε ἦταν χρεῖα πρῶτα
 Τ' ἀλλουνοῦ τὴν ἀγρυπνία
 Νὰ μπορέσουν νὰ κοιμίσουν
 Καὶ καρπὸ ν' ἀποκερδίσουν.
 Ὅσα ὁ Μοναχὸς ἤξερει
 Στρατηγήματα κινάει,
 Μήτε πλὺν τραβάει χέρι
 Ὅχ τὰ ὅσα μελετάει.
 Μὸν' τὸ νοῦ του κι' ἂν σκοτώνῃ,
 Τὸν χωριάτη δὲ σακκώνει.

Τέλος πάντων εἶχε φθάσει
 Ὁ καιρὸς ποῦ τὸ γιορτάσι
 Κάθε χρόνο συνηθίζουν
 Καὶ λαμπρὰ πανηγυρίζουν
 Τοῦ μοναστηριοῦ οἱ πατέρες,
 Εἰς ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες
 Πού, καιρὸν ξενητεμένοι
 Στὸ χρεωστικὸ ταξίδι,
 Μὲ πολλὰ ἐλέους εἶδη,
 Ἐπιστρέφουν φορτωμένοι.
 Πλῆθος κόσμου ἐκεῖ συντρέχει
 Καὶ σὲ τέτοιαν εὐκαιρία
 Ὁ Ἠγούμενος παντέχει
 Νὰ μὴ μείνῃ σ' ἀπραξία.
 Τοὺς συνάδελφους του κράζει
 Κι' ὅπως πρέπει τοὺς διατάζει
 Κάθε τρόπο νὰ φροντίσουν
 Τὸ λαὸ νὰ εὐχαριστήσουν,
 Κι' ἀπατὸς του ἔγνοιαν ἔχει
 Ὅπου ἡ γνώμη του προσέχει.
 Τὸ ἀντρόγυνο καλνάει
 Χωριστὰ μὲς στὸ κελλί του
 Καὶ κατὰ τὴν ὁρεξί του
 Μοναχοὺς σ' αὐτὸ κρατάει.
 Στὸ τραπέζι οἱ τρεῖς ἀντάμα
 Ξεφαντώνουν, τρῶν καὶ πίνουν,
 Τὸ ποτήρι συχναδειάζουν,
 Κάθε ἀπλάδι δοκιμάζουν,
 Καὶ στὴν τύχη τους ἀφήνουν
 Κάθε ἄλλο τότε πρᾶμμα·
 Καὶ γλυκὰ συνομιλώντας,
 Ἀπερνᾶν χαροκοπώντας·
 Μολοντοῦτο ἀπὸ τὸ δρόμο
 Τοῦ σκοποῦ του δὲν σπαρνάει
 Ὁ Καλόγερος τὸν νόμο
 Τῆς καρδιᾶς του δὲν χαλνάει,
 Καὶ τὸ φίλο του κρασώνει
 Γιὰ νὰ τὸν ἀπομεθύσῃ.
 Μόνε δὲν τὸ κατορθώνει,
 Μήτ' ἐλπίζει νὰ νικήσῃ.

Ὑστερα ὁχ τὸ μεσημέρι,
 Ἄν ὀρίζουν, τοὺς προβάνει,
 Στὸ περβόλι νὰ τοὺς φέρῃ·

Κι' ἡ γυναῖκα, ἀναμμένη
 Ὅχ τὸ πολὺ τὸ φαγοπότι,
 Ἐσηκώθηκεν ἡ πρώτη
 Κι' ὀμπροστὰ τὸ δρόμο κάνει·
 Κι' ἀποπίσω ὁ ξεχωρίτης
 Ἀκλουθάει πάντα μαζί της.
 Σ' ἴσκιο δέντρου καθισμένοι,
 Πρὸς τὴν πρασινάδα γέρνουν,
 Καταγῆς ἀκουμπισμένοι,
 Τῇ δροσιᾷ τοῦ τόπου παίρνουν.
 Μὲς στὰ ἥπυρα (1) τὰ ἄλλα,
 Ποὺ τοὺς περιτριγυρίζουν,
 Μιά συκιὰ καταστολίζουν
 Σῦκα ὀρεχτικά, μεγάλα·
 Ὁ Καλόγερος πιωμένος,
 Ὅπως διόλου ἀφιερωμένος
 Τὴν καρδιά τους γιὰ νὰ κάμῃ,
 Δὲν ἀργαίει εὐθὺς νὰ δράμῃ
 Καὶ ψηλά νὰ σκαρφαλώσῃ
 Ὅχ τὰ σῦκα νὰ τοὺς σώσῃ (2).
 Καὶ καθὼς ἀπάνω βρέθῃ,
 Ὅχ τοῦ Ἑρωτᾶ τῇ μέθῃ,
 Ἐσοφίστηκε στὸ νοῦ του
 Κάποιο τέλος τοῦ σκοποῦ του·
 Κι' ἄλλος ὄφιν παραδείσου,
 Μ' ἄλλα λόγια κι' ἄλλον τρόπο,
 Ἀπὸ ὁμοιον ὁμῶς τόπο
 Ἀρχινάει νὰ φωνάζῃ.
 Τὸ χωριάτη νὰ χουγιάζῃ
 Καὶ τοῦ λέγει· —Ἐντροπή σου!
 ὦ χωριάτη ἀφορεσμένε,
 Πειρασμέ, καταραμένε!
 Ἐδῶ μέσα, ἐδῶ αὐθάδη,
 Βρωμερὴ ψυχὴ τοῦ Ἄδῃ!
 Καὶ μὲ βιά του κατεβαίνει,
 Τρέχει εὐθὺς καὶ τοὺς ζυγώνει,
 Καὶ στὴ μέση τους ἔμπαίνει,
 Τοὺς τηράει, τοὺς ψηλαφίζει
 Καὶ τὰ μάτια του τεντώνει·

(1) Ὅπωρικά.

(2) Νὰ τοὺς φθάσῃ.

Ὑστερα σταυροκοπιέται
 Κι' ὄχ τὰ γέλια δὲν κρατιέται.
 —Τὶ εἶν', ἅγιε; Τ' ἔχεις πάθει;
 Ἐστοχάζοντο ἔτρελλάθῃ.
 —ὦ, τί εἶδα, ὦ, τί πρᾶμμα!
 Θιάμα, φίλοι, μέγα θιάμα!
 —Πές μας, τ' εἶδες; —Ἄμ' ἐκεῖνο
 Ὅπου εἶδα, πῶς νὰ κρίνω!
 Τὶ νὸ πῶ, εὐλογημένοι;
 Ἡ συκιὰ νὰι μεγεμένη!
 Κι' ἔτσι τοὺς ἐξιστορίζει
 Πῶς τοὺς εἶδε ἀνταμωμένους,
 Τέλεια πλιὸ ἀπανωτιασμένους.
 —Τὶ λές, ἅγιε! —Ναί, παιδί μου.
 Ναί, πού νάχῃς τὴν εὐκή μου·
 Γιά, τὸ δέντρο εἶν' ὀμπρὸς σου
 Καί, σὰν θέλῃς, βεβαιώσου.
 Ὁ χωριάτης σ' ἀπορία,
 Γιὰ νὰ βγῇ ὄχ τὴν ὑποψία,
 Εἶδε ὄχ τὴ συκιὰ παιγνίδια
 Μὲ τὰ μάτια του τὰ ἴδια,
 Πού, χωρὶς στιγμή ν' ἀργήσῃ,
 Τὴ γυναῖκα του μαζί του
 Παίρει, φεύγει μ' ἔκστασί του
 Μὲς στὴ χώρα νὰ γυρίσῃ,
 Κι' ἄκοπα, ὄχ τὸ θαυμασμό του,
 Ὅλο κάνει τὸ σταυρό του.

Κατὰ Καλογήρων

Καλόγερος καὶ διάβολος ἀδέλφια διδυμάρια
 Καὶ σὰν ἀδέλφια καρδιακὰ τηροῦν δουλειὰ καθάρια.
 Τοῦ Σατανᾶ τὰ ἔργατα δουλειᾶς τοῦ καλογέρου,
 Καὶ διαβολιᾶς τοῦ ἁγίου σκοτοῦρες τοῦ δευτέρου.
 Τοῦ ἑνὸς τὰ τεχνουργήματα ὁ ἄλλος ἔχει δρόμο,
 Καὶ σ' ὅσα κι' ἂν ἐργάζωνται κοινὸν κρατοῦν τὸ νόμο.
 Δὲν βλέπεις πῶς σὲ ὅλα τοὺς δὲν θέλουν νὰ χωρίζουν,
 Μόνο κι' οἱ δυὸ ἀπαράλλαχτα σὰν κόρακες μαυρίζουν;
 Κι' ἂν τὴ νουρά ὁ διάβολος ὀπίσω του τεντώνῃ,
 Σὲ τί διαφέρει ὁ ἅγιος ἔμπρὸς νὰ τὴν κορδώνῃ;

Τοῦ ἐνοῦ τοῦ βάνουν κέρατα, κι' ἄλλος μὴ δὲν τᾶχει;
 Βγάλε τὸ καλυμαῖχι του νὰ ἰδῇς πὼς τὰ παράχει.
 Φυλάγου ὁχ τὸν καλόγηρο καὶ κάμνε τὸ σταυρὸ σου,
 Καθὼς τὸν ἴδιο διάβολο ἂν ἐβλεπες ἐμπρὸς σου.
 Μὴ γελασθῇς καλόγηρο στὸ σπῖτι σου νὰ μπάσης·
 Τιμὴ, ψυχὴ καὶ πλοῦτή σου, νὰ ξέρης, θὰ τὰ χάσης.
 Μὴ μπιστευθῇς ὑπόκρισι πλαστῆς ἀκακωσύνης·
 Κι' ἀγιωσύνης ψεύτικης, πονηρασκητωσύνης·
 Τοῦ Ἑωσφόρου σύντεχνος βαστᾷ ἀλαζονεία
 Καὶ κακωσύνη ἄμετρη, τυφλὴ φιλαργυρία.
 Σοὺ πρωτομπαίνει ἄκακο ἄθωο προβατάκι,
 Ἐντροπαλὸ κι' ἀνέγνωμο, φτωχὸ καλογεράκι.
 Τί πονηρὸς κι' ἐπίβουλος! Τί λύκος αἰμοβόρος!
 Ἀδιάντροπος, ἀχόρταγος, ἀχρεῖος ρασοφόρος!
 Βαθεῖα τὸ καλμαῖχι του ζιουπάει ὡς τ' αὐτιά του,
 Νὰ μὴ φανοῦν στὸ μέτωπο τὰ χοντροκέρατά του
 Κι' ὅπως τραβάει ἀδιάκοπα τὸ μέγα κομποσχοῖνι,
 Εὐχὲς μὲ τὰ φορτώματα καὶ εὐλογίες δίνει.
 Θαρρεῖς τὸ «Κύριε ἐλέησον» ὅτι μ' αὐτὸ μετράει;
 Ἀνόμως πόσα ὁ ἄθλιος, θὰ πάρῃ, μελετάει.
 Ἄς λέγῃ τάχα «ἐλεος» γιὰ τοὺς φτωχοὺς συνάζει,
 Κι' ὁλόκληρο παράδεισο γιὰ λιγοστὰ σοῦ τάζει.
 Μ' αὐτὰ του τὰ σοφίσματα καὶ τὰ παχειὰ του λόγια
 Σοῦ ἔγδυσε τὸ σπῖτι σου, ἀνώγια καὶ κατώγια.
 Ἄν ἔχῃς κόρην, αἰτωχε, καὶ τρυφερὸ παιδάκι,
 Τ' ἄλειψεν ὁ καλόγηρος καὶ γένεια καὶ μουστάκι.
 Ἰδέε, καθὼς τοῦ βόλεσε ὁ ἅγιος πατέρας
 Νὰ λάβῃ χάρη κι' εὖνοιαν μητρὸς καὶ θυγατέρας,
 Δουλεύτρων σου καὶ δούλων σου καρδιὲς νὰ ξεσκαλίση,
 Νὰ μάθῃ κάθε ὑπόθεσις οἰκιακῆς τῆ βρύσι·
 Σὰν πὼς πετᾷ τὰ κέρατα καὶ τῇ νουρᾷ τεντώνει,
 Καὶ σὲ μπουράει(!) ἄφοβη κι' ἀξέταχτα πληγώνει,
 Γιὰ ἀναμέρα γλήγορα στήν ἄκρη, νοικοκύρη,
 Μὴ σὲ προφθάσῃ ὁ ἅγιος καὶ τῇ νουρᾷ σοῦ σύρῃ.
 Ἄν ὅμως πλατὺμάνικος βαρβάτος Σιναίτης
 Κι' ὑποκριτὴς αἰώνιος Βραχμῆανος Ἀγιορίτης,
 Ἡ Σπηλαιώτης ἄρπαγος σοῦ λάχῃ καὶ σοῦ τύχῃ,
 Αὐτοῦ νὰ κλαῖς τῇ μοῖρᾳ σου καὶ τὴν κακὴν σου τύχῃ.
 Αὐτοὶ δὲν κρόβουν κέρατα, τὰ ἔχουν ἐλαφίσια,
 Χτυποῦν καθέναν ἄφοβα στὸ φανερό καὶ ἴσια·

(1) Καὶ σὲ χτυπάει μὲ τὰ κέρατα ὅπως γίνεται ἡ ἐπίθεσις τῶν κροσσῶν.

Καὶ εὐλογοῦν ἀδιάφορα μὲ χέρια, μὲ ποδάρια,
 Καὶ νειές, γρηές, ὡς ἔτυχαν, γερόντους, παλληκάρια.
 Μὲ τὸ φτερό τοῦ Ἀρχάγγελου, μὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν κάρα,
 Στὸ βιὸ χυμοῦν ἀχόρταγοι, σοῦ δίνουν τὴν τρομάρα.
 Στιχάρια τοὺς χρειάζονται, φελόνια, πετραχήλια,
 Σκουτιὰ νὰ ἰδοῦν δὲν τ' ἄφηκαν, πουκάμισα, μαντήλια·
 Ὁ φερεντζὲς δὲν ἔφτασε, δὲ σώνει τὸ φουστάνι,
 Φτωχὲς ποὺ τίς ξεβράκωσαν, τοὺς πῆραν τὸ τουμάνι.
 Τ' ἀσημικὸ σου ἐχώνεψε σὲ δίσκους, σὲ ξαφτέρια,
 Καντήλια, πολυκάντηλα, δικέρια καὶ τρικέρια.
 Μὲ ταύτους μὲν ὑπερδεύτηκες καὶ σ' ἔβαλαν στὸ βρόχι,
 Δὲν ἔχεις ἄλλο λύτρωμα, τὸ σπῖτι σου μετόχι.
 Σωματικὰ σὰν σ' ἔγδαρσαν τ' ἄγρια νύχια τούτου,
 Καὶ τώρα τὴν ψυχούλα σου, στὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ του.
 Μὲν ἂπ' αὐτοὺς λυτρώνομε, ἂν ἔχωμε κεφάλι·
 Πὼς ὅμως ν' ἀποφύγωμε τὴν τάξι τῇ μεγάλῃ;
 Αὐτὴ κρατᾷ στὸ ζέρβιο τῆς κλειδιὰ τοῦ Πέτρου νέα
 Καὶ στ' ἄλλο σφίγγει δίστομη τοῦ Παύλου τὴ ρομφαία·
 Καὶ ἔχει χίλιες δύνამες, καὶ ἔχει χίλιους τρόπους
 Νὰ περιπαίξῃ, ὡς βούλεται, τοὺς μάταιους ἀνθρώπους.
 Ποιμένες ὀνομάζονται τῶν λογικῶν προβάτων,
 Αὐτὰ τὰ ζῶα τ' ἄλογα, ἀγγεῖα κακῶν πνευμάτων.
 Σαρακοστεύουν τάχατε, δὲν τρώγουν κρέας, ψάρι,
 Ψάρια, σφαχτὰ συσώματα τὰ χάφτουν μονοτάρι.
 Ὡ Φαρισαῖοι ἄνομοι Ἱερουσαλὴμ τῆς νέας,
 Λαιμοὶ χοντροὶ καὶ ἄξιοι πριονιστῆς ρομφαίας!
 Ἐσεῖς ποὺ ἐξετάζετε νηστεία στὸ φασούλι,
 Καὶ τ' ἄσπρα ὄλα ρίχνετε σωροὺς μὲς στὸ σακκούλι!
 Ἰούδας ὁ παράνομος γιὰ μιὰ φορὰ ἐγελάστη
 Καὶ πάλι γιὰ τὸ σφάλμα του ἀτός του ἐκρεμάστη.
 Σὰν τί σκοινιὰ χρειάζονται, σὰν τί συκιᾶς κλωνάρια,
 Νὰ κρεμασθῇτ' ἀνάποδα μὰ ὅχι ἂπ' τὰ ποδάρια!
 Ἐσεῖς, ὦ θεοπρόβλητοι, ποὺ ὅλο πανταράδα
 Καθημερινὰ σταυρώνετε ὀλάκερη Τριάδα.
 Τὰ δίχτυα κρύψε, Πέτρε μου καὶ Παῦλε, τὸ ραβδί σου,
 Νὰ μὴν ἰδοῦν οἱ ἅγιοι, γελᾷν κι' εἶν' ἐντροπὴ σου!
 Οἰκοδομὲς πολυέξοδες καὶ πλούσια στρωσίδια,
 Ἱερατικά πολῦτιμα, χρυσόϋφанта στολίδια,
 Τραπεζία πολυποίκιλα, καλομαγειρεμένα,
 Καὶ γούνες καὶ φορέματα λαμπρὰ καὶ τορνεμένα,
 Χιλιογροσάρικ' ἄλογα, διακόνια δίχως γένι
 Καὶ κορβανὰ πολύχρυσο ποτ' ἄδειος νὰ μὴ μένῃ·
 Σὲ τέτοια μόνον σήμερα, σὲ τέτοια μόνον τώρα
 Μὲ προθυμιά των γνιᾶζονται οἱ ἅγιοι πᾶσαν ὥρα.

Λιμάζει ή φτώχεια, ἄπορες κι' οἱ χήρες κινδυνεύουν,
Τὰ ὄρφανὰ ἀνήλικα στίς στράτες διακονεῦουν,
Ὁ γέροντας ξυπόλυτος στό δρόμο ξενυχτάει
Κι' ὁ ἀσθενής στό ἄχυρο γυμνός ψυχομαχάει·
Σωματικές ὑπόθεσες τοῦ κόσμου δέν γνωρίζουν,
Τὰ ψυχικά κι' οὐράνια οἱ ἅγιοι μας φροντίζουν·
Νά πληρωθοῦν οἱ πρόθεσες, νά μποῦν τὰ σαραντάρια
Καί τ' ἄλλα δικαιώματα μέ ἄσπρα ἤ μέ στάρια·
Ν' ἀλλάζουν ἐφημέριους, νά βάνουν ἐπισκόπους,
Καί σ' ὁμοίους ν' ἀγωνίζονται ἱερωσύνης κόπους.
Κι' ἄν οἱ ἀνθρώποι βάσανα κι' ὁ κόσμος κακοπόριες,
Κακά μεγάλα κι' ἀπειρα πάσχουν καί στενοχώριες,
Ἡ πανιερωσύνη τους τί θέλει κι' ἡ ψυχή τους,
Τὰ βρίσκουν ὅλα ἔτοιμα καί πλούσια στό πουγγί τους.
Διόκλητοι καί Μάξιμοι τῆς φτώχειας τῆς ἀθλίας
Καί Κροῖσοι, Σαρδανάπαλοι χρυσοῦ καί ἀσωτείας,
Αἰσχροῖνοι κακόγεροι, παιδιὰ τῆς ἀμαθείας,
Δοχεῖα ξυλοκέφαλα τῆς ὑπερηφάνειας·
Ἐσεῖς τοῦ Ἄδου στόματα, κοιλιές μέ δίχως πάτον,
Δάσκαλοι τελειότατοι κακῶν παραδειγμάτων!
Ἐσεῖς παντιναλφάβητοι, τὰ κέντρα τῆς κακίας,
Ζιζανοσπόρα σύνεργα ἀχρείας πανουργίας·
Ἐσεῖς νά μᾶς ποιμαίνετε εἰς τοῦ Χριστοῦ ποίμνη;
Ἐσεῖς θέλει μᾶς πνίξετε στοῦ Σατανᾶ τῇ λίμνῃ;
Πές μου σέ τί, καλόγερε, τήν ἀρετὴ διορίζεις,
Ἐσὺ ποῦ εἶσαι ἐνάρετος, κακοὺς τοὺς ἄλλους βρίζεις;
Ποιὰ εἶναι τὰ θεάρεστα καί τὰ χριστιανικά σου,
Αὐτὰ ποῦ τόσο πέτεσαι, τὰ ἔργα τὰ καλά σου;
Διδάσκεις ὅλο ψέμματα, καί ψέμματα φωνάζεις·
Τὸν ἑαυτὸν σου ὑπήκοον σ' αὐτὰ δέν ἀναγκάζεις·
Ἀπ' ὅσα λέν τὰ χεῖλη σου κανένα στήν καρδιά σου,
Τὰ λόγια εἶναι ἐνάντια μέ τὰ καμώματά σου·
Καί ὅσα κι' ἄν διδάσκης μας, δέν εἶναι ὅσα πρέπουν,
Ἄλλ' ὅσα καί πρὸς ὄφελος δικό σου ἀποβλέπουν.
Μὴ δὲ κηρύττεις, ἅγιε, τίς πλάκες τοῦ Μωϋσέως;
Ἡ ὅσα ἐβεβαίωσεν αὐτὸς ὁ Ναζωραῖος;
Ἐκεῖνα τ' ἀναμέρισες, ἐβγάξεις τὰ δικά σου,
Ποῦ θυμωιάζουν ἄκοπα τὰ ἄσπρα ἐμπροστά σου.
Κρατᾷς ὅχ τὸν Δεκάλογο τὸ δεύτερο καί πρῶτο
Γιὰ τὴν πανοσιότη σου χωρὶς κανένα κρίτο.
«Ἀγάπα τὸ κορμάκι σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου,
Καί τὰ καλά ἀπολάμβανε τῆς πρόσκαιρης ζωῆς σου·
Ἀγάπα τοῦ πλησίον σου γυναῖκα, σπῖτι, ἔχει,
Καί τὸν ἐχτρὸ θανάτῳ νά μὴ σέ κατατρέχη»

Στοὺς ἄλλους, ὑστερώτερα, βροντόφωνος διορίζει
Καί κόλασιν αἰώνια, ἄλλοιῶς τοὺς φοβερίζει·
»Τιμᾶτε τοὺς γονεοὺς σας συχνὰ μέ λειτουργίες,
Μνημόσυνα, συλλεΐτουργα, τρισάγια, εὐλογίες.
»Χριστιανοί μου ἔλεος εἰς τ' ἅγια μοναστήρια,
»Χριστιανοί, βοήθεια στὰ ἱερὰ τὰ κτίρια.
»Δανείστε τὸν καλόγερο σωματικά νά ζήση,
»Καί ψυχικά ὁ Κύριος διπλᾶ νά σᾶς μετρήσῃ·
»Καί σ' ἄν ἀνθρώποι ἀδύνατοι, ἄν ἴσως σ' ἁμαρτία
»Ξεπέσατε, μὴ πέσετε καί στήν ἀπελπισία,
»Γιατί ὁ Χριστὸς μᾶς ἔδωκε τὴν πᾶσαν ἐξουσία
»Νά λυοῦμε καί νά δένῳμε μέ ἄκραν εὐκολία.
»Ἀμαρτωλὲ γενναῖε μου, σὺ λύσεις τὸ πουγγί σου
»Κι' ἐγὼ εὐθὺς ἀπ' ὅλα της σοῦ λύνω τὴν ψυχὴ σου.
»Ἀλλοίμονο, φιλάργυρε! Τὸ δένεις; τί παντέχεις;
»Δεμένο σ' ἔχω, ἄθλιε, παράδειςσιν δέν ἔχεις·
»Νηστεύετε, νηστεύετε Παρασκευή, Τετράδῃ,
»Σαρακοστὲς φυλάγετε μέ ψάρι καί μέ λάδι·
»Στοὺς καλόγερους ἔλεος καί δευτέρη νηστεία,
»Ἡ μοναχὴ καί βέβαιη ψυχῆς σας σωτηρία·
»Ὡ λόγια μόνον ἄξια γιὰ ὅσους τὰ προφέρουν!
»Ὡ ἔργα δίχως ἄργητα στὸν Ἄδῃ νά σέ φέρουν!
»Ὀργώνει, σπέρνει, ὁ ἀμπτῶχος, ταλαίπωρος ζευγίτης,
Κι' ἐργάζεται στ' ἀμπέλι του ὁ ἄθλιος φαμελίτης·
Ποῖος κινδυνεῖ θάλασσες, ποῖος τρέχει ξένον τόπο,
Πασένας ἀγωνίζεται νά ζήσῃ μέ τὸν κόπο.
Γιὰ πές μου μέ ποιὸν ἴδρωτα ἐβγάξεις τὸ ψωμί σου,
Ποιὸ βάσανο, καλόγερε, παθαίνει τὸ κορμί σου;
Ἐσὺ ὕγος πρωτότοκος τῆς ἀκαματωσύνης,
Ἐπὶ ζωῆς σου κάθεσαι νά τρώγῃς καί νά πίνῃς·
Μὲ τίτλους κι' ἐπ' ἀνωτίτλους γεμάτος, φουσκωμένος,
Τοῦ παραδείσου ἅγιος, στὸν κόσμον ἁγιασμένος.
Καλὰ μπορεῖς κι' ἐνδύεσαι κι' εἰς τὰ παχειὰ κοιμᾶσαι,
Τὸ καλοκαίρι χαίρεσαι, χειμῶνα δὲ φοβᾶσαι.
Τὸ γιόμα σου πολὺδιπλο, τὰ δεῖπνα σου χορτᾶτα,
Στὸ γιόμα καί στὸ δεῖπνο σου πενηνταριὲς γεμᾶτα.
Ὁ Γανυμήδης πρόχειρος, ἡ Φρύνη στήν ἀγκάλῃ·
Ποῦ σωφροσύνη, δέσποτα, μέ Βάκχον στὸ κεφάλι;
»Ὡ ζῶα τερατόμορφα, ὦ ἄγρια θηρία!
»Ὡ ἔνσαρκες ὑπόκρισες, ὦ ἄσβεστη κακία!
»Ὡ ξύλα πάντῃ ἄκαρπα στ' ἀμπέλι τοῦ Κυρίου
Καί καταισχύνῃ αἰώνια τοῦ θεοῦ ἱερατείου!
Θεὸς ὁ Πολυέσπλαχνος τοὺς δυστυχεῖς νά σώσῃ,
Κι' ὡς κούτσουρα ἀνωφέλευτα ἔσᾳς νά ξεριζώσῃ!

Καλόγερος καλόγερον

Καλόγερος καλόγερον..... φιλικῶς,
 Κι' εἰς τοῦτο τὸν προφθάνει πατὴρ πνευματικός·
 «Βαστάζομεν τὰ βάρη ἀλλήλων, ἀδελφοί»,
 Καθὼς τοῦ θεοῦ Παύλου κραυγάζει ἡ γραφή.
 Δεῦτε καὶ κατεβάζει εὐθὺς καὶ τὸ.....
 ὦ, τί χορὸς ἀγίων, ἀγίων προσευχή!!!

Ὁ Ζεὺς κι' ἡ Ἀντιόπη

Τὸν Ἔρωτα ὁ Δίας,
 Τὸν τρόπο τῆς μαγείας
 Ρωτοῦσε νὰ τὸν μάθῃ,
 Πῶς νὰ κινή τὰ πάθη,
 Διὰ νὰ ἡμπορέσῃ
 Στις ὠμορφες ν' ἀρέσῃ.
 »Πατέρα, λέγει, Δία,
 Ὁ τρόπος εἶν' ἡ βία
 .....
 Κι' ἡ καταδυναστεία.
 Ἄρκει ὁ κεραυνός σου
 Καὶ ὁ φοβερισμός σου.
 Καλά, πλὴν τὰ τοιαῦτα
 .....
 Μὲ φόβον ὅταν γίνουν
 Καθόλου δὲν ἠδύνουν.
 .....
 —Τότε ἡμπορεῖς ν' ἀρέσῃς
 Ἄν κέρατα φορέσῃς
 .....
 .....
 —Ἐ! δά, τοῦ λέει, καυμένε,
 Τρελλὲ καὶ μωραμένε,
 Ἐγὼ μὲ τόσα γένεια,
 Γιὰ τέτοια τιποτένια,
 Εἶν' ἄτοπο μεγάλο
 Τὰ κέρατα νὰβάλω.

.....
 .....
 Τὰ κέρατα ἔχουν τώρα,
 Στὴ γῆ καὶ κάθε χώρα,
 Ὑπόληψι μεγάλη
 Καὶ κάθε χάριν ἄλλη.
 Προχθὲς ἐγὼ σὲ μία
 Ἐμπῆκα πολιτεία,
 Παντοῦ τὰ κτίριά της
 Καὶ τὰ παράθυρά της
 Ὅλ' ἦταν στολισμένα
 Μὲ κέρατα ὀρθωμένα·
 Καθ' ἄνδρας καὶ γυναῖκα
 Ἀρμάθι ἀπὸ δέκα
 Φοροῦσε.....
 .....
 Ἐπίστευσεν ὁ Δίας
 Τὸν τρόπο τῆς μαγείας·
 Ἀπ' τὸ θρονί ἐβγαίνει,
 Στὴ Σάμο κατεβαίνει
 Καὶ κάρφωσ' ἐπιτήδεια,
 Στὴν ὄψι του τὴν ἴδια,
 Βαρβάτου τράγου γένεια
 Καὶ κέρατα γιδένια.
 Λοιπὸν, στεφανωμένος
 Κι' εἰς τράγον μορφωμένος,
 Τὸν Ὀλυμπον ἀφήνει,
 Βιάζεται, ταχύνει,
 Στὴ γῆ μας κατεβαίνει,
 Στὴ Θήβα νύχτα μπαίνει,
 Τὰ κέρατα ἀπλώνει,
 Στὴν Ἀντιόπη σώνει,
 Σὰν τράγος τὰ ταραίζει
 Κι' ὀρμῶν τὴν ἀγκαλιάζει.
 Εὐθὺς λοιπὸν ἐκείνη
 Μαγεύεται καὶ κλίνει
 Κι' ὁ Ζεὺς καιρὸν δὲν χάνει,
 Τὰ κέρατα τῆς βάνει.

ΚΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ(*)

Κεφάλαιον Α'

Ἡ Γυνή δὲν ἔχει ψυχὴν ὡς ὁ Ἄνθρωπος

Ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν τε καὶ τὴν γῆν δημιουργεῖ
Ὁ Θεὸς ὁ πρὸ αἰώνων μὲ μίαν μόνην προσταγὴν.
Συντελέσας εἰς ἡμέρας ἕξ τὸ πᾶν ὁ Ποιητής,
Καὶ τὸν ἄνθρωπον τῇ ἕκτῃ ἐπλασεν ἐκ γῆς αὐτῆς.
Στὸ αὐτὸ δὲ ἐμφυσήσας πρόσωπον ζωῆς πνοήν,
Εἰς ψυχὴν γέγονε ζῶσαν μὲ ἀίδιον ζωὴν.

(*) Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ, πραγματευόμενον περὶ τῶν γυναικῶν καὶ περὶ... σκόρδου καὶ ἀγγουρίου, τὰ ὅποια κατὰ τὸν ποιητὴν φάνηκαν ἐν ταύτῳ μὲ μιᾷ φωνῇ στῇ γῇ, εἶναι μακρότατον καὶ χωρίζεται σὲ 11 κεφάλαια καθὼς καὶ στὰ «Τζιοννάλε γυναικῶν», τὸν ἑπίλογον τοῦ Δουαλέτου καὶ τὸ «Ζύγιον τῶν γυναικῶν».

Ὁλόκληρο ἐδημοσιεύθη στὴ Λευκάδα τὸ 1874 σὲ εἰδικὸ φυλλάδιον μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Βηλαρᾶς κατὰ γυναικῶν» ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Δ. Ι. Λάζο, ὁ ὅποιος στὸν πρόλογόν του γράφει τὰ ἑξῆς μεταξὺ τῶν ἄλλων :

«Τὸ πρωτότυπον χειρόγραφον τοῦ παρόντος ποιήματος ἔχων εἰς χεῖρας, ἀπάρχει πόνημα τοῦ ἀειμνήστου πατριώτου μου Ἰατροῦ καὶ ποιητοῦ Ἰωάννου τοῦ Βηλαρᾶ ἐκ τῶν ἀνεκδότων τοῦ αὐτοῦ τοῦ ὁποῦ τὴν ἔκδοσιν μέχρι τοῦδε δὲν ἐπεχείρουν, ὡς σιβόμενος τὸ φιλότιμον τοῦ ὠραίου φύλου καθ' οὗ τοῦτο φέρεται, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀναλογιζόμενος καὶ τὴν εὐθύνην ἣν ἐμελλον εἶναι ἐάν ποτὶ ἐκ τοιαύτης παραμελήσεως παραπλήσιον ἀπολεσθῇ καὶ τοῦτο, ὥστε τὰ πολλὰ τῶν χειρογράφων τοῦ ποιητοῦ μας ἀπωλείωσαν ἀσφαλῶς καὶ τὸ κοινὸν ἡμῶν πολλὰς ἐστερεῖτο γνώσεις, ἵνα μὴ κατακριθῇ ὡς ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ὁ τὸ τάλαντον κρύψας, αὐτὸν παροτρυνόμενος καὶ ὑπὸ πολλῶν φίλων μου, ἐπεχείρησα τοῖνον τὴν ἔκδοσιν τοῦτου, ὃ καὶ διδῶμι ἤδη τὸ πρῶτον εἰς τὸν συγγραφεὶ κατ' ὁλοκληρίαν τῷ πρωτογράφῳ, μηδεμίαν ἐπιχωρήσας προσθαφαιρίσεως ἐν αὐτῷ».

Τὸ φυλλάδιον μᾶς τὸ προσέφερεν εὐγενὴς ὁ γυμνασιάρχης τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Ἰωαννίνων κ. Χρ. Σούλης καὶ τὸ μεταφέρομεν ἐδῶ χωρὶς προσθαφαιρίσεως. Τὸ «Κατὰ Γυναίκων», γραμμένον στὴν καθαρὰ ἑλληνικῇ, εἶναι φαίνεται καμωμένο στὰ νεανικὰ χρόνια τοῦ Βηλαρᾶ, πρὶν ἀκόμα ὠριμάσῃ στὸ μυαλὸν τοῦ οἱ γλωσσικῆς τοῦ θεωρητοῦ.

Ἄν καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς τὸν ἐκλεκτὸν
Ἔθετο εἰς τὸ φυλάσσειν καὶ ἐργάζεσθαι αὐτόν,
Κατὰ προσταγὴν δὲ θεῖαν καὶ τῶν ζώων ἡ πληθὺς,
Ἐλαβον ὀνομασίας παρὰ τοῦ Ἀδάμ εὐθύς.
Πλὴν, εἰς τὸ νὰ μὴ εὐρέθῃ ἐκ τῶν ζώων βοηθός,
Καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου, ὁ παμβασιλεὺς Θεὸς
Τρέπει τὸν Ἀδάμ εἰς ὕπνον καὶ λαμβάνει ἀπ' αὐτόν
Μίαν τῶν πλευρῶν καὶ πλάττει τὴν γυναῖκα κατ' αὐτόν.
Ἀνθρωπόμορφον τοιούτῳ ἐν ταυτῷ καὶ λογικόν,
Ἐκαμ' ἔτι ἓνα ζῶον, βοηθὸν οἰκιακόν.
Πάντα τὰ λοιπὰ δὲ ζῶα καὶ αὐτὰ εἶν' βοηθοί,
Ἴππος, ὄνος, βοῦς, καὶ ἄλλα τῷ ἀνθρώπῳ εὐπειθή.
Ἡ γυνὴ πλὴν διαφέρει, ἔχει ἀνθρώπινον μορφή.

Πρὸς τὸν ἄνθρωπον οὖν ταύτην ἤγαγεν ὁ Ποιητής
Καὶ ζωὴ ἐπωνομάσθη παρὰ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς.
Ὁ Θεὸς δὲ εἰς τὴν Εὐάν δὲν ἐμφύσησε ψυχὴν,
Ὅθεν ὁ Ἀδάμ εἶν' ὁ μόνος ἄνθρωπος κατ' ἐξοχὴν.
Ἡ δέ, ὥστε καὶ τὰ ζῶα τὰ λοιπὰ, ζῇ φυσικῶς,
Κί' ὅς τὸ κρίνη ὅστις θέλει, πλὴν ὅς εἶναι γνωστικός (1).
Ὅμως τῇ τοῦ διαβόλου συνεργείᾳ ἡ γυνὴ
Ἀπατήσασα τὸν ἄνδρα, ἐξωρίσθησαν γυμνοί.
Ἀμφοτέρους Παραδείσου ὁ Θεὸς μετ' ἀπειλῆς
Ἐβγάλεν ὡς παραβάτας τῆς δικῆς του ἐντολῆς.
Ἐπειδὴ αὐτὴ ἐστάθη πάντα τὸ φθοροποιόν
Ὅργανον τοῦ διαβόλου, πρόχειρον καὶ δεξιόν,
Ὅστις πᾶσαν μηχανὴν του, ἐνεδραν, ἐπιβουλή,
Πάντοτε κατὰ ἀνθρώπων δι' αὐτῆς τὴν ἐκτελεῖ.
Ὅθεν καὶ ὁ ὑπὲρ πάντας τοὺς σοφοὺς καὶ βασιλεῖς
Βασιλεὺς, Σοφός, Προφήτης, Σολομών ὁ ἐντελής,
Μ' ὅλον ὁποῦ τὰς γυναῖκας τὰς ἡγάπησεν αὐτὸς
Περισσότερον τῶν ἄλλων, πλὴν καὶ ἐν ταυτῷ ῥητῶς
Τὰς κατηγορεῖ εἰς ἄκρον, ἐπειδὴ λεπτομερῶς
Τὴν πολλὴν των κακουργίαν τὸν ἐδίδασκε ὁ καιρὸς.
Τὰς μηχανουργίας τούτων καὶ ἐνέδρας ἐν κρυπτῷ
Ἐξακριβῶσε πολλάκις, δι' ὃ λέγει ἐν ταυτῷ :

(1) Τοῦτο ἐκφράζει ἡ Σύνοδος τῆς Μασονίας, καὶ τὸ ἀληθές ἢ μὴ ἐναπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου· ἀναμφισβήτητον ὅμως ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι γυμνὴ πάσης ὀρθῆς σκέψεως.
(Ἡ ὑποσημείωσις αὕτη εἶναι τοῦ ποιητοῦ).

Κεφάλαιον Β'

Ἡ Γυνὴ εἰς ἓναν ἄνδρα εἶν' ἡ μόνη συμφορά,
 Ὅπου δύναται νὰ φέρῃ τυραννίαν καὶ φθορά.
 Κάθε νοῦν αὐτὴ συγχίζει, κάθε κεφαλὴν κινεῖ
 Καὶ περισσοτέραν μέθην ἀπ' τὸν οἶνον προξενεῖ.
 Αὐτὴ θέλει νὰ ἰσχύῃ μεθ' ὑπεροχῆς πολλῆς,
 Πάσχει νὰ ἐξουσιάζῃ καὶ ὑπὲρ τοὺς Βασιλεῖς.
 Ἡ αὐτῆς κενοδοξία, ὑπὲρ ἄκρον προχωρεῖ,
 Καὶ νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ.
 Ἡ ὁποία πεινασμένη ἓνα τέρας εἶν' φρικτόν,
 Τρόπος δὲν εἶν' νὰ χορτάσῃ, ἀλλὰ μήτε δυνατόν.
 Ἡ γυνὴ εἶν' ἐν συντόμῳ χωνευτήριον βαθύ,
 Τὸ ὁποῖον δὲν γεμίζει κοῖ εἰς ἔτη παμπληθῆ.

Κεφάλαιον Γ'

Ἡ Γυνὴ τῇ ἀληθείᾳ εἶν' θανάσιμος ἐχθρὸς,
 Αἴτιος τῆς διχονοίας καὶ ὁ αὐτουργὸς πικρός.
 Τοῦ ἀνδρὸς δὲν βλάπτει τόσον μῖσος ἢ θυμὸς κακός,
 Ὅσον βλάπτει ἡ φιλία καὶ ἀγάπη γυναικός.
 Αὕτη δὲν εἶν' ἓνας μόνον ὁ ἐχθρὸς μετὰ θυμοῦ,
 Ἄλλ' εἰς ἓν συνηθροισμένοι πάντες οἱ ἐχθροὶ ὁμοῦ.
 Αὕτη εἶν' ἡ ὀπλοθήκη πολεμίων καθ' ἡμῶν,
 Ὅλη εἶν' εἰς τὴν κακίαν, ὄργανον εἰς τὸν θυμόν.
 Αὕτη εἶναι σὰρξ ὡραία, πλὴν φθοροποιός, σαθρά,
 Ὅπου φέρει τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὴν σάρκα εἰς φθορά,
 Ἡ δὲ διάβολος ἐν τούτῳ ὑπὸ σχῆμα γυναικός,
 Διὰ νὰ μᾶς δελεάσῃ, κρύπτεται μηχανικῶς.
 Ἡ φιλία τῶν εἶν' δόλος, εἶν' ἀπάτη καὶ παγίς,
 Ἡ μικρὰ δὲ ἡδονὴ τῶν θανατοῦ τοὺς ἐπὶ γῆς.
 Πάντων τούτων εἶν' αἰτία, ὅπου τὰ φρικτὰ κακὰ
 Μὲ ὀνόματα καλοῦνται εἰς τὸν κόσμον θηλυκά,
 Ὡς οἱ Ἑριννύες Ἄδου, Μέγαιρα ἢ φονική,
 Ἀρπυαὶ καὶ ἐπομένως ἡ νοσώδης Λοιμική,
 Ἡ ὀλέθριος Πανώλης, Μαλαφράντζα ἢ σαθρά,
 Ἡ δεινὴ Δυσεντερία καὶ εἰς ἄκρον βρωμερά,
 Ἡ πολυειδὴς σὺν τούτοις Θερμασία μιαρά,
 Λῶβα, Ψώρα καὶ Κασίδα, καὶ λοιπὰ πάθη σκληρά.
 Διὰ τοῦτο ταῦτα πάντα εἰς ἡμᾶς φανταστικῶς
 Παρασταίνονται μετὰ σχῆμα καὶ μορφήν τῆς γυναικός.

Κεφάλαιον Δ'

Πλήθος πάθη τοὺς ἀνθρώπους τυραννοῦν μετὰ πειρασμοὺς
 Καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας καὶ βαθμοὺς,
 Τὰ μὲν δίδουν ἐνοχλήσεις τῆς νεότητος πολλὰς,
 Τὰ δὲ ἐν τοῖς γηρατέοις κάμνουσι τὰς προσβολάς.
 Ὅμως, ἡ Γυνὴ τὸν ἄνδρα, πάντοτε τὸν πολεμεῖ,
 Ἀσφαλὴς ποτὲ δὲν εἶναι μίαν ὥραν ἢ στιγμήν.
 Εἴτε νέος εἴτε γέρων, ἢ σοφὸς ἢ ἀσκητής,
 Εἴτε πλούσιος ἢ πένης, εἴτ' ἀνδρεῖος μαχητής,
 Εἶν' εὐάλωτος ἀφεύκτως καὶ προσμένει νὰ δεχθῇ
 Τοῦ οἰκιακοῦ ἐχθροῦ τοῦ βέλη τὰ πολυπληθῆ.
 Ἐπειδὴ, ἂν εἶν' ὡραία, πολυτρόπως μᾶς κινεῖ,
 Τὴν ζητοῦμε, πλὴν μᾶς φέρει ἀντὶ ἡδονῆς ποινή.
 Δυσειδὴς δ' ἂν εἶναι πάλιν, μόνη ἔρχεται αὐτῇ
 Μὲ μυρίους ἄλλους τρόπους τὸ νὰ μᾶς ἀναζητῇ.
 Ἄν ἡ Πρόνοια δὲν ἦτον νὰ προλάβῃ ἐνταυτῷ
 Τὰ ἐπόμενα τοῦ κάλους, συντροφεύουσα αὐτὸ
 Καὶ μετὰ ἄκραν σωφροσύνην ἢ μ' εὐμάθειαν πολλήν,
 Δὲν ἀπέφευγ' ἓνας ἄνδρας τῶν κακῶν τὴν προσβολήν.
 Ὅπου κάλαμος εἶν' ὕδωρ, ὅπου εἶν' καπνὸς καὶ πῦρ,
 Ὅπου δὲ ἀκαθαρσίαι, μολυσμένος εἶν' ἀήρ.
 Ὅθεν ὅπου καὶ γυναῖκες, ἐκεῖ δαίμονες οἰκοῦν,
 Ἐπειδὴ μ' αὐτὰς κι' ἐκεῖνοι πάντοτε συγκατοικοῦν.

Κεφάλαιον Ε'

Προγινώσκοντας τὸ Θεῖον, πρὸ αἰώνων τὴν φρικτὴν
 Γυναικὸς κακίαν ἄκραν, δὲν ἐχάρισ' εἰς αὐτὴν
 Μήτε φρόνησιν τελείαν, μήτ' ἀνδρείαν παντελῆ,
 Τὸ νὰ ἐνεργῇ τὰ ὅπλα, ὡς οἱ ἄνδρες ἀσφαλῆ,
 Ἐπειδὴ καὶ εἶν' τὸ μόνον ζῶον τὸ πολλὰ σκληρόν,
 Κάκιστον καὶ ἀσυγκρίτως ὑποπτον καὶ λυπηρόν,
 Τὸ ὁποῖον ν' ἀφανίσῃ ἤθελε τὸ πᾶν μ' ὄρμην,
 Κατὰ τὴν σκληροτητά της ἐνταυτῷ εἰς μίαν στιγμήν.
 Μολοντοῦτ' αὕτη δὲν λείπει τὸ νὰ μεταχειρισθῇ
 Φοβερῶτατα τῶν ἄλλων ζῶων ὅλων παμπληθῆ,
 Ἐπειδὴ εἶν' ὀξυτέρα γλῶσσα τῆς ἢ τολμηρά
 Τῶν τοῦ λέοντος ὀδόντων καὶ σπαράττει φοβερὰ.
 Ἡ κακὴ διάθεσίς της, περισσότερο στρεβλὴ
 Ἀπ' τὰ κέρατα τοῦ ταύρου, εἶναι μετὰ ὑπερβολή.
 Ἐγκατα μεμολυσμένα ἔχει πάντα βδελυρά,
 Ἀπ' τὴν ἐχιδναν καὶ ἄλλα ἐρπετὰ φαρμακερά.

Ἵπὲρ τῆς ἀσπίδος εἶναι τὸ φαρμάκι τῆς δριμύ,
 Ὅπερ δίδει τοῖς ἀνθρώποις δωρεάν, χωρὶς τιμῆ.
 Αὕτη πλέον ἰοβόλον ἔχει τὴν ἀναπνοὴν
 Ἄπ' τὸν δράκοντα καὶ φθείρει τὴν ἀνθρώπινον ζωὴν.
 Τὰ δὲ ὄμματά τῆς εἶναι εἰς ἀκμὴν φαρμακερά,
 Γιαρὰ τὰ τοῦ βασιλίσκου βλαπτικά καὶ φθονερά.
 Ἔχει δ' ἐξηκοντισμένους τοὺς ὀδόντας καὶ σκληροὺς
 Παρὰ τοῦ ἀγρίου χοίρου ἢ κυνὸς τοὺς κοπτεροὺς.
 Ὅθεν ἡ γυναῖκα λέγει, καὶ μὲ λόγον ἀκριβῆ,
 Πλέον τῶν λοιπῶν τῶν ζώων ὄπλα ἔχει ἐπιβλαβῆ.
 Διὰ τοῦτο αὕτη μόνη βλέπτει, σφάττει, ἀνασπᾷ,
 Καὶ κακοποιεῖ εἰς ἄκρον, παρὰ ὅλα τὰ λοιπὰ.

Κεφάλαιον ΣΤ'

Ἡ Γυνὴ ἐκ γῆς πλασμένη δὲν εἶν' μήτ' ἀπ' οὐρανῶν,
 Μήτ' ἀγγέλων ὁμοιάζει μήτ' ἀνθρώπων γηγενῶν.
 Αὕτη εἶναι ἓνα πλάσμα τάξεως ξεχωριστῆς,
 Πνεῦμα, διάβολος μὲ σάρκα, μέσης φύσεως λεπτῆς.
 Τὸ ὅποιον πνεῦμα εἶναι κατὰ μέρος ὕψηλόν,
 Κατὰ μέρος αὖθις τοῦτο εὐτελές καὶ ταπεινόν.
 Αὕτη πλάττει φαντασίας πάντοτ' ἑωσφορικός,
 Κατὰ τί θαρρεῖ, τὸ ξεύρει, πόποτε δὲν τῇ νικᾷς.
 Μὲ τὸν νοῦν τῆς ἐνθρονίζει, ξεθρονίζει βασιλεῖς,
 διοικεῖ τὸ πᾶν εὐκόλως, ἄνευ σκέψεως πολλῆς.
 Ἐπειδὴ τὰς ἐπιστήμας τὰς ἡξεύρει φυσικά,
 Ὅλην τὴν ἀστρονομίαν τὴν γνωρίζει παστρικά·
 Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν κλίνην κάθε νύκτα θεωρεῖ,
 Τὰς κινήσεις τῶν ἀστέρων ἀκριβῶς παρατηρεῖ,
 Εἰς αὐτὴν τηλεσκοπίου δὲν εἶν' χρεῖα παντελῶς,
 Τὸ ὀξυδερκές τῆς ὄμμα ἐπιβάλλει ἐντελῶς.
 Τὴν Γεωμετρίαν ὅμως καὶ τὴν Ἀριθμητικὴν
 Ποταπὰς τὰς ὑποθέτει ὥς πρὸς τὴν Ποιητικὴν.
 Μάλιστα, ὁπόταν ἔχη τὸν καθρέπτην τῆς ἐμπρός,
 Δὲν φρονεῖ πῶς εἶν' γυναῖκα, ἀλλὰ ἥλιος λαμπρός.
 Τὰ μαλλία τῆς ἀκτῖνας τὰς νομίζει χρυσαυγεῖς,
 Καὶ τὰ μάτια τῆς ἀστέρας, δορυφόρους φωταυγεῖς·
 Ἄν δὲ εἶν' καὶ τσιμπλιασμένα, μῦρα τότε αὕτη θαρρεῖ
 Ὅτι τρέχουν ἀπ' ἐκεῖνα· πῶς λοιπὸν νὰ μὴ χαρῇ;
 Βλέπουσα τὸν ἑαυτὸ τῆς, μοναχὴ τῆς ὁμιλεῖ
 Καὶ τοὺς λόγους τῆς νομίζει ὑπὲρ νέκταρ τὸ γλυκύ.

Θεωρεῖ τὸ πρόσωπόν τῆς, ἂν καὶ εἶν' πολλὰ λευκόν,
 Οὐρανὸν θαρρεῖ πῶς βλέπει τὴν ἡμέραν παστρικόν.
 Μελαψὸν δ' ἂν εἶναι πάλιν, μὲ ρυτίδας ἐν ταυτῷ,
 Οὐρανὸν μ' ἀστέρας νύκτα, λέγει, βλέπει καθαυτό.
 Πάσχει νὰ ἰσιάζῃ ὅμως ὅλες τὶς ζαρωματιές,
 Αἱ ὁποῖαι δίδουν τόσες στὴν καρδιά τῆς σαΐτιες.
 Στὸ φτιασίδι βάλλει χέρι διὰ νὰ πασαλειφθῇ,
 Τὰ ὀφρύδια ζωγραφίζει μὲ μουντζούρωμα βαθύ.
 Τὸ δὲ πρόσωπόν τῆς βάφει μὲ λευκόν τι καθαρὸν,
 Βάφει καὶ τὰς παρειάς τῆς μ' ἓνα χρῶμα ἐρυθρόν.
 Τότ' ἀνοίγει καὶ τὸ στήθος, ἀκριβῶς παρατηρεῖ
 Καὶ πῶς βλέπει Γαλαξίαν εἰς τὸν οὐρανὸν θαρρεῖ.
 Ἐνταυτῷ ἀρχίζει τότε νὰ ἰσιάζῃ τοὺς μαστοὺς,
 Τοὺς τραβᾷ μὲ στηθοπάνια κι' ἄλλους τρόπους κρεμαστούς.
 Διὰ νὰ τσιτώσουν ὅμως καὶ νὰ στέκουν φουσκωτοί,
 Μὲ τὰ κόκκαλα πλαγίως δένεται πολλὰ σφικτῇ.
 Τελειώνουσα δὲ ὅλα, μένει πλέον ἡ στολή,
 Πλὴν ποῦ κάλαμος νὰ γράψῃ καὶ ποῦ γλώσσα νὰ λαλῇ;
 Μολοντοῦτο, ἀφοῦ παύσῃ ἀπὸ τὸ νὰ στολισθῇ,
 Ὅρθιος αὕτη ἀμέσως ἔπεται νὰ σηκωθῇ.
 Βλέπει, βλέπει, ξαναβλέπει στὸν καθρέπτην τὸ κορμί,
 Τὴν κοιλίαν τῆς ἰσιάζει, τὰ ποδάρια ἡρεμεῖ.
 Στρέφει δεξιὰ τὴν μέσην, τὴν λυγίζ' ἀριστερά,
 Χαμηλώνεται, ὑψοῦται, κάμνει πᾶσα λιγερά.
 Τότε πλέον, ἀφοῦ κάμνη παρατήρησιν λεπτὴν,
 Ἐρχεται στὸν ἑαυτὸν τῆς νὰ ἐρᾷ καθ' ἑαυτὴν
 Καὶ νὰ λέγῃ· νά, ἄς ἔλθῃ πλέον καὶ ὁ Ἀπελλῆς
 Καὶ ὁ Ζεῦξιππος ἐκεῖνος ἢ Φειδίας ἐντελής,
 Νὰ ἰδῶ θὰ ἡμπορέσουν τέτοιαν ζωγραφιδὰν σωστήν,
 Σὰν ἐμὲ νὰ ζωγραφίσουν, ἐντελῇ καὶ θαυμαστήν!
 Ἀχ, ἄς ἦταν τρόπος τότε, μὲ καμμίαν μηχανή,
 Νὰ παρατηρῇ κανένας τί φαντάζετ' ἡ γυνή.

Κεφάλαιον Ζ'

Αἱ φαντασίαι τῶν Γυναικῶν

Αὕτη εἶν' εἰς φαντασίας ὅτι δὲν εἶναι θνητή,
 Μήτ' αἰσθάνεται πῶς εἶναι ἡ ζωὴ αὕτη φθαρτή·
 Μήτε ὅτι θὰ μαδῇσουν τὰ ὀφρύδια αὐτά,
 Μένουσα ἢ κεφαλὴ τῆς κολοκύνθῃ φαλακρά·

Μήτε ὅτι θὰ ζαρῶσουν χεῖλη της τὰ ἐρυθρά,
 Κι' ἀπ' τὸ στόμα της τὰ σιάλια θὲ νὰ τρέχουν φανερά·
 Μήτε ὅτι θὰ ζαρῶση ἡ μορφή της ἡ λαμπρά,
 Καὶ τὰ φιλντισένια δόντια θὲ νὰ χάση τὰ λευκά·
 Μήτε πὼς τὰ μέλη ὅλα θὲ νὰ καταξηρανθοῦν,
 Καὶ τὰ δυὸ σκληρὰ βυζάκια σὰν πετσί θὰ κρεμασθοῦν·
 Μήτε πὼς τὰ ποδαράκια τὰ παχέα κι' ἐκλεκτὰ
 Θὰ ζαρῶσουν σὰν χελῶνας καὶ τὰ χέρια τὰ λεπτὰ·
 Μήτε πὼς θὲ νὰ κρυώση αἷμα της τὸ φλογερὸν,
 Καὶ τὸ σῶμα της θὰ μείνῃ σὰν τὸν πάγον τὸν σκληρόν·
 Μήτε ὅτι ἀηδῖαν σ' ὅλους θὲ νὰ προξενῇ,
 Καὶ ὁ βήχας θὰ τὴν πνίγῃ καὶ στὰ σπλάγχχνα θὰ πονῇ·
 Ἐν συντόμῳ μῆτε γῆρας, μῆτε σώματος φθορὰν
 Πῶποτε δὲν ἐνθυμεῖται, ἡ ζωῆς μεταφοράν.
 Ἀλλὰ, ὅταν στὸν καθρέπτην παρασταίνεται αὐτὴ
 Καὶ τὸν ἑαυτὸν της ὅλον βλέπῃ ἀσκαρδαμυκτεῖ,
 Ὑποθέτει ὅτι εἶναι ἡ ζωὴ παντοτεινὴ
 Κι' ἀδιάφθορα τὰ κάλλη, ὅθεν καὶ παραφρονεῖ.

Κεφάλαιον Η'

Παραφροσύνη Γυναικῶν

Ἡ Γυνὴ θεοποιεῖται, ἡ Γυνὴ μεγαλαυχεῖ,
 Ἐπειδὴ τὸ πᾶν νομίζει ἔχ' εἰς ταύτην προσοχή.
 Ἀγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, ὠραιότητος εἰκὼν,
 Μόνη της θαρρεῖ πὼς εἶναι καὶ φρονήσεως κανὼν.
 Τὴν λατρεῖαν πρετεντέρει καί, μὲ τρόπους μισητούς,
 Θέλει τὴν ὑπερτερίαν ἀπὸ ὅλους τοὺς θνητούς.
 Δὲν εἶν' ὅμως τόσον ξένον καὶ παράδοξον αὐτό,
 Νὰ τὸ θέλῃ μία νέα καὶ ὠραία ἐνταυτῷ.
 Βέβαια αὐτὴ κομπάζει καὶ τῇ εἶναι συγγνωστόν,
 Ἀφοῦ βλέπῃ ἓνα πλήθος ἀνοήτων ἐραστῶν
 Πάντα νὰ τὴν κολακεύουν καὶ νὰ τὴν δοξολογοῦν,
 Καί, ὡς σκύλοι λυσσασμένοι, ὅλοι νὰ τὴν κυνηγοῦν.
 Εἶναι ὅμως ἀπορία καὶ δυσχώρητον στὸν νοῦν,
 Ὅτι ὅλες αἱ γυναῖκες εἶν' ὠραῖες νὰ φρονοῦν.
 Καὶ ἡ ἄσχημη καμποῦρα, ἡ σιαλιάρα ποταλοῦ,
 Καὶ ἡ ἄσπρη, καὶ ἡ μαύρη, κι' ἡ ὠραία, κι' ἡ τσιμπλοῦ,
 Κι' ἡ ψιλή, λιγνή, βρωμοῦσα, κι' ἡ παρμένη, ἡ τρελλή,
 Ἡ στραβή, κι' ἡ παστομύτα, κι' ἡ κουτσή, καὶ ἡ κουλή,
 Ὅλες, λέγω, Ἀφροδίτες ὅτι εἶναι τὸ θαρροῦν,
 Καὶ ἐν γένει τὴν λατρεῖαν παρὰ πάντων ἀπαιτοῦν.

Ἡ φροντίς των δὲν εἶν' ἄλλη εἰμὴ μόνον ἡ στολή,
 Τὸ φκιασίδι, τὸ σεργιάνι, τοῦ καθρέπτου τὸ γιαλί.
 Διὰ ποῖον ὅμως τέλος καταγίνονται σ' αὐτά,
 Ἐκαστος ἄς διακρίνῃ, τὴν ὑπόθεσιν σωστά·
 Δηλαδή κάθε γυναῖκα ἐπιμόνως προσπαθεῖ,
 Κάθε ἄνδρα νὰ ἐλκύσῃ, διὰ νὰ τὴν ἐρασθῇ·
 Ὅχι ὅμως τὸν οἰκεῖον σύζυγον παντοτεινόν,
 Ἀλλὰ ἓναν κι' ἄλλον ξένον καὶ τὸ πλῆθος τὸ κοινόν.
 Ὅσον καὶ ἂν εἶν' τιμία καὶ μὲ ἄκραν ἀρετὴ,
 Εὐμορφὴν νὰ τὴν κηρύττουν τὸ στηρίζει, τὸ ζητεῖ.
 Καὶ ποσὼς μῆτε φροντίζει, εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς,
 Νὰ φανῇ πλεον ὠραία καὶ εἰς τοῦτον ἀρεστή,
 Ἐπειδὴ μ' αὐτὸν στήν κλίνην, ὅταν θὲ νὰ κοιμηθῇ,
 Ἄν καὶ τὴν ἰδῇ κανέναν, ἔπεται νὰ ξιπασθῇ.
 Τὰ μαλλία της τὰ σηκώνει, πρέπει νὰ ξεστολισθῇ,
 Καὶ τὰ παλαιὰ της ροῦχα τότε θὲ νὰ ἐνδυθῇ.
 Ἐνα φέσι, τὸ μέγαλον, ὡς τὰ μάτια της φορεῖ,
 Μὲ χαρτάκια τὰ τσουλούφια κρύπτει ὅσον ἡμπορεῖ.
 Δένει κι' ἓνα τεστεμάλι παλαιὸν στήν κεφαλῇ,
 Καὶ ἰδοὺ μιὰ κασιδιάρα παρασταίνεται καλῇ.
 Καὶ τὰ κόκκαλα ἐβγάζει, ξετσιτώνει τὰ βυζιά,
 Κι' ἂν ὁ σύζυγος ἀπλώσῃ θὲ νὰ πιάσῃ δυὸ πετσί.
 Τὰ ὀφρύδια σπογγίζει καὶ τὸ πρόσωπον αὐτό,
 Κι' ὡς βρυκόλακας στὸν ἄνδρα πλησιάζει ἐνταυτῷ.
 Τὸ πρῶτ', ἐξ ἐναντίας, ἀφοῦ ἄλιν σηκωθῇ,
 Καὶ ὁ ἄνδρας της μισεύσῃ καὶ μονάχῃ ἀφεθῇ,
 Στὸν καθρέπτην ἐν τῷ ἅμα παρασταίνει τὴν μορφήν,
 Τὴν ὅποιαν μεταπλάττει πέντε ὥρας μ' ἄλοιφήν.
 Ξύει τὰς ἀνωμαλίας μὲ λεπτὸν ἓνα γιαλί,
 Καὶ νερόν ἀπὸ στουμπέτσι χύν' ἐπάνω της πολὺ.
 Ὡς τὸν ὀμφαλὸν μ' ἐκεῖνο πλύνεται ὀκτὼ φορές,
 Δὲν τὸ κάμνει μόνον μίαν, ἀλλὰ ἄπειρες φορές.
 Τὰ μαλλία της κτενίζει, τὰ διπλώνει ἐνταυτῷ,
 Τὰ τσουλούφια της ζαρώνει μ' ἓνα σίδηρο καυτό.
 Ἐν συντόμῳ καθημέραν, ὅταν θὲ νὰ ἐνδυθῇ,
 Ἐπεται ἀναμφιβόλως καὶ νὰ μεταμορφωθῇ,
 Διὰ νὰ ἐλκύῃ ὅλων τῶν ἀνδρῶν τὴν προσοχήν
 Καὶ νὰ φθεῖρ', ἂν εἶναι τρόπος, καὶ αὐτὴν της τὴν ψυχὴν.
 Δὲν λαλῶ πρὸς ἀτιμίαν, ἀλλὰ διὰ ἡδονήν,
 Θέλουν νὰ τίς ἐκθειάζουν ὅλοι μὲ κοινήν φωνήν.
 Δέομαι λοιπόν· εἰπῆτε, διὰ ποῖον ἡ στολή ;
 Σύζυγόν σας τὸν οἰκεῖον ἢ τὸν ξένον ὠφελεῖ ;
 Διατί τόσος ἀγῶνας, διὰ ποῖαν ἀφορμὴν
 Μεταπλάττετε τὴν φύσιν, τυραννεῖτε τὸ κορμί ;

Διατί στὸν σύζυγόν σας σὰν πανοῦκλες λοιμικές,
 Ὡς θεές δὲ εἰς τοὺς ξένους φαίνεσθ' ὑπερφυσικές ;
 Διατί τὴν νύκτα μαῦρες, ζαρωμένες καὶ ξηρές,
 Τὴν ἡμέρα δὲ ὥραιες, τσιμπιδισμένες, λιπαρές ;
 Ἐφευρέματα τοσαῦτα πρὸς τί τέλος ὠφελοῦν ;
 Μὲ περισπασμοὺς τοσούτους ζαριφλίκια τί δηλοῦν ;
 Διατί τόσοι ἀγῶνας, τόσα ἔξοδα ἀδρά ;
 Νέα μόδα καθημέραν, εἰς τί τέλος ἀφορᾷ ;
 "Αχ ! τί ἄκρα ἀδικία εἰς τοὺς ἄνδρας εἶν' ἐδῶ,
 Ἄφοῦ λείπ' ἀπ' τὰς γυναῖκας ἡ σεμνότης καὶ αἰδῶ.
 Τὴν γυναῖκα του καθέναν τὴν στολίζ' ὥς ἡμπορεῖ,
 Κ' ἡ γυναῖκα τὴν στολὴν τῆς διὰ ἄλλον τὴν φορεῖ.
 Καὶ ἂν ὅλες δὲν τὸ κάμνουν, πλὴν πλειότερες σχεδὸν
 Πράττουν τὰ αὐτὰ καὶ τρέχουν στολισμένες καθ' ὁδόν.
 Πέτε μου, εἰς τὸν Θεόν σας, περιττὸν τί ὁμιλῶ ;
 "Ἡ ὀρθῶς λαλῶ καὶ κρίνω ; πέτε μου, παρακαλῶ.
 Ἐὰν ὅμως δὲν τὰ πῆτε, πράγματα τὰ φανερά
 Τὸ κηρύττουν παρρησίᾳ, τὸ φωνάζουν καθαρὰ·
 Ἡ ἀλήθεια πρὸς τοῦτοις, ὅπου δὲν εἶναι κρυφῇ,
 Μᾶς τὸ δείχνει καθ' ἡμέραν μὲ παράστασιν σαφῇ.

Κεφάλαιον Θ'

Παράλληλα Γυναικῶν

Τρία πράγματα στὸν ἄνδρα εἶναι ἄκρα συμφορά,
 Ἡ πτωχεία, ἡ δουλεία κι' ἡ γυναῖκα ἡ σκληρά.
 Τρία εἶδη εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρός εἶναι ποινὴ,
 Ὅταν τύχη νὰ κολλήσῃ, λῶβα, ψώρα καὶ γυνή.
 Τρία ἀκόμη τὸν σκοτώνουν κι' ἀναλεῖ κάθε στιγμῇ,
 γυναικὸς καὶ ἄκρα, γλώσσα καὶ θυμοῦ ὀργή.
 Τρία εἶδη ἔτι φέρουν εἰς τὸν ἄνδρα ἀρκετὴ
 Καθημερινὴν ζημίαν, ὑπὲρ κάθε ἄλλο τί·
 Ἄλογον κουτσὸν ἂν ἔχῃ, καὶ γυναῖκα ἐνταυτῷ,
 καὶ τηγάνι τρυπημένον, εἶναι ἔξοδο φρικτό.
 Ἐπειδὴ καὶ τὸ τηγάνι, ἀφοῦ λάδι δὲν κρατεῖ,
 Καὶ ἐκ τούτου ἡ ζημία προξενεῖται ἀρκετή.
 Κι' ἡ φωτιά εὐθὺς ἀνάπτει μὲ ταχύτητα πολλή,
 Κατακαίει καὶ τὸ σπῖτι καὶ τὰ πάντα πυρπολεῖ.

Τὸ δὲ ἄλογον τὸ τρέφει ὥσάν ἄτι τὸ καλόν,
 Κι' ὅταν τὸ καβαλλικεύσῃ, τότε ἐκεῖνο ὡς χωλόν,
 Κινδυνεύει νὰ τὸν ρίψῃ πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ,
 Καί, σκοντάπτοντας, τοῦ φέρει ζάλην ὑπερβολικῇ.
 Μένει ἀπὸ τὴν δουλειάν του, ὅπου καὶ ἂν βιασθῇ,
 Κόπτεται καὶ ἡ καρδιά του, μήπως καταγκρεμισθῇ.
 Ἡ γυναῖκα, ἐπομένως, πώποτε δὲν ἀπαυδεῖ,
 Μῆτε ὥραν, μὴτ' ἡμέραν φέρε, φέρε, νὰ ζητῇ
 Πότε διὰ τὸ λουτρόν της, πότε ἔξοδα ψιλὰ,
 Πότε διὰ ζαριφλίκια, καὶ φορέματα καλὰ.
 Μὲ τὸ φέρε μὴτ' ἡμέρα, μῆτε νύκτα νὰ σιωπᾷ,
 Διὰ γεῦμα, διὰ δεῖπνον, διὰ μόδες καὶ λοιπά.
 Φέρε, φέρε, ξαναφέρει διὰ ὅτι στοχασθῇ,
 Μὴ ἀφίνουσα τὸν ἄνδρα μιὰ στιγμὴ ν' ἀναπαυθῇ.
 Διὰ τοῦτο καὶ Βαλτάσαρ κι' ὁ Γρατιανὸς φησὶν,
 "Ὅτι ὅστις ὑγιαίνει μὲ ἐλεύθερον ζωὴν
 Καὶ ζητεῖ νὰ ἀγοράσῃ πάθη, βάσανα, δεινὰ,
 Συνεχῇ κεφαλαγίαν, ζάλην γιὰ παντοτεινὰ,
 Ἐνταυτῷ ἀδυναμίαν, ἀϋπνίαν ἀρκετήν,
 Καὶ ἀχώνευσιν ἄκραν, καχεξίαν τὴν φρικτὴν,
 Ἀριστον κακὸν προσέτι, ἂν αὐτὸς ἐπιποθεῖ,
 Καὶ χειρότερον τὸ δεῖπνον, οὗτος ἅς ὑπανδρευθῇ.
 Εἰδὲ εἶν' ὑπανδρευμένος, ἅς παρατηρεῖ καλῶς,
 Ἡ γυνὴ τοῦ τ' ἀναγκαῖα νὰ μὴν ἔχῃ παντελῶς·
 Ἐπειδὴ καὶ τὰ χρειώδη ἔχουσα αὐτὴ σωστά,
 Ἐπεταὶ ἀναμφιβόλως νὰ ζητῇ τὰ περιττά.
 Ἀγκαλὰ καὶ τὰ ρηθέντα εἰς τοὺς ἄνδρας εἶν' ποινὴ,
 Εἶναι πάλιν τρία εἶδη ὅπου φέρουν ἡδονή.
 Ἐπειδὴ ὁπότεν εἶπεν ὁ Θεὸς τὴν προσταγὴν,
 Νὰ βλαστήσ' ἐκ ταῦτομάτου τόσα σπέρματα ἡ γῆ,
 Κάθε γένος καρποφόρον καὶ φυτῶν παντοδαπῶν,
 Κάθε εἶδος τε βοτάνων, χόρτων, ξύλων, καὶ φυτῶν,
 Τρία τότε τηλικαῦτα ἐν ταυτῷ, μὲ μιὰ φωνή,
 Φάνηκαν στὴν γῆν πρὸ πάντων, σκόρδ', ἀγγούρι καὶ γυνή,
 Τὰ ὅποια, καὶ τὰ τρία, ἔχουν χάριτας πολλές,
 Ἐχουν πλὴν καί, ἀντιστρόφως, ἐναντίας προσβολάς.

Κεφάλαιον Ι'

Περὶ σκόρδου

Τὸ μὲν σκόρδον ἔχει θεὰν λίαν μεγαλοπρεπῇ,
 Λευκοτὴν τὴν γενειάδα σεβασμίαν εὐπρεπῇ.

Εἶν' πολύπλοκον, ὀγκῶδες καὶ σφαιροειδὲς σχεδὸν
 Καὶ καλύπτεται εὐσχήμως, μὲ χιτῶνας σωρηδόν.
 Ἐν ταυτῷ διασκεδάζει κάθε ἐξωτερικὴν
 Δυσωδίαν ὅπου φέρει, λύμην νοσηράν, κακὴν
 Φθείρει καὶ τὰς τῶν σκωλήκων ὕλας ἐσωτερικάς,
 Φέρει πλὴν καὶ κακοχύμους ἐνεργείας μερικάς.
 Εἶν' θερμότατον στὸ ψῦχος, εἰς τὴν θερμὴν δὲ ψυχρόν,
 Ἄνευ γῆς ἀναβλαστάνει, ἔχει ἔμφυτον ὕγρον.

Κεφάλαιον ΙΑ'

Περὶ ἀγγουρίου

Ἐπομένως τὸ ἀγγούρι φέρει ἄκραν ἡδονήν,
 Εἰς τὰς τέσσαρας αἰσθήσεις, δίδει τέρψιν ἱκανήν.
 Ἐχει χάριτας μεγάλας, ὑπὲρ κάθε ἄλλο τί,
 Ὅμμα, ὄσφρησιν καὶ γεῦσιν, καὶ ἀφὴν εὐχαριστεῖ.
 Εἶν' γλυκύτατον στὴν γεῦσιν, εἰς τὴν ὄρασιν τερπνόν,
 Εἰς τὴν ὄσφρησιν εὐῶδες καὶ εἰς τὴν ἀφὴν ψυχρόν.
 Διουρητικὸν τὸν σπόρον ἔχει καὶ δροισιστικόν,
 Τὸ δὲ ἔσωθεν ὕγρον τοῦ εἶν' ἀντιφλογιστικόν.
 Εἰς τὴν ἄκραν φέρει πλῆθος ἀκανθίδια λεπτὰ,
 Τὰ ὅποια στάζουν δρόσον, χεῖρ ἐγγίζουσα αὐτά.
 Εἰς τὴν κορυφὴν ἔν ἄνθος, ὡς κορῶνα τοῦ φορεῖ,
 Ἐπειδὴ καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ λοιπὰ ὑπερτερεῖ.
 Ἐχει σχῆμα τηλικούτον, εἶν' λεπτόν, μακρόν, γλισχρόν,
 Σκῆπτρον βασιλέως μοιάζει, χρυσοπράσινον, λαμπρόν,
 Ἐν ἐλάττωμα δὲ ἔχει, δύσπεπτον εἰς μερικούς,
 Πλὴν κατ' ἐξοχὴν εἰς ἄκρον βλάπτει τοὺς καχεκτικούς.

Τζιορνάλε Γυναικῶν

Ἄρκεϊ τὸ δουαλέτον αὐτὸ τῶν Γυναικῶν,
 Ἰδοὺ κι' ἡ ἀρετὴ τῶν καὶ ὑποκριτικόν.
 Αὐτὸ εἰς κάθε τόπον, παντοῦ μὲ πάντα τρόπον,
 Χωρὶς νὰ κουρασθοῦν,
 Στις Ἐκκλησίας τρέχουν, μὲ συντριβὴν προσέχουν,
 Στὰ Θεῖα νὰ σωθοῦν.

Ἄν ὅμως τὰς ρωτήσεις τί δόγμα προσκυνοῦν,
 Λαμβάνεις ἀποκρίσεις ὀρθῶς ὅτι φρονοῦν,
 Τὴν πίστην τῶν πιστεύουν, Θεὸν ὅτι λατρεύουν,
 Καὶ τὸν δοξολογοῦν.
 Φυλάττουν τὰς νηστείας μετ' ἄκρας εὐλαβείας,
 Ἀγίους λειτουργοῦν.
 Μ' αὐτὰ νὰ καταπείσουν τοὺς ἄνδρας τῶν φρονοῦν,
 Νὰ τὰς θεοποιήσουν καὶ νὰ τὰς προσκυνοῦν.
 Τὸν ἥλιον μισοῦν, τὸ σκότος ἀγαποῦν,
 Αὐτὴ αὐτὰ ζητεῖ.
 Ἡ μία τὴν περοῦκα, ἡ ἄλλη μαμαλοῦκα
 Κυττάζει ποιά φορεῖ.
 Ἡ μιὰ τὰ σκουλαρίκια τῆς ἄλλης ἐρευνᾷ,
 Ἐκεῖνη τεφαρήκια παρατηρεῖ συχνά.
 Τῶν νέων τὸ ζωνάρι, ρωτᾷ ἡ ἄλλη πάλιν
 Ἄν εἶν' τοῦ Παρισιοῦ.
 Τέτοιο μπριλλάντ' ὠραῖον, ποῦ ἔχουν περιπλέον,
 Ποία πόρτα τοῦ Τσιαρισιοῦ.
 Ἡ μία σεμιζέτια ἐπιμελῶς ζητεῖ,
 Ἡ ἄλλη ἄλλα τέτοια νὰ εὕρῃ περπατεῖ,
 Ζιμπρένικα, κορδέλες, ρετσέλια καὶ κορτέλες,
 Παντόφρα σφικτά.
 Ὅπου δὲν ἀμφιβάλλω, πέντε ζυγιές στὸν μπάλο
 Δὲν εἶναι ἄρκετά.
 Τὰ στρήμια δὲ μὲ χρῶμα βαρκὸς ζητοῦν σφοδρῶς,
 Νὰ ἔλκουσι τὸ ὄμμα, στοὺς πόδας, τοῦ ἀνδρός.
 Νὰ δείχνουν τὸ ποδᾶρι, πῶς ἔχει ἄλλην χάρι
 Νὰ φαίνεται ὡς γυμνόν.
 Μὰ καὶ καλὰ σφιγμένον, νὰ φαίνεται δεμένον,
 Εἰς ἄκρον θελκτικόν.
 Καθ' ἄνδρας δὲ πληρώνει, χωρὶς ν' ἀργοπορῇ,
 Πλὴν ἡ γυνὴ τὸ «σώνει» νὰ πῇ δὲν ἡμπορεῖ.
 Σχεδὸν ἡ προσοχὴ τῆς, εἰς ὅλην τὴν ζωὴ τῆς,
 Δὲν εἶν' εἰς ἄλλο τί,
 Εἴμῃ τὸ νὰ φορέσῃ ὅ,τι ἰδεῖ κι' ἀρέσει,
 Καὶ πάντα νὰ ζητῇ.
 Μήτ' ὁμιλοῦν δι' ἄλλο, ὅποταν συναχθοῦν,
 Ἀλλὰ γιὰ κλοῦσι, μπάλο, καὶ πῶς νὰ στολισθοῦν.
 Τὸ μεταξὺ τῶν ὅμως τοὺς ὁδηγεῖ κι' ὁ μῶμος
 Νὰ περιεργασθοῦν,
 Κουσοῦρια νὰ προσάψουν, αἰτίας νὰ συρράψουν,
 Νὰ κατηγορηθοῦν.
 Στὴν Ἐκκλησίαν πάλιν, ὅποταν συναχθοῦν
 Μ' εὐλάβειαν μεγάλην, γιὰ νὰ προσευχηθοῦν,

Τὰ χεῖλη ψιθυρίζουν, τὰ μάτια ἄλλοῦ βαδίζουν,
 Ὁ νοῦς ἄλλοῦ πεῖθ᾽,
 Ἐξωθεν μοιάζουν κοῦκλες καὶ ἔσωθεν πανοῦκλες,
 Τὰς βλέπεις, ὡς γυρίσουν, ἀμέσως ἱστοροῦν
 Χωρὶς νὰ ἀπαυδῇσουν τὸ πᾶν κατηγοροῦν,
 Ὁ δεῖνας τί λαλοῦσε, ἡ δεῖνα τί φοροῦσε,
 Μπριλλάντι θαυμαστόν·
 Κι' εἰς ὅλ' αὐτὰ τὰ εἶδη, ἡ κάθε μιὰ μᾶς δίδει,
 Σωστόν λογαριασμόν·
 Ποῖος φορεῖ μπηνίος πλατύ, μακρύ, κοντό,
 Ποιὰ μαύρη εἶναι φύσει, μὲ φόρεμα μουντό·
 Πλαγίως ποιὸς κυτιάζει καὶ ποιὰ γελᾷ πολύ,
 Ποῖα φορεῖ φτιασίδι, κι' ἔχει βαμμέν' ὄφρυδι,
 Καὶ ποιὰ κρυφολαλεῖ·
 Ποιὰ ἔχει τὰ μαλλιά της σγουρὰ παραπολύ
 Καὶ ποιὰς εἶν' τὰ βυζιά της γυμνά μ' ὑπερβολή·
 Ποῖα φορεῖ δαντέλα, λουλούδια καὶ κορδέλα,
 Μὲ εὐμορφα κλαδιά·
 Ποιὰ εἶν' χλωμὴ σὲν θειάφι ἢ ποιὸς τὰ γένεια βάφει,
 Κι' ἂν μὲ καλὴ μποιγιὰ·
 Ποῖος φορεῖ καλπάκι, ζαρίφικο πολύ,
 Κ' ἔχει σγουρὸ μουστάκι καὶ μύτη ποῖο μικρή·
 Ποιὰ ἔχει ἄκρον νοῦρι, ποιὰ ἄσχημ' ἔχει μούρη,
 Περσὶκα ποιὰ φορεῖ·
 Ποιὰς τὸ πουκάμισόν της, εἶν' ὡς τὸν ὀμφαλὸν της,
 Καὶ ποιὰ εἶν' βρωμερή·
 Ἄν τύχη νὰ ρωτήσης, τί ἔλεγ' ὁ Παπᾶς;
 Ἄνοιγει νέαν βρύσην, καὶ μάθ' ἂν ὀγαπᾶς,
 Τί διάβαζ' ὁ Δεσπότης, τί εἶπ' ὁ παπᾶ Φώτης,
 Ποιὸς διάκος εἶν' καλός·
 Ποιὸς ψάλτης ἔχει χάρι, ποῖος πολὺ φωνάζει,
 Καὶ κάμνει σὺν τρελλός·
 Μεγάλῃ εὐφυΐᾳ, πολὺ μνημονικόν!
 Ν' ἀκοῦν κι' ἀκολουθία καὶ προσημακόν!
 Κι' ὡς ἰόσα ν' ἐνθυμᾶται ποιὰ, ποῖος προτιμᾶται,
 Καὶ ποιὰ τί φορεῖ·
 Ποιὸς πάντοτε νυστάζει, ποιὸς περπατεῖ μὲ νάζι,
 Ὁ νοῦς μου ἀπορεῖ.
 Ὅμως μὲ παρηγοίαν τὴν γνώμην μου θὰ πῶ,
 Τὸοὺ τὴν νοουθεσίαν χωρὶς νὰ σιωπῶ·
 Τοῦτέστι νὰ προσέχῃ, τῶν γυναικῶν ν' ἀπέχῃ,
 Καθ' ἑναὶς τὴν ψυχὴν
 Ἀντάμωσιν ἰοίαν, καθότι ἀηδῖαν
 Τοῦ προξενεῖ διηνήν.

Στὴν συναναστροφὴν τοῦ δέκα, ὀκτὼ λεπτά,
 Ἄρκοῦν πρὸς ἡδονὴν τοῦ, τὰ δ' ἄλλα περιττά·
 Δι' ὃ δστις καθήσῃ μ' αὐτὰς νὰ ἐγλεντίσῃ,
 Ἄς μὴν πολυλογῇ,
 Ἀλλὰ τὰ μυστικά του, ἄς πῇ τὰ ἰδικά του
 Κι' ἄς φεύγῃ, μὴν ἀργῇ.

Ἐπίλογος τοῦ Δουαλέτου

Κυρίες μου, συγγνώμην ζητῶ νὰ μοὶ δοθῇ
 Ἄν ὅλα δὲν τὰ εἶπα, πλὴν εἶχον βαρεθῇ.
 Προσέτι νὰ φυλάξω ἡθέλησα πολὺ
 Καὶ τὴν βραχυλογίαν, δι' ἄκραν συστολή,
 Τὸ νὰ μὴ ὑπερέχῃ εἰς ὅλα τὸ κακόν,
 Καὶ ἀσυγκρίτῳ λόγῳ αὐτὸ τῶν γυναικῶν.
 Ὡστε ὁ νοῦς δὲν φθάνει, τὸ πνεῦμα ἀτονεῖ,
 Καὶ ἀπαυδεῖ ἢ γλῶσσα, βουβαίνει ἢ φωνή,
 Ὁ κάλαμος στομώνει, δὲν φθάνει πιά χαρτί,
 Ἡ χεὶρ δέ, κουρασμένη, νὰ γράψ' ἀδυνατεῖ.
 Κάθε κακὴ μὲν ἔχει χαρὰν μ' ὑπερβολή,
 Καὶ ἐπομένως λύπην ἢ κάθε μιὰ καλή.
 Δι' ὃ εὐρέθη μέσον πολὺ ἐπωφελές,
 Διὰ νὰ διαιρέσῃ κακὴς ἀπ' τίς καλές.
 Στὸ ζῦγι ὅποια θέλει, ἄς παρουσιασθῇ,
 Καὶ μόνη της ἄς ἔμβῃ, διὰ νὰ ζυγιασθῇ.
 Ὅρθου δὲ κριτηρίου εἶν' ζῦγι τὸ σωστόν,
 Τὸν κάθε νοῦν ζυγιάζει, μὲ τρόπον θαυμαστόν.
 Τὸ βάρος φανερώνουν τῆς σφαίρας ἀριθμοί,
 Ἀγγοῦρι δὲ καὶ σκόρδον ἰσόβαροι σταθμοί,
 Θερμότης καὶ ψυχρότης δεικνύουν τὸν βαθμόν,
 Τοῦ βάρους τῶν καὶ κούφου, κατὰ τὸν ἀριθμόν.
 Καὶ ὅποια βαρυτέρα στὴν ζυγαριὰ φανῇ,
 Καλὴ καταμετρεῖται, μ' ἀπόφασιν κοινή.
 Ἡ ἐλαφρὰ δὲ πάλιν, ἀφ' οὗ ἀποδειχθῇ,
 Ἀχρεία παρὰ πάντων θὲ νὰ ὀνομασθῇ.

Ζύγιον τῶν Γυναικῶν

(ἢ Στίχοι τῶν δραμίων κάθε γυναικός ὅπου ἤθελε ζυγισθῇ).

- 1 Ἐνα δράμι γνῶσιν ἔχεις, τρέλλαν δὲ μ' ὑπερβολή,
Διὰ τοῦτο σοὶ τεριάζουν καὶ οἱ στίχ' ἀπ' τὴν ἀρχή.
- 2 Δύο δράμια γνῶσιν ἔχεις, ἀγνωσίαν δὲ πολλή,
Ὅθεν εἰς ἐσένα εἶναι καὶ οἱ στίχοι μου καλοί.
- 3 Τρία δράμια μόνον γνῶσις, παντελῶς δὲν σ' ὠφελεῖ,
Καὶ οἱ στίχοι λέγουν εἶσαι διὰ πνίξιμον καλή.
- 4 Δράμια τέσσαρα ματαίως, γνῶσις δὲν σὲ ἐξαρκεῖ,
Καὶ οἱ στίχοι τὸ κηρύττουν φύγε, χάσου ὡς κακή.
- 5 Πέντε δράμια λόγος, γνῶσις, ἢ κακία εἶν' διπλή,
Στὴν σειρὰν λοιπὸν οἱ στίχοι σ' ἀραδιάζουν ὡς τρελλή.
- 6 Ἐξ δραμίων γνῶσιν ἔχεις, δέκα ἔλλειψιν σωστήν,
Λέν σὲ ἐξαιροῦν οἱ στίχοι, ὡς φρενόληπτον γνωστήν.
- 7 Τῶν ἐπτὰ δραμίων γνῶσις εἶναι ἔλλειψις πολλή,
Κ' εἶν' ἀδύνατον τῇ φύσει νὰ καταταχθῇς καλή.
- 8.9 Τῶν ὀκτῶ κ' ἐννιά δραμίων διαφέρει κάτι τί,
Ὅμως καὶ τῶν ἑξ ἡ τρέλλα στὴν σειρὰν τοὺς σὲ κρατεῖ.
- 10 Δέκα γνῶσις, πέντε τρέλλα ἂν εἰς δυὸ ἀναλογεῖ,
Μολοντοῦτο ἀπ' τὴν τάξιν καὶ αὐτὴ ἄς μὴν ἐβγῇ.
- 11 Καὶ τῶν ἑνδεκα ἢ γνῶσις, μὴτ' αὐτὴ εἶν' σταθερή,
Δέον ὅθεν μὲ τὰς ἄλλας καὶ αὐτὴ ν' ἀριθμηθῇ.
- 12 Δώδεκα δραμίων γνῶσις εἶν' νομίζω ἀρκετὴ,
Τώρα τὸ λοιπὸν ἄς ἐβγῇ ἀπ' τοὺς στίχους κἂν αὐτὴ.
- 13 Δεκατρία δράμια γνῶσιν, τὴν λατρεῖε ὁ καθείς,
Δι' αὐτὸ σ' ἐβγάξει τώρα καὶ πλιά φύγε μὴ σταθῇς.
- 14 Δεκατέσσαρα, στὸ ζῦγι, δράμια τράβηξε σωστά,
Εἶν' καλὴ αὐτὴ κ' ἄς ἐβγῇ, κ' ἄς σταθῇ ξεχωριστά.
- 15 Δεκαπέντε δράμια πράσο, νὰ γυναικὰ γνωστική,
Εἰς αὐτὴν τῶντι πρέπουσιν στίχοι ἐγκωμιστικοί.
- 16 Δεκαῆξ δραμίων βάρος γνῶσις εἶν' μ' ὑπερβολή,
Στάσου φῶς μου εἰς τὴν τάξιν τῶν καλῶν διαστολή.
- 17 Τῶν δεκαεπτὰ δραμίων γνῶσις εἶν' μετ' ἀρετῆς,
Ὡ χαρὰ εἰς τὴν γυναικὰ καὶ στὸν σύζυγον αὐτῆς.
- 18 Τῶν δεκαοκτῶ δραμίων, τῶν χαρίτων εἶν' πηγὴ,
Ὡ γλυκύτης Παραδείου καὶ Παράδεισε ἐν γῇ.
- 19 Τῶν δεκαεννέα ὁμῶς εἶναι μέγας θησαυρός,
Εἶν' ὕγεια, εὐτυχία, δόξα καὶ τιμὴ τ' ἀνδρός.
- 20 Εἴκοσι δραμίων γνῶσις εἶναι ὑπερφυσική,
Γλῶσσα νὰ ἐγκωμιάσῃ πῶποτε δὲν ἐξαρκεῖ.

ΒΑΤΡΑΧΟΜΥΟΜΑΧΙΑ

Πρόλογος εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Βατραχομυομαχίας(*)

Ἡ Βατραχομυομαχία, ἥγουν ὁ πόλεμος ἀνάμεσα Μπακάκου καὶ Ποντικούς, ποιηματάκι ἑλληνικὸ ἀποδομένο στὸν Ὅμηρον, καὶ ἴσως μὲ περισσότερη πιθανότητα στιχοῦργημα κανεοῦ λογιωτάτου τῶν ὑστερινῶν αἰώνων τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ὡστόσο ἐξαιρετο γιὰ τὰ παιδιὰ· ἀλλ' ἀφορμῆς εἶναι σὲ γλῶσσα, ὅπου δὲν μποροῦν νὰ τὴν ἀπεικασοῦν χωρὶς νὰ τὴ σπουδάξουν, τὴν ἐμετάφρασα στὴν καθομιλημένη τοῦ καιροῦ μας, καὶ ὅχι τῶν βιβλίων μας, καθὼς κάνουν τὴ σήμερο οἱ προκομέναι τοῦ Γένους.

Ἐφύλαξα τὸ νόημα καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ συγγραφέα· ἀλλ' ἐστὶ χούργησα τοῦ κεφαλιοῦ μου τὴν ὑπόθεσι. Ἡ κατὰ λέξι δουλικὴ μεταγλώττισι εἶναι ἀδύνατη στὴν ποίησι, καθὼς εἶναι ἀνωφέλετη στὸ λογογραφικόν, ἀφορμῆς δὲν τὴν καταλαβαίνουν σὲ ὅλα ὅσοι δὲ γνωρίζουν τὴ γλῶσσα τοῦ κειμένου. Καὶ τέλος πάντων δὲ γέ-νεται νὰ ὀνομαστῇ μὲ δίκιο μετάφρασι, ὅποτε δὲ μεταχειριστοῦμε σὲ τοῦτη τὴ σύνταξι, τὸ ὕφος, τοὺς ιδιωτισμοὺς καὶ τὶς φράσεις, ὅπου μὲ τὶς ἴδιες παρασταίνομε στὴν καθημερινή μας ὁμιλίᾳ ὅσες ἀπὸ τὶς ἰδέες μας θέλομε νὰ γροικῇ ὁ ἄλλος. Ὅλα τὰ γένη, ὅπου μεταφράζουν ἀπὸ ξένα συγγράμματα, τέτοιον τρόπον μετα-χειρίζονται, ὅθεν καὶ ἡ μεταγλώττισις τοὺς ἀναγνώθονται ἀπὸ ὅλους κοινὰ ὡς πρότυπα, καὶ τὰ νογᾶν σὰν νὰ ἦσαν ἀληθινὰ γραμμένα στὴν καθομιλημένη τοὺς γλῶσσα. Καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀφορμῆς ἀγωνίστηκαν ν' ἀποχτήσουν γλῶσσα ἀρκετὴ γιὰ νὰ γροικιοῦνται καὶ ὁμιλῶντας καὶ γράφοντας, χωρὶς καμμιά διαφορὰ.

Ἐμεῖς μοναχὰ ἀμελήσαμεν αὐτὸ τὸ καλόν, κυριεμένοι ἀπὸ τὴν πρόληψιν, πῶς δὲν ἤμποροῦμε νὰ ζηγηθοῦμε γράφοντας μὲ τὴν ἴδια γλῶσσα ὅπου ἀπεικαζόμαστε συνομιλῶντας. Τοῦτο τὸ ἔπαθαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα Γένη στὴν ἀρχὴ τοὺς, ἀλλ' ἐγνώρισαν τὸ λάθος τοὺς καὶ μετενόησαν γιὰ τὸ ἀμάρτημά τοὺς. Μοναχὰ τὸ Γένος μας δὲ θέλει νὰ νοιώσῃ τὸ σφάλμα τοῦ καί, ἰσχυρόγνωμο στὴν ἀμετάθετη γνώμη τοῦ, ἀκολουθεῖ νὰ μὴ βλέπῃ τὸ φῶς, κλειδώντας ἀπὸ τοῦ τὰ μάτια τοῦ. Τοῦτο, τὸ μέγα κακόν, μοῦ φαίνεται νὰ ἐπροξενήθηκε καὶ νὰ βαστᾷ ἀκόμα ἀπὸ τὶς λεξικὲς ἐξηγήσεις, ὅπου μεταχειρίζονται οἱ δασκάλοι στὰ σκολεῖά μας παραδίδοντας

(*) Ὁ πρόλογος αὐτὸς δημοσιεύτηκε μόνο στὸ περιοδικόν «Ἐστία» τοῦ 1894.

τά ελληνικά. Αὐτὸς ὁ τρόπος ριζώνει τόσο στὰ μυαλά τῶν νέων, ὅπου μετρᾶν ὑστερώτερα γιὰ ἀδύνατο νὰ μεταφράσουν ἢ νὰ συγγράψουν στὴν κοινὴ τους γλῶσσα, ἀφορμῆς καὶ ἐσυνήθισαν νὰ ξηγᾶν γιὰ νὰ καταλαβαίνουν τὸ κείμενο. Εἶναι καιρὸς ὥς τόσο ν' ἀλλάξωμε γνῶσι.

Παιδιά, ἀναγνώστε με προσοχὴ καὶ σὰς βεβαιῶνῶ πὼς θελὰ βρῆτε εὐχαρίστησι καὶ θελὰ καρποφορηθῆτε ὅχι ὀλίγο, συνηθίζοντας ν' ἀκοῦτε στὰ βιβλία τῇ γλῶσσᾳ ὅπου καθημερινὰ ὁμιλεῖτε. Ὑγιαίνετε.

Ὁ Στιχουργὸς

Ὄνόματα τῶν Μπακάκων ἢ Βατράχων

Φουσκομάγουλος	ὅπου φουσκώνει τὰ μάγουλα.
Λαοπάς	ὅπου περπατᾷ στὶς λάσπες.
Νεροθρόνα	ὅπου ἔχει τὸ θρόνι τῆς στὰ νερά.
Χουγιατᾶς	ὅπου χουγιάζει δυνατὰ.
Βαλτίσιος	ὅπου κατοικᾷ στοὺς βάλτους.
Βλιτρούδης	ὅπου ἔχει χρῶμα βλίτρου.
Φωναῖς	ὅπου φωνάζει.
Νοτιάρης	ὅπου χαίρεται στὴ νοτιά.
Λαχανᾶς	ὅπου ἔχει χρῶμα λαχανί.
Λιμνιώτης	ὅπου κατοικᾷ στὶς λίμνες.
Καλαμινιώτης	ὅπου κάθεται στὰ καλάμια.
Νερορούφης	ὅπου ρουφᾷ τὸ νερό.
Πηλοπάτης	ὅπου περπατᾷ στὸν πυλό.
Κολοκύθας	ὅπου ἔχει χρῶμα κολοκυθιοῦ.
Πλεμονᾶς	ὅπου ἔχει γερὰ πλεμόνια καὶ σκούζει.
Βογγούσης	ὅπου φωνάζει βογγώντας.
Σκουζιάρης	ὅπου ὅλο σκούζει.
Πρασάτος	ὅπου ἔχει χρῶμα τοῦ πράσου.

Ὄνόματα τῶν ποντικῶν

Τριμούδης	ὅπου μαζώνει τὰ τρίμματα.
Ψωμοφάγος	ὅπου τοῦ ἀρέγει τὸ ψωμί.
Ἀμπαρούλα	ὅπου τρυπᾷ καὶ μπαίνει στὰ ἀμπάρια.
Συγκομάσης	ὅπου τρώγει τὸ ξύγκι.
Πινακᾶς	ὅπου μπαίνει στὰ πινάκια.
Λαδορούφης	ὅπου ρουφᾷ τὸ λάδι.
Τρυποφράχτης	ὅπου μπαίνει στὶς τρύπες.
Λυχνοστήδας	ὅπου πηδᾷ στὰ λυχνάκια.
Κοροφάγος	ὅπου τρώγει τὶς κόρες.
Τυρογλύφης	ὅπου νοστιμεύεται τὸ τυρί.
Ἀσκοτρυπᾶς	ὅπου τρυπᾷ τ' ἀσκιά.
Παστρομαῖδης	ὅπου κυνηγᾷ τοὺς παστρουμάδες.
Τσικνογλύφης	ὅπου τρώγει τὶς τσίκνες.
Κοματᾶς	ὅπου γυρεύει κομμάτια κάθε λογῆς.
Προσφᾶς	ὅπου τοῦ ἀρέγει κάθε προσφάγι.
Ροκανούλης	ὅπου ροκανᾷ ὅ,τι νὰ βρῇ.

Βατραχομουμαχία

Σ' ἐσᾶς, ποὺ θελὰ κάμετε τὸν κόπο ν' ἀναγνώστε
Καί, ἢ καλὴν ἢ ἀχαμνὴ, μιὰ γνώμη θελὰ δώστε,
Τὸ λέει αὐτὸς ποὺ ἱστορεῖ, καθόλου δὲν τὸν μέλει,
Ἄς κάμῃ τὴν ἀπόφασιν καθέννας ὅπως θέλει.
Καλὸ εἶπῃ, κακὸ εἶπῃ, τ' ἀρέσῃ, δὲν τ' ἀρέσῃ,
Ὁ στιχουργὸς δὲν ἔχασε, μὴτ' ἔχει νὰ κερδαίσῃ.
Γιατὶ δὲν ἀφηκράστηκε παρὰ τὴν ὄρεξιν του,
Καὶ τὸ κοντύλι τοῦ ἐπιακε γιὰ ξάχλιαση (!) δική του.
Ἦ τὸν παινέστε τὸ λοιπόν, ἢ τὸν κατηγορήστε,
Σὰς εἶπε νὰ ἦστε ἐλεύθεροι καὶ κάμετ' ὅ,τι ὀρίστε.
Μιὰ χάρι θέλει μοναχὰ ἀπὸ τὴν ἀφεντιά σας,
Νὰ μὴ τὸν ἀντραλέψετε (?) μὲ τὰ ζητήματά σας,
Γιὰ νὰ σὰς φέρῃ μαρτυριὲς σὲ ποιοὺς καιροὺς καὶ τόπους
Τὰ ζῶα γλῶσσες ἔκρεναν σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους,
Καὶ μὲ ποιά χέρια ἡμπόρηγαν τὰ ἄρματα νὰ πιάσουν
Καὶ σὰν κι' ἐκείνους γνωστικὰ πολλὰς δουλειὰς νὰ φκιά-
Αὐτὸς μὲ τὸ κεφάλι τοῦ δὲν τὰ ἔχει ἐφευρεμένα, [σουν.
Ἄλλοῦθε τὰ δανείστηκε, κι' ἀπ' ἄλλον συγγραμμένα.
Ἀπὸ ἄν κάποιον ποιητὴ, τὰ πῆρε, ξακουσμένον,
Στοὺς ἀλλοτεσινὸν καιροὺς, σὲ τέτοια προκομμένον,
Ποῦ σ' ὅσα καὶ ἂν ἐσύνθεσε παρόμοια παραμύθια,
Ποτὲ δὲν παραστράτησε ὅχι τὴν σωστὴν ἀλήθεια.
Καὶ λέγει ἀπὸ ἄν τὰ ἤκουσε, ποὺ κείνος τὰ ἔχε μάθει
Ἀπ' ἄλλον, ποὺ τὰ διάβασε σὲ ποίημα, ποὺ ἐχάθη.
Πὼς μιὰ φορὰ ἐσυνέβηκε, πὼς κάποιος εἶχε λάχει
Σὲ Ποντικὸν ἀνάμεσα καὶ σὲ Μπακάκον μάχη
Καὶ πὼς σ' αὐτὸν τὸν πόλεμον μὲ τόση ἀξιάδα ἀντρίκια,
Στοὺς Μπακακάδες ἤφεραν τρομάρα τὰ Ποντίκια,
Ὅπου ὀλίγον κόντεψε νὰ τοὺς ἀπορφανίσουν
Κι' ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς τελείως νὰ τοὺς σβύσουν.
Ὡ Μοῦσες, ποὺ κυττάζετε ψηλὰ ὅχι τὸν Ἑλικῶνα
Καὶ βλέπετε τὸν Ἰδρωτὰ καὶ τὸν πολὺ μου ἀγῶνα,
Μιὰ ἀχτίνα ρίξτε σπλαγχνικὴ νὰ μὲ γιομίσῃ θάρρος,
Νὰ δυνηθῶ ν' ἀλαφρωθῶ ὅχι τὸ πολὺ τὸ βάρος.
Δὲν ψάλλω ἐδῶ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ ἔργα καὶ τὴ δόξα
Ἦ τοῦ πανούργου Ἐρωτὰ τὰ φλογισμένα τόξα,
Μόν' τραγουδῶ τὸν ἄπονον, τὸν ταραχώδη Ἄρη,
Ποῦ στὰ νεκρὰ κορμιὰ πετᾷ μὲ πρόθυμον ποδάρι.

(1) Γιαννιώτικο. Γιὰ ξεκούρασμα.

(2) > Νὰ μὴν τὸν σκοτίσετε, τὸν μεπεδέψετε.

Τις μάχες πάντα δρέγεται, τὸν κόσμο ἀνακατώνει,
Γιὰ νὰ πληθαίη ὁ πόλεμος, γιὰ ν' ἀβγατᾶν οἱ φόνοι·
Καὶ μ' ἀπερίγραφη ἀσπλαχνιὰ καὶ μ' ἄγρια σκληροσύνη
Τῶν ζωντανῶν τὰ αἵματα ὡσάν ποτάμι χύνει.
Καλοθελήτρες Μοῦσες μου, σ' αὐτὴ τὴν ἱστορίᾳ
Ἀναθυμήστε μου καλὰ τῆς μάχης τὴν αἰτία·
Καὶ πῶς σ' αὐτὸ τὸ μάλωμα τῶν Ποντικῶν τὸ πλῆθος
Γιγάντων δείχνει ἀποκοτιά, Γιγάντων δείχνει στῆθος!

Ἔνα Ποντίκι μιὰ φορά, σὰν μπόρεσε νὰ φύγῃ
Τὰ νύχια ἐνὸς Ἀγριόγατου, ποὺ τὸ 'χε στὸ κυνήγι,
Σὲ λίμνης ἄκρα ἐξύγωσε νὰ πιῇ καὶ νὰ δροσίση
Τὰ διψασμένα ἀχείλη του, τὴ φλόγα του νὰ σβύση.
Συχνοβουτάει στὸ νερὸ τῇ μούρῃ καὶ ρουφάει,
Καὶ τρομασμένο, αἰσίγητο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τηράει.
Μόν' σὰν ἀπόπие, ἐχόρτασε κι' ὁ φόβος λιγοστεύει,
Τὸν τόπο νὰ κατατηράῃ περσότερο θαρρεύει.
Τόσο νερὸ θιασίνεται νὰ πρωτοῖδῃ ὀμπροστά του!
Τις πρασινάδες χαίρεται ὁπῶχει ὁλόγυρά του.

Τὸν βλέπει ὁ Μεγαλόφωνος, ποὺ στὰ νερά φυλάει,
Καὶ τὸν σιμῶνει σιγανὰ καὶ τὸν γλυκορωτάει·
«Ξένε μου ποῦθεν ἔρχεσαι; ποιὸς εἶσαι κι' ὅχι τί τόπο;
»Μὴ φοβηθῇς νὰ μοῦ τὸ εἰπῇς, μὴν ἔχῃς κἄναν κόπο·
»Γιατί ἂν ἀπὸ τὸ στόμα σου τὴν πᾶσα ἀλήθεια μάθω,
»Καὶ σὲ γνωρίσω γιὰ σωστὸν καὶ φίλο δίχως λάθω,
»Σοῦ τάζω μὲς στὸ σπῖτι μου νὰ σὲ φιλοξενήσω
»Κι' ὥς πρέπει μὲ χαρίσματα πολλὰ νὰ σὲ τιμήσω.
»Τὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ Φουσκομάγουλος, ἐκεῖνος ποὺ τιμοῦμαι
»Ὅχι τοὺς Μπακάκους βασιληᾶς κι' ἀφέντης τοὺς λογιού-
»Υγιὸς Λασπᾶ τοῦ βασιληᾶ, τῆς Νεροθρόνας γέννα, [μαί
»Καὶ κληρονόμος τῶν γονιῶν ποὺ μ' ἔκαναν ἐμένα,
»Ὅχι τῆς ἀγάπης τὸν καὶ ἐρωτολαβωμένοι,
»Στοῦ Ἡριδανοῦ τοῦ ποταμοῦ τίς ὅχιτες ἐνωμένοι.
»Ἀλλὰ κι' ἐσὺ μοῦ φαίνεσαι σὰν ἄξιος καὶ ἀντρεπωμένος,
»Καὶ δείχνεις νὰ εἶσαι βασιληᾶς μὲ γνῶσι προικισμένος.
»Πῆς μου λοιπὸν καὶ μὴν ἀργῇς ν' ἀκούσω τὴ γενιά σου.
»Γιὰ νὰ μὲ κάμῃς γνώριμο καὶ φίλο τῆς καρδιάς σου».
Ὁ ποντικὸς μὲ σοβαρά, σκυφτὰ τὰ βλέμματά του,
Περὶ φανὰ ἀποκρίθηκε σ' αὐτὸ τὸ ρῶτήμά του·
«Τὸ γένος μου, κύρ Μπάκακα, παντοῦ εἶναι φημισμένο!
»Καὶ ἀπὸ ζῶα καὶ πουλιὰ κι' ἀνθρώπους γνωρισμένο!
»Τριμοῦδης ὀνομάζομαι καὶ μ' ἔκανε ἡ μοῖρα
»Νὰ 'μαι μονάκριβος υἱὸς καὶ βασιληᾶδων κλήρα,
»Τοῦ Ψωμοφάγου βασιληᾶ, ποὺ τὰ ποντίκια ὀρίζει,
»Γιὰ διάδοχο στὸ θρόνο του ὁ νόμος μὲ διορίζει.

»Κι' ἡ μάνα ποὺ μὲ γέννησε, λογιέται ἡ Ἀμπαρούλα,
»Τοῦ Ξυγγομάση βασιληᾶ, βαρεῖα βασιλοπούλα,
»Ὅπου σὲ τρύπα λογιαστή, ζωγραφιστὴ καμάρα,
»Βασιλικὰ μ' ἀνάστησε μ' ἀγάπη καὶ λαχτάρια,
»Σὲ χάϊδια καὶ σ' ἀνάπαφες, σὲ χίλια δυὸ παιγνίδια
»Καὶ μ' ἔθρεψε μὲ κάστανα, μὲ σῦκα, μὲ καρύδια
»Καὶ μὲ λογιῶν γλυκά, ποὺ ὁ νοῦς σου δὲ χωράει.
»Γιατί δὲν τὰ εἶδες πουθενά, ποτὲ δὲν τὰ 'χεις φάει.
»Πῶς εἶναι τώρα δυνατό νὰ φιλιωθοῦμε ἀντάμα,
»Ὅπου δὲν ἔχομ' ὁμοίαν μὴδὲ κἄν σ' ἓνα πρᾶμμα;
»Ἐσὺ ἔχεις μάθει στὰ νερά νὰ ζῇς ὁλοκαιρῆς σου,
»Σὲ ταῦτα μέσα περπατεῖς νὰ βρῇς τὴν πόρεψί σου.
»Ὅμως ἐγὼ, κύρ Μπάκακα, περνᾶω μ' ἄλλους τρόπους,
»Καὶ βρίσκομαι συγκάτοικος καὶ ζῶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους·
»Γιατί ἔτσι ἀποφασίστηκε, τὸ φυσικὸ μου κλίνει
»Νὰ γεύωμαι ἄκοπα κι' ἐγὼ ἀπ' ὅσα τρῶν ἐκεῖνοι.
»Τὸ πλιὸ καθάριο τὸ ψωμί, τὸ ἄσπρο παξιμάδι,
»Ἡ πῆττα μὲ τὸ βούτυρο, ἡ πῆττα μὲ τὸ λάδι,
»Τὸ χλωροτύρι, ὁ παστρουμάς, τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα
»Δὲ μὲ λαθεύουν, Μπάκακα, κι' ἀκόμα κι' ὅσα ἄλλα
»Στὰ μαγειριά του ὁ ἄνθρωπος σοφίζεται καὶ βρίσκει,
»Ἀπ' ὅλα ἐδοκίμασα, κανένα δὲ μοῦ μὴήσκει·
»Καὶ μὴ θαρρῇς πῶς μοναχὰ ἡ φύση μοῦ ἔχει δώσει
»Τόσα ἀγαθὰ νὰ χαίρωμαι χωρὶς καμμιά ἄλλη γνῶσι·
»Γιατί καὶ ἄξιον μ' ἔκαμε, μὲ δύναμι περίσσια,
»Ὅπου σὲ κάθε κίντυνο βαστῶ παλληκαρίσια.
»Μηδὲ τοῦ ἀνθρώπου τὸ κορμί, ποὺ τόσο δὰ φαντάζει,
»Μοῦ φέρει φόβο στὴν καρδιά ἢ, νὰ εἰπῇς, μὲ σκιάζει.
»Τὰ ἴσια μὲς στὸ στρώμά του, ὅπου κοιμᾶται, πάνω,
»Τὴν ἄκρα ἀπὸ τὸ δάχτυλο, τὴ φτέρνα τοῦ δαγκάνω·
»Καὶ τὸν δαγκάνω ἔτσι 'λαφρά, ὅπου δὲν τὸ νογᾷ,
»Μηδὲ ὅχι τὸν ὕπνο τὸ γλυκὸ ταραζεται ἢ ξυπνάει.
»Ἀπ' ὅσα ὅμως βρίσκονται στῆς γῆς τὴν ὄψι ἀπάνω
»Τρία μοῦ φέρουν βάσανα, μὲ κάνουν καὶ τὰ χάνω:
»Τῆς Γάτας τὰ ἀγριόνυχια, τοῦ Γερακιοῦ ἡ μύτη,
»Κι' ὁ Δόκανος ὅπου μοῦ στοῦν⁽¹⁾ σὲ κάθε ἀνθρώπου σπῖτι.
»Ἀμὰ θανάσιμος ὀχτρός καὶ χάρος μου εἶνε ἡ Γάτα,
»Ποῦ τὴν ἀνταίνω ἀδιάκοπα παντοῦ, σὲ πᾶσα στράτα,
»Ποῦ μέρα νύχτα ἀκοίμητη ὅχι τὸ κοντὸ μὲ παίρει,
»Ὡς νὰ μπορέσῃ ἢ ἀνομῇ σ' ἐμὲ ν' ἀπλώσῃ χέρι.
»Δὲν τρώγω λαχανόφυλλα, σοῦ λέγω τὴν ἀλήθειαν,
»Δὲν τρώγω ρεπανόπρασον, παζιά καὶ κολοκύθια·

(1) Φωνηεντοφάγωμα Γιαννιώτικο. Στήνουν.

»Αὐτὰ εἶνε ὅλα γιὰ τ' ἐσᾶς τραπέζια παινεμένα,
»Ποῦ ζήτε μέσα στὰ νερά, δὲν εἶνε γιὰ τ' ἐμένα».

Σὲ ταῦτα ὁ Φουσκομάγουλος τὸν Ποντικὸ θωρώντας
Μὲ τὴν μιὰν ἄκρα τοῦ ματιοῦ, πικρὰ χαμογελώντας·
«Θιαμαίνομαι, κύρ Ποντικέ, τοῦ λέει, τὴν ἀφεντιά σου,
»Παραμενάλον ἔπαινο νὰ κάνης τῆς κοιλιᾶς σου!
»Μὴ δὰ θαρρῆς μᾶς ἄφηκε κι' ἐμᾶς ἡ πλούσια φύση
»Σὲ τόση καταφρόνεισι ἀπ' ὅλην πλιά τῇ χτίσι;
»Μὴ παντεχαίνης ἀκριβὴ τὴν τύχη τῇ δικῇ μας
»Σὲ ὅσα μᾶς χρειάζονται γιὰ τὴν ἀνάπαψί μας·
»Κι' ἐμεῖς πολλὰ καλὰ ἔχομε ἂν μᾶς καλοξετάξης,
»Καὶ στὰ νερά καὶ στίς στεριές, ὅπου νὰ τὰ θιαμάξης.
»Διπλὴ ζωὴ, κύρ Ποντικέ, οἱ Μπακακάδες ζιοῦμε,
»Γιατὶ πεδάμε καὶ στὴ γῆς καὶ στὰ νερά βουτοῦμε,
»Δῶρο τοῦ Δία χωριστὸ σ' ὀλίγα ζώων γένη
»Ἀπ' ὅσα καὶ ἂν ἐσκόρπισε στῆς γῆς τὴν οἰκουμένη·
»Κι' ἂν ἔχης ὄρεξι νὰ ἰδῇς αὐτὰ ποῦ σοῦ διηγοῦμαι,
»Εἶν' εὐκόλο τὸ πάϊσιμο ἐκεῖ ποῦ κατοικοῦμε.
»Σὲ παίρω ἐγὼ στίς πλάτες μου κι' ἀκίντυνα διαβαίνεις,
»Περιδιαβάσεις ὡς ποθεῖς καὶ πάλε ὀπίσω βγαίνεις».
Καὶ λέγοντας τοῦ πρόσφερε τὴ ράχι νὰ καθίσῃ·
Μόν νὰ βασιτέται ὅσο μπορεῖ, τοῦ λέει, μὴ γλυστρήσῃ.
Ὁ Ποντικός, ὀγλήγορος καὶ μ' ἄλαφρὸ ποδάρι,
Ἀπανωθιὸ τοῦ ἐρρίχτηκε ὡσάν τὸ παλληκάρι
Κι' ὄχ τὸ λαιμὸ τοῦ Μπάκακα κι' ὄχ τὴν πλατεῖά του μέση,
Σφιχτὰ μὲ τὰ ποδάρια του κρατιέται νὰ μὴ πέσῃ.
Θωρεῖ πὼς τρέχει στοῦ νεροῦ τὴν ὄψι καὶ μακραίνει
Ἀπὸ τὴν ἄκρη ποῦ κινάει κι' ὄλ' ὀμπροστὰ πηγαίνει·
Θωρεῖ τίς ὄχτες στὰ πλευρὰ ὀπίσω νὰ γυρίζουν
Καὶ τοῦ νεροῦ τὸ πλάτωμα παντοῦθε ν' ἀβγατίζουν·
Ἀλλόκοτα τοῦ φαίνονται αὐτὰ στὴν δρασὶ του
Καὶ προξενᾶν φχαρίστησι πολλὴ στὴν αἵσθησί του.
Πολὺ στοῦ Φουσκομάγουλου τίς πλέγες (¹) ἀποράει,
Πολὺ τὸ νοστιμεύεται καὶ μὲ χαρὰ γελάει.
Ἀλλὰ καθὼς ἀρχίνησε τὸ κῆμα νὰ τὸν βρέχῃ,
Ὁ κρύος φόβος παρευτὺς στὰ σωθικά του τρέχει·
Ἀνατσιδιάζει ὀλόφοβος, τὸ αἷμα του παγώνει
Καὶ κλαίει ἀδιαφόρετα, βαρεῖα τὸ μετανοιώνει·
Συχοβαριέται, δέρνεται καὶ πικραναστενάζει
Καὶ τὴν κοιλιὰ τοῦ Μπάκακα σφιχτὰ σφιχτὰ ἀγκαλιάζει.

(1) Τὴν κολυμβητικὴ.

Χτυπᾷ ἡ καρδιά του ἀμάθητη, πέφτει ἄθελα τὸ δάκρυ
Καὶ θέλει νὰ ἦταν βολετὸ νὰ βρίσκονταν στὴν ἄκρη.
Παρακαλεῖ τὸν οὐρανὸ νὰ τὸν ἀπογλυτρώσῃ,
Σὲ χῶμα ἀπάνω νὰ ριχτῇ καὶ σὲ στεριά νὰ σώσῃ.
Σέρνεται ὀπίσω τοῦ ἀπλωτῇ σὰν τὸ κουπί ἡ νουρά του
Καὶ μουσκεμένα καὶ βαρεῖα κρεμοῦνται τὰ μαλλιά του·
Τηριέται κι' ἀπελπίζεται, βυθίζεται σὲ δεῖλια,
Μοιρολογαίει μὲ φωνὴ καὶ τρομασμένα ἀχείλια·
«Ὁ Ταῦρος δὲν ἐβάσταξε μὲ τόση ἀντρεία καὶ θάρρος
»Τοῦ ἔρωτα τὸ φόρτωμα κι' ἀγάπης του τὸ βάρος,
»Ἄντα τὸν πρωτοδέχτηκαν τῆς Κρήτης τότε οἱ τόποι,
»Ὅπου ἤφερνε στὴ ράχι του τὴν ὡμορφήν Εὐρώπη,
»Διαβαίνοντας τὸ πέλαγος, ὅπου χωρίζει πέρα
»Τὴν Κρήτη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, σὲ μοναχὴν ἡμέρα,
»Καθὼς ἐμένα ὁ Μπάκακας στίς πλάτες τοῦ ὁ καῦμένος
»Μὲς στ' ἀφρισμένα κύματα μὲ φέρει φορτωμένος».

Καὶ κεῖ ποῦ τέτοια ἤλεγε τὸ φόβο νὰ ξεχάσῃ,
Τὸ καρδιοχτύπι τὸ βαρὺ νὰ χαμοησυχάσῃ
Κι' ὁ Μπάκακας ἀκλούθαγε νὰ κάνῃ τὸ ταξίδι,
Σιμά τους φανερώνεται καὶ τοὺς ξαφνίζει φίδι,
Ποῦ μὲ κεφάλι σηκωτὸ μὲς στὸ νερὸ ἀγλυστράει
Καὶ πέρα δῶθε πλέοντας τὸ δρόμο του τραβάει.
Ἐνέκρωσαν τὰ μέλη τους εὐτὺς ποῦ τὸ δοκιοῦνται
Καὶ τὸ κακὸ τους ριζικὸ μὲ τρόπο συλλογιοῦνται.
Ὁ Φουσκομάγουλος μὲ μιᾶς φυγῆς τὸ δρόμο πιάνει,
Βουτάει χωρὶς νὰ στοχασθῇ ποιὸ φίλο πάει καὶ χάνει·
Καὶ μὲ τὸ βούτημα ἔφτακε τῆς λίμνης ὡς τὸν πάτο,
Κι' ἀπόφυγε τὸ θάνατο ἀπὸ φαρμάκι ἀκράτο.
Ὁ Ποντικός ἀπάντεχα καὶ ἀνέλπιστα ριμμένος,
Ἀπόμεινε ὁ κακότυχος τάνασκελα ἀπλωμένος.
Τοῦ κάκου πλέει τὰ πόδια του, χαμένα ἀγαναχτάει·
Στὸν πάτο πάει τὴ μιὰ φορά, τὴν ἄλλῃ ἀνηφοράει.
Ἐλάχιζε ὅσο ἐδύνονταν πρὸς τοῦ νεροῦ τὴν ὄψι,
Μόν τὴν πληγὴ δὲν ἔμπορεῖ τοῦ Χάρου ν' ἀποκόψῃ·
Οἱ τρίχες ὅσο βρέχονται, τὸ σῶμά του βαραίνει,
Κι' ἦταν κοντὰ νὰ νεκρωθῇ, ποῦ αὐτὰ τὰ λόγια κρένει·
«Μ' αὐτό σου, Φουσκομάγουλε, τὸ κάωμα μὴ ἐλπίσης
»Τὸν καρδιογνώστην Οὐρανὸ ποτέ σου ν' ἀπατήσης·
»Μὲ πονηριά καὶ μὲ ψευτιά φιλία πρῶτα δείχνεις,
»Κι' ἀπὲ στὰ βάθη τοῦ νεροῦ μ' ὀχτροπαθεῖα μὲ ρίχνεις.
»Δὲν ἦσουν ἄξιος νὰ βαλθῇς μ' ἐμένα νὰ μαλλώσης,
»Σὲ πάλεμα, σὲ τρέξιμο, καὶ σὲ γροθιές νὰ σώσης (¹).

(1) Σώσης=παραβληθῆς, νὰ φτάσῃς.

»Μόν' σ' ἄν ἀνάξιος κι' ἄναντρος, μὲ δόλο καὶ μὲ πλάνο,
 »Νὰ μὲ φονέψης μ' ἔσυρες στὴ λίμνη ἀποπάνω.
 »Ὅσὸ τοῦ βλέπει ὁ Οὐρανός, τὸ ἄδικο δὲ στρέγει,
 »Καὶ ξεπερνᾷ σὲ καιρὸν ἐκεῖνον ποὺ τοῦ φταίγει.
 »Δὲ μένεις ἀτιμώρητος, ἀπαίδευτος δὲ μνήσκεις,
 »Κι' ὅχ τοὺς ἀντρείους Ποντικούς ὀγλήγορα τὸ βρίσκεις».
 «Ἔτσι εἶπε καὶ τελείωσε τὴν ἄχαρη ζωὴ του
 Καὶ κρὺο κουφάρι ἀκίνητο τεντώθη τὸ κορμὶ του.

Αὐτὸ τὸ μέγα τὸ κακὸ ὁ Πινακᾶς θωρώντας,
 Ποὺ τὸν Τριμούδη ἀπὸ μακριὰ συντρόφευε ἀκλουθώντας,
 Φωνὲς μεγάλες ἔβγαλε καὶ βιαστικὸς κινᾷει
 Τὴ συφορὰ ποὺ γίνηκε στοὺς Ποντικούς μηνᾷει.
 Καθὼς τ' ἀκοῦν οἱ Ποντικοί, τραβοῦν τὰ μάγουλά τους,
 Κι' ὁ τόπος ἀχολόγησε ὅχ τὰ σκουξίματά τους.
 Πικροὶ καὶ ἀπαρηγόρητοι, σ' ὀργὴ περίσσια μπαίνουν,
 Μόνε δὲν κάθονται ἄπραχτοι μηδὲ καιρὸ προσμένουν.
 Ὀλημερhis διορίζονται πυκνοὶ διαλαλητάδες,
 Νὰ κάμουν σὺναξι λαοῦ ἀπ' ὅλες τίς ἀράδες (1),
 Στοῦ βασιλεῖ τὴν κατοικίᾳ νὰ πᾶν μικροὶ μεγάλοι
 Ν' ἀκούσουν τὴν ἀπόφασιν καὶ τί εἶχε νὰ προβάλλῃ
 Γιὰ τοῦ υἱοῦ τὸ σκοτώμω, ποὺ κοίτονταν στὸ κῆμα,
 Μὲ καταφρόνεσι πολλὴ χωρὶς ταφὴ καὶ μνήμα!

«Ὅτι ἀρχινοῦσεν ἡ αὐγὴ γιὰ νὰ γλυκοχαράξῃ,
 Τίς θύρες τῆς ἀνατολῆς μὲ ρόδα νὰ σκεπάζῃ
 Καὶ στὴν αὐλὴ τοῦ βασιλεῖ σὲ πλῆθος συνασμένοι
 Οἱ ποντικοὶ καρτέρηγαν (2) περίλυποι, θλιμμένοι,
 Ὁ Ψωμοφάγος κλαίοντας, μὲ στεναγμοὺς προβαίνει
 Καὶ μὲ τὸ πρόσωπο σκυφτὸ πρὸς τὸ θρονὶ πηγαίνει·
 Στέκεται ὀρθός, δυὸ-τρὶς φορές τὰ μάτια του σφουγγίζει,
 Κι' ὅσο ἤμπορεῖ ἀδάκρυτα σ' αὐτοὺς νὰ λήῃ πασχίζει·
 «Ἀλήθεια, φίλοι, μόν' ἐμὲ προσωπικὰ ἀδικάει
 »Ἡ ἀνομιὰ τῶν Μπακακιῶν, κακὰ μοῦ προξενάει·
 »Ἀλήθεια, ἐγὼ εἶμαι ὁ δυστυχής, ποὺ τρεῖς ἀγαπημένους
 »Υγιούς μου στὰ γεράματα τοὺς κλαίω θανατωμένους.
 »Τὸν πρῶτο σκίζει ἀνήμερα ἡ Γάτα ἡ ὀργισμένη,
 »Ἐκεῖ ποὺ σ' ἄν ἀνήξερὸς στὴν τρύπα μπαίνοβγαίνει·
 »Τὸ δεύτερο τὸν σκότωσε ἡ ἀσπλαγχνιά τοῦ ἀνθρώπου
 »Μὲ τὸ καινούριο ἐφεύρεμα τοῦ πονηροῦ τοῦ τρόπου,
 »Μὲ τὴν ξυλῆνιαν μηχανὴ μὲ δόλο ἀρματωμένη,
 »Τῶν ποντικῶν ξολοθρεμός, ποὺ ἄκοπα μᾶς σταίνει.

(1) Ἀράδες=τάξεις.

(2) Καρτέρηγαν=περίμεναν. Γιαννιώτικο.

»Τὸν τρίτο, τὸ μονάκριβο τοῦ ἔθνους τὸ καμάρι,
 »Τῶν γηραιῶν μου παντοχὴ καὶ τῆς αὐλῆς ἡ χάρι,
 »Μὲ πλάνη ὁ Φουσκομάγουλος μὲς στὰ νερὰ τὸν πνίγει
 »Καὶ στὴν καρδίαν ἀγιάτρευτη πικρὴ πληγὴ μ' ἀνοίγει
 »Μόν' τὸ κακὸ ποὺ μῶκαμαν κι' ἐσὼς βαρεῖα πειράζει,
 »Γιατ' ἔρρω ἀπὸ διάδοχο τὸν θρόνον ἀπαριάζει·
 »Τῶν Μπακακιῶν ἡ ἀπιστιὰ κι' αὐθάδεια ἡ τόση
 »Καὶ σ' ἄλλα μύρια βάσανα μπορεῖ νὰ μᾶς προδώσῃ.
 »Ὅ ἀντρειωμένοι Ποντικοί, τὰ ἄρματ' ἄς ντυθοῦμε
 »Νὰ πάρωμε τὸ δίκιο μας, μὴ καταφρονηθοῦμε.
 »Ἄς πλύνωμε στὸ αἷμά τους τέτοια ἀδικία μεγάλη,
 »Καὶ πιστὴν ἔχω στοὺς θεούς, νὰ βοῦμε σὲ κεφάλι(1)».
 «Ἔτσι» εἶπε· κι' ὅλοι ἐδέχτηκαν τοῦ βασιλεῖ τὴ γνώμη;
 Κι' ἀπὸ στρατιῶτες κι' ἄρματα ἐγιόμοσαν οἱ δρόμοι.
 Μὲ γληγοράδα ἀπίστευτη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κινιοῦνται,
 Ἀρματωσιὲς πολεμικὲς πατόκορφα στολνιοῦνται.
 Καὶ πρῶτα στὰ ποδάρια τοὺς φορᾶν πιτηδεμένα
 Στενὰ προπόδια ἀπὸ κουκιά, μὲ τέχνη δουλεμένα,
 Ποὺ μ' ἐπιδέξια μαστοριά εὐτὺς τὰ ροκανίζουν,
 Τὸ φλοῦδι ἀφήνουν μοναχὰ καὶ τὴ θροφὴ ἀφανίζουν.
 Τὰ στήθια τοὺς ἐσκέπασαν ἀπὸ κρουστό(2) τομάρι
 Μιᾶς ψόφιας Γάτας, ποὺ ὅλοι τοὺς ἐπιταυτοῦ εἶχαν γδάρει·
 Πασάνας μέρος ἀπ' αὐτὸ ὁμορφοτορνεμένο·
 Γιὰ θώρακα ἐσχημάτισε μὲ τσάκνα καρφωμένο·
 Ὅ τοὺς ὀφθαλοὺς τῶν λυχναριῶν γερὲς ἀσπίδες φκιάνουν,
 Κι' ἀπὸ βελόνες σουβλερὲς μὲ τὰ δεξιὰ τοὺς πιάσουν
 Βαρεῖα κοντάρια ἀλύγιγα καὶ σιδηροβαμμένα,
 Ὅ ποῦ ὁ ἴδιος Ἡφαιστος τοὺς τᾶχε χαρισμένα·
 Σκεπαίνουν τὰ κεφάλια τοὺς μὲ περικεφαλαῖες
 Ἀπὸ τὰ καρυδότσεφλα, καὶ δυνατὲς κι' ὥρατες·
 Κιαπὲ μὲ τέτοια ἀρματωσιά, μὲ πάτημα ἀντρειωμένο,
 Κινᾶν τὴ μάχην πνέοντας μ' ἀστήθην ἐγκαρδιωμένο·
 Κοντὰ στὴ λίμνη σταματοῦν κι' ἐκεῖ στρατοπεδεύουν
 Καὶ τὸν ὀχτρὸν ἀντίκρυα τοὺς νὰ ἴδωσιν ὀγλήγορεύουν.
 Τότε οἱ Μπακάκοι, βλέποντας σὲ τάξι τοῦ πολέμου
 Νὰ ἀραδιαστοῦν οἱ Ποντικοὶ καὶ σὲ ροπὴν ἀνέμου,
 Τὸ φοβερό τοὺς στάσιμο καὶ τὴν ἐτοιμασίαν,
 Σὲ ἀπορία βρέθηκαν καὶ σὲ ἀπελπισίαν.
 Μὲ βιά πηδᾶν ἀπ' τὰ νερὰ καὶ σ' ἓνα μέρος τρέχουν
 Καὶ τοῦ κακοῦ τὴν ἀφορμὴ νὰ ρωτηθοῦν προσέχουν.

(1) Νὰ ὑπερτερήσωμε, νὰ νικήσωμε.

(2) Κρουστό=τεντωμένο, στερεό.

Κι' ἐκεῖ ποῦ διαλογίζονται βαθειὰ συλλογισμένοι,
 Ἄπὸ μιὰν ἄκρα ὁ κήρυκας τῶν Ποντικῶν ἐβγαίνει,
 Μηνῶντας, διαλαλίζοντας τὴ μάχη φανερώνει
 Καὶ τὴ φωνὴ γιὰ ν' ἀκουστῇ μὲ δύναμι σηκώνει·

«ὦ Μπακακάδες, πόλεμον οἱ Ποντικοὶ μὲ στέλλουν
 »Νὰ σὰς κηρύξω σήμερ'· κι' αὐτὸν μὲ δίκηο θέλουν,
 »Γιατὶ ὁ Φουσκομάγουλος μὲ πονηριά καὶ δόλο,
 »Καθὼς ἐγίνηκε γνωστὸ κοινὰ στὸν κόσμον ὅλο,
 »Στὴ λιμνὴ μέσα φόνεψε τὸν ἄκακον Τριμμούδη,
 »Τοῦ θρόνου μας διάδοχο, τῆς νειότης τὸ λουλούδι.
 »Κι' ἀνίσως ἔχετε καρδιά καὶ παλληκάρια ἂν εἴστε,
 »Σὰν σὰς βαστάη, ἐδῶ εἴμαστε, ἐλάτε πολεμήστε».

Αὐτὰ ν' ἀκούσουν τὰ ἄσπερα μὲ μιὰς οἱ Μπακακάδες,
 Κι' ἀλαλαγμὸς ἀντήχησεν ἀπ' ὅλες τὶς ἀράδες.
 Βοῆς μεγάλης ἐβγαλὼν καὶ δυνατὰ χουγιάζουν
 Καὶ πρὸς τὸν Φουσκομάγουλον ὀνειδισμοὺς σωρειαίνουν.
 Αὐτὸς, πηδῶντας πάραυτα στὴ μέση ἀπὸ τὸ πλῆθος,
 Δημιγοράει μὲ πλαστὸ προσποιημένο ἦθος·
 «Ἄδικα, φίλοι κι' ἐδικοί, μὴ μὲ κατηγορεῖτε,
 »Κι' αὐτὰ ποῦ λέν οἱ Ποντικοὶ καθόλου μὴ γροικᾶτε.
 »Εγὼ δὲν τὸν θανάτωσα· ποῖος εἶναι δὲν τὸν ξέρω·
 »Μηδὲ τὸν εἶδα πούθεν, μηδὲ στὸ νοῦ τὸν φέρω.
 »Κι' ἀνίσως εἶναι ἀληθινὸ πὼς ἐδῶ μέσα ἐχάθη,
 »Τοῦ χαλασμοῦ τοῦ τὸ κακὸ ἀτός τοῦ τὸ ἔχει πάθει·
 »Θαρρῶ νὰ τοῦ σκαρφίστηκε τὴν ἐδική μας φύσι·
 »Νὰ μιμηθῇ, μὲς σιὰ νερά νὰ ῥθῇ νὰ κολυμπήσῃ·
 »Καὶ δίχως κρᾶξι κι' ἔμαθος ἐλάθεψε κι' ἐπνίγη
 »Καὶ γίνηκε τῆς τρέλλας τοῦ ἀνέλπιστο κυνῆγι,
 »Κιαπὲ σ' ἐμὲ τοῦ φόνου τοῦ τὸ βάρος ἀπορρίχνουν,
 »Μὲ δίχως κρίσιν, μαρτυρίες, γιὰ φταιχτήμ' ἀποδείχνουν.
 »Βεβαιωθῆτε, ἀδέρφια μου, αὐτὰ δὲν εἶναι δίκη·
 »Ὅπου προβάδουν ιολμηρὰ τὰ πονηρὰ Ποντίκια.
 »Μὲ πλάνον, ἐσοφίστηκαν παρόμοια νὰ μηνύσουν
 »Καὶ εἶν' ἀφορμὲς καὶ πρόφασες γιὰ νὰ μᾶς πολεμήσουν.
 »Τι καρτερᾶμε τὸ λοιπὸν; Μαζὶ νὰ βουλευτοῦμε,
 »Μὲ κέρδος μας καὶ διάφορ'· νὰ τοὺς ἐναντιωθοῦμε.
 »Εγὼ σὰς λίσω τὴ γνώμη μου σ' ἐκεῖνο ποῦ ἀπεικάζω,
 »Ὅπου μετρώ ὡς ὠφέλιμο, ὡς δίκηο λογαριάζω,
 »Νὰ τραβηχτοῦμε ἀπ' ὅλα μας, κοινὸ νὰ γένῃ σκόλι,
 »Καὶ δίχως ἄλλη μέριμνα ν' ἀρματωθοῦμεν ὅλοι·
 »Ἀπὸ μεριὰ ἀποσκεπαστὴ νὰ πᾶμε δίχως κόπο,
 »Ὅπου εἶναι ὀρθὸς κατήφορος νὰ πιάκωμε τὸν τόπο.
 »Κατὰ σειρὰ μὲς στοὺς γκρεμοὺς ἀνάμερα βαλμένοι
 »Ἐτοιμασμένοι, πρόθυμοι, προειδοποιημένοι,

»Καθὼς ἐρθοῦν οἱ Ποντικοὶ καὶ πρὸς ἐμᾶς κινήσουν
 »Κι' ἢ ταχτικά ἢ ἄταχτα ἐπάνω μας ὀρμήσουν,
 »Ἐμεῖς στὸν τόπο ἀσάλευτοι τὸν πλιὸ σιμωτινὸ μας
 »Ν' ἀδράξωμε, ὅπως δυνηθῇ καθέννας, τὸν ὀχτρὸ μας,
 »Καὶ σέρνοντάς τον βιαστικά ἀπ' ὅποιο μέρος τύχη,
 »Ἐκεῖ τὸ συντομώτερο τὴν ἄκρα νὰ πιτύχη,
 »Μαζὶ μ' αὐτοὺς νὰ πέσωμε μὲς στοῦ νεροῦ τὸ βάθος,
 »Κι' ὀλόβουλους τοὺς πνίγωμε, χωρὶς κανένα λάθος·
 »Γιατὶ νὰ φύγουν δὲν μποροῦν, κολύμπες δὲν ἡξέρουν·
 »Τοῦ ἀνασασμοῦ τὴν ἔλλειψι αὐτοὶ δὲν ὑποφέρουν».

Τσωπαίνει ὁ Φουσκομάγουλος, ἀφοῦ γνωμοδοταί
 Καὶ τῶν Μπακακῶν ὁ λαὸς μὲ κρότο ἀχολογᾷ.
 Ἡ συμβουλὴ τοὺς ἄρεσε, τὸν πόλεμο ὅλοι κράζουν,
 Τὴ μάχη στρέγουν ὅλοι τοὺς καὶ τ' ἄρματα συντάζουν.
 Ἀπὸ τὰ μολοχόφυλλα τὶς ἀντῆρες τοὺς ποδαίνουν
 Κι' ἀπὸ πλατεῖα πεντάνευρα τ' ἀστήθια τοὺς σκεπαίνουν·
 Τὰ κραμπολαχανόφυλλα γυροστρογγυλεμένα
 Γι' ἀσπίδες ἐχρησίμεψαν σ' ἐκείνων τὸν καθένα·
 Καὶ ἀπὸ μπομπόλων⁽¹⁾ καύκαλα στολίζουν τὰ κεφάλια,
 Δεμένα ὅχ τὸ πηγῶνι τοὺς, γιὰ πλειότερην ἀσφάλεια·
 Ἀπὸ τὰ βοῦρλα τὰ στεγνά, αὐτὰ τὰ παλληκάρια,
 Βεργιὸ μακρυὰ καὶ σουβλερὰ δανεῖζονται κοντάρια.
 Καὶ σὰν ἀρματωθήκαν, συμμαζωχοὶ πηγαίνουν,
 Τὶς ὀχτες πιάνουν τὶς ψηλές τὸ μάλλωμ' ἀναμένουν,
 Καλνᾶν ἀγνάντια τὸν ὀχτρὸ, μὲ θυμωμένο μάτι,
 Σειοῦν τὰ κοντάρια φοβεροὶ κι' ἀπὸ καρδιά γιομάτοι.

Ὁ Δίας ὅχ τὸν οὐρανὸ τὸν ἀστροστολισμένον,
 Καὶ ὅχ τὶς ἀχτίνες τοῦ ἡλιοῦ αἰώνια φωτισμένον,
 Τοὺς ἄλλους κράζει τοὺς θεοὺς νὰ ἴδωῦν μιὰ τέτοια μάχη,
 Ποῦ δευτέρῃ της ἄλλοτε ἀδύνατο νὰ λάχη.
 Τὰ δυνατὰ στρατεύματα τοὺς δείχνει, ποῦ σὰν ἄλλοι
 Κενταῦροι παραλλόκοτοι καὶ Γίγαντες μεγάλοι,
 Ἀτάρργοι στὸν πόλεμο τελείως δὲ δειλιάζουν,
 Μόν' τὸ σημάδι καρτερᾶν, νὰ χτυπηθοῦν κυττάζουν.
 Καὶ πρὸς ἐκείνους στρέφοντας, μὲ τρόπον ἐρωτώντας,
 Τὴ γνώμη τοὺς ἐρεῦναγε, γλυκὰ χαμογελώντας,
 Νὰ μάθῃ ποιοὶ τοὺς Ποντικούς βουλιῶνται νὰ βοηθήσουν
 Καὶ τὰ Μπακακία μοναχὰ ποιοὶ ἤθελαν ν' ἀφήσουν.
 Γυρίζει καὶ στὴν Ἀθηνᾶ, τῆς λέει· «Θυγατέρα,
 »Σὲ τούτῃ τὴν περίστασι καὶ σ' τούτῃ τὴν ἡμέρα,
 »Γιὰ νὰ συντρέξῃς κἂν ἐσύ δὲν ἔχεις στὸ σκοπὸ σου
 »Τοὺς Ποντικούς, ποῦ ἀδιάκοπα πηδᾶν μὲς στὸ νὰς σου

(1) Μπομπόλων ἢ μπορμπόλων=σαλιγκάρων.

»Καὶ τόσο ὀρέγονται πολὺ τὴν τοῖκνα ὅχ τις θυσίαι,
 »Ποὺ σοὺ προσφέρουν στοὺς βωμοὺς τοῦ κόσμου οἱ
 [λατρεῖες].

Στὰ λόγια τότε τοῦ Διὸς ἡ Ἀθηνᾶ ἀποκρίθη,
 Ἄνοιγοντας τὸ στόμα της παρόμοια ἀπελογήθη·
 «Νὰ μὴ βρεθῇ, πατέρα μου, τὸ βοηθὸ μου χέρι
 »Ν' ἀπλώσω ἐγὼ στοὺς Ποντικούς σε ὅ,τι τοὺς συμφέρει·
 »Γιατὶ πολλὰ εἶναι τὰ κακὰ ποὺ ὀλημερίς μοῦ κάνουν
 »Κι' ἀπάνω κάτω τοῦ ναοῦ τὸ στολισμὸ μοῦ βάνουν,
 »Χαλνώνοντας τὰ στεφάνια μου, συντρίβοντας καντήλια,
 »Γιὰ ὀλίγο λάδι ὁποῦ ρουφᾷν ἢ λαιμαργᾷν τὰ φτήλια.
 »Μόν' κεῖνο ποὺ μοῦ πίκρανε παράνω τὴν καρδιά μου,
 »Εἶν' τὸ χρυσόϋφαντο πανί, τὸ πλούσιο φόρεμά μου,
 »Τὸ φόρεμά μου τὸ καλὸ, τὸ πολυζηλεμένο,
 »Ποὺ τὸ εἶχα μὲ τὰ χέρια μου στὸν ἀργαλειὸ ὑφασμένο.
 »Κι' ὥς νὰ τὸ σώσω⁽¹⁾ ὑπόφερα καὶ σκάνιασες⁽²⁾ καὶ λύπες
 »Καὶ αὐτοὶ μοῦ τὸ παράχωσαν μπαλώματα στὶς τρύπες.
 »Μόν' τὰ Ποντικία ἂν δὲ βοηθῶ, μηδὲ καὶ τὰ Μπακάκια
 »Ἀκόμα τὰ συχῶρεσα ὅχ τὴν παλὴά μου κάκια.
 »Τὶ μιά φορά ὅχ τὸν πόλεμο περισσὶα ἀποσταμένη,
 »Γυρίζοντας ν' ἀναπαυτῶ σὲ στῶμα πλαγιασμένη,
 »Ὅλονυχτὴς δὲ μ' ἄφηκαν μὴν ὥρα νὰ σιγῶ,
 »Ὅχ τις μεγάλες τους φωνές, τὸ μάτι μου νὰ κλείσω·
 »Κι' ἀπέρασα ὅσο πῶφεξε, ὅχ τὰ γουρλιάσματά τους,
 »Μὲ πονοκέφαλον βαρὺ γιὰ τὴν ἀδιακρισίᾳ τους.
 »Καὶ κάλλια νὰ καθίσωμε ἐδῶ σὲ ἡσυχία,
 »Νὰ τοὺς τηρᾶμε ἀπὸ μακρὰ μὲ τέλεια ἀδιαφορία·
 »Γιατὶ παράξιους τοὺς θωρῶ καὶ πάρα ἀπελπισμένους,
 »Πολεμιστὰδες δυνατούς, στρατιῶτες ἀντρεωμένους·
 »Κι' ἂν μᾶς ἀνταίσουν, βολετὸ ἐνάντια μας θυμώσουν,
 »Μὲ τὰ βαρεῖά κοντάρια τους κακὰ νὰ μᾶς λαβώσουν.
 »Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἄς μείνωμε στὸν ὑψηλὸ οὐρανὸ μας,
 »Τὴ μάχη ν' ἀγνατεύωμε μὲ δίχως κίνδυνό μας».
 «Ὅλοι οἱ θεοὶ ἀφηκράστηκαν τῆς Ἀθηνᾶς τὰ λόγια,
 Καὶ κυκλικά καθοόμενοι στῶν οὐρανῶν τάνωγια,
 Μὲ περιέργειας προσοχὴ καὶ μὲ σκυφτὸ κεφάλι,
 Στὴ γῇ τὸ βλέμμα ἐκάρφωσαν σὲ σιωπὴ μεγάλη.
 Ζευγάρι τότε Κουνουπιῶν ἠκούστη στὸν ἄερα,
 Ὅποῦ βοᾷν μὲ ταραχὴ ψηλὰ στὴν ἀτμοσφαῖρα,
 Μὲ τίς μακρούς τους σάλπιγγες, γιὰ νὰ παρακινήσουν
 Μὲ τὸ σημάδι τῆς φωνῆς τὴ μάχη ν' ἀρχινήσουν.

(1) Σώσω — τελειώσω.

(2) Σκάνιασες — στενοχώριες.

Ὁ Δίας πρὸς βεβαίωσι τῶν σαλπιστῶν βροντᾷ,
 Ποὺ τὰ οὐράνια ἐτρόμαξε, τὴ γῇ καταφοβάει.
 Ἐδῶ, τοῦ Φουσκομάγουλου, ἀντὶς ν' ἀκολουθήσουν
 Τὸ ἐξαίρετο στρατήγημα καὶ νὰ μὴ πολεμήσουν,
 Μόν' νὰ δεχθοῦν τοὺς Ποντικούς στὰ βάθη νὰ τοὺς ρίξουν
 Καὶ σέροντάς τους στὰ νερά μὲ θρίαμβο νὰ πνίξουν,
 Πρῶτος ὁ μέγας Χουγιατᾶς τὸ ἄρμα του ξαμώνει
 Καὶ τὸν ἀξιώτερον ὀχτρὸ χτυπάει καὶ πληγώνει,
 Τὸ Λαδορρούφη, πῶστεκε στὴ μπροστινὴν ἀράδα,
 Στρατιῶτῃ μεγαλόκαρδον, μὲ σπάνια ἀντρεία κι' ἀξιάδα.
 Αὐτὸν ἀγνάντια του ἔχοντας ματιάζει μὲ τὴν πρώτη,
 Μὲς στὸ πλευρὸ τὸν πίτυχε καὶ τοῦ τρυπάει τὸ σκότι·
 Ἐπесе εὐτὺς τάνασκελα ἐκεῖνος λαβωμένος,
 Στὸν κουρνιαχτὸ ὁ ταλαίπωρος αἵματοκυλημένος,
 Ἀλλὰ δὲ χάνει τὴ ζωὴ· γιὰ τότες δὲν πεθνήσκει·
 Στοὺς πρώτους πάλι βρίσκεται, στὸν τόπον ἀπομνήσκει.
 Μ' ἀντρεία μεγάλη, δεύτερα, ὁ Τρυποφράχτης δίνει
 Μὲς στοῦ Βαλτίσιου τὴν καρδιά τοῦ Χάρου τὴν ὁδύνη.
 Τὰ ἴσια σὰν τοῦ τράβησε στ' ἀστήθια τὸν καρφώνει·
 Νεκρὸ κουφάρι ἀκίνητο καὶ κρύο τὸν ξαπλώνει.
 Βλιτρούδης ὁ ἀγέλαστος, σ' ἐν' ἄλλο μέρος πάλι,
 Στὸν Λυχνοπήδαν ἤφερε φριχτοῦ θανάτου ζάλη·
 Στὸ ψυχικὸ ἢ κονταριά ὀρμητικὰ τὸν παίρει
 Κι' ὥς ἀστραπὴ τὸν ἔρριξε τὸ φονικὸ τοῦ χέρι.
 Ὁ Κοροφάγος, τρομερὸς μὲ πείσμα τοῦ κινάει,
 Στὸν Φωναρᾶν ἐχύμησε στὴ μέση τὸν χτυπάει·
 Στὴ γῇ σορὸν τὸν ἄφηκε καὶ κεῖθε σ' ἄλλα μέρη
 Διαβαίνει, κι' ἀποπίσω του σφαγὴ καὶ φόνο φέρει.
 Τὸ σκοτωμὸ τοῦ Φωναρᾶ νὰ ἰδῇ ὁ Νοτιάρης φρίζει·
 Ἐτσι γοργόν, παράστρατα, κι' ἀπὸ θυμὸν ἀφρίζει·
 Ἀτόφια κι' ὀλοστρόγγυλη μιὰ πέτρα εὐτὺς ἀρπάζει,
 Μ' ὀργὴ πολλὴ καὶ μάνητα καλὰ σὰν τὴ χουφτιάζει,
 Στὸν Τρυποφράχτη ἀπανωθιὸ, ὁποῦ τὸν ἀντικρύζει,
 Μὲ γληγοράδα ἀπίστευτῃ τὰ ἴσια σφεντονίζει·
 Τὸν παίρει στὸ ἀντικέφαλο, κι' αἰώνιο σκοτάδι
 Ἐθάμπωσε τὰ μάτια του, τὸν προβοδάει στὸν Ἄδη.
 Ὁ Λαδορρούφης ἀποκεῖ, ποὺ λαβωμένος στέκει,
 Δὲν ἡσυχάζει ζωντανὸς νὰ μένη ἀργὸς παρέκει·
 Στὴ δυνατὴ παλάμη του ζυγιάζει τὸ κοντάρι,
 Τὸ ρίχνει θανατώνοντας στὸν τόπο τὸ Νοτιάρη.
 Σὰν τὸ δοκήθῃ ὁ Λαχανᾶς, λιγότεψε ἡ ψυχὴ του
 Καὶ μὲς στὴ λίμνη ἀπήδησε νὰ γλύσῃ τὴ ζωὴ του.
 Ἀλλὰ κι' ἐκεῖ, ποὺ πάντεχε μ' ἀσφάλεια νὰ γλυτρώσῃ,
 Ὁ μαῦρος Χάρος κι' ἄλλalos δὲν ἔλειψε νὰ σώσῃ·

Τὶ ὁ Λαδορροῦφης νοιώθοντας τὸν ἄναντρο σκοπὸ τοῦ
 Κι' ἀπὸ μακρυὰ τὸν πρόφτακε ἀπάνω στὸ φυγιό του·
 Μιά κονταριά σὰν τῶσуре στὸ δρόμο τὸν γκρεμίζει
 Κι' ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς πληγῆς ἡ λίμνη κοκκινίζει·
 Τὰ μέλη τοῦ ἀκίνητα κι' ἀλύγιστα τεντώνουν
 Καὶ τὸ κορμί τοῦ τὸ ψυχρὸ τὰ κύματα τ' ἀμπώνουν.
 Τὸν Τυρογλύφη σὲ γκρεμὸν ἐκύλησε ὁ Λιμνιώτης,
 Καὶ σ' ἄλλον τ' ὅμοιο θέλησε νὰ κάμῃ ὁ Καλαμιώτης·
 Μόν' τῇ στιγμῇ ποὺ βάνεται, νὰ δείξῃ ἀντρεία βουλιέται,
 Τὸν Ἀσκοτρώπα τὸν τρανὸν ἀπάντεχα δοκιέται,
 Ποὺ φόνευε ἀλεημόνητα καθέναν ποὺ ἀπαντοῦσε,
 Σὰν νὰ ὥριζε τὸ θάνατο, στὸ χέρι τὸν κρατοῦσε.
 Ἐπάγωσε ὃχ τὸ φόβο τοῦ καὶ τῶπесе ἡ ἀσπίδα,
 Καὶ μὲς τῇ λίμνῃ ἀπόθεσε τὴν παντοχὴ κι' ἐλπίδα.
 Τοῦ Καλαμιώτῃ οἱ Ποντικοὶ τὸ κάμωμα θαυρώντας,
 Στους Μπακακάδες ὥρμησαν περσότερο θαρρώντας
 Καὶ τοὺς μαζώνουν ὀμπροστά μ' ἀλλαλαγμὸ καὶ κρότο,
 Κατόπι κυνηγώντας τοὺς ἔχ τὸν ὕστερ' ὡς τὸν πρῶτο.
 Μόν' ἐτὼν στρατιῶτων τ' ἄγνωστο δεινὸ ἀνακάτωμά τους,
 Ὁ Νερορροῦφας ἔφτακε τρεχάτα ἀπὸ κοντὰ τοὺς
 Καὶ τοὺς φωνάζει νὰ σταθοῦν μ' ἀσάλευτο ποδᾶρι,
 Καὶ σκόφει ἀδράζει ἀπὸ τῇ γῇ χοντρὸ βαρὺ λιθάρι·
 Ἐκοντοστάθῃ· ἔτιναξε τὴν παχουλὴ παλάμη
 Κι' ἀνάγκασεν ἀλάθευτα τὴν πέτρα εὐθύς νὰ δράμῃ,
 Μὲ βογγητὸ καὶ σιουρισμὸ τὰ ἴσια σιὸ σημάδι,
 Ποὺ μάτιασε ὁ σκληρόκαρδος, στὸν ἄξιον Παστρουμάδη,
 Μεγάλου ἀφεντίπουλο καὶ νειὸ ἀπὸ τὰ χρόνια,
 Ποὺ τῶν Μπακάκων ἔφερνε ζημιὰ καὶ καταφρόνια.
 Στὸν καταπιῶνα τοῦ λαιμοῦ τοῦ βάρεσεν ἡ πέτρα
 Καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἐχάλασε σὲ μιὰ στιγμῇ τὰ μέτρα·
 Βουβός, ταμπηχτοκέφαλα καὶ καταματωμένος,
 Χωρὶς ἀνάσα καὶ πνοὴ διπλώθηκε σφασμένος.
 Αὐτὸς ὁ θάνατος μὲ μιὰς τοὺς Ποντικοὺς μοιδιάζει
 Κι' ἀπὸ τὴν πρώτη τοὺς ὀρμὴ ν' ἀποκοποῦν τοὺς βιάζει.
 Κι' οἱ Μπακακάδες θάρρεψαν καὶ χαμοξανασαίνουν
 Καὶ μὲ καινούργιες δυνάμεις τῇ μάχῃ πάλι σταίνουν.
 Ἐδῶ τὸ πείσμα κι' ὁ θυμὸς κι' ἡ λύσσα ἀνακατεῦει
 Τὰ φοβερά στρατέματα κι' ὁ φόνος κυριεύει.
 Πιὸ δὲν ψηφᾶν τὸ θάνατο· διψᾶν τὸ αἷμα ἀκράτο
 Καὶ τοῦ ὀχτροῦ τὸ χαλασμὸ ἐπιθυμᾶν μονᾶτο.
 Αὐτοῦ χτυπάει ὁ Πινακάς τὸ φόβιο Πηλοπάτη
 Καὶ τὸν σουβλάει ἡ κονταριά κατὰ μεσὰ στὸ μάτι·
 Ὅπισω ὃχ τ' ἀντικέφαλο τὸ ἄρμα διαπερνάει,
 Στὴν κατοικίᾳ τοῦ Πλούτωνα γοργὰ τὸν προβοδαίει·

Ὁ Κολοκύθας, πιάνοντας σφιχτὰ τὸν Τοικνογλύφη
 Ὅχ τὸ ποδᾶρι τὸ δεξι, δυὸ-τρεις φορές τὸ στρίφει·
 Τὸν κωλοσέρνει, φεύγοντας, ὅσο μπορεῖ μαζί του,
 Μὲς στὸ νερὸ κρατώντας τὸν, ὡς νὰ σβυστῇ ἡ πνοή του.
 Συντρόφους τόσοις κατὰ γῆς ὁ Κομματᾶς νὰ βλέπῃ,
 Καθόλου δὲν ἀργοπορεῖ νὰ ἐκδικηθῇ ὡς πρέπει·
 Τὸν παινεμένον Πλεμονᾶ ἐχώρισε στὴ μέση
 Καὶ παγωμένον παρευτὺς τὸν ἔκαμε νὰ πέσῃ.
 Βογγούσης πάλι ὁ ἀκράτητος, μὲ τ' ἀγριωμένο βλέμμα
 Τὸν Κομματᾶ ἐφοβέρισε χουγιάζοντάς του· «Τρέμα,
 Τρέμα, ἀνάξιε, οὔτιδανέ»· καὶ πρὶν νὰ τ' ἀποσώσῃ,
 Ἀπόκοις δοκίμασε κοντὰ νὰ τὸν τυφλώσῃ·
 Μὲ χούφτα λάσπης νερούλης, ποὺ ἀδραχτικὰ σηκώνει,
 Τοῦ χρεῖ τῇ μούρῃ ὀλάκερῃ, τὰ μάτια τοῦ θαμπώνει·
 Κακίζει τότε ὁ Κομματᾶς καὶ στὴ στιγμὴν ἐκείνη
 Χεριάζει πέτραν ἔβελῃ καὶ δίχως ν' ἀναμείνῃ,
 Πρὸς τὸν ὀχτρὸ τοῦ ἀπανωθὶ πεισματικὰ ἀπολνᾷ,
 Καὶ τὸ μυρὶ τοῦ τὸ δεξι συντρίμματα σκορπᾷ·
 Μόν' ὁ Σκουξιάρης πάραυτα τὸν φίλο ξεδικιέται,
 Στὸν Κομματᾶ μὲ μάνιωμα ἀκράτηγο ἀπολνιέται·
 Τὸ μυτερὸ κοντάρι τοῦ στὸν ὀφθαλμὸ τοῦ χώνει,
 Καὶ μὲ βρισιές καὶ χλευασμοὺς ἀκόμα τὸν μαλλώνει·
 Πλατεῖα πληγὴ τοῦ ἀνοιξε στὴν ἀπαλὴ κοιλία τοῦ
 Καὶ ἔρρεψαν ἀμπουριαστὰ στὸ χῶμα τ' ἄντερά του.
 Βλέπει ὁ Προσφᾶης, νὰ σέρνεται μὲ τὰ κουτσὰ τοῦ σκέλη,
 Βογγούσῃ τὸν περήφανο, ποὺ βιάζεται καὶ θέλει
 Νὰ πάρῃ τὸν κατήφορο μ' ἐλπίδα νὰ βουτήσῃ
 Καὶ τῇ γλυκειᾷ τοῦ τῇ ζωῇ ὁ δόλιος ν' ἀπαντήσῃ,
 Μόν' κείνος καταπάνω τοῦ τρεχᾶτος τὸν πλακώνει,
 Μὲ τὸ κοντάρι τὸν βαρεῖ καὶ τὸν ἀποτελειώνει.
 Ὁ Ψωμοφάγος βασιλεῖς, ὅπου σὲ πᾶσα τάξι
 Μικροὺς μεγάλους ἔκαμε καθέναν νὰ τρομάξῃ,
 Τὸν Φουσκομάγουλο ἀπαντάει· ἀνάφει ὃχ τὸ θυμὸ τοῦ
 Καὶ τὸ κοντάρι ἐζύγιασε ἐνάντια στὸν ὀχτρὸ τοῦ·
 Μόν' ἔσφαλε τὸ ρίξιμο καὶ δὲν τὸν εὐτυχάει
 Καὶ στὴν πατοῦσα ξώδερμα τὸν χαμογρατσουνάει·
 Ξεφεύγει ὁ Φουσκομάγουλος τοῦ Χάρου τὸ δρεπάνι
 Καὶ πρὸς τῇ λίμνῃ ὀγλήγορος τῇ στράτα τότε πιάνει.
 Ὁ Ψωμοφάγος, ἄσειστος στὸ ὅ,τι μελετάει,
 Μὲ βιαστικὰ πατήματα κατόπι τοῦ ἀκολουθαίει·
 Μηδὲ ἡ καρδιά τοῦ τὸ ἴστεργε νὰ τὸν ἀπαρατήσῃ
 Χωρὶς νεκρὸν νὰ τὸν ἰδῇ, τὸ αἷμα νὰ τοῦ χύσῃ·
 Τότε ὁ Πρασᾶτος ἔξαφνα ὃχ τὸ πλευρό τοὺς βγαίνει
 Στὸν Ψωμοφάγο ρίχνοντας, μόν' δὲν τὸν πιτυχαίνει,

Τὶ ὁ βασιλεὺς ἐπρόφτακε καὶ τ' ἄρμα ὀπίσω ἀμπώχνει,
Κρυμμένος στὴν ἀσπίδα του καὶ τὸ κακὸ ἀποδιώχνει·
Σὲ τοῦτο ὁ Φουσκομάγουλος ἀπέκει σκαπετάει,
Στῆς λίμνης τὰ κατὰβαθα, γλυτρώνοντας, πηδάει.

Στῶν Ποντικῶν τὸ στράτευμα ἐκεῖνο τ' ἀκουσμένο
Ἦταν κι' ἐν' ἄξιο ἀσύγκριτο παιδί καμαρωμένο,
Τοῦ Κομματᾶ μονάκριβο κι' ἀλήθεια παλληκάρι,
Ὅπου τοὺς ἄλλους διάβαινε σὲ νειῶτα καὶ σὲ χάρι·
Ὁ Ροκανούλης κρίζονταν στὸ ἔντιμο ὄνομά του,
Κι' ὁ ἴδιος Ἄρης φαίνονταν ὅχ τὴν πολλὴν ἀντρεία του.
Σὲ ὅχθη ἀπάνω στέκοντας, γυρτὸς κι' ἀκουμπημένος
Στὸ τρομερὸ κοντάρι του κι' ἀπὸ θυμὸ ἀναμμένος,
Αὐτὸς ἀτὸς του ὑπόσχονταν, ἀβόητος, μονᾶτος,
Τῶν Μπακακάδων τὴ φυλὴ νὰ σβύσῃ κατὰ κράτος.
Κι' ὥς τόσο ἄγριος γένεται, κι' ὥς τόσο φοβερίζει,
Ποῦ τοῦ ὀχτροῦ τὸ στράτευμα ὀλόκληρο ἀπελπίζει·
Καὶ δίχως ἄλλο ἠμπόρηγε τὸ λόγῳ νὰ τελειώσῃ,
Τὶ εἶχε καρδιά καὶ δύναμι νὰ τ' ἀποκατορθώσῃ,
Ἄν ὁ πατέρας τῶν Θεῶν καὶ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων,
Τοῦ Κρόνου ὁ γιὸς δὲν πρόφταινε, δὲν ἔκανε τὸν τρόπον
Τοῖς Μπακακάδων τοὺς φτωχοὺς γιὰ τότε νὰ ἐλεήσῃ,
Στοὺς ἀποδέλοιπους θεοὺς παρόμοια νὰ μιλήσῃ,
Δυὸ-τρεῖς φορές ταραζώντας τὸ θεϊκὸ κεφάλι,
Τὰ βλέμματα γυρίζοντας σὲ μιὰ μεριά καὶ σ' ἄλλη·
«ὦ, τί μεγάλη συμφορὰ, προβλέπω, θελὰ γένῃ
»Στοὺς Μπακακάδες σήμερα! ὦ, τί κακὸ συμβαίνει!
»Τοῦ Ροκανούλη ἡ δύναμι παραπολὺ μὲ σκιάζει,
»Ξεπατωμὸ ἀθεράπευτο θωρῶ νὰ τοὺς τοιμάζῃ».

Ἔτσι εἶπε ὁ Δίας· καὶ σ' αὐτὰ τὰ θεϊκὰ του λόγια,
Γιὰ τοὺς Μπακακούς θλιβερὰ καὶ μαῦρα μοιρολόγια,
Ὁ Ἄρης ἀποκρίθηκε καὶ λέγει πρὸς τὸν Δία·
«Δὲν εἶν' δουλειὰ τῆς Ἀθηνᾶς, μήτε ἐδικὴ μου ἀντρεία,
»Στὸ χαλασμό τῶν Μπακακῶν νὰ βάλωμεν ἐμπόδιο,
»Μόν', ἂν τὸ Κρίνης εὐλογοῦ, τὸ στοχαστῆς ἀρμόδιο,
»Καταπῶς εἴμαστε μαζί νὰ τρέξωμε ὅλοι ἀντάμα
»Βοήθεια νὰ τοὺς δώκωμε μὲ λόγῳ καὶ μὲ πρᾶμμα·
»Ἡ τὸ φριχτὸ καὶ φλογερὸ δικό σου ἀστροπελέκι,
»Ποῦ στῶν ποδιῶν σου τὸ θρονὶ πάντ' ἀναμμένο στέκει,
»Ὅπου Γιγάντους φλόγισε, Τιτάνες ἔχει κάψει,
»Αὐτὸ νὰ ρίξῃς μιὰ βροντὴ, αὐτὸ σ' αὐτοὺς ν' ἀστράψῃ·
»Σ' αὐτοὺς νὰ πέσῃ ἀνάμεσα, νὰ νοιώσουν τὴν ὀργή σου·
»Νὰ χωριστοῦν, νὰ δοκηθοῦν πῶς εἶναι προσταγὴ σου».

Ὁ Δίας τότε μὲ θυμὸ ἀστράφτει καὶ βροντάει,
Ποῦ ὁ οὐρανὸς ἐσείστηκε, ἡ γῆ βαθεῖα ἀντηχάει·

Μὲς στὰ στρατεύματα ἡ φωτιά ὅχ τὰ οὐράνια πέφτει,
Ἄλλ' ἡ ὀρμὴ τῶν Ποντικῶν τελείως δὲν ξεπέφτει.
Κυττάζει ὁ Δίας φοβερὸς τὴν τόση ἀποκοτιά τους,
Καὶ στοὺς Μπακακούς ἔστειλε βοηθοὺς ἀπὸ κοντὰ τους.

Αἰφνίδια βγαίνουν ὅχ τὴ γῆ ἀνάποδα στὸ σχῆμα,
Ἄπ' ὅσα ζιοῦν εἰς τὴν στεριά ἢ κολυμπᾶν στὸ κύμα,
Πλαταιουκωτὰ, ἀστηθόστομα, μὲ κοκκαλένια ράχι,
Μὲ δυὸ ψαλίδες ὀμπροστά, μὲ μάτια ὅχ τὸ στομάχι,
Μ' ὀχτῶ ποδάρια σκληπωτὰ, ποῦ στὸ πλευρὸ βαδίζουν.
Κι' αὐτὰ τὰ τερατόμορφα Καβούρια ὀνοματίζουν·
Οἱ δυνατεὲς κοπίδες τοὺς τὸ μέρος ποῦ δαγκάσουν
Θελὰ τὸ κόψουν ἀφευχτὰ, θελὰ τὸ κομματιάσουν.
Νουρὲς λοιπὸν τῶν Ποντικῶν, ποδάρια τοὺς λιανίζουν
Κι' ὅχ τ' ἀποδέλοιπο κορμὶ μὲ πόνους τὰ χωρίζουν.
Χτυπᾶν μ' ἀγῶνα οἱ Ποντικοὶ καὶ μὲ τὰ δυνατὰ τους·
Δὲν κατορθώνουν τίποτε σ' ἐκείνους τάρματά τους.
Ἄς προσπαθῶν ὅσο ἠμποροῦν, τοῦ κάκου τυραγιούνται
Τῶν Καβουριῶν τὰ καύκαλα καθόλου δὲν τρυπιούνται.
Ὀχτροὺς παρόμοιους νὰ ἰδοῦν ἐλπίδα δὲν τοὺς μένει,
Μηδὲ βαστᾶν στὸν πόλεμο καὶ φεύγουν τρομασμένοι!
Κοντὰ βασιλεῖμα ἡλιοῦ τὸ πρᾶμμα αὐτὸ ἀκλουθαί
Καὶ σὲ μιὰς μέρας διάστημα ἡ μάχη αὐτὴ σκολνάει(1).

(1) Στὸ τέλος τοῦ χειρογράφου περὶ Βατραχομουμαχίας, ὁ ποιητὴς ἔχει τίς ἐξῆς σημειώσεις γιὰ τοὺς Ὀλυμπίους Θεοὺς, ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἔπος αὐτό :

ΔΙΑΣ.—Ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς δώδεκα Θεοὺς καὶ Βασιλεὺς τῶν Θεῶν, υἱὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας· ἄρπαξε τὸ θρόνον τοῦ πατέρα του· ἐπῆρε γιὰ γυναῖκα του τὴν ἀδερφή του Ἥρα· ἀπόκτησε πολλὰ τέκνα καὶ μὲ ταύτη, καὶ μ' ἄλλες πολλές· ἐγέννησε ἀπὸ τὸ κεφάλι του τὴν Ἀθηνᾶ· ἐκατοίκαγε στὸν Ὀλυμπο· ἐπολέμησε μὲ τοὺς Τιτάνες καὶ τοὺς ἐκατατρόπωσε, καὶ ἀποκαταστάθηκε κύριος τοῦ κόσμου.

ΑΘΗΝΑ.—Θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονιμάδας, καὶ ἐφορῇ στὰ πολεμικὰ· ἐπιτηδεύει τὴν σὲ πολλὰ ἔργα, καὶ ξεχωριστὰ τὴν ὑφαντικὴν. θυγατέρα τοῦ Δία γεννημένη ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ τελεία κόρη, καὶ ἀρματωμένη, ἔμεινε πάντα τῆς παρθένος.

ΑΡΗΣ.—Θεὸς τοῦ πολέμου, υἱὸς τοῦ Δία καὶ τῆς Ἥρας· ἐχάιρονταν στοὺς φόνους καὶ στὸ αἷμα· φοβερὸς στὸν πόλεμο.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ.—Θεὸς τῆς χαλκευτικῆς· υἱὸς τοῦ Δία καὶ τῆς Ἥρας· ἀσκημιὸς καὶ κουτσός· ἕνας ἀπὸ τῆς δωδεκάρας τῶν Θεῶν.

ΠΛΟΥΤΩΝΑΣ.—Υἱὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας· Θεὸς τοῦ ἄδερφός τοῦ Δία· ἐπῆρε γιὰ γυναῖκα του τὴν Περσεφόνην, θυγατέρα τῆς Δήμητρας.

ΕΡΩΣ.—Θεὸς τῆς ἀγάπης δυνατώτατος· υἱὸς τοῦ Ἄρη καὶ

τῆς Ἀφροδίτης θεᾶς τῆς ὡμορφιάς· ἐπαρastaίνονταν σὰν γυμνὸ παιδί μετὰ τὰ μάτια δεμένα, μετὰ φτεροῦδες καὶ ἀρματωμένο μετὰ δοξάρι καὶ σαγίτες.

ΚΡΟΝΟΣ.—Υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς· ἄρπαξε τὸ θρόνον τοῦ πατέρα του· καὶ τὸν ἔδιωξε κόφτοντάς του τὰ αἰδοῖα μετὰ τὸ δρεπάνι· ἔπαθεν ὑστερὰ τὰ ἴδια ἀπὸ τὸν υἱὸ τοῦ Δία. Εἶχε γιὰ γυναῖκα του τὴν ἀδερφή του Ρέα.

ΓΙΓΑΝΤΕΣ.—Μεγαλόκορμοι, δυνατώτατοι, καὶ ἀλλόκοτοι στὸ σῆμα. Ἐγεννήθηκαν ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἀπὸ τὴς σταξιᾶς τῶν κομμένων αἰδοίων τοῦ Οὐρανοῦ· ἐπολέμησαν ἐναντὶον τοῦ Δία ἔχοντες ἀρχηγὸν τοὺς τὸν τρομερώτερον Γίγαντα Τυφῶνα. Μόνα ὁ Δίας τοὺς ἐκατατρόπωσε μετὰ τοὺς κεραυνούς του.

ΤΙΤΑΝΕΣ.—Υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς· ἐπολέμησαν ἐναντὶον τοῦ Δία, ὅπου ἐθριάμβεψε καὶ σὲ ταύτη τὴ μάχη, καὶ τοὺς ἐξώρισε στὰ τάρταρα.

ΜΟΥΣΕΣ.—Ἦσαν ἐννιά θυγατέρες τοῦ Δία καὶ τῆς Μνημοσύνης, ἐκατοικοῦσαν στὸν Ἑλικῶνα, ὅρος τῆς Βοιωτίας· τὰ ὀνόματά τους καὶ οἱ ἐπιστάσεις τους ἦταν· ἡ Κλειώ ἤρε τὴν Ἱστορίαν, ἡ Θάλεια ἐπιστατοῦσε στὴ Φιλοσοφίαν, ἡ Εὐτέρπη τὰ Λαλοῦμενα, ἡ Μελπομένη τὴν Ὀδὴν, ἡ Τερψιχόρη στὸ χορὸν, ἡ Ἐρατώ στοὺς Γάμους, ἡ Πολύμνια στὴ Γεωργικὴν, ἡ Οὐρανία στὴν Ἀστρολογίαν, καὶ ἡ Καλλιόπη στὴν Ποίησιν.

ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ.—Τερατόμορφοι κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας, μισοὶ ἄλογα καὶ μισοὶ ἄνθρωποι. Ἐπολέμησαν μετὰ τοὺς Λαπίθους σ' ἓνα σὺμπόσιον.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Π Ε Ζ Α

- 1) Πλάτωνος Κρίτων (μετάφρασις)
- 2) Θουκυδίδου Β' Βιβλίον >
- 3) Τὸ χάλκωμα
- 4) Μέλισσες
- 5) Θάύματα καὶ ἀγιολεῖψανα
- 6) Ἡ ἀμαρτία
- 7) Τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας
- 8) Τὸ λογικόν, ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ζῶα
- 9) Γιὰ τὰ πουλιὰ
- 10) Ἐπιστολὴς τοῦ Βηλαργᾶ καὶ ἄλλα πεζὰ γιὰ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης.
- 11) Ὁ Βηλαργᾶς ὡς κατάσκοπος τῶν Γάλλων στὴ Βενετία (ἀνακρίσεις πρὸς τὴν πλευρὰ αὐτῆς τῶν ἀρχῶν τῆς Βενετίας).

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΤΩΝ
(ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ)

Πρόσωπα τοῦ διαλόγου
Σωκράτης καὶ Κρίτωνας

Σ.—Πῶς ἦρθες τέτοιαν ὥρα Κρίτωνα, ἢ δὲν εἶναι τόσο πουρνό ;

Κ.—Καὶ πολὺ.

Σ.—Ὡς πόσο πολὺ ;

Κ.—Γλυκοχαράμματα.

Σ.—Θιαμένομαι, πῶς ἔστρεξε ὁ ἐπιστάτης τῆς φυλακῆς νὰ σ' ἀφήκη.

Κ.—Ἄμ με γνωρίζει, Σωκράτη, ἀπὸ τὸ συχνὸ ἔρθη μου· κι' ἀπὲ κάτι τοῦ χαϊδεύω κιόλα.

Σ.—Τώρα ἦρθες ἢ ἀπὸ πολὺς ;

Κ.—Ἔχω κάμποσην ὥρα.

Σ.—Πῶς δὲ μ' ἐξύπνησες ἀδὰ εὐτύς, μόν' ἐκαθόσουν αὐτοῦ δίχως νὰ κρένης ;

Κ.—Μήτ' ἐγὼ ἤθελα μὰ τὸν Δία, Σωκράτη, νὰ βρισκῶμαι σὲ τόση λύπη κι' ἀύπνια, μόνε καὶ με λόγου σου ἐκαθόμουν κ' ἐθιαμένομουν πολλήν ὥρα, ὅπου σ' ἤγλεπα νὰ κοιμᾶσαι τόσο γλυκά, κι' ἀπὸ ταῦτο δὲ σ' ἐσήκωσα, γιὰ νὰ περνᾷς ὅσο βολετὸ γλυκώτερα τὸν καιρὸ σου. Ἐγὼ κι' ἄλλες φορές ὀμπρήτερα σ' ἔχω καλοτυχίσει γιὰ τὸ φέρσιμό σου σ' ὅλη σου τῇ ζωῇ· μόνε πολὺ περισσότερο στὴν τωρεσινὴ συφορὰ σου, ὅπου τόσο ὀφκολα καὶ ἥσυχια τῇ φτουρᾷς.

Σ.—Ἄμ βαρὺ σφάλμα θέλα ἦταν, Κρίτωνα, γιὰτ' ἐμένα ν' ἀγανακτᾷς τώρα σὲ τέτοια ἡλικία, γιὰτὶ πρέπει νὰ πεθάνω.

Κ.—Κι' ἄλλοι σὰν τοῦ λόγου σου, Σωκράτη, ντένουν σὲ παρόμοιες συφορές, μόνε δὲν μποδιοῦνται ἀπὸ τὴν ἡλικία ν' ἀγαναχτᾷν στὴν τύχη, ὅπου τοὺς παραστέκει.

Σ.—Αυτό είναι το, μόνε τί ἦρθες τόσο πουνρό ;

Κ.—Γιὰ νὰ φέρω κακές εἰδησεις, Σωκράτη, ὄχι γιὰ λόγου σου καθὼς μοῦ φαίνεται, μόνε γιὰτ' ἐμένα, καὶ γιὰ ὅλους σου τοὺς φίλους, καὶ κακές καὶ βαρεῖες, ὅπου ἐγὼ κατὰ τὴ γνώμη μου θέλα τίς ἔπερνα γιὰ τὸ πλιὸ βαρύτερο εἶδος.

Σ.—Καὶ ποιές εἶναι αὐτές ; ἢ μὴν ἦρθε τὸ καράβι ἀπὸ τῆ Δῆλο, ὅπου στοὺ γύρισμά του πρέπει νὰ πεθάνω ;

Κ.—Δὲν ἔσωσε ἀκόμα, μόνε σήμερα, μοῦ φαίνεται, ἔρχεται, κατὰ τὰ λόγια μερικῶν, ὅπου ἦρθαν ἀπὸ τὸ Σούνιο καὶ τὸ εἶχαν ἀφήκει ἐκεῖ. Ἀπὸ τίς εἰδησεις λοιπὸν αὐτουνῶν, δείχνει πὼς σήμερα θέλα ἔρθη κι' αὐριο, Σωκράτη, θέλ' ἀναγκαστῆς νὰ τελειώσης τὴ ζωὴ σου.

Σ.—Ἄλλὰ μὲ καλὴ ὥρα, Κρίτων, κι' ὅπως ἀρέει τῶν θεῶν, ἔτσι ἄς γένῃ. Μόνε δὲ στοχάζομαι νὰ φτάκῃ σήμερα.

Κ.—Ποῦθε τὸ λογαριάεις ; (1)

Σ.—Ἐγὼ νὰ σοῦ εἰπῶ γιὰτί κατὰ πὼς λὲν ἐκεῖνοι, ὅπου ἔχουν τὸ κύρος σὲ ταῦτα, ἐγὼ πρέπει νὰ πεθάνω ὄχι τὴν ἡμέρα, ὅπου ἔρθῃ τὸ καράβι, μόνε τὴν ἄλλη· κι' ἀπὸ ταῦτο δὲν πιστεύω νὰ φτάκῃ σήμερα, μόνε αὐριο. Καὶ τοῦτο τὸ συμπεραίνω ἀπὸ ἓνα εἴνоро, ὅπου εἶδα ψίχα ὀμπρήτερα τούτην τὴν ἴδια νύχτα, καὶ κοντεύεις νὰ μὴ μ' ἐξόπνησες σὲ καιρό.

Κ.—Ἀμ τί εἴνоро ἦταν αὐτό ;

Σ.—Μοῦ ἐφάνηκε σάμαντι ἦρθε σιμά μου μιὰ ὥμορφη καὶ θεωρητικὴ γυναῖκα ντυμένη στὰ ἄσπρα, καὶ πὼς μ' ἔκραξε στ' ὄνομα μου καὶ μοῦ εἶπε : Στὴ λυγερὴ τῆς Φθίας γῆ τὴν τρίτη μέρα φθάνεις.

Κ.—Πολὺ παράξενο εἴνоро, Σωκράτη.

Σ.—Μόνε παστρικό, καθὼς μοῦ φαίνεται, Κρίτων.

Κ.—Πάρα πολὺ κατὰ πὼς δείχνει. Μόνε ἀκουσέ μου ἀκόμα καὶ τώρα, ἀγγελικὴ Σωκράτη, καὶ γλύτωσε τοὺ λόγου σου. Γιὰτί ἀλήθεια σὰν πεθάνῃς, γιὰτ' ἐμένα δὲ μνήσκει ἄλλη μεγαλύτερη δυστυχία· μόνε χωρία ἀπὸ τί θέλα στερεωτῶ ἓναν φίλο σὰν καὶ λόγου σου ὅπου δὲ θέλα βρῶ ποτὲ τὸν ὅμοιο, θέλα φανῶ ἀκόμα καὶ σὲ πολλούς, ὅπου δὲν γνωρίζουν καλὰ μήτε ἐμένα, μήτε τοῦ λόγου σου, πὼς ἠμπόρηγα νὰ σὲ γλυτρώσω, σὰν ἤθελα νὰ ξοδέψω ἄσπρα, καὶ τὸ ἀμέλησα. Τώρα ποιά ἀσκημότερη

ὑπόληψι ἀπ' ὅτι νὰ φανῶ, πὼς μετράω περισσότερο τὰ ἄσπρα ἀπὸ τοὺς φίλους ; γιὰτί οἱ πλιότεροι δὲ θέλα πιστέψουν πὼς δὲν ἠθέλησες ἀτὸς σου νὰ βγῆς ἀπ' ἐδῶ, μ' ὄλο ποῦ ἐμεῖς ἐδείξαμαν προθυμία.

Σ.—Ἄλλὰ τί μᾶς κόφτει τόσο, καλὸτυχε Κρίτων, γιὰ τὴ γνώμη τῶν πλιότερων, ἀφόντης κι' οἱ πλιὸ μετρημένοι (γιὰ τοὺς ὁποίους ἀχρῆζει νὰ φροντίζωμε καὶ παραπάνω) θέλα στοχαστοῦν, πὼς τὸ πρᾶμμα ἐγένηκε, κατὰ πὼς καὶ θέλα γένῃ;

Κ.—Καλὰ μόνε γλέπεις πάλι, Σωκράτη, πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς μέλλῃ καὶ τί δοξάζουν οἱ πολλοί· κι' αὐτὰ δηλοῦν καὶ τὰ τῶρεσινά σου, πὼς ὁ κόσμος, ὄχι μοναχὰ εἶναι ἄξιος νὰ φικιάσῃ τὰ μικρὰ κακά, μόνε νὰ εἰπῇ καὶ τὰ πλιὸ μεγαλύτερα ἐκείνου, ὅπου νὰ τύχῃ σ' ἀχαμνὴ ὑπόληψι ἀπὸ ταῦτον.

Σ.—Μακάρι, Κρίτων, νὰ ἠμπόρηγαν ὁ κόσμος νὰ κάνουν τὰ μεγάλα κακά, γιὰ νὰ εἶχαν σὲ χέρι νὰ κάνουν καὶ τὰ μεγάλα καλά· καὶ καλὸ θέλα ἦταν, μόνε δὲν εἶναι καλὸς γιὰ τίποτε, γιὰτί μήτε φρόνιμο μποροῦν νὰ κάνουν κανέναν, μήτε ζουρλόν, καὶ κάνουν μοναχὰ ὅ,τι λάχη.

Κ.—Αὐτὸ ἄς εἶναι το ἔτσι, μόνε τοῦτο πὲς μου, Σωκράτη, μὴν εἶναι τάχα ἢ ἔγνοια σου γιὰτ' ἐμένα, καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους φίλους σου, πὼς σὰν βγῆς ἀπ' ἐδῶ, ἢ συκοφαντίες μποροῦν νὰ μᾶς φέρουν βάσανα, πὼς τάχα σ' ἐκλέψαμαν, καὶ θέλ' ἀναγκαστοῦμε κατόπι, ἢ νὰ χάσωμε ὄλο τὸ βίό μας, ἢ ποσότητες ἄσπρα, ἢ κοντὰ σὲ ταῦτο νὰ πάθωμε κι' ἄλλο κανένα ; γιὰτί ἂν φοβᾶσαι κάνα παρόμοιο, ἀφησέ το στὴν ἄκρα· κι' ἀπὲ ἐμεῖς, δίκιο εἶναι, σὰν σὲ γλυτώσωμε, νὰ τραβήξωμε τέτοιο κίντυνο, κι' ἂν χρειαστῇ καὶ τρανήτερον ἀκόμα. Ἀκουσέ με ὥστόσο, καὶ μὴ κάνεις ἄλλῃως.

Σ.—Κι' αὐτά, Κρίτων, τὰ βάνω μὲ τὸ νοῦ μου κι' ἄλλα πολλά.

Κ.—Μὴ τὰ φοβᾶσαι λέω, γιὰτί καὶ τὰ μετρητά, ὅπου γυρεύουν νὰ πάρουν κάμποσοι γιὰ νὰ σὲ γλυτώσουν καὶ νὰ σὲ βγάλουν ἀπ' ἐδῶ, δὲν παραεῖναι πολλά. Κι' ἀπὲ δὲ γλέπεις τί εὐτελεῖς εἶναι αὐτοὶ οἱ συκοφάντες, κι' ὀλίγα χρειάζονται γιὰ ταύτους ; Κι' ἀπὲ τοῦ λόγου σου ἔχεις πρῶτα κι' ἀρχῆς τὰ δικά μου ἄσπρα, ὅπου εἶναι ἀρκετά, καθὼς στοχάζομαι κι' ἀνίσως καὶ πάλι, γιὰ ν' ἀψυχῆς ἐμένα, δὲν κρίνεις εὐλογο νὰ ξοδέψῃς τὰ δικά μου, εἶναι ἔτοιμοι νὰ ξοδέψουν οἱ ξένοι, ὅπου βρίσκονται ἐδῶ. Ἐνας τους κι' ὄλας ἤφερε κάμποσα μετρητά γιὰ

(1) Λογαριάσεις. Γιαννιώτικο συμφωνοφάγωμα. Τὸ ἴδιο παρατηρεῖται καὶ σὲ πολλές ἄλλες λέξεις παρακάτω.

ταύτη τὴν ὑπόθεσι, ὁ Σιμμίας ὁ Θηβαῖος· κι' ὁ Κέβης ἐτοιμος εἶναι, καὶ πλῆθος ἄλλοι. Ὅθεν καθὼς σοῦ λέω μήτε ἀπὸ ταῦτο νὰ φοβηθῆς, καὶ νὰ βαρεθῆς νὰ γλυτρώσῃς τοῦ λόγου σου, μήτε καὶ κείνο νὰ σὲ δυσκολέψῃ, ὅπου ἤλεγες στὸ κρατητήριό, πῶς σὰν φύγῃς ἀπὸ τὴν πολιτεία, δὲν ξέρεις τί νὰ γένῃς. Γιατί καὶ σὲ πολλὰς μεριὰς ἄλλοι, νὰ πᾶς, θέλα σὲ πάρουν σ' ἀγάπη, μόνε ἂν θελήσῃς νὰ πᾶς στὴ Θεσσαλία, ἔχω ἐγὼ γνωρίμους ἐκεῖ, ὅπου νὰ σὲ τιμήσουν, καὶ νὰ σὲ φυλάξουν σὲ τρόπο, ὅπου καέναν Θεσσαλὸς νὰ μὴ σ' ἐνοχλήσῃ. Ἀλλὰ δὲ μοῦ φαίνεται καὶ δίκιο, Σωκράτη, νὰ πιχειρίζεσαι νὰ προδώκῃς τοῦ λόγου σου, ἅντα μπορεῖς νὰ τὸν γλυτρώσῃς· καὶ νὰ προσπαθῆς νὰ κάμῃς στὸ ῥόγυ σου, ὅσα θέλα ἐπροσπάθαγαν κι' οἱ ὀχτροὶ σου γιὰ νὰ σὲ χαλάσουν. Κοντὰ σὲ ταῦτο, μοῦ φαίνεται νὰ προδίνῃς καὶ τοὺς ἴδιους υἱοὺς σου, ὅπου ἔχοντας τὸν τρόπο νὰ τοὺς ἀναθρέψῃς ὁ ἴδιος καὶ νὰ τοὺς προκόψῃς, θέλα τοὺς ἀφήκῃς πεθνήσκοντας, κι' ὅ,τι ἔπρεπε νὰ τοὺς κάμῃς ἀτὸς σου, θέλα τ' ἀπαριάξῃς τῆς τύχης. Κι' ὕστερος θέλα δοκιμάσουν ἐξ ἀνάγκης στὴν ὀρφάνια τους τὰ συνηθισμένα τῶν ὀρφανῶν. Γιατί ἢ δὲν ἔπρεπε νὰ κάμῃς παιδιὰ ἢ νὰ βασανίζεσαι τώρα μαζί τους γιὰ νὰ τ' ἀναθρέψῃς, καὶ νὰ τὰ προκόψῃς. Μόνε μοῦ φαίνεται κι' ἐδιάλεξες τὸν ἀκοπιαστότερον τρόπο, μὲ ποὺ πρέπει νὰ διαλέξῃς ὅσα εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ κι' ἀντρεωμένου, τοῦ λόγου σου ξεχωριστά, ὅπου λές, πῶς ἐπιμελήθηκες τὴν ἀρετὴ σ' ὅλον τὸν καιρὸ τῆς ζωῆς σου. Ὅθεν ἐγὼ ντρέπομαι καὶ γιὰ λόγου σου, καὶ γιὰτ' ἐμᾶς τοὺς φίλους σου, μὴ φανῇ πῶς ὅλη ἡ δουλειὰ σου ἐγένηκε τέτοια ἀπὸ ἀναξιάδα δική μας, κι' ὁ πηγαιμός σου ἀπ' ἀρχῆς στὸ κριτήριό, ὅπου ἡμῶς νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ, κι' ὁ ἴδιος ἀγῶνας τῆς κρίσεως, καθὼς ἐγένηκε, καὶ τὸ ὀλοῦστερνο τοῦτο πλὴν γιὰ καταισκύνῃ τῆς ὑπόθεσης ὅλης, νὰ δειξομε πῶς ἀπὸ φόβο μας κι' ἀναντριά μας καὶ μεῖς δὲν ἐγνωσιαστήκαμε νὰ σὲ γλυτρώσωμε, καὶ τοῦ λόγου σου τὸν ἑαυτό σου, σὲ καιρὸ ὅπου καὶ ὄφκοιο καὶ δυνατό θέλα ἦταν, ἅντα νὰ σ' ἐβοηθάγαμεν κι' ἐμεῖς κομάτι. Γιὰ ταῦτο λοιπόν, Σωκράτη, κοίταξε μὴ μὲ τὸ κακὸ ἀντάμα ἔρθῃ ντροπὴ καὶ στοῦ λόγου σου, καὶ στ' ἐμᾶς, μόνε στοχάσου. Ἀλλὰ μήτε εἶναι καιρὸς νὰ στοχάσαι κι' ἔπρεπε νὰ εἶχες στοχαστῇ· κι' ἀπὲ ἕνας στοχασμός ἀπόμεινε, γιὰτὶ ὅλα αὐτὰ ἔπρεπε νὰ γένουν ἀπόψε, εἶδὲ καὶ χασομερήσωμε, ἀδύνατο πλὴν νὰ κάμωμε τίποτε. Καταπέισου ὥστος οὐδὲν ἄλλο καὶ μὴ κάμῃς ἄλληλως.

Σ.—ὦχ, φίλε Κρίτων, πολὺ θέλ' ἀχρηζέῃ ἡ προθυμία σου, ἂν εἶχε καὶ κάποιος δίκιο, εἰδεμὴ ὅσο μεγαλύτερη, ἄλλο τόσο χειρότερη. Ἀπὸ ταῦτο χρειάζεται νὰ στοχαστοῦμαι, ἂν πρέπῃ νὰ τὸ κάμωμε αὐτό, ἢ ὄχι· γιὰτὶ ἐγὼ ὄχι μονάχα τώρα, μόνε ὀλοκαίρης τέτοιος ἤμουν· νὰ μὴ καταπειθομαι σὲ κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ δικά μου, χάρις ἀπὸ τὸ δίκιο, ὅπου σὰν τὸ ἀποκαλολογαριάσω, μοῦ φανῇ τὸ σωστότερο. Καὶ τοὺς λόγους ὅπου ἤλεγα ὀμπρήτερα, ἐγὼ δὲν μπορῶ τώρα νὰ τοὺς ἀπορρίξω, ἀφορμῆς ὅπου μ' ἤρρε τούτῃ ἡ τύχη μόνε τοὺς ἔχω τὸ ἴδιο, καὶ τοὺς ἴδιους λατρεύω καὶ τιμῶ σὰν κι' ὀμπρήτερα· ὅθεν ἂν δὲν ἔχωμε γιὰ τὴν ὥρα νὰ εἰποῦμε καλλίτερους, νὰ ξέρῃς καλὰ πῶς δὲ θέλα συμφωνήσω μαζί σου, μακάρι καὶ νὰ μᾶς στενοχωρήσῃ μὲ πλιότερο ἀκόμα ἀπὸ ταῦτα ἢ δύναμι τοῦ λαοῦ, σκιαζόντάς μας σὰν παιδόπουλα, κι' ἀβγατίζοντας ἀλύτους, καὶ θανάτους, καὶ χαμοὺς ἄσπρων. Μόνε πῶς νὰ τὰ λογαριάσωμε αὐτὰ σωστά, ἂν μεταπιάκωμε τὸ λόγο, ὅπου τοῦ λόγου σου λές γιὰ τὴν γνῶμην· τάχα καλὰ ἐλέγαμεν πάντα, ἢ ὄχι; πῶς σὲ κάμποσες γνῶμες πρέπει νὰ βάνωμε νοῦ, καὶ σὲ κάμποσες ὄχι. Ἡ προμιοῦ νὰ χρωστάω ἐγὼ θάνατο καλὰ ἐλέγαμεν, καὶ τώρα πλὴν ἐφάνηκε πῶς τότε τὰ ἐλέγαμεν ἄλλῃως, γιὰ νὰ φιλονεικῶμε μοναχὰ κι' ἀπὲ τὸ σωστό, αὐτὰ ἦταν παιγνίδια καὶ λόγια χαμένα; Ἐγὼ ὥστος, Κρίτων, θέλω νὰ στοχαστῶ μαζί σου, ἂν αὐτὸς ὁ λόγος θέλα μοῦ φανῇ ἁλλοιωτικός, ἀφορμῆς ὅπου βρίσκομαι ἔτσι, ἢ ὁ ἴδιος, καὶ θέλα τὸν ἀπορρίξωμε, ἢ θέλα καταπιστοῦμε σὲ ταῦτον. Καὶ κάπως ἔτσι ἤλεγαν, μοῦ φαίνεται, ὅσοι φαντάζονται κάτι νὰ λέν, καθὼς ἤλεγα κι' ἐγὼ τώρα πῶς ἀπὸ τὴν γνῶμην, ὅπου δοξάζουν ὁ κόσμος, ἄλλες πρέπει νὰ μετῶμε γιὰ πολὺ, καὶ ἄλλες ὄχι· τοῦτο στὸ θεό σου, Κρίτων, δὲ σοῦ φαίνεται σωστός λόγος; Κι' ἀφορμῆς ὅπου τοῦ λόγου σου, ἀπὸ ὅσα τυχαίνουν στὸν ἄνθρωπο, εἶσαι ἔξω ἀπὸ τὸν κίντυνο νὰ πεθάνῃς αὐρίον, κι' ἡ παρούσα δυστυχία δὲ σὲ παραζαλίζει κύτταξε λοιπόν, δὲ σοῦ φαίνεται νὰ λέν ὀρθά, πῶς δὲν πρέπει νὰ τιμᾶται ὅλες τὴν γνῶμην τῶν ἀνθρώπων, μόν' κάμποσες νοί, κάμποσες ὄχι; μήτε ὅλων τῶν ἀνθρώπων πάλι, μόνε ἀλλοιῶν νοί, κι' ἀλλοιῶν ὄχι; Τί λές σὲ ταῦτο, δὲ λέν καλὰ;

Κ.—Καλὰ.

Σ.—Τίς καλὰς ἀδὰ νὰ τίς τηρῶμε, καὶ τίς κακὰς ὄχι;

Κ.—Ναῖσκε.

Σ.—Ἄμ καλὰς δὲν εἶναι τῶν φρονίμων, καὶ κακὰς τῶν ζουρλῶν;

Κ.—Πῶς ἀλλήλως ἀδά.

Σ.—Ἐλα νὰ ἰδοῦμε, πῶς τὰ ἔλεγαν πάλι κι' αὐτά; Ἐνας ὁποῦ νὰ καταγίνεται στὴ γυμναστική σὲ τίνος ἔπαινο, καὶ κατηγορία καὶ γνώμη βάνει τὸ νοῦ του; στῶν πολλῶν, ἢ στοῦ ἐνὸς μοναχά, ὅποιος κι' ἂν εἶναι αὐτός ἢ γιατρὸς ἢ παιδαγωγός;

Κ.—Στοῦ ἐνὸς μοναχά.

Σ.—Πρέπει ἀδὰ νὰ φοβούμεστε τὶς κατηγορίες καὶ ν' ἀγκαλιάζουμε τοὺς ἐπαίνους ἐκείνου τοῦ ἐνὸς μοναχά, κι' ὄχι τοῦ κόσμου;

Κ.—Φανερό πρᾶμμα.

Σ.—Λοιπὸν καὶ κεῖνος πρέπει νὰ κάνῃ ὅλα, καὶ νὰ γυμνάζεται, καὶ νὰ τρώῃ, καὶ νὰ πίνῃ, περισσότερο κατὰ πῶς φανῇ ἐκείνου, ὁποῦ ἐπιστατάει καὶ ξέρει, παρὰ ὅλων τῶν ἄλων:

Κ.—Ἔτσι εἶναι.

Σ.—Ἄς εἶναι. Κι' ἂν παρακούσῃ ἐκείνον τὸν ἕνα, καὶ κατατηράξῃ τὴ γνώμη του, καὶ τοὺς ἐπαίνους, καὶ τιμῇ τῶν πολλῶν, ὁποῦ δὲν γροικᾶν, τάχα δὲν τοῦ γίνεται κακωσύνη;

Κ.— Πῶς ἀδὰ;

Σ.— Ἀμ τί λογῆς κακωσύνη, καὶ ποῦ ἀπογλέπει, καὶ σὲ ποῖο εἶδος ἐκείνου, ὁποῦ παρακούει.

Κ.— Στὸ κορμί νὰ εἰποῦμε, γιατί αὐτὸ βλάβει.

Σ.— Καλὰ τὸ λές. Ἔτσι ἀδὰ καὶ γιὰ τὰ ἄλλα, Κρίτων, γιὰ νὰ μὴ τὰ περάσουμε ὅλα, καὶ γιὰ δίκη καὶ ἄδικα, ἄσκημα καὶ τίμια, καλὰ καὶ κακά, γιὰ τὰ ὅποια ὀλοένα συμβουλευόμαστε, τίνος γνώμη πρέπει ν' ἀκολουθήσωμε καὶ νὰ φοβούμεστε τοῦ κόσμου, ἢ τοῦ ἐνός, ὅποιος κι' ἂν εἶναι αὐτός, ὁποῦ νὰ καταλαβαίνῃ, κι' ὁποῦ χρειάζεται νὰ τὸν ντρεπόμαστε καὶ νὰ τὸν φοβούμεστε παρὰ νῶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους κι' ὁποῦ ἂν δὲν ἀκολουθήσωμε τὴ γνώμη θέλα χαλάσωμε, καὶ θέλα βλάψωμε ἐκεῖνο ὁποῦ μὲ τὸ δίκη θέλα ἐγένονταν καλλίτερο, καὶ μὲ τὸ ἄδικο θέλα ἐχάλναγε. Ἡ αὐτὸ εἶναι τίποτε;

Κ.— Κάτι εἶναι στοχάζομαι, Σωκράτη.

Σ.— Ἐλα τώρα. Ἄν ἐμεῖς δὲν ἀφηκραστοῦμε τὴ γνώμη ἐκείνων, ὁποῦ ξέρου, καὶ χαλάσωμε ἐκεῖνο, ὁποῦ ἀπὸ τὴν ὑγεία γένηται γερότερο κι' ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια φθίρεται, τάχα θέλα ζήσωμε ζωὴ, ἅντα νὰ χαλάσῃ αὐτὸ καὶ κατόπι; Κι' αὐτὸ τάχα τὸ κορμί εἶναι ἢ ὄχι;

Κ.— Ναί, ὦκε.

Σ.— Καὶ ζιοῦμε τάχα ζωὴ μὲ καταπονεμένο καὶ φτειρμένο κορμί;

Κ.— Ἀβόλετο.

Σ.— Ἀλλὰ ζιοῦμε ζωὴ πάλι ἅντα νὰ ἔχωμε χαλασμένο ἐκεῖνο, ὁποῦ ἀπὸ τὸ ἄδικο βλάβεται κι' ἀπὸ τὸ δίκη ὠφελιέται ἢ λογαριάζωμε κατώτερο ἀπὸ τὸ κορμί ἐκεῖνο, στὸ ὁποῖο γένηται ἡ ἀδικία κι' ἡ δικαιοσύνη; ὅποιος κι' ἂν εἶναι αὐτὸ ἀπὸ τὰ εἰδίσματά μας;

Κ.— Ὅχι ποτέ.

Σ.— Τιμώτερον ἀδὰ;

Κ.— Καὶ πολὺ.

Σ.— Λοιπὸν δὲν πρέπει, καλότερα Κρίτων, νὰ φροντίσωμε τόσο πάρα πολὺ γιὰ ὅσα λέν ὁ κόσμος γιὰ τ' ἐμᾶς μόνε γιὰ ὅσα λέει ἐκεῖνος, ὁποῦ γροικᾷ ἀπὸ δίκη καὶ ἄδικα, ὁ ἕνας καὶ ἡ καθολικὴ ἀλήθεια. Γιὰ ταῦτο δὲν ἀρχίνησες καλὰ τὸ λόγο σου ὑποθέτοντας, πῶς πρέπει νὰ μᾶς μέλλῃ τί δοξάζουν οἱ πλιότεροι γιὰ τὰ δίκη καὶ τίμια καὶ καλὰ καὶ γιὰ τὰ ἐνάντια. Μόνε βολετὸ νὰ εἰπῇ ἄλλος, οἱ πλιότεροι μποροῦν καὶ νὰ μᾶς θανατώσουν.

Κ.— Κι' αὐτὸ βέβαια, Σωκράτη, μποροῦν νὰ εἰποῦν.

Σ.— Ἀλήθεια, μόνε αὐτὸς τώρα ὁ λόγος, ὁποῦ εἶπαμ, θιαμαχτέ Κρίτων, μοῦ φαίνεται εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν προτερινό. Μόνε γιὰ στοχάσου πάλι καὶ τοῦτον, ἂν ἔχῃ τὸν τόπο του, ἢ ὄχι; Πῶς δὲν πρέπει νὰ τιμᾶμε τὴ ζωὴ, μόνε τὴν καλὴ ζωὴ.

Κ.— Τὸν ἔχει.

Σ.— Ἀμ πῶς τὸ καλὸ, καὶ τίμιο, καὶ δίκη, εἶναι ἕνα· τὸν ἔχει, ἢ δὲν τὸν ἔχει;

Κ.— Κι' αὐτὸ ἔχει τὸν τόπο του.

Σ.— Ἀπὸ τὰ μαρτυρημένα λοιπὸν πρέπει νὰ στοχαστοῦμε τὸ ἀκόλουθο. Τάχα εἶναι δίκη νὰ δοκιμάσω ἐγὼ νὰ φύγω ἀπ' ἐδῶ δίχως θέλημα τῶν Ἀθηναίων, ἢ δὲν εἶναι δίκη; Κι' ἂν φανῇ δίκη, τὸ δοκιμάζωμε, εἰδεμή, τὸ ἀφίνομε; Κι' ἀπὲ οἱ στοχασμοί, ὁποῦ βάνεις ὀμπροστά γιὰ ἐξοδα ἄσπρων, καὶ ὑπόληψι, κι' ἀναθορή παιδιῶν, φοβοῦμε μὴν εἶναι ἀληθινὰ στοχασμοὶ αὐτῶν τῶν πολλῶν, ὁποῦ δίχως νοῦ ὀφκολα θανατώνουν, ὀφκολα θέλα ἐμετάδιναν ζωὴ, ἂν τὸ εἶχαν σὲ χέρι. Μόνε ἐμεῖς, εἰπιδής ὁ λόγος ἔτσι τὸ θέλει, νὰ μὴ στοχαστοῦμε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τ' ἐκεῖνο ὁποῦ τώρα ἐλέγαμ. Τάχα, σὰν πλερώσωμε ἐκείνους, ὁποῦ θέλα μὲ βγάλουν ἀπ' ἐδῶ, δίκη πρᾶμματα θέλα κάμωμε κ' ἐμεῖς ὁποῦ θέλα βγοῦμε, κι' αὐτοὶ ὁποῦ θέλα μᾶς βγάλουν; ἢ μὲ ὅλα αὐτὰ θέλα κάμωμε ἀληθινὰ ἄδικο πρᾶμμα; Κι' ἂν φανοῦμε νὰ τὰ κάμωμε ἄδικο, μήτε χρειάζεται νὰ συλλογιόμαστε, ἂν πρέπει καλλίτερα νὰ καρτεροῦμε ἡσυχὰ κι' ἀτάραγα τὸ θά-

νατο, ἢ ὅτι ἄλλο πάθουμε, παρὰ ν' ἀδικήσωμε;

Κ.—Καλὰ λές, μοῦ φαίνεται, Σωκράτη. Μόνε κοίταξε τί νὰ κάμωμε.

Σ.—Νὰ στοχαστοῦμε κι' οἱ δυὸ ἀντάμα, καλὲ Κρίτων, κι' ἂν ἔχῃς ν' ἀντιλογηθῇς σέ κανένα ἀπὸ ὅσα νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀντιλογήσου καὶ σοῦ ἀκούω, εἰδεμὴ σκόλνα, καλὸ-τυχε, νὰ μοῦ λές ὅλο τὸ ἴδιο, πῶς πρέπει νὰ φύγω ἐγὼ ἀπ' ἐδῶ δίχως θέλημα τῶν Ἀθηναίων. Γιατί ἐγὼ τὸ ἔχω καλλίτερο νὰ σέ καταπείσω νὰ κάμῃς τὸ λόγο μου ἀπὸ τί νὰ σέ βιάσω. Κοίταξε ἀδὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ στοχασμοῦ, ἂν σοῦ φαίνεται σωστὴ καὶ πάσκα ν' ἀποκρένεσαι στὰ ρωτήματα, ὅπως στοχαστῇς τὸ καλλίτερο.

Κ.—Ἀλλὰ θέλα πασκήσω.

Σ.—Δεχόμαστε, πῶς ἀπὸ θέλησί μας δὲν πρέπει νὰ ἀδικᾶμε καθόλου, ἢ κατ' ἓναν τρόπο νὰ ἀδικᾶμε, καὶ κατ' ἄλλον ὅχι; ἢ μὲ τὴν ὁλότη ἢ ἀδικία, μήτε καλὸ εἶναι μήτε τίμιον καθὼς καὶ στὸν ἀπερασμένο καιρὸ ἔχομε μολογήσει, καὶ ἀποτύρας ἐλέγαμεν; Ἡ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπου εἴχαμε μολογήσει ὁμπρήτερα, ἔπασαν σέ τοῦτες τίς ὀλίγες ἡμέρες, καὶ δὲν ἠξέραμεν λοιπὸν Κρίτων, ἀπὸ πολλὺς πῶς γερόντοι ἄνθρωποι σέ τέτοια ἡλικία, κι' ὅπου συνομιλοῦμε γιὰ πράγματα σπουδαῖα, δὲν ἔχομε καμμιὰ διαφορά ἀπὸ τὰ παιδιὰ; Ἡ δίχως ἄλλο ἔτσι εἶναι, καθὼς καὶ τότε ἐλέγαμεν, εἴτε τὸ δέχονται οἱ περισσότεροι, εἴτε δὲν τὸ δέχονται, καὶ εἴτε χρωστᾶμε νὰ πάθουμε χειρότερα ἀπὸ τοῦτα, εἴτε καὶ ὀλιγώτερα. Μόνε πῶς ἡ ἀδικία εἶναι ἐξάπαντος καὶ κακό, καὶ ἄτιμον γιὰ τ' ἐκείνον, ὅπου τὴν κάνει, τὸ δεχόμαστε, ἢ ὅχι;

Κ.—Τὸ δεχόμαστε.

Σ.—Λοιπὸν δὲν πρέπει καθόλου ν' ἀδικᾶμε;

Κ.—Ὅχι βέβαια.

Σ.—Μήτε καὶ ν' ἀδικᾶμε γιὰ νὰ ξεδικηθοῦμε κατὰ πῶς στοχάζονται ὁ κόσμος, γιατί δὲν πρέπει τελείως νὰ ἀδικᾶμε.

Κ.—Ὅχι φαίνεται.

Σ.—Ἀμ τί ἀδὰ, νὰ κακοποιοῦμε, Κρίτων, ἢ ὅχι;

Κ.—Δὲν πρέπει βέβαια, Σωκράτη.

Σ.—Ἀμ τί, νὰ κακοποιοῦμε καὶ μεῖς ἅντα μᾶς κακοποιοῦν, καθὼς λέν οἱ περισσότεροι δίκηο εἶναι, ἢ δὲν εἶται δίκηο;

Κ.—Παντελῶς.

Σ.—Γιατί ἢ νὰ κακοποιοῦμε τοὺς ἄλλους, ἢ νὰ τοὺς ἀδικᾶμε δὲν ἔχει καμμιὰ διαφορά.

Κ.—Ἀλήθεια.

Σ.—Μήτε νὰ κακοποιοῦμε λοιπὸν κανέναν, μήτε νὰ ξεδικούμεστε γιὰ ὅτι κι' ἂν πάθουμε ἀπὸ ταῦτον. Κοίταξε ὡστόσο, Κρίτων, μήπως βεβαιώνοντας αὐτά, βεβαιώνης διαφορετικά ἀπ' ὅτι δοξάης. Γιατί ξέρω, πῶς σέ πολλὰ ὀλίγους φαίνονται, καὶ θέλα φανοῦν αὐτὰ ἔτσι. Καὶ ὅσοι τὸ χρειάζονται ἔτσι δὲν συμφωνᾶν μὲ ὅσους τὰ στοχάζονται ἄλλῳ, μόνε γλέποντας ἓνας τοῦ ἄλλου τοὺς στοχασμούς, ἀνάγκη εἶναι νὰ καταφρονᾷ κι' ἓνας τὸν ἄλλο. Κοίταξε ἀδὰ κι' ἐσὺ καλὰ, ἂν συμφωνᾷς πρῶτα, καὶ σοῦ φαίνεται ἔτσι, ἀρχινᾶμε ὕστερα νὰ συλλογιστοῦμε, πῶς δὲν εἶναι ποτὲ σωστὸ μήτε ν' ἀδικᾶμε, μήτε νὰ ξεδικιούμεστε, μήτε ἅντα μᾶς κακοποιοῦν νὰ κακοποιοῦμε κι' ἐμεῖς· ἢ τραβιέσαι καὶ δὲν συμφωνᾷς πρὸς τὴν ἀρχή; Γιατί ἐμένα κι' ἀπὸ πρῶτα καὶ τώρα ἔτσι μοῦ φαίνεται. Μόνε ἂν σοῦ ἔχει φανῇ ἄλλῳ, λέγε καὶ διδασχε. Εἶδε καὶ μνήσκεις στὰ προτερινά, ἄκουε καὶ τὸ κατοπινόν.

Κ.—Καὶ μνήσκω καὶ συμφωνῶ μόνε λέγε.

Σ.—Λέω ἀδὰ πάλι τὸ κατοπινόν, μάλιστα ρωτῶ. Τὰ ὅσα μολογήσωμε σέ κανέναν γιὰ δίκη, ἐκεῖνα πρέπει νὰ τοῦ κάμωμε, ἢ νὰ τὸν γελάσωμε;

Κ.—Ἐκεῖνα πρέπει.

Σ.—Ἀπὸ τοῦτα λοιπὸν τήρα τί βγαίνει. Φεύγοντας ἀπ' ἐδῶ δίχως ἄδεια τῆς πολιτείας, τάχα κάνομε κακὸ καενός, καὶ ξεχωριστὰ ἀπὸ ὅσους δὲν πρέπει καθόλου, ἢ ὅχι;

Κ.—Δὲν μπορῶ, Σωκράτη, ν' ἀποκριθῶ στὸ ρωτήμα σου γιατί δὲν τὸ νογῶ.

Σ.—Κοίταξε ἐδῶ. Ἀνίσωστα καὶ τὴν ὥρα, ὅπου θελὰ φηύγομε κρυφὰ ἀπ' ἐδῶ, ἢ ὅπως τυχαίνει νὰ τὸ εἰποῦμε, ἔρθουν οἱ νόμοι καὶ ἡ κοινότης τῆς πολιτείας καὶ παρασταθοῦν νὰ μᾶς ρωτήσουν: Πές μας Σωκράτη, τί ἔχεις μὲ τὸ νοῦ νὰ κάμῃς; Καὶ τί ἄλλο διανογέσαι μὲ ταύτη τὴ δουλειά, ὅπου πιχειρήξῃς, παρὰ νὰ χαλάης τὸ μερτικό σου καὶ μᾶς τοὺς νόμους, καὶ τὴν πολιτεία ὀλόβολη; Ἡ σοῦ φαίνεται, πῶς μπορεῖ νὰ μείνῃ καὶ νὰ μὴν ἀναποδογυριστῇ μιὰ πολιτεία, στὴν ὁποία οἱ κρίσεις, ὅπου ἀποφασιστοῦν, νὰ μὴν ἔχουν δύναμι, μόνε νὰ μνήσκουν ἄκυρες, καὶ νὰ χαλνιοῦνται ἀπὸ τοὺς μερικούς; Τί θέλα εἰποῦμε, Κρίτων, σὲ ταῦτα κι' ἄλλα τέτοια; Γιατί πολλὰ ἡμπόρηγε νὰ εἰπῇ ἄνθρωπος, ξεχωριστὰ ἂν ἐτύχαινε καὶ ρήτορας, πρὸς διαφέντεψη τούτου τοῦ νόμου, ὅπου θέλαμε νὰ χαλάσωμε, κι' ὅπου διορίζει, πῶς μᾶς ἀδίκανε ἡ πολιτεία καὶ δὲν ἔκρινε ὀρθὰ τὴν κρίσι; Αὐτὰ θέλα εἰποῦμε ἢ ἄλλα;

Κ.—Αὐτὰ μὰ τὴν ἀλήθεια Σωκράτη.

Σ.—'Αμ πῶς, θέλα ἤλεγαν οἱ νόμοι, δὲν ὑποσκε-
φτήκαμαν, Σωκράτη, ἕνας τοῦ ἄλλου κι' αὐτά, πῶς νὰ
στεκόμαστε στὶς ἀποφάσεις, ὅπου κάμει ἡ πολιτεία; Κι'
ἂν ἐπαραξενεύομασταν στὰ λόγια τους, ἐμπόρηγαν νὰ
εἰποῦν ἀκόμα· Μὴ παραξενεύεσαι Σωκράτη, σὲ ὅσα σοῦ
λέμε, μόνε ἀποκρίσου, ἐπειδὴ καὶ συνηθᾶς νὰ μεταχειρί-
ζεσαι τὴν ἐρωταπόκρισι. Γιατί δεῖξε μας σὲ τί ἀγγαλνᾶς
καὶ μᾶς, καὶ τὴν πολιτεία, ὅπου ἐπιχειρίζεσαι νὰ μᾶς χα-
λάης; Δὲ σ' ἐγεννήσαμεν πρῶτα κι' ἀρχῆς ἐμεῖς καὶ με-
τὸ μέσο μας ὁ πατέρας σου ἐπῆρε τὴ μητέρα σου, καὶ
σ' ἐσπείρε; Πὲς λοιπόν, ἔχεις νὰ κατηγορήσης σὲ τίποτες
τούτους τοὺς νόμους γιὰ τοὺς γαμούς, πῶς δὲν εἶναι κα-
λοῖ; Δὲν τοὺς κατηγορᾷ θέλα ἤλεγαν. "Αμ τοὺς νόμους
γιὰ τὴν ἀνατροφὴ καὶ προκοπὴ ἐκείνων, ὅπου γέννηθοῦν,
κατὰ τοὺς ὁποίους καὶ οὐ ἀναθράφηκες; "Ἡ δὲν ἐδιτά-
ζαν καλὰ οἱ νόμοι, ὅπου εἶναι διωρισμένοι σ' αὐτὰ ὅπ᾽ ἄνω,
παραγγέλλοντας τοῦ πατρός σου νὰ σὲ μάθῃ τὴ μουσικὴ
καὶ γυμναστικὴ; Καλὰ θέλα ἤλεγαν, ὅς εἶναι. Μόνε σ' ἂν
ἐγεννήθηκες, κι' ἀναθράφηκες, καὶ πρόκοψες, μπορεῖς
πρῶτα νὰ εἰπῇς, πῶς δὲν εἶσαι γέννημά μας, καὶ δοῦλος
μας, καὶ σὺ κι' οἱ προπάτορές σου; Κι' ἂν τοῦτο εἶναι
ἔτσι, σοῦ φαίνεται τάχα, πῶς ἔχεις καὶ σὺ ἴσια δίκη
μετ' ἐμᾶς, καὶ στοχάεσαι, πῶς ὅσα ἐπιχειρίζομεστε νὰ
σοῦ κάμωμε ἐμεῖς, δίκη εἶναι νὰ μᾶς τὰ κάμῃς κι' ἐσύ;
"Ἡ πρὸς τὸν πατέρα σου, καὶ πρὸς τὸν ἀφέντη σου, ἂν
εἶχες, δὲν εἶχες καὶ ἴσιο δίκη νὰ κάμῃς καὶ σὺ, ὅσα νὰ
ἐπάθαινες ἀπὸ τούτους, μήτε ν' ἀντιλογιέσαι, ἂν σ' ἔβρι-
ζαν, μήτε νὰ δέρῃς, ἂν σ' ἔδερναν, μήτε πολλὰ ἄλλα τέ-
τοια; Καὶ πρὸς τὴν πατρίδα τάχα, καὶ τοὺς νόμους σου
εἶναι συχωρεμένο, ἂν ἐμεῖς στοχαστοῦμε νὰ πιχειρι-
στοῦμε τὸ χαλασμό σου, νὰ πιχειριστῇς καὶ σὺ, ὅσο δύ-
νεσαι νὰ χαλάῃς καὶ μᾶς τοὺς νόμους, καὶ τὴν πατρίδα;
Κιαπὲ θέλα εἰπῇς, δεύτερα, μετέτοια καμώματα, πῶς κά-
νεις δίκη πρᾶγματα, ἐσὺ ὅπου μὲ τὰ σωστά ἐπιμελιέσαι
τὴν ἀρετὴ; "Ἡ τέτοιος σοφὸς εἶσαι, ὅπου σὲ λαθεύει, πῶς
κι' ἀπὸ πατέρα, κι' ἀπὸ μητέρα, κι' ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλ-
λους προγόνους ἡ πατρίδα εἶναι τὸ σεβασμιώτερο, καὶ
ἀγιώτερο, καὶ ἀνώτερο βαθμοῦ, καὶ σὲ θεοὺς καὶ σ' ἀν-
θρώπους, ὅπου νὰ ἔχουν νοῦ; Καὶ πῶς πρέπει νὰ τιμᾶμε,
καὶ νὰ ὑπακούμε καὶ νὰ κολακεύωμε παραπάνω τὴν ὀργή
τῆς πατρίδας, ἀπὸ τοῦ πατρός; Καὶ ἡ νὰ τὴν καταπεί-
θωμε ἢ νὰ κάνωμε ὅσα προστάζει; "Καὶ νὰ ὑποφέρωμε
ἥσυχα ὅσα διορίζει νὰ πάθωμε, ἢ νὰ δαρθοῦμε, ἢ νὰ φυ-

λακισθοῦμε, ἢ μᾶς στείλλῃ σὲ πόλεμο νὰ πληγωθοῦμε,
ἢ νὰ πεθάνωμε, πρέπει νὰ τὰ κάνωμε καὶ ἔτσι εἶναι τοῦ
δίκου; Καὶ μήτε νὰ τ' ἀποφεύγωμε μήτε νὰ παραμέρῃμε,
μήτε νὰ λιποταχτοῦμε, μόνε καὶ σὲ πόλεμο, καὶ σὲ κριτή-
ριο, καὶ παντοῦ νὰ κάνωμε ὅσα προστάζει ἡ κυβέρνησις,
κι' ἡ πατρίδα, ἢ νὰ τὴν καταπείσωμε νὰ γνωρίσῃ τὸ δίκη;
Κι' ἀπὲ ἂν δὲν εἶναι δίκη νὰ δυναστεύωμε μητέρα, καὶ
πατέρα, πόσο περσότερο ἀκόμα τὴν πατρίδα; Τί λέμε
σὲ ταῦτα Κρίτων, καλὰ κρένουν οἱ νόμοι ἢ ὄχι;

Κ.—'Ετσι μοι φαίνεται.

Σ.— Κοίταξε ἀδὰ Σωκράτη, βολετὸ νὰ εἰποῦν οἱ νό-
μοι, πῶς ἂν ἐμεῖς κρένομε σωστά, ἐσύ, μ' αὐτὰ ὅπου πι-
χειρίζεσαι, δὲν πασκεῖς νὰ μᾶς κάμῃς δίκη πρᾶγματα.
Γιατί ἐμεῖς, ὅπου σ' ἐγεννήσαμεν καὶ σ' ἀναστήσαμεν
καὶ σ' ἐπροκόψαμεν, κι' ἐδώκαμεν καὶ σένα, κι' ὅλων τῶν
πολιτῶν ἀπὸ ὅλα τὰ καλὰ, ὅπου εἴχαμεν σὲ χέρι, εἴπα-
μεν ὥστος προτήτερα, πῶς ὅποιος θελήσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀ-
θηναίους, σ' ἂν ἰδῇ καὶ ξετάξῃ τὰ πρᾶγματα τῆς πολιτείας
μας, καὶ μᾶς τοὺς νόμους καὶ δὲν τοῦ ἀρέσωμε, ἔχει τὸ
αὐτεξούσιο καὶ τὴν ἀδεια νὰ πάρῃ τὸ ἔχος του, καὶ νὰ
πάνῃ ὅπου βουληθῇ, δίχως νὰ τοῦ γένεται ἐμπόδιο κανέ-
νας ἀποτεμᾶς τοὺς νόμους, μήτε ν' ἀποκόβεται κανένας
σας ἂν θελήσῃ νὰ πάνῃ σὲ ἀποικία (ἂν δὲν τοῦ ἀρέμε
ἐμεῖς κι' ἡ πολιτεία) ἢ νὰ μετατοπίσῃ ὅπου ἄλλο τοῦ
ὄρεχθῇ, καὶ νὰ πάνῃ ἐκεῖ, παίρνοντας καὶ τὰ πρᾶγματα
του. Μόνε ὅποιος σας ἀπομείνῃ, κοιτάζοντας με τί τρόπο
κάνωμε ἐμεῖς τίς κρίσεις, καὶ πῶς κυβερνᾶμε στὰ ἄλλα
τὴν πολιτεία, ὑποθέτωμε πλιά, πῶς αὐτὸς μᾶς ὑποσκε-
θῇ μετὰ τὸ ἔργο νὰ κάνῃ ὅσα ἐμεῖς τὸν προστάζωμε· καὶ
ὅποιος δὲν πείθεται ὕστερα, ὑποθέτωμε τῆς κάνει τρία
ἄδικα: Πῶς δὲν ὑπακούει σ' ἐμᾶς, ὅπου τὸν ἐγεννήσαμεν
πρῶτο, καὶ δεύτερο, ὅπου τὸν ἐθρέψαμεν, καὶ τρίτο ὅπου
σ' ἂν μᾶς ὑποσκεθῇ νὰ μᾶς ὑπακούῃ, μήτε πείθεται μήτε
μᾶς καταπείθει, σὲ καιρὸ ὅπου ἐμεῖς τοῦ προβάνομε, καὶ
δὲν τὸ προστάζωμε μετὰ τὸ ἄγριο νὰ κάνῃ ὅσα τοῦ διατά-
ζωμε, μόνε τοῦ ἀφίνομε ἕνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ νὰ μᾶς καταπεί-
σῃ, ἢ νὰ τὰ κάνῃ, αὐτὸς δὲν κάνει μήτε τὸ ἕνα μήτε τὸ ἄλλο.
Σ' αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα, λοιπόν Σωκράτη, ὑποθέ-
τομε, πῶς θέλα πέῃς καὶ σὺ, ἂν κάμῃς αὐτά, ὅπου δια-
νογέσαι, καὶ ὄχι σ' ἕνα κοινός, μόνε σ' ἂν ὁ σωστότε-
ρος ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Κι' ἂν ἐγὼ τοὺς εἰπῶ, γιατί
τόσο; ἴσως θέλα μ' ἀπόπαιρναν με δίκη λέγοντας, πῶς
ἐγὼ τοὺς ἔχω δώκει αὐτὴ τὴν ὑπόσκεσι σ' ἕνα σωστότερος
Ἀθηναῖος. Γιατί θέλα ἤλεγαν, μεγάλα σημάδια ἔχομε,

Σωκράτη, σὲ τοῦτο, πῶς σοῦ ἀρέγαμαν καὶ μεις κι' ἡ πολιτεία, γιατί δὲ θέλα ἑκατοίκαγες ποτὲ σὲ ταύτη διαφορετικὰ ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους, ἂν δὲ σοῦ ἄρεγε καὶ διαφορετικά. Καὶ μήτε ἐβγήκες ποτὲ ἀπὸ τῆ χώρα γιὰ νὰ πᾶς στοὺς ἀγῶνες, χάρις ἀπὸ μιὰ φορὰ μοναχὰ στὸν Ἰσθμό, μήτε ἄλλοῦ πουθενά, πάρα σὲ καμμιὰ ἑκατοστία, μήτε ἐξενετεύτηκες σὰν ὄλος ὁ κόσμος, μήτε σοῦ ἦρθε ὄρεξι νὰ γνωρίης ἄλλη πολιτεία, καὶ ἄλλους νόμους, μόνε σοῦ ἐφτάναμεν ἑμεῖς, κι' ἡ πολιτεία μας. Τόσο δυνατὰ μᾶς ἐπροτίμαγες καὶ ὁμολόγαγες νὰ πολιτεύεσαι σὰν τ' ἐμᾶς. Ἀφίνοντας τ' ἄλλα, ἔκανες καὶ παιδιὰ σὲ τοῦτη τὴν πολιτεία, ἀφορμῆς ὅπου σοῦ ἄρεγε. Κιαπὲ ἂν ἐσὺ εἶχες θέλῃσι, ἐμπόρηγες τὸν καιρὸ τῆς κρίσης σου νὰ ξαγοράης τὸ θάνατό σου μὲ τὴν ἐξορία, κι' αὐτὸ ὅπου πιχειρίζεσαι τῶρα δίχως θέλημα τῆς πολιτείας, νὰ τὸ κάμης τότε μὲ ἄδειά της. Μόνε τότε ἑκαλομορφωνόσουν, πῶς δὲ θέλ' ἀγανάχταγες, ἂν ἐχρειάζονταν νὰ πεθάνης, καὶ ἐδιάλεγες κάλλια θάνατο, καθὼς ἤλεγες, παρὰ ἐξορία. Καὶ τῶρα μήτε γιὰτ' ἐκεῖνα τὰ λόγια κοκκινίης, μήτ' ἐμᾶς τοὺς νόμους ντρέπεσαι νὰ μᾶς χαλάης, κάνοντας ὅσα θέλα ἔκανε ὁ πλιὸ χειρότερος σκλάβος, πασκώντας νὰ φηύγης κρυφά, καὶ παραβαίνοντας τὶς συμφωνίες καὶ τὶς ὑποσκέσεις, κατὰ τὶς ὁποῖες εἶχες συμφωνήσει μαζί μας νὰ πολιτεύεσαι. Ἀποκρίσου μας λοιπὸν σὲ τοῦτο πρῶτα, ἂν λέμε τὴν ἀλήθεια, ὑποθέτοντας, πῶς μᾶς ἔχεις ὑποσκεθῇ νὰ πολιτεύεσαι σὰν τ' ἐμᾶς μὲ τὰ ἔργα καὶ ὄχι μὲ τὰ λόγια. Ἡ δὲ λέμε τὴν ἀλήθεια; Τί νὰ εἰποῦμε σὲ ταῦτα Κρίτων; ἔχομε ἄλλο ἀπὸ νὰ τὰ βεβαιώσωμε;

Κ. — Ἀνάγκη εἶναι, Σωκράτη.

Σ. — Παραβαίνεις ἄλλο λοιπὸν, θέλα εἰποῦν, ἀπὸ τὶς συμφωνίες, κι' ὑποσκέσεις πρὸς τ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους, τὶς ὁποῖες δὲν ὁμολόγησες ἀπὸ καμμιὰ ἀνάγκη, μήτε γιατί ἐγελάστηκες, μήτε γιατί ἐβιάστηκες νὰ τὶς στοχαστῇς σ' ὀλίγον καιρὸ, μόνε σ' ἐβδομήντα χρόνους, στοὺς ὁποίους ἂν δὲν σοῦ ἀρέγαμαν, καὶ δὲν σοῦ ἐφαίνονταν δικῆς ἡ ὑποσκέσεις σου, ἡμπόρευες ν' ἀναμερίης. Καὶ σὺ μήτε τὴ Λακεδαιμονία ἐπρόκρινες, μήτε τὴν Κρήτη, ὅπου καθημερινὰ λές πῶς νομοκυβερνιοῦνται, μήτε ἄλλη καμμιὰ ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς ἢ βαρβαρικὲς χώρες μόνε ἐξενετεύτηκες ἀπὸ τοῦτη ὀλιγώτερο κι' ἀπὸ τοὺς κουτσούς, κι' ἀπὸ τοὺς τυφλοὺς, κι' ἀπὸ τοὺς λοιποὺς βλαμμένους, τόσο διαφορετικά, θέλα εἰποῦμε, ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους σοῦ ἄρεγε ἡ πολιτεία μας, καὶ μεις οἱ νόμοι. Γιατί τίνος θέλ' ἄριγε πολιτεία μὲ δίχως νόμους; Καὶ τῶρα πλιὸ δὲ μνή-

σκεις στὸ λόγο σου; Μόνε θέλα μείνης, Σωκράτη, καὶ θέλα γένης μπαίγνιο φεύγοντας ἀπὸ τὴ χώρα. Γιατί σὰν παρεβῇς αὐτά, καὶ φταίξης σὲ καένα, κοίταξε, τί καλὸ θέλα κάμης στοῦ λόγου καὶ στοὺς φίλους σου; Γιατί πῶς θέλα κιντυνέψουν κι' οἱ φίλοι σου νὰ φηύγουν, καὶ νὰ στερευτοῦν τὴν πολιτεία, ἢ νὰ χάσουν τὸ βίό τους, αὐτὸ εἶναι πὲς φανερό. Ἐσὺ πάλι, ἂν πᾶς σὲ καμμιὰ ἀπὸ τὶς σιμώτερες χώρες, ἢ στὴ Θήβα, ἢ στὰ Μέγαρα, ἀφορμῆς ὅπου κι' οἱ δυὸ αὐτὲς νομοκυβερνιοῦνται, θέλα πᾶς πρῶτα, Σωκράτη, σὰν ὄχτρος τῆς κυβέρνησής τους, καὶ ὅσοι γνολιάζονται γιὰ τὶς πολιτείες τους θέλα σ' ἀγριοκοιτάζουν, ἀφορμῆς ὅπου θέλα σὲ στοχαστοῦν χαλαστῇ τῶν νόμων, καὶ θέλα βεβαιώσης τὴ γνώμη τῶν κριτῶν σὲ τρόπο, ὅπου νὰ φανῇ, πῶς ὀρθὰ ἀποφάσισαν τὴν κρίσι σου. Γιατί ὅποιος χαλνᾷ τοὺς νόμους θέλα φανῇ δίχως ἄλλο, πῶς χαλνᾷ καὶ τοὺς νειοὺς καὶ τοὺς ἀνοήτους ἀνθρώπους. Θέλα φηύγης ἀδὰ ἀπὸ τὶς χώρες, ὅπου νομοκυβερνιοῦνται, καὶ θέλα ξεμακρύνῃς ἀπὸ τοὺς σιμώτερους ἀνθρώπους, ὅπου σὰν τὸ κάμης αὐτό, εἶσαι πλιὸ γιὰ νὰ ζήης. Ἡ θέλα τοὺς ζυγῶν καὶ θέλα ξεδιαντραπῇς, Σωκράτη, νὰ κρένης καὶ λόγους σὰν τουτουνοὺς ἐδῶ, πῶς ἡ ἀρετὴ, κι' ἡ δικαιοσύνη, καὶ τὰ νόμιμα, καὶ οἱ νόμοι εἶναι τὰ τιμώτερα στὸν ἄνθρωπο; Καὶ δὲ στοχάεσαι, πῶς αὐτὸ τὸ κάμωμα τοῦ Σωκράτη θέλα φανεῖ ἄσκημο; πρέπει νὰ τὸ στοχαστῇς. Καλὰ μόνε ἀπὸ ταῦτες τὶς πολιτείες ἀναμερᾶς, καὶ πηγαίνεις στὴ Θεσσαλία, σιμά στοὺς φίλους τοῦ Κρίτων; γιατί πλιὸ ἐκεῖ ἡ ἀταξία κι' ἡ ἀπολυσιὰ εἶναι, περισσies καὶ βολετὸ νὰ σ' ἀκοῦν μὲ φχαρίστησί τους πόσο μασκαρένια ἐκλέφτηκες ἀπὸ τὴ φυλακὴ μεταμορφωμένος, ἀλλάζοντας φόρεμα ἢ βάνοντας καμμιὰ προβιά, ἢ ἄλλο τίποτε ἀπὸ τ' ἐκεῖνα, ὅπου συνηθᾶν νὰ τεχνεύονται ὅσοι φεύγουν. Μόνε πῶς γέροντας ἄνθρωπος, κι' ἀκολούθως ὀλίγο μακρυὰ ἀπὸ τὸ τέλος σου, ἀποκότησες ν' ἀγαπήης τόσο στρίγλικά τὴ ζωὴ σου, καὶ νὰ πατήης τοὺς μεγαλύτερους νόμους δὲ θέλα τὸ εἰπῇ κανέναν; βολετό, ἂν δὲν ἐνοχλήης κανέναν, εἰδεμὴ θελ' ἀκούης Σωκράτη, πολλὰ κι' ἄπρεπα γιὰ λόγου σου, καὶ θέλα ζήης σκλάβος, καὶ ὑποκείμενος ὄλου τοῦ κόσμου. Τί ἄλλο κάνοντας στὴ Θεσσαλία, παρὰ νὰ χαροκοπᾶς σὲ συμπόσια, σὰν νὰ ἐπάγενες σὲ ταύτη καλεσμένος σὲ δεῖπνο; καὶ κεῖνοι οἱ λόγοι γιὰ τὴ δικαιοσύνη, καὶ τὶς ἄλλες ἀρετές, ποῦ θέλα μείνουν; Καλὰ μόνε θέλεις νὰ ζήης, γιὰ τὰ παιδιὰ σου, γιὰ νὰ τὰ ἀναθρέψης, καὶ νὰ τὰ προκόψης. Ἀμ πῶς, στὴ Θεσσαλία πρέπει νὰ τὰ φέρης γιὰ νὰ

τ' ἀναθρέψης καὶ νὰ τὰ προκόψης. γιὰ νὰ γένουν ξένοι, καὶ νὰ ἀπολάβουν κι' αὐτὸ ἀκόμα ἀπὸ τ' ἐσένα; Ἡ ὄχι αὐτό; μόνε σὰν ἀναθραφούν ἐδῶ, καὶ νὰ εἶσαι ἐσὺ ζωντανός, θέλα ἀναθραφούν, καὶ θελὰ προκόψουν καλλιτέρας, ἀν δὲν δὲν εἶσαι μαζί τους, γιατί θέλα τὰ γνοιαστούν κι' οἱ φίλοι σου; Μόνε ἂν ξενιτευτῆς στὴ Θεσσαλία τάχα θέλα τοὺς πάρουν τὴν ἔγνοια, κι' ἂν ξενιτευτῆς στὸν Ἄδη, δὲ θέλα τὰ γνοιαστούν; Ἄν εἶσαι ὥστόσο καμμιὰ βοήθεια ἀποτ' ἐκείνους, ὅπου λέν πῶς εἶναι φίλοι σου πρέπει νὰ τὴν ἐλπίης. Μόνε ἀκούοντας ἐμᾶς, Σωκράτη, ὅπου σὲ θρέψαμαν, μήτε παιδιά, μήτε ζωή, μήτε τίποτες ἄλλο νὰ προτιμῆς ἀπὸ τὸ δίκιο, γιὰ νὰ τὰ ἔχης ὅλα αὐτὰ πρὸς ἀπολογία σου στοὺς ἐξουσιαστάδες τοῦ Ἄδη, ἅντα νὰ πᾶς ἐκεῖ. Γιατί καὶ ὁδὼ δὲ φαίνεται ἄλλο καλλιτέρο, ἢ δικαιότερο, ἢ ὀσιώτερο γιὰτ' ἐσένα καὶ γιὰ κάθε σου πρᾶμμα, ἂν τὸ κάμης αὐτό, καὶ κεῖ σὰν φτάκης καλλιτέρο δὲ θέλα εἶναι ἀπὸ τοῦτο. Καὶ τώρα, ἂν πᾶς, παγαίνεις ἀδικημένος, ὄχι ἀπὸ τ' ἐμᾶς τοὺς νόμους, μόνε ἀπὸ ἀθρώπους· εἰδὲ καὶ βγῆς, καὶ ξεδικηθῆς καὶ κακοποιήσης, μὲ τόσο ἄσκημον τρόπο πατώντας τίς συμφωνίες, καὶ ὑπόσκεσες, ὅπου μᾶς ἔχεις δῶκει, καὶ κάνοντας κακωσύνη σ' ἐκείνους, ὅπου δὲν ἔπρεπε καθόλου στοῦ λόγου σου, καὶ στοὺς φίλους σου, καὶ στὴν πατρίδα καὶ σ' ἐμᾶς, καὶ μεῖς θέλα σὲ ὀργιστοῦμε στὰ ζῶντα σου, καὶ κεῖ τ' ἀδέρφια μᾶς οἱ νόμοι τοῦ Ἄδη δὲ θέλα σὲ δεχτοῦν μὲ καλωσύνη, ξέροντας πῶς καὶ μᾶς ἐπιχειρίστηκες νὰ χαλάης, ὅσο ἐδύνοσουν. Κι' ἄς μὴ σὲ καταπίσῃ ὁ Κρίτωνας νὰ κάμης ὅσο λέει αὐτός, μόνε ἐμεῖς.

Αὐτά, ἀγαπημένε μου, Κρίωνα, νὰ ξέρης καλὰ, πῶς μοῦ φαίνεται νὰ τ' ἀκούω, καθὼς φαίνεται τῶν Κορυβάντων ν' ἀκοῦν τοὺς αὐλοὺς· καὶ ἡ ἀχολογὴ ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια μπουμπουνίζει στ' αὐτιά μου καὶ μὲ κάνει νὰ μὴν ἀκούω τὰ ἄλλα. Νὰ ξέρης ὥστόσο, πῶς καὶ νὰ εἰπῆς τίποτες, χῶρια ἀπὸ τ' ἐκεῖνα, ὅπου μὲ φαίνονται τώρα ἔτσι, θέλα εἰπῆς στὰ χαμένα. Μόνε ἂν στοχάεσαι πάλι νὰ κάμης τίποτες λέγε.

Κ.— Ἄμ δὲν ἔχω τί νὰ εἰπῶ, Σωκράτη.

Σ.— Ἄφησε ἀδὰ, Κρίωνα, νὰ κάμωμε ἔτσι, γιατί κι' ὁ Θεὸς αὐτὸν τὸν δρόμο μᾶς δείχνει.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΑΠΟ ΤΟ Β' ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ

Λε'.—«Οἱ περισσότεροι ἀπὸ ὅσους ἔχουν μιλήσει, ἀπ' ἐδῶ, παίναν ὅποιον ἐπρόσθεσε στὸ νόμο, πῶς καλὸ εἶναι νὰ βάνωμε λόγο στὴ θανὴ ἐκείνων, ὅπου πέφτουν στὸν πόλεμο. Μόνε ἐμένα, ἀρκετὸ θελὰ ἦταν, μοῦ φαίνεται, τῶν ἀντρῶν, ὅπου μὲ τὰ ἔργα ἐδείχτηκαν δυνατοί, μὲ τὰ ἔργα νὰ τοὺς προσφέρωνται κι' οἱ τιμές, καθὼς εἶναι αὐτά, ὅπου γλέπετε τώρα τὸ κοινὸ τοιμασμένον, ὀλόγουρα σὲ τοῦτον τὸν τάφο, καὶ νὰ μὴ κιντυνεύουν πολλοῦντων ἀρετὲς σ' ἕναν, ὅπου καλὰ ἀχαμνὰ εἰπῆ, νὰ τοῦ πιστέψουν. Γιατί δύσκολο εἶναι ὁ μέτριος λόγος, καὶ μεταβίβας ἀπὸ ταῦτον ἀποφασίζομε μὲ βεβαιότητα τὴν ἀλήθεια τῆς γνώμης, ἀφορμῆς ὅπου ὁ καλοθελητὴς ἀκροατῆς, καὶ ὅπου τὰ ξέρει, μπορεῖ νὰ λογιᾶσῃ, πῶς φανερώνονται κάτι κατώτερα ἀπ' ὅτι αὐτὸς θέλει καὶ γρωνίζει, κι' ἀνήξερος πάλι στοχαστῇ ἀπὸ φτόνο καὶ κάμποσα παραπανισμένα, σὰν ἀκούσῃ μεγαλύτερα ἀπὸ τὴ δύναμί του. Γιατί οἱ ἔπαινοι, ὅπου λέγονται γιὰ ἄλλους, εἶναι ὑποφερτοί, ὅσο ποὺ ὁ καθένας φαντάζεται ἀρκετὸς νὰ κάμῃ καένα ἀπὸ ὅσα ἤκουσε, μόνε γιὰ τὸν ἀνώτερον ἀπὸ τὴ δύναμι φθονώντας πλιὸ δὲν τὰ πιστεύει. Μιὰ φορὰ ὥστόσο, ὅπου παλαιοί μᾶς ἔτσι τὸ ἔκριναν γιὰ καλὸ, πρέπει κι' ἐγὼ ν' ἀκολουθήσω τὸ νόμο, καὶ νὰ πασκίσω νὰ πιτύχω τοῦ καθενός σας τὴ γνώμη καὶ θέλησι.

Λστ'.—«Καὶ θελὰ πρωταρχινήσω ἀπὸ τοὺς προγόνους. Γιατί καὶ δίκιο, καὶ πρεπούμενο εἶναι σὲ τέτοια περίστασι, ἢ τιμὴ τῆς ἀναθύμησης αὐτουνῶν ν' ἀποδίνεται, ὅπου κατοικώντας ὀλόκαιρης οἱ ἴδιοι τὸν τόπο, τὸν ἐπαράδωκαν ἀπὸ ἀρετὴ τοὺς στοὺς μεταγενέστερους διαδόχους ἐλεύτερον ὥς τὰ σήμερα. Κι' ἐκεῖνοι εἶναι, κι' οἱ πατεράδες μᾶς ἀκόμα παράνω, ὅπου ἀποχτώντας σιμὰ στ' ἐκεῖνα, ὅπου ἔλαβαν, κι' ὅσα ἐξουσιάζομε τώρα, τὰ ἄφηκαν, ὄχι δίχως κόπο, στ' ἐμᾶς τοὺς τωρεσινούς. Μόνε ἐμεῖς ἀβγατήσαμεν τὰ περισσότερα, οἱ ἴδιοι, ὅπου βρισκόμεστε πανταράδα, καὶ ξεχωριστὰ τῆς σωστῆς ἡλικίας, καὶ ἑκατα-

στήσαμεν τὴν πολιτεία μας ἑτοιμὴ καὶ γιὰ πόλεμον, καὶ γιὰ εἰρήνην· τὰ κατορθώματα ὥστος ἐκείνων στοὺς διαφόρους πολέμους ὑποῦ ἀποκτήθηκε τὸ καθένα, καὶ σὲ ὅσα οἱ πατέρες μας, ἢ αὐτοὶ μας ἐξεδικηθήκαμεν ὀρμὴ βαρβαρικοῦ ἢ ἑλληνικοῦ πολέμου, γιὰ νὰ μὴ μακρολογῶ πρὸς ἀνθρώπους, ὅπου τὰ ξέρουν, τ' ἀφήνω. Μόνε σὰν ἀποφανερῶς ἀπὸ ποῖα πράξι ἤρθαμεν ὡς σ' αὐτά, καὶ μὲ τί λογῆς κυβέρνησι καὶ τρόπους ἐγένηκαν μεγάλα, ἔρχομαι καὶ στὸν ἔπαινον τουτουνῶν, στοχαζόμενος πῶς δὲν εἶναι ἄπρεπο νὰ εἰπωθοῦν στὸν παρὸν καιρὸ, καὶ πῶς συμφέρει νὰ τ' ἀκούσουν ὅλο τὸ πλῆθος καὶ ντόπιων καὶ ξένων.

Λζ'. — «Γιατὶ ἔχομε κυβέρνησι, ὅπου δὲ μιμιέται τοὺς νόμους τῶν γειτόνων, μόνον εἴμεστε ἐμεῖς περσότερο παρὰδειγμα σ' ἄλλους, ὅχι νὰ πάρωμε. Καὶ τὸ ὄνομά της, ἀφορμῆς ὅπου εἶναι ἀποθεμένη σὲ πολλοὺς, κι' ὅχι σ' ὀλίγους, λέγεται Δημοκρατία. Ἡ ὁποία ὡς πρὸς τοὺς νόμους τοὺς ἀποκατασταίνει ὅλους ἰσοτίμους γιὰ τὶς μερικὲς διαφορὰς τοὺς· ὡς πρὸς τὰ ἀξιώματα πάλι, καθέναν κατὰ τὴν προκοπὴν του, ἔτσι δὲν προτιμιέται ὅποιος εἶναι ἀπὸ μέρος παρὰν ὅπου τὴν ἀρετὴν, μήτε μὴ ποδιδέται ὁ φτωχὸς γιὰ τὸ ταπεινὸ τοῦ ἀξιώματος, νὰ κάμῃ τῆς πολιτείας καλὸν, ἄντα δύναται. Μόνε πολιτευόμεστε ἐλεύθερα στὰ κοινά, καὶ μήτε ἀπὸ ὑποψία ἕνας τοῦ ἄλλου στίς καθημερινὰς μας ὑπόθεσες ὀργιζόμεστε καέναν, ἂν κάμῃ τίποτε γιὰ τὴν ὀρεξί του, μήτε ὑποκρινόμεστε σκυθρωπότητα, ἄβλαβὴ ναι, μόνε βαρετὴ γιὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ κοιτάζοντας τὰ σπιτίσια μας δίχως νὰ μᾶς βαρέσῃ, δὲν παραστρατοῦμε στὰ κοινὰ ἀπὸ τοὺς νόμους, ἀπὸ φόβον τὸ πλιότερον γιὰ τὴν ὑπακοὴν μας καὶ πρὸς τ' ἐκείνους, ὅπου βρίσκονται πάντοτε σ' ἐξουσίαν, καὶ πρὸς τοὺς νόμους· ξεχωριστὰ πρὸς ὅσους ἀπὸ ταῦτους διαφεντεύουν τοὺς ἀδικημένους, καὶ πρὸς τ' ἐκείνους, ὅπου καὶ ἄγραφοι προξενᾶν φανερὴν κατασχύνῃ.

Λη'. — «Ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀνάπαυσε ἡ ἡρώς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοὺς κόπους, κατὰ νόμον παινηγυρίζοντας μὲ ἀγῶνες καὶ χρονικὰς θυσίας, καὶ τῶν μερικῶν τοὺς ὁμορφους στοχασμοὺς, τῶν ὁποίων ἡ καθημερινὴ φχαρίστησι ἀποδιώχνει τὴ λύπη. Γιὰ τὸ μέγεθος πάλι τῆς πολιτείας μᾶς μπαίνουν πλήθια τὰ πάντα ἀπὸ ὅλη τὴ γῆ, κι' ἔτσι ὅχι μοναχὰ χαιρόμεστε τὰ δικά μας τὰ ντόπια ἀγαθὰ, μόνε καὶ τοῦ ἐπίλοιπου κόσμου.

Λθ'. — «Ξεχωρίζομε κι' ἀπὸ τοὺς ἐνάντιους μας, στίς πολεμικὰς γύμνασες μὲ τοῦτα. Γιατὶ κρατᾶμε ἀνοιχτὴ τὴν

πολιτεία μας γιὰ ὅλους, καὶ δὲν ἀποδιώχνομε ποτὲ κανέναν σὰν ξένον, ἢ ἀπὸ μάθημα, ἢ ἀπὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον ἄντα νὰ μὴ κρύβεται, ὁ ὀχτρός μπορεῖ νὰ ὠφεληθῇ γλέποντάς το· καὶ τοῦτο ἀπὸ τί ἔχομε περσότερον θάρρος στὰ ἔργα ἀπὸ τὴ μεγαλοψυχία μας, παρὰ ἀπὸ τὶς προετοιμασίαις καὶ γελάσματα. Ἐκεῖνοι πάλι στὴν ἀνατροφὴν τοὺς εὐτὺς μὲ κοπιαστικὴ γύμνασι ἀπὸ μικροὶ καταγέγονται στὰ ἀντρίκια ἔργα, μόνε ἐμεῖς ὅπου ζιοῦμε ἀμελημένα δὲν προχωρᾶμε λιγώτερον σὲ ἴσια κίνενα μετ' ἐκείνων. Καὶ τὸ σημάδι, ὅπου οἱ Λακεδαίμονες δὲ στρατεύουν στὸν τόπον μας ἀπατοῖ τοὺς, μόνε μὲ ὅλους ἀντάμα, κι' ἐμεῖς ἄντα πᾶμε στῶν γειτόνων νικᾶμε τὶς περσότερες φορὲς δίχως κόπον πολεμώντας σὲ ξένη γῆ ἐκείνους, ὅπου μάχονται γιὰ τὰ σπιτία τους. Μήτε κάνας ὀχτρός ἔντεσε ἀκόμα σὲ ὀλόβολη τὴ δύναμίν μας ἀπὸ τὴν ἔγνοια μας γιὰ τὸ ναυτικό, καὶ ἀπὸ τί στελνόμεστε μ' ἓναν καιρὸ σὲ πολλὰ μέρη τῆς στεριᾶς. Κι' ἂν ἀνταμωθοῦν πουθενὰ μὲ κάνα μέρος, καὶ μᾶς νικήσουν καμπόσους, παινιοῦνται πῶς μᾶς ἐκυνήγησαν ὅλους, κι' ἂν νικηθοῦν, πῶς ἀπ' ὅλους μας ἐνικήθηκαν. Καὶ μόλοπου διαλέμε καλλίτερα τὴν ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὴν κοπιαστικὴν γύμνασιν, καὶ τὴν θεληματικὴν ἀντρεία ἀπὸ τοὺς νόμους, γιὰ νὰ μπαίνωμε στοὺς κιντύνους, ἀκολουθαίει πάλι νὰ μὴν ἀποσταίνομε προμοῦ ἔρθουν τὰ βάσανα, μήτε σὰν φτάκωμε σὲ ταῦτα, νὰ φαινόμεστε κατώτεροι στὴν ἀποκότια ἀποτ' ἐκείνους, ὅπου κοπιάζουν ὁλάκαιρῃς τοὺς.

μ'. — «Καὶ γι' αὐτὰ θιαμαχτὴ εἶναι ἡ πολιτεία μας, καὶ γι' ἄλλα πολλὰ. Γιατὶ ἀγαπᾶμε τὰ καλὰ δίχως περηφάνειαν, καὶ ζοῦμε φιλοσοφικὰ μὲ ὑπομονή. Καὶ τὸν πλοῦτον τὸν ἔχομε παρὰν γιὰ καιρὸν χρείας παρὰ γιὰ φανό. Μήτε ἄτιμον ἔχομε νὰ ὁμολογήσῃ ἄλλος τὴ φτώχεια του, μόνε ἄτιμώτερον νὰ μὴ τὴν ἀποφεύγῃ μὲ τὴ δουλειάν. Κι' οἱ ἴδιοι πάλι μποροῦν νὰ φροντίζουν καὶ γιὰ τὰ σπιτίσια τοὺς μαζί, καὶ γιὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Καὶ ἄλλοι ὅπου εἶναι δοσμένοι σ' ἐργόχειρα ξέρουν ὅχι κατώτερα ἀπὸ πολιτικὰς ὑπόθεσες. Γιατὶ μονάχοι ἐμεῖς, ὅποιον δὲν κατέχει ἀπὸ ταῦτα, τὸν στοχαζόμεστε ὅχι ἥσυχον, μόνε ἀνωφέλευτον.

Καὶ μεῖς μονάχοι ἀποφασίζομε καὶ συλλογιόμαστε ὀρθὰ τὰ πράγματα, δίχως νὰ παντυχαίνομε τοὺς λόγους βλάψιμον τῶν ἔργων. Μόνε περσότερον, ἄντα νὰ μὴ διδασκούμε μὲ λόγον, προμοῦ ἔρθομε σὲ ὅσα πρέπει νὰ μὴ πιχειριστοῦμε. Γιατὶ ἔχομε καὶ τοῦτο τὸ ξεχωριστό, ὅπου καὶ

ἀπόκοτοι εἵμαστε στὶς ἐπιχειρήσεις μας, καὶ συλλογιόμαστε ὁρθὰ γιὰ ταῦτες, σὲ καιρὸ ὁποῦ ἡ ἀμάθεια κατασταίνει τοὺς ἄλλους αὐθάδεις, καὶ ὁ συλλογισμὸς ὀκνοῦς. Ὅθεν ἐκεῖνοι θὰ ἀποφασίζουνταν μὲ δίκην μεγαλόψυχου, ὁποῦ νὰ γρωνίζουν παστρικά τις κακοπάθειες, κι' ἀνάπαψες, καὶ νὰ μὴν ἀποκόβονται ἐξ αἰτίας τους ἀπὸ τοὺς κιντύνους. Καὶ στὴ φιλία ξεχωρίζομε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιατί δὲν ἀποχτᾶμε τοὺς φίλους λαβαίνοντας εὐεργεσίες μόνε εὐεργετώντας τους. Καὶ ὅποιος ἔκαμε τὴ χάρι εἶναι καὶ σταθερώτερος νὰ τὴ φυλάῃ σὰν δανεικὴ σ' ἐκεῖνον, ὁποῦ τὴν ἔδωκε ἀπὸ ἀγάπη. Μόνε ὁ ὑπόχρεως εἶναι ἀδυνατώτερος, ἀφορμῆς ὁποῦ ξέρει, πῶς θέλ' ἀποδώκει τὴν εὐεργεσία, ὅχι γιὰ χάρι, μόνε κατὰ χρέος. Γιὰ τοῦτο εὐεργετᾶμε ἐμεῖς μονάχοι πλουσιοπάροχα, ὅχι μὲ σκοπὸ συμφέρου, μόνε ἀπὸ θάρρος μας στὴν ἐλευτεριά.

μα'. — »Καὶ κοντολογίς, κι' ἡ πολιτεία μας ὅλη εἶναι σκολεῖο τῆς Ἑλλάδος, κι' ὁ καθένας ἀπὸ τ' ἐμᾶς μοῦ φαίνεται ἄξιος νὰ καταγένηται ὁ ἴδιος σὲ πολλὰ πράγματα μὲ χάρι ξεχωριστά, καὶ πιδεξιωσύνη. Καὶ πῶς τοῦτα δὲν εἶναι λόγια παινεσιᾶς, μόνε ἡ σωστὴ ἀλήθεια, τὸ φανερώνει τῆς πολιτείας ἡ δύναμι, ὁποῦ τὴν ἀποχτήσαμεν μὲ τούτους τοὺς τρόπους. Γιατὶ ἀπὸ τίς τωρεσινὲς αὐτὴ εἶναι ἡ μοναχὴ καλλίτερη μὲ τὴ δοκιμή, ἀπ' ὅτι ἀκούγεται καὶ σὲ ταύτῃ μοναχὴ δὲν ἀγανακτᾷ ὁ ὀχτρός, ὁποῦ τῆς ἔρχεται ἀπάνω, γιατί κακοπαθαίνει ἀπὸ τέτοιους, μήτε ὁ ὑπῆκοος τὴν κατηγορεῖ, πῶς δὲν ὀρίζεται ἀπὸ ἄξιους. Καὶ θέλα μᾶς θιαμάξουν καὶ τωρεσिनοί, καὶ οἱ τωρεσινοί, καὶ ὕστερνοί, γιατί παρασταίνομε δύναμι μὲ μεγάλα παραδείγματα καὶ μαρτυρημένοι, δίχως καμμιά χρεῖα νὰ μᾶς παινέσῃ Ὅμηρος, ἢ ὅποιος ἄλλος μὲ στιχουργία θέλα δώσει φχαρίστησι στὸ φαινόμενο, μόνε σωστά θέλα ζημιώσῃ τὴν ὑπόληψι τῶν κατορθωμάτων. Μόνε καὶ γιατί ἐκαταναγκάσαμεν πᾶσα γῆ καὶ θάλασσα νὰ πατηθῇ ἀπὸ τὴν ἀποκοτιά μας, καὶ ἐσηκώσαμεν παντοῦ τρόπαια ἀπὸ κακὰ καὶ καλὰ. Γιὰ τέτοια πολιτεία λοιπὸν καὶ τοῦτοι, γιατί δὲν ἔκριναν δίκην νὰ χαθῇ, ἀπέθαναν ἀντρειωμένα πολεμώντας. Καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς ἐπίλοιπους δίκην εἶναι νὰ τὰ φτουρήσῃ μὲ καρδιά ὅλα γιὰ ταύτη.

μβ'. — »Καὶ ἀπὸ ταῦτο ἐξαπλώθηκα γιὰ τὴν πολιτεία, γιὰ νὰ ἀποδείξω πῶς δὲν ἀγωνιζόμεστε γιὰ ἰσότιμο εἶδος ἐμεῖς, καὶ ὅσοι δὲν ἔχουν καένα ὅμοιο μὲ ταύτη, καὶ νὰ καταστήσω μαζὶ φανερόν μὲ σημάδια τὸν ἔπαινο ἐκείνων, γιὰ τοὺς ὁποίους πανταράδα κρένω. Καὶ εἶπα τὸ

μεγαλύτερο ἀπὸ ταῦτον. Γιατὶ ὅσα εἶπα πρὸς ἔπαινο τῆς πολιτείας οἱ ἀρετὲς τουτουνῶν, καὶ τῶν παρόμοιων τὰ ἔχουν στολίσει. Καὶ τοῦτος ὁ λόγος γιὰ πολλοὺς ἄλλους Ἕλληνες δὲ θέλα ἐμφαίνονταν ἀνάλογος μὲ τὰ ἔργα τους, καθὼς μὲ τουτουνῶν. Καὶ μοῦ φαίνεται, πῶς γιὰ νὰ φανερώσῃ ἕνας ἄντρας τὴν ἀρετὴν, ὁ παρὼν θάνατος τουτουνῶν εἶναι καὶ πρῶτος, ὁποῦ τὸ ἐμήνυσε, καὶ ὕστερος γιὰ νὰ τὸ βεβαιώσῃ. Γιὰ τῶν κατώτερων σὲ ἄλλα, δίκην εἶναι νὰ τιμιέται ἢ ἀνδραγαθία τους στοὺς πολέμους γιὰ βοήθεια τῆς πατρίδος, ἀφορμῆς ὁποῦ σβυώντας τὸ κακὸ μὲ τὸ καλὸ, πλιότερο ὠφέλησαν κοινά, ἀπὸ ὅτι ἔβλαψαν κατὰ μέρος. Καὶ μήτε ὥκνεψε καένας τους προτιμώντας τὴν παντοχὴν ν' ἀπολάψῃ τὰ πλοῦτη του, μήτε ἀναμέρισε ἀπὸ τὸν κίντυνο γιὰ τὴ φτώχεια του μὲ τὴν ἐλπίδα, πῶς καὶ ψίχα ἀκόμη νὰ ἐγλύτωνε, θέλα ἐπλούταγε. Μόνε μετρώντας πιθυμητώτερο νὰ ξεδικηθοῦν τοὺς ὀχτροὺς, καὶ λογιάζοντας αὐτὸν τὸν κίντυνον γιὰ τὸν πλιό λαμπρότερο, ἠθέλησαν νὰ ξεδικηθοῦν ἐκείνους μὲ ταῦτον, καὶ ν' ἀπολάψουν τὰ ἄλλα. Κι' ἀφιερώνοντας στὴν ἐλπίδα τὴν ἀβεβαιότητα τῆς νίκης, κι' ἀποφασίζοντας νὰ βάλουν τὸ θάρρος τους στὴν ἴδια τους δύναμι, γιὰ ὅσα ἤγλεπαν ὀμπροσὰ τους, γιατί ἐστοχάζουνταν καλλίτερα νὰ ξεδικηθοῦν, καὶ νὰ κακοπάθουν, παρὰ νὰ τραβηχτοῦν, καὶ νὰ γλυτρώσουν, ἀπόφυγαν τὴν κατηγορία τοῦ λόγου, καὶ ὑπόφεραν τὸ πρᾶμμα μὲ τὸ κορμί. Καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ τύχης ἀντάμα, καὶ στὴν ἀκμὴ τοῦ θάρρους τους, ἀπέθαναν ἄφοβα.

μγ'. — »Καὶ τοῦτοι, κατὰ πῶς ἔπρεπε, τέτοιοι ἐδείχτηκαν κιόλα στὴν πολιτεία. Μόνε ὅσοι μνήσκουν χρεῖα εἶναι νὰ πιθυμᾶν προφυλακτικώτερη γνώσι, μόνε νὰ μὴ θέλουν νὰ εἶναι ὀλιγώτερο ἀπόκοτοι πρὸς τοὺς ὀχτροὺς, κοιτάζοντας μονάχα τοῦ λόγου τὸ ὄφελος γιὰ τὸ ὅποιο ἡμπόρηγε ἄλλος νὰ σὰς εἰπῇ πολλά, μόνον ὁποῦ τὰ ξέρετε ὅχι ὀλιγώτερο, ἀναφέροντάς σας ὅσα ἀγαθὰ ἀπολαβαίνομε ἅντα ξεδικιούμεστε τοὺς ὀχτροὺς μας. Μόνε νὰ κατατηρᾶτε ἐμπράχτως τὴ δύναμι τῆς πολιτείας, καὶ νὰ τὴν ἀγαπᾶτε μὲ καρδιά. Κι' ἅντα νὰ σὰς φανῇ μεγάλη, νὰ θυμᾶστε πῶς τὰ ἀπόχτησαν ἄντρες ἀπόκοτοι, κι' ὁποῦ ἐγρώνιζαν τὰ πρεπούμενα, κι' εἶχαν ντροπὴ στὰ καμώματά τους. Καὶ οἱ ὅποιοι ὅσες φορές ἐδοκίμασαν καὶ δὲν ἐπέτυχαν, δὲν ἔκριναν καὶ γιὰ ταῦτο εὐλόγο νὰ στρέψουν τὴν πολιτεία ἀπὸ τὴ δύναμί τους, μόνε τῆς ἐπρόσφερναν ἐξαιρετὴ στρατολογία. Γιατὶ δίνοντας κοινὰ τοῦ λόγου τους, ἐλάβαιναν τὸν ἀγήραγον ἔπαινο, καὶ λαμ-

πρότατον τάφο, ὅχι σ' ἐκεῖνον, ὅπου κοίτουνται, μόνε σ' ἐκεῖνον, ὅπου ἡ δόξα τους μνήσκει ἀνεξάλειπτη ἀπὸ τῆ θύμῃσι σὲ κάθε καιρὸ καὶ λόγου καὶ πράξης. Γιατὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν πᾶσα γῆ τάφος εἶναι, καὶ δὲν μαρτυράει μοναχὰ τὴν ἀρετὴ ἢ ἐπιγραφὴ στοὺς τοίχους τῆς πατρίδας, μόνε καὶ σὲ ξένον τόπο ἀκόμα ἡ ἄγραφη θύμῃσι βρίσκεται πλιότερο τυπωμένη στὸ νοῦ τοῦ καθενὸς παρὰ στὰ χτίρια. Καὶ σεῖς λοιπόν, μιὰ φορά ὅπου ἐθυμηθήκαταν τουτουνοὺς καὶ στοχάζεστε, πῶς εὐτυχία εἶναι ἡ ἐλευτεργιὰ καὶ ἐλευτεργιὰ ἡ μεγαλοψυχία, μὴ καταφρονᾶτε τοὺς πολεμικοὺς κιντύνους. Γιατὶ ὅχι οἱ φτωχοί, ὅπου δὲν ἐλπίζουν καλὸ, ἔχουν περσότερο δίκῃο νὰ μὴν ἀψυχᾶν τῇ ζωῇ τους, μόνε ἐκεῖνοι, ὅπου ὅσο ζιοῦν, κιντυεύουν ν' ἀλλάξουν τύχη, κι' ὅπου ἔχουν μεγάλη διαφορά σὰν ξεπέσουν, ἀφορμῆς ὅπου στὸν καλομαθημένον περήφανο ἢ κακοπόρῃα εἶναι σκληρότερη, παρὰ ὁ ἀνοιωστος θάνατος, κι' ὅπου ἔρχεται ἀπὸ ἀντρέια καὶ κοινῇ ἐλπίδα ἀντάμα.

μηδ'. — »Ὅθεν καὶ τοὺς πατεράδες τους, ὅσοι εἴστε παρῶν, δὲ σᾶς κλαίω, ὅσο θέλα σᾶς παρηγορήσω. Γιατὶ ἀναθρεμμένοι σὲ λογιστὰ πάθια ξέρετε, πῶς ἡ εὐτυχία τυχαίνει ἐκείνων, ὅπου λάχουν τιμιώτατο θάνατο σὰν τρουτουνῶν καὶ λύπη σὰν τῇ δικῇ σας, σ' ἐκείνων ὅπου ζωὴ καὶ τέλος ἐμετρήθηκαν ἴσια εὐτυχισμένα. Γρωνίζω ὥστόσο, πῶς εἶναι δύσκολο νὰ σᾶς γιομίσω τὸ νοῦ γιὰτ' ἐκεῖνα, ὅπου πολλὰς φορὰς θέλα θυμηθῆτε στίς εὐτυχίες τῶν ἀλλοιῶν κι' ὅπου μὲ ταῦτα ἐκαλοκαρδίζαταν καὶ σεῖς μιὰ φορά. Καὶ δὲ λυπιέται ὅποιος στερεύεται ἀγαθὰ, ὅπου δὲν ἐδοκίμασε, μόνε γιὰ ὅσα ἐσυνήθισε καὶ τὰ χάσῃ· χρειάζεται ὥς τόσο ὑπομονὴ μὲ τὴν ἐλπίδα κι' ἄλλων παιδιῶν γιὰτ' ἐκείνους ὅπου εἶναι ἀκόμα σὲ ἡλικία νὰ παιδοκομίσουν. Γιατὶ καὶ χωριστὰ ὁ καθ' ἓνας θέλει ἀλησμονίσει τὰ πεθαμένα μὲ τὸν ἐρχομὸ τῶν καινούριων, κι' ἡ πολιτεία θέλα ὠφελῆθῃ κοινὰ κατὰ δύο τρόπους, καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐρημώνεται, καὶ γιὰ φύλαξί της. Γιατὶ δὲν γένεται νὰ στοχάζωνται ἴσια, ἢ δίκῃο ὅσοι δὲν ἔχουν σὰν καὶ τοῦτοι παιδιὰ γιὰ νὰ τὰ κιντυέψουν. Μόνε ὅσοι πάλι εἴστε ἀπερασμένοι, καὶ εἴστε κερδεμένοι, ἀφορμῆς ὅπου ἀπολάψαταν τὴν περσότερη ζωὴ σ' εὐτυχία, πῶς οἱ ἐπίλοιποι εἶναι ὀλίγοι καὶ ν' ἀλαφρώνεστε μὲ ταύτη τὴ δόξα. Γιατὶ μοναχὰ ἡ φιλοτιμία δὲν γεράζει, κι' ὅχι πῶς στὴν ἀχρησίμευτῃ ἡλικία φχαριστιέται ἄθρωπος νὰ κερδαῖνῃ, κατὰ πῶς λὲν καμπόσοι, μόνε νὰ τιμιέται.

με'. »Μόνε τὰ παιδιὰ τους πάλι κι' ἀδέρφια τους, ὅσα

εἴστε ἐδῶ παρῶν, γλέπω νὰ εἴστε σὲ μέγαν ἀγῶνα. Γιατὶ ὅλοι συνηθᾶν νὰ παῖνᾶν τὸν πεθαμένο, καὶ μετὰ βίας ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀρετὴ σας θέλα ἐφαίνοσταν ὅχι ὅμοιοι τους, μόνε κάτι κατώτεροι, ἀφορμῆς ὅπου οἱ ζωντανοὶ ἔχουν φτόνο πρὸς τὸν ἀντίμαχο, καὶ κείνο ὅπου πλιὸ δὲν μποδᾷ τὸ τιμᾶν μ' ἀξεσυνέρεστη ἀγάπη. »Αν πρέπει ὥστόσο ν' ἀναφέρω καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ τῶν γυναικῶν, ὅπου ἀπομειναν χῆρες, μὲ ὀλίγα λόγια τίς συμβουλεύω. Πῶς με γάλη ὑπόληψι θέλα λάβετε ἂν δὲ φανῆτε ἀδυνατώτερες ἀπὸ ὅτι εἴστε κι' ἂν τὸ ὄνομά σας εἴτε γιὰ καλὸ, εἴτε γι' ἀχαμνὸ δὲν ἀναβαλθῇ μὲ τὴν ὀλόγη στοὺς ἄντρες.

μστ'. »Εἶπα κ' ἐγὼ στὸ λόγο κατὰ τὸ νόμο, ὅσα ἔκρινα ταιριασμένα, κι' οἱ πεθαμένοι ἐτιμήθηκαν κατὰ τοῦτο στὴ θανή τους ἐμπράκτως, καὶ κατὰ τὸ ἄλλο πάλι ἡ πολιτεία θέλα θρέψει ἀπὸ τὸ κοινὸ τὰ παιδιὰ τους ὥς τοὺς δεκοχτῶ, προβάνοντας μὲ ταῦτο καὶ γιὰ πεθαμένους, καὶ γιὰ ζωντανούς ὠφέλιμο στεφάνι τῶν παρόμοιων ἀγῶνων. Γιατὶ ὅπου ἡ μεγαλύτερη ἀνταμοιβὴ τῆς ἀρετῆς, ἐκεῖ πολιτεύονται κι' οἱ ἐξαιρετοὶ ἄντρες. Τώρα σὰν ἀποκλάψετε τοὺς δικούς σας καθένas, σύρτε.

ΤΟ ΧΑΛΚΩΜΑ

Ήλικώτερο και χρησιμώτατο μέταλλο είναι το χάλκωμα. Το χρώμα του είναι κόκκινο πορτοκαλάτο· εάν πολυκαιρίση πέρνει το χρώμα του σκοτεινότερο. Βρίσκεται σπανιωτάτα και κρυσταλλωμένο χάλκωμα με χρώμα εάν του χρυσαφιοῦ. Φτουράει περισσότερο από το μάλαμα και από το άσχημι, είναι δυνατότερο και από το μάλαμα και από το δουλεμένο σίδηρο, όθεν και όφελιμώτερο για την κατασκευή των κανονιών.

Με το χάλκωμα καπλατίζουν (carepare) τα καράβια για να τα φυλάξουν από το νερό και τα σκουλήκια. Είναι το σφαιριστότερο μέταλλο ύστερο από το μάλαμα και το άσχημι.

Μία βέργα από χάλκωμα, καπλατισμένη με ένα φύλλο από μάλαμα ή άσχημι, τραβιέται εύρμα ψιλότερο από της τρίχας του μαλλιού, και αυτό είναι το ψεύτικο χρυσό ή το άσημόσυρμα.

Χύνεται δυσκολώτερα από την πλάτινα και το σίδηρο. Σμίγεται με τα περισσότερα μέταλλα. Το σμίγουν με το μάλαμα και το άσχημι, όπου κόφτουν τ' άσπρα. Ένα δέκατο δέν αλλάζει το χρώμα του άσημιού, και σηκώνει το χρώμα του χρυσαφιοῦ.

Το μάλαμα και το άσχημι δουλεύονται καλλίτερα με το μίγμα του. Σμιγμένο με ζίγκον, κάνει το κίτρινο πάφιλα (lamiera o latia). Το μίγμα του πάφιλα με όλιγο στάγκο, καλάϊ, κάνει τον μπροῦτζο, το μέταλλο για τις καμπάνες έχει ένα τέταρτο καλάϊου.

Το χάλκωμα σμίγεται με δυσκολία με το διάργυρο όποτε τοῦτο είναι εις την φυσική του κατάσταση. Αν αναλυθῇ όμως μέσα σ' αυτό βουτισθῇ ένα κομμάτι χαλκωματένιο, το διάργυρο κατακαθίζει εύθως και σκεπάζει το λεπίδι μ' ένα φύλλο εάν άσχημι.

Η εύκολία που έχει το χάλκωμα, να σμίγεται με τ' άλλα μέταλλα, επροξένησε το Κορθηνομέταλλο, όπου οι παλαιοί είχαν σε τόσοση υπόληψη. Αυτό το μέταλλο είχε γένει από το τυχερό ανάκρωμα όλων των μετάλλων όπου βρίσκονταν εις την Κόρθο, όταν την εκατάκαυσαν οι Ρωμαίοι. Ο Πλίνιος, όμιλώντας για άγγεία όπου είχαν δουλευθῇ δύο αιώνας προτιμώτερά του με το αυτό μέταλλο, λέει πως έτιμιώνταν παράνω από μαλαματένια όχι μοναχά για την όμορφιά του μετάλλου, όσο για την τέχνη. Μόνο σ' εκείνα όπου φτιάχνουν την σήμερα ακολουθαί, που δέν ξέρει άνθρωπος ποιά είναι καταφρονητότερο ή δουλειά ή ὕλη.

Το χάλκωμα αποχτάει από τον νότιον άγέρα μία πράσινη σκούρια όπου όνομάζεται γιάρι.

Η νότια δίνει στο χάλκωμα μία πέτσα, εάν της έλῃας το χρώμα και πλιό δυνατή. Οι αρχαιολόγοι την μετρών γι' απόδειξη της αρχαιότητος των νομισμάτων. Οι Ιταλοί όμως έσοφίστηκαν να δίνουν αυτήν την πέτσα σε μονέδες όπου φτιάχνουν ατόιτους και τις πωλούν για παληές.

Όλα τα ξυνά αναλάν εύκολώτερα, δυσκολώτερα το χάλκωμα. Με το ξυνό του κρασιού δίνει το έμπορικό γιάρι ή χαλκάνθη (ver-

derame). Για να φκιαστῇ βάνουν τα τσαμπιά από τα σταφύλια όσο που ξυνίζουν, κι' απὲ βάνουν πλάκες χαλκωματένιες, οι όποιες σε όλιγες ήμέρες γιομίζουν από πράσινη σκούρια και όπου την ξιοῦν πολλές φορές.

Η άμμωνιακή αναλαί το χάλκωμα και κάνει το όμορφώτερο γαλάζιο χρώμα· αυτό το ιδίωμα της άμμωνιακής φανερώνει το χάλκωμα όπου βρίσκεται στα ὕγρα και στα χώματα. Παντού σχεδόν βρίσκονται μέταλλα από χάλκωμα μόνο δέν άχρείζουν τον κόπο να δουλευτοῦν. Το χάλκωμα βρίσκεται εις τρεις διαφορετικές τοποθεσίες. — Α'. Σε φλέβες στα πρωτογέννητα ὄρη, όπου ή θέσι τους είναι περισσότερο ή όλιγώτερο ὄρη. — Β'. Σε δευτερογέννητες στρώσεις (strato) από άρδουσία μαυροδερή τρύφτη όπου έχουν συχνά τόπους από θαλασσινά ζώα. — Γ'. Σε αποθήκες λασπωδικές ή άμμοδικές τριτογέννητες και όπου περιέχουν άπομεινάδια φυτών.

ΜΕΛΙΣΣΕΣ

Ένα κρηνί μπορεί να περιέχει μία μέλισσα θηλυκή όπου όνομάζεται μάννα. Από διακόσιες ως όκτακόσιες άκαμάτιδες, και δεκαπέντε ως δεκάξη χιλιάδες οὔδετερα, άργάτες, πολλές φορές και περισσότερα.

Πρώτη φροντίδα των μελισσών, όπου πρωτοπαίνουν εις ένα κρηνί, είναι να στουμπώνουν τις χαραματιές με μίαν ὕλη, όπου οι παλαιοί την όνόμαζαν πρόπολιν, αυτή είναι δυνατότερη και πλιό εύκολοδούλευτη από το κηρί. Μ' αυτή την ὕλη ακόμα σκεπάζουν τους στόλους, όπου βαστάν τις πῆτες, και κάποτε ντιοῦν ὅλο το έσωτερικό του κρηνιού.

Καθώς έμπουν στο κρηνί οι άργάτες, πηγαίνουν να συνάξουν τον κορνιαχτό από τα νήματα των άνθων για να φκιασουν τις πῆτες. Την άνοιξη δουλεύουν ὅλη την ήμέρα. Στις μεγάλες κάψες του καλοκαιριού μεσημεριάζουν.

Σαν σταθῇ ένα μέλισσι στο λουλούδι όπου χρειάζεται για να γιομίσῃ ὅλο του το χνουδι από κορνιαχτό, τότε τον μαζώνει απ' ὅλο του το κορμί με τα ποδάρια, τον κάνει δύο σφαιρίδια, τα όποια παίρνοντας άγάλια στα πιανά του ποδάρια τα κουβαλαί στο κρηνί. Όποτε κάμουν αρκετή έσοδεία απ' αυτόν τον κορνιαχτό φυλάν το περίσσιο στις κρηθήρες για την χρεία τους.

Η πῆτες είναι παρσλληλοφτιασμένες. ή μία επάνω στην άλλη και με δρόμους ανάμεσα. Κάθε πῆτα έχει δύο ὄψες σχηματισμένες από έξάγωνες κρηθήρες ταιριασμένες μία έναντια της άλλης.

ΘΑΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΓΙΟΛΕΙΨΑΝΑ (*)

...κάτι περισσότερο απ' ό,τι δείχνουν, όπου γνωρίζουν τό υποκείμενο, όπου νά μή κρένη ποτέ μ' άχαμνό τέλος, όπου θυμώνουν στο φανερό για άκακα λόγια τοῦ άλλου, και μέσα τους γελάν με όσους θαρροῦν άληθινόν τόν θυμόν τους, είναι όλότελα άσυμπάθητοι άφορμής, όπου είναι όχτροί της ανθρωπότητας, όπου με την προσωπίδα της υπόκρισης πλανών όσους τους πιστεύουν και κατατρέχουν όσους δέν τους συμφέρει νά μαρτυρῶν την άλήθειαν· τό άνέκδοτο, όπου θέλα φανερώσω, είναι ένα από τά πολλά παραδείγματα όπου μπόρηγα νά φέρω πρὸς βεβαίωσιν τοῦ λόγου μου.

Σέ μίαν συναναστροφήν ένα βράδυ, ένας από την συντροφιάν έρώτησε τη νοικοκυρά τοῦ σπιτιοῦ, πὼς ήταν από τό δόντι της· ή σπιτονοικοκυρά, κοιτάζοντας τόν γιατρόν της, όπου ήταν παρών, άποκρίθηκε πὼς δέν ήμπορεσε νά βρῇ από κανένα γιατρικό θεραπείαν και πὼς ὡς τό ὕστερο την εγιάτρεψε ο άγιος Άντύπας· γιατί, ότι έγγιξε με τό δόντι τοῦ αγίου τό πονεμένο της, της έδιάβηκε εύθὺς ο πόνος.

Ένας κάποιος φιλάληθος, τιμημένος και γνωρισμένος για έναρετος, έρώτησε δίχως έργο, άνίσως και τό δόντι τοῦ Άντύπα, ήταν άληθινά τοῦ αγίου· πρέπει νά ήταν τοῦ αγίου, άποκρίθηκε ο γιατρός, άλλῶς δέν έθαμματούργαγε.

— Γένονται και ψεύτικα άγιολείψανα ; έίπεν ένας πατεράγιος, όπου εύρίσκονταν σε ταύτην την συντροφιάν με τό μοῦτρο κρεμασμένο.

— Έχω άκούσει, έίπε ο φιλάληθος, πὼς ένας πλού-

σιος μιá φορά, όπου τόν πόνηγαν συχνά τά δόντια κι' όπου συχνά είχε βρῇ την γιατρείαν του από τά δόντια τοῦ αγίου Άντύπα, ήθέλησε από εύλάβειάν του νά ξοδέψη και νά συνάξη όλα τά δόντια τοῦ αγίου, όπου νά βρίσκωνταν, και πὼς έσύναξε τόσα πολλά, όπου δέν μπόρηγε νά καταλάβη σάν τι λογῆς στόμα νά είχε αὐτός ο άγιος, που χώραγε τόσο πλήθος δοντιῶν και σε τι τοῦ χρησίμευαν.

Ο πατεράγιος σάν νά ήκουσεν καμμίαν τρομεράν βλαστημίαν έίπε τά μύρια για τόν άκακον λόγον τοῦ φιλάληθου· τελειώνοντας την όμιλίαν του, πὼς ο θεός θέλα άφανίση τόν κόσμον, γιατί οί άπιστοι κι' οί άθεοι δέν έχουν εύλάβειαν στα θαυματουργά άγιολείψανα.

Τότε ο φιλάληθος, γυρίζοντας πρὸς τόν πατεράγιο τοῦ λέγει : δέ μοῦ λές, δέσποτά μου, τι έχουν νά κάμουν οί άθεοι και οί άπιστοι με τά θάμματα όπου κάνουν τά άγιολείψανα ; Ποιανούς όνομάζεις πὼς άθεος δέν είναι κανένας στόν κόσμο, άφορμής όπου όλοι πιστεύουν ένα θεόν, κι' ὅς τόν πιστεύουν διαφορετικά ένας τόν άλλον, ξερείς, πὼς δέν μπορείς νά όνομάσης άπιστον έναν, όπου δέν πιστεύει τά άγιολείψανα ;

Άκούτε βλαστημίες ! άκούτε εύλογημένοι χριστιανοί ! φωνάζει κοπανιά ο πατεράγιος, και κάνει νά σηκωθῇ για νά φύγη. Άμ άφουκράσουμε πρώτα, πατεράγιέ μου, τοῦ λέγει ο φιλάληθος, κιαπέ κρίνε· μήν άποφασίζεις προμιοῦ άκούσης τό λόγο μου ! και τόν κάνει και κάθεται. Ένας άνθρωπος, πατεράγιέ μου, τοῦ λέγει ο φιλάληθος, όπου δέν έχει εύλάβεια στ' άγιολείψανα, έπειδή δέν τά πιστεύει, αὐτός δέν είναι σωστός χριστιανός· μόνε δέν μπορείς από ταῦτο νά τόν όνομάσης κι' άπιστον. Αὐτός, άπ' όποιαν θρησκείαν κι' αν είναι, θέλα πιστεύει όρθά σάν και την άγιωσύνην σου, μόν' ὡστόσο κάτι πιστεύει, κι' έναν όπου πιστεύει ρωμαίικα, μοῦ φαίνεται, δέν τόν λέν άπιστο. Τώρα σε παρακαλῶ, νά μοῦ είπῆς, αν ήταν δικαιο νά φωνάζης, πὼς ο κόσμος θέλα καταποντιστῇ άφορμής, όπου οί άθεοι κι' άπιστοι δέν εύλαβοῦνται τά θαυματουργά άγιολείψανα. Άν ήταν νά καταποντισθῇ ο κόσμος από ταῦτα, όπου όρίζεις ή άγιωσύνη σου, σε βεβαιώνω πὼς θέλα ήταν από πολλῆς άφανισμένος· γιατί όρθόδοξοι κι' άληθινοί χριστιανοί, όπου νά πιστεύουν τά άγιολείψανα είναι πάρα όλίγοι κι' όλες οί άλλες φυλές της οίκουμένης δέν τά πιστεύουν, μήτε τά ξερουν κι' είναι εκείνοι όπου κατá τόν λόγον σου πρέπει νά λογιόυνται άθεοι και άπιστοι.

(*) Τό κείμενο δέν διεσώθη όλόκληρο. Η αρχή του, άποτελούμένη από 19 μικροσκοπικά φύλλα, έχάθη δυστυχώς.

Βολετό ωστόσο κι' αναμμένος από θεϊκόν ζήλον ἀντίς νά εἰπῇς πῶς ὁ θεός θέλα καταποντίσῃ τόν κόσμον ἀφορμῆς, ὅπου οἱ χριστιανοί δέν δείχνουν εὐλάβειαν στά ἁγιολεῖψανα, εἶπες ἄλλο γι' ἄλλο. Μόνε κι' αὐτό νά εἶχες εἰπῇ, πατερὰγιέ μου, πάλι δέν ἦταν σωστό, ἀνίσως νά ὑποθέσωμε κι' ἀντίς νά ρωτήσω γιά τὸ δόντι τοῦ ἁγίου Ἀντύπα ἂν ἦταν ἀληθινὰ δικό του ἢ ὄχι, ἐρώταγα γιά τὴν ἁγιωσύνη σου, ἂν εἶσαι ὁ τάδες ἢ ὄχι, θέλα εἶχες τάχα δίκαιο νά ὑποπτεύῃς, πῶς δέν πιστεύω νά εἶσαι ὁ ἴδιος ἢ ἄλλος τάδες ; Πῶς εἶναι ἁγιολεῖψανα πατερὰγιέ μου, δέν χρειάζεται μαρτυριά, ὅλοι τὸ ξέρουν πῶς τ' ἁγιολεῖψανα θαυματουργοῦν, ὅλοι οἱ καλοὶ χριστιανοὶ ἔχουν χρέος νά τὸ πιστέψουν, μόνε πῶς δέν εἶναι κι' ἀνάμεσα πολλά, ὅπου δέν εἶναι ἄλλο ἀπὸ κόκκαλα κοινῶν ἀνθρώπων αὐτὸ δέν μπορεῖ νά τὸ ἀρνηθῇ καένας.

Δόντι τοῦ ἁγίου Ἀντύπα ὅπουθε νά γυρίσῃ ὁ ἀνθρώπος καὶ νά γυρέψῃ, βρίσκει.

Δέν μοῦ λές, πατερὰγιέ μου, στὸ Θεό σου, ἐμέτρησες ποτὲ τὰ δόντια σου, γιά νά ἰδῇς πῶς δέν ἔχομε πλειότερα ἀπὸ τριάντα δύο ἢ τριάντα τέσσερα ; Μήπως οἱ ἅγιοι θέλα ἔχουν παρὰ πάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ; Κάρες, πατερὰγιέ μου, διπλές καὶ τριδιπλές τοῦ ἴδιου ἁγίου ἔχουν φανῇ σὲ πολλώτατα μέρη· ὅ,τι ἁγιολεῖψανα ν' ἀρθῇ ἐνοῦ στήν ὄρεξι, φτάνει νά δώκῃ λόγον κανενοῦ πατερὰγιου καὶ τὰ ἀπολαμβαίνει μὲ μιᾶς. Τὰ μαρτυρημένα ἁγιολεῖψανα εἶναι πάρα ὀλίγα, τῶν ἀποδέλοιπων, ὅπου εἶναι ἀμέτρητα, δέν μοῦ φαίνεται ἀσυγχώριτο νά μὴ τοὺς ἔχουν ὁ κόσμος καμμίαν ὑπόληψιν.

Ὁ πατερὰγιος ἤθελε νά κρίνῃ, μόνε ὁ φιλάληθος ἀποκόβοντάς του εὐθύς μὴ κάνῃ τὸν κόπον ν' ἀποκριθῇ, τοῦ λέει : Ἀπεικάζω, πῶς δέν εἶναι παράξενο νά ξεπέσῃ κανένας κακότροπος στήν ἀμαρτία νά γελάσῃ πολλοὺς χριστιανοὺς μ' ἁγιολεῖψανα, ὅπου δέν ἦταν ἀληθινὰ καὶ πῶς δέν πρέπει νά κατακρένωμε τὸν ἄλλον, ἀφορμῆς ὅπου ἔχει τὸν κριτὴν τοῦ ὁ καθένας, κι' ἄς ἔχει στήν ψυχὴν τοῦ ὅ,τι κάνει. Ἄς τᾶχουν στήν ψυχὴν τους, λέω καὶ ἐγὼ πατερὰγιέ μου, ὅ,τι κάνουν οἱ τέτοιοι. Ἐγὼ δέν ἔχω σκοπὸν νά κατακρίνω κανέναν διαφεντεύων τοῦ λόγου μου, ὅπου μ' ὀνόμασες ἄθεον κι' ἀπιστον, ἐπειδὴ κι' ἐρώτησα, ἂν τὸ δόντι τῆς κυρᾶς ἦταν ἀληθινὰ δικό του.

Ὡς τόσο συμπάθησέ με νά σοῦ εἰπῶ πῶς εἶναι πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι, ὅπου ὁμοιάζουν αὐτουνό τοῦ κακότροπου, ὅπου εἶπαμαν. Καὶ μοῦ κακοφαίνεται ὅπου μὲ ὅλην τὴν φυσικὴν τους πονηρίαν φέρονται τόσο ἀστόχαστα ἀπὸ

ἀμάθειάν τους, ἐξ αἰτίας ὅπου εἶναι ἀγράμματοι, ὅπου φανερώνονται ἀπατοὶ τους οἱ προκομμένοι τοῦ γένους, πάτερὰγιέ μου καὶ νά καταλάβουν κἀνα παράστρατο, τὸ συγχωρᾶν· οἱ δὲ ἀμαθεῖς, ὅπου εἶναι ὅλος ὁ λαός, σὰν δοκηθοῦν πῶς ἐγελάστηκαν σ' ἓνα καὶ σὲ δύο δέν ἔχουν πλιὸ κρατημοὺς καὶ τότες ἢ ὑστερνὴ πλάνη γίνεται χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Ἐγὼ μ' ὅλον τοῦτο δέν θέλω νά πιστέψω πῶς ὅσα φέρουν γύρα μ' ἁγιολεῖψανα, νά τὸ κάνουν ἀπὸ κακίαν τους, ὅπου δέν εἶναι μαρτυρημένα. Ἀγαπάω νά στοχασθῶ καλλίτερα πῶς ἀναγκάζονται σὲ τοῦτο ἀπὸ χρεῖαν τους, ἢ ἀπὸ χρεῖαν τοῦ μαναστηριοῦ τους ἢ τέλος πάντων γιὰτὶ στοχάζονται, πῶς φτάνει ἡ πίστι τῶν εὐλαβητικῶν χριστιανῶν ν' ἀποδείξῃ θαυματουργὰ κι' ἐκεῖνα, ὅπου δέν εἶναι σωστά ἁγιολεῖψανα· τώρα, ὅσο ὅπου δείχνουν στὰ κουτιά τους ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου εἶχαν οἱ ἅγιοι στὰ ζῶντα τους ἢ ἀληθινὰ εἶναι ἢ ὄχι, δέν παραζημιώνει μόνε αὐτὰ καυχιοῦνται νάχουν κι' ἐκεῖνα, ὅπου δέν γένεται νάχουν κι' ὅπου δέν βρίσκονται μήτε στὴ γῇ μήτε στὰ οὐράνια.

Ποῖα εἶναι αὐτά, ὅπου δέν βρίσκονται μήτε στὴ γῇ, μήτε στὸν οὐρανὸ τὰ ἁγιολεῖψανα; ἐφώναξε ἀγριωμένος ὁ πατερὰγιος. "Ὁχι τ' ἀληθινὰ ἁγιολεῖψανα, πατερὰγιέ μου, ἀποκριθῆκεν ὁ φιλάληθος, μόν' ἐκεῖνα, ὅπου σοφίζονται ἄκοπα οἱ εὐλογημένοι, πατερὰγιέ, ἀπὸ καλὴν τους προαίρεσιν καὶ τῶκαμαν καινούριαν νομὴν, ποιὸς νά λέγῃ τὰ παραξενώτερα. Σὰν τὰ κόκκαλα τοῦ προφήτη Ἡλία νά εἰποῦμε, ὅπου ξέρεις κι' ἡ ἁγιωσύνη σου, πῶς αὐτός ὁ προφήτης ἔχει ἀρπαχτὴ ὀλοζώντανος στὰ οὐράνια ἀπὸ τὸ πύρινο ἀμάξι κι' εἶναι ἀδύνατο νά βρεθοῦν κόκκαλά του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, κι' ὅπου ἓνας πατερὰγιος, μ' ὅλον τοῦτο, ὅπου φαίνεται νά μὴν εἶχε διαβάσει τὴν Παλαιάν, τὰ εἶχε στὸ κουτί του, ὁ καλότυχος, κι' ἁγιασε τοὺς γουργάρους στὰ μέρη τῆς Φιλιππιάς καὶ Παζαρζικιοῦ. Σὰν τὸ φτερό τοῦ Ταξιάρχῃ, ὅπου τῶχε ἄλλος πατερὰγιος, κι' ἔκανε θάμμα στὸ πουργί του μὲ ταῦτο. Σὰν τὸ δοξάρι τοῦ ἴδιου ὅπου τῶχουν στὸ μαναστήρι τους στὸν Μωρέαν σιμὰ στὰ Καλάβρυτα. Σὰν τὰ φτερά τοῦ Προδρόμου ὅπου ποτὲ του δέν εἶχεν, καὶ τᾶχουν στὸ μαναστήρι τῆς Νάουσας.

Σὰν τὸ πουκάμισο τῆς Παναγίας, ὅπου τὸ εἶχε ἓνας χρυσὸς πατερὰγιος, καὶ ἐμάζωνε στήν Λειβαδιάν καὶ στὸ Ἄργος μαργαριτάρια ἀπὸ τίς εὐλαβητικὲς γυναικοῦλες γιά νά τῆς τὸ κεντίσῃ, σὰν τὸ χρυσοκέντητο βρακοζῶνι τῆς ἴδιας, ὅπου τὸ ἐπῆγαν στὸ νησί τῆς Νύδρας. Σὰν τ' ἀπό-

κρυφα τοῦ Χριστοῦ, ὁποῦ βάσταγε ἐκεῖνος ὁ ἀγγελικὸς αἰγούμενος, κι' ἀγιαζε μὲ ταῦτα τίς στεῖρες τάζοντάς τους ἀρσενικά παιδιά. Σὰν τὸ κολοκύθι ὁποῦ ἔπινε ὁ Χριστὸς κρασί καὶ τῶχαν στὸ Τζιανούς Μοναστήρι τῆς Σαλονίκης. Σὰν τὸ τομάρι τῆς ἀγίας Τριάδας, ὁποῦ ἕνας θεϊκῶτατος πατεράγιος τῶσερνε στὰ χωριά καὶ χῶρες τῆς Λάρσας, ἀγιαζοντας καὶ εὐλογώντας γιὰ νὰ τὸ γεμίση φλωράκια κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ἐδῶ οἱ γυναῖκες ἀρχίνησαν νὰ κάνουν τὸν σταυρόν τους κι' οἱ ἄνδρες νὰ χαμογελᾶν.

Ὁ πατεράγιος, φωνάζοντας: βλαστημιές! Ἀθεῖτες! ἐσηκώθηκε νὰ φύγη, μόν' ὁ φιλάληθος πιάνοντάς τον ἀπὸ τὸ χέρι, κάθου, τοῦ λέγει, καὶ φεύγω ἐγὼ γιὰ νὰ μὴ σκανταλιζεῖται ἡ ἀγιωσύνη σου. Σοῦ λέγω ὥστόσο μὲ θάρρος καὶ μυστικά, πῶς σὲ καμπόσα τὸ ξεφράναταν μὲ τὴν ὁλότην, καὶ παρατραβώντας τὸ σχοινὶ θέλα τὸ κόψετε. Καλοξημέρωμα, πάτερ' ἀγιέ μου.

Η ΑΜΑΡΤΙΑ

Οἱ ἁμαρτίες μας εἶν' ἐκεῖνες, ὁποῦ μᾶς παιδεύουν· εἶναι κοινότατος λόγος, ὁποῦ τὸ ἔχουν ὅλοι στὸ στόμα, ὅποτε τοὺς συνέβη κανένα ἐνάντιον· δὲν γίνεται ὥστόσο φιλοσοφικώτερη γνώμη ἀπὸ ταύτην.

Ἄμαρτία θέλα εἶπῃ σφάλμα, κι' ὅποιος σφάλλει, παιδεύεται, ἀφορμῆς ὁποῦ δὲν πιτυχαίνει τὸν σκοπὸν του, κι' ἀντὶς ν' ἀπολάβῃ τὸ καλὸ ὁποῦ ἐλπίζει, βρίσκει κακό· ἕνας ὁποῦ παρατρώγει καὶ παραπίνει κάνει ἁμαρτίαν; βέβαια! Ὅποιος κάνει τὸ σφάλμα καὶ δὲν μετράει τὴν δύναμι τοῦ στομαχοῦ του μὲ τὴν ποσότητα τοῦ φαγιοῦ καὶ τοῦ πιτοῦ, ὅσο τὸ φορτώνει, κακοστομαχιάζει κι' ἀρρωσταίει. Παιδεύεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν τῆς λιχουδιᾶς. Ἡ χρεια ὁποῦ ἔχομε νὰ τρῶμε καὶ νὰ πίνωμε, προέρχεται ἀπὸ ἄλλην μιὰν χρεῖαν, νὰ βάνωμε στὸν τόπον μὲ τὴν θροφήν ὅσο χάνομε κάθε μέρα ἀπὸ τὸ κορμί μας, καὶ ὅσο χρειάζεται γιὰ τὴν καθημερινὴν αὕξησίν του. Πρέπει λοιπὸν νὰ γιομίζωμε τὸ στομάχι μας τὸ ἀρκετό του, ἂν θέλωμε νὰ εἴμαστε γεροί· σὰν παραστρατήσωμεν ἀρρωστοῦμε.

Ὁπραμματευτής, ὁποῦ ἀγοράζει ἀκριβώτερα ἀπ' ὅτι μπορεῖ νὰ πουλήσῃ, δυστυχαίει.

Ὁ διαβάτης, ὁποῦ ἀπερνάει ἀστόχαστα δίχως νὰ ξετάξῃ γιὰ τὸν δρόμον, κακοπαθαίνει.

Ὁ τεχνίτης, ὁποῦ μπορεῖ καὶ δὲν θέλει νὰ δουλέψῃ ὅσο τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσῃ καλά, ταλαιπωριέται.

Ὅποιος πηδάει σὲ σάπια σανίδα, γκρεμίζεται.

Ὅλα τὰ σφάλματα, ὁποῦ κάνουν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἁμαρτίες ὁποῦ τοὺς παιδεύουν.

Ἐκεῖνοι, ὁποῦ εὐρίσκουν διαφορὰν ἀπὸ σφάλματα σὲ ἁμαρτίαν καὶ στοχάζονται τὴν ἁμαρτίαν κατὶ ἄλλο, ὁποῦ κι' αὐτοὶ δὲν ἠξεύρουν τί εἶναι, ἢ δὲν γνωρίζουν τὸ σωστὸ ἀπὸ τὸ λάθος τους ἢ καμώνονται νὰ μὴ τὸ γνωρίζουν. Ὅπως κι' ἂν εἶναι, ἡ μεγαλύτερη ἁμαρτία ἐκείνων ὁποῦ λαθεύονται, καὶ ξέρουν ὥστόσο πῶς ἁμαρταίνουν, εἶναι νὰ μὴ τραβᾶν χέρι ἀπὸ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν, καρ-

τερώντας την διόρθωσιν τους από τὸν ἄερα, κι' ἡ μεγαλύτερη κακία ἐκείνων ὅπου καμώνονται, εἶναι νὰ πεύτουν στὴν θανάσιμην ἁμαρτία νὰ κρατᾶν τοὺς ἄλλους στὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας γιὰ τοὺς σκοποὺς τους.

Ἡ ἁμαρτία λοιπὸν ἀπὸ ἓνα μέρος, κι' ἡ πονηριὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐκατήντησαν τὸν ἄνθρωπον νὰ στοχάζεται, πῶς ὁ Θεὸς πρέπει νὰ τὸν γνιοιάζεται καὶ στίς παραμικρότερες χρεῖες τοῦ ἀπὸ τὴν ὥραν ὅπου ἐγεννήθη, ὡς τὴν ὥραν ὅπου θὰ πεθάνῃ· δὲν γένηται στὸν κόσμον κανένα πρᾶγμα δίχως τὴν δύναμι τοῦ Θεοῦ μόν' ἔβαλε μίαν φορὰν ἐκείνους τοὺς ἀσάλευτους νόμους, ὅπου ἡ σοφία τοῦ ἠθέλησε καὶ ἡ φύσις κυβερνιέται.

Εἶναι ἄξιος ἓνας ὠρολογᾶς νὰ κουρδίση τὴν ὥραν ὅπου φτιάνει γιὰ εἰκοσιτέσσαρες ὥρες, γιὰ μῆνα, γιὰ χρόνον, καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἦταν ἄξιος νὰ κουρδίση τὸν κόσμον γιὰ πάντα;

Γιὰ τοῦτο μᾶς δόθηκαν οἱ αἵσθησες καὶ τὸ λογικόν, γιὰ νὰ οἰκονομᾶμε τίς χρεῖες μας δίχως νὰ καρτερᾶμε ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐκεῖνα, ὅπου μᾶς ἔκαμε ἄξιους νὰ τὰ ἀπολαβαίνουμε ἀπὸ τίς δυνάμεις μας, ὅπου κι' αὐτὲς εἶναι χάρισμα δικό του. Ὅποιος τὰ καρτεράει ὅλα ἀπὸ τὸν Θεὸν παθαίνει σὰν ἐκείνον τοῦ μύθου.

Ἐνας ὅπου φαίνεται νὰ μὴν ἐπαγαγάπαγε τὴ δουλειά, διαβαίνοντας ἀπὸ μιὰ ἐρημιά, εἶδεν ἓνα κόρακα ὅπου ἔθρεφε ἓνα κουκόπουλο, ὅπου θέλα εἶχε πέση ἀπὸ τὴν φωλεά του, καὶ ἐκάθονταν ἐπάνω σὲ μιὰ πέτρα ἐνοῦ γκρεμοῦ· ἔσταμάτησε πολλὴν ὥραν παρατηρώντας καὶ λέγοντας μέσα του: κοίταξε πῶς ἡ θεία πρόνοια τὰ οἰκονομαίει ὅλα, καὶ ὁ μάταιος ἄνθρωπος ἀγωνίζεται ἄκοπα μέσα στίς φροντίδες γιὰ νὰ ζήσει! Ἀπ' ἐκείνην τὴν στιγμήν τὸ βολήθηκε λοιπὸν νὰ μὴ μεταγνοιασθῇ γιὰ τὸ καθημερινό του ψωμί, μόνε νὰ ἡσυχάσῃ σ' ἓνα μέρος, θαρρώντας πῶς ὁ Θεός, ὅπου ἔπερνε τὴν ἔγνοιαν νὰ στείλῃ καθημέρα τὴν χρειαζούμενην τροφὴν στὸ πουλί τοῦ κούκου, θέλα τὴν ἔπερνε καὶ αὐτοῦνοῦ μὲ πλιότερο δίκαιο ἀφορμῆς, ὅπου ὄντας ἄνθρωπος ἦταν καὶ κάτι ἄνωτερος ἀπὸ ἓνα πουλί. Ἐτεντώθηκε λοιπὸν σ' ἓνα μέρος καρτερώντας νὰ τοῦ φέρῃ τὸ ἀναγκαῖον κᾶνας κόρακας. Ὑστερὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες, ὅπου κόντευε νὰ πεθάνῃ τῆς πελῖνας καὶ τῆς δίψας, ἤκουσε μιὰ φωνήν, ὅπου τοῦ εἶπε: Μὴ καρτερᾶς νὰ σὲ θρέψω· σ' ἔκαμα ἄνθρωπο μὲ αἵσθησες καὶ λογικόν, καὶ σὲ στόλισα μὲ τόσα χαρίσματα γιὰ νὰ ξέρῃς νὰ ζῇς καλύτερα ἀπ' ἐκεῖνα ὅπου εἶναι πο-

λὺ κατώτερα ἀπὸ ἐσένα καὶ πάλι βρίσκουν τὴν τροφὴν ὅπου τοὺς χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσουν.

Στὴ σκάλα τῆς ἀρετῆς καθὼς καὶ τῆς κακίας, κανένας ἄνθρωπος δὲν ἐπάτησε τὸ κορφινὸ σκαλίδι, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερο κακοί. Κι' οἱ ἐνάρετοι σὲ πολλὰ μποροῦν νὰ εἶναι κακοί, κι' οἱ κακοὶ νὰ εἶναι σὲ πολλὰ ἐνάρετοι. Τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου εἶναι λογιστὰ καὶ πολλὰ· ἓνας δὲν τᾶχει ὅλα, μήτε τοῦ λείπουν ὅλα.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φιλότιμος, φιλελεύθερος, φιλόζωος, φιλήδονος· ὅλα τοῦ εἶναι συγχωρημένα ἀπὸ τὴν ἀρετὴ φτάνει στὴν πρᾶξι ὅλων αὐτοῦνων τῶν παθῶν νὰ ὀδηγῇ τὴ δικαιοσύνη. Ὁ δίκαιος σ' ὅλα τὰ πάθη, σὰν ἄνθρωπος, εἶναι ἐνάρετος.

Γνώρισε τοῦ λόγου σου, θέλα εἰποῦν ἀκόμα, ἄνθρωπος δὲν ἔχεις περισσότερον ἀπὸ πέντε αἰσθήσεις, γιὰ νὰ νοιώσῃς ὅλα ἐκεῖνα ὅπου σὲ περικυκλώνουν κι' ἓνα νοῦ γιὰ νὰ καταλάβῃ ὡς ἓνα μέτρο ἐκεῖνα ὅπου αὐτὲς αἱ αἵσθησες σοῦ δείχνουν. Δὲν εἶσαι παντοδύναμος μήτε στὰ ἔργα σου, μήτε στοὺς στοχασμοὺς σου.

Μὴ γυρεύῃς νὰ μάθῃς πῶς εὐρέθηκαν ὅσα δὲ νοιώθεις, ἐπειδὴ καὶ χαλεύεις ἐκεῖνο, ὅπου δὲν εἶναι τῆς δυνάμεις σου ξέταζε καλὰ τοῦ λόγου σου καὶ βρίσκεις πῶς εἶναι ἀδύναμος ἀμέτρητα ἀπὸ τί φαντάζεσαι, γνώρισε ἀπὸ τὴν ἀδυναμία σου νὰ νοιώσῃς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αἰτία τῆς πλάνης μιὰ δύναμι, ὅπου δὲν εἶσαι ἐκεῖνη.

Φώτισε τὸ νοῦ σου μὲ τὴν μάθησιν ἀπὸ τ' ἐκεῖνες τίς ἐπιστῆμες καὶ τέχνες, ὅπου μποροῦν νὰ συνεργήσουν γιὰ νὰ ζήσης εὐτυχισμένος. Ἡ πολυμαθία ὅπου δὲν φέρει κᾶνα διάφορο στίς χρεῖες τῆς καλῆς ζωῆς εἶναι τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη ἐνοῦ ἄκαρπου δένδρου. Ὁ πολυμαθὴς ὅπου δὲν ὠφελεῖ τοὺς ὅμοιους του, εἶναι ἓνα ποτάμι ὅπου δὲν ξεδιψᾷ κανέναν.

Οἱ κατὰ καιροὺς μεγάλοι φιλοσόφοι νὰ ξέπεσαν τάχα στὸ μεγάλο λάθος νὰ μὴ γνωρίζουν λόγο τους! Φαίνεται νὰ τὸ ἔπαθαν σὰν ἄνθρωποι κυριευμένοι ἀπὸ τὴ μεγάλη φιλοτιμία τους καὶ σὰν ἄνθρωποι εἶναι καὶ ἀξιοσυμπάθητοι.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν πληροφοριέται, χάρις γιὰ τ' ἐκεῖνα ὅπου νοιώθει μὲ τίς αἵσθησές του ἢ γιὰ ὅσα εἶναι ἀνάλογα μὲ τ' ἐκεῖνα, ὅπου ἡ αἵσθησὶς τοῦ ἔχουν ἀποδείξῃ γιὰ βέβαια. Τώρα δὲ μοῦ χωράει ἡ γνώσις πῶς ὁ Ἐπικουρος ἡμπόρησε νὰ βεβαιωθῇ καὶ ν' ἀποδείξῃ σὲ ὅλους τὰ ἄτομα, ὅπου μὲ καμμιά αἵσθησί μας δὲν γένε-

ται νὰ τὰ νοιώσωμε καὶ ὅπου δὲν ἔχομε ἓνα αἰσθητὸ ἀνάλογο μὲ ταῦτα. Πῶς αὐτὰ τὰ ἄτομα δίχως νάχουν τὴν δύναμη ν' ἀνακατωθοῦν, ἀνακατώθηκαν κατὰ συμβεβηκό, ὅπου δὲν φανερώνει τίποτε καὶ ἔκαμαν μὲ τὸ τυχερὸ ἀνακάτωμά τους τόσα πλάσματα καὶ ξεχωριστὰ τὰ λογικά, δίχως νάχουν αὐτὰ τὰ ἄτομα κανένα λογικὸ ὁμπρήτερα.

Μπορεῖ τάχα νὰ γένῃ μεγαλύτερο παπαλόγημα ἀπὸ ταῦτο κι' ἀπὸ ὅσα εἶπαν, ὅσοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ χαλινώσουν τὴν περιέργειαν τοῦ νοῦ τους καὶ τὴν πλάνη τῆς φαντασίας τους ;

"Αν ἦταν δίκαιο νὰ μὴ δεχόμεστε ἄλλο ἀπὸ τ' ἐκεῖνα, ὅπου μᾶς δείχνουν ἢ αἰσθησες, πῶς νὰ πληροφορηθοῦμε κατόπτι γιὰ τὴν θεότητα, ὅπου δὲν εἶναι τρόπος νὰ τὴν νοιώσωμεν; Εἶναι πολλὰ ὅπου δὲν εἶναι αἰσθητὰ ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἠμποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε τ' ἀποτελέσματά τους.

Βάνω ἓνα ἀγγεῖο μὲ νερὸ καυτὸ ἐπάνω στὴ φωτιά καὶ σὲ καμπόσο βουτᾶω τὸ δάχτυλό μου, καὶ νοιώθω τὸ νερὸ ζεστό. Μπορῶ νὰ μὴν ἀποδώσω τὴν αἴσθησι τῆς ζέστας ὅπου ἀπόχτησε τὸ νερὸ, στὴ δύναμι τῆς φωτιάς; Γνωρίζω τὴν ὑπαρξί τῆς ζέστας ἢ τῆς φωτιάς ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμά της στὴ διαφορετικὴ κρᾶσι, ὅπου ἔδωκε τοῦ νεροῦ.

Γλέπω τὸ σίδερο, ὅπου μπόρηγε νὰ ἀπομεῖνῃ ὁλοκαίρης ἀκίνητο στὸν τόπο ὅπου βρέθηκε, νὰ κινᾶται πρὸς τὸ μαγνήτη του, ὅπου τοῦ ἀποθένω σιμὰ καὶ νὰ κολλιέται μαζί του. Τὸ νόστιμο εἶναι ὅπου στὸ νερὸ ἔνοιωθα τὴν ζέστα ὅπου τοῦ ἔδωκε ἢ φωτιά καὶ στὸ σίδηρο, ὅπου τραβιέται ἀπὸ τὸ μαγνήτη, δὲν νοιώθω ἄλλο, ἀπὸ τὸ ἄλλασμα τοῦ τόπου ὅπου ἔκαμε. Σὲ ταῦτο τὸ φαινόμενο μπορῶ νὰ νοιώσω μιὰ αἰτία ἢ μιὰ δύναμι ὅπου τὸ προξένησε.

"Ἡ ἴδιες μας αἰσθησες λοιπὸν, μᾶς ἀποδείχνουν τὴν ἀνάγκη μιᾶς δυνάμεως σ' ὅλα τὰ φαινόμενα ὅπου νοιώθουμε. Καὶ ἀπὸ τίς ἴδιες μας αἰσθησες γνωρίζουμε τὴ δύναμι ὅλης τῆς πλάσης, ὅπου εἶναι ὁ Θεός.

Μόνε πόσο εἶναι ἀνόητοι οἱ περήφανοι στοχασμοὶ ἐκείνων ὅπου φαντάζονται μὲ ποῖον τρόπον καὶ μὲ τί τέλος ἐπροξενήθηκαν ἀπὸ ταύτη τὴ δύναμι τὰ πάντα. Πόσο βλασφημῶν νὰ τῆς ἀποδίνουν ἐπίθετα ἀνάλογα τῶν ἀνθρώπων. Πόσο συλλογιῶνται ἀτοπώτερα καὶ ἀπὸ τὰ μωρὰ παιδιὰ, ἅντα βάνουν νὰ τὴν ξετάξουν καὶ νὰ δίνουν τὸν ὁρισμὸν τους.

"Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ δὲ γνωρίζει ἄλλο ἀφορμῆς ὅπου δὲ νοιώθει ἄλλο ἀπὸ καμπόσα μέρη τους

καὶ καμπόσες ἀπὸ τίς ἀφορμὲς ὅπου ἔχουν μὲ ἄλλα, καὶ μὲ λόγου του. Δὲ γνωρίζει λοιπὸν τ' ἀντικείμενα παρὰ κατὰ τὴ δύναμί του καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς δώκῃ παρὰ ἓναν ὁρισμὸν κατὰ τὸν τρόπον ὅπου ἔχει νὰ τὰ νοιώσῃ, ἓναν ὁρισμὸ ἀνέσωστον. Τί ὁρισμὸ λοιπὸν νὰ δώκωμε τῆς θεότητας; "Ὅχι ἄλλον ἀπὸ τοῦτον βέβαια· εἶναι μιὰ δύναμι αἰτία τῶν ὄλων. Τ' ἀποδέλοιπα εἶναι ὑπόθεσες δίχως κανένα θεμέλιο.

Τὴν ἴδια γνώμη πρέπει νὰ ἔχωμε γιὰ ὅσες δυνάμεις ἢ αἰτίες δὲν γνωρίζουμε, παρὰ ἀπὸ τ' ἀποτελέσματά τους. "Ἡ μεγαλύτερη φιλοσοφικὴ ἀνοησία εἶναι νὰ μὴ δέχομεστε φανερώτατα φαινόμενα, ἐπειδὴ καὶ δὲ φτάνομε νὰ γνωρίσωμε τὴν ἀφορμὴ τους ἔπρεπε νὰ μὴ δέχομεστε γιὰ σωστὴ καὶ τὴν ὁρεξί ὅπου νοιώθωμε γιὰ φαῖ ἅντα πεινάμε, γιὰτὶ δὲν ξέρωμε νὰ ξηγήσωμε μὲ ποῖον τρόπο γένεται στὸ στομάχι μας ἢ αἰσθησι τῆς πείνας.

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

Ποῦθε ἀπέρασαν οἱ ἄνθρωποι, ποῦ ἐπρωτοκατοίκησαν τὴν Ἀμερικὴ ; Εἶπαν καθένας τὴν γνώμην του μὲ ἐπιχειρήματα, ὅπου τέλος πάντων δὲν ἀπόδειξαν καμμίαν ἀλήθειαν. Δὲν ἤξερομε ἀκόμα ἂν ὁ παλαιὸς κόσμος εἶναι μὲ τὸν καινούργιον πρὸς τὰ βόρεια μέρη, μόνε καὶ ἂν συγκρατιέται πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη, οἱ αἰώνιοι πάγοι, ποῦ τὰ ἐσκέπαζαν, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ἐπροξένησαν ἀνίκητο ἐμπόδιο σ' ἐκείνους, ὅπου ἠθέλησαν νὰ πρωτοπεράσουν· πῶς λοιπὸν εὐρέθηκαν ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι ; Μερικοὶ ἔκοβαν αὐτὸν τὸν Γόρδιον κοῦμπον, ἀποφασίζοντας πῶς ὁ Θεός, ὅπου ἔβαλε τὰ φυτὰ καὶ τ' ἄλλα ζῶα στὴν Ἀμερικὴ, δίχως νὰ τὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν παλαιὸ κόσμον, ἠμπόρησε νὰ λάβῃ καὶ τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν ἴδιον τρόπον· αὐτὴ ἡ γνώμη μπορεῖ νὰ εἶναι ὀρθότατη, μόνε δὲ μὲ καταπιέθει.

Τὰ φυτὰ τῆς Ἀμερικῆς δὲν ἀξαίνουσι ἀπατάτους στὴν Εὐρώπῃ, καθὼς τῆς Εὐρώπης δὲν φυτρώνουν μήτε στὴν Ἀμερικὴ, μήτε στὴν Ἀσία.

Κάθε ζῶον ἔχει τὸν ξεχωριστό του τόπον, ὅπου γεννιέται, θρέφεται καὶ πολλαπλασιάζεται, δίχως ἄλλου βοήθειας· κι' αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα, ὅπου ὀνομάζομε ἄγρια. Τὰ

ἡμερα τὰ ἐμετάφερε ἄνθρωπος γιὰ τὶς χρεῖες του. Ὁ Θεὸς δὲν ἔβαλε παντοῦ τὰ πρόβατα, αὐτὰ εἶναι ντόπια τῆς Ἀφρικῆς, ὁ ἄνθρωπος τὰ μετάφερε στ' ἄλλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Μῆτε εὐρίσκονται πρόβατα ἄγρια στὴν Εὐρώπῃ καθὼς στὴν Ἀφρική.

Τὸ ἀλάφι, ὁ λαγός, εἶναι τῆς Εὐρώπης.

Τὰ φυτὰ ἀκολουθοῦν τὸν ἴδιον νόμον.

Πολλὰ ζῶα ἐπλήθυναν καὶ εὐρίσκονται τώρα ἄγρια σ' ἓνα μέρος τῆς οἰκουμένης, ὅπου προτῆτερα δὲ βρίσκονταν. Τὸ μεγάλο ποντίκι, ὅπου ἔχει τὴ νουρά γυμνὴ εἶναι τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὸ πρωτοῆφερε στὴν Εὐρώπῃ ἓνα καράβι.

Ἡ θάλασσαι δὲ θρέφουν τὰ ἴδια ψάρια, μῆτε τὰ ἴδια φυτὰ, μῆτε τὰ ἴδια ὀστρακοδέρματα.

Ξέρομε πῶς κανένα πρᾶμμα δὲν γεννιέται στὸν κόσμο χωρὶς ἀπὸ σπόρο· ἢ γνώμη, ὅπου ἤθελε νὰ γεννιῶνται οἱ ψῖλοι ἀπὸ τὴν κοπριά, τὰ χέλια ἀπὸ τὴν λάσπην, καὶ τὰ φυτὰ ἀπὸ τὸ σάπισμα, ἐδείχτηκε παντελῶς λαθεμένη ἀφοῦ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκαταπίστηκαν νὰ ρωτᾶν τὴν ἴδια φύσιν στὰ ἔργα τῆς μετὰ τὴν παρατήρησι καὶ ὄχι ν' ἀποφασίζου τοῦ κεφαλιοῦ τους γιὰ τὰ φαινόμενα. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν γιὰτὶ νὰ μὴν ἔχη ξεχωριστὸν τόπον στὴν οἰκουμένη, ὅπου νὰ πρωτογεννήθηκε, κι' ὕστερα νὰ σκορπίστηκε ὅπου ἤρε τα μέσα γιὰ νὰ ζῇ; ποῖα εἶναι λοιπὸν ἡ πατρίδα του; Μποροῦν νὰ ρωτήσουν· Ἄς ἀποκριθούμε καλλίτερα δὲ ξέρομε, παρὰ νὰ λέμε πῶς εὐρέθηκε ἀπ' ἀρχῆς σ' ὅλα τὰ μέρη. Ἄν οἱ σοφοὶ εὐχαριστιόνταν νὰ μαρτυρᾶν τὴν ἀμάθειά τους σὲ ὅλα, δὲν ἤξερουν, θέλα ἐφαίνονταν σοφώτεροι. Μόνε θέλοντας νὰ τὰ ξηγήσουν ὅλα, πέφτουν στὴ φαντασία νὰ ὁμοιάσουν τοῦ λόγου τους μετὰ τὸν πλάστη τῆς φύσεως, ὅπου αὐτὸς μοναχά, ἐγνωρίζει τὰ πάντα. Σὲ τούτην τὴν ὑπόθεσιν μετὰ ἡρώτησεν ἓνας, ὅπου ἐσυνομιλοῦσαμεν ἂν ἤμουν τῆς γνώμης πῶς τὰ ζῶα ἐπρωτοπλάσθηκαν ζευγάρια καὶ τὰ φυτὰ ἀπὸ μία ρίζα κι' ὕστερα ἐπλήθυναν. Δὲν ἤμπορῶ ν' ἀποφασίσω σωστά, τοῦ ἀποκρίθηκα. Ὁ λόγος ὥστόσο μᾶς φέρει νὰ μὴ βρίσκομε καταπειστικὴ αὐτὴ τὴν ἀλήθεια.

Ἐνα ζευγάρι γεράκια, στὸ διάστημα ἑνὸς χρόνου πρὸς ἓνα πουλὶ τὴν ἡμέρα γιὰ τροφὴ τοῦ καθενός, ἤθελε ἑπτακόσια τριάντα πουλιά, ἡγουν τριακόσια ἐξήντα πέντε εἶδη ἄλλων πουλιῶν φυτοφάγων.

Τὸν ἴδιο λογαριασμὸ κάνουντας καὶ γιὰ τοὺς λύκους, αὐτοὶ θέλα ἀφάνιζαν ὅλα τὰ φυτοφάγα· ἦτον πρωτότερα φυτοφάγα κι' αὐτὸ δὲν εἶναι πιστευτό.

Τὸ φκιάσιμο τοῦ λεονταριοῦ δὲν εἶναι γιὰ νὰ θρέφεται ἀπὸ χόρτα· τὰ σκελετά, ὅπου ἐβρέθηκαν παραχωμένα στὴ γῇ ἀπὸ μεγαλώτατα ζῶα, ὅπου τὴν σήμερον δὲ ζοῦν, κι' ὅπου τὸ φκιάσιμό τους τ' ἀποδείχνει γιὰ τὰ φυτοφάγα μᾶς ἀναγκάζει νὰ στοχαστοῦμε μετὰ κάποιον λόγον πῶς τὰ σαρκοφάγα εἶναι τὰ δεύτερα χτισματα τῆς γῆς μας.

Ἐδῶ ὅμως ἔχω μιὰ ἄλλη δυσκολία: πῶς ἤμπόρηγε νὰ σκοῦξη ἡ κλωσσαριὰ γιὰ νὰ φυλαχτοῦν τὰ πουλιά τῆς, σὰν δὲν ἔβλεπε τὸ γεράκι, ἢ πῶς θέλα ἤξεραν νὰ φυλαχτοῦν τ' ἄλογα ἀραδιασμένα κυκλικά μετὰ τὸ κεφάλι πρὸς μέσα καὶ τὰ πισινὰ πρὸς ὄξω γιὰ νὰ δεχτοῦν τὸν λύκο μετὰ τὶς κλωτσιές, σὰν δὲν τὸν φοβόνταν;

Ἄλλα ἰδιώματα τῶν ζώων γιὰ νὰ φυλάγονται ἀπὸ τοὺς ὀχτροὺς τους, πῶς ν' ἀποφασίσουμε πῶς τὰ εἶχαν, λείποντας ὁ φόβος τοῦ ἐχθροῦ;

Μακρὰ ἀπὸ συστήματα, καὶ τολμηρὲς ἀπόφασις ἡ παρατήρησις σὲ ὅσα μπορεῖ νὰ γένη, εἶναι ὁ μοναχὸς ὁδηγός, ὅπου πρέπει νὰ μᾶς φέρη σὲ δρόμο γιὰ νὰ γνωρίσουμε μικρὰ πρᾶγματα ἀπὸ τὰ ἀκατανόητα ἔργα τῆς φύσης. Τ' ἀποδέλοιπα εἶναι μυστήρια, ὅπου οἱ αἰσθησὲς μας καὶ τὸ λογικὸ μας δὲ θέλα φτάσουν ποτὲ νὰ τὰ νοήσουν.

Ὅσα εἶπαν οἱ πρῶτοι γιὰ τὴν πλάσιν τοῦ κόσμου τὰ ἀναίρεσαν οἱ δεύτεροι, ὅπου ἀποδείχτηκαν λαθεμένοι ἀπὸ τοὺς τρίτους· καὶ ἔτσι ἀκολουθῶς εἰς τὸν αἰῶνα θέλ' ἀναιροῦν καὶ θέλ' ἀναιροῦνται ἀδιάκοπα οἱ ἄνθρωποι ἐπειδὴ καὶ κανένας δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἐπιτύχη τὴν ἀλήθειαν, ὅπου ὁ Θεὸς μοναχὰ τὴν γνωρίζει.

ΤΟ ΛΟΓΙΚΟΝ, Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΖΩΑ

Νὰ εἶναι τάχα περηφανώτερο ζῶο καὶ πλιὸ φαντασμένο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον; Ἐπρεπε ἓνας ἄνθρωπος νὰ ἔχη τοῦ νοῦ τοῦ σκύλλου ἢ τῆς κόττας γιὰ νὰ μὴ ἤμπορέσῃ νὰ στοχαστῇ σὰν κ' ἐκεῖνα καὶ τότες ν' ἀποφασίσῃ. Γιὰ νὰ εἶναι ὡς τόσο πολὺ περήφανος καὶ φαντασμένος ὁ ἄνθρωπος δὲν μοῦ φαίνεται χρειαζούμενο καλλίτερο ἐπιχείρημα ἀπὸτὶ θέλει δεχτῇ πῶς ὅλα τὰ ἔμψυχα νᾶχουν λογικὸ καὶ πῶς αὐτὸς μοναχὸς ἔχει αὐτὸ τὸ χάρισμα.

Ἐγὼ δὲ θέλω νὰ εἰπῶ πῶς τὸ βόιδι ἔχει λογικὸ ἴσια

μέ τον άνθρωπο, και το κουνουπι ίσια με το βόιδι. "Αν το βόιδι και το κουνουπι είχαν λογικό ίσια με τον άνθρωπο μπόρηγαν ν' αποφύγουν τη δύναμι του ανθρώπου, όπου τὰ υποτάζει δλα και τὰ έξουσιάζει μ' ένα τρόπο, όπου αποδείχνει πόσο αὐτός τὰ διαβαίνει δλα σέ ταῦτο το προτέρημα.

Ο άνθρωπος έχει την ποσότητα του λογικού όπου ταιριάζει με το φκιάσιμο του νοῦ του και του κορμιού του. Ο σκύλος έχει ανάλογο λογικό με το νοῦ και κορμί του. Τό ίδιο έχει το πουλί, το ψάρι, το μουμουδι. "Ολα έχουν το λογικό τους· ο άνθρωπος έχει ανώτερο λογικό, μόνο όχι πῶς αὐτός μοναχά το χαίρεται και τ' αποδέλοιπα το στερεούνται με την δλότη.

Ο άνθρωπος έχει αἴσθησες και νοιώθει. Χωρίζει τις διαφορές, όπου έχουν τ' αντικείμενα και τὰ γνωρίζει· απεικάζει τον ὅμοιον του με το μέσον μιᾶς γλώσσας· θέλει, ἐπιθυμᾷ, στοχάζεται, αγαπάει τον φίλον του, κυνηγάει τον ὀχτρό του, φοβεῖται τον θάνατον, ὀρέγεται την ζωήν, φυλάγεται από τὰ ἐνάντια, ὀνειρεύεται κ.τ.λ.

Ο σκύλος έχει αἴσθησες και νοιώθει, γλέπει το φαγί, όπου του δίνεις και το παίρει, ἀκούει ἄντα τον κράζει νοιώθει με την ὁσμή, με την γέφιν, με το πιάσιμο, διακρίνει το κρέας από το ψωμί, και το κρέας του ἀλόγου από του προβάτου, γνωρίζει τον ἀφέντη του σέ ὀλάκαιρο στράτευμα μέσα, απεικάζει ἕναν ἄλλον σκύλον, καθώς απεικάζει ἕνας άνθρωπος τον ἄλλο, με το μέσο της σχηματικής γλώσσας, όπου εἶναι κοινή σ' δλα τὰ ζῶα περιλαμβάνοντας και τον άνθρωπον. Τό τάρασμα της νουρᾶς, το τσιούλωμα και το τέντωμα τῶν αὐτιῶν, τὸ σήκωμα της τρίχας και ξεχωριστά της ράχης, δλα τὰ διαφορετικά κινήματα του κορμιού και τῶν ματιῶν, όπου κάνουν δύο σκύλοι ἄντα νὰ συναπαντηθοῦν. συντροφεμένα με κάποιες φωνές ἀκόμα εἶναι ἡ σχηματιστική γλώσσα όπου έχουν για νὰ γροικιοῦνται συνατοί τους.

"Αν δὲν ἀγροικιόνταν με ταύτη τη γλώσσα ἡ θέλα τρώγονταν πάντα στο συναπάντημά τους ἡ θέλα μνήσκαν ἀδιάφοροι, μήτε θέλα μεταχειρίζονταν, τὰ λογιαστά τους κινήματα, όπου ἡ παρατήρησι μᾶς τ' αποδείχνει πάντα διαφορετικά στα μαλώματά τους και πάντα ὅμοια στις φιλίες τους. Ο σκύλος θέλει γιατί ἀπ' ἐκεῖ ποῦ κάθεται, σηκώνεται ἀπατός του και κάθεται σ' ἄλλο μέρος, ἐπιθυμᾷ, γιατί τρέχει κατόπι στις σκύλες, θυμᾶται γιατί βρίσκει την πόρτα του σπιτιού του, όπου κάθεται και τον τόπο, όπου έχει θαμμένο κανένα κόκκαλο. Στοχάζεται,

γιατί ἀνταμώνει τις ιδέες του. Τὸ κρᾶζει την πρώτην φοράν και τὸ βαρεῖς για κανένα φταίξιμό του, ξεμακραίνει. Τὸ ξανακράζει, για νὰ τὸ μεταβαρέσης· μετάρχεται ἀλήθεια, μόνο ὅχι με την πρώτη εὐκολία. Κι' ἂν τὸ γελάσης κι' ἄλλη φορά χτυπώντας το, δὲ σὲ ζυγώνει πλιό· ἂν δὲν ἀντάμωνε τις ιδέες του, ἂν δὲν ἐστοχάζονταν ἡ δὲ σοῦ ζύγωνε με την δλότη ἡ σὲ ζύγωνε πάντα ἀδιάφορα· ζυγώνει ἕνα ἄλλο σκύλον ταραζοντας τη νουρά, ἀλιχτάει τον ὅτι νὰ τον ματιάση, δὲ διαβαίνει ἀπὸ γκρεμό, όπου μπορεῖ νὰ πέση, και φεύγει ἀπὸ τις χτυπαριές τῶν τουφεκιῶν, εἰνορεύεται ἀλιχτώντας και κινώντας ποδάρια και αὐτιά κ.τ.λ.

Κτιεῖ σπίτια ὁ ἄνθρωπος, φκιάνει φορέματα και σκεπάζεται, καράβια και διαβαίνει ἐπάνω στην ὄψι του νεροῦ ἀπὸ την μιάν ἄκραν του κόσμου ὡς την ἄλλη, σφαῖρες και ἀνεβαίνει ἀνάμεσα ἀπὸ τον ἄερα ἐπάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα, ἄρματα για νὰ σηκώνη τη ζωή τῶν ἄλλων, μετράει τὰ ἄστρια του οὐρανοῦ και τοὺς διαφορετικούς τους γύρους. Στολίζεται με τόσες τέχνες και ἐπιστήμες, όπου τον κατασταίνουν τὸ θιάμα της γηίνου πλάσης. Μόνε περιεργάσου τὸ φτιάσιμο του κορμιού του, και τότες δὲ θαμένεσαι πλιό για τ' ἀποτελέσματα του λογικού του.

Βολετὸ και σὲ καμπόσα ἔμψυχα, παραπολὺ κατώτερα κατὰ τὸ φτιάσιμο ἀπὸ τον ἄνθρωπον, τ' ἀποτελέσματα του λογικού τους πρέπει νὰ μᾶς προξενήσουν μεγαλύτερη ἀπορία ἀπὸ του λογικού του ἀνθρώπου! Ο ἄνθρωπος ἂν δὲν διδαχθῇ στα περισσότερα ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του δὲν τὰ μαθαίνει ποτὲ ἀπατός του. Πολλὰ ζῶα βρίσκουν με τὸ νοῦ τους ἐκεῖνα όπου ὁ ἄνθρωπος δὲν τὰ βρίσκει. Ο σκύλος όπου ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ἤξερε δίχως νὰ διδαχθῇ ἀπὸ ἄλλον πῶς τὰ βαρεῖα μοναχά μπόρηγαν νὰ κατακάτσουν στον πάτο του πυθαριού και νὰ σηκώσουν ὡς τ' ἀχείλια του τὸ λάδι, όπου δὲν ἔφτανε νὰ τὰ ρουφίξῃ κι' αὐτὰ ἐμάζωνε κ' ἔρριχνε μέσα, ὅποτε τὸ λάδι ἐφίρανε ἀπὸ τὸ ρούφημα, ἐδιᾶλεγε τὸ βαρὺ ξύλο και τὸ ἔρριχνε μέσα, πληροφορεμένος, πῶς θέλα πάγενε στον πάτο δὲν ἔπερνε τὸ ἀλαφρό, όπου ἤξερε πῶς θελάπλεγε ἀποπάνω και δὲν ἐτελείωνε τὸ σκοπό του. Ἐμάζωνε τὸ σίδρο, τὸ λιθάρι και ἄλλα τέτοια· μπόρηγε νὰ κάμῃ ἕνα τέτοιο ὁ σκύλος, ἀνίσως και δὲν εἶχε την ιδέα του βαρειοῦ σιδερού, και του ἀλαφροῦ ξύλου;

"Ενας σκύλος στη Βενετιά ἐσυνήθιζε νὰ κουβαλῇ στο

μαγειριό τὰ ξύλα, ὅπου ἐχρειάζονταν κάθε ἡμέρα, κι' ὁ μάγειρος γιὰ ἀνταμοιβή τοῦ κόπου του τοῦ ἔδινε κάθε ἡμέρα ἓνα ἀπλάδι σοῦπα φτιασμένη μετ' ὁ κρεασόζουμο, ὅπου ἐπερίσσευε. Μιά Παρασκευή, ὅπου ὁ μάγειρος ἀλησμόνησε νὰ κρατήσῃ τὸ κρεασόζουμο ἀπὸ τὴν Πέμπτη, ἔφτιασε τὴ σοῦπα μετ' ὁ λάδι καὶ τὴν ἔδωκε τοῦ σκυλιοῦ ὅπου κατὰ τὴν συνήθειά του εἶχε κουβαλημένα ἀπὸ τὸ πουργὸ τὰ ξύλα, ἀπὸ τὸ κατῶγι στὸ μαγειριό. Ὁ σκύλος σὰν τὴν ἐμυρίστηκε καὶ τὴν ἐνοιωσε μετ' ὁ λάδι δὲν τὴν ἔγγιζεν.

Σὲ λίγο ὁ μάγειρας ἐβγήκε νὰ ψωνίσῃ καὶ ὁ σκύλος, πέρνοντας τὰ ξύλα ἀπὸ ἓνα ἓνα μετ' ὁ στόμα, τὰ ἐκουβάλησε πίσω στὸ κατῶγι· γυρίζοντας ὁ μάγειρας ἀπ' ὅζω καὶ μὴ βρίσκοντας τὰ ξύλα, ὑπόπτεψε μὴν τοῦ τὸ ἔκानαν ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ νὰ τὸν πειράξουν. Τὴν ἄλλην ἡμέραν καρτεράει νὰ τοῦ φέρῃ ὁ σκύλος τὰ ξύλα, μόν' ἐκεῖνος ἐκοιμόνταν δίχως νὰ τὸν κόφτῃ γιὰ τὴν ἔγνοια τοῦ μάγειρα. Ὁ μάγειρας ὥστόσο ἀποβράζοντας τὸ κρέας, ἔφτιασε σὲ καμπόσο ἀπὸ τὸ ζουμί του τὴ συνηθισμένη σοῦπα του καὶ τὴν ἔδωκε τοῦ σκύλου. Τοῦτος σὰν τὴν ἐμυρίστηκε τὴν ἔφαγε, κι' ἀπὲ πῆγε καὶ κουβάλησε τὰ ξύλα γιὰ τὸ μαγειριό.

Τὸ νόστιμο εἶναι ὥστόσο, ὅπου ἀποτ' ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲν ἐματακουβάλησε ξύλα, παρὰ σὰν ἀπότρωγε τὴν σοῦπα· δὲν ἔχει λογικὸ ὁ σκύλος!

Πόσα ἀνέκδοτα τῶν σκυλιῶν ὅπου κάνουν τὸν ἄνθρωπο ν' ἀποράῃ μετ' ὁ σωστά του!

Ἐνας γάτος ἄρπαξε κρέας ἀπὸ μέσα ἀπὸ τ' ἀγγεῖο, ὅπου ἔβραζε στὴ φωτιά καὶ γιὰ νὰ μὴν καῖ, ἐβούταγε πρῶτα τὸ ποδάρι του μετ' ὁ στὸ κρῦο νερὸ γιὰ ὥρα, κι' ἀπὲ τῶχνε στὸ ἀγγεῖο, ὅπου ἔβραζε τὸ κρέας καὶ τῶπαιρνε. Ποιὸς τὸν εἶχε διδάξει τὴ θεωρία τοῦ θερμαντικοῦ;

Ἡ κόρυζα, ὅπου δὲν μπορεῖ ν' ἀνέβῃ στὸ κρεββάτι, ὅπου κοιμάται ὁ ἄνθρωπος, ἀνηφοράει ἀπὸ τὸν τοῖχον, πάνει στὸ νταβάνι, ζυγιάζει ἴσια ἐπάνω στὸν ἄνθρωπον καὶ πέφτει στὰ χέρια του ἢ στὸ πρόσωπό του!

Ὁ ἐλέφαντας μαθαίνει καὶ χτυπάει μετ' ὁ νηχὸ τὸ ὄργανο, τὰ σκυλιὰ μαθαίνουν νὰ παρασταίνουν τόσες κωμωδίες σὲ θέατρο γιὰ ταῦτα, τὰ κανερίνια βάνουν φωτιά μετ' ὁ ποδάρι τους σὲ μικρὰ κανονόπουλα. Οἱ κότες, τὰ περιστέρια καὶ ὅλα τὰ σπιτίσια πουλιά, ἀκοῦν τὴ φωνὴ ὅπου τὰ κράζει γιὰ νὰ τὰ ταῖσῃ, καὶ τρέχουν.

Ἐνα εἶδος γερακιοῦ δὲν μπορεῖ νὰ πιάσῃ τὰ περιστέρια παρὰ τοῦ κάθου. Εὐθὺς ὅπου τὸ ἰδοῦν, σηκώνουν-

ται κι' ἀπετᾶν ἢ ὅσο νὰ φύγῃ ἢ ὅσο νὰ ξεμακραίνουν αὐτά.

Ἐνα ἄλλο δὲ μπορεῖ νὰ τὰ τσακώσῃ παρὰ τ' ἀπετοῦ· τὰ περιστέρια, ὅτι νὰ τὸ ἰδοῦν κάθονται εὐθὺς ἢ δὲ σπαρνᾶν, ὅσο νὰ φύγῃ.

Σ' ἓνα μέρος ἦταν μιὰ κόρα ψωμί· πλῆθος γκαῖτες τρέχουν νὰ τὴν ἀρπάξουν· τὴν παίρει ἢ μιὰ, τῆς τὴν ἀρπάξουν οἱ ἄλλες· φωνάζουν ὅλες μαζί, κυνηγιῶνται καὶ καμμιά δὲν ἠμπόρῃσε νὰ τὴν ἀποκερδέσῃ. Μιὰ ἀπὸ ταῦτες σὰν ἠμπόρῃσε νὰ τὴν ἀρπάξῃ μετ' ὁ μύτη της, ἀπέταξε εὐθὺς ἐπάνω στὰ κεραμίδια· τρέχουν ὅλες πετώντας ὀπίσω της· αὐτὴ ρίχνει μετ' ὁ γληγοράδα τὴν κόρα ἐπάνω στὰ κεραμίδια, τὴ σκεπαίνει μετ' ὁ ποδάρια της πατώντας τὴ, καὶ καμώνεται πῶς δὲν εἶναι αὐτὴ ὅπου τὴν πῆρε, κοιτάζοντας πέρα δῶθε, καὶ δίχως νὰ διώξῃ καμμιά ἀπ' ὅσες τὴν ἤφερναν γύρα. Ἀπὸ μιὰ, μιὰ, ἔφυγαν ὅλες καὶ σὰν εἶδε ὅπου ἀπόμεινε μοναχὴ, ἔσκυψε, ἐπῆρε τὴν κόρα κι' ἀρχίνησε νὰ τὴν τρώῃ. Τέτοια πονηρία γίνεται δίχως ἰδέες;

Μυριάδες ὑπόδειξες μποροῦν νὰ φερθοῦν ἀπὸ παρατήρησες καὶ στὰ παραμικρότερα ζῶα, πῶς τὸ λογικὸ δὲν εἶναι μοναχὸ χάρισμα τοῦ φαντασμένου ἀνθρώπου.

ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ

Ἄλλα πουλιά στοῦν τίς φωλῆς τους στὰ κορφοκλώναρα ἀπὸ τὰ δένδρα, κι' ἄλλα κατὰ γῆς.

Ὅλα ὥστόσο κοιτάζουν νὰ τὴν φτιάσουν σὲ τόπο ἀπαντημένον ἀπὸ βροχή. Ἀπόξω τίς δουλεύουν πάντα χοντρά, μόν' ἀπὸ μέσα τίς κάνουν ὀλίγο ἴσια καὶ τίς στρώνουν μετ' ὁ μαλακὰ πράγματα καθὼς πούπουλα, βαμπάκι, μεταξωτὰ κομμάτια, κι' ἄλλα τέτοια.

Μιὰ σπούργα σὰν δὲν ἤρρε ἄλλο νὰ στρώσῃ τὴ φωλῆ της, ἐμούτεψε τ' ἀστηθι τοῦ σπούργου της ὅπου στέκονταν μετ' ὁπομονή.

Τὰ χελιδόνια χτιοῦν τίς φωλῆς τους μετ' ὁ λάσπη καὶ ἄντα νὰ μὴ βροῦν, πάνουν καὶ βρέχουν τὰ φτερά τους, τινάζοντας ἐπάνω σὲ ξερὴ γῆ καὶ κάνουν τὴν λάσπη ὅπου τοὺς χρειάζεται.

Καμπόσα πουλιὰ δὲ γεννᾶν παραπάνω ἀπὸ δύο αὐγά

τῇ φορά, καθὼς τὰ περιστέρια, ἄλλα γεννᾶν τέσσερα ἢ πέντε, καθὼς οἱ κουροῦνες, κι' ἄλλα γεννᾶν ἀπὸ δεκαφτὰ ἢ δεκαοχτώ, καθὼς οἱ πάπιες, οἱ κόττες.

Τὰ χελιδόνια κλωσσᾶν τὰ αὐγά τους συντρόφια πότε τὸ ἀρσενικό καὶ πότε τὸ θηλυκό. Τὸ ἴδιο θρέφουν καὶ τὰ πουλιά τους, δίχως νὰ λαθευτοῦν νὰ ταΐσουν δύο φορές τὸ ἴδιο.

Ὁ πέτος δὲν ἀνακατεύεται στὸ κλώσσιμα καθὼς καὶ ὁ πάπιος· στὸ Μισίρι τὰ κοτοπούλια σὲ φούρνους νεργοταρικούς τὰ βγάζουν χιλιάδες μαζί τὴν φορά.

Πολλές φορές ἡ κόττα σκούζει μ' ἄγρια φωνή καὶ τὰ κοτοπούλια τῆς εὐθύς χώνονται ὅπου προφτάνουν γιὰ νὰ κρυφτοῦν ἢ πέφτουν κατὰ γῆς σὰν ψόφια καὶ δὲν μετασηκώνονται ὅσο νὰ τὰ κράξῃ. Ἐβάσταξαν τέσσερες ὥρες σὲ τέτοιον τρόπον. Τοῦτο ἀκολουθαίει ὅποτε ἡ κλώσσα ὁκηθῇ κᾶνα γεράκι στὸν ἀέρα.

Ὅλα τὰ πουλιά ἔχουν πίσω στὴν νουρά ἓνα βυζόπουλο μὲ πολλές ρόγες, γιομάτο ἀπὸ ἓνα λάδι σὰν τὸ ὀξό. Ἀπὸ ταῦτο τὸ λάδι παίρνουν μὲ τὴν μύτη τους καὶ ἀλείφονται, ὅποτε χρειάζεται, τὰ φτερά τους γιὰ νὰ μὴν τὰ διαπερνᾷ τὸ νερό. Τὰ νεροπούλια, καθὼς πάπιες, νησάρια, φαλαρίδες κι' ἄλλα, ἀρχινᾶν νὰ λαδώνουν τὰ φτερά τους, ὅτι πρωτόβγουν.

Ὁ σαρακοφάγος ἔχει κοντὰ ποδάρια μὲ δύο δάκτυλα ὀμπροστά καὶ δύο ἀπὸ πίσω. Ἡ μύτη του εἶναι σουβλερή καὶ δυνατὴ· μὲ ταύτη χτυπάει τὰ ξύλα καὶ γνωρίζει τὸ γερό ἀπὸ τὸ σαρακωμένο. Σὲ τοιοῦτο χώνει τὴ μύτη του καὶ σιουρίζει δυνατὰ· τὰ σαράκια ὅπου μουλώνουν ἐκεῖ μέσα, ἀρχινᾶν ν' ἀναθεύωνται· τότες αὐτὸς μὲ τὴν πριονιστὴ του γλῶσσα, γιομάτη ἀπὸ ἓναν ὀξό, τὰ μαζώνει καὶ τὰ τρώει.

Ὁ ψαροφάγος ἔχει τὰ σκέλια καὶ τὰ καλάμια τῶν ποδαριῶν πολὺ μακρὰ, τὸν λαιμὸ μακρύτατον, τὴν μύτη μεγάλη καὶ δοντωτὴ, θρέφεται ἀπὸ μπακάκια, ψάρια κι' ἄλλα ζωντανὰ τῆς θάλασσας ἢ τοῦ νεροῦ.

Ὁ κόλυβρις εἶναι μικρότερο πουλάκι τῆς Ἀμερικῆς, ἔχει τὴ μύτη καὶ τὰ ποδάρια μαῦρα καὶ τὰ φτερά λογιστά ἀπὸ ζωτικωτάτες βαφές. Πετᾷει τόσο γλήγορα, ὅπου τὸ νοιάζει ὁ ἄνθρωπος ἅντα διαβαίνει σιμὰ του, μόνον δὲν προφταίνει νὰ τὸ ἴδῃ. Θρέφεται ἀπὸ μοναχικό μέλι τῶν λουλουδιῶν, ὅπου τὸ ρουφάει μὲ τὴ γλῶσσα ὅπου τὴν ἔχει μακρύτερη ἀπὸ τὴ μύτη.

Τὸ στρουθοκάμηλο εἶναι τὸ μεγαλύτερο πουλί καὶ κατοικεῖ στὴν Ἀφρική. Εἶναι ψηλότερο ἀπὸ ἓνα καβαλάρη·

τὸ κεφάλι του καὶ ἡ μύτη ὁμοιάζουν τῆς πάπιας. Ὁ λαιμός του ὁμοιάζει τοῦ κύκνου, τὸ κορμί του προσφέρει τῆς γκαμήλας καὶ ἔχει καὶ στὴ ράχη τὸ ζιόγγο. Οἱ φτεροῦδες του εἶναι πολὺ κοντὲς ὅθεν καὶ δὲν ἤμπορεῖ νὰ πετάξῃ· ἅντα τρέχει τις ἀνοίγει καὶ τὸ βοηθᾶν νὰ τρέχῃ μὲ μεγάλη γλήγοράδα. Τὰ ποδάρια του εἶναι πολὺ ὕψηλά καὶ γυμνὰ μὲ τρία δάκτυλα τὸ καθένα καὶ νύχια κερατένια. Τὰ αὐγά του εἶναι ἴσια μὲ κεφάλι παγανοῦ· τὰ γεννάει μέσα στὸν ἄμμο. Τὰ φτερά του εἶναι μεγάλα κι' ὁμορφα, ἔχοντας τὸ γῦρο κατσαρό καὶ τὴν κορφή γερτῇ. Οἱ Φράγγοι τὰ βᾶφουν πολλῶν λογίων καὶ τᾶχουν γιὰ στολίδια.

Τὸ ἀηδόνι εἶναι τὸ λαλητικώτερο καὶ μελωδικώτερο πουλί τοῦ κόσμου.

Τὸ παγώνι, ξεχωριστὰ τὸ ἀρσενικό, εἶναι τὸ ὁμορφώτερο ἀπ' ὅλα τὰ πουλιά· ἡ φωνὴ του εἶναι ἄνοστη καὶ ἄγρια.

Ταξιδιάρικα ἢ διαβατικὰ πουλιά εἶναι ὅσα δὲν κάθονται ὀλοκαιρῆς σ' ἓναν τόπον, μόνον ταξιδεύουν ἢ διαβαίνουν ἀπὸ ἓνα σ' ἄλλον. Τὰ γνωριμότερα εἶναι σ' ἐμᾶς τὰ χελιδόνια, τὰ ὀρτύκια, τὰ λελέκια. Τὰ ὀρτύκια στὴ μέση τῆς ἀνοιξῆς, ταξιδεύουν ἀπὸ τὴν Ἀφρική στὴν Εὐρώπη, καὶ πρὸς τὸ τέλος τοῦ φθινόπωρου διαβαίνουν τὴν ἄσπρη θάλασσα καὶ πηγαίνουν πάλι στὴν Ἀφρική.

Τὰ χελιδόνια ἀπὸ τοὺς ζεστότερους τόπους ἀπερνᾶν τὴν θάλασσαν στὶς ἀρχὲς τοῦ φθινόπωρου, καὶ πάνουν ἄλλοῦ ὅσα εἶναι στὰ βορεινὰ μέρη ἀπομνήσκουν καὶ κρύβονται σὲ σκασματιές ἀπὸ τίς πέτρες ἢ δένδρα ἀποκάτω στὸν πάγο δίχως νὰ φᾶν καὶ μὲς στὸ νερό, ὅσο νὰ φτάκῃ ὁ καλὸς καιρὸς.

Τὰ λελέκια ταξιδεύουν ἀπὸ τὰ μέρη μας στὶς ἀρχὲς τοῦ Αὐγούστου.

Τάξεις τῶν πουλιῶν

Ἀρπαγὰ ἢ σαρκοφάγα

Ὅλα τὰ πουλιά ἔχουν τὴν μύτην ἀγγυστρωτὴ μὲ τὴν ἀποπάνω μασίστρα πρὸς τὸν πάτο δοντωτῇ. Τὰ ρουθούνια ἀνοιχτά, τὰ ποδάρια κοντακινὰ καὶ δυνατὰ, μὲ τὰ δάκτυλα φουσκωμένα ἀπὸ κάτω ἀπὸ τίς κλειδωσες.

Τὰ νύχια πολὺ σουβλερά, τὸ κορμί τους κρεατερό στο κεφάλι καὶ στὸν λαιμὸν ἢ πέτσα τους τραχιὰ. Τρώγουν ξεσχίζοντας τὸ κυνήγι ἢ τὰ ψοφίμια. Φωληάζουν σὲ ὕψηλά μέρη, γεννᾶν κοντὰ τέσσαρα αὐγά. Εἶναι ὄλα ζευγαρωτά, ὁμοιάζουν μὲ τὰ τετράποδα θηρία.

Οἱ ἀετοί, τὰ ὄρνια, τὰ γεράκια, οἱ μπουφοὶ καὶ ἄλλα εἶναι ἀπ' αὐτὴ τὴν τάξι.

Δ ρ υ ο κ ὀ λ α φ τ ε ς

Τουτουωνῶν τῶν πουλιῶν ἡ μύτη εἶναι μαχερωτὴ καὶ γερτὴ ἀποπάνω. Τὰ ποδάρια τους κοντὰ καὶ γερά, τὸ κορμί τραχούτικο. Τρῶν ζουζουλικά, κι' ὅτι ἄλλο βροῦν φωληάζουν ψηλὰ στὰ δένδρα. Τὸ ἀρσενικὸ θρέφει τὸ θηλυκὸ ἅντα κλωσσάει. Εἶναι ζευγαρωτά.

Οἱ κουροῦνες, οἱ παπαγάλοι, ὁ κοῦκος, ὁ κατσιουλόπετος κι' ἄλλα πολλὰ εἶναι ἀπὸ ταύτη τὴν τάξιν.

Ν ἡ σ σ ε ς ἢ Ν ε ρ ο π ο ὕ λ ι α

Ταῦτα ἔχουν τὴν μύτην πλατεῖ, σκεπασμένη μὲ ἀπαλὴ πέτσα. Τὰ ποδάρια μὲ τὰ δάκτυλα συγκρατούμενα ἀπὸ μεμβράνα. Οἱ βέδρες τους εἶναι κοντές· ἔχουν κορμί παχύ, τὴν πέτσα σκληρή. Θρέφονται ἀπὸ χόρτα καὶ ψάρια, κι' ἄλλα μὲς στὸ νερὸ τίς περισσότερες φορές· στηροῦν τὴ φωληά τους στὴ στεριά. Τὸ ἀρσενικὸ ἀραιὰ θρέφει τὰ πουλιά τους. Εἶναι πολύγαμα.

Ἀπὸ ταύτη τὴν τάξιν εἶναι οἱ πάπιες, οἱ χῆνες, ὁ πελεκάνος, ὁ κύκνος καὶ ἄλλα.

Β α λ τ ο π ο ὕ λ ι α

Ἐχουν τὴ μύτη στρογγυλή, τὰ σκέλια γδυμένα, κρέας νόστιμο. Θρέφονται στοὺς βάλτους ἀπὸ ζουζουλικά, φωληάζουν τὸ πλιότερο στὴ στεριά. Τὸ ζευγάρωμά τους εἶναι λογιαστό.

Αὐτῆς τῆς τάξης εἶναι τὰ λελέκια, ἡ ξυλόκοτα, ἡ φαλαρίδα, τὸ στρουθοκάμηλο καὶ πλῆθος ἄλλα.

Ὁ ρ ν ι θ ε ς

Ἐχουν τὴ μύτη γερτὴ, τὴν ἀποκάτω μασίτρα χωμένη στὴν ἀποπάνω, τὰ ρουθούνια εἶναι σκεπασμένα ἀπὸ μεμβράνα σὰν χαρτί. Τὸ κρέας τους παχὺ καὶ πολὺ. Θρέφονται ἀπὸ σπόρους, φωληάζουν καταγῆς, γεννᾶν πολλὰ αὐγά.

Π ο λ υ ζ ε υ γ ά ρ ι α

Ἀπὸ ταῦτα εἶναι τὸ παγῶνι, ὁ γάλος, ὁ φασιανός, οἱ πέρδικες καὶ ἄλλα ἀκόμα.

Σ π ο ρ ο λ ὀ γ ο ι

Ἐχουν κοκκινосоῦβλερη μύτη, ποδάρια φτενά, κρέας τρυφερό· τρέφονται ἀπὸ σπόρους ἢ ζωύφια. Ἡ φωληά τους εἶναι τεχνική. Λαλᾶν ζευγαρωτά.

Αὐτὰ εἶναι τὰ σπουργίτια, τὸ χελιδόνι, ὁ κότσιφας τὸ μπακαφίγι, ἡ κωλοσοῦσα, τὸ περιστέρι καὶ πλῆθος ἄλλα.

Ἐνα ὄρνιο τῆς Ἀμερικῆς τσακίζει μὲ μιὰ μυτιὰ ἕνα ἀνθρώπινο κεφάλι· ἕνα ἄλλο ὁποῦ εἶναι μεγαλύτερο, ἀρπάζει μοσκάρια, πρόβατα καὶ ὡς δεκαχρονιάρικα παιδιά.

Τὸ πρῶτο ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ Λιναῖο ἀρπία, τὸ δεύτερο τράφος.

Οἱ ἀετοὶ καὶ τὰ γεράκια πετᾶν τόσο ὕψηλά, ὁποῦ καποτε μετὰ βίας φαίνονται καὶ στέκονται σὰν κρεμασμένα στὸν ἀέρα. Γλέπουν πολὺ. Ζοῦν μοναχά, χώρια τὸν καιρὸ ὁποῦ ζευγαρώνονται. Πέφτουν σὰν μολύβι ἐπάνω στὸ κυνήγι τους· φτουρᾶν τὴν πείνα.

Οἱ παπαγάλοι ἔχουν πλατύτερη γλῶσσα ἀπ' ὅλα τὰ πουλιά, περβατοῦν ζευγαρωτοί· ζιοῦν πολὺ, κραίνου, στέκονται σὰν συλλογισμένοι, θρέφονται ἀπὸ καρύδια καὶ σπόρους· σκαρβαλώνουν μὲ τὴ μύτη, εἶναι μαῖμοδες τῶν πουλιῶν.

Ὁ τρόχειλος ἢ παραδεισοπούλι, εἶναι τὸ μικρότερο ἀπ' ὅλα· ζυγιάζει ζωντανὸν ὡς μισὸ δράμι· εἶναι καὶ μεγάλ' ἀπὸ ταῦτα.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΒΗΛΑΡΑ

ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΕΖΑ ΓΙΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Πρὸς τοὺς ἀναγνώστες (*)

Ἐνας ὀρέγονταν νὰ μάθῃ τὸ βιολί, καὶ ἔκραξε τὸν καλλίτερον τεχνίτη γιὰ νὰ διδαχτῇ μὲ ἐντέλεια καὶ κατὰ τοὺς κανόνες τῆς τέχνης. Ὁ λαλητῆς, προκομμένος, τοῦ ἔδειξε σ' ὀλίγον καιρὸ καὶ μ' ὀφκولو τρόπο, νὰ λαλάῃ πολὺ τεχνικὰ κάμποσα μέλη. Ὁ μαθητὴς ὥστόσο δὲν εὐχαριστιόταν στὸ ἴδιο του λάλημα, καὶ παραπονιόταν συχνὰ τοῦ δασκάλου του, πὼς ἀλήθεια τὸ λάλημά του ἦταν τεχνικὸ καὶ γεμάτο πολυμάθεια, μόν' αὐτουνοῦ δὲν ἐγγοντίλαγε τὸ αὐτὶ μετ' ἐκείνη τῇ γλυκάδα, ὅπου τοῦ ἐπροξέναναν οἱ δοξαριὲς ἐνὸς γείτονά του, ὅπου κάθε βράδυ ἐλάλαγε κάτι κοινὰ τραγούδια τόσο νόστιμα καὶ μελωδικά, ὅπου τὸν ἤφερναν σὲ ἀπελπισία, πὼς δὲ θέλα ἔφτανε νὰ λαλήσῃ ποτές του κι' αὐτὸς τὸν σάντ' ἐκεῖνον. Καὶ ἐπαρακάλεσε μιὰ βραδυὰ τὸ δάσκαλό του νὰ μείνῃ μαζὺ του γιὰ ν' ἀκούσῃ τὸ γείτονα, καὶ ν' ἀποφασίσῃ, ἂν ἦταν σωστά, ἢ τοῦ ἐφαίνονταν αὐτουνοῦ ἔτσι τὸ πρᾶμμα. Ὁ δάσκαλος ἔστρεψε νὰ τοῦ κάμῃ τὸ χατήρι, κι' ὅσο νὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα γιὰ ν' ἀρχινήσῃ ὁ γείτονας τὸ συνηθισμένο του λάλημα, δὲν ἀπάριανε νὰ ματαθυμήσῃ τοῦ μαθητῆ τοῦ ὅλους τοὺς κανόνες τῆς τέχνης, κι' ὅλα τὰ δίκῃα τοῦ κάθε κανόνα· τοῦ εἶπε ἀκόμα καὶ τοῦ ἀπόδειξε μὲ σοφά, δυνατά, κι' ἀναπολόγητα ἐπιχειρήματα, πὼς τὰ κοινὰ τραγούδια, σὰν ἄτεχνα κι' ἀκανόνιστα, δὲν ἦταν ποτὲ βολετὸ νὰ φχαριστήσουν ἢ νὰ προξενήσουν τὴν παραμικρὴ ἡδονὴ στὸ τεχνικὸ αὐτὶ ἐνὸς μουσικοῦ προκομμένου. Μήτε ἠμπόρηγαν νὰ κινήσουν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀφορμῆς ὅπου δὲν εἶχαν ἀρκετὲς φωνές, καὶ θέσεις γιὰ νὰ τὰ ἱστορίσουν μὲ τίς χρειαζόμενες ζωντανές βαφές στὴ φαντασία. Τοῦ ἐμίλησε πολλὴν ὥρα γιὰ τὸ μέγεθος τοῦ βιολιοῦ, τὸ μᾶκρο τοῦ δοξαριοῦ, τίς κόρδες, τὸν καβαλλάρη, τὰ στριφτάρια κι' ἄλλα μέρη τοῦ λαλούμενου, μὲ τόση πολυμάθεια καὶ σοφία, ὅπου ὁ μαθητὴς ἀπόμεινε μὲ τὸ

(*) Ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸ Βηλάρὰ στὸ βιβλιάράκι του «Ρομερκὴ Γλωσσᾶ» ποὺ ἐξέδωκε ζῶν ὁ ποιητὴς τὸ 1814.

στόμα ἀνοιχτὸ τηρώντας τὸ δάσκαλό του, καὶ βεβαιώνοντας μὲ τὸ νοῦ του, καὶ μὲ τὰ μάτια κλεισμένα ἀπὸ τὴν κρυφὴ του χαρὰ, ὅσα ὁ λαλητῆς ἐρητόρευε διδάχνοντας τον.

Ἀπάνω σὲ ταῦτο ἀρχίνησε κι' ὁ γείτονας νὰ δοκιμάζῃ τὸ βιολί του, κι' ἔχοντας ἴσως πλειότερην ὄρεξι, τόσο μελωδικὰ, τόσο γλυκὰ κι' ἀρμονικὰ ἐλάλησε, ὅπου δάσκαλος καὶ μαθητὴς ἐξαπόρεσαν.

Ἡ περιέργεια τοὺς ἀνάγκασε ν' ἀποφασίσουν νὰ πᾶν νὰ τὸν ἰδοῦν, καὶ νὰ τὸν κατατηρήσουν στὸ λάλημα του, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ καταλάβουν τὴν τέχνη του. Ὁ γείτονας τοὺς ἐδέχτηκε μὲ μεγάλη χαρὰ, δείχνοντας ξεχωριστὴ ὑπόληψι καὶ σέβας πρὸς τὸ σοφὸ λαλητῆ, καὶ δάσκαλο τοῦ γείτονά του. Οἱ δυὸ φίλοι, σὰν ἀπόθεκαν τὰ βιολιά τους καὶ τὰ χαρτιά τους, ἐπαρακάλεσαν τὸ γείτονα ν' ἀκολουθήσῃ τὸ λάλημά του, ὁ ὁποῖος δὲν ἐχασομέρησε νὰ τοὺς φχαριστήσῃ. Ἀλλὰ πόσο δὲν ἐπαραξενεύτηκαν οἱ δυὸ φίλοι, καὶ πόσον ἀγῶνα ἐδοκίμασαν ὅσο νὰ κρατήσουν τὰ γέλια, ἄντα εἶδαν τὸ παληόβιοιο τοῦ γείτονα μ' ἓνα στριφτάρι κοντὸ κι' ἄλλο μακρὸ, μὲ καταμπαλωμένο σκέπασμα, μὲ μισὸν καβαλλάρη, καὶ μισὴ νουρά! Καὶ πόσο δὲν ἄραξαν πάλι, ἄντα τὸν ἐδοκῆθησαν νὰ λαλάῃ δίχως χαρτὶ μουσικῆς! Ὁ γείτονας ὡς τόσο ἐλάληγε ἀρμονικώτατα, μ' ὅλα αὐτὰ τὰ ψεγάδια τοῦ βιολιοῦ του, καὶ τὴν ἀμάθειά του. Οἱ φίλοι, ὅπου ἐστοχάζονταν ἀδύνατο παρόμοιο ἄτεχνο λάλημα νὰ δίνη ὅση γλυκάδα καὶ φχαρίστησι ἐνοιωθᾶν ἀπὸ ταῦτο, ἔκλειγαν τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ γλέπουν ἐκεῖνα ὅπου δὲν τοὺς ἐχώραγαν στὸ νοῦ, καὶ ν' ἀπολαβαίνουν τὴν ἡδονή, ποὺ ἀγροίκαν μὲ τ' αὐτιά τους. Ὁ μαθητὴς ἐρώτησε τὸ γείτονα, πὼς ἠμπόρηγε νὰ λαλάῃ, δίχως νὰ κυττάζῃ γραμμένο ἐκεῖνο, ὅπου ἐλάλαγε. Ὁ γείτονας τοῦ ἀποκρίθηκε, πὼς τὸ ἐμάθαινε πρῶτα ἀκούοντάς το, κιὰπὲ τὸ ἐλάληγε στὸ βιολί του. Τὸν ἐματαρῶτησε πολλὰ γιὰ τὴν ἀναλογία τῶν μερῶν τοῦ βιολιοῦ, γιὰ τοὺς καιροὺς τῆς μουσικῆς, γιὰ τίς φωνές, καὶ ἄλλα παρόμοια, στὰ ὁποῖα ὁ γείτονας ἀποκρίθηκε ὀρθότατα, μόνε ὅχι μὲ τὴν πολυμάθεια τοῦ δασκάλου του, καθὼς ἐπαντύχαινε ὁ μαθητὴς. Τοῦ ἐπρόβαλαν στὸ ὕστερο νὰ λαλήσῃ καὶ μαζὶ τοὺς ἓνα μέλος κάποιου παληοῦ λαλητῆ πολὺ προκομμένου. Ὁ γείτονας τοὺς ἀκολούθησε στὸ λάλημα, καὶ σὰν τὸ ἀποπῆρε, τὸ ἐλάλησε κι' ἀτός του· μόνε σὲ κάποιες θέσεις του ἔδωκε τέτοιο διαφορετικὸ γύρισμα, καὶ τέτοια γλυκάδα, ὅπου ἄρεσε καὶ τῶν δυονῶν φίλων ὅχι περισσότερο.

Ξεχωριστά ὁ δάσκαλος, ἀγκαλὰ καὶ προληπτικὸς καὶ βαρὺς, δὲν ἐφτούρησε σὰν αἰσθαντικὸς νὰ μὴ παινέσῃ τὸ γείτονα γιὰ τὸ λάλημά του. Ἀπὸ τ' ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ μαθητὴς δὲν ἄργησε ν' ἀπεικάσῃ, πῶς ἡ γλυκάδα τῆς μουσικῆς δὲν κρέμεται μῆτε ἀπὸ κανόνες, μῆτε ἀπὸ τέχνη, μόνε πῶς ἡ γλυκὴ καὶ ἁρμονικὴ μουσικὴ γένεται κανόνας καὶ τέχνη τῆς ἴδιας. Ὅθεν γιὰ νὰ μάθῃ ἄνθρωπος τὸ βιολί σὲ τρόπον, ὅπου νὰ φχαριστιέται κι' ὁ ἴδιος, καὶ νὰ φχαριστᾷ τοὺς ἄλλους μὲ τὸ λάλημά του, χρειάζεται νὰ σπουδάξῃ γιὰ νὰ μάθῃ καλὰ τὸ κοινὸ βιολί τοῦ καιροῦ του, δίχως νὰ παραψιλογάῃ, καὶ νὰ βαθυξετάζῃ ἐκεῖνα, ὅπου ξέρῃ, μόνε νὰ γνιόζεται καὶ νὰ ὑπερμαχάῃ νὰ μάθῃ, ὅσα δὲν ξέρεῖ. Ἀφοντότες λοιπὸν ἄφηκε σὲ μιὰν ἄκρα τὴν περίσσεια πολυμάθεια τοῦ σοφοῦ δασκάλου του, ἀκολούθησε τὸν ἄτεχνο τρόπο τοῦ γείτονά του, καὶ σ' ὀλίγον καιρὸ ἔφτακε νὰ νοιώθῃ κι' αὐτὸς του χάρι στο λάλημά του, κι' ὅσοι τὸν ἤκουγαν. Ἐσυνήθαγε ἀφοντότες, ὅποτε ἔπιανε νὰ λαλήσῃ νὰ τραγουδάῃ πρῶτα:

Ὡ πρόληψες τοῦ κόσμου,
Τύραννοι τῆς ψυχῆς,
Ὁ κόσμος σὰς λατρεύουν
Γιὰ νὰ 'νε δυστυχῆς!
Ἀφοῦ κι' ἀπὸ τὸ θρόνο
Ἡ πρόληψι μιλάει,
Οἱ αἴσθησες νεκρώνουν,
Ὁ λόγος δὲ φελάει.

Ὡς ἂν δοκῇ ἐκάστη ἡ εἰκὼν δεῖσθαι ἐκάστου φαρμάκου· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τὰ στοιχεῖα ἐπὶ τὰ πράγματα ἐποιήσομεν, καὶ ἐν ἐπὶ ἐν, οὗ ἂν δοκῇ δεῖν, καὶ σύμβολα ποιήσομεν, ὃ δὴ συλλαβὰς καλοῦσι καὶ συλλαβὰς αὐτὴν συντιθέμεντες, ἐξ ὧν τὰ τε ὀνόματα, καὶ τὰ ῥήματα συντίθενται· καὶ πάλιν ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων μέγα ἤδη τι καὶ καλόν, καὶ ὄλον συστήσομεν.

Πλατ. ἐν Κρατ.

Κατὰ τὴν χρεια, ὅπου φανῇ νὰ ἔχῃ κάθε εἰκόνα γιὰ κάθε χρῶμα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς θέλα ταυρίσασθαι τὰ στοιχεῖα σὶὰ πράγματα. Καὶ βάνοντας ἓνα σιμὰ τὸ ἄλλο, ὅπου φανῇ χρειαζούμενο, θέλα φκιάσασθαι σημάδια, ὅπου τὰ ὀνομάζουν συλλαβές. Καὶ ἀνταμώνοντας πάλι τὶς συλλαβές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες γένονται τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα, θέλα στήσωμεν ἓνα μέγα εἶδος πλιὸ καὶ ὡμορφο, καὶ ἀκέραιο.

Ὁ Πλάτωνας στὸν Κρατύλο.

ΜΙΚΡΗ ΟΡΜΗΝΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ (*)

Εἴκοσι τρία ψηφία πρέπει νὰ ἔχωμε στὸ Ἀλφάβητο τῆς γλώσσας, ὅπου κρένομε· γιὰ τὴν τόσα χρειάζονται σωστά γιὰ νὰ παραστήσωμε ὅλες τὶς στοιχιακές τῆς φωνές, καὶ εἶναι:

α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ, ου.

Τὰ πέντε ἀπὸ ταῦτα, ὀνομάζονται φωνήεντα, γιὰ τὴν προφέροντάς τα καὶ μοναχὰ κάνουν φωνὴ ἀκέρια, δίχως νὰ χρειάζονται βοήθεια ἀπὸ ἄλλο ψηφί καὶ εἶναι:

α, ε, η, ο, ου.

Τὰ δεκαφτὰ ὀνομάζονται σύμφωνα, γιὰ τὴν ἀπατά τους εἶναι βουβά, καὶ χρειάζονται βοήθεια ἀπὸ φωνήεντο γιὰ νὰ παραστήσουν φωνὴ ἀκέρια, καὶ εἶναι:

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.

Τὸ ι ἀπὸ λόγου του μνήσκει ἄφωνο, καὶ μοναχὸ ποτὲ δὲν προφέρεται, μόνε χρησιμεύῃ γιὰ νὰ σχηματίζονται οἱ δίφθογγοι.

Ἡ δίφθογο εἶναι φωνὴ ἀκέρια συνθεμένη ἀπὸ δυὸ φωνές, ὅπου τὶς προφέρομε σ' ἓναν καιρὸ, σὲ τρόπο ὅπου ἀκούγονται κι' οἱ δυὸ, δίχως νὰ κάμουν, παρὰ μιὰ φωνὴ μονάχα. Αὐτὲς εἶναι ἑννὴ:

αι, ει, οι, ουι, ια, ιε, ιη, ιο, ιου.

Τὶς δίφθογγοι μποροῦμε νὰ τὶς μοιράσουμε σὲ δυὸ τάξεις ὀνομάζοντας κύριες τὶς πρῶτες τέσσερες· αι, ει, οι, ουι, γιὰ τὴν σὲ ταῦτες ἀκούγονται παστρικά κι' οἱ δυὸ φωνές, καθὼς στὶς λέξεις Αἴτός, χαῖδεβο, λεῖμονη, λει, ἐλεῖμοσύνη, ροῖδο, οἶσκε, ακοῖ, κροῦι.

Καὶ καταχρηστικὰς τὶς ἄλλες πέντε, ια, ιε, ιο, ιη, ιου, γιὰ τὴν σὲ ταῦτες τὸ ι, δὲν ἀβγατάει φωνή, μόνε χρησιμεύει μονάχα γιὰ νὰ κάμῃ μαλακώτερο τὸ φωνήεντο, ὅπου

(*) Πρωτοδημοσιεύτηκε στὴ «Ρομενικὴ Γλῶσσα».

ἀκολουθάει, καθὼς στὶς λέξεις παιδία, πῖε, ἀξιη, σκολιο, ψομῖοϋ, κ.τ.λ.

Ἡ γλῶσσα μας στὸ ἀνακάτωμά της μὲ ξένες γλῶσσες ἐπῆρε καὶ ξένες φωνές, τὶς ὁποῖες γιὰ νὰ τὶς γράψωμε ἀναγκαζόμαστε νὰ ἀνταμώνομε δύο ἢ τρία ψηφία ἀπὸ τὸ ἀλφάβητό μας, καὶ ἔτσι ἐσυνηθίσαμεν νὰ τὶς παρασταίνωμε. Αὐτὲς εἶναι πέντε ντ, γγ, μπ, τζ, ντζ, καθὼς στὶς λέξεις: μπαλα, μπαρουτη, οντας, τζηταο, γγιονης, ντζηναο.

Ὅσες φωνές λοιπὸν μπαίνουν στὴ γλῶσσα μας φτάνουν νὰ γραφοῦν μὲ τὰ εἴκοσι τρία γράμματα τοῦ ἀλφάβητου μας. Καὶ ἀκολουθῶς ὅλες αὐτὲς οἱ φωνές ἔχουν παραστατικά τους σημάδια, ἢ ἀπὸ ἓνα ψηφίο μόνο, ἢ ἀπὸ δύο, ἢ καὶ περσότερα. Αὐτὰ τὰ ψηφία, τὰ παραστατικά σημάδια κάθε φωνῆς, σὲ μιὰ λέξι βαλμένα κι' ἀραδιασμένα κατὰ τὴν τάξι, ὅπου ἔρχεται τὸ καθένα, γράφουν, καὶ παρσταίνουν καθαρά αὐτὴ τὴ λέξι κατὰ πῶς τὴν προφέρομε κιόλα.

Ἐνας παρόμοιος ἀραδιασμός αὐτῶν τῶν ψηφίων, ὅπου παρσταίνουν ἀπὸ μιὰ φωνή, μᾶς δίνει καὶ ταχτικὸ γράψιμο, ἢ τὴν ὀρθογραφία, στὴ γλῶσσα μας. Καὶ ὀρθογράφωμε ἐκεῖνο, ὅπου θέλομε, ἂν τὰ βάλωμε στὸ γράψιμό μας τὰ παραστατικά σημάδια τῶν φωνῶν, ὅπου ἔχει κάθε λέξι. Κάθε περίσσιο, ἢ ἄλλο ψηφί ἀπὸ τὸ καθολικό, ἢ ὀλιγότερο ἀπὸ τὸ χρειαζόμενα σὲ κάθε λέξι, κάνουν τὸ γράψιμο ἀνορθόγραφο, ἀλλόφωνο, ἀνέσωστο, καὶ ἐξανάγκης κακογραμμένο, καὶ βάρβαρο, ἀφορμῆς ὅπου δὲν παρσταίνει πλὶὸ τὴ λέξι σωστά, καθὼς τὴν προφέρομε κιόλα, ἢ τὴν παρσταίνει σὲ τρόπο, ὅπου διαβάζοντάς τη τὴν καταλαβαίνομαι ἀχαμνά, καὶ μᾶς ξυπνάει ἀχαμνή, καὶ στραβὴ ἰδέα στὸ νοῦ μας.

Ἀποδείχνεται λοιπὸν φῶς φανερά ἀπὸ τὰ εἰπωμένα, πῶς ὀρθογραφία ὀνομάζεται ὁ τρόπος, ὅπου ἀνάφερα γιὰ νὰ γράψωμε ὅποιον ἄλλον τρόπο μεταχειριστοῦμε εἶναι ἀνορθογραφία. Καὶ τοῦτα φτάνουν γιὰ ὅσους θέλουν νὰ νὰ ὀρθογράφουν καὶ νὰ ὀρθοδιαβάζουν στὴ ρωμαϊκῇ γλῶσσᾳ.

Ο ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ

᾽Ω πρόληψες τοῦ κόσμου,
Τύραννοι τῆς ψυχῆς,
Ὁ κόσμος σὰς λατρεύει
Γιὰ νὰ ᾽ναι δυστυχής.

᾽Υστερ' ἀπὸ τὸ βαθύ σκοτάδι, ὅπου σκέπαζε γιὰ τούς αἰῶνας τὸ πρόσωπο τῆς ἀληθινῆς μάθησης στὴ Γραικία, ξημέρωσε τέλος πάντων κι' ἡ λαμπρὴ ἐποχή, ὅπου τὸ γένος ἐδίψαγε τόσο πολλά. Ἐβάλθηκαν μὲ τὰ σωστά τους ν' ἀναστήσουν τὴν παλῆν γλῶσσα τοῦ τόπου, μοναχὸ μέσο πρὸς φωτισμόν τοῦ γένου, καὶ νὰ τὴν καταστήσουν τόσο κοινὴ, ὅπου νὰ τὴν ὁμιλοῦν μικροὶ μεγάλοι μὲ τὴν ἴδια εὐκολία, ὅπου τὴν ἔκρεναν τότες οἱ Ἀθηναῖοι, νὰ εἰποῦμε.

Πραγματευτάδες, ἀρχιερεῖς, γιατροί, οἱ λεγόμενοι ἄρχοντες κι' εὐγενεῖς, καὶ ξεχωριστὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μαθητᾶδων στὰ σκολεῖα ἐνθουσιάζστηκαν γιὰ τὴ γλῶσσα τῶν προπατόρων τους, καὶ ἦταν δίκηο νὰ τὴν κληρονομήσουν.

Ἡ ἀνταπόκρισι τῶν πραγμάτων ἀρχίνουσ' ἀνάμεσά τους μ' ἄκρα φιλοτιμία, καὶ σ' ὀλίγον καιρὸ θέλα μεταφαίνονταν μιὰ γλῶσσα προικισμένη ἀπ' ὅλες τὶς χάρες καὶ νοστιμάδες, ὅπου στολίζουν τὰ ἀθάνατα συγγράμματα τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Θουκυδίδη, τοῦ Ξενοφῶντα, ἀνίσως καὶ σὲ τέτοιαν ὑπόθεσι δὲν ἔφεραν ἐμπόδιον κάτι μικρὲς διαφορές, ὅπου ἐφύτρωναν στὴ μέση, καὶ ὅπου ἦταν ἀπαραίτητο νὰ τὶς κυττάξουν πρῶτα μὲ δίχως πάθος, καὶ νὰ τὶς ταιριάσουν, ἂν ἦταν δυνατό, μὲ τὶς γνώμες ὅλων τῶν προκομμένων.

Αὐτοὶ οἱ καλοθελητάδες τοῦ γένου ὥστόσο, μὲ τὴν ἀμέτρητη προθυμία καὶ τὸν ἄϋπνον κόπον, ὅπου ἔββαν στὸ ἐπιχείρημά τους, δὲν ἄργησαν νὰ καταφέρουν στὸ μικρὸ διάστημα ἀπὸ εἴκοσι πέντε ὡς τριάντα χρόνια, ὅπου εἶχαν βάλῃ χέρι νὰ συγγράφουν ὅλες τὶς διαφορὰς τους σὲ μοναχὲς πέντε χιλιάδες.

Νὰ δώσουν γλῆγορο τέλος σὲ ταύτην τους τὴν ἀσυν-

φωνία, ήταν τίποτε ως προς την καλή τους προαίρεσι, αλλά για να απομείνουν όλοι τους ευχαριστημένοι, χωρίς υποψία και του παραμικρότερου σκανδάλου υστερώτερα, και για να γένουν όλα με κάποιαν τάξιν, ηύραν εύλογο να διαλέξουν, απ' όλον τὸν κληρο τῶν λογισμάτων, ὁχτὼ ὅσα εἶναι τὰ μέρη τοῦ λόγου, καὶ νὰ τοὺς στείλουν σ' ὅλη τὴ Γραικία, γιὰ νὰ κάνουν τίς χρειάζομενες παρατηρήσεις στὴν τωρινή μας γλῶσσα, ὅθεν νὰ λάβουν ἕνα φῶς στὸν ἀμέτρητα ἐπαινετὸν τους σκοπὸν.

Σὰν ἀποδιορίσθηκαν τὰ ὑποκείμενα, ὅπου θέλα ταξίδευαν, ἐκρίθηκε εύλογον κι' ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ προξηνηθῇ αἰτία παράπουνου σὲ κανένα, πῶς τοῦ ἐδόθηκε δουλειὰ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν δύναμί του, νὰ ρίξουν λαχνό, καὶ ἔτσι ἐπῆρε ὁ κάθε Λογιώτατος τὸ μέρος, ὅπου τοῦ ἐπρόσφερε ἡ τύχη. Ἐμοίρασαν υστερώτερα στὸν καθέναν τίς διαφορές, ὅπου ἔπεφταν στὸ μερτικό του, τοὺς ἐνθύμησαν τίς ἀναγκαῖες παραγγελίες, ὅπου ἦταν νὰ σημάδεύουν, ὅσο τὸ βολετὸ πλατύτερα, τίς παρατηρήσεις τους, καὶ σὲ ὕφος ὅχι ἀπλό, γιὰ νὰ τίς ἀπεικάζουν ὅλοι οἱ σπουδαῖοι μὲ εύκολία, κιὰπὲ τοὺς ἐγχείρισαν καὶ συστατικά γιὰ κάθε χωριὸ καὶ χώρα, ὅπου νὰ τοὺς ἤφερνε ὁ δρόμος τους, γιὰ νάχουν τὴν ἄδειαν νὰ βγάξουν τίς κυριακές καὶ τίς γιορτές ἀπὸ κἀναν δίσκο στίς ἐκκλησίες, καὶ νὰ μὴν στενοχωριοῦνται ἀπὸ τὰ χρειαζόμενα ἑξοδὰ τους.

Ὅλα αὐτὰ συνέβηκαν στὴ Φαντασιούπολι, καθέδρα τῆς μεγάλης Αὐτοκρατορίας Πρόληψης, ὁμπροστά στὴ σεβασμία σύναξι τῶν σοφῶν διορθωτῶν τῆς γλῶσσας μας, καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ αἵωνα μας.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ὁχτὼ Λογιώτατος Ταξιδιώτης, ὅπου τοῦ εἶχε πέσει στὸ μοιράδι του τὸ ρῆμα, καὶ γιὰ προσθήκην ἢ ἀπόλυτη γενική, ἦταν ἀναγκασμένος νὰ φορτωθῇ καὶ τίς 999 διαφορές, ὅπου εἶχαν ὅλοι οἱ σοφοὶ τοῦ γένου σὲ ταῦτ' ἀπάνω, ἤγουν 40 διαφορές γιὰ τὸ ὑποτακτικὸ νὰ, 85 γιὰ τὸ προστακτικὸ ἄς, 36 γιὰ τὸ εἶναι, 189 γιὰ ὅλους τοὺς χρόνους, 20 γιὰ τὸ ἀπαρέμφατο, καὶ 448 γιὰ τὴν ἀπόλυτη γενική.

Κάθε ἄλλος, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲ θέλα κατῶρθωνε τίποιες σὲ τόσο κακοπέχειρην ὑπόθεσι, παρατηρώντας ξεχωριστὰ γιὰ καμπόσα, ὅπου ἡ τωρινὴ γλῶσσα δὲν τὰ γνωρίζει καθόλου. Αὐτός, μ' ὅλον τοῦτο, ἔκαμε νόμον τρόπο, καὶ στὸ τέλος εὐρέθηκε πλουσιώτερος ἴσως ἀπὸ τοὺς ἄλλους συντρόφους. Τὰ σημειώματά του ὅλα ψυχαγωγία,

καὶ δίχως περιθῶρι, ἐκόντευαν πέντε φορτώματα πρὸς 120 ὀκάδες μὲ τὸ ζύγι.

Ἦταν ἐπάνω στὸ κίνημα τοῦ γυρισμοῦ του, ὅταν τοῦ ἦρθε ἕνας διαλογισμός, ὅπου τὸν ἔρριξε ὅχι σὲ ὀλίγην ἀνησυχία. Ἐλογάριαζε μὲ κάποιον δικαιολόγημα, πῶς ἀνίσως καὶ σὲ 999 διαφορές τοῦ μερτικοῦ του, αὐγάτιζε ἀπὸ ἄλλες τόσες ἀπορίες, ὅπου εἶχε στὰ σημειώματά του γιὰ πᾶσα μιὰ διαφορά, καὶ πῶς ἀνίσως οἱ σύντροφοί του, κατὰ πῶς ἔπρεπε νὰ τὸ ὑποθέτῃ, εἶχαν δουλέψει τὸ γένος μὲ τὴν ἴδια ἐπιμέλεια, αὐτὴ ἡ δουλειὰ, μὲ φιλὸ λογαριασμό, δὲν εἶχε ξετελειωμοὺς στὸν αἵωνα. Ποιὸ κέρδος λοιπὸν ἀπὸ τόσοὺς κόπους; ἤλεγε καταπικραμένος ὁ Λογιώτατος Ταξιδιώτης. Ποιὸ φῶς στὴ γλῶσσα; Ποιὰ προκοπὴ στὸ Γένος; Ἐκυμάτιζε ἀπελπισμένος, μέσα σὲ ταύτους τοὺς θλιβεροὺς συλλογισμοὺς, μὴν ἡξεύρωντας τί δρόμο νὰ πάρῃ· ἀλλ' ἕνα συμβεβηκὸ τῆς ἴδιας ἡμέρας τὸν ἀνάγκασε νὰ γληγορέψῃ τὸ γύρισμά του.

Εἶχε βγῇ τ' ἀπομεσήμερο νὰ περιδιαβάσῃ κατὰ τὴ συνήθειά του, καὶ βυθισμένος στοὺς στοχασμοὺς του ξεμάκρυνε τόσο ἀπὸ τὴν πολιτεία, ὅπου ὅταν τὸ ἐδοκήθηκε, ἦταν πολὺ κοντὰ νὰ νυχτώσῃ, καὶ ἀδύνατο νὰ γυρίσῃ ὀπίσω.

Κατατηρώντας ὁλόγυρά του τὸν τόπο, ἐξάνοιξε ἀνάμεσα σὲ διάφορα δένδρα καρπερά, ὅπου περικύκλωναν πολλὰ χωράφια καὶ ἀμπέλια, ἕνα χωριάτικο σπίτι, κι' ἀποφάσισε νὰ πηγαίνῃ τὰ ἴσια εἰς ἐκεῖνο.

Φτάνοντας καὶ ἐμπαίνοντας μέσα, ἦρε ἕνα Γέροντα, ὅπου ἐδείπναγε μὲ τὴν πολυάριθμην φαμηλιά του, καὶ ὅπου, ὅ,τι τὸν εἶδε· καλῶς ὥρισες, ξένε, τοῦεἶπε· δὲν ἦρθες σὲ μέρος ὅπου νὰ μὴν γνωρίζουν φιλοξενίαν καί, λέγοντας, τοῦ ἔκαμε τόπο νὰ καθῆσθαι σιμὰ του.

Ἡ ἀπλότητα, ἡ εὐταξία, καὶ στὸν ἴδιον καιρὸν ἡ ἀφθονία σὲ ὅσα εἶναι χρειαζόμενα γιὰ τὴν ἀναπαυτικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, δίχως τὴν περίσσια πολυτέλεια τῆς περηφάνειας· τὸ καλὸ δέξιμο ὅλης ἐκείνης τῆς φαμηλιάς, ὅπου ξεσυνερίζονταν ποιὸς νὰ τοῦ κἀνῃ τὴν μεγαλύτερη περιποίησι, καὶ ξεχωριστὰ ἡ ὁμιλία τοῦ Γέροντα, ὅπου ἔδειχνε σ' ὅλες του τίς ἀπόκρισες, πῶς ὁ νοῦς του ὠδηγοῦνταν ἀπὸ τὸν ὀρθὸ λόγον, θέλα προξέναγαν στὸ Λογιώτατο ἀδοκίμαστη εύχαρίστησι τῆς ψυχῆς του, ἀνίσως καὶ ἡ ἄκοπη βαθεὶα συλλογὴ του τὸν ἄφηνε νὰ τὰ νοιώσῃ. Σ' ὅλην ὁμῶς τὴν ταραχὴν, ὅπου βρίσκονταν, ἤλεγε μέσα του πάλε· ἰδὲς τί εύτυχισμένη ζωὴ χαίρονται

τοῦτοι οἱ χωριάτες· ἀπολαβαίνουν τ' ἀγαθὰ, ὅπου ὁ Θεὸς ἐχάρισε τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ τοὺς μέλῃ νὰ τα-ξιδεύουν γιὰ νὰ μάθουν πῶς νὰ κρένουν τὴ γλῶσσα, ὅπου ἤξεύρουν.

Σὰν ἀποδείπνησαν, καὶ ἐσηκώθηκε τὸ τραπέζι, ὁ Γέροντας ἄναψε τὴ βέργα του τὴ συνηθισμένη, διορίζοντας νὰ φέρουν καὶ τοῦ ξένου. Ὁ Λογιώτατος, συντροφευμέ-νος μὲ τοὺς συλλογισμούς του, ἐτράβαγε καπνὸ, χωρὶς νὰ βγάλλῃ λόγο καὶ μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ γιὰ κάμψοσιν ὥρα. Μόνε σηκώνοντας τέλος πάντων τὰ μάτια πρὸς τὸ Γέροντα· πρέπει νὰ ζῆς πολὺ εὐτυχισμένος, τοῦ λέ-γει· παρατηρῶ σέ ὅλα σου μίαν ἡσυχία ψυχῆς, ὅπου ἀποδείχνει νὰ μὴ σ' ἐνοχλᾷ κανένα ἐνάντιο· ἐγὼ σέ ζη-λεύω. Ἀληθινὰ, ἀποκρίθηκε ὁ Γέροντας· δὲν ἔχω αἰτία νὰ παραπονεθῶ τῆς τύχης μου, μολοντοῦτο δὲν εἶναι ἡ μοναχὴ ἀπόλαψι τῶν καλῶν, ὅπου κατασταίνει τὴν εὐτυ-χίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ νὰ εὐχαριστιού-μεστε στὴν κατάστασι ὅπου βρεθοῦμε, ἀποδιώχνοντας ὅσα ἡμποροῦν νὰ μᾶς ἐνοχλήσουν. Ἔτσι εἶναι, εἶπ' ὁ Λογιώ-τατος· πολλές φορές ὥστόσο μᾶς ἐνοχλοῦν τὰ πράμμα-τα, ὅπου δὲν δυνόμαστε νὰ τ' ἀποδιώξωμεν, ἐπειδὴ κι' ἡ ἀπόλαψι τοὺς θέλει σχημάτιζε τὸ κυριώτερο μέρος τῆς εὐτυχίας μας, καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἄλλων. Καὶ σὰν τί πράγματα εἶναι αὐτά, ὅπου μᾶς ἐνοχλοῦν, καὶ μᾶς προ-ξενοῦν στὸν ἴδιον καιρὸν εὐτυχίας; ρώτησε ὁ γέροντας. Ἡ καλὴ προαίρεσι, καὶ ἡ δυσκολία τοῦ τρόπου, ἀποκρί-θηκε ὁ Λογιώτατος. Παράστησέ μου καθαρώτερα τὴν ἰδέα σου, εἶπε ὁ Γέροντας, μὲ παράδειγμα. Ἐνας ὑπό-θεσε, ἀποκρίθηκε ὁ Λογιώτατος, ὅπου ἐπιθυμᾷ τὸ καλὸ τοῦ Γένου του, καὶ εἶναι ἄξιος νὰ τὸ εὐεργετήσῃ, λεί-ποντιὰς τοῦ ὁ τρόπος, ἐνοχλιέται ἄκοπα ἀπὸ τὴ συλ-λογίᾳ του. Ὅποιος ἐπιθυμᾷ τὸ καλὸ τοῦ Γένου του, ἀπο-κρίθηκε ὁ Γέροντας, κάνει τὸ χρέος του, μόνε σὰν εἶν' ἄξιος νὰ τὸ εὐεργήσῃ, ἐγὼ δὲν βλέπω σ' αὐτὴ τὴν περι-στασι καμμιὰ δυσκολία.

Καὶ μολοντοῦτο, εἶπε ὁ Λογιώτατος, εἶναι ἡ μεγαλει-τερη σ' ἐμᾶς. Οἱ σοφοὶ τοῦ Γένου ἔχουν ὅλη τὴν προ-θυμία γιὰ νὰ τὸ φωτίσουν, καὶ εἶναι ἄξιοι νὰ τὸ κατορ-θώσουν, μόνε λείπει ὁ τρόπος· ἀφορμῆς, ὅπου λείπει ἡ γλῶσσα γιὰ νὰ συγγράψουν. Πῶς! ἀποκρίθηκε ὁ Γέρον-τας· καὶ δὲν εἶναι ἡ κοινὴ γλῶσσα ὅλου τοῦ Γένου!

Ὁ Λογιώτατος, ὕστερ' ἀπὸ τὴ συνηθισμένη του συλ-λογίᾳ· αὐτὴ ἡ γλῶσσα, εἶπε, θέλει διόρθωμα πρῶτα. Καὶ σὰν τί διόρθωσι θέλει, παρακαλῶ, ἐρώτησε ὁ Γέροντας.

Ἡ ἀπλὴ γλῶσσα, ἀποκρίθηκε ὁ Λογιώτατος, ὄντας φτωχὴ καὶ γεμάτη βαρβαρισμούς, δὲν εἶναι καλὴ γιὰ νὰ συγγράψουν σὲ ταύτην, καθὼς τυχαίνει. Πρέπει λοιπὸν νὰ διορθωθῇ πρῶτα, καθαρίζοντάς τὴν ἀπὸ τὰ ξένα ἀγκά-θια, καὶ ζυγώνοντάς τὴν ὅσο τὸ δυνατό στὴν Ἑλληνικὴ, νὰ τῆς δοθῇ ἡ πρώτη μορφή της.

Δὲ θέλα ἦταν ὠφελιμώτερος σκοπὸς ἀπὸ ταῦτον, ἐ-φώνησε ὁ Γέροντας, ἂν ἡμπόρηγε νὰ κατορθωθῇ. Οἱ με-ταγενέστεροι, εἶμαι βέβαιος, θέλα τὸ ἐμέτραγαν γιὰ ξε-χωριστὴ τους μοῖρα νὰ εἶν ἀπόγονοι τέτοιων μεγάλων ἀνθρώπων· ἄκουσα ἀπὸ πολλοὺς, Λογιώτατέ μου, αὐτὴ τὴ γνώμη· συμπαθησέ με ὥστόσο νὰ σοῦ εἰπῶ μὲ θάρ-ρος, πῶς ἀκούω κάτι πράγματα, ὅπου δὲν θέλα μοῦ φαί-νονταν ἀλλοιωτικά, ἂν ἤκουγα νὰ μοῦ εἴποῦν, πῶς οἱ προβατίνες μου ἐγέννησαν μοσκάρια, καὶ τ' ἀμπέλια μου ἐκάρπισαν στάρι. Ὁ φωτισμὸς τοῦ Γένου εἶναι ἱερὸ καὶ ἀπαραιτήτο χρέος ὅλων τῶν προκομμένων· μόνε τὸ διόρθωμα τῆς φυσικῆς διορθωμένης μας γλώσσας, νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια, δὲν τὸ ἀπεικάζω τελείως. Καὶ ἐγὼ, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε ὁ Λογιώτατος, καὶ ἄς ἔκανα καὶ τόσους κόπους σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσι, ἔχω κάποιαν ὑπο-ψία· ὅτι δὲν παρὰ εἶναι σωστὴ ἡ γνώμη τῶν σοφῶν μας· ἀλλὰ στοχάζομαι πάλε, πῶς νὰ τοὺς πλανᾷ ὅλους ὁ νοῦς τους, καὶ βρίσκονται τόσοι προκομμένοι στὸν ἴδιο λάθο.

Ὁ ἄνθρωπος⁽¹⁾, φίλε μου, ἀποκρίθηκε ὁ Γέροντας, ὅσο κυριεύεται ἀπὸ τίς πρόληψεις, ὅπου δὲν ἀπολείπουν νὰ κολακεύουν καὶ τὸν νοῦν τῶν πλειὸ φωτισμένων, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὸ δρόμο, ὅπου φέρει στὴ μάθησι τῆς ἀλήθειας· ὅλοι του οἱ λογαριασμοὶ εἶναι ὑπόθεσες καὶ γνώμες, ὅπου χαλνιοῦνται ἀπὸ ἄλλες καινούργιες, κι' ὅπου τὸν βιάζονται νὰ φέρῃ γύρα πάντα στὸν ἴδιον τόπο, σκοντάβοντας ἄκοπα, καὶ δίχως φῶς παντοχῆς, νὰ φθάσῃ καμμιὰ φορὰ στὸ τέλος ὅπου γυρεύει, τρέ-χοντας στὰ χαμένα· καὶ σταθερὸς στὴν ἰσχυρογνωμία του δὲν στρέγει ν' ἀφηκρασθῇ τὸν ὀρθὸ λόγον, ὅπου δυ-νατὰ τοῦ φωνάζει νὰ μὴν ἀποβλέπῃ σ' ἄλλο ἀπὸ τὸ ὄφελος, ὅπου ἡμπορεῖ ν' ἀπολάψῃ σὲ κάθε σπουδῇ του,

(1) Τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τὸ «ἄνθρωπος, φίλε μου» μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἐπομένης παραγράφου «γιὰ νὰ βοηθοῦνται στίς λογια-στές των καὶ πολυάριθμες χρεῖες», ἐδημοσιεύθη καὶ στὰ «Προτύ-λαια» τοῦ Βλαχογιάννη (τόμος Α' σελ. 217) μὲ μικρὰς φραστικὰς παραλλαγὰς.

καὶ γίνεται ἀτός του ἡ πρώτη θυσία τῆς γνώμης του, ἀφορμῆς, ὅπου διδάχνοντας ἄλλους ὄλο σφάλματα, ποτίζεται τόσο ἀπὸ ταῦτα, ὅπου χάνει ὡς τὸ ὕστερο τὴν αἴσθησι τῆς ἀλήθειας, καὶ σέρει κατόπι του τὸν ἄλυσσος τῆς πλάνης μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους.

Εὐθὺς ὅμως ὅπου μπορέσῃ νὰ ξετινάξῃ αὐτὲς τὶς πρόληψεις ἀπὸ πανωθιό του γιὰ μιὰ στιγμή, ἐκείνη τὴν ἴδια στιγμή λαγαρίζουν τὰ μάτια τοῦ νοῦ του, καὶ σκορπίζει τὸ πυκνὸ σύγνεφο, ὅπου τὰ ἐθάμπωνε ὡς τότες. Ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή μοναχὰ μπορεῖ νὰ στοχάζεται καὶ νὰ λογαριάζῃ ὀρθά· ἐπειδὴ καὶ θεμελιωμένος ἐπάνω σὲ καθαρὲς καὶ στερεὲς ἀρχές, παρμένες ἀπὸ τὴ φύσι τῶν πραγμάτων, εὐκόλα τοῦ βολεῖ νὰ ξεχωρίσῃ τὸ λάθος ἀπὸ τὴν ἀλήθεια· τότες μοναχὰ ἡμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ πόσο εἶναι ἄτοπο νὰ φαντάζεται, πὼς ἓνα γένος ξεπέφτει ἀπὸ τὸν πρῶτο βαθμὸ του, πὼς τοῦ λείπουν οἱ τέχνες κι' οἱ ἐπιστῆμες, πὼς δὲν γίνεται νὰ φιλοσοφίῃ, ἀφορμῆς δὲν κρένει τὴν ἀπαρχῆς του γλώσσα. Τὰ δυνατὰ καὶ πλούσια βασίλεια, οἱ εὐτυχισμένοι λαοί, οἱ ἀνδρειωμένοι στρατηγοί, οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ νομοθέτες, οἱ προκομμένοι τεχνίτες, ὅπου ἄνθησαν κατὰ καιροὺς ἐπάνω στὴν οἰκουμένη, μᾶς ἀποδεικνύουν ὄλο τὸ ἐνάντιο· ἐπειδὴ μήτε τὴν ἴδια γλώσσαν εἶχαν ὄλοι, μήτ' ἐκεῖνοι πάντα τὴν ἴδια. Ὁ φωτισμός, Λογιώτατε, δὲν κρέμεται ἀπὸ τούτην ἢ ἐκείνη τὴ γλώσσα· χρειάζεται ἀπὸ μιὰ σὲ κάθε γένος γιὰ νὰ γροικιέται, κι' αὐτὸ τὸ μέσο τὸ ἐχάρισε ἡ προνοητικὴ σοφία τοῦ Πλάστη, σ' ὅλες τὶς φυλὲς τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ βοηθοῦνται στίς λογιστὲς τῶν καὶ πολυάριθμες χρεῖες.

Ὁ Λογιώτατος, σὰν ἀποσυλλογίσθηκε στὰ λόγια τοῦ Γέροντα· ἡ ὁμιλία σου, τοῦ εἶπε, μὲ καταπεῖθει, ἀλλ' αὐτὸ τὸ μέσο, ὅπου ἔχομε γιὰ νὰ γροικιόμαστε, δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ παραστήσῃ ὅλες τὶς ἰδέες, ὅπου θέλουν νὰ φανερῶσιν οἱ προκομμένοι.

Ὁ λόγος σου ἔχει τὸν τόπο του, ἀποκρίθηκε ὁ Γέροντας· ἐκεῖνος ὅπου ἔχει ὀλίγες χρεῖες ἔχει καὶ ὀλίγες ἰδέες, καὶ ἀκολουθῶς γλώσσαν ἀνάλογη μὲ τὸ μικρὸν ἀριθμὸ τους, οἱ ἰδέες του, ὅπου αὐγατίζουν ὅσο πληθαίνουν κι' οἱ χρεῖες του, γυρεύουν καὶ γλώσσαν ἀνάλογη μὲ τὸ μεγάλο τους ἀριθμὸ· τέτοια εἶναι ἡ φύση κάθε γλώσσας στὸν κόσμον, φτωχότερη, ἢ πλουσιώτερη, κατὰ τὶς ἰδέες, ὅπου ἔχουν ὅσοι τὴν κρένουν. Ὁ ἄνθρωπος λοιπόν, ὅπου πηγαίνει ἀποχτῶντας καινούργιες ἰδέες, ἀναγκάζεται νὰ ἐφεύρῃ καὶ καινούρ-

γίες λέξεις, καὶ καινούργιους τρόπους γιὰ νὰ τὶς παραστήσῃ, μόνον μεταχειρίζεται, μοῦ φαίνεται, ἐκεῖνες τὶς λέξεις κι' ἐκεῖνους τοὺς τρόπους, ὅπου μποροῦν νὰ γροικοῦν ὄλοι, ἀφορμῆς ὅπου ὁ σκοπὸς του εἶναι νὰ τὸν ἀπεικάζουν ὄλοι, κι' ὄχι ν' ἀπεικάζεται ἀτός του.

Ἄν παρατηρήσωμε, πὼς ἐκεῖνοι ὅπου πρωτομίλησαν φτωχή γλώσσα, ἐξ αἰτίας ὅπου ἦταν φτωχοὶ ἀπὸ ἰδέες, κι' ὅσο αὐγατίζουν οἱ ἰδέες τους, τόσο ἐπλούτιζαν τὴ γλώσσα τους μὲ λέξεις ἢ παρμένες ἀπὸ τὴν ἴδιαν, ἢ δανεικὲς ἀπὸ ἄλλες, σχηματισμένες ὅμως κατὰ τρόπον ὅπου εἶχαν συνηθίσῃ νὰ ἀπεικάζονται ἐξ ἀρχῆς συνατοὶ τους, εὐκόλο εἶναι νὰ καταλάβωμε πὼς, ἂν ἀκολουθήσουν τὴν ἴδια μέθοδο στὴν παράστασι τῶν καινούργιων τους ἰδεῶν, μποροῦν νὰ πλουτίσουν τὴ γλώσσα τους, ὅσο ποῦ νὰ μὴν ἔχουν χρεῖα νὰ παραπονεθοῦν γιὰ τὴ φτώχεια τῆς. Ἡ ἀνάγκη γιὰ ἀλλοιωτικὴ γλώσσα ἀπὸ τὴν κοινὴ καὶ συνηθισμένη ὄλου τοῦ Γένου, γιὰ νὰ ἀπεικάζονται ὅσα ἀπεικάζονταν ὁμπρῆτερα, ἢ ὅσα θέλα ἀπεικάζονταν ὑστερώτερα μὲ τὸ μέσο τῆς ἴδιας, εἶναι μὲ τὴν ὁλότῃ παράλογο κι' ἀνωφέλευτο πρόβλημα.

Καλὰ, εἶπ' ὁ Λογιώτατος, ἀλλ' ἡ ἀπλὴ γλώσσα, χωρὶς ὅπου εἶναι φτωχή, εἶναι καὶ γεμάτη βαρβαρισμούς, χοντρή, καὶ δίχως χάρι.

Νὰ εἰποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἀποκρίθηκε ὁ Γέροντας, αὐτοὶ οἱ τίτλοι δὲν τῆς παραπρέπουν· ὅμως ἄς εἶναι. Πὼς οἱ γλώσσες Λογιώτατέ μου, καλλιτερεύουν μὲ τὴ μάθησι, δὲν ἔχει λόγον ἐνάντιον. Ὅσο ἓνα γένος φωτίζεται, ἄλλο τόσο ἡ αἴσθησί του ψιλαίνει σὲ κάθε εἶδος, καὶ ἡ γλώσσα του ἀποχταίνει τὴ γλυκάδα καὶ ἡμερωσύνη, ὅπου ἀποχτοῦν καὶ τὰ ἦθη του· μόν' αὐτὸ δὲν τ' ἀπολαβαίνει μὲ μιὰ· χρειάζεται νὰ περάσῃ καιρὸς· καὶ ἂν δοκιμάσῃ νὰ ριχτῇ ἀπὸ τὸ πατινὸ στὸ κορφινὸ σκαλίδι, στὸ πέσιμό του φέρει μαζὺ καὶ τὸν κίνδυνον νὰ μὴ μπορέσῃ νὰ μεταορθωθῇ ποτέ του. Καμμιά γλώσσα, φίλε μου, δὲν ἔκανε τέτοιο δρόμο· ὅλες ἀνέβηκαν ἀπὸ σκαλίδι σὲ σκαλίδι, ὡς τὸ ποσὸν τῆς τελειότητος, ὅπου ἐγένονταν νὰ φτάσουν ἀπὸ τὴ φύση τους. Ἐπειδὴ οἱ χάρες κι' οἱ νοστιμάδες μιᾶς γλώσσας δὲν εἶναι οἱ ἴδιες μὲ ἄλλης, κάθε μιὰ ἔχει τὴν ξεχωριστὴ τῆς ὡμορφιά, καὶ τὰ ξεχωριστά τῆς κάλλη. Ὅποιοι ἀμελάει τὸ στολισμὸ τῆς γλώσσας του ἀπὸ τὰ μέσα ποῦ ἔχει ἡ ἴδια γιὰ νὰ δεῖξῃ τὶς χάρες τῆς, καὶ δανεῖζεται ξένα καὶ ἀσυνήθιστα στολίδια, ὅπου δὲν τῆς ταιριάζουν, ἀντὶς νὰ τὴν ὡμορφῇ, τὴν ἀσκημαίνει σὲ τρόπον, ὅπου τὴν κατασταίνει συχαμερὸ τέρας, κι'

όπου, μέ δσα φκιασίδια κι' ἄν τὴν ἀλείφει, κανενὸς δὲν ἀρέγει.

Ἡ ἀπλὴ μας γλώσσα, Λογιώτατε, ἔχει ἀστέρευτους θησαυροὺς ἀπὸ χάρες καὶ νοστιμάδες, μόνε ἡ πρόληψι, όπου κυριεύει τὸ νοῦν ἐκείνων, όπου ἔπρεπε νὰ ξεθάφτουν αὐτὰ τὰ πλούτη, τοὺς ἔκαμε νὰ τὴν ἀμελήσουν, καὶ νὰ τὴν καταφρονήσουν, δίχως κανένα δίκιο στὸν κόσμον. Ἀς τὴν περιποιηθοῦν, ἄς τὴν γλυκομιλήσουν σ' ἂν δική τους, καὶ τότες ἀκοῦν πόσο χαριτωμένα ἀποκρένεται στὶς φωνές τους.

Ὡστόσο, εἰπ' ὁ Λογιώτατος, πάντα συλλογισμένος, δὲν μπορεῖς νὰ μοῦ ἀρνηθῆς, πὼς εἶναι ἀκανόνιστη καὶ γεμάτη βαρβαρισμοὺς.

Κάθε γλώσσα, ἀποκρίθηκε ὁ Γέροντας, μιλιέται κατὰ τὸν τρόπον, όπου συνηθίζεται ἀπὸ ὅλο τὸ γένος· όπου θέλα εἰπεῖ, κάθε γλώσσα ἔχει τοὺς φυσικοὺς τῆς κανόνες. Ἀκανόνιστος τρόπος, ἡ βαρβαρισμός εἶναι ὁ ξένος κι' ἀλλοιωτικός ἀπὸ τὸν συνηθισμένον. Καὶ ὅποιος ὁμιλεῖ τὴ γλώσσα του, ἡ συγγράφει σὲ ταύτην κατὰ πὼς συνηθᾶν ὅλοι κοινά, κρένει, καὶ συγγράφει κανονικώτατα, καὶ δίχως κανένα βαρβαρισμό. Θέλα ὠνομάζονταν μέ δίκιο βάρβαρη κι' ἀκανόνιστη ἐκείνη ἡ γλώσσα, όπου ὅσοι θέλοντας νὰ τὴν διορθώσουν κατὰ τὴ γνώμη τους, ἔμπαζαν σὲ ταύτην λέξεις καὶ τρόπους ἐνάντιους στὴν κοινὴ συνήθεια, καὶ ἀκολουθῶς νὰ μὴν ἀπεικάζονται ἀπὸ ὅλους· καὶ τότες ἀντὶς νὰ διορθωθῇ, θέλα χάλναγε τελείως, καὶ θέλα κατάνταγε ἓνα δῖλογο, όπου νὰ μὴ χωρίξῃ τ' ἀληθινὸ του χρώμα ποῖο εἶναι.

Τὰ ξένα ἀγκάθια, όπου εἶπες Λογιώτατε, ἡ χρεῖα καὶ ἡ συνήθεια τὰ μεταμορφώνουν σὲ ἄνθια· μήτε ἡμποροῦμε νὰ ὑποθέσωμε γλώσσα στὸν κόσμον, όπου νὰ μὴν ἔλαβε τὰ ἀγκάθια χώρια ἐνοῦ γένου, όπου σὲ καμμίαν ἐποχὴν του νὰ μὴν ἀνακατώθηκε μέ ἄλλο, καὶ νὰ μὴν ἀπόχτησε ἀπὸ τίς ἰδέες του, καὶ νὰ μὴν ἐδανείστηκε λέξεις του γιὰ νὰ τίς παραστήσῃ, πρᾶμια ἀδύνατο νὰ τὸ ξέρωμε ἀπὸ ἱστορίαν.

Ἐκείνος πάλι, Λογιώτατε, όπου γυρεύει νὰ μεταδώκῃ τὴ μορφή μιάς γλώσσας, εἶναι τὸ ἴδιο σ' ἂν νὰ ἐγύρευε νὰ ὀπισωδρομήσουν οἱ αἰῶνες, καὶ νὰ μεταζωντανέψουν ἐκεῖνοι, όπου τὴν ἔκρεναν τότες. Οἱ γλώσσες μετασχηματίζονται μέ τὸν καιρό, καθὼς μεταμορφώνεται καὶ κάθε ἄλλο εἶδος στὸν κόσμον. Ἡ ὕψι τῶν πραγμάτων, φίλε μου, δὲν μνήσκει ποτὲ σὲ μία στάσι· ἀλλάζει ἄκοπα ἀπὸ ἡμέρα σ' ἡμέρα, καὶ ὅποιος γυρεύει τὴ χθεσινή,

γυρεύει ἐκεῖνο, όπου ὅσοι τὸν ἀκούσουν θέλα γελάσουν. Ἡ μανία ὥστόσο νὰ θέλουν οἱ προκομμένοι ἀλλοιωτικὴ γλώσσα ἀπὸ τὴν κοινὴ, γιὰ νὰ ξηγιούνται, ἐμόλεψε ὅλα τὰ γένη στοὺς καιροὺς όπου ἐκοίτονταν βαρεῖα ἄρρωστα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀμάθειας· ἀφορμῆς όπου τοὺς ἔκανε νὰ φαντάζονται, πὼς ἡ προκοπὴ προέρχεται ἀπὸ λόγια, όπου δὲν ἀπεικάζονται ἀπὸ ὅλους, καὶ ὄχι ἀπὸ ἰδέες, καὶ πὼς ἡ διαφορὰ ἀπὸ σπουδαῖον ὡς ἀμάθη, εἶναι ὁ διαφορετικὸς τρόπος τῆς ὁμιλίας, καὶ ὄχι ἡ πλούσια καὶ ταχτικὴ ἢ ἡ φτωχὴ καὶ ἀταχτὴ, παράστασι τῶν ἰδεῶν τους. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτο ἐμπόδιο, όπου ἀργοπορεῖ τὸ Γένος νὰ προχωρήσῃ στὸ δρόμο τοῦ καλλιτερισμοῦ του, πλανῶντας τοὺς σοφοὺς του νὰ χαίρωνται στὴ μάταιη καὶ ἄκαρπη μάθησί τους.

Δὲν ἐσυλλογίστηκε πλεῖοτερο ἀπὸ τούτῃ τὴ φορά, ὁ Λογιώτατος Ταξιδιώτης, μόνε ξυπνῶντας ὡς τὸ ὕστερο ἀπὸ τοὺς βαθειοὺς στοχασμοὺς του· θέλα σὲ παρακαλέσω, εἶπε τοῦ Γέροντα, νὰ μοῦ φανερώσης τὴ γνώμη σου καὶ σὲ τοῦτο: τί λογῆς νὰ ὀρθογράψωμε;

Τὸ γράψιμο, ἀποκρίθηκε ὁ Γέροντας, εἶναι ζωγράφισμα· ἓνας όπου γράφει, ζωγραφίζει μέ τὰ ψηφιά τὲς λέξεις, όπου παρασταίνουν τίς ἰδέες, καθὼς ὁ ζωγράφος ἱστορίζει τὴν εἰκόνα ἐνοῦ εἵδους μέ τίς βαφές· τώρα, καθὼς ὁ ζωγράφος στὸ ἱστόρισμα τῆς εἰκόνας μεταχειρίζεται τίς βαφές, όπου χρειάζονται γιὰ νὰ γνωρίσῃ πασέναν όπου τὴν βλέπει, πὼς αὐτὸ παρασταίνει σωστὰ τὸ εἶδος, όπου ὁ ζωγράφος ἐβουλιόνταν νὰ δείξῃ, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος όπου γράφει, πρέπει νὰ μεταχειρίζεται τὰ ἀνάλογα ψηφιά, όπου παρασταίνουν τίς φωνές εἰς τὴν λέξι όπου σημαδεύει, ἂν ὁ σκοπὸς του εἶναι ν' ἀπεικάξῃ καθέναν τὸ γραμμένο, καὶ νὰ τὸ διαβάξῃ μ' εὐκολίαν.

Τὸ ἀλφάβητο κάθε γλώσσας, πρέπει νὰ ἔχῃ τόσα ψηφιά, ὅσες εἶναι κι' οἱ στοιχειακὲς του φωνές· τὰ περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα δὲν φέρουν ἄλλον καρπὸ στὸ γράψιμο ἀπὸ σύγχυσιν καὶ σκοτούρα· ὀρθογραμμένη λέξι εἶναι ἐκείνη, όπου ἡ προφορὰ, ἀπὸ τὸ ἀράδιασμα τῶν ψηφίων τῆς, δὲν παραλλάζει ἀπὸ ἐκείνην, όπου συνηθίζεται στὴν ὁμιλίαν· ὅποιος γράφει ἀλλοιῶς ἀπὸ ὅτι προφέρει, δὲν ὀρθογράφει· κι' ὅποιος γράφει ἀλλοιῶς ἀπ' ὅτι κρένει, καὶ προφέρει τὰ γραμμένα σ' ἂν πὼς δὲν κρένει, κάνει διπλοῦν κι' ἀνωφέλευτον κόπο· ζωγραφίζει γαλάζιο τραντάφυλλο, όπου δὲν εἶναι στὸν κόσμον, γιὰ νὰ ἔχῃ χρεῖαν ἀπὸ κόκκινα μυτογυᾶλια, γιὰ νὰ τὸ

ιδῆ, καθὼς θέλα τὸ ἔβλεπε μὲ γυμνὰ τὰ μάτια στὸ φυσικὸ τοῦ χρώμα.

Ύστερα ἀπὸ ταύτην τὴν ὁμιλίαν ἐπλάγιασαν νὰ κοιμηθοῦν, μὲν ὁ Λογιώτατος ἐπαιδεύτηκε πολλὴν ὥρα μὲ τοὺς συλλογισμούς του, καὶ μελετῶντας τὰ λόγια τοῦ Γέροντα, ἕως ὅπου νὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀποκοιμηθῇ τέλους πάντων.

Τὸ πορνό, ὅτι ἐξύπνησε, δίχως νὰ χασομερήσῃ στιγμήν, εὐχαρίστησε τὸ Γέροντα καὶ τὴ φαιηλιά του, γιὰ τὸ καλὸ δέξιμο, ὅπου τοῦ εἶχαν κάμει, κι' ἀποχαιρετῶντας τοὺς ἀπὸ καρδιάς ἐγύρισε τὰ ἴσια στὴν πολιτεία· ἐφόρτωσε τὴν ἴδιαν ὥρα τὰ σημειώματά του καί, δίχως νὰ σταματήσῃ πουθενά, ἔκοπτε ὅσον ἐδύνονταν δρόμον.

Φτάνοντας στὴν κοινότητα τῶν σοφῶν Διορθωτῶν τῆς γλώσσας μας, τοὺς ἤρε ὅλους σ' ἀγῶνας νὰ φυλλολογοῦν τὰ σημειώματα τῶν ἄλλων συντρόφων του, καὶ νὰ κάνουν σχόλια, ἐξηγήσεις, παράφρασεις, καὶ δευτέρως σημειώματα ἐπάνω στὰ πρῶτα· ἐξεφόρτωσε κι' αὐτὸς τὰ ἐδικά του, καί, δίχως νὰ τοὺς εἶπῃ τὸν παραμικρότερο λόγο, φεύγει τὸ γληγορώτερο, καὶ πηγαίνει σὲ μακρινὴ πολιτεία ὅπου ἐτύπωσε σὲ ἐφημερίδα τὰ ἀκόλουθα:

«Ὁ Λογιώτατος Ταξιδιώτης

Πρὸς τοὺς καλοθελητάδες προσκυνήματα.

Ἀφέντες μου,

Χρειάζεται μιὰ γλώσσα σὲ κάθε γένος γιὰ νὰ γροικιέται. Ἡ ἀληθινὴ γλώσσα ἐνοῦ γένου εἶναι ἡ κοινὴ καὶ συνηθισμένη σὲ ὅλους. Ἡ γλώσσα πρέπει νὰ ὀρθογράφεται καὶ μιλιέται· τέλος, ὅσο δὲ λείψουν οἱ πρόληψες τῶν λογιωτάτων, τὸ Γένος δὲ γλέπει ποτέ του ἡμέραν».

Ο ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ Ἡ Ο ΚΟΛΟΚΥΘΟΥΛΗΣ (*)

Μὴν ἀφίνης τὸ παιδί σου νὰ μάθῃ πολλὰ γράμματα, ἤλεγε ἡ κυρὰ Ρηγανούλα τῆς γειτόνισσάς της κυρᾶς Παπαρούνας, γιατί ὡς τὸ ὕστερο θέλα τὸ χάσῃς· ὁ Θεὸς νὰ τοῦ φυλάξῃ καὶ τὴ γνώσι του! Ἄμ δὲν εἶδες τὸν Κολοκυθούλη τῆς κυρᾶς Παρδάλως, ὅπου δὲν εἶναι στὰ

(*) Ἐδημοσιεύθη μὲ ὀλίγες φραστικές παραλλαγές καὶ στὰ «Προπύλαια» Γιάννη Βλαχογιάννη, τόμος Α' σελ. 218.

μέτρα του; Διάβασε, διάβασε, ἀλλαλόγησε τὸ παιδί! ξέρεις, ὅπου μοῦ τῶχ' εἶπεῖ καὶ ὁ Ἀἰγούμενος ἀπὸ τὸ Πουρνάρι, νάχωμε τὴν εὐκὴ του, πῶς τὰ πολλὰ τὰ γράμματα δὲν εἶναι καλὰ γιὰ τὰ παιδιὰ;

Ἀπὸ τί τᾶλεγε αὐτὰ ἡ κυρὰ Ρηγανούλα; Γιατί ἤκουγε τὸ λογιώτατο κύρ Κολοκυθούλη νὰ κρένῃ ἀλλοιωτικά ἀπὸ ὅσους δὲν εἶχαν τὴ χρυσὴ μοῖρα νὰ σπουδάξουν, σὰν κι' αὐτὸν, στὰ σκολεῖά μας. Ὁ λόγος τοῦ Ἀἰγούμενου ξεχωριστὰ τὴν εἶχε πληροφορήσει, πῶς ἡ πολλὴ σπουδὴ χαλνᾷ τὴ γνώσι. Δὲν εἶχε τάχα δίκην ἡ κυρὰ Ρηγανούλα νὰ τὸν πιστέψῃ;

Αὐτὴ δὲν εἶχε ἀκούσει καμμιά φορὰ τὸν Ἀἰγούμενο νὰ τῆς μιλήσῃ μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ κύρ Κολοκυθούλη, καὶ ξεχωριστὰ ὅπου ἔχρειάζονταν νὰ τὴ θυμίσῃ γιὰ τίς προσφορές, ἢ γιὰ τίς λαμπάδες, ἢ γιὰ τὰ μνημόσυνα, ὅπου ἡ καλὴ γυναῖκα ἔδινε ἄκοπα στὸ Μοναστήρι ἀπὸ εὐλάβειά της. Μὴ θέλα ἤξερε καὶ πλεיותרὰ ὁ Λογιώτατος ἀπὸ τὴν ἀγιωσύνη του; Ἀἰγούμενος αὐτὸς, καὶ τὸν ἔφτανε ἄλλος στὴν προκοπὴ! Δὲν εἶχε ἄδικο λοιπὸν ἡ κυρὰ Ρηγανούλα νὰ στοχάζεται, πῶς ὁ Κολοκυθούλης εἶχε χάσει τὴ γνώμη του, ἀφορμῆς ὅπου εἶχε γένει λογιώτατος.

Αὐτὴ ἡ κυρὰ Ρηγανούλα εἶναι σὰν κομμάτι σκανταλιάρα· κι' ἦταν καλὸ νὰ μὴ παρακρένουν οἱ λογιώτατοι, καταπῶς συνηθᾶν, ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ τὰ ἀκούσῃ, κι' ὅπὲ δὲν ἀργάει νὰ τοὺς ὀνομάσῃ Κολοκυθούληδες. Μιὰν ἡμέρα ἤλεγε τῆς ἴδιας γειτόνισσάς της. Ξέρεις, κυρὰ Παπαρούνα μου, τί ἤλεγε τοῦ Κολοκυθούλη ὁ πατέρας του; ἄφησε αὐτὰ τὰ κορακίστικα, παιδί μου, γιατί σὲ περιγελᾶν ὁ κόσμος. Ἄν ὀρέγεσαι ν' ἀποχτήσῃς ὑπόληψιν, καὶ νὰ φανῇς ἄξιος στὸ Γένος, ἀγωνίσου νὰ φωτίσῃς τὸ Γένος μὲ συμβουλές καὶ συγγράμματα σὲ γλῶσσαν, ὅπου νὰ τὴν ἀπείκῃ οἱ ἄλλοι. Μὴ φαντάζεσαι νὰ σὲ πάρουν γιὰ σοφόν, ἐπειδὴ καὶ καμώνεσαι νὰ κρένης τὴ γλῶσσα τῶν προπατόρων σου σὲ τρόπον, ὅπου δὲ θέλα τὴν ἀπείκαζαν μήτ' ἐκεῖνοι, ἂν τὴν ἤκουγαν ἀπὸ τὸ στόμα σου.

Ἄμ δὲ μοῦ λές, παιδί μου· ὅταν λές τὸ ψωμί, ψωμίον, ὅπου ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας ὀνομάζονταν ἄρτος, μὴ παντεχαίνης νὰ τὸ λές ἑλληνικά; τὸ ἀγοράζεις φτηνότερο, ἢ τὸ τρῶς μὲ περισσότερη νοστιμάδα; Φοβᾶσαι τάχα νὰ εἴπῃς τὸ νερό, νερό, ὅπου τὸ λές νηρόν, ἢ ὅπου οἱ Ἕλληνες τᾶλεγαν ὕδωρ, γιὰ νὰ μὴ γένῃ λάδι; Μακάρι νὰ εἶχαν τὰ λόγια τὴ δύναμι νὰ μεταμορφῶνουν τὰ πράγματα! Κανέννας δὲν θέλα ἀπόμνησκε, ὅπου νὰ μὴν γένῃ

λογιώτατος, ανίσως και τὸ λογιώτατος ἔκανε τὸν ἄνθρωπο. Ἡ προκοπὴ ἑνὸς ἀληθινοῦ λογιώτατου, παιδί μου, εἶναι νὰ παρασταίῃ μὲ τάξι τις ιδέες τοῦ στῆ φυσικῆ τοῦ γλώσσα. Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὸ σπουδαῖο εἰς τὸν ἀμαθῆ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν ταχτικὴ, ἢ ἀταχτη παράστασι τῶν ιδεῶν τους. Τὰ ὁμορφότερα λόγια τοῦ κόσμου, σὰν δὲ φανερώνουν σωστὴν ιδέα, καὶ δὲν τ' ἀπεικάζουν ὅλοι, δὲν ἀποκόβουν τὴν κυρὰ Ρηγανούλα νὰ λέῃ, πὼς ὁ λογιώτατος Κολοκυθούλης ἀλλաλογάει.

Δὲν ξέρω, ἀδερφοῦλα, ποῦ μ' ἤκουσε, ὅπου εἶπα αὐτὸν τὸ λόγο! ὥστόσο τὸν ὁρμηνεύει σὰν πατέρας, ὅπου ὄχι καλλίτερα· μόνε τί τὸ ὄφελος! ξέρεis τί ἔκανε ὁ Κολοκυθούλης, ὅσην ὥρα τὸν ὁρμήνευε ὁ πατέρας του; ἔχαμογέλασε κι' ἔπιανε μυῖγες! Ὁ Αἰγούμενος, κυρὰ μου, ξέρει τί κρένει.

Γράμματα ἐκ Τριπόλεως

Σοφολογιώτατε (*),

Καὶ πὼς γελοῦν τὸ ξέρω καὶ πὼς μᾶς κατηγοροῦν οἱ γραμματισμένοι καὶ σοφοὶ τῶν σκολειῶν μας. Ὅμως ἐμένα, νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια, ὀλίγο μὲ μέλει ἢ, τὸ σωστότερο, δὲ μὲ μέλει ὁλύτελα. Ἄς φωνάζουν ὅσο θέλουν καὶ ὅσο μποροῦν. Ἐγὼ δὲν ξέρω παρὰ τὴ γλώσσα μου καὶ σ' αὐτὴν ἀγαπῶ νὰ ξηγῶ τις ιδέες μου, γιατί μ' αὐτὴ μπορῶ νὰ τις συκοινωνήσω καὶ στοὺς ὁμογλώσσους μου καὶ νὰ μὲ καταλαβαίνουν κι' αὐτοὶ τί τοὺς λαλῶ. Δὲ στοχάζομαι εὐγένεια τῆς γλώσσας τὸ ἰὸν καὶ ἰος, μόν' στοχάζομαι εὐγενικὴ τὴ γλώσσα, ὅπου παρασταίῃ καὶ ξηγάει τις ιδέες τοῦ ἀνθρώπου συντομώτερα, φανερώτερα καὶ νοστιμώτερα γὰρ τὴ γλυκὴ ἀρμονία τοῦ ρυθμοῦ της. Ὅσοι λέν πὼς ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα εἶχε ὅλες τις χάρες, ὅπου μποροῦν νὰ στολίσουν μιὰ γλώσσα καλλιεργημένη, λέν τὴν ἀλήθεια. Γιατί μ' ὅλον ὅπου αὐτὴ δὲ σώζεται πλεῖα παρὰ καθὼς μιὰ ἐκατοχρονίσσῃ γρηὰ ζαρωμένη κι' ἄδεια ἀπ' ὅλες τις χάρες καὶ θέλγητρά, ὅπου τὴν ἐστό-

λιζαν νειά, μένουν ὅμως ἀκόμα σημάδια γὰρ νὰ συμπεράνῃ κανεῖς τί πλᾶσμα ἐστάθη. Μὰ ὅσοι φλυαροῦν πὼς ἡ Γραικικὴ γλώσσα ὅσο σιμώνει στὴν Ἑλληνικὴ, τόσο καλύτερη γίνεται, μοῦ φαίνεται τὸ ἴδιο σὰν νὰ ἐπιμελιώνταν μιὰ νειά, φυσικὰ ὁμορφὴ καὶ χαριτωμένη, νὰ διορθώῃ καὶ νὰ σιάζῃ τὸ πρόσωπό της σὰν τῆς γρηᾶς, γὰρ νὰ μοιάσῃ στὴν ὁμορφιά ὅπου ἐκείνη εἶχε στὰ νειάτα της καὶ πλεῖο δὲν τὴν ἔχει. Στοχασμὸς παράξενος καὶ ἄξιος γὰρ τὰ μυαλὰ τῶν γραμματισμένων! Ἡ γλώσσα μας εἶναι φυσικὰ ὁμορφὴ, γιατί εἶναι θυγατέρα ἐκείνης ὅπου ἀπόχτησε ἀγαπητικούς ὅλα τὰ φωτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, μὰ εἶναι ἀκόμα στὰ σπάργανα, δὲν μπορεῖ νὰ δείξῃ γὰρ τώρα οὔτε τὸ ἀνάστημα οὔτε τις χάρες ἢ τὰ χρώματα ὅπου θὰ τὴ στολίσουν ἀφοῦ φτάσῃ σὲ νόμιμην ἡλικία. Ἄς γνωιαστοῦμε λοιπὸν νὰ τὴν ἀναθρέψωμε μὲ ὅλες τις δυνάμεις μας καὶ χωρὶς νὰ τῆς λείψῃ τίποτε ἀπ' ὅσα τῆς κάνουν χρεῖα ν' αὐξήσῃ. Ἄς ἀγρυπνοῦμε ὅμως στὰ κινήματα καὶ πανουργίες τῶν Μακαρονιστᾶδων, γιατί δὲν ἔχουν ἄλλο στο νοῦ τους, ἀπὸ φτόνο τους, παρὰ νὰ τὴν πνίξουν μὲ τὰ πολλὰ συγγράμματα καὶ μεταγλώττισές τους. Μὰ περσότερο ἀπ' ὅλα νὰ τὴ φυλάξωμε ἀπὸ τὸ θανατηφόρο φαρμάκι τοῦ ὕφου τους.

Αὐτοὶ οἱ ἀερόμυαλοι προκομμένοι κατηγοροῦν τὴ μητρικὴ τους γλώσσα, γιατί τὴν ἔχασαν, καὶ ἐπαινοῦν μιὰ γλώσσα ὅπου δὲν ξέρουν. Ἐχασαν τὴ φυσικὴ τους γλώσσα εὐθὺς ὅπου ἀρχίησαν στὰ σκολεῖα νὰ παπαγαλλίζουν τὸ Λάσκαρη καὶ νὰ ξερομασοῦν τὸ Γαζῆ. Δὲν ξέρουν τὴ γλώσσα ὅπου ἀγωνίζονται νὰ ὀρθώσουν, γιατί δὲ μποροῦν ποτὲ νὰ τὴ μιλήσουν καθὼς τὴ γράφουν, οὔτε θὰ τὴ γράψουν ποτὲ καθὼς τὴ φαντάζονται. Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὴ ἡ διάλεχτο, ὅπου τόσο μᾶς ἐκθειάζουν καὶ μᾶς ἐχάλασαν τόσο τ' αὐτιά μὲ τὴν τραχεῖα καὶ ἄνοστη προφορά της; Σωστός κι' ἀκέρηος τραγέλαφος! Εἶναι μιὰ γλώσσα ὅπου τὴν ὀνομάζουν αὐτοὶ ἑλληνικώτερη ἀπὸ τὴν κοινὴ, μὰ ὅπου δὲ θὰ τὴν ἐκαταλάβαιναν οἱ Ἕλληνες ἂν ἐματάρχονταν στὸν κόσμον, ὅπου δὲν τὴν καταλαβαίνουν οἱ τωρινοὶ Ἕλληνες κι' ὅπου αὐτοὶ οἱ ἴδιοι λέν τὴν καταλαβαίνουν, μὰ δὲ μποροῦν νὰ τὴ μιλήσουν, παρὰ τὴ γράφουν. Ἐξαίρετα! Ἀφῆστε λοιπὸν τ' ἀλέτρι οἱ γεωργοί, τὸ καράβι οἱ ναῦτες καὶ τὰ κοπάδια σας οἱ βοσκοὶ κι' ἐλάτε στὰ σκολεῖα νὰ μάθετε τὰ κορακιστικὰ τῶν Παπυρόγνωμων Μακαρονιστᾶδων, ἂν ἐπιθυμᾶτε νὰ ὠφεληθῆτε περσότερο στὶς τέχνες καὶ δουλειές σας, γιατί στὴ γλώσσα ὅπου μιλεῖτε ἐσεῖς αὐτοὶ δὲ μποροῦν νὰ σᾶς διδάξουν. Ἀφῆ-

(*) Ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸ Γιάννη Βλαχογιάννη στὰ «Προπύλαιά» του, τόμος Α' σελ. 196 καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ψαλλίδαν.

στε την τέχνη σας και την έπιστήμη σας και τρεχάτε στα σκολεία μας, όσοι αγαπάτε να μάθετε σ' είκοσι χρόνους πώς πρέπει να μιλήτε για να φαίνεστε προκομμένοι, μά δχι και να είστε. Κι' όσα δέ μās έδίδαξαν οι "Όμηροι, Πλάτωνες, Δημοσθένηδες, Αρχιμήδηδες, Θουκυδίδηδες, Ξενοφώνηδες, Πρωτογένηδες και λοιποί, ξεδέψτε σ' άλλα μέρη εκείνο όπου δέν έχετε για να τά μάθετε σέ μιá γλώσσα, όπου ή μοναχοί σας θά την καταλαβαίνετε ή και πολλά όλίγοι συμπατριώτες σας θά σās άπεικάζουν. Αútá μās συμβουλεύουν με προθυμιá μεγάλη και κάθε μέρα μās ξεκουφαίνουν οι πολυμαθέστατοι Μακαρονιστάδες. "Αμ' ό Δημοσθένης, παρακαλώ να μου ειπήτε, όταν όμιλούσε τών "Αθηναίων, τόν καταλάβαιναν αútοι ή τούς έξηγούσε κανένας άλλος όσα τούς έλεγε; Τάχα άλλα είπε τότε και άλλα μās άφησε γραμμένα; "Ο Ξενοφώντας, στην "Αναχώρησί του με τίς δέκα χιλιάδες, σέ τί γλώσσα τούς όμιλούσε; σ' εκείνην όπου διηγείται τά όσα είπε κι' έκαμε μαζί τους, ή μήν είχε κι' αútός διερμηνευτάδες για να τούς ξηγούν όσα τούς έπαράγγελλε κι' όσα χρειαζόνταν να τούς διορίση μέσα στίς μάχες; "Η τάχα μ' άλλη γλώσσα τότε τούς όμιλούσε και μ' άλλην εύýγραψε τά συγγράμματά του;

Καλά, φίλε μου, λέν οι Μακαρονιστάδες χαμογελώντας, σ' αútá έχεις δικη, μά εκείνοι ήξεραν όλα τά έλληνικά και τούς έκαταλάβαιναν. Πολλά καλά, άφεντάδες μου, μά δέν ήμπορούμε κι' έμείς χωρίς την έλληνική γλώσσα να καταλαβαινώμεστε με τη γλώσσα του καιρού μας; "Όχι, μου άποκρένονται· γιατί, αν δέν ξέρουμε τά έλληνικά, δέν είναι τρόπος να μιλήσωμε για έπιστήμες και τέχνες και, χωρίς αútή τη γλώσσα, καμμιá ιδέα φιλοσοφική δέ μπορεί να ξηγηθ ή καθώς πρέπει. Σωστός λογαριασμός! "Όλα λοιπόν τά έθνη, όπου δέν έμαθαν τά έλληνικά ή δέν τά ξέρουν, ούτε έπιστήμες και τέχνες μπορούν, να έχουν, ούτε ξέρουν να φιλοσοφήσουν. Χαρά στην προκοπή σας! "Έτσι είναι, έχετε όλα τά δίκηα. "Ός τόσο μου φαίνεται πώς αν ή θυγατέρα δανειστή φόρεμα ή άλλο στολίδι από τη μητέρα της, ούτε έντροπη είναι ούτε άσυνήθιστο πράμμα (τοúτα τά γράφω της σοφολογιάς σου), μά στοχάζομαι και πρέπιο κι' αναγκαίο τó φόρεμα αútó να τó δοκιμάση πρώτα αν της έρχεται καλά κι' έτσι να τó φορέση και να βγ ή στόν κόσμο. Γιατί αν δέν της έρχεται καλά και της είναι ή πλατύ ή μακρύ ή έχει κανένα άλλο σφάλμα και τó ντυθ ή χωρίς να τó διορθώση και να τó κάμη του κορμιού της, όσοι την ίδουν θά

την περιγελάσουν. Τó ίδιο και τó στολίδι, αν της μοιάζη να τó βάλη, είδεμή να τó ρίξη. Γιατί, αν τó βάλη χωρίς να της πιάνη, την άσκημαίνει περισσότερο, κι' άντίς να παινεθ ή κατηγορείται. Τώρα, αν ή γλώσσα μας δανειστή από τη μάννα της την έλληνική όσες λέξεις δέν έχει και της χρειαζόνται, ούτε κατηγορημένο είναι, ούτε ντροπερό πράμμα. Πρέπει όμως, μου φαίνεται, όσες λέξεις δανειζόμεστε από την έλληνική να τίς τονρεύωμε και να τίς σιάζωμε κατά τόν ιδιωτισμό της γλώσσας μας, δίνοντάς τους την προφορά και τόν τόνο, όπου είναι συνηθισμένο κι' όπου τ' αútι μπορεί να δεχτ ή με λιγώτερη δυσκολία.

"Η έλληνική γλώσσα είναι βρύση άστέρευτη σ' όσα της έμειναν. Μά όσα δέ μπορούμε να βρούμε σ' αútή, ή αν τά βρούμε δέν είναι πλειό για έμās, αναγκάζόμεστε ή να τά δανειστούμε από ξένες γλώσσες ή να τά φκιάσωμε καινούργια. Δυό πράμματα, λογιázω, πρέπει να παρατηρούμε με προσοχή μεγάλη σ' αútήν την ύπόθεσι· τó ένα για τίς ξένες λέξεις, όπου άνταμώνομε με τη γλώσσα μας, και είναι να τίς προσαρμόζωμε όσο δυνατό στίς κατάληξεις όπου συνειθίζομε· έπειδή άλλοιώς τά άνώμαλα πηγαίνουν στο άπειρο και ή γλώσσα χάνει πολύ από τη φυσική της νοστιμάδα και χάρι, και να τίς προσαρμόζωμε άκόμα στην προφορά, όπου μπορούν να μās δώκουν τά γράμματά μας· γιατί άλλοιώς θά γεμίσωμε τó αλφάβητό μας από γράμματα περίσσια και τη γλώσσα μας από φωνές ασύμφωνες με τη φυσική της γλυκάδα. Τó άλλο είναι για τίς λέξεις όπου κάμη χρεία να φκιάσωμε, να φυλαγώμεστε πάντοτε από τη διπλή κι' άμφίβολη σημασία, όπου μπορούν να δεχτούν, και να έπιμελιώμεστε, όπου δίνοντάς τες ή διαφορετικό γύρισμα ή βγάζοντάς τες από άλλες συνειθισμένες να είναι εύκολο συμπέραστες. Γιατί άλλοιώς θά γράφωμε πάλι και θά μιλούμε τά κορακίστικα τών Μακαρονιστάδων.

"Ίσως να σέ έβάρυνα με την πολυλογία μου, μά δέν έτελείωσα άκόμα και τούτο είναι τó χειρότερο. Δέ μπορώ να χωνέψω τούς Μακαρονιστάδες με τίς έλληνικούρες τους· λέγω για κείνους, όπου χωρίς να ξέρουν καθώς πρέπει τά έλληνικά, θέλουν να παραλογούν και να μήν καταλαβαίνουν οι ίδιοι τί λέν. Είδε για τούς άληθινά προκομμένους, όπου και με την έλληνική και ξένες γλώσσες είναι στολισμένοι και προικισμένοι μ' έπιστήμες και φιλοσοφία, έχω όλο τó σέβας και την ύπόληψι, όπου πρέπει να τούς χρωστούμε. Μόν' ήθελα, αν έδύνομουν να τούς καταπεισω, να μήν άψυχούν τη μάθησι και προκοπή τους σ' εκείνους όπου έχουν μεγαλώτατη χρεία κι' ανάγκη να φωτισθούν.

Γιατί τί αποχταίνουσαν να είναι σαν οι ιερήδες της Αίγυπτου, όπου έκρυβαν στα ήξεραν με το σκοτεινό σύγνεφο των ιερογλυφικών τους κι' ονομάζονταν σοφοί και προκομμένοι χωρίς να ωφελήσουν κανένα; "Αχ! να ήθελαν ν' άφήσουν τις σκουριασμένες παληοϊδέες, όπου παιδιοϋθε άπόχτησαν στα ψωροσκολεία μας, και να επιχειριστούν να διορθώσουν άληθινά τη γλώσσα του καιρού μας! Πόσο όφελος! πόσος έπαινος! Είς τις τωρεσινές μεταγλώτισες πολλωνών, βλέπω καθαρά τον ευγενικό τους σκοπό, μα βλέπω να μην έπληραν τον ίσιο δρόμο και κιντυνεύουν στα μονοπάτια. Οι γλώσσες καλλιεργούν το νοϋ των ανθρώπων και τους ξυπνούν το πνέμμα, όταν ωφελοϋν δείχνοντάς μας τις τέχνες και τις έπιστήμες, κι' όχι όταν μάς διδάχνουν πως όμιλούσαν έδω και δυό χιλιάδες χρόνους, κι' αυτό κουτσά και τυφλά! Είμαι βέβαιος ότι έβάλθηκαν σ' αυτές τις παληοϊδέες από τα κουτσοδοσκαλέμματα των Δεαμίδων κι' Ένταμάδων κι' άλλων παρομοίων τσιμπλανοιχοτομάτηδων προκομμένων των έλληνικών σκολειών του αιώνα μας. Έπειδή και το πνέμμα τους το φυσικό και ή προκοπή τους δε θά τους άφηνε να στοχάζωνται τέτοια γελοιώδεια και παιδιακίσια.

Προφασίζονται πως ή γλώσσα μας δεν είναι πλούσια, μα για να τη γνωρίσωμε τέτοια, πρέπει, μου φαίνεται, να τη σπουδάζωμε πρόθυμα και να τη μελετούμε με καρδιά και με θάρρος, όχι να την καταφρονώμε ονομάζοντάς τη βάρβαρη κι' ανεπιτήδεια για να χρησιμέψη σε κείνα που θέλωμε να τη μεταχειριστούμε. Η γλώσσα μας είναι πλουσιώτατη, φτάνει να θελήσωμε να γνωρίσωμε τα πλούτη της. Έμεις από μιά λέξι μπορούμε να φκιάσωμε πολλές άλλες ή με τη σύνθεσι ή με μιά διαφορετική κατάληξι ή με μιά πρόθεσι, και να γένωνται εύκολες στον καθένα. Αυτός ο πλούτος είναι μικρός; Μα ή έλληνική είχε περοότερη δύναμι σ' αυτό. Μα είπαμε δά για τα έλληνικά, τώρα δεν έχουν πέρσει. Φτάνει! Η τωρεσινή έχει άλλη δύναμι, όπου ή έλληνική δεν την είχε. "Ας πάρουμε μιά λέξι για περιέργεια να ιδούμε πόσα σημανόμενα μπορούμε να της δώκωμε: Ποδάρι, ποδαράκι, ποδαρόπουλο, πόδι, ποδόπουλο, πόδαρος, ποδάρα, ποδαρούκλα, ποδαρώνα, ποδαρούνα, καλοπόδαρος, πλατυπόδαρος, άσκημοπόδαρος, όρθοπόδαρος, στραβοπόδαρος, στεγνοπόδαρος, στενοπόδαρος, χοντροπόδαρος, λιανοπόδαρος, ποδαράς, μακρυπόδαρος, κοντοπόδαρος. Όλα αυτά και πληθος άλλα, με την κατάληξι ώ της, όπου άφήνω για συντομία, σε ποιά άλλη γλώσσα τα βρίσκομε ή και μερικά

στην ίδια την έλληνική(!); Μα προείπα, χρειάζεται να μελετήσωμε τη γλώσσα μας για να τη γνωρίσωμε από σιμότερα. Δεν έχω τον καιρό να ξαπλωθώ περσότερο. Μόν' όλίγα άκόμα. Μερικές κατάληξεις στη γλώσσα μας σημαδεύουν την ποιότητα, καθώς ντροπαλός ή ντροπιάρης, και μερικές τη δύναμι, καθώς κόφτερος, καρπερός. Γιατί να μην είπω και ίσκιερός, χορτερός και είδησιάρης, κι' άλλα τέτοια όπου καθέναν άπεικάζει μ' εύκολία, χωρίς να έχη τη φροντίδα να τρέχη σε λεξικά και να τσακίξη το κεφάλι του άδικα; Πρέπει να τελειώσω και χωρίς να το θέλω. "Ο πεζός με κυττάζει στα μάτια πότε να βουλώσω το γράμμα. Έπομονή! Ηύρα μερικούς στίχους όπου έκαμα στο δρόμο, όταν έρχόμουν στην Τριπολιτσα. Μισεύοντας από Καλάβρυτα ήρθαμε σ' ένα ποτάμι σιμά αυτό το ποτάμι μ' άλλα μαζί σχηματίζει το μεγάλο ποτάμι του Ρουφιά. Αποσταμένος πολυ από το δρόμο, έξαπλώθηκα στην πρασινάδα κοντά στην όχτη από κάτω από έναν φουντωτό γεροπλάτανο. "Ο δροσερός ίσκιος του, ή χλόη των βουνών και του κάμπου και ή μεγαλόφωνη, μα γλυκή άχολογή του νερού, μ' έρριξαν σε μιάν έκστασι, όπου χωρίς τη βοήθεια των αίστήσεων δε μπορεί κανείς να νοιώση την ήδονή της. Με τα μάτια καρφωμένα στο άδιάκοπο τρέξιμο του νερού, έφιλοσοφούσα με το νοϋ μου για το άνάλογο βιαστικό τρέξιμο, όπου έχουν τα ανθρώπινα πράγματα. Αυτό ήταν συμβουλή της "Αθηνάς, μα ο ζηλιάρης Έρωτας έφανερώθηκε άξαφνα, και κυττάζοντάς με μου έκαμε ματιά χαμογελώντας, κι' έγω έγραψα το άκόλουθο:

Θωρώ σου, Χλόη, κι' άδικα θέλ' απομαραθοϋν
Οί κρίνοι, τα τριαντάφυλλα, στην όψι σου π' άνθοϋν.
Διαβατικά τ' ανθρώπινα σαν ποταμιου νερό,
Τα νειάτα χάρου, κόρη μου, μη χάνης τον καιρό.
Πλακώνουν τα γεράματα προτου τα φανιστής,
Κι' αν μετανοιώσης ύστερα διπλά θά παιδευτής.
Τις σαϊτιές του Έρωτα μη τις καταφρονάς
Και μη τα δασκαλέματα άκοϋς της "Αθηνάς!
Τα ήθη, Χλόη, μέρωσε, μη θές να τυραννάς,
"Η φύση δε σοϋ χάρισε καρδιά να μην πονάς.

(1) "Ακολουθεί σβυσμένο από το συγγραφέα, σημειώνει ο Βλαχογιάννης στα «Προπύλαια» το χωρίον «Βροχή, βροχούλα, βροχίτσα, βροχοπούλα, λιανόβροχο, βροχήσιος, συγνεφόβροχο και άλλα» το ίδιο και στα ρήματα... πέρνονται σε πολλές σημασίες, και άλλα πολλά είναι συνώνυμα».

Κυττάς τὴν ψεύτραν Ἄρτεμι, δὲν ξέρεις, σ' ἀπατάει
Κι' αὐτὴ τὸν Ἐνδυμῖωνα κρυφὰ τὸν ἀγαπάει.
Τῇ νειότη χάρου, κόρη μου, ὀγλήγορ' ἀπανθεῖ,
Κι' ἀφοῦ τινὰς τὴν ἔχασε, χαμένα τὴν ποθεῖ (!).

1812 τίς 11 Μαγιοῦ. Τριπολιτσά

Ἰωάννης ὁ Βηλαράς

Σοφολογιώτατε, (*)

Μήτε ὁ καιρὸς μου τὸ συγχωρνάει, μήτε οἱ δύνάμεις μου εἶναι ἀρκετὲς γιὰ νὰ γράψω σπουδαῖα· ὁ σκοπὸς μου εἶναι νὰ σοῦ φανερώσω τὰ ὅσα στοχάζομαι γιὰ τὴ γλῶσσα μας καὶ τῆς σοφολογιότης σου μένει ὕστερα τὸ ἔργο νὰ τὸ ἐκφράσῃς ὡς πρέπει. Τὸ κονδύλι μου ὅμως, ἀφέντη, ἐσυντρίφθη στὴ μόνη ἀνάγνωσι τοῦ γράμματός σου. Γραμματική! αὐτὴ ἡ λέξι μῆρριξε σ' ἀπελπισία, δὲν εἶμαι πλέον ἐκεῖνος ὁποῦ ἤμουν ἕως τώρα, ὁποῦ σοῦ ἔγραψα τὸ δεύτερο γράμμα καὶ ἕως τὸν καιρὸν, ὁποῦ ἀξιόθηκα τὴν ἀπόκρισί σου. Γραμματικὴ στὴ γλῶσσα μας! συμπάθησέ μου, παρακαλῶ, τοὺς θαυμασμούς, συγχώρησέ μου τίς διακεκομμένες ἰδέες· διάβασε μοναχὰ καὶ μὴ ξεσυνερίζεσαι τὰ ὅσα σοῦ γράφω· ἔχασα τὸν τορὸν τῆς στράτας, ὁποῦ εἶχα ἀρχίσει νὰ περπατῶ με ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ ἔσφαλλα· μὴ γυρεύεις συνέχεια ἰδεῶν καὶ τάξιν νοημάτων· δέξου τὰ λόγια μου καθὼς τὰ βρῖσκεις ριμμένα στὸ χαρτί καὶ τὰ παράξενα ἀπόδωσέ τα στὴν ἄκραν ταραχήν, ὁποῦ ἡ λέξι Γραμματικὴ ἤφερε στὸ μυαλό μου.

Οἱ Ἕλληνες, ἀφέντη, ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους ἐθαύμασαν καὶ θαυμάζουν ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἴσως τὴν ἐξαιρετὴ ἐνδεχόμενα γλῶσσα, τὴ γλῶσσα ὁποῦ ἐμεταχειρίστηκαν οἱ ἴδιοι Θεοὶ στὸν Ὀλυμπο, γιὰ νὰ κυβερνήσουν τὴν οἰκουμένη, οἱ Ἕλληνες στὸν καιρὸν, ὁποῦ περισσότερο ἤκμαζε ἡ γλῶσσα τους, δὲν εἶχαν στο-

(1) Ἰδε τὸ ἴδιο τραγουδάκι, στὴ σελίδα 25, μερικὲς παραλλαγές. Ὁλόκληρη τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ τῆς 11 Μαΐου 1812 δημοσιεύει καὶ ὁ Κρουμπάχερ εἰς «Τὸ πρόβλημα τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς γλώσσης» (Παράρτημα Α' σελ. 183) καὶ τὴ χαρακτηρίζει ὡς τὴ μάλιστα ἀξιοπαρατήρητη.

(*) Ἀπευθύνεται στὸ δάσκαλο τοῦ Γένους Ἀθαν. Ψαλλίδαν,

χαστῇ ποτὲ νὰ κάμουν γραμματικὴ. Ὁ Ἡσίοδος συνέγραφε τὴ γενεαλογία τῶν Θεῶν καὶ ἐδίδασκε τὴ γεωργίαν με μοναχὴν τὴν ὑπαγόρεψιν τῶν Μουσῶν καὶ χωρὶς γραμματικῆ· ὁ Ὀμηρὸς ἔψαλλε τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν ἡρώων καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀχιλλέως χωρὶς γραμματικῆ· καὶ χωρὶς γραμματικῆ, αὐτὸ τὸ ὑπερανθρώπινο πνεῦμα, ἐδυνήθη νὰ καταστήσῃ τὰ ποιήματά του πηγὴν ἀνεξάντλητη γιὰ τοὺς νομοθέτας, γιὰ τοὺς ἀρχιστρατήγους, γιὰ τοὺς ἐπιστήμονες καὶ τεχνίτες σὲ τρόπον ὅπου τὰ ἀριστουργήματα, στίς λαμπρὲς ἡμέρες τῆς Ἑλλάδος, ἐβγαίναν ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνων ὁποῦ εἶχαν διδαχτῇ τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου. Ὁ Δίας εἶχε γεννηθῇ στὸν Ὀλυμπον, μὰ δὲν ἐφάνη στὸν κόσμον παρὰ ὅταν τὰ ἀμίμητα χέρια τοῦ Φειδία, ὁποῦ εἶχεν εὖρει στὸν Ὀμηρὸ τὴν ἰδέαν τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐθρόνιασαν στὸ ναὸ τῶν Ὀλυμπίων. Γραμματικὴ! Ὁ Δημοσθένης με τὴ ρητορικὴ πειθῶ τῶν λόγων του ἐκυβερνοῦσε τίς Ἀθῆνες καὶ ἐσύντριβε τὰ κοντάρια τῶν ἐχθρῶν με τὴ γλῶσσα τοῦ καιροῦ τοῦ χωρὶς γραμματικῆ. Σοφολογιώτατε, οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ἔγιναν μεγάλοι χωρὶς γραμματικὴ, ἔγιναν σοφοὶ χωρὶς γραμματικὴ· ἐθαυμάστηκαν ἀπὸ ὅλους ὅταν δὲν εἶχαν γραμματικὴ. Ὁ ξεπεσμός τους σὲ ὅλα ἤφερε καὶ τὴ γραμματικὴ.

Οἱ Λατίνοι, ὅταν ἔγραφεν ἓνας Κικέρωνας ἡ ἐποιοματουργοῦσεν ἓνας Βιργίλιος, εἶχαν γραμματικὴ·

Οἱ Ἰταλοὶ στὸν καιρὸ τοῦ Τάσου ἢ τοῦ Βοκκακίου, οἱ Φραντσέζοι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τωρεσινὰ ἔθνη· Μὰ ποῦ τέλος πάντων οἱ συγγραφεῖς; Ποῦ τὰ συγγράμματά μας, ὁποῦ θέλα σημειώσωμε στὴ γραμματικὴ μας; Ἡ γλῶσσα μας ἀκόμα δὲν ἐσχηματίστηκε καλὰ· τί λέγω; δὲν ἀρχισεν ἀκόμα νὰ λάβῃ σχηματισμόν· ἕως τώρα οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ μεταφραστάδες ἐμακαρόνιζαν καὶ δὲν παύουν νὰ μακαρονίζουν· λοιπὸν τί γραμματικὴ ζητοῦμε; γιατί; πειὰ ἀνάγκη μᾶς βιάζει σ' αὐτό; Ἀφῆσε τὸν καθένα νὰ γράψῃ ἐλεύθερα, φθάνει νὰ γράφῃ καθὼς μιλάει· καὶ ἀφοῦ γράψουν πολλοί, τότες ἡ γλῶσσα πέρνει μοναχὴ τῆς τὸν σχηματισμόν καὶ ἀκολουθῶς ὅλοι γράφουν με τὴ γραμματικὴ χωρὶς νὰ τὴν ἔχουν γραμμένη· ἔχομε χρεῖαν ἀπὸ βιβλία, ὅχι ἀπὸ γραμματικές. Ἡ γραμματικὴ κανονίζοντας μιὰ γλῶσσα στὴν ἀρχὴ τῆς, τὴν περιορίζει· ὁ συγγραφέας, μὴν ἡμπορῶντας νὰ ἔβγῃ ὀξὺ ἀπὸ τὴ μικρὴ περιφέρειαν τῶν κανόνων, ὁποῦ δυναστικὰ τὸν κρατοῦν, βιάζεται ἢ νὰ ἀφήσῃ τοὺς νέους τρόπους τοῦ ὕφους, ὁποῦ αὐτὸς ἐφευρίσκει, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ καλλίτερα τίς ἰδέες του, ἢ νὰ ἐξηγηθῇ, ἀκολουθώντας τὴ γραμματικὴ, με ὕφος σκο-

τε, νὸ καὶ δυσκολοπεῖκαστο. Ἐπρεπεν ἓνας νὰ συγγράψῃ γιὰ ἑκατὸ χρόνους ἀδιάκοπα καὶ γιὰ κάθε ὑπόθεσιν καὶ τότε νὰ ἠμπορέσῃ νὰ κανονίσῃ μιὰ γλῶσσα· κι' ἐμεῖς πῶς νὰ κανονίσωμε τὴ γλῶσσα μας χωρὶς συγγράμματα; Αὐτὴ μετὰ βίας ἀρχινάει νὰ ἀναπνέῃ.

Ἡμπορεῖς ἴσως νὰ μοῦ προβάλλῃς μιὰ δυσκολία· ἤγουν πῶς ἠμποροῦν νὰ συγγράψουν, χωρὶς κανόνες, σὲ μιὰ γλῶσσα; Σοῦ ἀποκρένομαι ὅτι κανόνες σὲ μιὰ γλῶσσα εἶναι ἡ συνήθεια· ὅλοι ξέρουν νὰ μιλήσουν κατὰ τὴ συνήθειά τους, καὶ ὅλοι ξέρουν νὰ γράψουν καθὼς μιλοῦν· ὅθεν μιλοῦν καὶ γράφουν κανονικὰ καὶ μὲ τὴ γραμματικὴ στὸ χέρι. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅπου ἓνας χυδαῖος ἐκφράζεται σὲ ἄλλον τρόπο καὶ ἓνας σπουδαῖος σὲ ἄλλον, ὅμως πάντα στὴν ἴδια γλῶσσα καὶ μὲ τοὺς ἴδιους κανόνες· ὁ σπουδαῖος ἔχει καὶ ἀσύγκριτα περισσότερες ἰδέες καὶ ὑψηλότερες ἀπὸ τὸν χυδαῖον· γιὰ τοῦτο καὶ χρειάζεται καὶ λέξεις περισσότερες καὶ τρόπους ἐκφράσεως διαφορετικούς γιὰ νὰ παραστήσῃ τὰ ὅσα ἔχει στὸ νοῦ του. Ὅταν λοιπὸν γράφῃ καὶ μιλήσῃ, μεταχειρίσῃ ἓναν τρόπο, ὅπου κι' ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἤξερουν τὴν ὕλη νὰ βροῦν μοναχὰ δυσκολία στὸ νόημα, ὅχι καὶ στὴ γλῶσσα, καὶ τότε μὴ φοβᾶσαι νὰ κατηγορηθῇς—ἂν μερικὲς λέξεις λαθέσουν τὸν ἄλλον ὀλίγο, εἶναι εὐκολοθεράπευτο τὸ κακὸ—ἂν ὅμως θελήσῃ νὰ γράψῃ καὶ νὰ μιλήσῃ ὅξω ἀπὸ τὰ συνηθισμένα καὶ μὲ κανόνες δικούς σου, ὅπου εἶναι τὸ ἴδιο, τότε ἔπεςες στὸ σφάλμα τῶν Μακαρονιστῶν, γιὰ τὸ ὁποῖο τοὺς κατηγοροῦμε τόσον.

Μήτε τοὺς συνηθισμένους τρόπους τῆς ὁμιλίας μας ἠμποροῦμεν ἀκόμα νὰ πάρωμε γιὰ κανόνες ἀρκετοὺς νὰ σχηματίσουν γραμματικὴ ἢ καθομιλημένη μας γλῶσσα ἀγκυαλὰ καὶ πλούσια στὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ γιὰ τὰ πλούτη τῆς, ὅπου δίκηα μπορεῖ νὰ γυρέψῃ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ μητέρα τῆς, εἶναι φτωχή, γιατί δὲν ἔχει συγγράμματα· οἱ ἰδέες, ὅπου μποροῦν νὰ παρασταθοῦν μὲ τὸ μέσο τῆς, εἶναι οἱ κοινότατες ἐκεῖνες ὅπου προέρχονται ἀπὸ τὴν καθημερινὴ συναναστροφὴ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι καταγίνονται μοναχὰ νὰ συκοινωνοῦν ἓνας τὸν ἄλλον τὰ πλεον· χρειώδη· δὲν ἔχει ὅμως τρόπους ἐκφράσεως γιὰ ἐπιστήμες καὶ τέχνες, κι' ἂν ἔχῃ, ἔχει παραπολλὰ ὀλίγους καὶ αὐτοὺς χοντρούς, νὰ εἰπῶ ἔτσι, καὶ πολὺ λόγους.

Ἐχομε ἀνάγκη, Σοφολογιώτατε, ἀπὸ βιβλία.

Ἡ Φραντσέζικη γλῶσσα εἶναι ἡ πλουσιώτερη ἀπ' ὅσες ὁμιλοῦνται τὴν σήμερον γιατί δὲν ἄφησε ὑπόθεσι χωρὶς νὰ τὴ συγγράψῃ. Μὰ δὲν ἔχει λοιπὸν γραμματικὴ; Ναί

ἔχει, ὅμως τὴν ἔλαβεν, ἀφοῦ ἡ γλῶσσα σχηματίσθῃ, ὅχι προτοῦ.

Δὲ λέγω ὅτι ἡ γραμματικὴ εἶναι ἀπολύτως περιττή, ὅχι· εἶναι χρειαζόμενη ἀφοῦ σχηματισθῇ καλὰ ἡ γλῶσσα καὶ λάβῃ τὴν πρέπουσαν αὐξήσει· ἡ γραμματικὴ χρησιμεύει γιὰ νὰ διδάχνη πῶς ἠμπορεῖ τινὰς νὰ γράφῃ καὶ νὰ μιλήῃ κατὰ τοὺς καλλίτερους συγγραφεῖς.

Σοῦ ζητῶ πάλι συγχώρησι γιὰ ὅσα σοῦ ἔγραψα· ἂν εὐρῇς σαυτὰ κανένα ἄξιο τῶν στοχασμῶν σου, γι' αὐτὸ καὶ μόνο μὴ μὲ πάρῃς στὴν ὀργή σου, εἰδὲ καὶ ἐφλυάρησα καταφρόνα τὰ ὅλα.

Ὡς τόσο μοῦ γράφεις νὰ σοῦ σημειώσω ἀκόμα γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ρήματα· ἕως τὴν ὥρα ἐγὼ δὲν ἔλαβα τὸν καιρὸ γιὰ νὰ σ' ἀποκριθῶ. Ὁ ἐξοχώτατος κύρ Σακελλάριος σὲ βεβαιώνει στοματικά· μ' ὅλον τοῦτο ἐκεῖνα ὅπου μοῦ περνοῦν ἀπὸ τὸ νοῦ, ἐνῶ κρατῶ τὸ κονδύλι, σοῦ τὰ σημειῶνω, καθὼς μοῦ ἔρχονται. Σ' ὅσα βιβλία Γραικικὰ ἀνάγνωσα, ἢ συγγράμματα ἢ μεταφρασμένα ἀπὸ ἄλλες γλῶσσες, παρατηρῶ ἓνα κατὰ ἑμένα μεγαλότατο σφάλμα, καὶ εἶναι νὰ ἐκφράζον τὸ ὑποταχτικὸ μὲ τὸ ἦ θ ε λ α, ἤγουν· ἂ ν ἦ μ ο υ ν ἔ δ ὼ, ἦ θ ε λ α σ ἔ ἰ δ ε ἰ, ὅ τ α ν ἦ λ θ ε ς. Δὲν ἀποφασίζω γιὰ τὰ νησιά, ἐπειδὴ καὶ σαυτὰ δὲν ἐταξίδεψα, μήτε γιὰ ἄλλους τόπους τῆς Γραικίας, ὅπου δὲν ἐπῆγα· λέγω γιὰ τὴν πατρίδα μας, γιὰ τὸ Μωρητῶν, στὸν ὁποῖον βρίσκομαι, γιὰ τὴ Θεσσαλία καὶ Μακεδονία. Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη τὸ ἦ θ ε λ α κ α μ ε ι καὶ ἦ θ ε λ α ε ἰ π ε ἰ δὲν συνηθίζεται· ἀπὸ ποῖα γλῶσσα ἢ διάλεκτο τὸ ἐδανείστηκαν οἱ ἔλλογιμώτατοι συγγραφεῖς δὲν ξέρω· στοχάζομαι νὰ εἶναι ἰταλικὸς ὁ τρόπος· ὁ κοινὸς εἶναι· ἂ ν ἦ μ ο υ ν ἔ δ ὼ, θ έ λ α ἦ θ α σ' ἔ β λ ε π α, ἢ ἀπλῶς σ έ ἔ β λ ε π α, ὅταν ἦ ρ θ ε ς· κράζω γιὰ μαρτυρίαν τὴ συνήθειαν τῆς καθημερινῆς κοινῆς ὁμιλίας· μὲ τὴν ἴδια μαρτυρίαν τῆς συνήθειας στὴ γλῶσσα μας ἐγὼ παρατηρῶ νὰ ἐκφράζωμε τὸ μέλλοντα τῆς ὁριστικῆς ἐγκλησης μὲ τὸ θ έ λ α ἦ θ α καὶ ὅχι μὲ τὸ θ έ λ ω καθὼς οἱ λογιώτατοι· θ έ λ α ἦ θ α γ ρ ά ψ ω καὶ ὅχι θ έ λ ω γ ρ ά ψ ε ι, ἦ θ έ λ ε ι γ ρ ά ψ ω· μάλιστα ἔχομεν δύο μέλλοντας, ἀόριστον καὶ διορισμένον· λόγου χάρι· ἔ ρ χ ο μ α ι ὅ σ τ ε ρ ὼ τ ε ρ α ν α μ α ς ἀ ν τ α μ ὴ σ η ς; ἔ ρ χ ο μ α ι καὶ τὸ ἔ ρ χ ο μ α ι καὶ τὸ ἔ ρ χ ο μ α ι εἶναι μέλλοντες ἀόριστοι· β ρ ά δ υ ἐ γ ὼ θ έ λ α δ ε ι π ν ή σ ω τί ς δ ὡ ο τ ῆ ς ν υ χ τ ό ς, τὸ θ έ λ α δ ε ι π ν ή σ ω εἶναι μέλλοντας διορισμένος.

Γιὰ τίς συζυγίες τῶν ρημάτων δὲν ἠμποροῦμεν ἀκόμα νὰ

διορίσωμε τίποτες, γιατί τὰ κλίνομε διαφόρως· ἡμποροῦμεν ὅμως νὰ μοιράσωμε σὲ δύο πρῶτα εἶδη, ἡγουν παροξύτονα καὶ ὀξύτονα—καθὼς τρῶ γω, πίνω κ.λ.π. ἀγαπῶ, περπατῶ κ.λ.π. καὶ ταῦτα ἀνταποκρίνονται μὲ τὰ περισπώμενα τῶν ἐλλήνων. Ὡς κλίνομε ἓνα ρῆμα ἀπὸ τὰ ὀξύτονα, καθὼς συνηθίζομε στὴν ὁμιλίαν μας: Ἀγαπάω, ἀγαπᾶς, ἀγαπάει, ἀγαπᾷ· ἀγαποῦμε, ἀγαπάμε, ἀγαπάτε, ἀγαποῦν καὶ ἀγαπᾶν· παρατατικὸς ἀγαποῦσα καὶ ἀγάπαγα κ.τ.λ., ὁρίστος α' ἀγάπησα, ὁρί. β' ἔχω ἀγαπήσει· ὁρί. γ' εἶχα ἀγαπήσει· μέλλοντας θέλα ἀγαπήσω καὶ τὰ λοιπὰ. Γιὰ τίς ἄλλες ἔγκλησες νὰ σοῦ σημειώσω μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴ συνηθισμένη μας ὁμιλία, καθὼς: «ἀγαποῦσα νὰ εἶχα τὸν τρόπο νὰ μεταχειριστῶ αὐτό, ὅπου μοῦ λές· ὅμως ἐξ ἀνάγκης θέλα κάμω ἄλλοιως· ἂν ἡμπορέσω νὰ τὸ βάλω σὲ χέρι, θέλα τὸ ἀποχτήσω χωρὶς ἄλλο· ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ μὴ γένη ἔτσι· μὰ ἐγένηκε ὡς κάμωμε ὑπομονή· ὡς ἔλεγα ἐγώ, τὴ δουλειά σου νὰ ἐκύτταζες ἐσὺ καὶ γιὰ ἐμένα μὴ σὲ ἐμελλε· σὲν δὲν ἤθελες νὰ μὴ μοῦ τὸ πουλήσῃς· ὡς μὴ μοῦ τὸ ἐβαζες ἢ νὰ μὴ μοῦ τὸ τάξῃς· ἐπαρακαλοῦσες νὰ μὴ δοθῇ· σὲν ἐγνοιάζοσουν, δὲν ἀκολουθοῦσεν ἔτσι». Μὰ ποῦ νὰ σοῦ τὰ σημειώσω ὅλα, Σοφολογιώτατε! Χρειαζόμαστε βιβλία, Ἀφέντη, θέλομε συγγράμματα πρῶτα καὶ ὕστερα νὰ ἡμπορέσωμε νὰ τὰ συνάξωμε, γιὰ νὰ σχηματίσωμε τοὺς ἀναγκαίους κανόνες. Πλὴν δὲν εἶναι τοῦ καιροῦ μας αὐτός· ὁ κόπος· ἡ γλῶσσα μας θέλα σχηματισθῇ καθὼς πρέπει καὶ θέλα λάβῃ τὴ γραμματικὴ τῆς γιὰ τοὺς ἀπογόνους μας· ὅχι γιὰ ἐμᾶς. Ὡς εὐχαριστήσοῦμε νὰ γράφωμε μὲ τὸν τρόπον ὅπου μιλοῦμε, ὡς δώσωμε τὸ καλὸ παράδειγμα οἱ πρῶτοι καὶ ὡς καταπείσωμε κι' ἄλλους νὰ γνωρίσουν τὰ δίκῃ μας, γιὰ νὰ ὑπερμαχήσουν τὸ κοινὸ ὄφελος. Ὁ σκοπὸς τοῦ κάθε φιλογενῆς πρέπει νὰ εἶναι αὐτός, καὶ ὅχι ἄλλος. Δὲν εὐκαιρῶ νὰ ξαπλωθῶ περσότερο γιὰ τὴν ὥρα σαυτὴν τὴν ὑπόθεσι· σοῦ τάζω ὅμως καὶ ἄλλη φορὰ νὰ σοῦ γράψω πολλὰ.

Πρῶτον νὰ τελειώσω στοχάζομαι νὰ σοῦ εἰπῶ ὀλίγα γιὰ τὸ καταληκτικὸ ν. Ἐγὼ δὲν παρατηρῶ παρὰ στὴν ὁμιλία ὅπου μεταχειρίζομαστε· ἐπειδὴ καὶ τὰ βιβλία, ὅπου ἔως τώρα ἐγράφηκαν, ἐγράφηκαν μὲ κανόνες ὅχι τῆς γλώσσας μας, ἀλλὰ μὲ τὸν ξεχωριστὸν τρόπον τοῦ Μακαρονισμοῦ τοῦ· τὸ καταληκτικὸ ν· βάνεται μοναχὰ στίς αἰτιατικὰς τῶν ἄρσενικῶν καὶ θηλυκῶν ἄρθρων, ὅταν ἀκολουθαί φωνήεντο ἢ κ, ξ, π, τ, ψ, ὅταν πέρνονται ὡς ἀναφορικὰς ἀντωνυμίες δέχονται τὸ ν ἢ ἀκολουθαί φωνήεντο ἢ ἀκο-

λουθαί σύμφωνο· στίς αἰτιατικὰς τῶν θηλυκῶν ἄρθρων ὅμως, ὅταν πέρνονται γιὰ ἀναφορικὰς ἀντωνυμίες δὲν βάνεται τὸ ν παρὰ μόνον ὅταν ἀκολουθαί φωνήεντο ἢ κ, ξ, π, τ, ψ. Μερικὰ παραδείγματα: «τὸν Κῶστα τὸν ἡῶρα, τὸ Θανάση δὲν τὸν βρίσκω πουθενά· τὴν Τρίτη θέλα ἔρθω καὶ τὴν Πέφτη θέλα φύγω· θέλα παρουν μαζί καὶ τὴν κυρά· τὴν ἔβρισαν τὴ Δημήτρω» καὶ τὰ ὅμοια.

Ἐρχομαι στὰ ποιητικά· ἀλλ' ἐδῶ ἔπρεπε νὰ κάμω ἓνα σύγγραμμα ἀκέρηο, τὸ ὅποιον ὁ καιρὸς δὲν μοῦ τὸ συγχωρναί, καὶ ἀναγκάζομαι νὰ σοῦ εἰπῶ μερικὰ ἐδῶθε κείθε. Ἡ γλῶσσα μας δὲν ἔχει δύο συλλαβὰς μακρυὰς στὴν ἀράδα στὴν ἴδια λέξι, μήτε δύο βραχεῖες· χώρια ἀπὸ τρισύλλαβες προπαροξύτονες, κάθε λέξι ἔχει τίς συλλαβὰς τῆς μιᾶ μακρυὰ καὶ μιᾶ βραχεῖα, ἢ τὸ ἐνάντιο· προβαίνει λοιπὸν γενικὸς κανόνας ὅτι κάθε λέξι, ὅπου ἀρχινάει ἀπὸ συλλαβὴ μακρυὰ, τελειώνει σὲ βραχεῖαν, ἂν εἶναι ζυγὸς σύλλαβη, εἰδεμὴ τὸ ἐνάντιο, κάθε λέξι ὅπου ἀρχινάει ἀπὸ βραχεῖαν τελειώνει σὲ μακρυὰ, (1) ἂν εἶναι ζυγὸς σύλλαβη, εἰδεμὴ τὸ ἐνάντιο.

Κάθε λέξι ἡμπορεῖ νὰ παρθῇ γιὰ στίχος· καὶ στὴν ἴδια μας ὁμιλία, ἐμεῖς μεταχειρίζομαστε τὴν ἁρμονίαν τῆς ποιητικῆς· ὅταν στιχουργοῦμε δὲν κάνομεν ἄλλο, παρὰ νὰ ἀνταμώνωμε τίς λέξεις ὅπου ἔχουν τὸν ἴδιον ρυθμό, γιὰ νὰ καταστήσωμεν ἑναρμόνιο τὸ στίχο ἢ τὴν ἀντάμωσι τῶν λέξεων, σὲ τρόπον, ὅπου ἡ φωνὴ νὰ ἀναπαύεται σὲ ἴσους καιροὺς καὶ νὰ ἀποδείχνῃ τὸν στίχον ὅλον μιᾶ λέξι. Ὁ ἓνας στίχος πρέπει νὰ εἶναι ἰσόποδος μὲ τὸν ἄλλον, ἡγουν ἰσοσύλλαβος, γιὰ νὰ ἔχουν τὸν ἴδιον καιρὸν τῆς ἐκφώνησης. Ἀπὸ τὰ εἰρημένα συνάγομεν ὅτι ἡ γλῶσσα μας δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ παρὰ τέσσερα εἶδη ποδιῶν, ἱαμβικόν καὶ τροχαῖον δισύλλαβους, ἀμφίβραχυν καὶ δάχτυλον τρισύλλαβους· τὸ ἀνακάτωμα αὐτῶν τῶν ποδιῶν δίνει τὰ πολλὰ εἶδη τῶν ἁρμονιῶν στὴν ποιητικὴ μας. Οἱ στίχοι δὲν ἡμποροῦν νὰ πάρουν ὀνομασία ἀπὸ τὸν μοναχὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν, χρειάζεται καὶ ἄλλη ὀνομασία, τὴν ὅποιαν ἡμποροῦμε νὰ τὴ λάβωμεν ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ποδιῶν, ὅπου συνθέτουν τὸ στίχο. Στίχος δεκασύλλαβος εἶναι ὁ:

Ἀπ' ὅλα πρῶτα τὸ θεῖον σέβου

(1) Ἐδῶ τὰ «Προπύλαια» σημειώνουν ὅτι τὸ χειρόγραφο ἔχει τὴ λέξι «βραχεῖαν».

ὁ ὁποῖος συνίσταται ἀπὸ δύο πεντασύλλαβους: ἀπ' ὅλα πρῶτα—τὸ θεῖον σέβου, καὶ τούτους λαμβικούς: ἀπ' ὅλα πρῶτα, δύο πόδια λαμβικὰ καὶ συλλαβὴ βραχεῖα· ἢ ἀπ' ὅλα—πρῶτα, ἕναν ἀμφίβραχυν καὶ ἕναν τροχαῖον· ἢ ἀπ' ὅλα πρῶτα, ἕναν ἱαμβον καὶ ἕναν ἀμφίβραχυν.

Δεκασύλλαβος στίχος ὅμως εἶναι καὶ ὁ:

Σέβου πρῶτα τὸ θεῖον ἀπ' ὅλα

ὁ ὁποῖος συνίσταται ἀπὸ τετρασύλλαβον τροχαῖκόν στίχον· Σέβου πρῶτα καὶ ἑξασύλλαβον ἀμφίβραχυν, τὸ θεῖον ἀπ' ὅλα. Αὐτοὶ οἱ δύο στίχοι, ἀγκαλὰ καὶ οἱ δύο δεκασύλλαβοι, ἔχουν μὲ τὴν ὁλότῃ διαφορετικὴν ἁρμονίαν, καὶ ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς μεταχειριστῇ ἕναν κατόπι τοῦ ἄλλου.

Δεκασύλλαβος στίχος εἶναι καὶ ὁ:

Ἀπ' ὅλα πρῶτα σέβου τὸν Θεὸ

ὁ ὁποῖος συνίσταται ἀπ' ὅλα πρῶτα—τα σέ—βου τὸν—Θεό.

Ὁχτασύλλαβος στίχος εἶναι ὁ:

Ὅταν βλέπεις στὸν καθρέφτη

καὶ ὁ:

Τοὺς στεναγμούς μου τοὺς πικροὺς

Ὁ πρῶτος εἶναι τροχαῖκός, ὁ δεύτερος ἱαμβικός (1).

Δὲν εἶναι μοναχός ὁ γραφόμενος τόνος ἀλλὰ καὶ ὁ νοούμενος, ἤγουν ὁ περισσότερος καιρὸς τὸν ὁποῖον ξοδεύει ἡ φωνή, ὅταν προφέρεται μιὰ συλλαβὴ παρὰ μιὰ ἄλλη. Ἀπὸ τὰ παραπάνω ἡ λέξι «ἀναμφιβόλως» (2) εἶναι πεντασύλλαβη· καὶ ἐπειδὴ ἀρχινάει ἀπὸ βραχεῖαν συλλαβὴ τελειώνει καὶ σὲ βραχεῖαν, ὅπου εἶναι τὸ ἴδιο· ἐπειδὴ τελειώνει σὲ βραχεῖαν, ἀρχινάει καὶ ἀπὸ βραχεῖαν (3) λοιπὸν

(1) Ἀκολουθοῦσε αὐτὸ τὸ χωρίο, σβυσμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ συγγραφεύ. Ὁ κύριος Χριστόπουλος ἀναφέρει στὰ ποιήματά του, ὅτι ὁ τόνος καὶ ὁ ἀριθμὸς φθάνουν νὰ δώσουν τὰ πολλὰ εἶδη στὸν στίχον καὶ εἶπε τὴν ἀλήθειαν· χρειάζεται ὅμως νὰ ἐξηγηθῇ πλατύτερα καὶ καθαρώτερα αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις.

Ἀφοῦ καὶ πέση τὸ δένδρὸ καθέναν κόφτει ξύλον τοῦτος εἶναι στίχος δεκαπεντασύλλαβος, πολιτικός ὀνομαζόμενος, ἔχει τὸν τόνον στὴ δευτέρῃ συλλαβῇ, τέταρτῃ, ὀγδοῇ, δέκατῃ, δωδέκατῃ καὶ δέκατῃ τέταρτῃ.

Ἀναμφιβόλως θεωρῶ καθημερινὰ τὸ ἴδιο ἔχει τὸν τόνον στὴν 4, 8, 12, 14· καὶ οἱ δύο στίχοι ἁρμονικώτατοι· γιὰ αὐτὴν τὴν διαφορὰ τοῦ τόνου;

(2) Ὁ συγγραφεὺς ἔοβυσε ὕστερα τῇ λέξει αὐτῇ καὶ ἔβαλε «καταλαβαίνω».

(3) Ἀκολουθοῦσε τὸ σβυσμένο χωρίο· «μὰ στὴ γλῶσσα μας δύο συλλαβὲς μακρυές ἢ δύο συλλαβὲς βραχεῖες, δὲξω ἀπὸ τίς τρισύλλαβες λέξεις, προπαροξύτονες δὲ δύνουνται».

ὄντας ἢ κατάληξι βραχεῖαν, ἢ παραλήγουσα ἀναγκαίως πρέπει νὰ εἶναι μακρυά, ἤγουν νὰ ἔχη τὸν τόνον ἢ προπαροξύτουσα, ἀκολουθῶς βραχεῖαν καὶ ἡ ἀντιπροπαροξύτουσα μακρυά χωρὶς τόνον γραμμένο, μὰ ἐννοούμενον καὶ ἡ πέμπτη συλλαβὴ βραχεῖαν κατ' ἀνάγκην προφέροντας αὐτῇ τῇ λέξει ἄργα, ἀκούετε φανερά ἢ ἀνάπασι τῆς φωνῆς στὴ δευτέρῃ καὶ τέταρτῃ συλλαβῇ.

Ἄν μετρήσωμε τὸ δεκαπεντασύλλαβον στίχον μὲ τὸν κανόνα τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων, βρίσκομεν ἀπαράσφαυτα πάντοτε, ὅταν αὐτὸς εἶναι ἱαμβικός, νὰ ἔχη τίς ζυγὰς συλλαβὰς μακρυὰς, ἤγουν μὲ τόνον γραμμένο ἢ μὲ νοούμενον: καὶ ὅταν ὁ ἴδιος εἶναι τροχαῖκός, νὰ ἔχη τίς μονὰς συλλαβὰς μακρυὰς, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ σημαίνεται ἀπὸ ἑφτασύλλαβον καὶ ὀχτασύλλαβον, ὁ ἑφτασύλλαβός του ἔχει καὶ συλλαβὴ μακρυὰ κοντὰ στὴν πρώτη μακρυὰ τοῦ ὀχτασύλλαβου, ὅπου ἀκολουθᾷ.

Δεκαπεντασύλλαβος ἱαμβικός λέγεται ὁ:

Τῆς Ἀφροδίτης ὁ υἱὸς ὁ Ἔρως τὸ παιδάκι

καὶ δεκαπεντασύλλαβος τροχαῖκός ὁ:

Ἀφροδίτης ὁ υἱὸς ἔχει τόξα καὶ ἔχει βέλη

Παρατήρησε ὅτι καὶ ὁ ἱαμβικός καὶ ὁ τροχαῖκός εἶναι καὶ οἱ δύο δεκαπεντασύλλαβοι, καὶ οἱ δύο παροξύτονες· ὅμως καὶ οἱ δύο καθόλου διαφορετικοὺ ρυθμοὺ ἁρμονίας. Δὲν κρέμεται λοιπὸν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν μόνον ἡ ποιητικὴ τῆς γλώσσας μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ μακρὰ καὶ βραχεῖα, ἀπὸ τῶν ὁποῖων τὴν διαφορετικὴν ἀντάμωσιν γεννιέται ἡ πολυποίκιλη ἁρμονία τῶν στίχων. Κι' αὐτὸ πρὸς ὥρας. Γιὰ τὸ ὁμοιοκατάληκτο δὲν σοὺ ἀναφέρω τίποτε· ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ αὐτὸ δὲν τὸ μετρῶ καθόλου· εἶναι ἐφεύρεμα τῆς ἀμαθείας τῶν βαρβάρων ἔθνων, ὅπου δὲν γνωρίζουν τὴν ὑπαγόρεψιν τῶν Μουσῶν. Εἶναι ἐντροπὴ τῶν Γραικῶν νὰ στοχάζονται τὸ ὁμοιοκατάληκτο ποιητικὸ καὶ μάλιστα στὰ ἐποικά. Δὲν ἀδειάζω νὰ σοὺ εἰπῶ περισσότερα γιὰ ταύτην τὴν ὕλην. Μὲ ἄλλην εὐκαιρίαν κόλες ἀκέρηες.

Ἄν ἔχῃς σκοπὸ νὰ κάνῃς ἕνα ἐγχειρίδιον γραμματικῆς, ὅπου νὰ περιέχῃ μοναχὰ τὰ ὀχτὰ μέρη τοῦ λόγου, ὅσο γιὰ τὰ παιδιὰ, ὅπου ἀρχινοῦν νὰ πρωτομαθαίνουν, λάβε ὀλίγην ὑπομονὴν ὅσο νὰ σοὺ γράψω μερικά καὶ μάλιστα γιὰ τὸ Ἀλφάβητο καὶ τὴν Ὀρθογραφίαν. Ἄν δὲν ἔστειλες ἀκόμα τὰ γράμματά μου στὴν Ἀκαδημίαν τῶν Κορφῶν, μὴ τὰ στέλνεις παρακαλῶ, σοὺ γράφω ὕστερότερα τὴν αἰτία πλατύτερα. Ἄφησε τὸν καθέναν νὰ βλέπῃ μὲ τὰ

μάτια του· γιατί ποῦ νὰ βροῦμε μυτογυάλια γιὰ δλα τὰ μάτια, ὅπου θέλομε νὰ βλέπουν ὀρθά.

Μένω μὲ δλο τὸ σέβας

1812 τῖς 16 τ' Ἀλωναριοῦ. Τριπολιτσά

Ἰωάννης Βηλαρᾶς

Σοφολογιώτατε ἀφέντη καὶ πολυπόθητε φίλε, (1)

Νά, δάσκαλε, μὲ τὸ κακὸ ὅπου μ' ἔκαμες ἐπιάστηκα μ' ὄλους τοὺς μιζοσόλοικους καὶ τοὺς μιζοβάρβαρους, ὅπου συναπάντησα εἰς τὸν δρόμον μου· δὲν μοῦ τὸ συμπαθοῦν σὲ χίλιους χρόνους. Τὸ χειρότερο εἶναι ὅπου μ' ἐπῆραν ὄχι μοναχὰ γιὰ ἀμαθέστατον, μὰ καὶ γιὰ τὸν πλέον αὐθάδη, ἀκούοντάς με νὰ λέγω ὅτι ἡ γλῶσσα, ὅπου τώρα μιλοῦμε, εἶναι ἑλληνική. Ὅσα ἐπιχειρήματα κι' ἂν τοὺς ἐπρόβαλα διὰ νὰ τοὺς καταπείσω ἔμειναν ἀνωφέλευτα· τὸ κεφάλι τους δὲν τὰ χωράει καὶ ὅσα νὰ εἰποῦμεν ἔμεῖς εἶναι δλα περίσσια. Λοιπὸν; Νὰ τοὺς ἀφήσωμε νὰ στοχάζωνται καὶ νὰ βλέπουν τὰ πράγματα κατὰ τὴ δύναμη τοῦ μυαλοῦ τους, τὸ ὅποιον σὲ μιὰν ἡλικίαν ὀλίγον ἀπερασμένη, καλὰ τὸ ξέρεις, χάνει τὴν εὐκολία νὰ δέχεται νέες ἐντύπωσης, ὅπου νὰ μὴν εἶναι ἀνάλογες μὲ ὅσα ἔλαβε μικροῦθε.

Ὁ σκοπὸς ἐκείνων ὅπου ἀγωνίζονται νὰ διορθώσουν τὴ γλῶσσα μας εἶναι διὰ τὸ ὄφελος καὶ προκοπὴν τῶν νέων· ὁ σκοπὸς τῶν Μακαρονιστῶν ἀποβλέπει εἰς τὸ ἴδιο ὄφελος καὶ αὐτός· ὁ πρῶτος ὁμῶς περπατεῖ ἡσυχὰ καὶ πηγαίνει νὰ φτάσῃ τὸ σημάδι ἀπὸ τὸν πλατὺν δρόμον· ὁ δεῦτερος τρέχει ἀπὸ μονοπάτια στὰ ψηλότερα βουνά, ἀνάμεσα ἀπὸ γκρεμοὺς καὶ λόγγους· ὅποιος φτάσῃ προτῆτερα, ἐκεῖνο εἶναι τὸ βραβεῖο. Ἐγὼ ἔτσι ἀποφάσισα, Σοφολογιώτατέ μου, καὶ ἐπειδὴ εἶμαι δυσκολοκίνητος, τοὺς ἀφήνω νὰ τρέχουν ὅσον μποροῦν καὶ ἔρχομαι καλλίτερα κατόπι σου ἀπὸ γάλια-γάλια.

Διὰ νὰ μὴν μᾶς ὀνομάσουν ὁμῶς ὀκνηροὺς καὶ ἀκαμάτηδες, χρειάζεται, μοῦ φαίνεται, νὰ τοὺς ἀποδείξουμε μὲ τὴν πρᾶξι ὅτι γελιοῦνται στοὺς στοχασμούς τους. Δὲν πρέπει πάλι ν' ἀπελπιζόμεσθε ὁλότελα νὰ τοὺς γυρίσωμε, ἀφοῦ ἴδοῦν κι' αὐτοὶ φανερά τὸ μεγαλῆτερο ὄφελος, ὅπου

ἔμπορουν νὰ ἀπολάβουν οἱ νέοι μὲ τὸν τρόπο μας· ἡ μεταγλώττισι τῶν βιβλίων εἶναι τὸ ἀναγκαιότερο· ἄς ἐπιμεληθοῦμε λοιπὸν εἰς αὐτὸ καὶ ἔχω καλὰς ἐλπίδες νὰ μὴ χάσωμε τοὺς κόπους μας. Ἐγὼ σοῦ τάζω εἰς τὴν ἐρχομένην ἀνοιξιν τὰ συγγράμματα τοῦ Ξενοφῶντα μεταγλωττισμένα στὴ γλῶσσα μας. (1) Ὁ καθένας ἄς ἐπιχειριστῇ ὅ,τι μπορέσῃ.

Ἐστοχάστηκα χρειαζούμενο νὰ σοῦ φανερῶσω ἐδῶ μερικὰ διὰ τὴν ὀρθογραφία, διὰ νὰ μὴ παραξενηθῇς· μοῦ φαίνεται νὰ ἔχῃ ἡ γλῶσσα μας διφθογγες ἐννέα, τίς ὁποῖες ἔμπορουμε νὰ τίς μοιράσωμε σὲ κύριες καὶ καταχρηστικές· ἤγουν κύριες τέσσερες: αἰ, εἰ, οἰ, διατὶ σ' αὐτὰς ἀκούεται καθαρά καὶ τὸ ἓνα φωνήεντο καὶ τὸ ἄλλο, καθὼς εἰς τίς λέξεις αἰτος, γαιδαρος, χαιδεύω, λειμονι, λειμοσυνη, λειλατα, ροῖδα, βοῖδι, βοιθαῶ καὶ καταχρηστικὲς πέντε ἤγουν: ἰα, ιε, ιο, ιου, ιη, διατὶ σ' αὐτὰς τὸ ἰῶτα δὲν ἀκούεται, ἀλλὰ χρησιμεύει νὰ κἀνῃ τὸ ἀκόλουθο φωνήεντο μαλακώτερο, καθὼς στίς λέξεις: φωτια, πιανῶ, εἰλις, σαιτιες, σκολιο, διῶχνῶ, πεδίου, χωριούνται, αξιοί. Αὐτὰ καὶ στοματικά τὰ ὀμιλήσαμε· σοῦ τὰ ξαναθυμῶ ὁμῶς καὶ τώρα.

Παρακαλῶ νὰ μὴ μὲ κατηγορήσῃς διὰ τὸ ὕφος· ἐπειδὴ κι' ἐγὼ γράφω Γιαννιώτικα καὶ ἀγαπῶ καλλίτερα νὰ ξηγιοῦμαι σὲ μιὰ γλῶσσα, ὅπου ὀμιλῶντας καὶ γράφοντας καταλαβαίνω τί ὀμιλῶ καὶ τί γράφω, παρασταίνοντας τίς ἰδέες μου ὅ,τι λογῆς γεννιοῦνται εἰς τὸ κεφάλι μου, παρὰ νὰ ξηγιοῦμαι μὲ μιὰ γλῶσσα ὅπου δὲν εἶναι οὔτε δική μου οὔτε κανενὸς ἔθνους ζωντανοῦ καὶ νὰ βιάζωμαι νὰ προσαρμόζω τίς ἰδέες μου εἰς τὸ ὕφος ἐκείνης καί, ὅταν μοῦ λείπει τὸ ὕφος, ν' ἀφήνω τίς ἰδέες μου χωρὶς νὰ τίς παραστήσω ἢ νὰ τίς παραστήσω σὲ τρόπον, ὅπου ἐγὼ ὁ ἴδιος πάλι νὰ τίς καταλαβαίνω καὶ ὄχι ἄλλος, ὅπου θὰ εἴπῃ νὰ τίς ἔχω στὸ μυαλό μου.

Δὲν ἔχω καιρὸ νὰ σοῦ εἰπῶ περισσότερα διὰ τὴν ὥρα· σοῦ τάζω ὁμῶς νὰ σοῦ γράψω μὲ ἡσυχίαν καὶ τίς διαφορὰς συνομιλίας ὅπου ἔκαμα, ἀπὸ κακῆ μου τύχῃ, μὲ τοὺς λογιώτατους Μακαρονιστάδες.

Τριπολιτσά τῖς 3 Μαγιοῦ 1812

Ἰωάννης ὁ Βηλαρᾶς

(1) Ἀπευθύνεται στὸν Ἀθαν. Ψαλλίδαν.

(1) Ἐπραγματοποίησε τὴν ὑπόσχεσί του ὁ Βηλαρᾶς; Ἄγνωστον.

Γράμματα ἐκ Λαρίσης

Πρὸς τὸν κύρ Γιαννάκη Γενοβέλη
ἀπὸ Λάρσα τὶς 4 Μαρτίου 1815

εἰς Γιάννινα

Ἀφέντη,

Σὲ μιὰ συναναστροφή, ὅπου ἦταν πολλὰ ἀξιόλογα ὑποκείμενα, κι' ὅπου ἔπεσε λόγος γιὰ τὸ βιβλιαρόπουλό μου, ὅπου ὠνόμασα «Ρομενική Γλῶσσα», εἶπαν πῶς ἐγὼ τάχατες ὄχι αὐτοπροαίρετα ἢ σωστά πληροφορημένος, μόνε παρακινημένος ἀπὸ δολερὲς συμβουλὲς ἀλλουνοῦ ἐγελάστηκα σὲ μιὰ ὑπόθεσι, ὅπου ἔφτανε ἡ προκοπὴ μου νὰ μοῦ τὴν ἀποδείξῃ γιὰ σφαλερὴ, καὶ νὰ μ' ἀποκόψῃ. Ἡ μοναχὴ φιλία καὶ ἡ συμπάθεια πρὸς ἐμένα ἡμπόρεσαν νὰ δώκουν μιὰ τέτοια γνώμη. Σὲ τοῦτο εἶμαι πάρα βέβαιος, μῆτε γένεται νὰ τὸ στοχαστῶ ἀλλοιῶς ἀπὸ ἔτσι.

Μόλον τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῇ στὸν καθένα τὸ δίκιο καὶ νὰ μὴ καταδικάζεται ἀκριτὰ ὁ ἕνας σὰν ὀλιγόγνωνμος· μῆτε νὰ κατακρένεται σὰν δολερὸς καὶ πλάνος ὁ ἄλλος. Μιὰ ὀρθὴ κρίσι, καὶ δίκη ἀπόφασι δὲ μοῦ φαίνεται ἀτοπὴ σὲ ταύτη τὴν ὑπόθεσι, καὶ γιὰ τῶν δυσυνων τὴν ὑπόληψι. Δὲ μοῦ συχωράει ἡ συνείδησί μου ν' ἀφήσω ἕνα λάθο, ὅπου ζημιώνει τὴν ὑπόληψι τοῦ ἄλλου, καὶ βλάβει ἐμένα τὸν ἴδιο στὴν ἀγάπη τῶν φίλων.

Σὰν ἄνθρωπος, εἶμαι καὶ φιλότιμος, μόνε δὲν εἶμαι καὶ φαντασμένος· ἀφορμὴς ὅπου δὲν εἶμαι ἀμαθής. Ἡ φιλοτιμία μοναχὴ δὲ μπορεῖ νὰ μὲ φέρῃ σὲ ἄλλο ἀπὸ πράγματα ἀβλαβὰ γιὰ τὴν ὑπόληψί μου. Ἄς ὑποθέσω, πῶς ἀπὸ φιλοτιμία μου ξεπλανεμένος, δὲν ἐδοκίμηκα τὸ δόλο σκεπασμένον μὲ τὴν ὀρεχτικὴ χασιὰ τοῦ Ὀνόματος, ὅπου ἡ ψεύτικη φιλία μῶδειχνε στὸ ἀγκύστρι της, γιὰ νὰ μὲ πάρῃ στὸ σκοπὸ της. Μὲ τοῦτο τί γίνηκε; Σὲ ποῖο βλάφτηκε ὁ γελασμένος, ἢ ποῖο διαφόρεψε ὁ γελαστής;

Ἐγὼ δὲ γλέπω καμμιά ζημία, κανένα κέρδος, ὅπουθε νὰ τηράξω. Βολετὸ νὰ εἰποῦν καμπόσοι, ὅπου ἔχουν ἀνοιχτότερα μάτια κατὰ τὴ γνώμη τους, πῶς γλέπουν ἀκεφαλιά ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ μικροπρέπεια ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀνίσως καὶ τὸ πρᾶγμα ἦταν καθὼς τὸ ὑποθέτουν, εἶχαν ὅλο τὸ δίκιο νὰ τὸ εἰποῦν· τὸ νόστιμο εἶναι, ὅπου ἡ ὑπόθεσί τους εἶναι θεμελιωμένη ἀπάνω σὲ λάθο.

Ἡ «Ρομενική Γλῶσσα» εἶναι ἀγνὸ γέννημα φιλόγεννης τρέλλας μου, καὶ ὄχι παρακίνησις ἄλλου· τοῦτο δὲ μὲ πειράζει σὲ τίποτε, ὅπου νὰ τὸ ξεφωνήσω ὀμπροστά σ' ὅποιον θελήσῃ νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια. Ἐδῶ ἀποκρένονται ὅλοι, πῶς σὰν τ' ὁμολογᾷ ἀτός μου, συμφωνᾷν κι' αὐτοὶ νὰ μοῦ ἀφήκουν ὅλη τὴν τρέλλα, ὅπου μαρτύρησα γιὰ δική μου, δίχως νᾶχη κι' ἄλλος μοιράδι· τοὺς τὸ γνωρίζω γιὰ χάρι νὰ μ' ἀφήνουν τὴν τρέλλα μου, καὶ νὰ κρατᾷν τὴ φρονιμάδα τους. Μόνε τοὺς κακοφαίνεται πάλι, ὅπου μὲ παντύχαιναν σὲ ἀράδα γιὰ κάτι τῆς προκοπῆς, καὶ τώρα βιάζονται νὰ μὲ ξεγράψουν· πῶς νὰ μὴ τοὺς εἶμαι ὑπόχρεως γιὰ τὴν τόση τους καλωσύνη! Ἄς μοῦ δώκουν τὴν ἄδεια, τοὺς παρακαλῶ, νὰ εἰπῶ δυὸ λόγια ἀπάνω σὲ ταύτη μου τὴν τρέλλα, κι' ἀπὲ ἄς κάμουν τὴν κρίσι κατόπι κατὰ τὴν ὁρεξί τους.

Ἀφορμὴς ὅπου γράφω πρὸς ἄνθρωπο μὲ ιδέες, περισσότερο μοῦ φαίνεται νὰ παραστήσω πολὺλόγα δικαιολογήματα πρὸς διαφέντεψι αὐτηνῆς μου τῆς τρέλλας, καὶ σηματοδεύω τὰ κυριώτερα, ὅπου εἶναι:

Α'. πῶς ἡ γλῶσσα χρησιμεύει γιὰ νὰ γροικᾷ ἕνας τοῦ ἄλλου τὶς ιδέες. Β'. πῶς ἡ γλῶσσα ὅσο εἶναι κοινότερη, τόσο εἶναι κι' ὠφελιμότερη. Γ'. πῶς ἡ γλῶσσα ὅπου γράφεται ὅπως προφέρεται, εἶναι κοινότερη κι' ὠφελιμότερη· αὐτὲς τὶς τρεῖς πρότασες δὲν εἶναι χρεῖα νὰ τὶς ἀποδείξω, ἀφορμὴς ὅπου φέρουν μὲ λόγου τους τὴν ἀπόδειξι· ἄς τὶς ἀναιρέσουν μολοντοῦτο, κι' ἐγὼ πρῶτος ἀπαρατάω τὴν τρέλλα μου, ὁμολογιοῦμαι τὸ λάθο μου, καὶ δέχομαι τὸν κανόνα, ὅπου μοῦ τυχαίνει. Μόνε νὰ τὶς ἀναιρέσουν μὲ λόγο, νὰ μοῦ ἀποδείξουν ποῦ μὲ πλανᾷ ὁ νοῦς μου, κι' εἴμ' ἀτός μου νὰ διορθώσω τὸ σφάλμα μου.

Σὰν γκρεμίσουν αὐτὰ τὰ τρία, ὅπου εἶναι τὸ θεμέλιο, ὅλο τὸ χτίριο πέφτει ἀπατό του· τί χρεῖα νὰ ἰδρῶνῃ ἄλλος θέλοντας νὰ ξερριζώσῃ ἕνα δέντρο, νὰ κλαδεύῃ τὰ κλωνάρια, δίχως νὰ πιτυχαίνῃ τὸ σκοπὸ του; Ἄς τὸ χτυπήσῃ μὲ δύναμι στὴ ρίζα, καὶ σὰν κοπῇ αὐτὴ, τὸ δένδρο δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ ὀρθό· μόνε ἡ δυσκολία νὰ τὸ ρίξουν κατὰ γῆς τοὺς βιάζει νὰ πριονίζουν ἀπὸ κἀνα κλωναρόπουλο μὲ τὰ μαχαιρόπουλά τους, καὶ νὰ τὸ δείχνουν γιὰ θρίαμβο, πῶς τάχα ἐξερριζώσαν ὅλο τὸ δέντρο. Γιὰ ὀλόβολο ἐχρειάζονταν ὀλόβολο τσεκοῦρι, καὶ πλάτες, ὅπου δὲν εἶναι τρόπος νὰ βρεθοῦν γιὰ νὰ τὸ κόψουν· εἶναι ἡ φύσις τοῦ τέτοιου, ὅπου νὰ μὴ κόφεται. Ὁ καιρὸς, ὅπου εἶναι καλὸς κριτὴς τῶνπραμμάτων, θέλα κἀνῃ τὴν κρίσι πρὸς βοήθειά μου, μῶλον ὅπου θὰ τὴν κἀνῃ ἀργά! Τέλος πάντων δὲν

Εἶμαι ἐγὼ ὁ μοναχὸς ὁποῦ πρωτοστοχάστηκα τὰ Ρωμαίικα, καὶ νὰ ὠφελίσω τὸ γένος φωτίζοντάς το στὸ ἀληθινὸ του συμφέρο. Ἡ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ κρυφτῇ· ὁ πρῶτος ἀπ' ὅλους, ὁποῦ ἔγραψε Ρωμαίικα, εἶναι ὁ Μισιόδακας, μολονόπου ἐμεταχειρίστηκε ὅχι τὸν κοινὸν τρόπο τῆς ὁμιλίας· ὁ γνωρισμένος ἀπ' ὅλους γιὰ τὰ συγγράμματά του Γρηγόριος ὁ Κωσταντᾶς· ὁ Γιατροφιλόσοφος Γιώργης Καλαρᾶς, ὁποῦ ὁμπρήτερ' ἀπὸ τ' ἐμένα ἠθέλησε νὰ τυπώσῃ μιὰ ἀπλὴ γραμματικὴ μὲ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς γλώσσας μας, κι' οἱ φιλέλληνες Βλάχοι τῆς Λιβόρνος τὸ μπόδισαν ἀπὸ φόβο τοὺς μὴ χαθῇ ἡ Ἑλληνικὴ, καὶ δὲν μπόρεγαν αὐτοὶ ὑστερώτερα νὰ ὁμιλοῦν τὰ Βλάχικά τους. Τέλος πάντων ὅλοι ἐκεῖνοι, ὁποῦ φωνάζουν στὰ συγγράμματά τους αὐτὴ τὴν ἀλήθεια καὶ δὲ θέλουν νὰ τὴν ἀκολουθήσουν.

Σὰν ἐγὼ τὸ εἶπα καὶ τῶκαμα, τί ἄλλο παράξενον ἔκαμα, παρὰ νὰ δεῖξω ἁπλῶς τὸν ὠφελώτερο, τὸν ἱσιώτερο, τὸν ἀληθινώτερο δρόμον ἀπ' ὅσους χαλέψουν; Μόνον ἀκούω πανταράδα τὴν τρομερὴ ἀχολογίαν, ὁποῦ γένεται ἀπὸ τίς κουροῦνες τοῦ Αἰσώπου, ὁποῦ σὰν τοὺς πάρουν τὰ ὀλίγα φτερά, ὁποῦ τοὺς στολίζουν, θέλ' ἀπομείνουν γδυμένες· τσωπαίνω.

Γυρίζω πρὸς τὴν εὐγενεῖάν σου, Ἀφέντη, λέοντάς σου, πῶς ὁ φρόνιμος ἀγωνίζεται δυο μὲν νὰ μνήσκῃ ἀδιάφορος στὰ λόγια τῶν ἄλλων, γιὰ νὰ ζῇ εὐτυχισμένος. Μόνον δὲν μπορεῖ νὰ γένῃ καὶ μὲ τὴν ὑλότη ἀπαθή, ἀφορμὴς ὁποῦ σὰν ἄνθρωπος εἶναι αἰσταντικός, καὶ φιλότιμος. Ἡ αἰσθησί μου λοιπὸν καὶ ἡ φιλοτιμία μου μ' ἀνάγκασαν νὰ σὲ βαρύνω μὲ τὸ παρὸν μου, γιὰ νὰ σὲ βγάλω ἀπὸ ἓνα λάθος, ὁποῦ ἀπὸ ἀγάπην σου πρὸς ἐμένα δὲ σοὺ βόλεσε νὰ παρατηρήσῃς· παρακαλῶ νὰ εἶσαι βέβαιος πῶς τὸ σέβας, ἡ ὑπόληψις, ὁποῦ νοιώθω γιὰ τὸ ὑποκείμενό σου, δὲν ἐξαλείφονται ποτὲ ἀπὸ τὴν καρδιά μου.

Πρὸς τὸ γιατροφιλόσοφον κύρ Γιώργη Καλαρᾶ (*)
ἀπὸ Λάρσα τὶς 10 Μαρτίου 1815 εἰς Κόρθο

Ἐ ξ ο χ ῶ τ α τ ε,

Πληροφορημένος τίς ἀπερασμένες ἀπὸ τὸν κύρ Χριστόδουλο Οἰκονόμου, Ζαγορήσιο, γιὰ τίς ἰδέες σου στὴν ὑπόθεσιν τῆς γλώσσας μας, ὁποῦ ὅλοι οἱ φιλογενεῖς προκομμένοι ἀγωνίζονται νὰ τὴν βάλουν σὲ τάξι, γιὰ νὰ καλλιτερέψῃ καὶ σ' ἐμᾶς ἡ σπουδὴ τῶν γραμμάτων, ἀποφάσισα νὰ σοὺ φανερώσω τὴν γνώμην μου σ' ἓνα μου γράμμα, ὅπου σοὺ παρέκλειπα κι' ἓνα τυπωμένο βιβλιαρόπουλό μου ὁποῦ τὸ ὠνόμασα Ρομερικὴ Γλῶσσα. Τοῦ ἔδωκα τέτοια ὀνομασία ἀφορμῆς ὁποῦ τὸ σύγγραψα κοινὰ καὶ στὴ διάλεχτον τῆς πατρίδας μου. Ὑποπεύοντάς μ' ὅλον τοῦτο μὴ δὲν ἔφτακε στὰ χέρια σου τὸ γράμμα μου μὲ τὸ βιβλίον, ἐστοχάστηκα χρειάζομενο νὰ σοὺ γράψω καὶ δεύτερον γιὰ νὰ λάβω μιὰ ὥρα ἀρχήτερα ἀπόκρισί σου σὲ ὅσα σοὺ φανέρωνα καὶ τὰ μετασημαδεύω σὲ τοῦτο.

Ἐγὼ, ἀφέντη, δὲν πέτομαι γιὰ κανὲν μεγάλον φιλόσοφον μήτε γιὰ κανὲν προκομμένον Ἕλληνα, μόνον γιὰ φι-

(*) Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ μὲ μικρὰς παραλλαγὰς ἐδημοσιεύθη καὶ στὸν «Ὑγειονομικὸν Κόσμον» Ἀθηνῶν, φύλλον 6 τῆς 22 Μαΐου 1930. Στὸ ἴδιον περιοδικὸν (φύλλον 7 τῆς 29 Μαΐου 1930) ἐδημοσιεύθη καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Καλαρᾶ πρὸς τὸ Βηλαρᾶ, ποῦ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐ ξ ο χ ῶ τ α τ ε,

Ἐλαβα μόνον τὸ δεύτερον γράμμα σου, καὶ πολὺ σ' εὐχαριστῶ διὰ τίς ὀρθές (κατὰ τὴν γνώμην μου) ἰδέες σου εἰς τὴν γλῶσσαν μας, καὶ διὰ τὴν τιμὴν, ὁποῦ μοῦ δίδεις.

Ἀχ ἀδελφέ! κι' ἐγὼ ἐσπούδασα εἰς ἓνα φλαρόπαππα δέκα μῆνες τὴν Ἱταλικὴν γλῶσσαν, καὶ ἔμαθα νὰ ἐξηγῶ κάθε ἱστορικὸν βιβλίον μὲ ὀλίγη βοήθειαν τοῦ λεξικοῦ, ἔχασα ἔπειτα τέσσαρους χρόνους εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ διακρίνω ἀπὸ τὰ ἑλληνικά εἰς τὰ ἑλληνικώτερα ἐξηγημένα, καθὼς λέγουν. Ὅσον προσπάθησα νὰ μιμοῦμαι τὸν διδάσκαλόν μου εἰς τὴν ὁμιλίαν, καὶ γράψιμον, ἄλλο τόσον ἀλησμονοῦσα τὴν μητρικὴν μου γλῶσσαν καὶ ἐγίνοντο ἀκατανόητος εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἤθελα νὰ μὲ νοοῦν, ἕως νὰ τελειώσω τὰ γραμματικά (ἡξεύρεις πόσῃν ὑπόληψιν ἔχουν αὐτὲς οἱ λέξεις) ἀπώχασα καὶ τὸν φυσικόν καὶ εὐκόλον τρόπον νὰ κοινολογῶ τίς ἰδέες μου εἰς τοῦ γένους μου τὴν γλῶσσαν. Εἰς κανένα Ἕλληνα ἤθελεν εἶμαι πλέον ἀξιογέλαστος, καὶ διὰ τὴν προφοράν, καὶ διὰ τὴν σύνταξιν, ὥστε ὁποῦ δὲν ἤξευρα τί ἔμαθα. Μὰ ὅλοι οἱ συμπατριῶτες μου μ' ἐπαινοῦσαν (ἐπειδὴ εἶναι μὸδα νὰ ἐπαινῇται ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν καταλαβαίνεται) δι' αὐτὴν τὴν βαβυλωνικὴν σύγχυσιν. Ἀγκαλὰ καὶ ἐγὼ (ὅταν εὐκαιροῦσε τὸ πνεῦμα μου ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν καὶ πρόληψιν) ἐπαρπνοῦμαι μὲ τὸν ἑαυτόν μου διὰ τοῦτο. Ἀκουσα τὴν λογικὴν, ἀρι-

λογενής και όπου δεν παραπέρνομαι στους συλλογισμούς μου.

Ἐσπούδαξα ὥστόσο στὰ σκολεῖά μας κάμποσους χρόνους κι' εἶδα τὸν καρπὸ, ὅπου ἀπολαβαίνουν ὕστερα ἀπὸ λογῆς λογῶν κόπους κι' ἴδρωτες, ὅσα παιδιὰ χάνουν τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας τους μέσα σὲ κεῖνα, γιὰ νὰ μάθουν νὰ παπαγαλίζουν κάμποσα λόγια ἀπὸ μιὰ γλῶσσα ὅπου, ἐδῶ καὶ δυὸ χιλιάδες χρόνους ὁμπρῆτερα, ἔκρεναν σὲ ταῦτα τὰ μέρη. Εἶδα πὼς χώρια ἀπὸ κάτι σκουριασμένα γραμματικά, κι' ἓνα δυὸ ἀπὸ τὰ σοφὰ παραμύθια τοῦ Ἀριστοτέλη, ἄλλες ἰδέες οἱ ταλαίπωροι μαθητάδες δὲν ἀποχταίνου. Γκορδομένοι μολοντοῦτο, ἀφορμῆς ὅπου τοὺς ὀνομάζουν Λογιωτάτους καὶ φουσκωμένοι γιὰ πέντ-ἕξη λόγια ὅπου ἔχουν στὸ στόμα σὲ πᾶσα τους ὁμιλία, καὶ ὅπου ὅσοι τ' ἀκοῦν τὰ θιαμένονται, ἀπὸ τι δὲν τ' ἀπεικάζουν, καταντᾶν ὕστερῶτερα νὰ φανταχτοῦν μὲ τὰ σωστά τους, πὼς ὀλόβωλη ἢ Ἀθηνᾶ κατοικεῖ μέσα στὸ κεφάλι τους, καθὼς καὶ τοῦ Δία μιὰ φορά, μόνε μὲ τὴ διαφορά ὅπου δὲν τοὺς ἐνοχλοῦν καὶ δὲν ἔχουν χρεῖα ἀπὸ τσεκοῦρι Ἡφαίστου.

Ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία καὶ ὅσα ἄλλα κλωνάρια τῆς

θητικῆν, γεωμετρίαν, κωνικὰς τομὰς καὶ τριγωνομετρίαν· μ' ὅλον τοῦτο δὲν ὀλιγότευσε τὸ παράπονόν μου. Ὅθεν ἀνεχώρησα διὰ τὴν Ἰταλίαν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Πίζας. Ἐχάρηκα μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅσον τὸ βολετόν, ὅταν σπουδάζοντας ἐκεῖ τὴν γατρικὴν, καὶ τὰ μαθηματικά, ἄκουσα καὶ εἶδα (βεβαιώνοντας τὰ λόγια τοῦ φλαρόπαππα) ὅτι ἡ ὁμιλία κείνων τῶν εὐγενῶν κατοίκων δὲν εἶχε τὸσον πόλεμον μὲ τὸ γράψιμον, καὶ προφορὰν τῆς. Διὰ τοῦτο ἀποφάσισα νὰ γένω μεσίτης μιᾶς τέτοιας καὶ καλλίτερης εἰρήνης μεταξὺ τῆς ὁμιλίας, προφορᾶς καὶ γράψιμου τοῦ γένους μου, ἐλευθερώνοντάς το ἀπὸ τὸ φανερὸν ἐκεῖνο σφάλμα τῶν μικρῶν παιδιῶν, τῶν ἀρχαρίων ἀνθρώπων, ὅπου μὴ γνωρίζοντας τὴν ἴσιν στράταν τρέχουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸν σκοπὸν τους. Ὅθεν καὶ ἔγραψα ἓνα ἀντίτυπον τῆς ὁμιλίας μας, καὶ τὸ ὠνόμασα Δοκιμὴ Γραμματικῆς τῆς Γλῶσσας μας, διὰ νὰ δείξω πὼς ἠμποροῦμεν νὰ γράφωμεν, καθὼς ὁμιλοῦμεν, ἢ ὅποια μὲ τὴν ἄδειαν καὶ συνδρομὴν τῶν τε ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας τῆς Λιβόρνου καὶ τῶν ἐκεῖ μεγαλειτέρων ὁμογενῶν, ἐστάλθηκεν εἰς Βενετίαν νὰ τυπωθῇ. Μὰ ἀλλοίμονον! αὐτὸ μόνον ἔφθασε νὰ ἀκούσω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐκεῖ κατοτάδες τὸν γνωστικὸν τοῦτον σωρεῖτην ὅτι ἐχάλασα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀναίρεσα τὴν Θεότητα, ἐσύνηψα τοὺς κρυσταλλίνους οὐρανοὺς καὶ ἐσύγχυσα τὸ πᾶν, καὶ ἂν δὲν εἶδα ἰδιόχειρον νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὸν τύπον καὶ νὰ τὴν ἀναθεματίσω, ἔπρεπε νὰ εἰπῶ σὺν ἄλλῳ Γαλιλαῖος: Κακόμοιροι ἁμαρτεῖς! μὰ δὲν μοῦ κάμνει καρδιά καὶ μὲ τέτοια λόγια νὰ ἐκδικηθῶ τοὺς ὁμογενεῖς μου, ἐπειδὴ ἂν φτύσω τὸν ἀνήφορον θὰ φτύσω τὸ πρόσωπόν μου, ἂν τὸν κατηφορον, τὰ γένεια μου,

ἀληθινῆς φιλοσοφίας στολνᾶν τὸ πνεῦμα καὶ τροχᾶν τὸ νοῦ, αὐτὰ γιὰ τοὺς λογιωτάτους εἶναι ἀράπικα. Ἐχουν ὥστόσο πολυμάθεια νὰ ξεδέψουν 24 ὥρες σὺν κάμει χρεῖα νὰ φιλονεικήσουν γιὰ ἓνα δὲ ἢ γιὰ ἓνα τ.ε. Αὐτὴ ἡ λυσιιάρικη σπουδὴ τῆς γραμματικῆς, αὐτὴ ἡ ἑλληνομανία, κατὰ πῶς τὴν ὀνομάζει καλῶτατα ὁ κύρ Κοραῖς, ὅπου κι' αὐτὸς δὲν ἠμπόρεσε ὡς τὸ ὕστερο νὰ τὴν ἀποφύγῃ, ἐκατάστησε τοὺς λογιωτάτους νὰ πάρουν τοὺς ἴσκιους γιὰ πράγματα. Προσπαθοῦν νὰ φανοῦν φορτωμένοι ἀπὸ λόγια μὲ τὴν παντοχὴ ν' ἀποχτήσουν ἰδέες καὶ γίνονται μοναχὰ λεξικά, δίχως νὰ ξέρουν ν' ἀνταμώσουν δυὸ λόγια γιὰ νὰ παραστήσουν μιὰ ἰδέα τοῦ κεφαλιοῦ τους. Ἄν ἤξεραν ὁμπρῆτερα τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα τὴ χάνουν κι' ἐκείνη καὶ κακομουρμουρίζουν τὸ δῖλογο, ὅπου δὲν φανερώνει καμμιὰ γλῶσσα στὸν κόσμον· τέτοια εἶναι ἡ προκοπὴ τῶν νειῶν στὰ σκολεῖα μας.

Σὲ ταῦτη τὴ δυστυχία τοῦ γένους βρέθηκαν ὡς τόσο καὶ κάμποσοι, ὅπου θέλησαν νὰ δείξουν πόσο ἦταν γελασμένοι ὅσοι ἔτρεχαν λεχομανῶντας σὲ ταῦτα τὰ μονο-

Ἀπὸ τότε (τοὺς 1804 ἕως τὸν φετεινὸν Φλεβάριον, ἐξήτοῦσα σὺν ὁ Διογένης μὲ τὸ φανάρι, ἀνθρωπὸν (ἐπειδὴ ἀντὶ νὰ ὀλιγοκαρδίσω ἐμψυχώθηκα περισσότερον) διὰ νὰ μὲ συμβοηθῇ εἰς αὐτὸ τὸ κοινὸν καλόν. Ἡδὲ πολλοὺς ὅπου μ' ἐμπόδισαν, πολλοὺς ὅπου δὲν ἠμποροῦσαν, καὶ πολλοὺς ὅπου δὲν ἤθελαν ν' ἀκουσθοῦν τέτοιες αἵρεσεις. Ἐστοχάσθηκα, ἔκρινα ἀποφάσισα (βάζοντας δι' ἀσπίδα τὸ δίκαιόν μου, καὶ τὸ ἀδιάφορον ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρικῶν σαίτων) καὶ τὴν ἔστειλα εἰς τὸ Τριέστι εἰς ἓνα φιλογενὴ φίλον μου Νικόλαον Ζωγράφην, ὅπου ἐκεῖ πραγματεύεται, διὰ νὰ τὴν τυπώσῃ. Μὰ λαμβάνωντας τὸ ἄνω εἰπωμένο ἐξοχόν σου γράμμα ἔγραψα εὐθὺς νὰ ἐμποδισθῇ ἕως δευτέρῃν μου ἄδειαν, διὰ νὰ ἠμπορέσω ἀφοῦ ἀκούσω τίς συμβουλές σου νὰ κάμω τίς εὐλογεῖς μεταβολές. Διὰ τοῦτο σὲ στέλνω καὶ ἓνα ἴσον, τὸ ὁποῖον θεωρησέ το, ἀναπλήρωσέ το κατὰ τὸν κοινὸν σκοπόν, καὶ στείλτο μου, μὰ πάντα ἐνθυμήσου ὅτι εἶναι μιὰ ἀρχή, μιὰ δοκιμὴ, καὶ ἐπιτατοῦ γραμμένα διὰ συντομίαν, καὶ εὐκολίαν.

Ἐπαινῶ πολὺ, αὐθέντη μου, τὴν προφύλαξίν σου εἰς τίς ἀποφάσεις, μὴν ἀγαπῶντας τὸ τυραννικόν «αὐτὸς ἔφη»· ἐγὼ δὲ μὴ εὐρισκόμενος στενοχωρημένος διὰ ν' ἀποκριθῶ, ὡς ἂν ὁ ἀπλὸς τοῦ Αἰσώπου, ἀποκρίνομαι καὶ σὺν τὴν κοσκινού, ὅπου ἔγραψε τὸν ἄνδρα τῆς μὲ τοὺς πραγματευτάδες· ἐναντιοῦμαι εἰς τὸ γ' ἐπιχείρημά σου διὰ τὸ ἡ καὶ διὰ τὸ ἐπειδὴ αὐτὲς οἱ δίφθογγες δὲν προφέρονται πάντοτε ἀπὸ ὅλους τέτοιες, ἀμὴ πολλές φορές ἀπὸ πολλοὺς σὺν δύο φωνήεντα, παιδία, ἐκκλησία, ὁποιος κ.λ.π. ἀκολουθεῖ κατὰ τὸν λόγον σου μιὰ καὶ ἡ αὐτὴ λέξι νὰ γράφεται ἀπὸ ἐκείνους μὲ ι, ἀπὸ τοὺς μὲ η ἐναντίον τῆς ὁμοιότητος καὶ ἀλλοίως διατὶ νὰ πολλαπλασιάζωμεν τὰ ὄντα χωρὶς ἀνάγκην ἐναντίον τοῦ «τὸ δι' ὀλίγων γεγόμενον μάτην διὰ πολλῶν»; Συμ-

λογενής και όπου δεν παραπέρνομαι στους συλλογισμούς μου.

Ἐσπούδαξα ὥστόσο στὰ σκολεῖά μας κάμποσους χρόνους κι' εἶδα τὸν καρπὸ, ὅπου ἀπολαβαίνουν ὕστερα ἀπὸ λογῆς λογίων κόπους κι' ἴδρωτες, ὅσα παιδιὰ χάνουν τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας τους μέσα σὲ κεῖνα, γιὰ νὰ μάθουν νὰ παπαγαλίζουν κάμποσα λόγια ἀπὸ μιὰ γλῶσσα ὅπου, ἐδῶ καὶ δυὸ χιλιάδες χρόνους ὀμπρήτερα, ἔκρεναν σὲ ταῦτα τὰ μέρη. Εἶδα πὼς χώρια ἀπὸ κάτι σκουριασμένα γραμματικά, κι' ἓνα δυὸ ἀπὸ τὰ σοφὰ παραμύθια τοῦ Ἀριστοτέλη, ἄλλες ἰδέες οἱ ταλαίπωροι μαθητάδες δὲν ἀποχταίνουν. Γκορδομένοι μολοντοῦτο, ἀφορμῆς ὅπου τοὺς ὀνομάζουν Λογιωτάτους καὶ φουσκωμένοι γιὰ πέντ-ἕξη λόγια ὅπου ἔχουν στὸ στόμα σὲ πᾶσα τους ὀμιλία, καὶ ὅπου ὅσοι τ' ἀκοῦν τὰ θιαμένονται, ἀπὸ τι δὲν τ' ἀπεικάζουν, καταντᾶν ὕστερότερα νὰ φανταχτοῦν μὲ τὰ σωστά τους, πὼς ὀλόβολη ἡ Ἀθηνᾶ κατοικεῖ μέσα στὸ κεφάλι τους, καθὼς καὶ τοῦ Δία μιὰ φορά, μόνε μὲ τὴ διαφορά ὅπου δὲν τοὺς ἐνοχλοῦν καὶ δὲν ἔχουν χρεῖα ἀπὸ τσεκοῦρι Ἡφαίστου.

Ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία καὶ ὅσα ἄλλα κλωνάρια τῆς

θημητικῆν, γεωμετρίαν, κωνικὰς τομὰς καὶ τριγωνομετρίαν· μ' ὅλον τοῦτο δὲν ὀλιγόστευσε τὸ παράπονόν μου. Ὅθεν ἀνεχώρησα διὰ τὴν Ἰταλίαν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Πίζας. Ἐχάρηκα μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅσον τὸ βολετόν, ὅταν σπουδάζοντας ἐκεῖ τὴν γατρικὴν, καὶ τὰ μαθηματικά, ἄκουσα καὶ εἶδα (βεβαιώνοντας τὰ λόγια τοῦ φλαρόπαππα) ὅτι ἡ ὀμιλία κείνων τῶν εὐγενῶν κατοίκων δένειχε τόσον πόλεμον μὲ τὸ γράψιμον, καὶ προφοράν τῆς. Διὰ τοῦτο ἀποφάσισα νὰ γένω μεσίτης μιᾶς τέτοιας καὶ καλλίτερης εἰρήνης μεταξὺ τῆς ὀμιλίας, προφοράς καὶ γράψιμου τοῦ γένους μου, ἐλευθερώνοντάς το ἀπὸ τὸ φανερὸν ἐκεῖνο σφάλμα τῶν μικρῶν παιδιῶν, τῶν ἀρχαρίων ἀνθρώπων, ὅπου μὴ γνωρίζοντας τὴν ἴσιν στράταν τρέχουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸν σκοπὸν τους. Ὅθεν καὶ ἔγραψα ἓνα ἀντίτυπον τῆς ὀμιλίας μας, καὶ τὸ ὠνόμασα Δοκιμὴ Γραμματικῆς τῆς Γλώσσας μας, διὰ νὰ δείξω πὼς ἠμποροῦμεν νὰ γράφωμεν, καθὼς ὀμιλοῦμεν, ἡ ὅποια μὲ τὴν ἄδειαν καὶ συνδρομὴν τῶν τε ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας τῆς Λιβόρνου καὶ τῶν ἐκεῖ μεγαλειτέρων ὁμογενῶν, ἐστάληκεν εἰς Βενετίαν νὰ τυπωθῇ. Μὰ ἀλλοίμονον! αὐτὸ μόνον ἔφθασε νὰ ἀκούσω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐκεῖ καποτάδες τὸν γνωστικὸν τοῦτον σωρεῖτην ὅτι ἐχάλασα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀναίρεσα τὴν Θεότητα, ἐσύνητριψα τοὺς κρυσταλλίνους οὐρανοὺς καὶ ἐσύγχυσα τὸ πᾶν, καὶ ἂν δὲν ἐβίδα ἰδιόχειρον νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὸν τύπον καὶ νὰ τὴν ἀναθηματίσω, ἔπρεπε νὰ εἰπῶ σὺν ἄλλῳ Γαλιλαίῳ: Κακόμοιροι ἁμαθεῖς! μὰ δὲν μοὶ κάμνει καρδιὰ καὶ μὲ τέτοια λόγια νὰ ἐκδικηθῶ τοὺς ὁμογενεῖς μου, ἐπειδὴ ἂν φτύσω τὸν ἀνήφορον θὰ φτύσω τὸ πρόσωπόν μου, ἂν τὸν κατηφορον, τὰ γένεια μου,

ἀληθινῆς φιλοσοφίας στολνᾶν τὸ πνεῦμα καὶ τροχᾶν τὸ νοῦ, αὐτὰ γιὰ τοὺς λογιωτάτους εἶναι ἀράπικα. Ἐχουν ὥστόσο πολυμάθεια νὰ ξεδέψουν 24 ὥρες σὺν κάμει χρεῖα νὰ φιλονεικήσουν γιὰ ἓνα δὲ ἢ γιὰ ἓνα τέ. Αὐτὴ ἡ λυσιδιαιρική σπουδὴ τῆς γραμματικῆς, αὐτὴ ἡ ἑλληνομανία, κατὰ πῶς τὴν ὀνομάζει καλῶτατα ὁ κύρ Κοραΐς, ὅπου κι' αὐτὸς δὲν ἠμπόρεσε ὡς τὸ ὕστερο νὰ τὴν ἀποφύγῃ, ἐκατάστησε τοὺς λογιωτάτους νὰ πάρουν τοὺς ἴσκιους γιὰ πράγματα. Προσπαθοῦν νὰ φανοῦν φορτωμένοι ἀπὸ λόγια μὲ τὴν παντοχὴ ν' ἀποχτήσουν ἰδέες καὶ γίνονται μοναχὰ λεξικά, δίχως νὰ ξέρουν ν' ἀνταμώσουν δυὸ λόγια γιὰ νὰ παραστήσουν μιὰ ἰδέα τοῦ κεφαλιοῦ τους. Ἄν ἤξεραν ὀμπρήτερα τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα τὴ χάνουν κι' ἐκεῖνη καὶ κακομουρμουρίζουν τὸ δῖλογο, ὅπου δὲν φανερώνει καμμιὰ γλῶσσα στὸν κόσμον· τέτοια εἶναι ἡ προκοπὴ τῶν νειῶν στὰ σκολεῖα μας.

Σὲ ταῦτη τὴ δυστυχία τοῦ γένους βρέθηκαν ὡς τόσο καὶ κάμποσοι, ὅπου θέλησαν νὰ δείξουν πόσο ἦταν γελασμένοι ὅσοι ἔτρεχαν λεχομανῶντας σὲ ταῦτα τὰ μονο-

Ἀπὸ τότε (τοὺς 1804 ἕως τὸν φετεινὸν Φλεβάριον, ἐζητοῦσα σὺν ὁ Διογένης μὲ τὸ φανάρι, ἄνθρωπον (ἐπειδὴ ἀντὶ νὰ ὀλιγοκαρδίσω ἐμψυχώθηκα περισσότερο) διὰ νὰ μὲ συμβοηθῇ εἰς αὐτὸ τὸ κοινὸν καλόν. Ἡδὺρα πολλοὺς ὅπου μ' ἐμπόδισαν, πολλοὺς ὅπου δὲν ἠμποροῦσαν, καὶ πολλοὺς ὅπου δὲν ἤθελαν ν' ἀκουσθοῦν τέτοιες αἵρεσεις. Ἐστοχάσθηκα, ἔκρινα ἀποφάσισα (βάζοντας δι' ἀσπίδα τὸ δίκαιόν μου, καὶ τὸ ἀδιάφορον ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρικῶν σαίτων) καὶ τὴν ἔστειλα εἰς τὸ Τριέστι εἰς ἓνα φιλογενὴ φίλον μου Νικόλαον Ζωγράφη, ὅπου ἐκεῖ πραγματεύεται, διὰ νὰ τὴν τυπώσῃ. Μὰ λαμβάνοντας τὸ ἄνω εἰπωμένο ἐξοχόν σου γράμμα ἔγραψα εὐθὺς νὰ ἐμποδισθῇ ἕως δευτέρῃν μου ἄδειαν, διὰ νὰ ἠμπορέσω ἀφοῦ ἀκούσω τίς συμβουλές σου νὰ κάμω τίς εὐλογες μεταβολές. Διὰ τοῦτο σὲ στέλνω καὶ ἓνα ἴσον, τὸ ὅποιον θεωρησέ το, ἀναπλήρωσέ το κατὰ τὸν κοινὸν σκοπόν, καὶ στείλτο μου, μὰ πάντα ἐνθυμήσου ὅτι εἶναι μιὰ ἀρχή, μιὰ δοκιμὴ, καὶ ἐπιτατοῦ γραμμένα διὰ συντομίαν, καὶ εὐκολίαν.

Ἐπαινῶ πολὺ, αὐθέντη μου, τὴν προφύλαξίν σου εἰς τίς ἀποφάσεις, μὴν ἀγαπώντας τὸ τυραννικόν «αὐτὸς ἔφη»· ἐγὼ ὅμως εὐρισκόμενος στενοχωρημένος διὰ ν' ἀποκριθῶ, ὥσάν ὁ ἀπλὸς τοῦ Αἰσώπου, ἀποκρίνομαι καὶ σὺν τὴν κοσκινοῦ, ὅπου ἔγραψε τὸν ἄνδρα τῆς μὲ τοὺς πραγματευτάδες· ἐναντιοῦμαι εἰς τὸ γ' ἐπιχείρημά σου διὰ τὸ ἡ καὶ διὰ τὸ ἐπειδὴ αὐτὲς οἱ δίφθογγες δὲν προφέρονται πάντοτε ἀπὸ ὅλους τέτοιες, ἀμὴ πολλὰς φορὲς ἀπὸ πολλοὺς σὺν δύο φωνήεντα, παιδία, ἐκκλησία, ὅποιος κ.λ.π. ἀκολουθεῖ κατὰ τὸν λόγον σου μιὰ καὶ ἡ αὐτὴ λέξι νὰ γράφεται ἀπὸ ἐκείνους μὲ ε, ἀπὸ τούτους μὲ η ἐναντίον τῆς ὁμοιότητος καὶ ἀλλοιῶς διατὶ νὰ πολλαπλασιάζωμεν τὰ δυνάμεις χωρὶς ἀνάγκην ἐναντίον τοῦ «τὸ δι' ὀλίγων γεγόμενον μάτην διὰ πολλῶν»; Συμ-

πάτια, μ' ἐλπίδα νὰ φτάκουν στήν κατοικία τῆς ἀλήθειας. Μόνε αὐτοί οἱ ἴδιοι, ὅπου προθυμίωνταν νὰ φωτίσουν τοὺς ἄλλους, κρατῶντας στὸ χέρι τὸ θαμπὸ λυχνάρι τῆς πρὸ-ληψης καὶ τῆς φιλαυτίας γιὰ φέξη, ἐπλανήθηκαν σὲ και-νούργια μονοπάτια, ὅπου ἂν δὲν εἶναι τόσο κακόστρατα καὶ μακρὰ ἀπὸ τὸν πλατὺ δρόμο, δὲν εἶναι ὀλιγώτερο κοπιαστικά καὶ ἀνωφέλευτα.

Ἄλλοι, ὅπου ὀδηγίωνταν ἀπὸ τὴ λαμπρὴ φέξη τοῦ ὀρ-θοῦ λόγου, ἔκαμαν τίς πρῶτες πατησιές στὸν ἴσιο δρόμο. Μόνε τί τὸ ὀφελος; Κατατρομασμένοι ἀπὸ τίς φωνές ἐκείνων, ὅπου ἀνεβοκατέβαιναν ἰδρωκοπώντας στὰ μονο-πάτια, δὲν ξέρω ἀπὸ ποιά κακὴ τύχη, ἀποκόπηκαν καὶ πισωδρόμησαν γιὰ νὰ κολουθήσουν τοὺς πρῶτους! Ἡ ἀλή-θεια ὡς τόσο εἶναι ἀπλὴ κι' ὠφκολα μπορεῖ νὰ τὴ γνω-ρίσῃ καθένας. Φτάνει μοναχὰ νὰ μὴ δὲν τοῦ ἀρέγει ὁ κα-θρέφτης, ὅπου κρατάει στὸ χέρι τῆς κι' ὅπου μὲ ταῦτον δείχνει τοῦ καθενοῦ τὰ ψηγάδια. Ἐγὼ, ὅπου δὲν μοῦ κα-κοφαίνεται νὰ κυτταχτῶ σὲ ταῦτον τὸν καθρέφτη, γιὰ νὰ γνωρίσω τὰ ψηγάδια μου καὶ νὰ τὰ διορθώσω, ἂν εἶναι

περαίνω λοιπὸν μὲ ὅλον τὸ σέβας, ὅτι μόνον τὸ *η* ἢ τὸ *ι*, φθάνει καθὼς τὸ βλέπομεν καὶ εἰς τίς ἄλλες γλῶσσες, μὰ ἐγὼ μεταχει-ρίστηκα τὸ *ι*.

Ἀφαίρῃσα τὸ *ξ* καὶ *ψ* διὰ συντομίαν τοῦ ἀλφαβήτου καὶ μὲ τὸ νὰ ἡμποροῦμεν φυσικώτερα νὰ τὰ φανερώσωμεν μὲ τὰ ἀπλὰ τῶν *κσ* καὶ *πσ*, καθὼς ἡ προφορὰ μὲ διδάσκει, μετρώντας διὰ οὐδὲν τὸν κόπον τοῦ γράψιμου, εἶδε μὴ μὲ τὸ ἴδιον δίκαιον ἡμποροῦμεν νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ ἀλφάβητον σὰν στοιχεῖα καὶ τὸ *πς* *στ* *σθ* κ.λ.π. Μεταχειρίζομαι τὸ: ὡσὰν φωνήεν καὶ διατὶ ἔτσι προφέρεται καὶ διατὶ δὲν ἀποβάλλεται. Ἡθέλησα νὰ προσθέσω ἕνα γράμμα διὰ τὸ ἔτσι, τζακίζω κ.λ.π. ὅμως ἐφοβήθηκα τὸ μπερδεύω ντοτό-ρος κ.λ.π.

Μεταχειρίζομαι τὴν δύναμιν ἐπειδὴ συμφέρει εἰς εὐκολώτερον διακρίσιν μερικῶν λέξεων ὡσὰν οἱ φίλοι, οἱ ἄνθρωποι, τῶν ἀνθρώ-πων κ.λ.π. καὶ διὰ νὰ ἀποφύγω τὸ σφάλμα τῶν εὐρωπαίων εἰς τοὺς ἀρχαίους καὶ ξένους: μὰ δὲν διίσχυρίζομαι δι' αὐτὰ σὰν διὰ γεωμετρικὰ ἀποδείξεις.

Διὰ τὴν ἐξορίαν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀπλότης καὶ εὐκολίας *η*, *υ*, *ω*, *αι*, *αυ*, *ιι*, *οι*... κλίσιν, συζυγιῶν κ.λ.π. νὰ δικαιολογηθῶ εἰς τὴν ἐξοχότην ὅπου εἶσαι τῆς αὐτῆς γνώμης, ὅταν δὲν τὰ ἔχομεν εἰς τὴν γλῶσσαν μας καὶ ἡμποροῦμεν χωρὶς αὐτὰ νὰ κοινωλογη-σώμεν τίς ἰδέας μας;

Ἡ ὕδρα ὅπου ἐπιχειροῦσθε νὰ φονεύσωμεν ἔχει χίλια κε-φάλια, ἤγουν τὴν ἀμάθειαν, τὴν πρόληψιν, τὴν φιλαυτίαν κ.τ.λ. καὶ ἡ αὖξιν τῶν κηφαλιῶν τῆς εἶναι κατὰ λόγον γεωμετρικόν: Ὅθεν εἰν ἀρκούν οὕτε δύο Ἡρακλῆδες, οὕτε δύο τόλας. Ἄ, μὴ μοῦ συμβαλλῇ τὸ γράφειν ὁ μαθηματικὸς Ἀλεμπάρπ, ὁ πανοῦρ-γος ἐνέργος τῆς ἐπανόστασης εἰς τὸν φιλόσοφον καὶ δέκα τῆς

τρόπος, σὰν εἶδα ἄλλους ὅπου κίνησαν πρὸς τὴν κατοι-κία τῆς καὶ τὸ μετάϊδαν, τόσο παραξενεύτηκα γιὰ παρό-μοιο κάμωμα ἀπὸ ἀνθρώπους, ὅπου ἐτύχαιναν νὰ τὴ χαλεύουν μὲ τὸ λυχνάρι, σὰν ὁ Διογένης ἄντα γύρευε ἄν-θρωπο, ὅπου ἔκαμα καρδιὰ καὶ ρίχτηκα ὀμπροστά τους γιὰ νὰ δεχτῶ ἀπανωθιό μου τῶν ὀχτρῶν τίς σαῖτες. Βολετὸ νὰ μὴν ἤμουν ἄξιος νὰ τὸ κάνω γιὰ τὴν ὀλίγη μου προκοπὴ, μόνε εἶχα τὸ δίκηο γιὰ τὴν ἀμέτρην φιλο-γενῆ αἵσθησί μου. Σὲ τοῦτο ἐθάρρεψα παρὰ νὰ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης φτώχειας ἀπὸ πρόληψες, ὅπου δὲ λείπουν νὰ καλοπιάνουν τὸ νοῦ καὶ τῶν πλειὸ προκομμένων. Καλὰ, ἀχαμνὰ φέρθηκα, ἀφήνω νὰ τάποφασίσουν ὅσοι ἀγαπᾶν τὴν ἀλήθειαν.

Ἐγὼ μεταχειρίζομαι τὸ *η* γιὰ τὸ τρίτο φωνήεντο τοῦ ἀλφαβήτου μας. Α'. γιὰτὶ τὸ *ι* τὸ ἔφηκα γιὰ τίς δίφθο-γκες. Β'. γιὰτὶ ὁ λαός, ὅπου δὲν μεταχειρίζεται τὴν ἐλλη-νικὴ ὀρθογραφία, αὐτὸ παρασυνηθᾷ γράφοντας. Γ'. γιὰτὶ ἡ εἰκόνα τοῦ γράψιμου γίνεται ὁμορφότερη μὲ τὸ *η*. Ἡ ἐξοχότη σου μεταχειρίζεσαι τὸ *ι* σὲ ὅλα. Εἴμ' ἔτοιμος

αὐτῆς, ὅτι εἶναι ἐντροπὴ νὰ μὴ χαλάσουν δύο ἢ τρεῖς φιλόσοφοι ἐκεῖνο ὅπου δέκα καὶ εἴκοσι ἀμαθεῖς ἐκατόρθωσαν, διατὶ δὲν μοῦ ἐβγαίνει ἀπὸ τὸν νοῦν τὸ τέλος ὅπου ἔλαβαν πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἠθέλησαν νὰ ἀφήσουν πρῶτοι τὰ λατινικά καὶ νὰ γράψουν καθὼς ὁμιλοῦσαν φραντσέζικα, ἰταλικά κ.τ.λ. καὶ εἶμαι ἔτοιμος νὰ σοῦ ἐνθυμίσω τί ἔπαθεν ὁ Γαλλιλαῖος καὶ ἕνας ἄλλος φραγκοδε-σπότης, ἂν δὲν λανθάνομαι, μὲ τὸ νὰ ἠθέλησαν νὰ κινήσουν τὴν γῆν, ὅπου ποτὲ τῆς δὲν ἐστάθη, τὴν ὁποῖαν ὅμως οἱ θεολόγοι εἶ-χαν καρφωμένην καὶ παράλυτον εἰς τὰ θεολογικά τους, πόσον καιρὸν ἔκαμεν ὁ Βρὼν εἰς τὴν φυλακὴν, διὰ τίς γιατρικὰς του βλασφημίας! ὀλιγόκαρδος; δειλός; Ἄ, πάρτο πίσω, δὲν τὸ δέχο-μαι καὶ ἂν μοῦ προβάλῃς ἕνα Φίλιππα, ἕνα Ἀλέξανδρον, ἕνα Πύρρον, ἔχω νὰ σοῦ ἀναφέρω ἕνα Τιμολέοντα, ἕνα Λεωνίδα καὶ τόσους ἄλλους ἀνδρειωμένους συμπατριώτας ὅσα γεωμετρικὰ βήματα εἶναι μέσα ἀπὸ τὸν ἰσθμὸν μὲ μάρτυρας τὸν Μαραθῶνα, τὴν Πλατεὰ, τίς Θερμοπύλες κ.τ.λ. μάλιστα ἐγὼ ἐλπίζω, ἂν δὲν γελοῖμαι ὅτι τῆς ὕδρας πρῶτοι διαφεντευτάδες καὶ στρατάρχες οἱ γραμματισμένοι καὶ σεβάσμιοι μετοχίστες, νηρίστες, ἀπαρεμφα-τίστες, κιβωτίστες κ.τ.λ. ἀφοῦ πληροφορηθῶν, ἐγγίζοντας μὲ τὸ χέρι τὸ κεφάλι του, ὅτι δὲν εἶναι ἐκεῖνο τοῦ Δία, θέλει μὰς παρα-χωρήσουν τὸν κάμπον, καὶ πλείοτερον ὅταν περιεργασθῶν ὅτι ἡ αὐτὴ αἰτία μὲ τὴν λεγομένην ἐδικὴν τῶν μὰς ἐμψυχώνει μόνον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐμεῖς τρέχωμεν τὴν ἀκτίνα καὶ ἐκεῖνοι ἀργο-περπατοῦν τὴν περιφέρειαν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ κέντρον, εἰς τὸ κοινὸν καλὸν τῆς πατρίδος μας, εἰς τὸ νὰ συμφω-νοῦμεν μὲ τὸν ἑαυτὸν μας γράφοντας ἐμεῖς καθὼς ὁμιλοῦμεν καὶ ἐκεῖνοι καθὼς ποτὲ δὲν ὁμίλησε οὔτε Ἕλληνας οὔτε γραικός. Γιὰ τοὺς ἄλλους τοὺς παρασίτους, τοὺς ἀδιάκριτους κόλακας τῆς

νάκολουθήσω τὴ γνώμη σου, εὐθύς ὅπου μοῦ τὴν ἀποδείξεως γιὰ σωστότερη. Τὸ μερικὸ συμφέρο τῆς φιλοτιμίας πρέπει νὰ θυσιάζεται γιὰ τὸ κοινό. Δὲ μοῦ κακοφαίνεται νάφῃκω τὴν πρώτη μου γνώμη ἄντα νά βρῶ καλλίτερη ἀπὸ τ' ἐκείνη. Ἡ πρόληψι κι' ἡ φιλαυτία εἶναι μοναχὰ τόσο ἰσχυρόγνωμες, ὅπου δὲν ἀψηχοῦν κανένα εἶδος στὸν κόσμο γιὰ νὰ ἔχουν τὸ κύρος.

Σὲ ταύτη μου τὴ «Ρομεκη γλῶσσα» ἐγὼ δὲν φαντάστηκα νὰ κανονίσω τοῦ κεφαλίου μου τὴ ζωντανή μας γλῶσσα ἀπ' αὐτὴ τῆς κανονισμένη.

Ὁ σκοπὸς μου εἶναι νὰ παραστήσω στοὺς φιλογενεῖς, ὅπου ὀρέγονται τὴν καλλιτέρεψι τῆς μάθησης, πὼς ὁ ἀληθινὸς τρόπος νὰ ὠφεληθοῦμε ἀπὸ τὴ σπουδὴ εἶναι νὰ συγγράφωμε καὶ νὰ γράφωμε κατὰ πὼς κρένομε καὶ προφέρομε. Ὅλα τὰ φωτισμένα γένη τῆς Εὐρώπης, ὅπου ἐκιντύνειαν στὸ ἴδιο σφάλμα, γράφουν τώρα στὴ γλῶσσα ὅπου κρένουν. Πολλὰ εἶναι τὰ πιχειρήματα ὅπου, οἱ ἐνάντιοι σὲ τούτῃ τὴ γνώμη, μᾶς βάνουν ὀμπροστά σὰν ἀκαταμάχητα τειχόκαστρα. Μόνε νὰ εἰποῦμε τὴν ἀλήθεια ὅλα ἀντάμα δὲν κάνουν ἀκέρηνα νοῦλα.

ἀμάθειας καὶ βαρβαρότητος θαρρῶ ὅτι ἔχομεν κι' ἐμεῖς ρόπαλα καὶ ματσούκες, μὰ πρέπει νὰ συλλογιζόμαστε καὶ τὸ ἐναντίον.

Ἐγὼ μεταφρασμένην ἀπὸ τὸν καιρὸν, ὅπου ἐσπούδαζα τὴν ἀριθμητικὴν τοῦ Βιόρ, τὴν γεωμετρίαν τοῦ Ζιανδρέ, ἀφοῦ ἦλθα εἰς τὴν πατρίδα μου μίαν δοκιμὴν τῆς τουρκικῆς θρησκείας, τὸν πρῶτον τόμον τοῦ συστήματος τῆς φύσης τοῦ Μιραμπώ. Τώρα καταγίνομαι νὰ συντάξω μίαν πρακτικὴν γιαιτρικὴν· μὲ δεῦτερον σοῦ στέλλω καὶ μίαν κόλαν ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτὰ διὰ τὰ πρῶτα βιβλία καὶ τὴν γραμματικὴν βεβαίωσιν ὅτι ἀπὸ τὸν ἐξοχώτατον φίλον μου καὶ συμπαθητὴν Γιάννην Κωλέτην, τὸν συμπατριώτην σου. Ἐνθυμίσου τὸν φιλόσοφον ἐκεῖνον ὅταν γράφης νὰ μὴ φαίνεται τὸ χέρι ὅπου πληγώνει, ἐπειδὴ εἶναι εὐκόλουν νὰ γράφῃ ἕνα ἀλφαβητὰρι ἡγοῦν παιδαγωγία; Ἡ λαβὰ μίσος εἰς τὸ δίπλωμα τῶν γραμμάτων, γιὰτὶ μὲ φαίνεται ὅτι εἶναι περιττόν, ὅθεν συμβουλεύσε με.

Νὰ μὲ συμπαθήσῃς ἐν δὲν γράφω τόσο ἐνωμένα, σύντομα κ.τ.λ. σὰν τὴν ἐξοχότην σου καὶ ἂν δὲν σὲ πληροφορεῖ τὸ εὐκολώτερον κανόνισμα στοχασοῦ κἂν ὅτι ἤμουν τόσο καιρὸν σκλάβος τῆς πρόληψης κ.τ.λ. Ἄν σὲ φαίνομαι πάλι ἐλεύθερος εἰς τὸ νὰ γνωμοδοτῶ, ἡτίειρε ὅτι στέργω τὴν ὁμοίαν ἐκδίκισι καὶ ὅτι εἶμαι πάντα ὑπάκουος εἰς τὸν ἄλλον τὰ δίκαια. Τέλος πάντων ἐγὼ προσφέρω σοὶ ὅσα εἰς τὸ ὄφελος τῆς πατρίδας. Δὲν ἤμπορῶ οὔτε νὰ στοχασθῶ, οὔτε νὰ γράφω καλλίτερα, τρώγοντας κουκιά, φασούλια, φακί, πράσα κ.τ.λ.

Ὁ φίλος σου καὶ κατὰ γνώμην ἀδελφός

Ὁ Κ α λ α ρ ᾱ ς

1815 Ἀπριλίου 1, ἀπὸ Κόρινθου.

Βολετὸ νὰ μ' ἀποκριθῇ κανένας τους, πὼς ἔπρεπε νὰποδείξω τὸ λόγο μου, κι' ὅχι νὰ τὸν πετάξω στὴ μέση μὲ τόση ἀποκοτιά, σὰν νὰ ἦταν κάνα γεωμετρικὸ ἀξίωμα. Ἔτσι εἶναι. Μόνε ἐγὼ τὸ ξεμυστηρεῖομ τῆς ἐξοχότης σου, ὅπου ξέρεις πολὺ καλλίτερο ἀπὸ μένα τί ἀξιάζουν.

Κιὰπὲ σ' ἕνα γράμμα, ὅπου βιάζομαι νὰ τ' ἀποσκολάσω τὸ γρηγορώτερο, δὲν ἔχω τὸν καιρὸ νὰ ξαπλωθῶ τόσο· αὐτὸ κοντεύει νὰ σωθῇ κι' ἡ κόλα κι' ἐγὼ ἔχω χρεῖα νὰ σοῦ εἰπῶ κάτι ἄλλο ἀκόμα.

Τὸ πρῶτο παράπονο ἐκείνων, ὅπου μεταγλωττίζουν εἶναι ὅπου δὲν ξέρουν σὲ ποιά διάλεχτο τῆς γλώσσας μας νὰ γράψουν. Ἐπειδὴς κι' ὅλες τὶς βρίσκουν λειψές. Δὲν μπορῶ νὰπεικάσω ἂν εἶναι ὄλο τὸ φταίξιμο τῆς γλώσσας μας ἢ ἔχουν κι' αὐτοὶ τὸ πλειότερο μοιράδι, θέλοντας νὰ μεταφέρουν στὴ γλῶσσα τους τὶς χάρες καὶ νοστιμάδες τῶν συγγραφέων, ὅπου μεταγλωττίζουν ἀπὸ γλώσσες, ὅπου ἀπὸ αἰῶνες τὶς καλοδουλεύουν καὶ τὶς στολνοῦν. Ἐνας μεταχειρίζεται ἕνα ὕφος, ἄλλος ἄλλο· κι' ἔτσι δὲ μονοιάζουν ποτὲ σὲ μιὰ γνώμη. Γιὰ νὰ μὴ βρεθῇ λοιπὸν πάτημα νὰ μᾶς κατηγορήσουν γιὰ ἀσύμφωνους, σὰν καὶ ταύτους, σημάδεψέ μου τὸ γληγορώτερο, ἂν βρίσκῃς σωστὸν τὸν τρόπο τῆς ὀρθογραφίας μου ἢ ὅχι, γιὰ νὰκολουθῇσὺ τὸν δικό σου.

Ἐπιθύμαγα ἀκόμα, ἂν ἴσως κι' ἔχεις κάνα βιβλίον γιὰ τὸν τύπο, νὰ μοῦ στείλῃς καμμιὰ κόλα ἀπὸ ταῦτο νὰ ἰδῶ καὶ σοῦ τάζω νὰ κάνω τὸ ἴδιο κι' ἐγὼ στὴ γεωγραφία ὅπου τοιμάζω.

Δὲν εἶχα ἀπὸ πρῶτα τὴ γνωριμία σου, ὅπου νὰ σὲ συμβουλευόμουν κι' ἀπὲ νὰ τύπωνα τὴ «Ρομεκη γλῶσσα».

Καρτερῶ ἀνυπομόνως ἀπόκρισί σου
καὶ μένω πρόθυμος φίλος σου

Ὁ Β η λ α ρ ᾱ ς

Πρὸς τὸν κύρ Γιαννάκη Μελά
ἀπὸ Λάρσα τίς 13 Μαγιοῦ 1815

εἰς Γιάννινα

Φίλιε,

Δὲ σοῦ γένομαι βαρετὸς ἀπὸ θέλησί μου, μόνε ἀπὸ τὴν χάλειψες μοναχός σου, ἀφόντας καὶ μ' ἔκαμες φίλο. Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ μὴ γράφω τῶν φίλων μου. κι' ἂς μὴ

μοῦ γράφουν. Ἡ ἀφεντιά σου ὥστόσο, περιπλεγμένος σὲ λογιαστὲς φροντίδες, βολετὸ νὰ μὲ θυμᾶσαι σὲ στιγμές, ὅπου δὲν ἀδειάεις νὰ μοῦ γράψης κι' ὅλας. Μον' ἐγώ, ὅπου δὲν παράχω δουλειές, βρίσκομαι καὶ σὲ καλλίτερη περίστασι νὰ σοῦ γράφω κάποτε, γιὰ νὰ σὲ βεβαιώων πὼς ἡ φιλία, ὅπου ἔνοιωσα ἀπαρχῆς γιὰ τὸ ὑποκείμενό σου, εἶναι πάντα ἡ ἴδια.

Ἀμ' πὼς ἐπαντύχαινες, στὸ Θεό σου, Μελαῖ, πὼς δὲν ξέρω σωροὺς χαιρετολογήματα κι' ἐγώ, ἄντα θέλω, καθὼς καὶ ἡ ἀφεντιά σου, ὅποτε γράφης; Ὡστόσο μὴ στοχαστῆς πὼς δὲν εἶναι ἀληθινὴ ἡ ἀρχὴ τῆς γραφῆς μου, δὲν γένεται ἀληθινώτερη, φίλε. Χώρια, πὼς ἡμπόρηγα νὰ σοῦ ξηγηθῶ μὲ δυὸ λόγια, κατὰ τὴ συνήθειά μου, δίχως τόσες γύρες. Νὰ σοῦ εἰπῶ, φίλε, ἔχω παράπονο, ὅπου δὲ μοῦ γράφης..... Ἀχ τούτη μου ἡ γλῶσσα! Ἀμ' νὰ μὴ μπορῇ ποτὲ νὰ κρένη καὶ ψέμματα, ὅπου δὲ ζημιώνουν κανέναν! Ἐγὼ τὸ εἶχα ὠφκὸλο τὸ γιατρικὸ τῆς· γιατί ἡμπόρηγα νὰ τῆς δώκω ἓνα καλὸ μάθημα μὲ τὰ δόντια, ὅποτε τῆς ἔρχονταν ἡ ὀρεξί νὰ πετιέται τόσο ἐλεύτερά· μόνε χρειάζονταν νὰ μπορῶ νὰ πεισμῶνω τὴν ὥρα, ὅπου αὐτὴ μοῦ κάνει τὰ παιχνιδάκια τῆς· καὶ τὸ κακὸ εἶναι, ὅπου τὸ θυμὸ τὸν ἀλησμόνησα μὲ τὴν ὁλότῃ!

Ἀχρεία περίστασι τῆς ἡλικίας, ὅπου εἶναι, φίλε, τὰ γεράματα, καὶ γεράματα ξεχωριστὰ ἄνοστα, σὰν πὼς μοῦ φαίνονται τὰ δικά μου. Μὴ θαρρῆς νὰ ὀνομάζω ἄχρεια τὰ γεράματα ἀπὸ τι δὲν μπορῶ νὰ θυμῶσω! Μόνε κάθε ζωντανὴ αἴσθησι νεκρώνει σὲ ταύτη τὴν ἡλικία, καὶ μνησκουν κάτι κρύες αἴσθητες, ὅπου τίς λέμε φρονημάδες. Ἐγὼ πιστεύω, πὼς ἦταν καλλίτερα ταιριασμένο νὰ τίς λέγαμε νεκραμάδες τοῦ μυαλοῦ· ἀφορμῆς ὅπου καθὼς ὅλες οἱ ἄλλες αἴσθητες τῶν γερόντων ἀδυνατοῦν καὶ νεκρώνονται, ἔτσι ἀδυνατάει κι' ἡ αἴσθησι τοῦ μυαλοῦ, κι' ὅσα τὰ στοχαζόμεστε ἀποτελέσματα γνώσης, εἶναι ἀποτελέσματα παιδιακίσις ζούρλις, μὲ τὴ διαφορά, ὅπου τὸ παιδί ἀνηφορνάει τὴ σκάλα τοῦ μυαλοῦ, κι' ὁ γέροντας τὴν κατηφορνάει.

Ξέρω, ὅπου θέλα μοῦ εἰπῆς, δὲν εἶχες ἄλλο ἀπὸ παιδιακίσις καὶ γεροντίσις ζούρλις γιὰ νὰ μοῦ γράψης! Νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια, φίλε, ὁ καθολικὸς μου σκοπὸς ἦταν νὰ σοῦ γράφω, κι' ἀπὲ πὼς ἦρθε ὁ λόγος ἔτσι, μήτ' ἐγὼ ἀπεικάζω ὥστόσο δὲ σὲ πειράζει, γιατί μήτε παιδί εἶσαι, μήτε γέροντας. Ξέρεις ἀκόμα, ὅπου οἱ ἰδέες συγκρατοῦν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, σὰν οἱ χαλκάδες τοῦ ἄλυσου, κι' ἡ μιὰ ἰδέα φέρει τὴν ἄλλη, σὰν πὼς νὰ τρα-

βῆς ἓνα χαλκὰ ἀπὸ τὸν ἄλυσο, ἐκεῖνος σέρει τὸ δεύτερο, ὁ δεύτερος τὸν τρίτο, κι' ἔτσι ὡς τὸ τέλος. Ἐγὼ σημάδεψα τίς ἰδέες μου καθὼς ἔρχονταν, δίχως νὰ τίς διαλέξω, ἀφορμῆς ὅπου γράφω πρὸς φίλον, ὅπου ξέρω πόσο γνοιάζεται νὰ μὲ συμπαθῇ στὴν καρδιά του, καὶ νὰ τοὺς βρίσκῃ μύριες προφάσεις γιὰ διαφέντεψί μου.

Κι' ἀληθινὰ ἡ καθαρὴ φιλία σὲ ταῦτο γνωρίζεται, ὅπου ὁ φίλος νὰ συμπαθῇ τὸ φίλο, καὶ νὰ μὴ βάνῃ μὲ τὸ νοῦ του γιὰ τὸ φέροισι τοῦ φίλου του, ὅπου πολλές φορὲς δείχνει ἀλλοιώτικο ἀπ' ὅτι εἶναι σωστά! Μὴ στοχάζεσαι, πὼς δὲ σὲ προ.....(1)

Πρὸς τὸν κύρ Γιαννάκη Μελαῖ
ἀπὸ Λάρσα τίς 17 Μαγιοῦ 1815
εἰς Γιάννινα

Δὲ φαίνεται μοναχὰ, πὼς δὲν ἔλαβα τὰ δύο γράμματά σου, καθὼς μοῦ φανερώνεις, μόν' δὲν τᾶλαβα τελείως. Γιατί σὰν τὰ εἶχα λάβει, δὲν σοῦ παραπονιόμουν στὸ προτητερινό μου ἀπὸ τ' ἐκεῖνο, ὅπου σοῦ ἐπεμψα μὲ τὸν ἀδερφό σου κύρ Πετράκη γιὰ τὴ μεγάλη σου σιωπή.

Ὡστόσο ἔπρεπε νὰ λάβω κὰν τὸ ἓνα μὲ τὸ μέσο τοῦ σπιτιοῦ μου, ὅπου μῶστειες, καθὼς μοῦ σηματοδεύεις. Φοβοῦμαι κι' αὐτὰ τὰ γράμματά σου θέλα εἶναι πολυκαίρια καὶ γιὰ νὰ προφταστῆς, ἀφορμῆς ὅπου δὲν μῶγρσψες τόσον καιρό, τὰ καμώθηκες καινούργια, καὶ βρίσκεις αἰτία νὰ κλαφτῆς ἀπὸ τ' ἐμένα, πὼς σ' ἀλησμόνησα, γιὰ νὰ μὴ σὲ μαλώσω μὲ δίκην, ὅπου σοῦ δίνω συχνὰ ἀφορμὴ νὰ μὲ θυμᾶσαι, καὶ μουλώνεις. Γι' αὐτὸ τὸ παράπονό σου ὥστόσο, ὅ,τι λογῆς κι' ἂν εἶναι, φίλε, ἐγὼ γιὰ σπολάντη σου τὸ γνωρίζω. Γράφε μοῦ ἀπὸ κάποτε, καὶ γράφε μοῦ μ' ὅτι πρόφασι θέλεις.

Μοῦ ἄρεσε ἡ ἀπόκρισι, ὅπου ἔδωκες στοὺς εὐγενεῖς φιλέλληνας τῶν Κορφῶν! Κι' ἀληθινὰ ἐγὼ δὲ γράφω ἐλληνικά· πρῶτο, γιατί δὲν τὰ παραξέρω, καὶ δεύτερο, γιατί καὶ νὰ ἡξέρω πάλε δὲν ἔγραφα, ἀφορμῆς ὅπου δὲ θέλα μ' ἀπεικάζαν ὅσοι θέλω νὰ μ' ἀπεικάζουν. Μόνε σὰν μῶδωκες ἀφορμὴ, δὸς μου καὶ τὴν ἄδεια νὰ σοῦ θυμῶσω κι' ἄλλα καμπόσα πρὸς ἀπόκρισι τέτοιων.

(1) Λεῖπει τὸ τέλος.

Δυὸ μεγάλα φτεξίματα μοῦ ρίχνουν· πρῶτο πῶς νὰ χαλάσω τὴν κοινὴ γλῶσσα. Κατὰ δυὸ τρόπους μπορεῖ νὰ νοηθῇ ἡ κοινὴ γλῶσσα, ὅπου λέν ἡ ἐκείνη ὅλου τοῦ γένου, ἡ ἐκείνη, ὅπου μεταχειρίζονται οἱ Λογιώτατοι ἑλληνιστάδες· ἂν θελήσουν νὰ ὀνομάσουν κοινὴ γλῶσσα τῶν Λογιωτάτων, ἀποκρίνομαι, πῶς δὲν εἶναι κοινὴ· ἀφορμῆς ὅπου δὲν εἶναι κοινὴ γλῶσσα ὅλου τοῦ γένου, μόνε εἶναι παραμικροῦ μέρου ὅπου εἶναι νοῦλα ὡς πρὸς ὅλο τὸ γένος. "Ἄν ὀνομάσουν κοινὴ τὴ γλῶσσα ὅλου τοῦ γένου, μὲ συμπαθᾶν νὰ εἰπῶ ἐλεύτερα, πῶς δὲ χαλνιέται ἡ κοινὴ γλῶσσα ἀπὸ τ' ἐκείνους, ὅπου τὴν κρένουν, καὶ τὴ γράφουν, καθὼς συνηθᾶ νὰ τὴν κρένη καὶ νὰ τὴν προφέρῃ ὅλο τὸ γένος.

"Ἐνας ζωγράφος, ὅπου θέλει νὰ δείξῃ τὴν εἰκόνα ἐνοῦ τραντάφυλλου γιὰ νὰ γνωρίσουν ὅλοι, πῶς αὐτὸ εἶναι τραντάφυλλο, θέλα πασκίση, μοῦ φαίνεται νὰ μιμηθῇ τοῦ φυσικοῦ τραντάφυλλου καὶ σχῆμα καὶ χρώματα, θέλα φκιάσῃ τὰ φύλλα καθὼς τᾶχη τὸ τραντάφυλλο, καὶ θέλα τὰ βάψῃ πράσινα, καὶ τὸ μπουμποῦκι πάλε τὸ ἴδιο, κόκκινο. "Ἄν τὸ ζωγραφίσῃ μ' ἀλλοιώτικο σχῆμα, καὶ μ' ἄλλες βαφές, μήτε ἀληθινὴ εἰκόνα τραντάφυλλου θέλα παρστήσῃ, μήτε θέλα τὸ γνωρίσῃ κανένας. Κι' ἂν θελήσῃ ὁ ζωγράφος νὰ δικαιολογηθῇ, πῶς τὰ φύλλα τᾶβαζε σταχτιάρηκα, καὶ τὸ μπουμποῦκι μελανὸ καὶ τῶδωκε καὶ διαφορετικὸ σχῆμα, ἀφορμῆς ὅπου τέτοιο σχῆμα, καὶ τέτοια χρώματα εἶχαν ἓνα καιρὸ κάτι τραντάφυλλα, ὅπου γένονταν παλιοῦθε στὴν Αἴγυπτο, ὅπου ἦταν τὰ ὠμορφότερα, κι' εὐωδιαστικώτερα τραντάφυλλα τοῦ κόσμου, δὲ θαρρῶ νὰ μὴ τοῦ εἰποῦν εὐτύς· κύρ ζωγράφε, εἶσαι πολὺ προκομμένος, γιατί ξέρεις ὡς καὶ τὰ τραντάφυλλα τῆς παληᾶς Αἴγυπτος, μὰ ἐμεῖς δὲ γλέπομε σὲ ταύτη τὴν τεχνικὴ σου εἰκόνα τὸ τραντάφυλλο, ὅπου γνωρίζομε.

"Ἡ γλῶσσα μας ζωγραφίζει τὴν ὁμιλίαν μὲ τὴν προφορά, καὶ στὸ χαρτὶ μὲ τὰ ψηφία τὰ λόγια, ὅπου παρασταίνουν τὶς ιδέες μας· τώρα ἀνίσως κι' ὁ ζωγράφος ἀπὸ τὰ παληὰ τραντάφυλλα τῆς Αἴγυπτος εἰπῇ κανενοῦ, μὴ τηρᾶς τὸ σχῆμα, καὶ τὸ χρῶμα τοῦ τραντάφυλλου, ὅπου γνωρίζεις, καὶ τότες γλέπεις σὲ ταύτη τὴν εἰκόνα τὸ τραντάφυλλο τοῦ περβολιοῦ σου μ' ὅλες τὶς χάρες καὶ τελειότητες τοῦ τραντάφυλλου τῆς παληᾶς Αἴγυπτος, δὲ θαρρῶ νὰ μὴ τοῦ ἀποκρένονταν πάλε, πῶς ὅσα λέει, πρέπει νὰ εἶναι σοφά, γιατί δὲν ἀπεικάζονται μόνε βρίσκει ἄλλος καὶ στὴν ἀληθινὴ εἰκόνα τοῦ τραντάφυλλου ἀπὸ τὸ περβόλι τοῦ κι' ὠμορφιά, καὶ μυρουδιά γιὰ τὶς χρεῖες τοῦ· τὴν

ἴδια ἀπόκρισι θέλα ἔδινε καὶ σ' ἐκεῖνο, ὅπου νὰ ἤλεγε, μὴ σε κόφτῃ γιὰ τ' ἀλλοιώτικα ψηφία στὸ γράψιμο· πρόφερέ τα σὰν πῶς συνηθᾶς νὰ τὰ προφέρῃς στὴν ὁμιλία σου, καὶ κρένε, καθὼς δὲν κρένη κανένας ἀπὸ τὸ γένος στὴ γλῶσσα, ὅπου σὲ διδάχνω, καὶ τότες νοιώθεις τὶς χάρες τῆς ἑλληνικῆς στὴ δική σου.

Τὸ δεύτερο φτεξίμό μου εἶναι, πῶς καταφρονᾶω τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. "Ἐχω ὅλη τὴ χρειαζόμενη ὑπόληψιν γιὰ ταύτη ἐξ αἰτίας τοῦ στολισμοῦ, ὅπου μπορεῖ νὰ δώκῃ στὸ ποίημα μὲ τὴν ἀνάγνωσι τῶν καλῶν συγγραφέων τῆς, καθὼς ἔχω ὑπόληψιν καὶ γιὰ τὶς ἑλληνικὲς μονέδες, ὅπου μποροῦν νὰ στολίσουν ἓνα μουσεῖο. Μόνε θέλοντας νὰ κάμω μοιράδι ἀπὸ τὰ πλούτη τοῦ πνευματικοῦ μου μὲ τὸ μέσο τῆς, σὲ ὅσους δὲ γνωρίζουν αὐτὴ τὴ γλῶσσα ἡ δὲ μποροῦν νὰ τὴ μάθουν, δὲ θέλ' ἀκούσω τὸ σπολάντη ἀπὸ κανέναν, ἀφορμῆς ὅπου θέλα ζωγραφίζω τραντάφυλλα τῆς παληᾶς Αἴγυπτος. Καθὼς, ἂν θελήσω νὰ ψωνίσω μὲ τὰ πλούτη τῆς τοῦ μουσεῖου μου, θέλ' ἀπομείνω ἄδειος. Χρειάζεται γλῶσσα τοῦ καιροῦ μου στὸ στόμα μου, γιὰ νὰ φανερώνω τὶς ιδέες μου, καὶ μονέδα τρεχούμενιν στὸν κόρφο μου, γιὰ νὰ προφταίνω τὶς χρεῖες μου· δὲν καταφρονᾶω ἐκεῖνα, ὅπου εἶναι ἀπατά τους ἀξιοτίμητα, μόνε τὰ τιμᾶω ὡς ἐκεῖ, ὅπου γένεται, κι' ὄχι ὡς ἐκεῖ, ὅπου νὰ καταφρονέσω κατόπι τὸ ἀληθινὸ μου συμφέρο.

"Ἀποκρίθηκα καὶ στὰ δυὸ μου φτεξίματα σύντομα· ἀφορμῆς ὅπου ὁ σκοπός μου ἦταν ὄχι ν' ἀπολογηθῶ μόνε νὰ σοῦ θυμῆσω ἐκεῖνα τὰ ἴδια, ὅπου ξέρεις κι' ἀτός σου· ἡ πρόληψιν ὡς τόσο, ὅπου εἶναι ὁ θανάσιμος ὀχτρός τῆς ἀληθινῆς μάθησης, δὲν ἀφήνει ἀνέγγιγον κανὰ νοῦ, κι' αὐτὴ εἶναι ἡ ἀφορμὴ τῶν σοφῶν παραλογισμῶν, ὅπου κάνουν καμπόσοι. "Ὁ ἄτοπος καὶ ξέφραγος ζῆλος γιὰ μιὰ νεκρὴ γλῶσσα, δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ προέρθῃ, χάρις ἀπὸ πρόληψιν γεννημένη στὸ μυαλὸ ἐκείνων, ὅπου βρίσκονται σὲ παντελὴ φτώχεια ἀπὸ ἀληθινές καὶ καθαρές ιδέες· ἕνας ὅπου θέλει νὰ δείξῃ τὴν προκοπὴν του, καὶ τὴ δείχνει δίχως νὰ τὸν ἀπεικάζουν, εἶναι σὰν ὁ διδάχος, ὅπου κρένει ἀμερικάνικα ἢ κινέζικα σ' ἐκείνους ὅπου δὲν ξέρουν ἄλλο ἀπὸ ρωμαϊκά. "Ἄμα φοβᾶται ὁ προκομμένος μὴ τὸν εἰποῦν ἀμαθῆ, σὰν κρίνῃ τὴ γλῶσσα τοῦ κοινοῦ λαοῦ, ὅπου εἶναι εἰς τὸ κατάστιχο τῆς ἀμάθειας, τὸ πλῆθος δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ὀνομάσῃ προκομμένο, ἂν ἐλληνίζει, γιατί δὲν τὸν ἀπεικάζει· δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ὀνομάσῃ ἀμαθῆ, ἂν μιλήσῃ κοινά· γιατί πρέπει νὰ εἶναι ἀληθινὰ ἀμαθῆς, ὅπου νὰ γένῃ παρόμοια ἀπόφασιν ἐναντίον

του ἐπαινιέται λοιπὸν γιὰ προκομμένος, καὶ κατηγορεῖται γιὰ ἀμαθῆς ἀπὸ τ' ἐκείνους, ὅπου συλλογιοῦνται ἀχαμνὰ σὰν καὶ ταῦτον, ὅπου φοβᾶται τίς κατηγορίες τους.

Οἱ τέτοιοι ὡς τόσο τὸ ἔχουν γιὰ καύχημά τους, καὶ τεντώνουνται παραοργωμένοι γιὰ τὴν προκοπή, ὅπου κατὰ τὴν ἰδέα τους, τοὺς ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους κι' ὅπου καταλήθεια δὲν παραλλάζει ἀπὸ μιὰ χρυσὴ τρίχα, κι' αὐτὴ μισότριβη, καὶ παληά, ὅπου στολίζει τὸ ψωριασμένο καὶ τρύπιο τομάρι ἐνοῦ ζώου, ὅπου μετὰ βίας ἀνασαίνει, κι' ὅλο σέρνεται. Ὡχ, γέλια ὅπου μῶρχονται ἄντα λαχαίνω ἀπὸ κακὴ μου τύχη ἀνάμεσα σὲ λογιώτατους.

Μὲν' ἦδρα τὸ γιατρικὸ· τοὺς ἐχάρισα τὸ ἕνα αὐτί, γιὰ νὰ γλυτώσω τὸ ἄλλο. Ἀμ' πῶς νὰ κάμω; νὰ τὰ χάσω καὶ τὰ δυό; Ὅποτε μοῦ κρένουν, τοὺς ἀφηκράζομαι μὲ τὸ ζερβιό, καὶ καμώνομαι πῶς δὲν ἀκούω μὲ τὸ δεξιό.

Τὰ γράμματα, ὅπου γράφω τῶν φίλων μου, ὅπου στοχάζονται σὰν κι' ἐμένα, εἶναι γιὰ ταύτους καὶ γιὰ τ' ἐμένα, ὅπου θέλει νὰ εἴπῃ, δὲν πρέπει νὰ βάνωμε μαργαριτάρια στὸ σκῆφο, ὅπου χρειάζονται βαλανίδια, γιατί τὸ ἔξοδο πάνει χαμένο.

Ὑγίαινε, ἀγάπα με, καὶ γράφε μου ὅποτε θυμᾶσαι.

ὁ Β η λ α ρ ᾱ ς

Γραφή τοῦ ἴδιου πρὸς συνεπιστήμονά του Κορθινόν(1)

Φίλε,

Ἐδιάβασα ἕνα γράμμα σου πρὸς τὸν κύρ Χριστόδουλον Οἰκονόμου, Ζαγορήσιο, καὶ ἐκατάλαβα πῶς εἶχες καλὸν ἄγγελο, ἄντα τῶγραφες, ἀφορμῆς ὅπου σοῦ τὸ ὑπαγόρευε ὁ ἀληθινὸς σου οἷστρος. Ἐνοστιμεύτηκα πολὺ ὅπου ἠθέλησες νὰ μὲ στοχαστῆς ὄρνιο, ὅπου νὰ τρέχω στὰ ψοφήμια. Μιὰ φορὰ ἀναγκάστηκα νὰ τὸ πάθω· τὴ δεύτερη μ' ἐγλύτωσε ἡ καλὴ μου τύχη· ὦχ, γέλια προμιοῦ ἰδῶ ἀκόμα τὴν ἄλογη μεταφυσικὴ ἀπόκρισι τοῦ κύρ Μιλτιάδη! Πόσο θὰ γελάσω ἄντα νὰ λάβῃ ἡ καλωσύνη σου καιρὸ νὰ μοῦ στείλῃ καὶ τὸ ἀντίγραφο. Δὲν ἦταν γραφτό μου ὡς τώρα νὰ γνωρίσω τὸ ὑποκείμενο αὐτοῦ τοῦ καινούργιου

(1) Σβυσμένη ἢ πρώτη ἐπιγραφή «Γραφή τοῦ ἴδιου Βηλαρᾶ πρὸς τὸν ἱατρὸν τῆς Κόρινθος Καλαρᾶν».

στρατηγοῦ τοῦ Μαραθῶνα. Βολετὸ ν' ἀπολάψω καμμιά φορὰ τὴ χάρι.

Ἡ μοῖρα μου ὡς τόσο μ' εἶχε κάμει ν' ἀπαντήσω στὴν πατρίδα μου ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνους προητέρω, τὸν Ἰδομενέα τῆς Κρήτης, πολὺ περσότερο εὐτυχισμένον ὅμως ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν παληό, ἐπειδὴ καὶ εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν Κρήτη πατρίδα του, ὅχι ἀπὸ τι ἐφόνεψε τὸν γυιό του (δὲν ἦταν σὲ ἡλικία παντρεῖας ἀκόμα) μὰ ἀπὸ ὄρεξι του νὰ ταξιδέψῃ στὴν Ἰταλία, ὅχι γιὰ νὰ ρίξῃ τὰ θεμέλια κανενοῦ Σαλέντου, μὰ γιὰ νὰ σπουδάξῃ.(2)

Δὲν κατακρένω τὸ μεγάλο ζῆλο, ὅπου ἔχουν κάμποσοι γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων μας. Μόνε δὲν ἤθελα νὰ στοχαζόμαστε πῶς ὁ Πλάτωνας ἦταν μεγάλος φιλόσοφος, γιατί τὸν ἔλεγαν Πλάτωνα καὶ ὅχι Κῶστα ἢ νὰ θαρροῦμε πῶς ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν μέγας στρατηγὸς γιατί τὸν ἔλεγαν Θεμιστοκλῆ καὶ ὅχι Τραντάφυλλο. Κάθε πρᾶμμα στὸν καιρὸ του. Μοῦ φαίνεται πῶς τὰ ὀνόματα τῶν δημοκρατικῶν Ἀθηναίων δὲν ἦταν τὰ ὀνόματα τῶν ἡρωϊκῶν τους αἰώνων. Τὸ ὄνομα δὲν κάνει τὸ πρᾶμμα. Ξεχωριστὰ τὰ ἀσυνήθιστα ὀνόματα στ' αὐτιά τοῦ λαοῦ εἶναι σὰν τὰ ἀσυνήθιστα φορέματα στὰ μάτια· πόσο θὰ μᾶς ἐπαραξενοφαίνονταν νὰ ἰδοῦμε τὸ Σωκράτη νὰ περπατᾷ ξυπόλυτος μέσα στὴ λάσπη καὶ μὲ ἕνα ἐπανωφόρι σὰν τῶν ἀράπηδων! Καὶ ν' ἀκούμε γιὰ πρώτη φορὰ πῶς τὸν λέν Σωκράτη! Ἐγὼ δὲν πιστεύω νὰ μὴν ἐλέγαμεν εὐτύς, πῶς αὐτὸς θέλα εἶναι κάνας Ἰνδιάνος διακονιάρης, καὶ νὰ μὴν ἐξεκαρδιζόμασταν ἀπὸ τὰ γέλια.(3)

1815 τίς 15 Αὐγούστου, ἀπὸ Λάρσα

Ὁ δοῦλος σου Β η λ α ρ ᾱ ς

(1) Τὴν περίοδο αὐτὴ, ποὺ ἔχει δημοσιευθεῖ στὸν «Υγειονομικὸ Κόσμο» δὲν τὴν ἀναφέρει ὁ Βλαχογιάννης στὰ «Προπύλαια».

(2) Στὸν «Υγειονομικὸ Κόσμο» φύλλον 9—12 Ἰουνίου 1930 δημοσιεύεται ὡς συνέχεια τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τὸ «μὴν ἀφήνεις τὸ παιδί σου νὰ μάθῃ πολλὰ γράμματα (ἴδε σελ. 250) ὅπου γίνεται χρῆσις τοῦ ὀνόματος Δάφνω ἀντὶ Ρηγανούλα καὶ κυρὰ Σμαράγδω ἀντὶ Παρδάλω, ἀκολουθεῖ ἡ κατωτέρω ἀπὸ 24 Ἀϊ Δημητρίου ἐπιστολὴ (ὡς συνέχεια πάντοτε) καὶ τὸ «δὲν ξέρω, φίλε ἂν ἔλαβες ἕνα μικρὸ μου γράμμα ἀπὸ κάποιον ὁστᾶν-Βελῆ, προκομμένον ὀρολογᾶ (σελίς 285) κι' ἀκόμα ὡς συνέχεια τὸ γράμμα τοῦ Βηλαρᾶ πρὸς τὸν Καλαρᾶ «Θέλεις νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια; μακαρονίζεις ἀκόμα... (σελίς 286). Εἶναι προφανές ὅτι ὁ «Υγειον. Κόσμος» κακῶς ἤγνωσε ὅλα αὐτὰ τὰ διάφορα κείμενα καὶ κακῶς τὰ ἀπέδωσε στὸν Καλαρᾶ.

Σοφολογιώτατε(*),

Πολλές φορές σοῦ εἶχα δώσει ἀφορμή νά μέ θυμηθῇς· μόνη φαίνεται νά μήν ἔχεις τή διάθεσι καί γιά ταῦτο δέ σέ μετανόχησα μέ γράμμα μου. Ὁ καιρός ὥστόσο θέλα τὸ ἔφερνε ἀπὸ λόγου του, ὅπου νά μή μ' ἀλησμονήσης καθὼς καί γίνηκε. Σοῦ μνήσκω λοιπὸν ὑπόχρεως, ὅπου δέ μέ ξέγραψες ἀπὸ τὸ κατὰστιχο τῶν φίλων σου. Εὐχαριστῶ τὸν κύρ Χριστόπουλο γιά τὴν καλή του γνώμη πρὸς ἑμένα· τὸν ἀντιπροσκυνῶ καί τὸν ὑπεραγαπῶ· μόνη δὲν ἔμπορῶ νά τὸν ἀφηκραστῶ στὴν συμβουλή, ὅπου δίνει γιά νά στιχουργῶ. Εἶναι καιρός, ὅπου κρέμασα τ' ἄρματα στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα. Ἡ φωτιά τῆς νεότητος ἐσβύστηκε καί στὴ γεροντικὴ φαντασία μου δέ βρίσκω ἄλλο ἀπὸ θρᾶκα, κι' αὐτὴ χλιά, ὄχι καυτή. Ἡ πολιτικὴ του διάλεχτο, ἃς μέ συμπαθήσει νά τοῦ εἰπῶ πῶς δὲν εἶναι ζυμωμένη μέ τὸ Ἀθηνάϊκο μέλι, ὅπου στοχάζεται. Ὅθεν ἡ Ἡπειρωτικὴ μας δὲν εἶναι γιά ἀπορρίξιμο.

Γιά τὴν ὑπόθεσι τῆς γλώσσας μας εἰπώθηκαν τόσα καί στοματικά καί μέ γράμματα, ὅπου δέ μνήσκει πλεῖο κἀνα ἀξιόλογο γιά νά σκοτώσωμε τὸ νοῦ μας· αὐτὴν τὴν ἐξεψαχήσαμεν μέ τὴν ὁλότη καί εἶναι χαμένος ὁ δεῦτερος κόπος, ξεχωριστὰ ὅπου ἐγώ, νά σοῦ εἰπῶ τὴν ἰστιάδα, δέ βρίσκω πλεῖο καμμιά εὐχαρίστησι νά μιλήσω ἢ νά γράψω σέ ταύτη τὴν ὑπόθεσι ἀπάνω. Ἀμ' καί τί νά εἰποῦμε παράνω ἀπὸ ὅσα εἶπες καί εἶπα!

Ἄν στοχαζόμεστε γιά ὀρθὴ καί ὠφέλιμη αὐτὴ τὴ γνώμη, ὅπου βαστάμε, δέ χρειάζεται νά χάνωμε τὸν καιρὸ ἄδικα σέ ξερὰ καί ἄκαρπα λόγια, μόνη ν' ἀγωνιστοῦμε σέ ὠφέλιμα ἔργα, ὅπου εἶναι νά συγγράψωμε καί νά τυπώσωμε.

Τὸ γράμμα, ὅπου ἔστειλες τοῦ φίλου, ὀρέγομαι νά τὸ διαβάσω· γιατί εἶμαι βέβαιος πῶς θέλα εἶναι ἄξιο περιέργειας, ὄντας γέννημα τοῦ κοντυλιοῦ σου· ἂν δὲν βαρύνῃσαι, νά βάλῃς κανένα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μαθητάδες σου νά τὸ σηκώσῃ καί νά μοῦ τὸ στείλῃς ἀντίγραφο· μέ ὑποχρεώνεις.

Κάτι εἶχα ἀρχινήσει νά κάνω κι' ἐγώ, μόνη ἀποκόπηκα ἀπὸ κάτι ἀντράλλες· αὐτὲς ὀγλήγορα τελειώνουν κι' ἐλπίζω νά μετακάνω χερικὸ μέ τὴν ἴδια προτερინὴ προθυμία μου. Ὅποτε ἀγαπᾷς νά μέ θυμᾷσαι μέ κἀνα φιλικόν σου, νά εἶσαι βέβαιος πῶς μοῦ κάνεις τὴ μεγαλύτερη χά-

(*) Ἀπευθύνεται στὸν Ψαλλίδα προφανῶς.

ρι. Βολετὸ τὰ γράμματά σου νά μέ μεταξυπνήσουν κι' ὅλας καὶ νὰρχινήσω πάλι νά σοῦ εἰπῶ ὅσα θέλεις γιά τὴν ὑπόθεσι, ὅπου τώρα ἔχω ὄρεξι νά ἀναβάλω.

Ἀπὸ Λάρσα, τὶς 20 Αὐγούστου 1815

Ὁ φίλος σου Βηλαρᾶς

Πρὸς τὸν Καλαρᾶν

Δὲν ἤξερω, φίλε μου, ἂν ἔλαβες ἓνα μικρὸ μου γράμμα. (1) Σαυτὸ σοῦ ἐφανέρωνα πῶς, πληροφορημένος ἀπὸ τὰ ἀναντιλόγητα ἐπιχειρήματά σου ἐναντίον τοῦ μου μοναχά, τὸ θυσίασα, δίχως νά μοῦ κακοφανῇ, στὸ βωμὸ τῆς κοινῆς ὠφέλειας.

Μὴ θαρρῇς ὥστόσο, γιατί μ' ἡῦρες ὠφκοιο νά σ' ἀφηκραστῶ σέ ἓνα, πῶς θέλα σ' ἀφηκραστῶ σέ ὅλα· ὥς τὸ τέλος ἐσὺ εἶσαι καλὸς νά μέ γδύσῃς ἀπ' ὅλα τὰ δίκῃ μου καί νά μέ κρατῇς ἀλυσωμένο στὸν πάτω ἀπὸ τὸν ὑψηλὸ καί μεγαλοπρεπῆ θρόνο τῆς φιλαυτίας σου· ξέρεις ὅπου ἔχω καί κομμάτι ἀγύριγο κεφάλι; Σοῦ τὸ φανερώνω γιά νά μὴ μοῦ προφασιστῇς ὑστερώτερα, πῶς δὲν τὸ ἤξερες. Μὰ ἂν τὰ δικαιολογήματά σου μοῦ γιόμισαν τὴ γνώσι καί ἀπαράτησα τὸ ἰ ἀπὸ τίς δίφθογγες (2), τὰ δικά μου δικαιολογήματα δὲν μποροῦν νά κατορθώσουν τίποτε, γιά νά ρίξῃς κατ' ἀνέμου τίς ἀγαπημένες σου ὁξεῖες; Ἐγὼ δέ θέλω νά σοῦ εἰπῶ περσότερο σέ ταύτη τὴν ὑπόθεσι τοῦ γραμμένου τόνου, παρὰ νά μοῦ φέρῃς σέ παράδειγμα μία ἀπὸ τίς ζωντανὲς γλώσσες, ἢ καί ἀπὸ ὅσες γνωρίζομε στίς Ἱστορίες, ὅπου νά μεταχειρίζονταν ἢ νά μεταχειρίζονται ὁξεῖες. Οἱ Ἕλληνες σκλάβοι τῶν Ρωμάνων καί δάσκαλοι τοὺς στὸν ἴδιον καιρὸ, ἐσκλάβωσαν τὴ γλῶσσα τοὺς μέ τίς ὁξεῖες καί μέ τὰ πνέμματα, γιά νά τὴ μαθαίνουν ὠφκολώτερα οἱ ἀφεντάδες τοὺς, ὅπου τὴν ἐσπούδαξαν. Καί εἶμαι βέβαιος ἀκόμα, πῶς δέ θέλα τῶκαναν οἱ Ἕλληνες αὐτό, ἀνίσως καί ἡ προσοδία στὴν ἀνάγνωσι τῶν βιβλίων ἦταν ἡ ἴδια μέ τῆς κοινῆς προφορᾶς· μόνη φαίνεται πῶς εἶχε ἀρχίσει νὰλλάζῃ καί οἱ λογιώτατοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐφαντάζονταν, σὰν τοὺς τωρι-

(1) Σβυσμένες οἱ λέξεις «ἀπὸ κάποιον ὁστὰ Βελῇ προκομμένον ὀρολογᾷ Μωραίτη, ὅπου ἐγύριζε γιά τὴν Τριπολιτσά».

(2) Στὸν «Υγειονομικὸ Κόσμο» ἀντὶ «ἀπὸ τίς δίφθογγες» ὑπάρχει ἡ φράσις «ἀκολουθώντας στὸ γράψιμό μου καθὼς τὸ γλέπεις τὸ η».

νούς, πώς αλλάζοντας ο τόνος ἐνοῦ λόγου ἀλλάζε και τὸ πρᾶμμα, ὁποῦ ἐφανερώνε, ἐπιχειρίστηκαν νὰ σημαδέψουν μὲ τίς ὁξεῖες τῇ συλλαβῇ, ὁποῦ ἔπρεπε ν' ἀκουμπᾷ ἢ φωνῇ κατὰ τὸ λογαριασμό τους· ἐπειδὴς κι' ἐγὼ δὲν εἶμαι τῆς γνώμης πὼς τὸ ἄνθρωπος ἦταν προπαροξύτονο, ὅσο πού τὸ ὦ ἐπροφέρονταν μακρῷ.

"Ἄλλο· δὲ βάνουν τὸν τόνο οἱ Γραικοὶ σ' ὅλες τίς διὰ-λεχτές τους ὅμοια· ἄλλοι λέν ἐφάγαν προπαροξύτονα, καὶ ἄλλοι ἐφάγαν, παροξύτονα· μόνος, μόνος καὶ μόνος καὶ ὁξύτονα· καθεταί παροξύτονα καὶ καθεταί προπαροξύτονα. Γιατί ἐσύ, ὁποῦ δὲ θέλεις νὰ υποδουλώσης τὸν ἄλλο νὰ προφέρῃ σὰν κι' ἐμένα τὰ Γιαννιώτικα ἀπελπισία, ὁποῦ προφέρω τὴν ὕστερη συλλαβὴ μὲ δίφθογγο, θέλεις γὰ προφέρω ἐγὼ σὰν καὶ σένα τὸ Μωραῖτη ἀπελπισία, χωρίζοντας τὴν ὕστερη συλλαβὴ σὲ δύο συλλαβές; "Ὅθεν μοῦ λές γράφε τα μὲ τὴ καὶ ἄφησε τὸν καθένα νὰ τὰ προφέρῃ κατὰ τὴ συνήθεια τῆς διάλεχτος, ὁποῦ κρένει, καὶ μὲ βιάζεις νὰ τονίσω ἐγὼ τὰ λόγια κατὰ τὴ δική σου συνήθεια· μὰ σὲ λαθεύει τάχα πὼς οἱ γραμματισμένοι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ δὲ δέχονται μονοκρατορίες;

Θέλεις νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια; Μακαρονίζεις ἀκόμα· θέλα σὲ πειράξῃ ὁ λόγος μου; Ἰσως· ὥστόσο ἐγὼ ἐπαρτήρησα πὼς στὰ γράμματά σου δὲν μπορεῖς νὰ ξεκολλήσης ἐκεῖνο τὸ ν, ὁποῦ δὲ λείπει ποτὲ ἐκεῖ ὁποῦ δὲ χρειάζεται· τόσο μοῦ συγχίζει τ' αὐτιά, ὁποῦ μοῦ φαίνεται ν' ἀκούω πὼς ξιοῦν μὲ τὸ νύχι κάνα γυαλί. Συμπάθησέ με ἂν σοῦ γράφω ἐλεύτερα· ἐγὼ ἀγκαλὰ καὶ δὲν ἀπόλαψα τὴν τύχη (δὲ σοῦ λέω τὴν τιμὴ, γιὰ νὰ μὴ λογιᾶσης πὼς κολακεύω) νὰ σὲ γνωρίσω προσωπικά, τόσο σὲ ἔχω ζωντανὰ στὴ φαντασία μου ζωγραφισμένον, γιὰ τὸν ἀγαθότερον ἄνθρωπο τοῦ κόσμου, ὁποῦ μοῦ φαίνεται νὰ σὲ γλέπω πανταράδα ὁποῦ γράφω. Στοχάζομαι φίλε, πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ υποθέσωμε καὶ μιὰ ψυχικὴ συμπάθεια ἢ γιγουν μιὰ συμπάθεια ἢ χημικὴ μεταφυσικὴ συγγένεια, ὅπως τὴν εἴπηξ δὲν μὲ μέλλει, ὁποῦ σέρει δυὸ ὑποκείμενα νὰ δεθοῦν μὲ τὸ γλυκὸ δεσμὸ τῆς φιλίας, καὶ πρὶν γνωριστοῦν ἀκόμα. "Ὅσο γιὰ λόγος μου, ὁποῦ διψῶ τὴ στιγμή νὰ σ' ἀπολάψω μὲ τὰ μάτια τούτου τοῦ κόσμου, ἔτσι τὸ φαντάζομαι, ἂν ἐσύ τὸ στοχάζεσαι ἀλλοιῶς δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ ἄλλο, παρὰ πὼς εἶσαι ὁ ἥλιος καὶ ἐγὼ σὰν ἕνας πλανήτης ἀναγκάζομαι νὰ φέρω γύρα ὁλόγυρά σου. Μὰ δὲ γλέπεις ὁποῦ ἕνα **Κα** καὶ ἕνα **Βη** χωρίζουν τὰ παρὰ νόμια μας! πρόφερε τὸ **η** ὥρικὰ καὶ ἄλλαξε τὸ **β** σὲ **κ**

τὰ δυὸ ὀνόματα εἶναι ἕνα· δὲν ἀχρήζει λέν καμπόσοι ἢ ἐτυμολογία!

"Ἀς ἀφήσουμε τὰ μέτωρα, κι' ἄς ὁμιλήσουμε μὲ ὀλίγη σοβαρότητα, κἂν ἀνάλογη μὲ τὸ χαρακτῆρα τῶν γιατρῶν. Γράφεις τοῦ κύρ Χριστοδοῦλου Οἰκονόμου, πὼς ἂν εἶχες βοηθοὺς θέλ' ἀρχήναγες ἕναν δρόμο ἀπὸ τὴ Γραμματικὴ ὡς τὴν Ἀστρονομία. Ἐγὼ δὲν ἐναντιώνομαι πὼς τὰ ποδάρια σου δὲ βαστᾷν· συμπεραίνω ἀπὸ λόγος μου, ὁποῦ γιὰ ἕνα τάλαρο πάνω στὴν ἄκρα τῆς Λάρσας, γιὰ νὰ συστήσω ἕναν ἄρρωστο στὸ καῖκι τοῦ Χάρου, πόσο περσότερο ἂν εἶχα νὰ ὀδηγήσω τὸ γένος νὰ περιδιαβάσουν σ' αὐτὰ τὰ μεγάλα σώματα, ὁποῦ φέρουν γύρα ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, ἦγουν νὰ τοὺς στεῖλω τὴν Ἀστρονομία· μὰ τὸ κακὸ εἶναι φίλε, ὁποῦ θέλεις νὰ ροκανίζουν παξιμάδια ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμα δόντια στὸ στόμα τους· τὴ γραμματικὴ ὡς τόσο καὶ σοῦ ζητῶ μιλιούνια συμπάθεια, δὲν μπορῶ νὰ τὴ χωνέψω μὲ τὴν ὀλότη. Κι' ἄλλος μοῦ πρόβαλε μιὰ φορὰ νὰ συγγράψῃ γραμματικὴ γιὰ τὴν κοινὴ γλῶσσα, καὶ τοῦ ἀποκρίθηκα πὼς δὲν εἶναι καιρὸς ἀκόμα, ἀφορμῆς ὁποῦ στὰ σκολεῖά μας δὲν παραδίνουν τὴν ἀπλὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ χρειάζεται καὶ γραμματικὴ τῆς. "Ἐνας Λαρσινὸς ἐδῶ, μοῦ εἶπε κι' ἕναν φρόνιμο λόγο, γιὰ τὴν ἴδια ὑπόθεσι, ἦγουν ἀπὸ τοιοῦς συγγραφεῖς θέλ' ἀνθολογήστε τοὺς κανόνες ὁποῦ θέλα βάλετε στὴ γραμματικὴ; Καὶ νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, μόνον ὁποῦ ἦταν λογιώτατος αὐτὸς ὁποῦ τὸ ξεστόμησε, τὸ εἶπε πολλὰ σωστά.

"Ἀκόμα κατιντὶ κιὰπὲ δὲ σ' ἐνοχλῶω παρὰνῶ. Ἐσὺ ἀπέταξες ἀπὸ τὴ χαρὰ σου ἅντα ἡκουσες πὼς εἶναι κι' ἄλλος ὁποῦ ἔχει τὴν καλὴ βουλή νὰ γράφῃ καθὼς προφέρει· ἔχω μάρτυρα τὸ ἴδιο σου τὸ γράμμα. Ἀμ' πὼς δὲν ἀκολουθᾷς στὸ γράψιμό σου τὸν ὀρθὸ στοχασμὸ σου; ἢ δάσκαλε πού διδάχνης καὶ νόμο δὲν ἐκράτηγες; μὴ θέλα μοῦ προβάλλῃς πὼς πρέπει νὰ γράφωμε γιὰ τὰ μάτια καὶ ὄχι γιὰ τ' αὐτιά; Αὐτὸ δὲν εἶναι δικό σου· ἄφησέ το νὰ τὸ στοχάζονται καὶ νὰ τὸ λέν ἄλλοι. Μὴ θέλα γράψεις ὕστερότερα Μωραῖτικα, κι' ἐγὼ Γιαννιώτικα; ἂν ἐκουβεντιάσαμε καθέννας στὴ διάλεχτό του, τάχα δὲ θέλα γροικιούμασταν; "Ὅχι καλλίτερα, μοῦ φαίνεται καὶ καθὼς τὰ λόγια δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ σημάδια, ὁποῦ τὰ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ προτείνωμε τίς ἰδέες μας, προφέροντας κατὰ τὴν συνήθεια τῶν πολλῶν, ἔτσι καὶ ζωγραφίζοντας στὸ χαρτί αὐτὰ τὰ ἴδια σημάδια μὲ τὰ συμφωνημένα στοιχεῖα ἀπὸ τίς φωνές, ὁποῦ παρασταίνουν, πρέπει νὰ

τὰ ζωγραφίζωμε ἀπαράλλαχτα καταπῶς τὰ προφέρωμε, γιὰ νὰ ἱστορίζωμε, ἂν θέλωμε ἀληθινὲς εἰκόνες τῶν πραγμάτων. Καλὰ μοῦ λές, μὰ στὴν ὁμιλία ἐγὼ κάποτε προφέρω ἕναν λόγον σωστό καὶ κάποτε ὄχι· νὰ τὸν γράφω, λοιπόν, καὶ στὸ χαρτί τὸ ἴδιο; χάρι λόγου: Δὲν κατὰ λαβα μὴ τ' ἐγὼ τί σῶχω φτέξει πρέπει νὰ τὸ γράψωμε: Δὲν ἐκατάλαβα μὴτε ἐγὼ τί σοῦ ἔχω φτέξει; Περσότερος κόπος στὸ στόμα ν' ἀνοιγοκλῇ γιὰ νὰ προφέρῃ τόσα φωνήεντα, εἰδὲ τὸ νόημα εἶναι τὸ ἴδιο· κι' ἂν θέλωμε νὰ ξετάξωμε καὶ κἄτι ἄλλο ἀκόμα, τὸ προτερινὸ ἔχει πλειότερη ἀρμονία καὶ ρυθμὸ ἀπὸ τὸ κατοπινόν. Δὲν μπορῶ ν' ἀποφασίσω γιὰ ὅλες τίς γλῶσσες· μὰ γιὰ τὴν Ἱταλικὴ καὶ Φραντσέζικη ἀποκοτάω νὰ εἰπῶ, πῶς μὴν ἔχοντας τὴ χάρι, ὅπου ἔχει ἡ δική μας στὰ πάθη τῶν λόγων της, γιὰ τοῦτο δὲν εἶναι καὶ τόσο μελωδικὲς στὸ αὐτί, καθὼς ἡ ἀπλῆ μας, ὅπου σοῦ φαίνεται καὶ περπατάει μὲ τὸν καιρὸ τῆς μουσικῆς σὲ κάθε περίοδόν της. Μόνε τοῦτο γένεται ὅποτε τὴ γράφομε ἀπαράλλαχτα καθὼς τὴν προφέρομε καὶ εὐτὺς ὅπου ξεμακρύνουμε ἕνα ὀλίγον ἀπὸ αὐτό, τότες δὲν ἀκοῦμε ἄλλο ἀπὸ κακοφωνίες, καὶ τί ἄνοστες καὶ τραχειὲς κακοφωνίες γιὰ ἕναν ὅπου νοιώθει!

Ἡ γλῶσσα μας εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν Μουσῶν· γιὰ τοῦτο καὶ ὠφικολώτατη στὴν ποίησιν· ἄς μὴ τῆς χάσωμε αὐτὸ τὸ προτέρημα, ὅπου δὲν τῆς τὸ δώκαμεν ἡμεῖς, κι' ὅπου δὲν μπορούμε νὰ τῆς τὸ δώκουμε ἄντα νὰ θελήσωμε· δὲν πειράζει νὰ λέμε καὶ νὰ γράφωμε πότε κατὰ λαβα καὶ πότε ἐκατάλαβα· τῶχω, τὸ ἔχω· τ' ἄδωσα, τὰ ἔδωσα· θ' ἄρθω, θ' ἔρθω κ.τ.λ., ἀφορμῆς ὅπου καὶ μὲ τὸν ἕναν τρόπον καὶ μὲ τὸν ἄλλο νογᾶμε, ξεχωριστὰ ὅπου φυλάμε ἐκεῖνο τὸ ρυθμό, ὅπου τόσο γλυκά μᾶς φχαριστάει τὴν ἀκοή. Καὶ τίνος ἀκοή δὲν φχαριστάει ἡ ἀρμονικὴ φωνὴ τῆς ὁμιλίας, χώρια ἀπὸ τοὺς λογιώτατους, ὅπου δὲν τὴ νοιώθουν· γιὰ τὴν αὐτιά τους ἐσυνήθισαν στὴν κακοφωνία τῆς τραχειᾶς καὶ ἄγριας προφορᾶς τους!

Ἐδῶ ἔχομε μεγάλα παράπονα ἀπὸ τὸν κάτω κόσμον· γιὰ τὴν δὲ στέλλουμε νεκρούς, ἤγουν ἡμεῖς οἱ ἐξοχώτατοι· δὲν εἶναι ὁριστίες, ἀδερφέ, μὲ τὴν ὁλότῃ· ἂν εἶχα νὰ βουλῶνω ἀπόδειξες τῶν ἀρρώστων, μου γιὰ τὸ βασίλειον τοῦ Πλούτωνος, θέλ' ἄδειαζα, στοχάζεσαι, νὰ γιομῶσω μιὰ κόλα χαρτί γράφοντάς σου; Πῶς εἴστε σαυτὰ τὰ μέρη· ἔχει ἀπέρασι ἡ Ἐπιστήμη τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἢ

σᾶν ἐδῶ; Ὑγίαινε, ἀγάπε με, γράφε μου, σᾶν θέλῃς.
Τίς 24 Ἀπριλίου 1815 ἀπὸ Λάρσα

Ὁ Βηλαρᾶς

Σοφολογιώτατε(*),

Σὲ φχαριστῶ γιὰ τὸ ἀντίγραφο, ὅπου μῶστειλες. Ἀφορμῆς ὅπου τὸν ὀνομάζεις, δέσποτά μου, ἐκατάλαβα πῶς θέλα εἶναι κάνας Πατεράγιος· μοῦ κακοφαίνεται ὅπου δὲν ξέρω τί σοῦ γράφε. Μοῦ παραγγέλεις νὰ σοῦ σημάδεψω σὲ καμμιά γραφίτσα μου τὰ σφάλματα ὅπου βρῶ· ἂν ἄδειαζα, ἤθελα νὰ σοῦ σημάδεψω τίς χάρες καὶ νοστιμάδες, ὅπου ἡῦρα σαυτό σου τὸ γράμμα· πιστεψέ με πῶς τὸ παράδειγμα εἶναι ὄχι καλλίτερα ταιριασμένο.

Ἕνας Λογιώτατος, μόνε ὄχι Πατεράγιος σᾶν τὸν δικό σου, ὅπου τὸν ἐρώτησα γιὰ τὴν ἑλληνίζει στὴν ὁμιλία του, μοῦ ἀποκριθὲν πῶς ἡ ἀπλῆ γλῶσσα, ὄντας γιομάτη βαρβαρισμούς, δὲν φτάνει νὰ παραστήσῃ ἐπιστημονικὲς καὶ φιλοσοφικὲς ἰδέες (μοῦ φαίνεται νὰ λέγαμαν γιὰ κάρβουνα, ὅπου ἐφέτο δὲν παραβρίσκονται)· δὲν ἤξερα τί νὰ ἀποκριθῶ σὲ ταῦτο, ἀφορμῆς ὅπου ἂν τοῦ ἤλεγα πῶς ὁ Σωκράτης ἐδίδαρχε τὴν ἠθικὴν στὸ λαὸ τῆς Ἀθήνας, ἢ ὁ Ἀριστοφάνης ἐπαράσταινε τίς κωμωδίες του στοὺς ἰδίους, θέλα ἀποκρένονταν πῶς ὁ Σωκράτης κι' ὁ Ἀριστοφάνης κι' ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας ἔκρεναν ὅλοι ἑλληνικά· ἐτσώπασα, λοιπόν, κι' ὕστερα τὸν ἐρώτησα ἕνα ἄλλο:

Δὲ μοῦ λές παρακαλῶ, Λογιώτατε, ὁ Θεόφραστος, ὅπου γνωρίστηκε γιὰ ξένος ἀπὸ τὴν Ἀθηνεῖσσα λαχανοπουλήτρα, πῶς νὰ τῆς ἔκρενε τάχα, ὅπου τοῦ εἶπε, φεύγα ξένη; — δὲν θέλα πρόφερε σωστά· ὅπου φαίνεται πῶς δὲν εἶναι λάθος νὰ στοχαστοῦμε πῶς ὁ Θεόφραστος σαμαντὶ ἐβαρβάριζε ὀλίγον στὴν ὁμιλία του — ἔτσι δείχνει. Ἀμ' ἡ λογιότης σου πόσο θέλα βαρβαρίζεις στ' αὐτιά ὅλων ἐκείνων, ὅπου σ' ἀκοῦν ἄκοπα νὰ κρένης μὲ ἀλλοιωτικὸν τρόπο ἀπὸ τ' ἐκεῖνον ὅπου συνηθᾶν ὅλος ὁ κόσμος, ἄντα κρένουν αὐτὴν τὴν ἴδια γλῶσσα;

Ὁ Λογιώτατος, ἀπὸ καλωσύνη του, ἠθέλησε νὰ πάρῃ τὸν κόπον νὰ ἀναιρέσῃ τὴ γνώμη μου μὲ μιὰ ἀρμάθα ἐπι-

(*) Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ψαλλιδαν.

χειρήματα, ὅπου θέλα ἦταν ἀναντιλόγητα· μόν' ἀφορμῆς ὅπου δὲν τὸν ἐπαραπείκαζα, τὸν ἄφηκα νὰ τ' ἀποσώσῃ μοναχός του, κι' ἔτρεξα μαζί μὲ τοὺς ἄλλους νὰ ἰδῶ κάτι ἀρκοῦδες, ὅπου χόρευαν. Εἶμαι βέβαιος, πῶς ὁ Λογιώτατος θέλα εἶπε μὲ τὸ νοῦ του: Γιά οἱ ἀμαθεῖς, ὅπου φαντάζονται νὰ μᾶς χαλάσουν τῇ γλῶσσᾳ· δίχως νὰ καρτερέσῃ τὴν ἀπόκρισι τρέχει νὰ ἰδῇ τίς ἀρκοῦδες! Ἐγὼ δὲ λέω πῶς εἶχε ἄδικο· μόνε σὰν δὲν ἀπείκαζα τὴ σοφίᾳ του κρίσι, δὲν ἦταν κάλλια νὰ κοιτάζω τὸ χορὸ τῆς ἀρκοῦδας, ὅπου κάτι φχαρίστησι μῶδινε; δὲν φχαριστιέσαι καλλίτερα νὰ γλέπῃς ἓνα τέτοιο ζῷο νὰ πασκάῃ νὰ τάράζῃ τὰ ποδάρια σὰν ἄνθρωπος στὴ φωνὴ τοῦ λαλούμενου, σὲ καιρὸ ὅπου εἶναι τόσοι ἄνθρωποι, ὅπου δὲν ἤξερουν τόσο; Καθένας ν' ἀπλώνῃ τὰ ποδάρια του ὅσο φτάνει τὸ πάπλωμά του· ὁ Λογιώτατος τῇ σοφίᾳ του κι' ἐγὼ τίς αἴσθησές μου.

Ποτὲ δὲ θέλ' ἀπόσταينا νὰ σοῦ γράφω, μόν' ἀναγκάζομαι ἀπὸ δουλειές μου νὰ σκολάσω καὶ νὰ σὲ παρακαλέσω μοναχὰ νὰ μ' ἀγαπᾷς καὶ νὰ μοῦ γράφῃς.

Ἀπὸ Λάρσα τίς 15 Ταξιαρχιοῦ 1815

Ὁ φίλος σου Β η λ α ρ α ς

Γλῶσσα καὶ λογιώτατοι

Φίλε, προσκυνῶ(*)

Ἐλαβα ἓνα γράμμα σου σὲ γλῶσσα τέτοια ὅπου οὐδὲ κρένεται πουθενά, οὐδὲ μιλιέται ἢ μιλήθηκε ποτέ· καὶ δὲ θὰ καταταλάβαινα τί ἔγραφε, ἂν αὐτὴν τὴν ψευτικὴ γλῶσσα δὲν τὴν εἶχα μάθει τώρα καὶ τριάντα χρόνια στὸ προληπτικὸ βασίλειο, εἰς τὸ ὁποῖο πράγματα αἰσθητὰ δὲν εἶναι, παρὰ μοναχὰ τῆς φαντασίας καθαρά ὀνειράτα· καὶ ἂν, φίλε μου, αὐτὰ τὰ ὀνειράτα τὰ ἐβλεπον ἄνθρωποι μὲ λογικὸ ἀκανόνιστο καὶ στὸν ὕπνο τοὺς ὑποφέρονταν, ἀλλὰ τὰ βλέπουν, ἂν καλολογαριάσῃς, ἄνθρωποι ὅπου τοὺς λέν γραμματισμένους καὶ φωτισμένους μὲ τὸ φῶς τῆς φιλοσοφίας, καὶ τοῦτο δὲ εἶναι ὅπου δὲν ὑποφέ-

(*) Ἀγνωστον σὲ ποιὸν ἀπευθύνεται.

ρεται καὶ ὅπου, ἄνθρωπος φιλόλογος καὶ λογικὸς [νὰ τὸ πιστέψῃ, δὲν εἶναι βολετό.

Τοῦτα τὰ ὀνειράτα, φίλε μου, μοῦ φαίνονται σὰν ἐκεῖνο τὸ παραμῦθι, ὅπου μολογᾷν οἱ γρηῆς τὸν τόπου μας· πῶς ἓνας νέος εἶδε στὸ ὄνειρό του ἓνα ὡμορφο κορίτσι, καὶ τόσο πολὺ ὡμορφο, καὶ σὲ μιὰ πόλι τόσο ὡμορφο, ὅπου ἀπὸ τὴν πολλὴ τὴν ὡμορφιά ξύπνησε, καὶ τοῦ ἀπόμεινε τὸ ὄνειρο μπροστὰ στὰ μάτια του, καὶ τοῦ φαίνονταν πῶς σεργιανάει σὲ ταύτῃ τὴν πόλι καὶ γλυκομιλάει μὲ τοῦτο τὸ κορίτσι, σὰν νὰ ἦταν ἀλήθεια· κι' ὅπου κι' ἂν ἔγερνε κι' ἂν ἐστέκονταν, μολόγαε καὶ τὴν πόλι καὶ τὸ κορίτσι σὰν ἀληθινὰ καὶ σωστά· καὶ ὥς τὸν πάτο ἀποτρελλάθηκε, καὶ χρειάστηκε νὰ τὸν βάλουν στὰ σίδερα, ἀφορμῆς ὅπου ἀνάγκαζε τὸν κόσμον νὰ πιστέψουν ἐκεῖνα ὅπου τοὺς ἔλεγε, κι' ὅποιος ἐγέλαε, τὸν ὕβριζε ἄσχημα καὶ κόντευε νὰ ἀρήν καὶ προσβάλες νὰ τοῦ τσακίσῃ τὸ κεφάλι.

Τοῦτα τὰ ὀνειράτα τῶν νεκρόμυαλων προκομμένων τοῦ γένου μας δὲ θὰ τὰ πιστεῦα, ἂν ἤμουν στὴν Ἀμερικὴ καὶ τ' ἄκουα ἀπὸ κανέναν ταξιδιώτη, μόν' τὸ κακὸ εἶναι ὅπου βρίσκομαι στὸ γένος μας ἀνάμεσα χρόνους παραπολλούς, καὶ τὰ διαβάζω στὰ τυπωμένα τοὺς βιβλία, καὶ πάλε στενοχωριοῦμαι νὰ τὰ πιστέψω, πῶς οἱ Ἕλληνες κατάντησαν σὲ τέτοιες τρέλλες, ἔχοντας τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων τους! Ἐπειδὴ οἱ θαυμαστοὶ καὶ ξαῖκουστοὶ πρόγονοί μας δὲν ἦταν βάρβαροι κι' ἀνόητοι σὰν τοὺς Ἰταλοὺς, σὰν τοὺς Φραντσέζους, σὰν τοὺς Μόσκοβους καὶ σὰν τοὺς Νέμτζους, ὅπου νὰ προτιμήσουν τὴ διάλεχτο μιᾶς ἐπαρχίας καὶ σὲ ταύτῃ νὰ γράφουν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀπὸ τίς ἐπίλοιπες ἐπαρχίες, καὶ τίς ἄλλες διάλεχτες τῆς γλώσσας τους νὰ τίς καταφρονοῦν, λέγοντάς τες χυδαῖες καὶ χαλασμένες, ἀλλ' αὐτοὶ καὶ ἔγραφαν καὶ ἔκρεναν στὴ διάλεχτο τῆς πατρίδας τους· καθὼς ὁ Πίνδαρος ἔγραψε δωρικά, καὶ δωρικά τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ τόπου του, ἤγουν καθὼς ἔκρεναν στὴν πατρίδα του Θήβα· ὁ Ἀριστοφάνης ἀττικά τοῦ καιροῦ του καὶ τῆς πατρίδας του· ὁ Ἱπποκράτης ἰωνικά τοῦ καιροῦ του, καθὼς καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ἀλλὰ καὶ οἱ δυὸ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Ὀμηρο, ὅπου ἦταν ἀρχήτερα· ὁ Θουκυδίδης ἀττικά τοῦ καιροῦ του, καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Ἰσοκράτης ἀττικά τοῦ καιροῦ τους, μόνε διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ Θουκυδίδη, ὅπου ἦταν παλῆότερος· ἐπειδὴς κάθε γλῶσσα ἀλλάζει, ἅντα παλῆων καὶ ξαπλώνεται σ' ἄλλους τρόπους. Καὶ τοῦτο, ὅτι εἶναι ἀληθινὸ, κάθε φιλόλογος Ἕλληνας μὲ

νοῦ καὶ χωρὶς πρόληψης, ὥφκοιλα μπορεῖ νὰ τὸ διακρίνη.

Ὅντας λοιπὸν οἱ πρόγονοί μας τότες καὶ φρόνιμοι καὶ γνωστικοί, δὲν περιγελοῦνταν ὅπου ἔκρεναν διάφορες διάλεχτες· ἐπειδὴ βλέπομε τὸ Δημοσθένη ὅπου ἀνάγνωθε στὴ σύναξι ἀπόφασες δωρικά, καὶ κανέναν Ἀθηναῖο δὲν ἐγέλαε· καὶ πάλε ἄλλος Ἀθηναῖος πρέσβυς ὠμίλαε στὴ Σπάρτη ἀττικά, καὶ καέναν Σπαρτιάτης δὲν τὸν περγέλαε, ὅπου οἱ Σπαρτιάτες ἔκρεναν δωρικά πολὺ διαφορετικά ἀπὸ τ' ἐκεῖνα τῆς Θήβας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Καλαβρίας, τῆς Σικελίας, τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν ἐπίλοιπων δωρικῶν ἀποικίων. Ξέρομ' ἀκόμα πὼς οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν Ἰῶνες, καὶ χρόνια μπρῆτερα ἀπὸ τὸ Θουκυδίδη ἔκρεναν Ἰωνικά, καὶ μ' ὅλον τοῦτο καέναν λογιώτατος Ἀθηναῖος ἢ στὸν καιρὸ τοῦ Δημοσθένη, ἢ στὸν καιρὸ τοῦ Θουκυδίδη δὲν ἐβῆκε στὴ σύναξι νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀφήκουν τὴ γλῶσσα τοῦ καιροῦ τους καὶ ν' ἀρχίσουν νὰ κρένουν καὶ νὰ γράφουν τὴ γλῶσσα τους τὴν παλῆν, ἤγουν τὴν Ἰωνική· ἐπειδὴ ἡ Ἀττικὴ διάλεχτο ἐβῆκε ἀπὸ τὴν Ἰωνική· οὐδὲ κἂν νὰ τοὺς λέγῃ πὼς ἡ γλῶσσα μας ἐχάλασε, καὶ ἂν δὲν ἤμπορέσετε νὰ μάθετε νὰ κρένετε ὥς πὼς ἔκρεναν οἱ πρόγονοί μας τὸν καιρὸ τοῦ Ὀμήρου, μάθετε κἂν νὰ γράφετε Ἰωνικά! Τέτοιες τρέλλες, φίλε μου, δὲν τίς ἔκαναν, ἐπειδὴ εἶχαν λογικὸ, ἀλλ' ἐπάσχιζαν καὶ νὰ κρένουν καὶ νὰ γράφουν, καὶ κοινωνικά καὶ λογογραφικά, στὴ γλῶσσα τοῦ καιροῦ τους καὶ τοῦ τόπου τους καὶ τὸν σχηματισμὸ τῶν ρημάτων, καὶ τὴ σύνταξι, καὶ τίς φράσεις, καὶ τίς παροιμίες, καὶ τίς φθορές, καὶ τίς ἀποκοπές, καὶ ὅλους ἐκείνους τοὺς τρόπους τοῦ καιροῦ τους, ὅπου οἱ νεώτεροι τοὺς ὀνόμασαν ἀσυνταξίες καὶ σόλοικα· ἀφορμῆς ὅπου δὲν ὁμοιάζουν ἢ μὲ τὴ γλῶσσα, ὅπου ἦταν δυὸ χιλιάδες προτῆτερα ἀπ' αὐτοὺς, ἢ μὲ τὴ γλῶσσα, ὅπου ἦταν χίλια χρόνια ὑστερώτερα ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ ἄλλα τόσα ἀπὸ τοὺς δευτέρους· ἔτσι ἐφαντάστηκαν οἱ νεκρόμυαλοι γραμματικοί μας, σὺν ὁ Γαζῆς καὶ ἄλλοι προτερινοὶ τοῦ καὶ ὑστερότεροί του.

Οἱ παλαιοὶ λογιώτατοι, φίλε μου, ἀγωνίζονταν καὶ μάζωναν καὶ λέξεις, καὶ φράσεις, καὶ τρόπους διαφορετικούς, καὶ περίφρασες ἀπὸ τὸ κοινόν, καὶ μ' αὐτὰς ἐγύφαιναν καὶ ἐξηγοῦσαν τὰ νοήματά τους καὶ τὰ παράσταιναν στὸν κόσμον, καὶ ἔτσι κι' αὐτοὶ ἐπαινοῦσαν καὶ τὸ κοινὸ ὠφελιοῦνταν· ἐπειδὴ τοὺς ἐνόγαι· καὶ δὲν χρειάζονταν οὐδὲ λέξεις ἀπλὰς νὰ πλάσουν, χωρία ἀπὸ σύνθετες, κι' αὐτὰς κατὰ τίς ἄλλες σύνθετες, ὅπου εἶχε ἡ γλῶσσα, οὐδὲ παλῆς καὶ ξένες νὰ πάρουν χωρὶς ἀνάγκη, οὐδὲ

φράσεις πλαστὲς καὶ ἀνήκουστες· ἀλλὰ καθὼς ἓνας καλὸς κεντητὴς μαζεῦει καὶ διαλέει μετὰξια ἀπὸ τίς λογιὰς τοῦ καιροῦ τοῦ καὶ τόπου του, καὶ μὲ ταῦτες κατορθώνει μὲ τὴν τέχνη του ἓνα κέντημα θαῦμα, ὅπου ἡ τέχνη του στέκει στὸ λόγιασμα ποιά μὲ ποιά λογιά νὰ κεντηθῇ καὶ μὲ ποιά ν' ἀνακατωθῇ γιὰ νὰ συγκαίριαστῇ καὶ νὰ δείχνῃ στὸ μάτι ὡμορφὴ καὶ φυσικὴ, ἔτσι ἔκαναν καὶ οἱ παλῆοι πρόγονοί μας μὲ τίς λέξεις καὶ φράσεις, ἅντα εἶχαν λογικὸ καὶ φάνηκαν μεγάλοι καὶ αὐτοὶ καὶ τὸ γένος, ὅσο ζιοῦσε καὶ σὺν ἀπέθανε, τὸν καιρὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ ἦταν τότες βιβλία ἀττικά περσότερα παρὰ δωρικά, ἰωνικά, καὶ αἰολικά, καὶ στὰ ἀττικά ἀρχισαν τότες νὰ καταγέωνται οἱ νεκρολογιώτατοι τοῦ γένου μας, ἐβῆκε σ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸ τῶν Μακεδονο-ρωμάνων, ἀπὸ τὰ ἀττικά βιβλία, μιὰ καινούργια διάλεχτο, διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ καὶ ὀνομάστηκε Μακεδονικὴ, Ἀλεξανδρινὴ καὶ Κοινὴ, καὶ σὲ ταύτῃ τὴν ψευτοαττικὴ ἔγραψαν τότε Ῥωμαῖοι, Σύροι καὶ Ἑβραῖοι (ἀπεθαμένους τοὺς λέγω πολιτικά· ἐπειδὴ ἔχασαν τὴν αὐτονομία)· ἔγραψαν, λέω σὲ ταύτῃ, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔκρεναν καὶ τούτῃ ἡ κοινὴ εἶναι ψευτοαττικὴ καὶ δύστυχη. Ἀφορμῆς ὅπου ἀνακάτωναν τὴ γλῶσσα τοῦ Δημοσθένη, τοῦ Ξενοφῶντα, τοῦ Θουκυδίδη καὶ τῶν ἐπίλοιπων μεγάλων ἀντρῶν μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ καιροῦ τους, καὶ ὅσο καλλίτεροι φαίνονται μερικοὶ συγγραφεῖς τοῦτον τοῦ καιροῦ, σὺν ὁ Λουκιανός, ὁ Ἀριανός, ὁ Καλλιμάχος ὁ στιχουργός, ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ Φίλωνας καὶ ὁ Ἰώσηπος, ὁ Φλάβιος οἱ Ἑβραῖοι, ὁ Ἡρωδιανός καὶ ἄλλοι, τόσο ἀνωσταίνουν· ἐπειδὴ καὶ εἶναι ὅλο μίμησι καὶ τέχνη χωρὶς φυσικὴ χάρι· κι' ἂν ἔγραψαν στὴ γλῶσσα τοῦ καιροῦ τους τὴν Αἰολοδωρικὴ, θὰ ἔγραψαν μὲ φυσικὴ χάρι, σὺν ὁ Θεόκριτος, ὁ Βίωνας καὶ ὁ Μόσχος, ὅπου ἔγραψαν δωρικά τοῦ καιροῦ τους.

Βλέπω λοιπόν, φίλε μου, ὅτι ἀφόντας ἔχασε τὸ γένος μας τὴν αὐτονομία, ἔχασ' ἀντάμα μὲ ταύτῃ καὶ τὸ λογικόν καὶ τὸ πνέμμα, καὶ τὸ νοῦ, καὶ τίς ἐπιστῆμες, καὶ τίς τέχνες· ἐπειδὴ ἡ αὐτονομία εἶναι τὸ κεφαλόβρυσο καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν καὶ τοῦτες οἱ δυὸ πλοῦτος καὶ στολὴ τῆς γλώσσας. Τούτων τὴν ἀλήθεια ζωντανὰ τὴν παρασταίνει ὁ Διόνυσος ὁ Λογγίνος, καὶ ἄκουσέ τον· «Ἐκεῖνο μέντοι λοιπὸν ἔνεκα τῆς χρηστομαθείας οὐκ ὀκνήσομεν ἔτι προσθῆναι διασαφῆσαι, Τερεντιανέ, φίλτατε, ὅπερ ἐζήτησέ τις τῶν φιλοσόφων πρὸς ἐμὲ ἔναγχος,

«θαῦμα μ' ἔχει, λέγων ὡς ἀμέλει καὶ ἑτέρους πολλούς, πῶς ποτε κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα πιθαναὶ μὲν ἐπ' ἄκρον καὶ πολιτικάι, δριμεῖαί τε καὶ ἐντρεχεῖς, καὶ μάλιστα πρὸς ἡδονὰς λόγων εὐφοροὶ, ὑψηλαὶ δὲ λίαν καὶ ὑπερμεγέθεις, πλὴν εἰ μὴ τι σπάνιον, οὐκέτι γίνονται φύσεις· τοσαύτη λόγων κοσμικὴ τις ἐπέχει τὸν βίον ἀφορία ἢ νῆ Δι', ἔφη, πιστευτέον ἐκείνῳ τῷ θρυλουμένῳ, ὡς ἡ δημοκρατία τῶν μεγάλων ἀγαθῇ τιθηνός, ἢ μόνῃ σχεδὸν καὶ συνήκμασαν οἱ περὶ λόγους δεινοὶ καὶ συναπέθανον; Θρέψαι τε γάρ φασιν ἱκανῇ τὰ φρονήματα τῶν μεγαλοφρόνων ἢ ἐλευθερία καὶ ἐπελπίσαι καὶ ἅμα διελθεῖν τὸ πρόθυμον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔριδος καὶ τῆς περὶ τὰ πρωτεῖα φιλοτιμίας ἔτι γε μὴν διὰ τὰ προκείμενα ἐν ταῖς πολιτείαις ἔπαθλα ἐκάστοτε τὰ ψυχικὰ προτερήματα τῶν ρητόρων μελετώμενα ἀκονᾶται καὶ οἶον ἐντρίβεται καὶ τοῖς πράγμασι κατὰ τὸ εἶκος ἐλεύθερα συνεκλάμπει. Οἱ δὲ νῦν εὐόκαμεν, ἔφη, παιδομαθεῖς εἶναι δουλείας δικαίας τοῖς αὐτοῖς ἦθεσι καὶ ἐπιτηδεύμασιν ἐξ ἀπαλῶν ἔτι φρονημάτων μόνον οὐκ ἐνεσπαργανωμένοι καὶ ἄγευστοι καλλίστου καὶ γονιμωτάτου λόγων νάματος, τὴν ἐλευθερίαν, ἔφη, λέγω· διόπερ οὐδὲν ὅτι μὴ κόλακες ἐκβαίνομεν μεγαλοφανεῖς. Διὰ τοῦτο τὰς μὲν ἄλλας ἔξεις καὶ εἰς οἰκίας πίπτειν ἔφασκε, δοῦλουν δὲ μηδένα γίνεσθαι ρήτορα· εὐθύς γάρ ἀναζῇ τὸ ἀπαρρησίαστον καὶ οἶον ἔμφρουρον ὑπὸ συνηθείας αἰεὶ κεκονδυλισμένον «ἡμῖσι γὰρ τ' ἀρετῆς», κατὰ τὸν Ὅμηρον. «ἀποαίνυται δούλιον ἡμᾶρ». Ὡςπερ οὖν (εἴ γε, φησί, τοῦτο πιστόν, ὡς ἀκούω) τὰ γλωττόκομα, ἐν οἷς οἱ πυγμαῖοι, καλούμενοι δὲ νᾶνοι, τρέφονται, οὐ μόνον κωλύει τῶν ἐγκεκλεισμένων τὰς αὐξήσεις, ἀλλὰ καὶ συναίρει διὰ τὸν περικείμενον τοῖς σώμασι δεσμόν, οὕτως ἅπασαν δουλείαν, κἂν ἢ δικαιοσύνη, ψυχῆς γλωττόκομον καὶ κοινὸν ἂν τις ἀποφῆναντο δεσμωτήριον».

Οἱ ἀποθαμένοι λοιπὸν λογιώτατοί μας, χωρὶς αὐτονομία, ἐπιστῆμες καὶ τέχνες, προσηλώθηκαν μοναχὰ στὴ γλῶσσα τοῦ Θουκυδίδη, τοῦ Πλάτωνα καὶ τῶν ἐπίλοιπων, ἐπιάσθησαν ἀπὸ ταύτης καὶ στοχάσθησαν οἱ νεκρόμυαλοι, πῶς ἂν μάθουν αὐτὴ τὴν παραπαλῇ γλῶσσᾳ, θ' ἀποχτήσουν καὶ τὴν αὐτονομία καὶ τὶς ἐπιστῆμες καὶ τὶς τέχνες, καὶ τῶπαθαν σὺν ὁ Ἰξίωνας μὲ τὴ Νεφέλη, ὅπου παράστανε τὴν Ἥρα, τὴν ὁποίαν ψευτοῖν ἀγκαλιάζοντάς τη ἐγέννησε μιὰ παράξενη γέννα καὶ ἀνήκουστη, καὶ ὅμοια μὲ τὶς γέννες ὅπου ἀποχτᾶν οἱ λογιώτατοι Ἰξίονες τοῦ καιροῦ μας.

Τοῦτοι, λέγω, οἱ νεκρόμυαλοι λογιώτατοί μας δὲν ἐσπούδαξαν τὴ γλῶσσα τοῦ γένου τους τὴν τωρεσνὴ, δὲν κατακοίταζαν τὶς φράσεις τῆς τῆς ὁμορφώτατες καὶ ἐπιτηδείοτατες, τὶς φθορὲς τῆς, τὶς ἀποκοπὲς τῆς καὶ τὰ ἐπίλοιπα κάλλη τῆς, ὅπου μ' αὐτὰ γράφοντας καὶ ποιητικά καὶ λογογραφικὰ νὰ στολίσουν τὴ φυσικὴ τους γλῶσσα, καθὼς ἐστολίστηκαν ὅλες οἱ γλῶσσες, μόνε καταγέραςαν καὶ κατασάπηκαν στὶς φθορὲς, ἀποκοπὲς, μεταπλασμούς, συναίρεσεις, κράσεις, συναλοιφές καὶ σ' ἄλλα παρόμοια τῆς Αἰολοδωρικοῖωνικοαττικῆς διάλεχτος· καταμαράθηκαν καὶ ἀπομωράθηκαν στὸ τέταρτο τοῦ Γαζῆ καὶ στοὺς ξηγητάδες τοῦ τοῦς ἀδιαλόγιστους, παραπάρθηκαν καὶ ἐπιάστηκαν ἀπὸ τὶς ξένες γλῶσσες, ὅπου κι' αὐτὲς τώρα στολίστηκαν, ἐπειδὴς ἀπόχτησαν τὴν αὐτονομία, τὶς τέχνες καὶ ἐπιστῆμες καὶ γιὰ τοῦτο φαίνονται θαυμαστὲς σὺν ἢ ἄλλοτεσνὴ Ἑλληνικὴ καὶ Λατινικὴ ἀπ' ὅλα, λέγω, αὐτὰ παραπάρθηκαν καὶ παραστράτησαν καὶ δὲν κατόρθωσαν τίποτε, καὶ τὸ κακὸ εἶναι ὅπου τοῦτο δὲν τὸ νοιώθουν, καὶ τὸ χειρότερο ὅπου καὶ καυχιοῦνται πῶς τώρα τὸ γένος πηγαίνει καλλιτερεύοντας· καὶ γιατί; ἐπειδὴς ἴσως ὁ ἕνας τύπωσε καὶ μετατύπωσε καμμιὰ ψευτογραμματικὴ γαζήτικη· ἄλλος μεταγλώτισσε καμμιὰ ἱστορία σὲ γλῶσσα πλαστὴ καὶ ψεύτικη, ὅπου μοναχὸς τοῦ τὴν καταλαβαίνει, καὶ ἄλλος καμμιὰ ἀστρονομία ταυτόμοια, ὅπου θὰ ξηγηθῇ στὸν ἄλλον κόσμον· καὶ ἄλλοι ξανατυπώνουν τοὺς παλαιοὺς συγγραφεῖς, ὅπου μὲ ταύτους τάχα (σὺν νὰ ἔλλειπαν) νὰ φωτίσουν τὸ γένος καὶ νὰ τὸ εὐτυχίσουν. Ἔτσι στοχάζονται οἱ προληπτικώτατοι γραμματισμένοι μας, καὶ μὲ ταύτη τὴν προσωπίδα παρρησιάζονται στὰ προοίμιά τους. Ἡ ἀληθινὴ ὁμῶς αἰτία εἶναι νὰ γιομίσουν τὴ σακκουλίτσα τους, ἢ καὶ νὰ δείξουν ὅτι κάτι ἔμαθαν· μόν' τὸ κακὸ εἶναι ὅπου τὸ γένος δὲν καταλαβαίνει αὐτὰ πῶμασαν καὶ γιὰ ταῦτο οὐδὲ ὠφελιέται, οὐδ' αὐτοὶ τιμιοῦνται· ἐπειδὴς τὰ γράφουν σὲ γλῶσσα τέτοια, ὅπου μοναχὰ αὐτοὶ τὴν καταλαβαίνουν.

Παρατήρησα, φίλε μου ἀκριβέ, ὅτι ἡ τωρεσνὴ γλῶσσα τοῦ γένου μας ἔχει διάλεχτες δύο, τὴ Στεριώτικη καὶ τὴ Νησιώτικη, σὺν ἢ ἄλλοτεσνὴ Ἑλληνικὴ, ὅπου εἶχε τὴν Ἰωνικὴ καὶ Δωρικὴ καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπορῆς, πῶς ἢ Στεριώτικη ἢ ἢ Νησιώτικη σ' ὅλα τὰ μέρη δὲν εἶν' ὅμοια· ἐπειδὴς οὐδὲ ἡ Δωρικὴ ἄλλοτε παντοῦ ὅμοια δὲν ἦταν· καθὼς στὰ Γιάννινα, Τρίκαλα, Λάρσα, Λειβαδιά, Ἀθήνα, Μωρητῆ, Ἀπόκορο, Κράβαρα, Ξηρόμερο, Βάλτο καὶ Ἄρτα μιὰ διάλεχτο εἶναι, ἂν καὶ διαφέρουν σὲ μερικὰ λόγια

καὶ φράσεις· τὸ ἴδιο μιὰ διάλεχτο εἶναι καὶ στὴν Κρήτη, Κύπρο, Χίο, Ρόδο καὶ ἐπίλοιπα νησιά, κι' ἄς διαφέρει σὲ κάποιον· ἀφορμὴς ὅπου ὁ σχηματισμὸς τῶν ρημάτων εἶναι κοινός, καθὼς καὶ ἡ κλίσι τῶν ὀνομάτων· ταῦτα, λέγω, καὶ μὲ τὴν πολυκαιρία καὶ μὲ τὴ διατριβὴ σ' αὐτὰ τὰ μέρη τὰ παρατήρησα καλὰ καὶ ἐπληροφόρηθηκα ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ γένου μας εἶναι σωστὴ καὶ τέλεια καὶ ἀρκετὴ νὰ ἐξηγήσῃ κάθε τέχνη καὶ κάθε ἐπιστήμη καὶ δὲν τῆς λείπουν οὔτε λέξεις οὔτε φράσεις· κι' ἂν λείπουν καὶ μερικὲς τεχνικὲς λέξεις, ὅπου λείπουν καὶ σὲ κάθε γλῶσσα, αὐτὲς εἶναι πολλὰ ὀλίγες καὶ γιὰ ὀλίγους, ἤγουν γιὰ ἐκείνους μοναχά, ὅπου θὰ μάθουν αὐτὴ τὴν τέχνη ἢ ἐπιστήμη, καὶ ὄχι γιὰ τὸ κοινό, καὶ ὥφκολα μαθαίνονται καὶ αὐτές, ἂν παρθοῦν ἢ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ, ἢ ἀπὸ ἄλλης γλῶσσα καὶ σχηματιστοῦν κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ κλίσι.

Ἄν λοιπὸν οἱ γραμματισμένοι μας ἀπὸ τώρα καὶ ἐμπρὸς μεταχειριστοῦν τὴν τωρεσὴν γλῶσσα τοῦ τόπου τους (φτάνει πρῶτα νὰ τὴ μάθωμε καλὰ, ἐπειδὴ δὲν τὴν παραξέρομε) καὶ μὲ ταύτῃ ἐξηγήσουν τίς τέχνες καὶ ἐπιστήμες, τότες δὲ εἶναι ἐλπίδα καὶ τὸ γένος νὰ ὠφεληθῇ καὶ νὰ καλλιτερέψῃ, καὶ ἡ γλῶσσα νὰ λάμψῃ καὶ νὰ γένῃ σὰν ἡ ἄλλοτεσνὴ τοῦ Ξενοφῶντα, τοῦ Ἀνακρέοντα καὶ καλλίτερη, καὶ αὐτοὶ νὰ τιμηθοῦν καὶ ν' ἀγαπηθοῦν ἀπὸ τὸ γένος τους· ἐπειδὴ θὰ τοὺς καταλαβαίνει· ἂν ὅμως λέν, καθὼς λέν, ὅτι ἡ τωρεσὴν μας γλῶσσα εἶναι χυδαία, βάρβαρη καὶ λειψή, τὰ μυαλά τους βέβαια εἶναι χυδαῖα, βάρβαρα καὶ λειψά, ἤγουν παραλαλοῦν καὶ ξεκρένουν. Ἄμ' πῶς ἄλλοιῶς;

Τά: «λόγιοι, ποιέειν, λεγέμενος, ἐμμί, ἐσσί, φῆ, ἦ, μοῖσα, μῶσα, ἄκουσα, σός, κάρρων, μέζων, ἄμμε, ὕμμε, τουτογί, κόσος, κοῖος, ὦν, κῶς, κοῦ, τύπται, ποττόν, καμμέν, καδδέ, καββάς, ἀλλειμῶνα, καγγόνυ, ὕββάλειν, κάββαλε, καττόν, γλέφαρα, καρρέζω, κάππεσε, τῶγαλα, ὄλλοι, κῶνος, κῶκία, χάτερος, χῶ» καὶ τὰ κομμένα τοῦ Ὀμήρου: «Κρῖ, ἄλφι, κάρη» καὶ «δῶ», («Διὸς ποτὶ χαλκοβατές δῶ») καὶ τὰ ὑπερβατὰ τοῦ ἰδίου («πρὶν γ' ἀπὸ πατρὶ φίλω δόμεναι») τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μὲ τὰ τωρεσινὰ ὑπερβατὰ («δέ ματα τὸν κράζω», ἤγουν «δέ ματακράζω τον»). Τέτοια πάθη εἶναι σωρεμμένα στὸ ἀκόλουθο τραγοῦδι τῆς Σαπφῶς καὶ κατακοίταξε:

«Φαίνεται μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
ἐμμεν ὦνῃρ, ὅστις ἐναντίος τοι
ἰζάνει καὶ πλασίον ἄδου φωνεύ-
σας ὑπακούει

καὶ γελαίσας ἱμερόεν, τὸ δὴ ἔμαν
καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόασεν·
ὥς γὰρ ἐσίδω βροχέως φώνας
οὐδὲν ἔτ' εἴκει·

ἀλλὰ καμ μὲν γλῶσσα ἔαγε, λέπτον δ'
αὐτικά χρω πῦρ ὑπαδεδρόμακεν,
ὀπάτεσσι δ' οὐδὲν ὄρημ', ἐπιρρόμ-
βεισι δ' ἄκουαι

ἂ δὲ μ' ἴδρως κακχέεται, τρόμος δὲ
παῖσαν ἄγρει, χρωροτέρα δὲ ποίας
ἔμμι...»

Ταῦτα λέγω, καὶ ἄλλα παρόμοια πάθη τῆς ἄλλοτεσ-
νῆς γλῶσσας κατὰ καιροὺς καὶ τόπους τὰ ὀνομάζουν οἱ
λογιώτατοι τοῦ καιροῦ μας θαυμαστά, θεϊκὰ καὶ οὐρανο-
κατέβητα· καὶ τὰ πάθη, καὶ ἀποκοπές, καὶ ἀλλαγές τῶν
γραμματῶν τῆς τωρεσνῆς γλῶσσας μας, ὅπου δὲν εἶναι
διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ παλαιά, καθὼς: λ ε ν, τ ρ ο ν, χ ρ ο υ-
σ α φ ι, τ ο ς, χ α θ η κ α, τ ο ν α μ α τ ι ο, τ ο λ η π ο ν η ς
π ρ η κ ο ἀντὶς π η κ ρ ο καὶ π ρ η κ α ἀντὶς π η κ ρ α
καὶ τὸ ἐναντίο, σ π ο υ δ α, φ λ ε γ α, γ λ ε π ο, καθὼς:
«Ἦτονε το' ἀρετῆς πηγὴ καὶ το' ἀρχοντίας ἡ φλέγα!»
καὶ ἄλλοι:

«Μὰ τὴ χαρὰ ἀποῦ περνᾷς τὴν ὥρ' ἀποῦ γροικοῦσα
τ' αὐτιά σου πῶς τὰ χεῖλη μου, κύρη μου, σὲ λαλοῦσα».
καὶ κομμένα σὰν τοῦ Ὀμήρου:

«Κ' ἡ ψῆ μου νάν' χεραμενῇ, πασηχαρῇ στον ἀδῆ...»

«Να παγ' ἡ ψῆ τονε ἄβρη...»

«Γιατ' ἡς τὴν ψῆν μας...»

«...βλαφτὴ πολὰ τα γερα κε τη νιοτῇ».

καθὼς καὶ θ ε ς ἀντὶ θ ε λ η ς, ὅλα ταῦτα, λέγω, τὰ πάθη
τὰ ὀνομάζουν βαρβαρικά, χυδαῖα, διαβολικά καὶ ἄδοα-
νέβατα· ντροπὴ τους, ὅπου λέγονται καὶ λογιώτατοι καὶ
Ἑλληνες, καὶ δὲν ὀνομάζονται Τσοῦκτοισι, Ἑσκιμῶσι καὶ
Λάπωνες, τὰ ἀμαθέστερα γένη τῆς γῆς, ὅπου ἀναφέρει ἡ
γεωγραφία.

Ἄμ' πῶς ἄλλοιῶς νὰ τοὺς ὀνομάσω; Φίλε μου, τοὺς
πιάνει νὰ λέν τὴ γλῶσσα μας χυδαῖα καὶ βάρβαρη, καὶ
νᾶναι καὶ φιλόσοφοι; Καὶ δὲν ἐντρέπονται οὐδὲ ἀπὸ τὸν
τυπογράφο τῆς Βενετίας, ὅπου δὲν ὀνομάζει τὴν Κρητικὴν
γλῶσσα χυδαῖα, μόνε φυσικὴ, ὅπου θέλει νὰ εἰπῇ ὅποια

(1) Ἀπ' τὸν Ἑρωτόκριτο.

γλώσσα δὲ μιλιέται πουθενά, οὐδὲ μιλήθηκε ποτὲ εἶναι ἀφύσικη, ἤγουν πλαστὴ καὶ ψεύτικη, καὶ αὕτῃ βέβαια εἶναι καὶ χυδαία καὶ βάρβαρη; Ἄκουσε παρακαλῶ, πῶς παρastaίνει αὕτῃ τὴν ἀλήθειαν στὸ δράμα τῆς Ἑρωφίλης. «Τραγωδία ὀνομαζομένη Ἑρωφίλη τοῦ εὐγενεστάτου κυρίου Γεωργίου Χορτάτζη τοῦ Κρητικοῦ, νεωστὶ μὲν τυπωθεῖσα, διορθωθείσα δὲ εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσης τὴν Κρητικὴν». Καὶ στὸ προοίμιό του ὁ τυπογράφος τὸ ἴδιο ξαναλέει. «Ἡ παροῦσα τραγωδία ὅσον εἶναι μελίρρυτος εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσης τὴν Κρητικὴν...»

Παρασώστα ὀνομάζει τὴ γλώσσα ὅπου μιλιέται φυσικὴ· ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τὴ μαθαίνουν παιδιοῦθε καὶ ἔτσι τοὺς γίνεται ἔξι, καὶ ἡ ἔξι λέγεται δευτέρῃ φύση, καὶ ἀπὸ ταύτῃ τὴν ἀφορμὴν ἡ μητρικὴ καὶ φυσικὴ γλώσσα δὲν ἀλησμονιέται ποτέ, οὐδὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ νοιώσῃ ἀπὸ ξένη γλώσσα τόσῃν ἡδονῇ, χῶρια ἀπὸ τὴ μητρικὴν του. Τούτῃ εἶναι μιὰ ἀλήθεια τόσο ζωντανὴ καὶ τόσο φανερὴ, ὅπου μοναχὰ ὁ ἀναίσθητος χαλεθεῖ ἀπόδειξι, κι' ἂς τὴ χαλέψῃ ἀπὸ τὴ νοσταλγία τῶν Σφίτσερων.

Εἶπα, φίλε μου, παραπάνω πῶς ἄντα ἔξουσίασαν τὴν Ἑλλάδα πρῶτα οἱ Μακεδόνες καὶ κατόπι οἱ Ρωμάνοι, ἀπέθαναν οἱ Ἕλληνες, ἀπέθανεν ἀντάμα καὶ ἡ ἄττικὴ διάλεχτο· ἀπόμεινε ὅμως ἡ Αἰολοδωρικὴ· ἐπειδὴς τὸ αἰολοδωρικὸ γένος, ποὺ ἦταν τὸ πολυανθρωπότερο, εἶχε ξαπλωθεῖ σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα καὶ σ' ὅλες τίς ἀποικίες τῆς καὶ οἱ Ἴωνες, ἤγουν οἱ Ἀθηναῖοι, ἦταν πολλὰ ὀλίγοι καὶ μαζωμένοι στὴν Ἀττικὴ, στὸ μικρότερο καυκί τῆς Ἑλλάδας καὶ ἔτσι τοῦτοι, ὡς ὀλίγοι, ἀνακατώθηκαν μὲ τοὺς πολλοὺς σὰν ἔχασαν τὴν αὐτονομία κι' ὕστερα καὶ αἰολοδώρισε πλειὰ ἡ ἄττικὴ διάλεχτο καὶ τέτοια ἀπόμεινε ὡς τώρα· ἐπειδὴς ἡ τωρεσὴν γλώσσα τοῦ γένους μας εἶναι αἰολοδωρικὴ καὶ ὄχι ἄττικὴ, μὲ ὅλες ἐκεῖνες τίς διαφορές, ὅπου προξένεσαν τὰ ἔως τώρα δύο χιλιάδες χρόνια· καὶ ἀπὸ τότε καὶ ὡς τώρα ἡ ἄττικὴ ἀπόμεινε μοναχὰ στὰ σκολεῖα, διὰ τὴν ἀφορμὴν ὅπου πρωτοεῖπα, καὶ ὀνομάστηκε κοινὴ· ἐπειδὴς καὶ τὰ τέσσαρα γένη τῶν ἐλλήνων σαυτὴν ἐσπούδαζαν καὶ σαυτὴν ἔγραφαν, ἤμπορεῖ ἀκόμα νὰ ὀνομασθῇ καὶ σκολαστικὴ· ἀφορμὴς ὅπου τὴν μεταχειρίζονταν στὰ σκολεῖα· καὶ αὕτῃ ἡ κοινὴ καὶ ψευτοαττικὴ διάλεχτο ἔζησε πολλοὺς αἰῶνας καὶ στὴν Ἀθήνα τὸν καιρὸ τοῦ φιλόσοφου Κρατίπου καὶ τοῦ ρήτορα Λιβανοῦ καὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ σαυτὴν ἔγραφαν πολλοὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ ψευτορήτορες (ἐπειδὴς ἔγραφαν πλά-

σματα ρητορικὰ σὰν θέματα, μὲ τὸ νὰ ἔλειπε ἡ αὐτονομία) καὶ στιχουργοὶ καὶ ἱστορικοὶ καὶ γραμματικοὶ καὶ ὅλοι οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας· τὴν ἴδια, ὡς τόσο, συνηθίζουν καὶ τώρα οἱ λογιώτατοί μας σῶλα τὰ ἄτακτα σκολεῖα τῆς Ἑλλάδος· αὐτὴν ὅμως τὸ γένος δὲν τὴν ἔχει· ἐπειδὴς στὸ γένος ἀπόμεινε, καθὼς εἶπα, ἡ αἰολοδωρικὴ, στὴν ὁποία ἔγραψε τὸ θαμματοῦ ποίημα τὸν Ἑρωτόκριτο ὁ κρητικὸς στιχουργὸς Κουρναρός καὶ ὁ Χριστόπουλος ὁ Ἀθανάσιος τὰ λυρικά του.

Στὰ σκολεῖα ὅμως δὲν τὴ θέλουν· ἀφορμὴς ὅπου ριζώθηκε στὰ μυαλὰ τῶν γραμματισμένων μας ἡ ἀλεξανδρινὴ πρόληψι, ὅπου τοὺς ἔγινε προκατάληψι καὶ γιὰ νὰ ξεριζωθῇ χρειάζεται μεγάλος κόπος. Ὅτι ὅμως ἡ ἀληθινὴ ἄττικὴ διάλεχτο ἐβήκε ἀπὸ τὴν Ἴωνικὴ καὶ ἐπῆρε ξένες λέξεις, καὶ ὅτι τὸ αἰολοδωρικὸ γένος ἦταν μεγάλο καὶ παντοῦ ξαπλώθηκε, διάβασε τὰ ἀκόλουθα ἀπὸ τὸ γεωγράφο Στράβωνα γιὰ νὰ πληροφορηθῇς: «Ἑλλάδος μὲν οὖν πολλὰ ἔθνη γεγένηται, τὰ δ' ἀνωτάτω τοσαῦτα, ὅσας καὶ διαλέκτους παρελήφαμεν τὰς Ἑλληνίδας· τούτων δ' αὐτῶν τεσσάρων οὓσων, τὴν μὲν Ἰάδα τῇ παλαιᾷ Ἀτθίδι τὴν αὐτὴν φασκέν (καὶ γὰρ Ἴωνες ἐκαλοῦντο οἱ τότε Ἀττικοὶ καὶ ἐκεῖθεν εἰσιν οἱ τὴν Ἀσίαν ἐποικίσαντες Ἴωνες καὶ χρησάμενοι τῇ νῦν λεγομένῃ γλώττῃ Ἰάδι), τὴν δὲ Δωρίδα τῇ Αἰολίδι· πάντες γὰρ οἱ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ πλὴν Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων καὶ τῶν περὶ τὸν Παρνασσὸν Δωριέων καὶ νῦν ἔτι Αἰολεῖς καλοῦνται καὶ τοὺς Δωριέας δὲ ὀλίγους ὄντας καὶ τραχυτάτην οἰκοῦντας χώραν, εἰκὸς ἔστι τῷ ἀνεπιμίκτῳ παρατρέψαι τὴν γλῶτταν καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη πρὸς τὸ μὴ ὁμογενές, ὁμογενεῖς πρότερον ὄντας. Τοῦτο δ' αὐτὸ καὶ τῆς Ἀθηναίων συνέβη, λεπτόγεων τε καὶ τραχεῖαν οἰκοῦντας χώραν ἀπορθητοὺς μὲν εἶναι διὰ τοῦτο καὶ αὐτόχθονας νομισθῆναι, φησὶν ὁ Θουκυδίδης, κατέχοντας τὴν αὐτὴν αἰεὶ, μηδενὸς ἐξελαύνοντος αὐτοῦς, μηδ' ἐπιθυμοῦντος ἔχειν τὴν ἐκείνων· τοῦτοι τοίνυν αὐτὸ καὶ τοῦ ἑτερογλώττου καὶ τοῦ ἑτεροεθνοῦς αἵτιον, ὡς εἰκός, ὑπῆρξε καίπερ ὀλίγοις οὖσιν· οὕτω δὲ τοῦ Αἰολικοῦ πλήθους ἐπικρατοῦντος ἐν τοῖς ἐκτὸς Ἰσθμοῦ καὶ οἱ ἐντὸς Αἰολεῖς πρότερον ἦσαν, εἴτ' ἐμίχθησαν, Ἴωνων μὲν ἐκ τῆς Ἀττικῆς τὸν Αἰγιαλὸν κατασχόντων, τῶν δ' Ἑρακλειδῶν τοὺς Δωριέας καταγαγόντων, ὑφ' ὧν τὰ τε Μέγαρα ὥκισθη καὶ πολλὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πόλεων· οἱ μὲν οὖν Ἴωνες ἐξέπεσαν πάλιν ταχέως ὑπὸ Ἀχαιῶν, Αἰολικοῦ ἔθνους· ἐλείφθη δ' ἐν τῇ Πελοποννήσῳ τὰ δύο ἔθνη, τό τε Αἰολικὸν καὶ τὸ Δωρικόν. Ὅσοι μὲν οὖν ἦττον τοῖς Δω-

ριευσιν ἐπεκαλοῦντο (καθάπερ συνέβη τοῖς τε Ἀρκάσι καὶ τοῖς Ἡλείοις, τοῖς μὲν ὀρεινοῖς τελείως οὔσι καὶ οὐκ ἐμπεπτωκόσιν εἰς τὸν κληρὸν, τοῖς δ' ἱερεῖς νομισθεῖσι τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ καθ' αὐτοὺς εἰρήνην ἄγουσι πολλὸν χρόνον, ἄλλως τε καὶ τοῦ Αἰολικοῦ γένους οὔσι καὶ δεδωγμένοις τὴν Ὀξύλῳ συγκατελθοῦσαν στρατιάν περὶ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον), οὗτοι Αἰολιστὶ διελέχθησαν, οἱ δ' ἄλλοι μικτῇ τινὶ ἐχρήσαντο ἐξ ἀμφοῖν, οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δ' ἥττον αἰολίζοντες· σχεδὸν δ' ἔτι καὶ νῦν κατὰ πόλεις ἄλλοι ἄλλως διαλέγονται, δοκοῦσι δὲ δωρίζειν ἅπαντες διὰ τὴν συμβᾶσαν ἐπικράτειαν».

Καθὼς φαίνεται οἱ Δωρεῖς ἐφύλαξαν καλλίτερα καὶ τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ παλαιὰ ἥθη· καὶ οἱ Ἴωνες καὶ Αἰολεῖς καὶ ἀναμεταξύ τους ἔσμιγαν καὶ μὲ ξένα γένη καὶ ἐπειδὴ ἐξουσιάζστηκαν ἀπὸ τοὺς Δωρεῖς («διὰ τὴν ἐπικράτειαν») καὶ στὴ γλῶσσαν ἐδώριζαν· ἐπειδὴ καὶ ἡ ἐξουσία πάντα ἀλλάζει τὴ γλῶσσαν τῶν ὑπηκόων· μὲ τὸ νὰ ἀγαποῦν οἱ ὑπῆκοοι μὲ κάθε τρόπο νὰ κολακεύουν τοὺς ἀφεντάδες τους, ἀκολουθώντας καὶ τὴ γλῶσσαν τους καὶ τὰ ἥθη τους· καὶ ἐπειδὴ ἡ Δωρικὴ διάλεκτος ἐστάθη ἡ καλλίτερη φυλάχτρα τῆς παραπαλῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, ὅπου χωρὶς ἄλλο ἦταν μία, καὶ ἀπ' ὅλους ἡ ἴδια ἐκρένονταν στὴν ἀρχή, καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἀθηναῖοι στίς στροφές τῶν δραμάτων τους εἰς τιμὴν αὐτῆς τῆς παλαιᾶς γλώσσας ἐμεταχειρίστηκαν πολλοὺς Δωρισμούς, ὅπου εἶναι ἀληθινοὶ ἑλληνισμοί· καὶ γιὰ νὰ βεβαιωθῇ ἀνάγνωσε τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδου· ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Στράβωνα φαίνεται ἀκόμη πῶς τὸν παλαιὸ καιρὸ στὴν Ἑλλάδα ἦταν τρεῖς διάλεκτοι ἡ Ἰωνικὴ, ἡ Δωρικὴ καὶ ἡ Αἰολικὴ, καὶ μὲ καιρὸ ἀπὸ τὴν Ἰωνικὴ ἐβῆκε ἡ Ἀττικὴ, ἡ πλουσιώτατη στίς τροπολογικὰς σύνταξεις, καὶ τίς ἀπλὲς καὶ τίς περιφραστικὰς, καὶ ἀπὸ τίς δυὸ τίς ἄλλες ἐβῆκε ἡ Αἰολοδωρικὴ, ὅπου ὡς τὴν σήμερον σώζεται στὸ γένος μας· καὶ ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ βῆκε ἡ ψευδοαττικὴ, ὅπου καὶ Κοινὴ καὶ Ἀλεξανδρινὴ λέγεται, καὶ αὕτη ἀπόμεινε ὡς τῶρα στὰ σχολεῖα, καθὼς ἐδειξάμεν.

Ἀλλά, φίλε μου, τούτῃ ἡ Κοινὴ διάλεκτος μπορεῖ τάχα νὰ ὀνομασθῇ Ἀττικὴ; Ὁχι βέβαια. Ἀμ' τί; Ἰσκιος καὶ σκέλεθρο τῆς Ἀττικῆς. Καὶ αὐτὸ τὸ σκέλεθρο τὸ ποταπὸ καὶ ἄνωστο καὶ ἀφύσικο δὲν εἶναι ντροπὴ μας νὰ κατατηραγνῇ τὸ γένος μας κοντὰ δυὸ χιλιάδες χρόνια; καὶ νὰ τὸ κατασταίνη, καθὼς καὶ τὸ κατὰστησε, ἀμαθέστατο; καὶ τοὺς γραμματισμένους του κουτοὺς καὶ ἀναί-

στητους, καθὼς τοὺς βλέπομε ὀλοένα, οἱ ὅποιοι δὲν ἐξοδιάζουν τὸν καιρὸ τους σ' ἄλλο παρὰ νὰ μαθαίνουν μιὰ γλῶσσα ψεύτικη, τὴν Κοινὴν, καὶ ν' ἀγωνίζονται νὰ τὴν καταστήσουν σὰν τὴν ἀπεθαρμένη Ἀττικὴ, καὶ χάνοντας τὸν πολῦτιμον καιρὸ σὲ ταῦτες τίς ἀνοησίες καὶ τρέλλες δὲν κατόρθωσαν τίποτε, καὶ ἄφηκαν καὶ τὰ μυαλά τους ἄδεια ἀπὸ ἐπιστῆμες καὶ ἀναγκαῖες γνώσεις τοῦ κόσμου, καὶ κατάντησαν ἀερόμυαλοι; Καὶ γιὰτί; Ἐπειδὴ στοχάζονται ὅτι τὸ γένος μας γλῶσσα δὲν ἔχει καὶ αὐτοὶ ἔμαθαν τὸ σκέλεθρο, καὶ θέλουν τὴ γλῶσσαν, ὅπου ἔχει τὸ γένος, τὴν ὁποίαν τὴ στοχάζονται χυδαία καὶ χαλασμένη, νὰ τὴ μπολιάσουν μὲ τὰ στεγνάδια καὶ ξεράδια τοῦ σκελέθρου τους γιὰ νὰ ξεχυδαίσῃ. Καὶ τὸ μπόλιασμα τοῦτο πῶς ἀγωνίζονται νὰ τὸ κάμουν; Ἀκουσε· κολνᾶν ἀπὸ ἓνα ν στὸν πάτο τῆς λέξης γιὰ νὰ γένη ἀττικὸ ἀπαρέμφατο, καθὼς· γράψειν, πιστέψειν, γραφθεῖν, τὸ ὅποιο ἡ γλῶσσα μας δὲν τὸ ἔχει· καὶ ἂν εἶναι καὶ πουθενὰ στὴ νησιώτικη, εἶναι το φυσικὰ ἐκεῖ ὅπου πρέπει καὶ ὅπου τ' αὐτιοῦ ἡ μουσικὴ τὸ δέχεται, καθὼς φαίνεται στὸν Ἐρωτόκριτο, καὶ κοίταξε:

«Οὐδε γηρεψην ἠθελα νὰ γδηκιοθ' ετιαν ορα»

«Παρακαλεση τόθελες οχι νὰ σε βαρηνη»

Στὸ γηρεψην τὸ θέλει ἡ φυσικὴ γλῶσσα τὸ ν, ἀφορμῆς ὅπου ἀκολουθᾷ φωνήεντο, καὶ στὸ παρακαλεση δὲν τὸ θέλει, ἐπειδὴς ἀκολουθᾷ σύμφωνο. Τὸ ν βάνεται καὶ στὰ ὀνόματα ἅντ' ἀκολουθᾷ φωνήεντο, καθὼς:

«Λιονταρην ἦν' αγριοτατο»

«Σ' ενα θρονην εκαθησε»

«Χρουσσο στεφανην εβαλες»

καὶ ἅντ' ἀκολουθᾷ σύμφωνο εἶναι χωρὶς ν·

«...κι' αγριοτατο λιονταρην».

Σ' ἄλλες πάλι λέξεις στὸν πάτω, οἱ ἀττικώτατοι γραμματισμένοι μας, βάνουν ἀκέρηες συλλαβές, καθὼς, λ ἄδ ι ο ν, τ ε ψ ῖ ο ν, κ ρ α σ ῖ ο ν, μ ἄ τ ι ο ν, φ ρ ὺ δ ι ο ν, μ ο υ σ τ ᾱ κ ι ο ν, ρ ε π ᾱ ν ι ο ν· καὶ σ' ἄλλες σβουδν τὸ ι τῆς αἰολικῆς αἰτιατικῆς γιὰ νὰ γένη ἀττικὴ, καθὼς τὰς μούσας αἰολικά, τὰς μούσας ἀττικά ἢ αἰτιατικὴ καὶ ἔτσι σχηματίζουν ὅλες τίς αἰολικὰς αἰτιατικὰς τῆς γλώσσας μας λέγοντας· τὰς λάσπας, τὰς μύζας, τὰς καραβίδας, τὰς καταγραφάς, τὰς καλὰς γυναῖκας· ἀληθινὰ μύζες καὶ σιάλια κι' ἀναγούλια ἀπὸ τίς πλάτες καὶ τὰ ξεράσματα γιὰ τὰ μοῦτρα τους. Ἀκόμα μπολιάζουν τὴ φυσικὴ μας γλῶσσαν καὶ μὲ παραπολλὰς μετοχές καὶ μὲ

φράσεις ψευδοαττικές, καὶ ὅλα ταῦτα τὰ στεγνάδια τὰ φαντάζονται στολή καὶ ὡμορφιά. Εἶναι ὥστόσο γελασμένοι, καὶ δὲν τὸ νοιώθουν· ἐπειδὴς τοῦτα τὰ μπολιάσματα δὲν τελεσφορᾶν γιατί δὲν πιάνονται· ἀφορμῆς ὅπου τὸ δέντρο ποὺ μπολιάζουν εἶναι χλωρὸ καὶ τὰ μπόλια τους εἶναι ξερά, καὶ τόσο ξερά, ὅπου δὲν ἔχουν ὁλότελα ζουμί, καὶ ἔτσι τσακίζονται καὶ πέφτουν, σὰν στεγνάδια καὶ ξεράδια ποῦναι· καὶ κρίμα στὸ ξεφλούδιασμα, πελέκιμα, σκίσιμο, κλούριασμα, δέσιμο, σφίξιμο καὶ κέρωμα, ὅπου τὰ ἔκαμαν· καὶ κρίμα στὰ ἔξοδα, ὅπου ἄλλοι ἔβαλαν σὲ τέτοιο φυλλιασμένο καὶ μπολιασμένο περιβόλι, μέσα εἰς τὸ ὁποῖο κανένα μπόλι δὲν πιάστηκε ἀπ' ὅσα μπόλιασαν καὶ φύλλιασαν τοῦτοι οἱ θαμματοί μας κηπουροί· καὶ κρίμα στὴν ἐλπίδα ἐκείνων ὅπου καρτεροῦν νὰ φᾶν καρπὸ ἀπὸ ταῦτο τὸ περιβόλι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸ γένος μας δὲν καλοσκαίρισε καὶ δὲν ξεφέγγιασε δυὸ χιλιάδες χρόνια, καὶ ἄλλο τόσο νὰ καρτερέσῃ δὲ θὰ ξεφεγγιάσῃ, κι' ἄς ἔκαμε καὶ τὸ μάτι τοῦ ζάβα κοιτάζοντάς το, κιὰς τὸ πότισε κι' ἄς τὸ ποτίζει μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ τὸν πολύτιμο.

Παραξενεύομαι, φίλε μου, ἀκόμα καὶ στ' ἄλλο τὸ ἀνοητότερο καὶ παραξενώτερο φύλλιασμα, ὅπου κάνουν τῆς γλώσσας μας γράφοντάς τη μὲ τὴν ἄλλοτεσνὴ ὀρθογραφία, ἢ ὁποία γιὰ τὴ γλώσσα μας τὴν τωρεσνὴ γένεται στραβογραφία· ἐπειδὴς μεταχειρίζονται ψηφία περσότερα ἀπὸ τὶς ἀπλὲς φωνές, ὅπου ἔχει ἡ γλώσσα μας, καὶ δίφθογγες ἄλλοτεσνές, ὅπου τώρα δὲν φανερώνουν τίποτε· καὶ δὲν παίρνουν παράδειγμα ἀπὸ τοὺς προγόνους μας, οἱ ὅποιοι στὰ πρῶτα 16 ψηφία τὰ αὐγάτισαν κάνοντάς τα 19, καὶ γιὰ γληγοράδα στὸ γράψιμο ἐπρόσθεσαν καὶ πέντε διπλᾶ, τὸ η ἀντὶς εε, τὸ ω ἀντὶς οο, τὸ ξ ἀντὶς κσ, τὸ ψ ἀντὶς πσ, τὸ ζ ἀντὶς σδ· καὶ σ' αὐτὰ μπορεῖ νὰ μετρηθῇ καὶ τὸ ς ἀντὶς στ. Καὶ ἂν δὲν τοὺς ἀρέγει τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων μας, γιατί αὐγάτισαν, καὶ τώρα χρειάζεται ὀλιγόστεμα, ἄς πάρουν παράδειγμα ἀπὸ τοὺς Μόσκοβους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὸ παλῆό τους τ' ἀλφάβητο, ὅπου εἶχε 44 ψηφία, ἔρριξαν 11 καὶ ἔμειναν 33· ἐπειδὴς στὴν τωρεσνὴ Μοσκόβικη γλώσσα τόσα χρειάζονται καὶ τόσα εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ παραστήσουν κάθε ἀπλὴ φωνὴ τῆς γλώσσας τους.

Καὶ ἐμεῖς λοιπόν, γιὰ νὰ γράψωμε τὴ φυσικὴ μας γλώσσα, πρέπει νὰ ρίξωμε τὸ ω καὶ τὸ υ· καὶ στὸν τόπο τοῦ υ νὰ βάλωμε τὸ ου τὴν παλῆὰ δίφθογγο, ὅπου τώρα παρασταίνει ἀπλὴ φωνή, καὶ νὰ γένῃ τ' ἀλφάβητό μας

μὲ 23 ψηφία, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀρκετὰ νὰ παραστήσουν ὅλες τὶς ἀπλὲς φωνές τῆς γλώσσας μας καὶ κάμποσες σύνθετες γιὰ τὸ γληγορὸ γράψιμο, καθὼς εἶπα· νὰ ρίξωμε καὶ τὶς παλῆες δίφθογγες καὶ τρίφθογγες καὶ νὰ μεταχειριστοῦμε τὶς ἐδικές μας τέσσερες κύριες· αι, ει, οι, ου· ἐπειδὴς ἀκούονται σ' αὐτὲς δυὸ φωνές διαφορετικὲς σὲ μιὰ συλλαβή, ἢ πρώτη περσότερο καὶ ἡ δευτέρη ὀλιγώτερο, καθὼς στὶς λέξεις· αἰτος, χαιδεβο, πεται, λειμονι, λει, ελειμοσυνη, ροῖδο, ακουει· καὶ τὶς πέντε καταχρηστικές· ια, ιε, ιη, ιο, ιου, γιατί σὲ τοῦτες τὸ ι δὲν ἀκούεται, μόνε χρησιμεύει γιὰ νὰ κάμῃ μαλακώτερο τὸ φωνήεντο ὅπου ἀκολουθᾷ· καθὼς στὶς λέξεις· πεδιά, πιε, αξιη, σκολιο, ψομιου· καὶ ἔτσι τὸ ι στ' ἀλφάβητό μας δὲ χρησιμεύει σ' ἄλλο παρὰ στὶς δίφθογγες μοναχά· μᾶς χρειάζονται ἀκόμα, καὶ τρία σημάδια, ἢ ἀπόστροφο, ἢ ὑποδιαστολή καὶ ὁ τόνος· καὶ ὁ τόνος ὅχι παντοῦ, ἀλλὰ μοναχὰ στὰ ἀμφίβολα· καθὼς· ἀ λ α καὶ α λ ἄ, π ὀ λ η καὶ π ο λ ἦ, π ἐ δ ι α καὶ π ε δ ι ἄ· καὶ ἡ ἐπίλοιπη τονογραφία μας εἶναι περίσσια, κι' οὐδὲ στὴν παλῆα Ἑλληνικὴ γλώσσα χρησίμευε, ἅντα ζιοῦσε· μᾶς χρειάζεται καὶ ἡ στιγμογραφία.

Ἄλλ' ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ μοῦ εἰπῇ ὅτι, πῶς μποροῦμε τώρα ν' ἀφήκωμε τὴν ἄλλοτεσνὴ ὀρθογραφία, ποῦνε μὲ ταύτη τόσα ρωμαϊκά βιβλία τυπωμένα καὶ γιὰ νὰ ξανατυπωθοῦν μὲ τὴν τωρινὴν ὀρθογραφία θέλουν ἄπειρα ἔξοδα· Τοῦτος, ἂν καλολογάριζε, αὐτὸ δὲ θὰ τὸ ἔλεγε· ἐπειδὴς βιβλία ρωμαϊκά δὲν ἔχομε πολλὰ χῶρια ἀπὸ τέσσερα, τὸν Ἑρωτόκριτο, ὅπου εἶναι ἄλλος Ὁμηρος, τὸν Χριστόπουλο, ὅπουνε νέος Ἀνακρέοντας, τὴν Ἑρωφίλη καὶ τὴ Βοσκοπούλα, κι' ἂν εἶναι κι' ἄλλο κανένα δὲν τὸ εἶδα, τὰ τρία ἀπ' αὐτὰ στὴ νησιώτικη διάλεχτο καὶ ὁ Χριστόπουλος στὴ στεριώτικη, τὰ ὁποῖα, ἂν ξανατυπωθοῦν μὲ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς γλώσσας μας, ὀλίγα ἔξοδα χρειάζονται· τ' ἄλλα ὅμως, ὅπου γκυλιοῦνται ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ ὅπου λέγονται ρωμαϊκά, χῶρια ἀπὸ ρωμαϊκά καὶ ἑλληνικά ὅ,τι ἄλλο θέλεις εἶναι, ἐπειδὴς ἀπ' αὐτὰ κάθε κατεβατὸ ἔχει κι' ἄλλη γλώσσα ἢ δυὸ τρεῖς, ἢ γουν ψευδοαττικὴ, Φραντσέζικη καὶ Ἰταλική, καὶ χρειάζεται τὸ καθένα καὶ δυὸ τρεῖς γραμματικές, καὶ ὡς τέτοια βιβλία ξανατύπωμα δὲ θέλουν, ἄλλ' ὅποιος τᾶχει ἢ ἄς τὰ κάψῃ, ἢ ἄς τὰ δώσῃ νὰ κλουριάσουν τυρὶ καὶ χαβιάρι, ἂν δὲν τὰ θέλῃ γιὰ στολὴ τῆς βιβλιοθήκης του· μὰ ἂν κανένας ἀμφιβάλλῃ σ' αὐτὸ ὅπου λέγω, ἄς ρίξῃ μιὰ ματιὰ στὴν Ἀστρονομία τοῦ Λαλάνδη, στὴ Λογικὴ τοῦ Κοντιλιάκη, στὴ Φιλοσο-

φία τοῦ Σβάβη, στὸ μιξοσόλοικο Θουκυδίδη, στὴ Γενικὴ Ἱστορία τοῦ Μηλιώτη στὰ προοίμια τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Παρισιοῦ, στὶς πειραματικὲς Φυσικὲς τοῦ Κούμα καὶ Βαρδαλάχου καὶ στὰ ἐπίλοιπα γιὰ νὰ πληροφορεθῇ ἐπειδὴς αὐτὰ λέγονται ρωμαϊκὰ καὶ ἔχουν μοναχὰ ὀλίγες λέξεις ρωμαϊκὲς μὲ κόψιμο ἄττικὸ καὶ φράσεις ψευτοαττικὲς, ἰταλικὲς καὶ φραντσέζικες, ρωμαϊκὴ δὲ οὐδεμία· ἐπειδὴς ἡ γλῶσσα γιὰ νᾶναι φυσικὴ, θέλει νᾶχη καὶ τὶς λέξεις τῆς τῆς φυσικῆς, καὶ τὸ σχηματισμὸ τὸ φυσικὸ, καὶ τὶς φράσεις τῆς, καὶ περίφρασεις τῆς φυσικῆς, καὶ τὸ γύφασμα τῶν σχηματισμῶν τὸ φυσικόν· ἄλλοιὼς δὲν εἶναι γλῶσσα, ἀλλ' ἓνας τραγέλαφος, ὅ,τι λογῆς εἶναι ὅλα τὰ βιβλία ὅπου ἀνάφερα ὀλίγο παραπάνω. Σὲ παρακαλῶ ἀνοιξε τὸν πρῶτο τόμο τοῦ Λαλάνδη καὶ κοίταξε δεύτερο κατεβατὸ μιὰ φραντσεζοῦρα ὡμορφὴ μὲ λέξεις ρωμαϊκὲς ντυμένη καὶ μὲ κόψιμο ἄττικόν, καὶ θὰ τὴν εὔρης ἔτσι: «Ἄν σταθῇ εἰς τόπον καλὰ ἐλεύθερον»· ὁ μεταγλωτιστὴς βέβαια ἢ ρωμαϊκὰ δὲν ἤξευρε, ἢ φραντσέζικα δὲν καταλάβαινε· ἐπειδὴς ἡ φραντσέζικη γλῶσσα εἶναι τόσο στενὴ; ὅπου μεταχειρίζεται τὴν ἴδια λέξι σὲ πολλὰς σημασίες, καθὼς καὶ ἐδῶ τὴν libre καὶ bien δὲν τὶς μεταχειρίστηκε ὁ συγγραφέας ἀντὶς «ἐλεύθερη» καὶ «καλὰ», ἀλλὰ ἀντὶς «ἀνοιχτὲς» καὶ «πολλὰ»· γιὰ νὰ ντυθῇ λοιπὸν αὐτὴ ἢ φραντσεζοῦρα ρωμαϊκὰ φορέματα καὶ μὲ κόψιμο ρωμαϊκόν πρέπει νὰ ξηγηθῇ ἔτσι, «ἂν σταθῇ σὲ τόπον πολλὰ ἀνοιχτόν»· καὶ αὐτὸ θέλει νὰ παραστήσῃ ὁ συγγραφέας στὴν Ἀστρονομία του, τόπον ἀνοιχτόν, ὅπου νὰ μὴν εἶναι κλεισμένος ὁλόγυρα ἀπὸ βουνὰ καὶ περιορίζει τὸν ὀρίζοντά μας· ἀλλὰ καὶ στενὴ νὰ μὴν ᾔταν ἢ φραντσέζικη γλῶσσα, πάλαι ἤμποροῦσε τινὰς νὰ μεταχειριστῇ τὴν ἴδια λέξι σὲ πολλὰς σημασίες, καθὼς μεταχειριζόμαστε καὶ ἐμεῖς τὴ λέξι ἐ λ ε ὑ τ ε ρ ο ς καὶ σὲ πολιτικὸ νόημα καὶ σὲ φυσικόν, ἤγουν τρεχάτος· καθὼς λέμε: κυβέρνησι λεύτερη καὶ περπάτημα λεύτερο ἤγουν τρεχάτο, ὀγλήγορο καὶ ἀνεμπόδιστο· καὶ ἡ πρώτη σημασία τοῦ λεύτερο εἶναι φυσικὴ καὶ ἡ δευτέρη μεταφορικὴ.

Ἄπο τέτοιες λοιπὸν φραντσεζοῦρες, ἰταλικοῦρες καὶ ἑλληνικοῦρες εἶναι γεμάτα τὰ βιβλία ὅπου εἶπα, καὶ κατακοίταξέ τα μὲ περιέργεια, ἂν ἀγαπᾷς· δὲν ἐστοχάσθη καν ὁλότελα τοῦτα οἱ μεταγλωττιστάδες, πῶς κάθε γλῶσσα ἔχει ξεχωριστὰς φράσεις, λέξεις καὶ τρόπους περιφραστικούς, καὶ γιὰ τοῦτο, πόσ' ὑπομονὴ θέλει κανεὶς στὸ μεταγλωττίσματος καὶ πόση προσοχή, δὲ μολογέται.

Μὴ παραξενεύεσαι ὥστόσο, φίλε, ὅπου ὀνομάζω τὴν

παλῆα ὀρθογραφία γιὰ τὴ γλῶσσα μας στραβογραφία· ἐπειδὴς ἡ ὀρθογραφία πρέπει νὰ ζωγραφίζῃ σωστὰ τὴν προφορὰ τῆς γλώσσας, ἄλλοιὼς δὲν εἶναι ὀρθογραφία, ἀλλὰ παραξενιά, ὅπου πρέπει κανεὶς νὰ μαντεύῃ καὶ ὄχι νὰ ἀναγνῶθῃ· τέτοιες δὲ ὡς παραξενιὲς οἱ προκομμένοι μας τὶς ἀγαποῦν· ἐπειδὴς τοὺς βλέπομε συχνὰ στὸ γένος ἀνάμεσα, ὅπου κρένουν τὴ γλῶσσα του σὲ τὶς σὺναξες καὶ μὲ ταύτη τὸ συμβουλεύουν, τὸ μαλῶνουν, τὸ μαθαίνουν, καὶ ἂν κάμῃ χρεῖα νὰ τοῦ γράψουν τὶς ἴδιες συμβουλές, μαλώματα καὶ μαθήματα, τότες μεταχειρίζονται μιὰ ἄλλη γλῶσσα, ὅπου τὸ γένος δὲν τὴν καταλαβαίνει. Καὶ τί γλῶσσα εἶν' αὐτή; Οὐδ' αὐτοὶ ὅπου τὴ γράφουν δὲν ξέρουν· τί παραξενιά εἶν' αὐτή! ἅντα κρένη ὁ σοφὸς καὶ δημηγορεῖ νὰ μεταχειρίζεται τὴ φυσικὴν τῆς γλῶσσας, καὶ ἅντα γράφῃ νὰ μεταχειρίζεται μιὰ ἄλλη ψεύτικη καὶ μπολιασμένη μὲ κανένα στεγνάδι ποῦναι γιὰ κάψιμο! Ποιὸς πουλεῖ γνῶσι, ποιὸς πουλεῖ μυαλὰ ν' ἀγοράσουν οἱ προκομμένοι μας; Δίκην λοιπὸν εἶχε ὁ Κικέρωνας ὅπου ἔλεγε πῶς δὲν εἶναι καμμιά παραξενιά, ὅπου νὰ μὴ τὴ διαφέντεψε κανένας φιλόσοφος.

Ἐνα ἑλληνόπουλο παιδεύεται κάμποσα χρόνια νὰ μάθῃ τὴ φυσικὴν τῆς γλῶσσας νὰ τὴν κρένῃ, καὶ ὕστερα εἶναι χρεῖα νὰ πηγαῖν καὶ στὸ σκολεῖον νὰ τὴν ἀπομάθῃ ἀπὸ τὸν δάσκαλο καὶ νὰ τὴν κρένῃ καλὰ, καὶ νὰ τὴν καλογράφῃ, καὶ νὰ τὴν ἀναγνῶθῃ καλὰ. Ὁ δάσκαλός του ὅμως τὸ δέχεται μ' ἀγριότητα καὶ φορτώματα σοβαρότητα, ὅπου τὸ τρομάζει, καὶ ἀντὶ νὰ τοῦ δείξῃ τὰ γράμματα καὶ τὰ ψηφία τῆς γλώσσας του, τοῦ δείχνει τὰ ψηφία καὶ τὰ γράμματα μιᾶς ἄλλης γλώσσας ψεύτικης, καθὼς καὶ γραμματικῆς, καὶ τοῦ λέγει πῶς· «τούτῃ ἢ γραμματικῇ θὰ σὲ μάθῃ τὴν ἀληθινὴν καὶ σωστὴν γλῶσσαν· ἐπειδὴ αὐτὴ ὁπώμαθες, καὶ κρένεις καὶ κρένω, εἶναι γλῶσσα χυδαία, βάρβαρη καὶ χαλασμένη»· καὶ ἔτσι τοῦτο τὸ δύστυχο ἑλληνόπουλο ὅπου ἐπῆγε στὸ σκολεῖον νὰ μάθῃ νὰ γράφῃ καὶ νὰ διαβάξῃ τὴ γλῶσσαν του, καὶ μὲ τοῦτο νὰ μάθῃ καὶ γνῶσες ἀναγκαῖες καὶ χρήσιμες καὶ στὴν πίστη του καὶ στὴ ζωὴ του, χάνει τὸ πνέμα του τὸ ζωηρὸ καὶ ἑλληνικόν, κουτιάζει καὶ βγαίνει ἀπ' αὐτὸ τὸ σκολεῖον τὸ ἑλληνικὸ μὲ τὶς πέντε κλίσεις τοῦ Λάσκαρη καὶ μὲ τὶς πέντε πτώσεις καὶ μὲ καμμιά δεκαριά λέξεις ψευτοαττικὲς καὶ ἄλλες τόσες γενικὲς ἀπόλυτες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἂν εἴπῃ καὶ καμμιά στοὺς συμπολίτες του, τὴ λείει μὲ τόση περιφάνεια, πῶς τᾶχα κάτι λέει, καὶ τὴ στοχάζεται ὅαν μαργαριτάρη ἢ ὅαν διαμάντι·

τὸ κακὸν ὅμως εἶναι ὅπου οἱ συμπολίτες τοῦ σᾶν τὴν ἀκούσουν αὐτὴ τὴν ψευτοαττικὴν λέξιν, τὸν περιγελοῦν μὲ φράσι ψευτοαττικὴν λέγοντάς του «Ἑλληνίζει ὁ βάρβαρος» καὶ ἔτσι καταντάει ὁ δύστηνος νέος περιγέλιο τοῦ κοινοῦ λαοῦ, καὶ τέτοιον τὸν ἐβγάζει ἀπὸ τὸ σκολεῖο τοῦ ὁ θαυμαστός δάσκαλός του, ὅπου τὸν ἐμάθαινε δέκα χρόνια τὸ Λάσκαρη, τὸν Κατήφορο καὶ ξεχωριστὰ τὸν Μέγαν Γαζῆ, ὅπου ἀποκότησεν, ὁ ἀνόητος, νὰ διορθώσῃ στὴ γλῶσσα καὶ τὸν Ὅμηρον δείχνοντάς του τὰ σφάλματα καὶ σόλοικα, καὶ δὲν ἀνάγνωθε τὸ Στράβωνα στὴ «Βοιωτία» 625 νὰ ἰδῇ ὅτι ἐκείνη ἡ πόλις στὸν καιρὸ τοῦ Ὀμήρου ἐλέγονταν ἐνικά καὶ ὄχι πληθυντικά. «Θέσπειαν δὲ λέγει τὰς νῦν Θεσπειάς, πολλῶν ὀνομάτων ὄντων τῶν μὲν ἀμφοτέρως λεγομένων καὶ ἐνικῶς καὶ πληθυντικῶς, καθάπερ καὶ ἄρρενικῶς καὶ θηλυκῶς, τῶν δ' ὁποτέρως» καὶ παρακάτω «ἡ δὲ Θίσβη, Θίσβαι νῦν λέγονται» καὶ ἡ παλῆα «Τρίκκη» τῶρα λέγεται Τρίκκαλα πληθυντικά, ἡ γενικὴ ὅμως γυρίζει στὰ ἐνικά· ἐπειδὴ δὲ ἔμελλε «ὁ κάμπος τῶν Τρικκάλων», ἀλλ' ὁ κάμπος τοῦ Τρικκάλου» τὸ ἴδιο ἀκολουθαίει καὶ σ' ἄλλα ὀνόματα, ὅπου ἦταν πληθυντικά καὶ ἐγίναν ἐνικά καθὼς· «Θήβα, Πάτρα, Ἀθήνα» καὶ τὰ παρόμοια· τόσο ὀλίγο λοιπὸν καταλάβαινε ὁ Γαζῆς μας τί εἶναι ἡ γλῶσσα, καὶ πῶς κατὰ καιροὺς καὶ τόπους ἀλλάζει, καὶ ὅτι εἶν' ἐλεύτερη καὶ δὲν κανονίζεται ἀπ' ἄλλο χῶρις ἀπὸ συνήθειαν· ἐπειδὴς, ἂν ἤξερε αὐτά, βέβαια δὲ θὰ ἔλεγε τόσα σόλοικα τοῦ Ὀμήρου.

Εἶναι, φίλε μου, καθὼς ἀκούω, καὶ πολλοὶ προκομμένοι στὸ γένος μας, ὅπου στοχάζονται τὴ γλῶσσα μας τόσο λειψή, ὅπου δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ξηγηθῇ μ' αὐτή· ἀλλὰ καὶ τοῦτοι, στοχάζομαι, ἔχουν τὴν ἴδια Ἀλεξανδρινὴ πρόληψιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν καὶ οἱ σοφοὶ Λατῖνοι τὸν καιρὸ τοῦ Κικέρωνα, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴς εἶχαν σπουδάξει στὰ Ἀλεξανδρινὰ σκολεῖα καὶ ἄκουσαν τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα στὴν κοινὴ Ἀττικὴν γλῶσσαν, ἐστοχάζονταν πῶς ἡ φιλοσοφία λατινικὰ νὰ ξηγηθῇ δὲν εἶναι βολετό· καὶ πρῶτος ὅπου τοὺς ἔδειξε τὸ λάθος ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Κικέρωνας, γράφοντας φιλοσοφικά καὶ λέγοντας ὅτι ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἶναι σᾶν ἡ Ἑλληνικὴ καὶ γιὰ νὰ βεβαιωθῇς ἄκουσέ τον πῶς ξηγιέται στὴν ἀρχὴ τοῦ πρώτου φυσικοῦ θεολογικοῦ βιβλίου του. «Δὲ μετανοιώνω, οὐδ' ἀλλάζω τὸ σκοπὸ μου· ἐπειδὴς στοχάζομαι πῶς μὲ τοῦτο θὰ παρακινήσω πάρα πολλοὺς ὄχι μονάχα νὰ μάθουν, ἀλλὰ καὶ νὰ γράψουν. Γιατὶ πολλοί, ὅπου ἐσπούδαξαν

τὰ φιλοσοφικά στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσαν, τὰ ὅσα ἔμαθαν δὲν ἤμποροῦν νὰ τὰ ξηγήσουν στοὺς συμπολίτες τους· ἐπειδὴς πιστεύουν πῶς αὐτὰ λατινικὰ νὰ ξηγηθοῦν δὲν εἶναι βολετό. Μοῦ φαίνεται ὅμως ὅτι ἐμεῖς σ' αὐτὸ τόσο προκόψαμεν, ὅπου οἱ Ἕλληνες οὔτε στίς πολλὰς λέξεις δὲ μᾶς ἀπερνοῦν»⁽¹⁾.

Ἀνάγνωσα κι' ἄλλους προκομμένους πάλε, ὅπου παραγγέλλουν νὰ σταθῇ τὸ γένος βουβό, ὅσο νὰ τοῦ σιάσουν τὴ γλῶσσα αὐτοί, πελεκώντας τὴ μὲ τὸ σκεπάρνι τῆς φιλοσοφίας τους καὶ μὲ τὸ πριόνι τῆς μετριότητάς τους, ἤγουν καρφώνοντας ψηφία περίσσια, τύπους παληοῦς, λέξεις παλῆς, σύνταξες ψευτοαττικῆς καὶ φράσεις ξένες, πλαστῆς καὶ ἀνήκουστες. Καὶ τουτουνῶν ὥστόσο τὸ σφάλμα εἶναι τὸ ἴδιο, ἡ ἀλεξανδρινὴ πρόληψιν, ὅπου δὲν τοὺς ἀφῆκε νὰ σπουδάξουν τὴ γλῶσσαν τους, γιὰ νὰ ἰδοῦν πόσο πλούσια εἶναι καὶ τί λογῆς φράσεις ἔχει, ὅπου εἶναι καλλίτερες ἀπὸ τίς ψευτοαττικῆς οὐδὲ νὰ κατακοιτάξουν τὸν Ἐρωτόκριτο καὶ Χριστόπουλο, τὰ ἀληθινὰ ρωμέικα βιβλία, καὶ νὰ ἰδοῦν ὅτι σ' αὐτὰ ξηγιούνται πάθη διάφορα, μονομαχίες, συμβουλές, μαλώματα, ὁμιλίες τόσο ζωηρά, ὅπου δὲ μπορεῖς νὰ εἰπῇς τὸν Ὅμηρον καλλίτερο ἢ τὸν Ἀνακρέοντα.

Βλέπω, φίλε μου, ἀκριβέ, κι' ἄλλους γραμματισμένους οἱ ὅποιοι στὰ προοίμιά τους παραπονιοῦνται πῶς θέλουν νὰ γράψουν ρωμέικα, ἀλλὰ δὲν ξέρουν· ἐπειδὴς λείπει ἀπὸ τὴ γλῶσσαν μας ἡ γραμματικὴ καὶ τὸ λεξικό· ἀλλὰ τουτουνῶν τὰ παράπονα πόσο ἀνόητα εἶναι δὲ λέγεται· ἐπειδὴς ἡ γλῶσσα μας εἶναι ζωντανή, καὶ τὴ γραμματικὴ ἄλλος δὲν τὴ χρειάζεται παρὰ ὁ ξένος· κι' οὐδὲ ὁ Ὅμηρος χρειάστηκε γραμματικὴ, ὁ Κορνᾶρος καὶ Χριστόπουλος· κι' ὥς φαίνεται γιὰ ταῦτα καὶ ἐσολοίκισε ὁ Ὅμηρος, ὅπου λέει ὁ Γαζῆς· ἐπειδὴς δὲν εἶχε μάθει τὴ γραμματικὴ τοῦ Δεινοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τὸ τέταρτο τοῦ Γαζῆ, ὅπου ὅλο σχεδὸν τὸ ἀντίγραψε ἀπὸ τὸν Ἀπολλώνιο. Γιὰ ταῦτα καὶ ὁ Κορνᾶρος καὶ ὁ Χριστόπουλος ἔγραψαν δύστιχα; μὲ τὸ νὰ μὴν καρτέρεσαν νὰ γένῃ ἡ γραμματικὴ πρῶτα, γιὰ νὰ μάθουν νὰ σχηματίζουν τίς λέξεις τῆς γλῶσσας τους; Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ στοχαστοῦμε καὶ γιὰ τὸ λεξικό. Πότε ὅμως χρειάζεται νὰ γένῃ λεξικό; Ἄντα νὰ γένουν βιβλία πολλὰ σὲ κάθε τέχνη καὶ ἐπιστῆμην μὲ διάφορες λέξεις καὶ φράσεις τῆς γλῶσσας, τότε

(1) De natura deorum I, IV.

χρειάζεται το λεξικό, όπου να τὰ προσδιορίζη ὅλα αὐτά, γιὰ νὰ μὴν ἀμφιβάλλη κανεὶς ἀναγνώθοντας κανένα παρόμοιο βιβλίον· τώρα ὅμως όπου ζητᾶν τὸ λεξικό, τί τὸ θέλουν; γιὰ νὰ γράψουν; καὶ πῶς θὰ βροῦν τὴ λέξι όπου θέλουν; γιὰ νὰ διαβάσουν; καὶ ποιά ρωμέϊκα βιβλία εἶναι τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, όπου ἀναγνώθουν καὶ ἀμφιβάλλουν σὲ καμμιά λέξι ἢ φράσι, καὶ γυρεύουν τὸ λεξικό γιὰ νὰ τὴν καταλάβουν; Κατὰ τὸ παρὸν λοιπὸν οὔτε γραμματικὴ χρειάζεται οὔτε λεξικό, κι' ἂν μᾶς χρειάζεται καὶ καμμιά γραμματικὴ, μᾶς χρειάζεται μονάχα μιὰ μικρὴ γιὰ τὰ παιδιὰ ὅσο νὰ μάθουν τὰ ψηφία καὶ τὶς διφθογγες γιὰ νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν καὶ ὅσο νὰ διακρίνουν τὶς τεχνικὰς λέξεις τῆς γραμματικῆς. Ἀλλὰ μᾶς χρειάζονται καθὼς εἶπα βιβλία τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, γιὰ νὰ πλουτίσῃ τὸ γένος ἀπὸ ἰδέες ἀναγκαῖες, τὶς ὁποῖες ὠφκόλα τὶς παίρνει, ἂν εἶναι γραμμένες στὴ γλῶσσα του.

Ἀπ' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ καθένας μπορεῖ νὰ συμπεράνῃ πόσο μεγάλο σφάλμα κάνουν οἱ γραμματισμένοι μας πασχίζοντας νὰ μπολιάσουν τὴ γλῶσσα μας, καὶ μὲ τοῦτο φαίνονται βαρβαρώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλοτε βαρβάρους τῆς Εὐρώπης· ἐπειδὴς, τοῦτοι κᾶν, γράφουν σὲ μιὰ διάλεχτο όπου ζῇ, κρένεται καὶ μιλιέται σὲ καμμιά ἐπαρχία τοῦ γένους τους, καθὼς ἡ Ἰταλικὴ στὴν Τοσκάνα, ἡ Νεμτζικὴ στὴ Σαξονία, καὶ οἱ λογιώτατοί μας γράφουν σὲ γλῶσσα όπου οὐδὲ μιλιέται πουθενά, οὐδὲ μιλήθηκε ποτέ, καὶ σὲ τέτοια όπου ἀλλάζουν κάθε μέρα, καὶ τὸ κακὸ εἶναι όπου δὲ συμφωνοῦν οὐδὲ μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, οὐδ' ἀναμέσο τους, καὶ ἔτσι χωρίζονται καὶ ἀπὸ τὸ γένος, όπου δὲν τοὺς νογᾷ, χωρίζονται καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμοίους τους, καταφρονώντας ἕνα τὸν ἄλλο, όπου δὲν δέχεται τὶς τρέλλες του, χωρίζονται καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους· ἐπειδὴς ἀγωνίζονται καθὼς λέν, νὰ γράφουν ἀλλοιότικα καὶ καθὼς φαντάζονται καλλίτερα, ὅσο νὰ φτάκουν τὴν Ἀλεξανδρινὴ γλῶσσα, όπου καὶ αὐτὴ ψεύτικη εἶναι· διαφέρουν ὥστοςο τὰ θέματά τους ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, σὰν οἱ μεσημβρινοὶ τῆς σφαίρας. Καὶ ἔτσι κατὰστησαν τὴν γλῶσσα τους γιὰ τὸ γένος διπλωματικὰ κλειδιά, όπου κανένας νὰ μὴ τοὺς καταλαβαίνῃ· καὶ θέλουν νὰ διακρίνονται ἀπὸ τὸν κοινὸ λαὸ ὅχι μὲ πράγματα ἀληθινὰ καὶ μεγάλα καὶ μὲ ἰδέες ὕψηλές, ἀναγκαῖες καὶ ὠφέλιμες, ἀλλὰ μὲ λέξεις καὶ κατάληξες παλῆς, σὰν οἱ ἄρχοντες τῶν Κορφῶν, οἱ ὅποιοι, μὲ μοναχὰ τίτλους πάσης ξηροκαμπίας, ἀγαποῦν νὰ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς λοιποὺς

συμπατριῶτες τους, τοὺς ὁποῖους τοὺς καταφρονοῦν τόσο όπου οὐδὲ νὰ τοὺς κρένουν δὲν καταδέχονται, χῶρια σὲ καμμιά ἀνάγκη τους, οὐδὲ νὰ τοὺς ἰδοῦν, ἀλλὰ καὶ ἄντα σεργιανίζουν δὲ σηκώνουν μάτια νὰ τοὺς κοιτάξουν, μὴ τύχη καὶ μαγαρίση ἢ ἀρχοντιά τους ἢ φαντασμένη· ἐπειδὴς ἡ ἀληθινὴ ἀρχοντιά δὲ μαγαρίζει ποτέ· ἀλλὰ καθὼς τοῦτοι οἱ ἄρχοντες, μὴν ἔχοντας τὴν ἀληθινὴ ἀρχοντιά πασχίζουν μὲ τὴν ψεύτικη νὰ δείξουν τὴν ἀληθινὴ, ὅχι εὐεργετώντας τὸν λαόν, ἀλλὰ καταφρονώντας τον, τὸ ἴδιο κάνουν καὶ οἱ λογιώτατοί μας· καταφρονώντας τὴ γλῶσσα τοῦ γένους τους, κρένουν μιὰ γλῶσσα ἀνήκουστη, καὶ μὲ τοῦτο θέλουν νὰ δείχνουν μάθησι καὶ προκοπὴ μεγάλη· κροῦν ὅμως κρύο σίδερο, ἂν μὲ τὶς ἑλληνικοῦρες τους ἀγωνίζονται νὰ τιμηθοῦν ἀπὸ τὸ γένος τους· ἐπειδὴς ὁ λαὸς τότε τιμᾷ τὸν ἄλλο, ἄντα νὰ τὸν καταλάβῃ καλλίτερό του καὶ όπου νὰ τοῦ θέλῃ τὸ καλόν· ἀλλοιῶς τὸν ὀχτρεύεται, τὸν καταφρονᾷ καὶ τὸν περιγελάει.

Μὲ τούτῃ ὥστόσο, τὴν πλαστὴ καὶ ψεύτικη γλῶσσα, οἱ προκομμένοι μας ἄλλο δὲν κερδαίνουν παρὰ τοῦτο μονάχα, τὸ νὰ μὴν ἡμπορῇ κανεὶς νὰ τοὺς μαλώσῃ όπου γράφουν σφαλμένα· ἐπειδὴς ἂν τοὺς εἴπῃ, τοῦτο δὲν εἶναι ρωμέϊκο, σοῦ λέγουν ὅτι ζυγώνουν στὸ ἑλληνικόν· καὶ ἂν τοὺς ξαναεἴπῃ, τοῦτο δὲν εἶναι ἑλληνικόν, σ' ἀποκρίνονται ὅτι δὲν τραβοῦνται ὁλότελα ἀπὸ τὰ ρωμέϊκα· καὶ ἔτσι παίζουν τὴν τριῶδα τῶν παιδιῶν «τρεῖς, τρεῖς», καὶ βρίσκονται στὴν ἀναρχία τῆς Νέας Ὀλλάνδας, καὶ δὲ φοβοῦνται οὐδὲ τοὺς κανόνες τῆς ἀληθινῆς ἀττικῆς διάλεχτος, οὐδὲ τῆς τωρεσνῆς Αἰολοδωρικῆς, ἀλλὰ πλανιῶνται στὰ μεγάλα καὶ ἔρημα λόγγα τοῦ Σιμπηριοῦ.

Δὲν θέλω, φίλε μου, νὰ σὲ βαρύνω περσότερο, ἀλλ' ἕνα μονάχα ἀκόμη σὲ παρακαλῶ νὰ στοχασθῇς, ἤγουν τὴ φράσι εἰς τὸ τραγοῦδι τῆς Σαπφῶς, όπου παραπάνω ἀνάφερα, όπου λέει· «καμ μὲν γλῶσσα ἔαγε»· τὸ κατέαγε πάει νὰ εἴπῃ κατατσακίστηκε καὶ στὴ γλῶσσα, όπου δὲν εἶναι κόκκαλο, δὲν ταιριάζει αὐτὴ ἢ μεταφορά· ρωμέϊκα ὅμως λέγεται καλλίτερα καὶ φυσικώτερα· ἡ γ λ ὠ σ σ α μ ο υ ἔ δ ἔ θ η κ ε. Τέτοιες φράσεις, φίλε μου, θαμαστὲς ἔχει ἡ γλῶσσα μας τόσες, ὅσες ἡ ψευτοαττικὴ τους δὲν τὶς ἐφαντάσθηκε ποτέ, καθὼς καὶ λέξεις διαφορὲς εἰς διάφορα νοήματα· καθὼς π ρ ὁ σ ω π ο, μ ο ὕ τ σ ο υ ν ο, μ ο ὕ τ ρ ο· καὶ τὸ π ρ ὁ σ ω π ο τὸ μεταχειρίζεται ἡ γλῶσσα μας σὲ νόημα ὕψηλόν, καθὼς· ἔ χ ε ι π ρ ὁ σ ω π ο ἄ γ γ ε λ ι κ ὸ, καὶ τὸ μ ο ὕ τ ρ ο σὲ νόημα

ποταπό, καθώς. χαρὰ στὰ μοῦτρα του, καὶ τὸ μούτσουνο μὲ μέσιο, καθώς· μὲ τὶ μούτσουνα νᾶρθῃ. Ἔχει ἀκόμα καὶ ὀνόματα αὐξητικά καὶ καταφρονετικά, ὅπου ἡ ἀλλοτεσνὴ δὲν τὰ εἶχε, καὶ τοῦτα μὲ διάφορες κατάληξις σὲ διαφορετικὸ νόημα, καθώς· μάτι, μάταρος, ματαρώννα καὶ ματοῦσα, καὶ ἡ κατάληξις εἰς ῥὸς φανερώνει τὸ μεγάλο καὶ ἄσκημο μάτι· ἡ κατάληξις ὅμως εἰς ῥώννα καὶ οῦσα παρασταίνει τὸ μεγάλο καὶ ὠμορφο μάτι, καθώς μαρτυράει καὶ τὸ κοινὸ τραγοῦδι: μαυροματοῦσα καὶ ξανθή. Τὰ καταφρονετικά τελειώνουν εἰς κλης καὶ πος μὲ διάφορες ἀλλαγὰς ψηφίων, καθώς· πεθερός, πεθεροῦκλης, πεθεροῦκλα· νύφη, νυφοῦκλα· ἀδερφός, ἀλεπός, ἀλεπή, ξαδερφός, ξαλεπός, ξαλεπή, ἀντράδερφος, ἀντράλεπος, ἀντράλεπη· ἀνεψιός, ἀνεψιοῦκλης, ἀνεψιοῦκλα, θειός, θειοῦκλης, θειοῦκλα, μάννα, μάλια· πατέρας, πατεροῦλης, γυιός, γυιόμος· θυγατέρα, θυγατεροῦκλα καὶ θυγατεριά, καὶ τὰ παρόμοια. Ὅλα βέβαια τὰ τέτοια εἶναι πλοῦτος γιὰ ἓνα κωμωδοποιό. Ἔχει βέβαια ἡ γλῶσσα μας πλούτη ἄσωτα γιὰ κάθε ὑπόθεσι, φτάνει μονάχα νὰ τὴ σπουδάξωμε καλὰ καὶ νὰ τὴ μεταχειρισθοῦμε καθώς πρέπει, καὶ ποτὲ δὲ μᾶς ἀφήνει νὰ κρούζωμε στ' ἄδεια· κι' ἂν θέλουμε καὶ καινούργιες λέξεις ἢ σύνθετες ἢ παράγωγες νὰ κάμωμε, πρέπει ν' ἀκολουθῶμε τὴ φύσιν τῆς, ἡγουν νὰ μιμούμεστε ἄλλες παρόμοιες ὅπου ἔχει· καθώς εἶναι στὴ γλῶσσα μας ἡ λέξις αἶρεσιάρης, ὅπου, βγαίνει ἀπὸ τὴν αἶρεσι, ἡμποροῦμε λοιπὸν νὰ εἰποῦμε καὶ εἰδησιάρης ἀπὸ τὴν εἰδησι· εἶναι δροσερός ἀπὸ τὴ δρόσο, ἡμπορεῖ νὰ γένῃ καὶ καινούργιο παράγωγο νοσερός ἀπὸ τὴ νόσο, καθώς καὶ ζέστα ζεσταρός, ὅπου λέγεται· εἶναι καὶ σύνθετο ὄνομα ψαρόμυαλος, κατὰ τοῦτο μπορεῖ νὰ γένῃ καὶ νεκρόμυαλος καὶ ἀερόμυαλος καὶ παπυρόμυαλος. Ἔτσι ἔκαμαν καὶ οἱ παλαιοὶ ποιητάδες μας, ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἡσίοδος καὶ οἱ ἐπίλοιποι, καὶ ἐπλούτισαν τὴ γλῶσσα τους, τὸ ὅποιον ἂν τὸ ἀκολουθῶμε κι' ἐμεῖς τώρα, διορθώνωμε τὴ γλῶσσα μας καὶ τὴν κατασταίνωμε πλούσια σὰν τὴν ἀλλοτεσνὴ μας.

Φίλε, (1) θὰ σοῦ φανερώσω ἀκόμα ἓνα εὐτυχισμένον

(1) Τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τῆς λέξεως «Φίλε, θὰ σοῦ φανερώσω

μου συναπάντημα, ὅπου ἔκαμα στὸ ταξίδι μου ἀπὸ Πάτρα εἰς Τριπολιτσά, τὸ ὅποιο ξέρω καλὰ ὅτι θὰ σοῦ προσενήσῃ μεγάλην εὐχαρίστησι, καὶ ἄκουσέ το· ἐπειδὴς ταιριάζει πάραπολὺ στὴν ὑπόθεσί μας: Ὄντας στὴν Πάτρα ἀντάμωσα ἓνα συμπατριώτη μου ἀληθινὸν Ἕλληνα μὲ πνέμα καὶ ποιητὴ γεννημένον, μ' αὐτὶ διακριτικώτατο καὶ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς μουσικῆς τῆς γλώσσας μας, χωρὶς πρόληψες καὶ μὲ νοῦν διακριτικὸν καὶ διαπεραστικὸν (1)... καὶ ὁ μεγαλύτερος παρατηρητὴς καὶ τῆς ποιητικῆς μας καὶ γλώσσας μας ἀπὸ κάθε ἄλλον, καθώς τὸ δείχνουν τὰ ποιήματά του, τὰ ὅποια μὲ ἐτίμησε καὶ μοῦ τὰ ἀνάγνωσε σχεδὸν ὅλα καὶ μάλιστα τὰ σατυρικά του. Τὸν ἐπαρακάλεσα νὰ τὰ τυπώσῃ, ὁ ὅποιος καὶ μοῦ τὸ ὑποσχέθηκε. Μοῦ ἔδειξε καὶ δυὸ-τρεῖς φιλολογικὰς γραφὰς του, ὅπου εἶχε στείλει τοῦ δασκάλου τῆς πατρίδας του. Ἀπὸ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ εἶχα ἀντιγράψῃ ὀλίγα καὶ τὰ ἐφύλαγα· τώρα ὅμως σοῦ τὰ στέλνω καὶ παρακαλῶ νὰ τὰ παρατηρήσῃς μὲ περιέργεια.

ἀκόμα ἓνα εὐτυχισμένον μου συναπάντημα... ὡς τὸ τέλος, πρέπει νὰ μὴ εἶναι συνέχεια τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς, ὅπως τὸ θεωρεῖ ὁ Βλαχογιάννης καὶ τὸ δημοσιεύει στὰ «Προπύλαια». Γιατὶ ἂν θεωρηθῇ ὡς συνέχεια, τότε ἡ ὅλη ἐπιστολὴ δὲν εἶναι τοῦ Βηλαρά. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὕφος, τὸ λεξιλόγιον κ.λ.π. φαίνεται ὀλοκάθαρα πὼς τὸ γράμμα εἶναι τοῦ Βηλαρά. Πὼς λοιπὸν ὁ ἴδιος θὰ ἔγραφε ὅτι συνήντησε τὸν... ἑαυτὸ του σὲ ταξίδι ἀπὸ Πάτρας σὲ Τριπολιτσά καὶ θὰ ἔπλεκε ἐγκώμιον στὸ ἄτομόν του; Πρέπει συνεπὼς νὰ παραδεχθῇ κανεὶς ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι γράμμα ἄλλου ἡπειρώτου, σταλμένο πρὸς τρίτον, καὶ τὸ ὅποιον, ὡς ἀφορῶν τὸ Βηλαρά κατεχωρήθη στὸ ἴδιο τετράδιο μαζί μὲ τὰ ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βηλαρά. Ἡ ἐκδοχὴ τοῦ Βλαχογιάννη, ὅτι ὁ Βηλαράς μὲ τὸ γράμμα αὐτό, ὡς προσερχόμενον ἀπὸ «ἀνώνυμον ἀπ' τὴν Ἑλλάδα πρὸς φίλον του στὴν Ὀλλάνδα», ἤθελε νὰ προλογίσῃ καὶ ὑποστηρίξῃ τὰ περὶ γλώσσης γράμματά του, δὲν μᾶς φαίνεται πιθανή. Ἡ μετριοφροσύνη τοῦ Βηλαρά ποτὲ δὲν θὰ τοῦ ἐπέτρεπε τὴν αὐτοδιαφήμισιν.

(1) Ἀκολουθοῦν σβυσμένες οἱ λέξεις: «καὶ τοῦτος εἶναι Ἰωάννης ὁ Βηλαράς Ἰωαννίτης, υἱὸς τοῦ ξαϊκουστοῦ ἱατροφιλόσοφου καὶ βοτανικοῦ Στεφάνου Βηλαρά, ἔμπειρος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς γλώσσας.

Φίλε,

Θά σοῦ διηγηθῶ καί μιὰ ὁμιλία, ὅπου ἔκαμα στοῦ δρόμο μου μέ ἕναν λόγιό ξεμπνο καί δόκιμο νέο καί μέ τό νά μοῦ ἄρεσαν τὰ ἐπιτήδεια ἐρωτήματα ὅπου μοῦ ἔκαμε, σοῦ τὰ φανερώνω καί περιεργάσου τα. Τοῦτος ὁ νέος μέ ἀντάμωσε στή Βοστίτσα καί ὕστερα ἀπό πολλές ὁμιλίες, ὅπου ἐκάμαμεν ἀδιάφορες, μέ ἐρώτησε· ἡ γλῶσσα ἡ ἰταλική καί ἡ φραντσέζικη θυγατέρες τῆς λατινικῆς εἶναι; Ἔτσι φαίνεται, τοῦ εἶπα· σαυτές τίς γλῶσσες, μοῦ εἶπε, ἀκούω νά εἶναι βιβλία γιά κάθε ἐπιστήμη καί τέχνη; Εἶναι τοῦ ἀποκρίθηκα, τόσα πολλά, καί ξεχωριστά στή φραντσέζικη, ὅπου τόσα σέ καμμιά ἄλλη δέ βρίσκονται. Εἶναι, λοιπόν, μ' ἐρώτησε, αὐτές οἱ γλῶσσες τέλειες καί πλούσιες γιά νά ξηγηθῇ μαυτές κάθε ἐπιστημονική, πολιτική καί τεχνική ἰδέα; Ἐγίνηκαν τοῦ εἶπα, ὅπου δέν ἦταν. Σέ παρακαλῶ, μοῦ εἶπε, νά μοῦ ἐξηγήσης τόν τρόπο, πῶς ἐγίνηκαν; Αὐτές οἱ γλῶσσες, τοῦ ἀποκρίθηκα, ἦταν τόσο φτωχές, ὅπου δέ λέγονται, τίς ἐπλούτισαν ὅμως οἱ πολλοί ποιητάδες καί φιλόσοφοι, ὅπου ἔγραψαν σαυτές, πέρνοντας λέξεις λατινικές καί πλῆθος ἑλληνικές σύνθετες, ἐπειδὴς ἡ λατινική γλῶσσα δέ δέχεται τή σύνθεσι καί, ξεχωριστά, τίς ἐπιστημονικές λέξεις τίς ἔχουν ὅλες ἑλληνικές, ἀκόμα καί πολλές τεχνικές. ἤξευρε ὅμως ὅτι ὅσες λέξεις ἐπῆραν τίς ἐταίριασαν στήν κλίσιν τῆς γλῶσσας τους καί δέν ἐπῆραν οὐδέ τίς πτώσεις τῆς λατινικῆς οὐδέ τίς ἔγκλισες, οὐδέ τίς μετοχές, οὐδέ τόν τόνο· γιατί αὐτές οἱ γλῶσσες καί ξεχωριστά ἡ φραντσέζικη, ὅπου ἔχει ὅλες τίς λέξεις ὀξύτονες καί μονότονες καί καθόλου ἀνεπιτήδεις στήν ποιητική ἀρμονία· τίς ὀρθόγραψαν ὅμως κακά καί τίς δυό, ἡγουν τίς ἐστραβόγραψαν· ἐπειδὴς οὐδέ κατὰ τήν ὀρθογραφία τῇ λατινικῇ τίς γράφουν, οὐδέ κατὰ τήν φυσική προφορά τῆς γλῶσσας καί ἡμπορεῖς νά ρωτήσης πῶς; καί ἐγώ σοῦ λέω, ὅτι οὔτε αὐτοὶ ὅπου τίς γράφουν δέν ξέρουν· γιατί γράφουν μερικές λέξεις μέ διπλᾶ σύμφωνα χωρίς νά ἔχουν καί διπλῇ φωνῇ καί δίφθογγες πολλές, ὅπου ἔχει ἡ μία τῆς ἄλλης τῇ φωνῇ καί ξεχωριστά ἡ φραντσέζικη, ὅπου ἔχει στοῦ τέλος τῆς κάθε λέξης καί φωνήεντα καί σύμφωνα περίσσια, ὅπου γράφονται καί δέν προφέρονται ὁλότελα. Ἐσυνηθίστηκε ὅμως αὕτη ἡ κακογραφία καί ἕνας ἀπό τοὺς μεγάλους ποιητάδες τῆς Φράντζας, ὅπου ἤθελε νά διορθώσῃ αὐτό τό κακό, δέν ἡμπόρεσε· ἐπειδὴ στόν καιρό του ἦταν ἀναρίθμητα βιβλία τυπωμένα μέ αὕτη τήν κακογραφία· καί ἔτσι πλέον ἔμεινε τό κακό καί ἔτσι τρέχει χωρίς ἐλπίδα νά διορθωθῇ στοῦ παρεμπρός. Οἱ γλῶσσες ὡς τόσο αὐτές καί οἱ δύο, ἐπειδὴ εἶναι ζωντανές, τόνο γραμμένο δέν ἔχουν καί ἂν ἔχουν καί κάπου σέ καμμιά λέξι, εἶναι γιά τίς ἀμφίβολες· κατὰ τοῦτον λοιπόν τόν τρόπο, φίλε μου, τοῦ εἶπα, ἐγίνηκαν αὐτές οἱ γλῶσσες τέλειες καί πλούσιες καί ἐπιτήδεις γιά κάθε ὑπόθεσι. Καί πῶς, μ' ἐρώτησε ἕνα

φιλολογικό φραντσέζικο ἡ ἰταλικό βιβλίο εἶναι συνθεμένο καί κατὰ τήν κλίσιν τῇ κοινῇ, ὅπου σχηματίζουν οἱ ἀμαθεῖς ἄνθρωποι καί τὰ ὀνόματα καί τὰ ρήματα καί κατὰ τήν κοινὴ σύνταξιν καί κατὰ τίς κοινές φράσεις καί περίφρασες; Ναί τοῦ ἀποκρίθηκα. Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ τέσσερα συσταίνουν τῇ γλῶσσᾳ, καί ἂν δέν ἦταν ἔτσι συνθεμένο δέ θά ἦταν φραντσέζικο ἡ ἰταλικό. Ὅπου θά εἴπῃ, μ' ἐρώτησε, ἂν διαβάσῃ τινὰς ἕνα φραντσέζικο ἡ ἰταλικό βιβλίο, ὅλοι οἱ ἀμαθεῖς ὅπου τ' ἀκούσουν, τό καταλαβαίνουν; Χωρίς ἀμφιβολία, τοῦ εἶπα, ἂν ἡ ὑπόθεσι τοῦ βιβλίου εἶναι κοινὴ καί γνωστὴ σ' αὐτούς· μὰ ἂν εἶναι φιλοσοφική καί ἀφηρημένη δέν τήν ἀπεικάζουν, δέν λέν ὅμως ὅτι αὐτά, ὅπου διαβάζονται εἶναι σέ γλῶσσα ξένη, καθὼς ὅταν ἰδῇς πρώτη φορά ἕνα ἄνθρωπο μέ φορέματα σὰν τὰ δικά σου, μέ ὁμιλία σὰν τῇ δικῇ σου, δέ λές πῶς αὐτός εἶναι φράγκος ἡ ἀρμένος, ἀλλὰ στοχάζεσαι πῶς εἶναι ρωμῆς καί συντοπίτης σου, ποῖος ὅμως εἶναι καί ἀπό ποῖο χωριό δέν ἤξεύρεις. Ὅθεν ἂν σ' ὠφελεῖ νά τὸν μάθῃς καί νά τὸν γνωρίσῃς τὸν ἐρωτᾷς, τὸν ἐξετάζεις καί ἔτσι πληροφοριέσαι ὅτι εἶναι ἀπὸ τό τάδε χωριό, πρᾶγματευτής, πρᾶγματεύεται στοῦ Μωρηά, ὀνομάζεται Δημήτρης Παπαδόπουλος καί τό ἐπίλοιπα.

Ἐκατάλαβα, μοῦ εἶπε, σωστά, ὅτι οἱ ἰταλοὶ καί φραντσέζοι δέν ἔχουν δυό γλῶσσες, μιὰ γιά τὸ κοινὸ καί μιὰ γιά τοὺς λογιωτάτους, θέλω ὅμως νά μοῦ εἴπῃς αὐτές οἱ γλῶσσες ἔχουν διάλεχτες; Κι' ἂν ἔχουν, ὅσες γράφουν οἱ προκομμένοι τους, σὰν οἱ παλhoὶ Ἕλληνες ἡ ὄχι;

Ἐχουν, τοῦ εἶπα, ἀλλὰ δέ γράφουν σ' ὅλες. Ἐπειδὴς ἕκακοσυνήθισαν καί οἱ ἰταλοὶ καί οἱ φραντσέζοι σέ μιὰ διάλεχτο νά γράφουν, τοῦ Παρισιοῦ καί τῆς Τοσκάνας, καί τίς ἐπίλοιπες διάλεχτες τίς καταφρονᾷ, χωρίς λόγο καί ἂν γράφουν οἱ ἰταλοὶ σέ ἄλλη διάλεχτο, γράφουν καμμιά κωμωδία, ἡ καμμιά σάτυρα· οἱ φραντσέζοι ἐσυνήθισαν τοῦ Παρισιοῦ τῇ διάλεχτο, ἐπειδὴ τὸ Παρίσι εἶναι καθέδρα βασιλική· καί καθὼς ὅλες οἱ ἄλλες ἐπαρχίες εἶναι ὑποκείμενες σαυτὴν τήν ἐπαρχία ἔτσι συνηθίζουν ὅλες νά γράφουν σαυτὴ· ἐπειδὴς καί τίς προσταγές, ὅπου δέχονται ἀπὸ τὸ Παρίσι, σαυτὴ εἶναι γραμμένες. Οἱ ἰταλοὶ ἐσυνήθισαν τῆς Τοσκάνας τῇ διάλεχτο, ἐπειδὴ σαυτὴ πρωτογράφτηκαν διάφορα βιβλία καί ποιητικά καί λογογραφικά καί ἀπ' αὕτη ἀνάβρυσσε ὁ φωτισμός. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἔγραψαν σ' ὅλες· ἐπειδὴ κάθε ἐπαρχία, ὅπου εἶχε τῇ διάλεχτό της, ἦταν αὐτόνομη, καί τό εἶχε σ' ἐντροπὴ νά εἶναι αὐτόνομη καί νά εἶναι ὑποκείμενη σέ ξένη διάλεχτο, κοπιάζοντας ξεχωριστά νά ξεμαθαίνουν τῇ δικῇ τους καί νά μαθαίνουν τήν ξένη· καί τοὺς ἐφαίνονταν ὅτι, ἂν τό ἔκαναν αὐτό, θά ξεμάθουν καί θά χάσουν καί τήν αὐτονομία τους καί θά γένουν σκλάβοι· καί μέ δίκη· ἐπειδὴς τί χρεία ἦταν νά μάθῃ ἄλλη διάλεχτο, ὄντας ἀρκετὴ ἡ ἐδική

του και όχι κατώτερη από τις άλλες; "Οθεν έχουμε ελληνικά βιβλία και δωρικά, και αιολικά, και ιωνικά, και άττικά· αφού όμως έχασαν και οι Έλληνες την αυτονομία, άρχισαν να κακοσυνηθίσουν να γράφουν όλοι άττικά και έτσι έγινεν ή ψευτοαττική διάλεχτος όπου την ονόμασαν κοινή, έπειδή οι Έλληνες όλοι κατά ταύτη έγραφαν, αλλά δεν όμιλούσαν. Και γιατί κατά την άττική έγραφαν; Έπειδής σαύτην ήταν περισσότερα βιβλία και ιστορικά και ποιητικά και έπιστημονικά· και αύτη ή ψευτοαττική σώζεται ακόμα ως τώρα στα σκολειά μας, όπου είναι δυό χιλιάδες χρόνια. Όλα αυτά τά εκατάλαβα και έπληροφορήθηκα σωστά· τó πρόβλημα όμως των έδικών μας γραμματισμένων δέ μου χωράει στο νού· έπειδής προβάνουν στα νέα βιβλία, όπου τυπώνουν, ότι πρέπει να γράφουν όλοι την κοινή γλώσσα και καθομιλουμένη, όπου μιλεί τó γένος όλο, και ότι αύτη ή κοινή γλώσσα πρέπει να διορθωθή και τó διόρθωμα τó προσδιορίζουν, όπου να ρίχνουν τις ξένες λέξεις· και από τó άλλο μέρος αύτοί οι ίδιοι δεν τ' ακολουθούν· έπειδή δά βλέπω να γράφουν ούδέ κατά την κοινή προφορά, ούδέ κατά την κλίσι, ούδέ κατά τή σύνταξι, ούδέ κατά τó κοινό γύφισμα των ιδεών, ούδέ μέ περίφρασεις και τρόπους κοινούς· άλλ' όλα αυτά τά ρίχνουν άντάμα μέ τις ξένες λέξεις και μεταχειρίζονται και την όρθογραφία της ψευτοαττικής και τις κλίσεις και τούς σχηματισμούς και τις φράσεις και τις περίφρασεις· και έτσι άλλα λέν κι' άλλα κάνουν. "Η στοχάζονται ότι, ή κοινή γλώσσα για να γένη έπιτήδεια και καλή, πρέπει να πάρη τó σχηματισμό της ψευτοαττικής και ό έδικός της σχηματισμός δεν είναι άρκετός για να ξηγήση και να παραστήση τις ιδέες; Άλλοιώς, καθώς κάνουν, βγαίνουν γλώσσες δυό, μία κοινή, όπου μιλιέται απ' όλο τó γένος και μία μερική για τούς πολλά όλίγους λογιώτατους τού γένους μας· και έτσι κάθε νέος, όπου θέλει να γένη λογιώτατος, πρέπει να μαθαίνη δυό γλώσσες, μία για να μιλή μέ τόν κόσμο και όχι να γράφη σέ ταύτη και μία να γράφη, για τόν λογιώτατον και όχι να τή μιλή· μέ τó κακό είναι, όπου και τούτο δεν τó θέλουν, αλλά παραγγέλουν μία να είναι κοινή γλώσσα, εκείνη όπου γράφουν αύτοί, κι' αύτη να μαθαίνη τó γένος όλο και ν' άλησμονήση τή δική του. Τούτο μου είναι ένα αίνιγμα και όχι πρόβλημα και συμβουλή. Αίνιγμα, λέω, και όχι άντιλογία, έπειδής εύλαβοῦμαι τήν ύπόληψι αύτωνών των μεγάλων άντρών και ξεχωριστά τού Κοραή. Σέ παρακαλώ, άφέντη, να μέ πληροφορήσης για τούτο και να μου λύσης αύτό τó αίνιγμα.

"Έχεις δίκη, φίλε, τού είπα, να άπορής στα σφάλματα και στα άνοστα λάθη των προκομμένων μας· έγώ ως τόσο θα πασχίσω όσο μπορέσω, να σοῦ λύσω αύτό τó αίνιγμα όπου δεν τó λές άντιλογία από φρονιμάδα σου. Οι παλιοί Έλληνες, έχοντας τήν αυτονομία τó είχαν για ντροπή τους να μη γράφουν τήν γλώσσα

τού τόπου τους· ύστερα σάν έχασαν τήν έλευθερία και αυτονομία από τούς Μακεδονορωμάνους, έχασαν και τήν έντροπή και έσυνήθισαν να γράφουν, και όχι να μιλούν (γιατί να μιλήσουν δεν ήμπορούσαν), τήν άττική διάλεχτο, όπου οι άφεντάδες τους μακεδόνες και ρωμάνοι μεταχειρίστηκαν και σέ ταύτη διώρισαν να παραδίνουν και τις έπιστήμες στα σκολειά της Άθήνας, της Άλεξανδρείας και Άπολλωνίας (!)· και αύτην όπου άγάπησαν οι άφεντάδες τους, άρχισαν και οι ύπήκοοι να ακολουθούν· και έτσι ή δωρική διάλεχτο, ή ιωνική και αιολική καταφρονήθηκαν και άπομειναν διάλεχτες μοναχά για τόν κοινό λαό να τις μιλή και όχι να τις γράφη· και έτσι αυτές οι τρεις διάλεχτες άνακατώθηκαν, σάν έλειψε ή αυτονομία και έγινε μία, όπου τή μιλεί όλο τó γένος μας στήν Ελλάδα και στα μεγάλα και μακρυά νησιά της, μέ κάποια διαφορά όμως στα νησιά, και έπειδή οι άφεντάδες του ήταν ξένοι, έμπήκαν σαύτη και ξένες λέξεις, ήγουν λατινικές και τουρκικές· και οι λογιώτατοι τού γένους προσπάθησαν να γράφουν στήν άττική, μέ όχι να τή μιλούν και έτσι έχάλασαν και τήν άττική και τήν κατάντησαν ψωροαττική, άλεξανδρινή και κείνη στο γράψιμο μοναχά, άμέλησαν και τήν κοινή γλώσσα τού γένους τήν αιολοδωρική, σάν καταφρονεμένη και δεν καταδέχτηκαν ποτέ να γράφουν σέ ταύτη ως τώρα, καθαρίζοντάς την από τις ξένες λέξεις, και αύτοί ή άμέλεια έπικρατεί κοντά δυό χιλιάδες χρόνια, φίλε, ως τόν περασμένον αιώνα· έπειδή κάθε γλώσσα όπου μιλιέται, στολίζεται από των προκομμένων τó κοντύλι, και εκείνη όπου δεν μιλιέται, άλλ' έμιλιώνταν μία φορά, χαλνάει περισσότερο, όσο από περισσότερους γράφεται. Έπειδής είναι άδύνατο ό νεκρός ν' άναστηθή... (!).

Γράμμα μέ ύπογραφή «Χωραφάς» (*)

...Έγώ, φίλε μου, τούτα δεν τά γράφω γιατί στοχάζομαι πώς μέ αυτά θα καταπέσω τούς προκομμένους τού γένους μας· όχι βέβαια, δεν έτρελλάθηκα να τó πιστέψω αύτό! έπειδής ήξέρω ότι

(1) 'Η λέξις είναι σχισμένη και δέ φαίνεται καθαρά, ύποσημειώνει ό Βλαχογιάννης στα «Προϋλαιο».

(2) Τό γράμμα αύτό είναι χωρίς άρχή και τέλος. Είναι τού Βηλαρά; Έτσι δείχνει.

(*) Οίκογένεια Χωραφά ύπάρχει ακόμα στή Βοστίτσα. Τό γράμμα όμως είναι γνήσιο τού Βηλαρά και δεν ξέρομε αν μεταχειρίστηκε έδω τó όνομα Χωραφάς για ψευδώνυμο πού τού άρεσε, ή αν πήρε

τὴν Ἀλεξανδρινὴν πρόληψι ἄλλο δὲν τὴ λυώνει· παρὰ ὁ θάνατος ἢ μιᾷ δυνατῇ ἀφέντικῃ προσταγῇ· ἀλλὰ τὰ λέω αὐτὰ συχνὰ καὶ τὰ γράφω μοναχὰ γιὰ νὰ προφθάσω καμπόσους προτοῦ νὰ ἐμποῦν σὲ ταύτῃ τὴν πρόληψι, ὅπου ἦταν καὶ εἶναι ψώρα, λέπρα καὶ λῶβα τοῦ γένου μας· καὶ τὸ περισσότερο γιὰ νὰ μὴ ξεδιόξουν οἱ πλοῦσιοί μας τὰσπρα τους, ὅπου μὲ κόπους, βάσανα καὶ κινδύνους ἐκέρδισαν, τυπώνοντας παρόμοιες λέπρες, ὅπου οὐδὲ ὠφέλησαν τὸ γένος ποτέ, οὔτε θὰ τὸ ὠφελήσουν. Ἦξευρε ἀκόμα, φίλε μου, ὅτι δὲν τὰ γράφω αὐτὰ οὐδὲ γιὰ νὰ τοὺς ἀποστομώσω· γιατί ξέρω καλὰ ὅπου θὰ εἰποῦν πολλά, μόν' ἐμένα λίγο μὲ νοιάζει· ἐπειδὴς τί ἄλλο θὰ εἰποῦν; παρὰ ὅτι εἶμαι χυδαῖος καὶ ἀναλφάβητος· καὶ τοῦτα ἂν τὰ γράψουν, θὰ τὰ γράψουν σὲ γλῶσσα ψευδοαττικῇ, ὅπου πάλι αὐτοὶ θὰ τὰ καταλάβουν· γιὰ τοῦτο τοὺς συμβουλεύω νὰ μὴ χάσουν τὸν κόπο τους· ἐπειδὴ τὸ γένος δὲ θὰ τοὺς καταλάβῃ, καθὼς δὲν ἐκατάλαβε καὶ τὰ ὅσα ἔγραψαν ὡς τώρα στὰ περήφανά τους προοίμια· μὰ ἂν δὲ μ' ἀκούσουν καὶ βαλθοῦν νὰ γράψουν, τότε θ' ἀκούσουν τὴν κοινὴ παροιμία: «σκυλιὰ ἴληχτᾶν καρβάνι διαβαίνει» καὶ τόσο τοὺς φτάνει.

Γιὰ νὰ πληροφορηθῇς ὡς τόσο, φίλε, κύτταξε τὸ ἀκόλουθο προοίμιο, ὅπου εἶναι εἰς τὸν Ἀγάθωνα, τὸν μεταγλωττισμένο ἀπὸ κάποιον Κούμα (1), πόσες ἀντιλογίαις ἔχει, ὅπου κατὰ τὴ γνώμη του

τὸ ἀληθινὸ ὄνομα ἀνθρώπου καὶ λογίου τοῦ καιροῦ ἐκείνου, γιὰ λόγους καὶ πάλι ἄγνωστους σ' ἐμᾶς, σημειώνει ὁ Βλαχογιάννης στὰ «Προπύλαια».

Ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ τοῦ Βλαχογιάννη δὲν μᾶς φαίνεται ἱκανοποιητικὴ. Τὸ ὅτι τὸ γράμμα ἐγράφη ἀπ' τὸ Βηλαρᾶ, εἶναι φανερό. Ἀλλὰ τότε γιατί ἡ ὑπογραφή Χωραφᾶς;

Ἡμεῖς νομίζομε πῶς ὁ ὑπογραφόμενος Δημήτρης Χωραφᾶς ἦταν ὑπαρκτὸ πρόσωπο, καὶ σὲ γράμμα του πρὸς κάποιον τρίτον ἐθεώρησε πρέπον νὰ τοῦ παραθέσῃ, ἔπειτα ἀπὸ τὰ ἄλλα του ἐπιχειρήματα—γιατί ἡ ἐπιστολὴ δὲν διεσώθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ—καὶ τὴ γνώμη τοῦ Βηλαρᾶ, παρμένη ἀπὸ σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Βηλαρᾶ. Ὁ Χωραφᾶς, φθάνοντας στὸ «τρομάζουν οἱ τωρινοὶ Λακεδαιμόνες καὶ θὰ τσωπάσουν» τοῦ Βηλαρᾶ, ἐνόμισε πῶς ἔπρεπε νὰ κλείσῃ τὸ γράμμα του καί, μὲ τὴν εὐχὴ «ὕγιαίνε», ὑπέγραψε. Ἔτσι μπορεῖ κάλλιστα νὰ ἐξηγηθῇ ὅτι ἡ ὑπογραφή Χωραφᾶς, δὲν εἶναι ψευδώνυμο, τὸ ὅποιον δὲν θὰ εἶχε λόγο νὰ πάρῃ ὁ Βηλαρᾶς, καὶ ἀκόμα ὅτι ἡ ὑπογραφή αὐτὴ ἀνήκει στὴν ὅλη ἐπιστολὴ, καὶ ὅχι στὸ διασωθέν αὐτὸ μέρος, ποὺ δημοσιεύομε παραπάνω, καὶ τὸ ὅποιον εἶναι κείμενο ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Βηλαρᾶ.

(1) «Βειλάνδου Ἀγάθων, μεταφρασθεὶς ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν ὑπὸ Κ. Μ. Κούμα (σὲ τρία μέρη). Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας αἰωδ'» μέρος Α' σελ. νη'.

κάθε γένος πρέπει νὰ ἔχῃ δύο γλῶσσες, μιὰ γιὰ τὸ κοινὸ καὶ μιὰ γιὰ τοὺς λογιωτάτους· ποιά ὅμως θὰ εἶναι γιὰ τοὺς λογιωτάτους; οὐδ' αὐτὸς δὲν ξέρει· ἄκουσέ τον, λοιπόν, σὲ παρακαλῶ. «Εἶδες πάλιν ἄλλον καὶ τοῦτον ὀνομαζόμενον σοφόν, ὅστις προσπαθεῖ νὰ βάλλῃ εἰς τὸ ζῶν ἡμῶν ἔθνος γλῶσσαν παλαιάν καὶ παύσασαν νὰ λαλῇται; (σὰν νὰ μιλιέται τούτῃ ὅπου γράφει). Εἶδες νὰ καταφέρεται κατὰ τῶν συμβουλευόντων νὰ λαλῶμεν τὴν εἰς ὅλους καταληπτὴν καὶ φανεράν ὁμιλίαν; (χωρὶς ἄλλο τούτῃ, ὅπου γράφει ὁ Κούμας κανένας δὲν τὴν καταλαβαίνει, αὐτὸς ὅμως τὴν καταλαβαίνει καὶ τὴ γράφει, ἀλλὰ δὲν τὴν κρένει, οὐδ' ἔμπορεῖ νὰ τὴ μιλήσῃ). Εἶπε καὶ περὶ τούτου θαρρούντως, ὅτι εἶναι σοφιστὴς καὶ πολλάκις σοφιστὴς τοιοῦτος, ὅστις «οἶδεν οὐδὲν ἄλλο, πλὴν δάκνειν».

Φεῦγε τὸν κακοδαίμονα, ὡς θέλοντα νὰ ζῇ ὅχι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας καὶ νὰ προσπαθῇ τὴν βελτίωσιν τοῦ γένους, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους, ἡγουν εἰς ἐποχὴν χρόνου, ἥτις δὲν ὑπάρχει πλέον. Σκοπεῖ ἄραγε οὗτος τὸ κοινὸν καλόν; (ὁ Κούμας βέβαια τὸ σκοπεῖ) Καὶ πῶς ὅταν περὶ τοῦ κοινοῦ ἀδιαφορεῖ τόσο, ἂν μέλλῃ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἡ ὅχι; (ὁ Κούμας ὡς τόσο πάρα πολὺ φροντίζει γιὰ τὸ κοινόν, μὲ τὴ γλῶσσαν ὅπου γράφει). Πλάτουσιν οἱ τοιοῦτοι ὅτι ἡ ἐπερχομένη γενεὰ θέλει ἀποκτήσῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος· καὶ δι' ἐκείνων ἐναποταμιεύουσι τὰ κομψὰ τῶν συγγράμματα, τὴν δὲ παροῦσαν δὲν κρίνουν ἀξίαν νὰ καταλάβῃ τὰς ὑψηλὰς τῶν ἐννοίας, ἀπαράλλακτα ὡς νὰ μαγειρεύῃ τις εἰς τὸν οἶκον τοῦ φαγητὰ ὅχι διὰ τοὺς τῶρα ζῶντας οἰκιακοὺς του (χωρὶς ἄλλο τοῦ Κούμα τὸ μαγεῖρεμα εἶναι γιὰ τοὺς τωρινοὺς) ἀλλὰ διὰ τοὺς μετὰ τριακονταετίαν γεννηθησομένους ἐγγόνους του. Ἀθλίος καὶ τρισάθλιος ὅστις εἶναι τοῦ κόμματος τούτου, ἔάν, ὡς ἐλπίζομεν ὅλοι, φωτισθῶσιν οἱ μεταγενέστεροί μας καὶ κρίνωσι τὰ σοφὰ τούτου συγγράμματα ὡς παραδείγματα φράσεων ἐλληνικῶν βέβαια, δὲν θέλουν, τὰ ἀναγνώσειν· ἀλλὰ τί; ὡς τῆς καθομιλουμένης γλώσσης; ὅχι βέβαια, ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς τῆς δὲν ἐκαταδέχτηκαν κἄν νὰ προσέξωσιν εἰς αὐτήν· (καὶ ὁ Κούμας ὅμως μὲ τοὺς ὁμοίους τοῦ ἔβαλε μεγάλη προσοχή). Θέλει βέβαια κριθῇ ἄλλος εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους Μάγνης Ἡγησίας, ἂν μᾶς εἶναι συγχωρημένον νὰ καταφρονήσωμεν τόσο τὸν Ἡγησίαν (ὁ Κούμας ὅμως δὲν ἔχει παράδειγμα νὰ τὸν καταφρονήσωμε, ἀλλὰ γίνηκε αὐτὸς παράδειγμα νὰ καταφρονιῶνται ἄλλοι, ὅπου θὰ γράφουν σὰν αὐτόν· ἐπειδὴς θὰ λέν οἱ μεταγενέστεροι ὅτι τοῦτος γράφει σὰν ὁ ποτὲ Κούμας, ὅχι τὴ γλῶσσαν τοῦ γένου του, τὴν ἀλλοτεσινὴ ἢ τωρεσινὴ ἀλλὰ τὴ γλῶσσαν τοῦ κεφαλιοῦ του). Προκριτότεροι παρὰ τοῦ τοιοῦτου εἰδούς τοὺς σοφιστὰς εἶναι ὅσοι γράφουσιν εἰς τὴν χυδαίαν τῶν ἀγοραίων γλῶσσαν· (ἐπειδὴς ἡ γλῶσσαν τοῦ Κούμα εἶναι τῶν λο-

γιωτάτων, και όχι των αγοραίων) διότι οἱ τοῖτοι ἐπιτυχάνουσι κἄν τὸν κυριώτερον τῆς γλώσσης σκοπὸν, ἤγουν γίνονται καταληπτοὶ εἰς τοὺς διὰ τοὺς ὁποίους γράφουσι· καὶ διασώζουσιν εἰς τὰς συγγραφάς των φράσεις καὶ λέξεις καὶ τρόπους ἰδιόζοντας εἰς τὸ ζῶν καὶ λαλοῦν ἔθνος».

Τοῦτοι λοιπὸν ἐπιτυχαίνουν τὸν κυριώτερον σκοπὸν, ὅπου εἶναι νὰ τοὺς καταλαβαίνουν ὅσοι τοὺς ἀκοῦν καὶ ὅσοι σὺν τὸν Κούμα δὲν τὸν ἐπιτύχουν, δὲν τοὺς καταλαβαίνουν· ἐπειδὴ δὲν μεταχειρίζονται λέξεις, φράσεις καὶ τρόπους τοῦ ζῶντος καὶ λαλοῦντος ἔθνους, ἀλλὰ λέξεις καὶ φράσεις ἀλλοτεσνές καὶ τρόπους τοῦ κεφαλιοῦ τους.

Τοῦτοι, φίλε μου, οἱ παραλογισμοὶ τῶν προκομμένων μας, εἶναι τόσο μεγάλοι, ὅπου δὲν ξηγιούνται ὥφκολα· ἐπειδὴ δὲν συγγράφουν στὴ γλώσσα μας τὴ φυσικὴ, πλουτίζοντάς τὴ μὲ διάφορες τέχνες καὶ ἐπιστῆμες, ἀλλὰ τρώγονται ἀνάμεσόν τους πῶς νὰ δι-ορθώσουν, ὡς νὰ ἐκρέμονταν ἢ διόρθωσι τῆς γλώσσας ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, καὶ ἕνας τ' ἄλλου τὴ γνώμη δὲ δέχεται, καὶ ἔτσι ἐξοδεύουν καὶ τὸν καιρὸν τοὺς τὸν πολῦτιμον καὶ τὰ ἄσπρα τῶν πλουσιῶν σὲ παρόμοιες τρέλλες, καθὼς παραπάνω ἀπόδειξα· θελάρθῃ ὡς τόσο καιρὸς, ὅπου καὶ οἱ προκομμένοι θὰ ἀλλάξουν γνώμη καὶ θὰ βαλθοῦν νὰ συγγράφουν γιὰ κάθε ὑπόθεσιν στὴ γλώσσα τοῦ λαλοῦντος ἔθνους, καὶ θὰ τὴν πλουτίσουν μὲ διάφορες λέξεις τεχνικὰς καὶ φράσεις ἐπιτήδειες καὶ τρόπους θαυμαστούς· γιὰ τ' ἐκείνους λοιπὸν τοὺς λογιώτατους τὰ γράφω τοῦτα, γιὰ νὰ μὴν εἰποῦν, πῶς προτίητερά κανένας τοῦτο τὸ τόσο ὥφκολον καὶ φυσικὸν πρᾶγμα δὲν τὸ κατάλαβε, ἀλλ' ἀγωνίζονταν νὰ φκιάσουν γλῶσσα τοῦ κεφαλιοῦ τους, γιὰ ταῦτους λέω, τὰ γράφω, ὅπου νὰ μείνουν σὺν χρησμοὶ καθὼς λέγει καὶ ὁ ρήτορας Ἰσοκράτης στὸν πανηγυρικὸν τοῦ λόγου γιὰ τοὺς προεστοὺς τῆς Ἑλλάδας, ὅπου δὲν ἐκύν-ταζαν νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ πολεμήσουν τὸν κοινὸν ἐχτρὸν τοὺς Πέρ-σες, ἀλλὰ ἐτρώγονταν ἀνάμεσόν τους γιὰ ποταπὰ πρᾶγματα, καὶ ἀκουσέ τον: «Θαυμάζω δὲ τῶν δυναστευόντων ἐν ταῖς πόλεσιν, εἰ προσήκειν αὐτοῖς ἡγοῦνται μέγα φρονεῖν, μὴδὲν πώποθ' ὑπὲρ τηλικούτων πραγμάτων μὴτ' εἰπεῖν, μὴτ' ἐνθυμηθῆναι δυνηθέν-τας· ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς εἴπερ ἦσαν ἄξιοι τῆς παρούσης δόξης, ἀπάντων ἀφεμένους τῶν ἄλλων περὶ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς τοὺς βαρβάρους εἰσπεῖσθαι καὶ συμβουλευεῖν. τυχὸν μὲν γὰρ ἂν τι διεπέραναν εἰ δὲ καὶ προαπεῖπον ἀλλ' οὖν τοὺς γε λόγους ὡς περ χρησμοὺς εἰς τὸν ἐπιόντα χρόνον κατέλιπον».

Ἄν θέλῃς ὁμως, φίλε μου, νὰκούῃς καὶ τὴ γνώμην μου γιὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ γένους μας στὴν τωρεσὴν κατάστασίν του, τὴν ὁποία τὴν ἐγνώρισα σωστά, μὲ τὸ νὰ βρίσκωμαι μέσα σ' αὐτὸ χρόνους ὀλόκληρους εἴκοσι καὶ τὸ καταστοχάστηκα καλὰ, ἂν, λέω, θέλεις, ἀκουσέ τη.

Τὸ γένος μας ἔχει χρεια ἀπὸ τέχνες, ἔχει χρεια ἀπὸ σκολεῖα τακτικά· καὶ ἀπὸ σκολεῖα δυὸ λογίων, ἀνώτερα καὶ κατώτερα, ὁρ-γανισμένα κατὰ τὴ σημερινὴν κατάστασίν του· στὰ κατώτερα σκο-λεῖα πρέπει τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ πέντε χρόνια ὡς τὰ δώδεκα, νὰ μαθαίνουν πρῶτα νὰ διαβάζουν τὴ γλῶσσα τοὺς καλὰ, καὶ νὰ τὴν γράφουν σωστά καὶ νὰ τὴν προφέρουν καθαρὰ, καὶ νὰ τὴν ἀπο-μαθαίνουν μὲ τὸ τακτικὸ ὀνομαστικὸ λεξικὸ ὅλων τῶν κοινῶν καὶ μερικῶν λέξεων· νὰ τοὺς ἐρμηνεύονται οἱ τεχνικὰς λέξεις τῆς γραμ-ματικῆς, γιὰ νὰ ξεχωρίζουν τὰ ὀνόματα, τὰ ρήματα καὶ τὰ ἐπί-λοιπα· νὰ τοὺς ἐξηγῆται ποῖα εἶναι ἡ φυσικὴ σημασία τῆς κάθε λέξης καὶ ποῖα ἡ μεταφορικὴ· καὶ ποῖα εἶναι ἡ φράσις καὶ τί δύνامي ἔχουν στὴ γλῶσσα οἱ φράσεις· νὰ γυμνάζονται καὶ στὴν καλλι-γραφίαν· νὰ μαθαίνουν τὴ μικρὴ ἱερὰ κατῆχησιν τῆς πίστεως μας, μιὰ σύντομη ἱστορία τῆς παλῆας καὶ νέας διαθήκης, τὴ γεωγραφία τοῦ βασιλείου τους, τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν ἱστορίαν τοῦ γένους μας μοναχὰ καὶ τὴ χριστιανικὴν ἠθικὴν· καὶ ὅλα ταῦτα τὰ μαθήματα νὰ εἶναι γραμμένα στὴ γλῶσσα τῶν παιδιῶν τὴ μητρικὴ καὶ φυσικὴ τους, ὅπου τὴν πρωτόμαθαν μὲ τὸ γάλα τῆς μάννας τους· καὶ νὰ τὰ μαθαίνουν τὰ παιδιὰ ὡς τὰ δώδεκα χρόνια στὰ κατώτερα σκο-λεῖα· καὶ τοῦτα τὰ μαθήματα, ὅπου εἶπα, ἔχουν χρέος ὅλοι οἱ χρι-στιανοὶ τοῦ γένους μας κάθε τέχνης καὶ ἐπαγγέλματος νὰ τὰ ἡξεύ-ρουν· τέτοια ὡς τόσο σκολεῖα πρέπει νὰ εἶναι καὶ οἱς πολιτεῖες καὶ στὰ χωριὰ καὶ νὰ κυβερνιοῦνται ἀπὸ τὸ ἀνώτερον σκολεῖόν τῆς πολιτείας ὅλα. Ὅσα ὁμως παιδιὰ ἔχουν τὸν τρόπο νὰ ἐξακολου-θῇσιν τὴ μάθησιν ἀπερνοῦν στὰ ἀνώτερα σκολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα παραδίδονται λογικὴ, μεταφυσικὴ, φυσικὴ, ἠθικὴ, ἀλγεβρα, γεωμε-τρία, τριγωνομετρία, κωνικὰς τομὰς, δογματικὴ θεολογία, πολε-μικὴ θεολογία, πατρολογία, ποιμαντικὴ, ἐρμηνευτικὴ εὐαγγελικὴ, ἢ παλῆα ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἢ λατινικὴ, ἢ ἰταλικὴ, ἢ φραντζέζικη, τὸ πραγματευτάρικο σύστημα κατὰ πλάτος, ἢ κριτικὴ γενικὴ ἱστο-ρία, ἢ φυσικὴ, πολιτικὴ καὶ μαθηματικὴ γεωγραφία, ἢ ἑλληνικὴ φιλολογία ἐνὸς μὲν τὴν παλῆαν γεωγραφίαν, ἱστορίαν καὶ μυθολο-γίαν τοῦ γένους μας, ἢ ρητορικὴ καὶ ἢ ποιητικὴ· καὶ τοῦτα τὰ μαθή-ματα νὰ τελειώνουν οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τὰ δώδεκα χρόνια ὡς τὰ εἴ-κοσι, καὶ ὅλα νὰ εἶναι γραμμένα στὴν τωρινὴν μας φυσικὴ γλῶσσα, ἀπὸ τοῦτα λοιπὸν τὰ ἀνώτερα σκολεῖα μποροῦν νὰ βγοῦν νέοι καὶ πραγματεφτάδες στολισμένοι μὲ ὅλες ἐκεῖνες τίς ιδέας καὶ γλῶσσες, ὅπου συσταίνουσι τὸν πραγματευτὴ καὶ ἱερεῖς τέλειοι καὶ ποιμένες θαυμαστοί, ὅπου καὶ τὸ λαὸν νὰ φωτίζουν καὶ τὴν ἀγνὴν Ὀρθοδοξίαν μας νὰ προφυλάγουν ἀπὸ τίς δολερὰς αἵρεσεις, καὶ πολῖτες χρήσιμοι σὲ κάθε ἐπάγγελμα.

Οἱ τέχνες ὁμως, ὅπου ἡμποροῦν κατὰ τὸ παρὸν νὰ κυβερνή-σουν τὸ γένος μας καὶ νὰ τὸ εὐτυχίσουν, εἶναι ἡ ὑφαντικὴ μὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς, ἢ μηχανικὴ, ἢ τεκτονικὴ, ἢ γεωργικὴ μὲ ὅλα τὰ εἶδη

της, ἡ χρυσικτική, ἡ χαλκευτική καὶ ἡ ζωγραφική. Καὶ τοῦτες ὅλες οἱ τέχνες ὠφκοῦν ἡμποροῦν νὰ ἐμποῦν στὸ γένος μας, ἂν θελή-
σουν οἱ πλοῦσιοί μας μὲ ἑξοδὰ τους νὰ στείλουν νέους ἀπὸ τὴν
Ἑλλάδα διαλεμμένους στὴν Ἱταλία καὶ Φράντζα, νὰ μάθῃ στὰ
βασιλικά ἀργαστήρια ὁ καθένας τὴν τέχνη ὅπου διοριστῇ, καί, σὰν
ὁποῦναι νὰ γυρίσουν στὴν Ἑλλάδα νὰ τίς διδάξουν κοινῶς
σ' ὅλους ὅσοι ἐπιθυμήσουν νὰ μάθουν· ἀπὸ τοὺτους ὅμως τοὺς
διαλεμμένους νέους νὰ διοριστοῦν καὶ καμπόσοι νὰ σπουδάζουν
στὶς ἐκεῖ ἀκαδημίες καὶ ἐπιστήμες καὶ γλῶσσες, οἱ ὅποιοι σὰν γυ-
ρίσουν, νὰ χρησιμέψουν δάσκαλοι καὶ στὰ κατώτερα σκολειὰ καὶ
στὰ ἀνώτερα, ὅπου εἶπα, ἀλλ' οὐδὲ κουτσοδάσκαλους δὲν ἔχομε·
καὶ κρίμα στὰ σκολειὰ, ὅπου μερικοὶ θέλουν νὰ συστήσουν καὶ νὰ
φκιάσουν, καὶ στὰ βιβλία ὅπου τυπώνουν καὶ ξανατυπώνουν μὲ
πλουσιοπάροχα ἑξοδα. Στὴν Ἀθήνα, στὴν ξαίκουστὴ Ἀθήνα εἶναι
ἕνας κουτσοδάσκαλος, (τὸν εἶδα, φίλε μου, καὶ ἐλυπήθηκα κατὰ-
καρδὰ) ὅπου παραδίνει τὸ τέταρτο τοῦ Γαζῆ καὶ τὰ συγκείμενά
του καὶ καταξοδεύει τὸν καιρὸ τῶν νέων ὀχτῶ καὶ δέκα χρόνους
καὶ βγαίνουν οἱ μαθητὰδες του (τὰ ἀρχοντόπουλα τῶν Ἀθηναίων),
ἀπὸ τοῦτο τὸ σκολεῖο ἀμαθέστεροι ἀπὸ πρῶτα· ἐπειδὴ κουτιάζουν
δίχως ἱερὰν κατήχησι, δίχως ἱστορία τῆς θείας γραφῆς, ὅπου εἶναι
τὸ θεμέλιο τῆς Χριστιανωσύνης μας, δίχως ἀριθμητική, δίχως γεω-
γραφία, δίχως φιλοσοφία, δίχως μαθηματικά, δίχως ἱστορία τοῦ
γένους τους, δίχως θεολογία καὶ σύντομα νὰ εἰπῶ, δίχως ὅλες
ἐκεῖνες τίς· μάθησες, ὅπου κατασταίνουν τὸν πολίτη χριστιανὸν
ἀσάλευτον καὶ ἀκλόνητον στὴν πίστι του καὶ φρόνιμο καὶ χρήσιμο
καὶ στὸ κοινὸ καὶ στὸ σπῆτι του. Μὲ τί λοιπὸν ἰδέες βγαίνει τώρα
ἕνας Ἀθηναῖος ἀπὸ τὸ σκολεῖο τῆς Ἀθήνας; ἄκουσε· μὲ τίς ἰδέες
τῶν πέντε πτώσεων καὶ τῶν πέντε κλίσεων καὶ τῶν συγκείμενων
εἰδῶν τῆς σύνταξης τῆς ψευδοαττικῆς διαλέκτου καὶ μὲ τὴν πρό-
ληψι ὅτι ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἡσίοδος, ὁ Θουκυδίδης καὶ οἱ ἐπίλοιποι
μεγάλοι ἄνδρες ἐσολοίκισαν καὶ χάωρια ἀπὸ τὰ ὀνόματα τούτων
τῶν ἀντρῶν τίποτις ἄλλο δὲν ξέρουν· ταλαίπωροι Ἕλληνες! σὲ τί
δυστυχία σὰς ἔφερε ἡ Ἀλεξανδρινὴ πρόληψι τῶν κουτσοδασκά-
λων σας.

Τοῦτο, φίλε μου, τὸ σύστημα τὸ στοχάζομαι ὠφέλιμο γιὰ ὅλο
τὸ γένος μας καὶ εἶναι ὁ μοναχὸς τρόπος τοῦ γενικοῦ φωτισμοῦ.
ἐπειδὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἔχουν ὅλα τὰ φωτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης,
νέμιτσοι, φραντσέζοι, ἐγγλέζοι καὶ Ἰταλοί, μὲ τὸ νὰ παραδίνουν
ὅλες τίς ἐπιστήμες καὶ στὰ ἀνώτερα καὶ στὰ κατώτερα σκολειὰ
τους στὴ φυσικὴ τους γλῶσσα, καὶ στὶς ἀκαδημίες παραδίνουν καὶ
ξένες γλῶσσες, γιὰ ἐκείνους ὅπου τίς χρειάζονται καὶ ὄχι γιὰ
ὅλους. Καὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ ὅπου ἄρχισε αὐτὸ τὸ σύστημα, ἐφωτί-
στηκαν αὐτὰ τὰ γένη καὶ προτήτερα, ὅπου παρὰδιναν τὰ μαθή-
ματα μὲ τὴ λατινικὴ γλῶσσα, ὅπου ἦταν καὶ ξένη καὶ ἀπεθαμένη,

ἦταν σὲ μεγαλειότερη ἀμάθεια ἀπὸ τὴν ἐδική μας τώρα. Στὴν ἀρχὴ
ὅμως δυσκολεύτηκαν πολὺ νὰ καταπείσουν τὸ ἱερὸ τάγμα τους,
ὅπου γιὰ τὰ τέλη του ἐμπόδισαν τὸ φωτισμὸ τοῦ λαοῦ, προβάλ-
λοντες πῶς τάχα θὰ χαλάσῃ ἡ πίστι τους, ἂν ξηγηθῶν τὰ δόγ-
ματα στὴ γλῶσσα τοῦ κάθε γένου· ὁ λόγος ὅμως ἦταν ἄλλος,
ἦγουν νὰ μὴ φωτιστῇ ὁ λαὸς καὶ καταλάβῃ τίς ἀταξίες τοῦτου τοῦ
ἱεροῦ τάγματος· τόσο, λέω, δυσκόλεψε καὶ ἐμπόδιζε τοῦτο τὸ θαυ-
μαστὸ σύστημα, ὅπου στὴ Φράντζα, ἐκεῖνος ὅπου πρωτόκαμε
γραμματικὴ φραντσέζικη, ἀπέθανε τῆς πείνας. Τὸ ἴδιο κακὸ, φίλε
μου, ἀκολουθαί καὶ σὲ μᾶς ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας ὀρθοδόξους
καλογέρους μας (ὄχι ὅμως ἀπ' ὅλους) οἱ ὅποιοι καταφρονοῦν
τοῦτο τὸ σύστημα τὸ κοινωφελέστατο καὶ χριστιανικώτατο, ἐμπο-
δίζοντάς το μὲ ἀρῆς καὶ κατάρεις καὶ προβάλλοντες τὰ ἴδια, ὅπου
πρόβαιναν καὶ οἱ φραγκοκαλόγεροι, ἔχοντας βοηθοὺς καμπόσους
κουτοὺς καὶ ἀναίσθητους δασκάλους καὶ ὅλα τὰ δασκαλικά· ὡς
τόσο θὰ τὸ πάθουν ὡς τὸν πάτο σὰν οἱ παληοὶ Λακεδαίμονες,
ὅπου ἤθελαν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ δυναμώσουν
τὴν πόλι τους μὲ κάστρο καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς ἐγέλασε, ὅπου
ἔκρυβαν τὸ σκοπὸ τους· ἐπειδὴ ἔλεγαν ὅτι ὤξω ἀπὸ τὴν Πελοπόν-
νησο δὲν πρέπει νὰ εἶναι κανένα κάστρο, μὴ τύχη καὶ ματάρθη ὁ
ὀχτρός καὶ βρῖσκοντας τὸ κάστρο φωλήσῃ. Δὲν ἦταν ὅμως αὐτό,
ἀλλὰ δὲν ἤθελαν ὤξω ἀπὸ τὸ Μωρητᾶ νὰ εἶναι ἄλλος δυνατὸς τό-
πος, γιὰ νὰ ἔχουν ὅλοι ἀπ' αὐτοὺς χρειά, καὶ ὅλοι νὰ τοὺς φο-
βοῦνται. Τοῦτο κάνουν καὶ τώρα οἱ περσότεροι ἀπὸ τὸ ἱερὸν
τάγμα μας· ἄλλο ἔχουν στὸ νοῦ τους, καὶ ἄλλο προβάλλουν στὸ
λαὸ. Εἶναι ὥστόσο πολλοὶ Θεμιστοκλήδες τώρα στὸ γένος μας,
ὅπου δουλεύουν ἀδιάκοπα σ' αὐτὸ τὸ κάστρο καὶ ξεαφνα θὰ τὸ
ἴδουν τελειωμένο καὶ σκολασμένο καὶ τότε θὰ τρομάξουν οἱ τωρι-
νοὶ Λακεδαίμονες καὶ θὰ τσωπάσουν.

Ὑγίαινε.

1820 τίς 12 τοῦ Μαρτίου ἀπὸ τὴ Βοστίτσα τοῦ Μωρέως

ὁ φίλος σου

Δ η μ ή τ ρ η ς ὁ Χ ω ρ α φ ᾶ ς

Ὁ γιατρός Βηλαρᾶς πρὸς τὸν κ. Ἀναστάσιον Καραπάνον
Γιάννινα

Φίλε,

Πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲ χαίρεται αὐτεξούσια θέλῃσι, αὐτὸ εἶναι
ἀναντιλόγητο ἀξίωμα. Ἡ καθημερινὴ πράξι μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ ἀπο-

δείξη και στα έργα των άλλων και στα δικά μας, ανίσως και στην εξέτασή μας οδηγιούμαστε από όρθη κρίσι. 'Η θέλησι κινείται από τα πάθη της ψυχής, μήτε μπορεί να ενεργήση ποτέ από λόγου της δίχως να ξυπνήση ένα πάθος. 'Εκείνος όπου θέλει, επιθυμεί ένα πράγμα, όπου του προξενάει ήδονή, ή επιθυμία του είναι το πάθος όπου αναγκάζει τη θέλησή του να μπη σε κίνησι. 'Εκείνος όπου δέ θέλει ένα πράγμα, επιθυμεί ν' αποφύγη τον πόνο, όπου αυτό το πράγμα θέλα του έπροξενάγε αν το απολάβαινε και ή επιθυμία του της μη απόλαψης, όπου είναι ή επιθυμία της κατάστασης όπου βρίσκεται είναι το πάθος όπου αναγκάζει τη θέλησή του να μη μπη σε κίνησι. Κάνε ύστερα ανάλυσι της θέλησης και τη βρίσκεις σε κάθε περίστασι ύποκειμενη στις διαταγές των παθών. 'Ο άνθρωπος λοιπόν θέλει ή δέ θέλει κατά την όρμην του πάθου, όπου τον κυριεύει. Δυστυχία του! Σκλάβος λοιπόν, τι άρετή μπορεί να έλπίση; 'Ολον το βαθμό της άρετης, όπου ή τύχη του ανθρώπου δεχτική μπορεί να τον αποχτήση ένας όποτε οι όρθές αρχές όπου του έδωκαν μιá καλή άναθροφή οδηγών την κρίσι του νοϋ του ή όποτε οι περίστασεις, όπου έζύπνυαν της ψυχής του τα πάθη, λείψουν. Βάλε έναν φτονερόν δξω από την περίστασι να γλέπη πλειό εύτυχισμένους από λόγου του, και ό φτόνος έσβέστηκε σαυτόν από τον κατάλογον των παθών του. 'Απομάκρυνε τις άφορμές της κλειψιάς από έναν κλέφτη, κι' αυτός έγίνηκε δίκης. 'Αφήνω για κοντολογία πολλά άλλα, όπου ήμπόρεγα νάναφέρω. Λοιπόν σέναν έναρετο, όπου να παρατρέξη, είναι πολϋ ώφοκλη ή διόρθωσί του, έπειδή, και κυριευμένος περσότερο από τα έναρετα πάθη. πέφτει εύτϋς σε μετάνοια από την έννοια, όπου παύοντας ή όρμη της παραδρομής του, πιάνει τον τόπο αυτόν του πάθου ή κρίσι του νοϋ και δέν άργάει να γνωρίση το λάθο του. Πληροφορημένος από την άλλη, πώς του λόγου σου κακοκαρδισμένος από το προτερινό μου γράμμα τη στιγμή όπου το άνένγνωσες έμετάνοιωσες ύστερώτερα στην έναρετή σου καρδιά για την κρίσι σου έναντίο μου, και έπαραινθήθηκες, από άλλες απόδειξες καθαρής φιλίας, να προφασίσης τις περίστασεις όπου έδυνάστεψαν τη θέλησί μου να γείρη στίς προσταγές του προσωρινού μου κακοφανισμού, προξενημένου τη στιγμή όπου άνάγνωσα το δικό σου. 'Η όρμη των παθών μας δέν ήμπόραγε να μη ξυπνήση σε δυό αίσθητικές καρδιές μεγάλη ένέργεια, μόνοε τα άποτελέσματα όπου αναδόθηκαν ήταν νοϋλα, άφορμή όπου οι καρδιές ήταν έναρετες. 'Αμοιβαίος ό λάθος, άμοιβαία και ή διόρθωσί του σταθερή, λοιπόν, και άσάλευτη ή καθαρή άμοιβαία φιλία όπου δένει τόσο γλυκά, όπου σφίγγει τόσο τρυφερά δυό καρδιές για νάγαποϋν την άρετή και να ζήσουν στη φιλία.

Παιδί μου! μέλον όπου ή τύχη άπόκοψε τόσο άπάνθρωπα έναν άλλο δεσμό άκόμα, όπου θέλα μάς έχρησίμευε για την έλευθερότερη άνταπόκρισί μας, μέλον όπου έχασα την έλπίδα νάπο-

σχημάτισω την καρδιά σου, έπειδή κι' έγώ πρώτος σου έβεβαίωσα πώς ό δρόμος όπου είχε αρχινήσει ήταν της άρετης, μη σου περassung ποτέ από το νοϋ πώς θέλα μ' εύρης άλλοιότικον, άπ' ότι με πήρες στην αρχή. 'Η περίστασεις της δυστυχίας μου, οι βαρειές φροντίδες μου δέ μπορούν να με κάνουν να φανώ διαφορετικός, μόνο όπου έχουν τη δύναμι νάλλάξουν το ιδίωμα της καρδιάς μου όπου είναι ν' άγαπάη και να ζήη προκρίνοντας το θάνατο εύτϋς όπου χάση την αίσθησι της φιλίας. Νά τη χάση! "Αχ, έβλαστήμησα! Νά όλιγοστέψη μοναχά σε ταύτη ό πόνος αύτης της άξετίμητης αίσθησης.

Νά σου παραπονεθώ γιατί δέ μου γράφεις συχνά, δέν το κάνω για να μη σε λυπήσω με άκαιρα παράπονα, έπειδή και γνωρίζω σε πόσες σκοτούρες βρίσκεσαι. Μη σου βαρυφανή ώς τόσο να σου δώκω μιá συμβουλή και είναι να μη με παραπονάς με τη μακρυνή σιωπή σου, καθώς και έγώ δέ θέλω να σε παραπονήσω σε κανένα. Το κορμί του ανθρώπου μήτε ζιάει μήτε ύγιαίνει αν δέν θρέφεται καθημερινά με φαγητά ταιριασμένα στην κράσι του. 'Η καθημερινή θροφή του είναι άναγκαία, άφορμή όπου και καθημερινός είναι ό χαμός όπου κάνει από τα συστατικά μέρη του κορμιού του κι' αν δέν τα βάλη στον τόπο, το κορμί δέν άξάινει, άδυνατάει, άρρωσάει, φθείρεται και τέλος πάντων πεθνήσκει. Μη θαρρείς να ξανοίξης καμμιá διαφορά άνάμεσα στο κορμί και στην ψυχή. Καθώς το κορμί έχει την ταιριασμένη του θροφή για το είναι του, έτσι κι' ή ψυχή έχει και τη θροφή της. 'Η φιλία είναι το ψωμί της ψυχής, είναι θεμελιώδικη θροφή της. Καμμιá ψυχή, όπου δέ γνωρίζει φιλία στο βαθμό όπου πρέπει, αύτη ή ψυχή δέ ζήη μόνοε ζήη άδύνατη και άσθενιάρα καθώς το κορμί όπου θρέφεται από όλα και του λείπει το ψωμί. 'Η φιλία είναι λόγος όπου φανερώνει μιá άφηρημένη ιδέα. 'Η φιλία λοιπόν δέ φτάνει να θρέψη την ψυχή, έπειδής και δέν την παραστάνει πραγματική θροφή. Τα έργα των φίλων, όπου είναι αίσθητά, αυτά προξενάν φχαρίστησι στην ψυχή και άκολουθως τη θρέφουν. Μόνε σε όλα τα αίσθητά έργα των φίλων, ή άνταπόκρισι του γραμμάτου είναι το μοναχό μέσο, όπου μάς φέρει την ψυχική θροφή. Γλέπεις, λοιπόν, την άνάγκη όπου αύτη ή άλληλογραφία πρέπει να είναι συχνή για να μη μνήσκη και ή ψυχή της ψυχής νυστική από τη συστατική της θροφή. Κι' άπέ τι λογής φιλία είναι αύτη να μην έχει ό φίλος, το λιγώτερο δυό φορές το μήνα, ένα γράμμα από τους φίλους του για να χαιρείται στίς φχαρίστησές τους και να συμπονάη τους πόνους τους; Δέ θαρρώ να στοχάζεσαι ένάντια σαύτη τη γνώμη. Κι' αυτός ό θάρρος μου με κάνει να έλπίσω πώς δέ θέλα λείψης να μου γράφης συχνότερα από πρώτα.

'Υγιαίνε, άγάπα με, γράφε με.

'Ο φίλος σου και κατά τη γνώμη πατέρας σου

Β η λ α ρ α ς

1815 τις 13 Μαγιοϋ, από Λάρσα.

Παράπονο

....προφάσισα στην καρδιά μου για τή σιωπή σου· τόσο σε διαφέντεψα, όπου είναι πανταράδα πληροφορημένη πώς συντάζεσαι να μου γράψης ή βολετό να μ'ωγραφες κι'όλα, καρτερώντας περίστασι για να μου στείλῃς τὸ γράμμα. Κοίταξε τώρα, πώς ὁ χαλκᾶς τῆς καθαρᾶς φιλίας στὸν ἄλυσσο τῶν ἰδεῶν μου ἔσυρε τὸ χαλκᾶ τῆς γραφῆς, όπου μου τοιμάζεις· κι' ἂν ἤμουν στὸν ὕπνο μου, βολετό ἢ φαντασία μου ν'ἄσερνε τὸ χαλκᾶ τῆς φχαρίστησης, όπου θέλα εἶχα ἂν τὴν ἀνάγνωθα. Μόνε κάλλια, όπου δὲν κοιμοῦμαι. Γιατὶ θέλα κακοκάρδιζα πλείοτερο σ'ἂν ἐξύπναγα καὶ δοκιόμουν πὼς ἐδιάβαζα τὸ γράμμα σου στὸ εἶνορό μου.

Φίλε ἐσὺ ζῆς εὐτυχισμένα μόν' ἐγὼ δὲ ζῶ καλὰ. Ἄπ' ὅλες τίς κακοφχαρίστησες όπου φτουράω σὲ τούτη τὴν ἐρημόχωρα, ἢ μεγαλείτερη εἶναι, όπου δὲν ἔχω σὲ ποιὸν νὰ εἰπῶ καμμιὰ φορὰ τὸ παράπονό μου καὶ ν'ἀκούσω τὴν παρηγοριά, πὼς μὲ συμπονᾷν! Τοῦτο, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν ἔπρεπε νὰ σοῦ τ' ἀναβάλω τελείως, γιατί εἶμαι βέβαιος πὼς θέλα σὲ λυπήσῃ καὶ, μιὰ στιγμή λύπης στὴν καρδιά τοῦ φίλου μου ἐξ αἰτίας μου, εἶναι αἰώνας πικρῆς θύμησης γιὰ τ' ἐμένα· μόνε πὼς νὰ βαστάξω καὶ νὰ μὴ παραπονεθῶ τῆς τύχης μου! ἔρημος ἀπὸ φίλους, στερημένος ἀπὸ κάθε λογῆς φχαρίστησι, ἄδειος ἀπὸ δουλειά, γιομάτος ἀπὸ θλιβεροῦς διαλογισμούς, ξενητεμμένος.....

Ἵγίαινε φίλε, καὶ χάρου τὴν εὐτυχία σου, κι' ἀγάπαγε τοὺς ἀληθινοὺς σου φίλους, όπου κι' ἐγὼ καυχιοῦμαι νὰ εἶμαι ἕνας ἀπὸ τ' ἐκείνους (1).

Στοχασμοὶ (*)

Οἱ αἰσθησες, όπου ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Πλάστη τῆς φύσεως σ'ὅλα τὰ ἔμψυχα, εἶναι τὸ μέσο, όπου τὰ ὀδηγᾷ νὰπολαβαίνουν τὴν ἡδονὴ καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὸν πόνο. Μόν' αὐτὲς δὲ δείχνουν ἄλλο ἀπὸ τὴν ὄψι τῶν πραγμάτων· καὶ δὲ φτάνουν, παρὰ ὡς ἕνα διάστημα· ὅ,τι εἶναι μέσα ἀπὸ τὴν ὄψι, ἢ μακρύτερα ἀπ' ὅσο φτάνουν, εἶναι ὅλα μυστήρια.

ἽΟλα τ' ἄλλα τὰ ζῶα φαίνεται νὰ φχαριστιοῦνται στὶς αἰσθησές τους καὶ νὰ μὴ γυρεῦουν ἄλλο παρέκει· ὁ ἄνθρωπος, ἔχοντας ἕνα νοῦ, όπου δὲ δέχεται σύνορα στὴν περιέργειά του, δείχνει νὰ

(1) Ὁ Βλαχογιάννης σημειώνει: Φαίνεται νὰ εἶναι τοῦ Βηλαρά, ἴσως γραμμένο ἀπὸ τὴ Λάρισα. Σὲ ποιὸν ὅμως ἄγνωστο.

(*) «Προπύλαια» Α' σελ. 217.

μὴ φχαριστιέται στὶς αἰσθησές του καὶ θέλει νὰ μάθῃ κι' ἐκεῖνα, όπου δὲν εἶναι τῆς δυνάμεις του. Ἀπὸ τοῦτο σκοπτάζει ἀδιάκοπα, ὅποτε ξετάζοντας τὰ φαινόμενα τῆς φύσης ἀφηκράζεται παρὰ νὰ τὴν ὁρμὴ τοῦ νοῦ του, ἀπὸ τὴ δύναμι τῶν αἰσθησέων του.

Ἐναν τόσο περίεργο νοῦν ὅμως δὲ θέλα τὸν ἔδινε ἢ πρόνοια, ἂν δὲν τοῦ ἦταν κι' ὠφέλιμος. Καὶ τοῦ εἶναι ὠφελιμώτατος γιὰ νὰ ζήσῃ καλὰ, ὅταν τὸν μεταχειρίζεται σ' ἐκεῖνα όπου τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα χρειαζόμενα γιὰ τὴν εὐτυχισμένη ζωὴ του, κι' ὄχι σ' ἐκεῖνα, όπου ἀντὶς νὰ τὸν ὠφελήσουν τὸν ζημιώνουν, ἀποκόβοντας τὸν ἀπὸ τὴ μάθησι τοῦ ἀληθινοῦ του συμφέρου.

Οἱ καλοθελητάδες τοῦ ἀνθρώπινου γένου δὲν ἀγωνίστηκαν ἄλλο παρὰ νὰ τὴν σπουδὴ τῆς εὐτυχισμένης ζωῆς του, δίχως νὰπορρίξουν τίς ἐπιστήμες, όπου μποροῦν νὰ δώκουν ἕνα φῶς στὶς χρειαζόμενες τέχνες γιὰ τὴν εὐτυχία του. Κι' αὐτοὶ πρέπει νὰ λογιοῦνται οἱ σωστοί, φρόνιμοι κι' ἀληθινοὶ φιλόσοφοι... (1)

Ἱστορία τοῦ γάμου τοῦ Μουχτάρ πασᾶ με τὴν Αἰκατερίναν (*)

(ὅπου τὴν ἐχάϊδευαν καὶ τὴν ἔλεγαν Νίτσαν)

Ἡ Νίτσα εἶναι θυγατέρα κάποιου χονδρογούναρη ξυστιᾶ, όπου λέγεται Θεοδωρῆς Σιουλῆς, ἀπὸ τὴν πρώτην του γυναῖκα· ἐπειδὴ αὐτὸς χηρεύοντας ματαπαντρεύτηκε καὶ ἔκαμε καὶ ἄλλα παιδιά. Αὐτὴ ἡ Νίτσα, οὖσα κόρη πτωχοῦ πατρός, ὡς τὰ δέκα χρόνια ἐκυλιῶνταν στὰ Τούρκικα νοικιαστὴ με τὸν πατέρα της καὶ μητέρα της. Ὑστερα ἐμπῆκε δουλεύτρα σὲ σπίτι τῆς ἀράδας διὰ νὰ ζήσῃ. Καὶ ἄντα ἔγινε 14 χρονῶν, όπου ἦταν σὲ ἕνα σπίτι τῆς ἀράδας δουλεύτρα καὶ κοντὰ εἰς αὐτὸ τὸ σπίτι ἦταν μιὰ μαυλίστρα τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, ἐφάνηκε ἢ ὁμορφιά της ἐξαίρετη. Ὅθεν ἡ μαυλίστρα κυρὰ Μαρία τὴν ἐξεπλάνεσε καὶ τὴν ἐπῆγε τοῦ Μουχτάρ πασᾶ παλλακὴ, χωρὶς τὴν εἶδῃ τοῦ πατρός της, τοῦ ἀφεντός της καὶ τῆς κυρᾶς της. Τὴν ἐφύλαξε ὁ Μουχτάρ πασᾶς χρόνους ὀχτὼ εἰς τὸ σαράγι του ὡς ὠραίαν, λιγυρὴν καὶ ἐπιτήδειαν ὑπηρετίσαν εἰς τὰ ἐρωτικά. Τέλος πάντων τὴν ἐχόρτασε καὶ ἀποφάσισε νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ με κάποιον Ἀναστάσην

(1) Τὸ τέλος τῶν στοχασμῶν αὐτῶν δὲν διεσώθη.

(*) Πρωτοδημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸ Γιάννη Βλαχογιάννη. Ἀμφιβάλλομεν ὅμως ἂν εἶναι τοῦ Βηλαρά.

Γκίνου Κοντισιώτην πραγματευτήν γραμματισμένον, ὅπου εἶχεν ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Νεάπολιν. Τὴν ἀρραβώνιασε, λοιπόν, πρῶτον μὲ αὐτόν, κάνοντας ὅλην τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου, ἡγουν στέλλον-τας διὰ τὸ χατήρι τῆς Νίτσας τὶς περισσότερες ἀρχόντισσες νὰ πηγαίνουν ὡς συμπεθερές καὶ πάλιν νὰ ἔλθουν εἰς τὸ σαράϊ του ἀπὸ τὸν γαμβρόν, διὰ νὰ δείξῃ εἰς τὸν κόσμον πόσο ἀγαπᾷ τὴν Νίτσαν, ὅπου ἦταν ἀπὸ ποταπὸν γένος, διὰ νὰ ξεπλανέσῃ καὶ ἄλ-λες ταξέτικες. Μετὰ τὸ συμπεθερολόγι, ἐδιόρισε καὶ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν, τὴν Κυριακὴν, ὅχτῳ ἡμέρες προτῆτερα τοῦ γάμου, ἔστειλεν ὁ γαμβρὸς μογιᾶς εἰς τὸ αὐθεν-τικὸ σαράϊ καὶ χαρίσματα στὶς κυράδες, καὶ τὴ Δευτέρα στοὺς ἐδικούς του ἔστειλε μογιᾶς, τὸ ὅποιον εἶναι σημάδι ὅτι τοὺς ἔχει καὶ εἰς τὸν γάμον καλεσμένους, διὰ νὰ πηγαίνουν νὰ πάρουν τὴν νύμφη. Ἐπειδὴ εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ Σάββατο τὸ βράδυ μετὰ τὶς μογιᾶς συνηθίζουν νὰ παίρνουν τὴ νύμφη ψίκι καὶ ξημερώνοντας Κυριακὴ στεφανώνουν.

Ὁ πασᾶς διὰ νὰ τιμῇ τὴ Νίτσα του περισσότερο ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες παλλακές, ὅπου ὑπάνδρευσε, ἐπρόσταξε τὴ Δευτέρα τῶν μογιῶν νὰ καλέσουν ὅλες τὶς ἀρχόντισσες εἰς τὸ σαράϊ νὰ γευματίσουν μὲ τὶς κυράδες καὶ τὸ ἀπόγευμα νὰ παρασταθοῦν νὰ βάλῃ ἡ στολίστρα τὴ μογιὰ τῆς νύμφης. Ἦλθε λοιπόν ἡ ὥρα, ἐπῆγεν ἡ στολίστρα τὴ νύμφη, ἀφοῦ τῆς ἔβαλε τὴ μογιὰ, εἰς τὸν πασᾶ νὰ τοῦ φιλήσῃ τὸ χέρι. Κλαίει ὁ πασᾶς, κλαίει ἡ Νίτσα (ἐπειδὴ ἦτο σημεῖον τοῦτο χωρισμοῦ καὶ ἀποχαιρετήματος), γίνε-ται θρῆνος καὶ κοπετὸς ἀνάμεσα ἀπὸ δύο ἑραστάς. Ὁ ἔρωτας τοῦ πασᾶ ὁ ἀποκοιμισμένος ἐξύπνησε· ἄρχισε νὰ μετανοῇ διατὶ τὴν ὑπανδρεύει· τὴν κοιτᾷ ἐν στολισμένῃ μὲ τὰ νυφιάτικα καὶ μὲ τὰ διάφορα πετράδια, δικά της καὶ τῶν κυράδων (ἐπειδὴ εἶναι συνή-θεια ὅλες τὶς νυφάδες νὰ τὶς στολίζουν καὶ μὲ ξένα πετράδια καὶ φλωρικά) καὶ τοῦ ἀνάφτει ὁ ἔρωτας. Τὴν Γρίτη λούεται ἀπὸ τὴ μογιὰ, τοῦ φαίνεται ἀκόμη ὁμορφότερη. Τὸ ἴδιο καὶ τὴν Τετράδην. Ὅθεν ὅσον ἐστοχάζονταν τὴ Νίτσα του στολισμένη καὶ ὅσον ἐσί-μωνεν ὁ ἀποχωρισμός της, τόσον τοῦ ἀναφτε καὶ ὁ ἔρωτας ὁ ἀποκοιμισμένος. Ὁ πασᾶς δὲν ἔβγαίνει ἀπὸ τὸν ἀνδρωνίτην, ἀλλὰ μέσῃ κλαίοντας συνεθρηνοῦσε μὲ τὴ Νίτσα του, αὐτὴ λέγοντας τοῦ πασᾶ, κάλλια σὸ ξυλοκρέββατο νὰ ἔβγῃ παρὰ νύμφη ἀπὸ τὸ σαράϊ, καὶ αὐτὸς τῆς ἔλεγε, κάλλια αὐτόν σὸ ταμποῦτι παρὰ αὐτὴν σὸ ξυλοκρέββατο.

Ἡ κυρά Βεληπασοῦ ἡ Κατερινιώτισσα, ἡ νύμφη του, βλέ-ποντας τὴ μεγάλη λύπη τοῦ ἀνδραδέλφου της, τὸν ἐπαρηγόρησε μὲ διάφορους τρόπους καὶ τέλος πάντων τοῦ εἶπε νὰ μὴν τὴ δώσῃ καὶ εἰς τὸν τόπο της ἃς δώσῃ ἄλλην ἀπὸ τὶς παλλακές του. Ὁ πασᾶς ὅμως τῆς εἶπε: «Μὰ πῶς νὰ τὸ κάμω αὐτό, ὅπου ἐκοινο-λογήθηκεν ἡ ὑπόθεσις καὶ ὁ γάμος ἄρχισε δι' αὐτήν;» Τότε εὐ-

ρέθη εὐλογο νὰ κράξουν τὸν ἱατρὸ καὶ νὰ προσποιηθῇ ἡ Νίτσα τὴν ἄρρωστη καὶ νὰ μηνύσουν τοῦ γαμβροῦ, ὅτι ἡ νύμφη ἄρρώ-στησε βαρὺ καὶ ὅτι ὁ πασᾶς τοῦ δίνει ἄλλο κορίτσι τοῦ σαρα-γιοῦ. Ὁ γαμβρὸς δὲν δέχεται τὸ πρόβλημα ἀποκρινόμενος, ὅτι ἂν ἄρρώστησεν ἡ νύμφη, τραβᾷ ὁμπρὸς ὅσο νὰ γερέψῃ καὶ ὑποφέρει καὶ τὰ ἑξοδα. Τοῦτο ἀκούοντας ὁ πασᾶς ἐφλογίστηκε περισσότε-ρον ἀπὸ τὸν ἔρωτα καὶ τόσον, ὅπου ἀπὸ τὴ λύπη του ἄρρώστησε. Τότε συμβουλευθεὶς μὲ τὶς κυράδες καὶ κανένα ἀγαπημένο του φί-λον, ἐπειδὴ καὶ τὸ ὕψος του δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἀποφύγῃ κατ' οὐ-δένα τρόπο τὴ φλόγα τοῦ ἔρωτα τῆς Νίτσας του, ἔκαμεν ἀπόφα-σιν νὰ εἰποῦν τοῦ κύρ γαμβροῦ Ἀναστάση Γκίνου Σήψα, ὅτι τὴ Νίτσα δὲν τοῦ τὴ δίδουν πλειά καὶ νὰ εὐχαριστηθῇ νὰ πάρῃ ἄλλο κορίτσι τοῦ σαραγιοῦ, καὶ νὰ ἔχῃ καὶ ὀλίγα λόγια καὶ νὰ σιωπήσῃ. Τοῦτο ἀκούοντας ὁ γαμβρὸς καὶ στανικῶς ἔκαμε κατὰ τὴν ὑψηλὴ προσταγὴν. Καὶ ἡ Νίτσα ἔμεινεν αἰώνιο ἀπόκτημα τοῦ ἀφεντός της Μουχτάρ πασᾶ· καὶ αὐτὸς δι' ὑποχρέωσίν της ἀποφάσισε καὶ τὴ στεφάνωσεν αὐτὸς νομίμως κατὰ τὴν θρησκείαν τοῦ Μωά-μεθ, ἡγουν τῆς ἔκοψεν εἰς τὸν κατὴν στεφάνι, (γκιμπίνι, τούρκικα), μὲ τὴν ἄδειαν ὅμως τοῦ πατρός του Ἀλῆ πασᾶ. Καὶ ἔτσι ἡ Νί-τσα τοῦ ξυστιᾶ Σιουλῆ ἔγινεν ὑψηλοτάτη κυρά Νίτσα, γυναικα νόμιμη τοῦ υἱοῦ τ' Ἀλῆ πασᾶ, καὶ ὁ κύρ Σιουλῆς, ὁ μεθύστακας καὶ ἡ σβαρναριά τοῦ παζαριοῦ καὶ κρασοπουλειῶν, πεθερὸς τοῦ Μουχτάρ πασᾶ μὲ ὑψηλὸν αὐχένα πλεῖο, κολακευόμενος ἀπὸ πολλοὺς.

Ἡ κυρά Νίτσα εἶναι μία νέα ὠραία καὶ ἡ ὠραιότερη τοῦ πα-λατιοῦ, πλὴν αὐθάδισσα πάρα πολύ. Εὐσπλαχνὴ καὶ συμπαθη-τικὴ, εὐλαβὴς εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν της καὶ προστάτισσά της μὲ ὑπερβολὴν, ὅπου καταντοῦσε αὐθάδισσα καὶ εἰς τὸν πασᾶ ὁμπροστά. Συχνὰ διορίζει εἰς τὰ μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας ἀγρυ-πνίες μὲ ἑξοδά της. Εἶναι ὅμως ὑπερήφανη καὶ τῆς πρέπει νὰ εἶ-ναι· ὅτι οἱ νόμοι τῆς φύσης δὲν ἀλλάζουν. Ἐπειδὴ μία τέτοια κυρά, ὅπου ἔγινε κυρά μεγάλῃ ἀπὸ τὴν ὁμορφιά της, πρέπει νὰ εἶναι ὑπερήφανη. Ἀλλοιῶς χάνει τὸ εἶναι της.

Ὄνομαστικὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσας γιὰ τὰ παιδιὰ (*)

1822 τῖς 2 Γενάρη, Γιάννινα.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ μέρη του

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει σῶμα καὶ ψυχὴ· ἡ ψυχὴ ἔχει νοῦν καὶ θέλησι. Ὁ νοῦς, ὅσα γνωρίζει καλὰ καὶ κακά, τὰ γνωρίζει μὲ τὶς ἐφτὰ αἴσθητες, ὅπου ἔχει τὸ σῶμα, ὅπου εἶναι· ἡ βλέψι, ἡ ἀκοή, ἡ ὄσφρησι, ἡ γέψι, ἡ ψηλάφησι, ἡ πείνα, καὶ ἡ δίψα· μὲ τὴν βλέψι γνωρίζει ὁ νοῦς μας τὰ χρώματα, ἡγουν τὸ κόκκινο, τὸ πράσινο, τὸ γαλάζιο, τὸ κίτρινον, τὸ ἄσπρο, τὸ μαῦρο, τὸ μανσακί, τὸ νεραντζί, τὸ δεκοχτοῦρι, τὸ χορτάρι, τὸ ἄλικο καὶ τὰ παρόμοια· τὸ ὠμορφο καὶ ἄσκημο, τὸ μικρὸ καὶ τὸ μεγάλον, τὸ μακρυνὸ καὶ τὸ σιμωτινὸ, ἡγουν τὸ διάστημα, ὅπου καὶ μακρὸς λέγεται. Μὲ τὴν ἀκοὴ διακρίνει ὁ νοῦς μας κάθε χτύπημα τοῦ ἀέρος, ὡσάν βροντῆς, ἡγουν μπουμπουναριές, νηχοῦς τραγουδιοῦ, νηχοῦς ψαλσιμάτων, ἀρμονίες μουσικῆς, μελωδίες, τοὺς καλόφωνους καὶ κακόφωνους. Μὲ τὴν ὄσφρησι γνωρίζει τὶς μυρωδιὰς τὶς καλὰς καὶ ἀχαμνὰς, ὅπου τὶς καλὰς τὶς λέμε εὐωδιὰς, καὶ μοσκομυρωδιὰς, καὶ τὶς ἀχαμνὰς τὶς ὀνομάζομε βρώμες· κι' ἔτσι μ' αὐτὴ διακρίνει ὅλα τὰ ἄνθια καὶ λουλούδια ποιά μοσκοβολοῦν καὶ ποιά βρωμοῦν καὶ ζοκοποῦν. Μὲ τὴν γέψι διακρίνει ὁ νοῦς τ' ἀνθρώπου τὶς ποιότητες τῶν ζουμιῶν, ἡγουν τὸ γλυκόν, τὸ ξυνόν, τὸ ἀδρύν, τὸ στιφόν, τὸ ἄψι, τὸ πικρόν, τὸ νόστιμον, τὸ ἄνοστο, τὸ ἀλατισμένο κι' ἄλμυρόν, τὸ ἀνάλατον, τὸ γλυφόν, καὶ τὰ τέτοια. Μὲ τὴν ψηλάφησι μαθαίνει ὁ νοῦς μας τὸ ζεστόν, καὶ κρύον, τὸ ἀπαλόν καὶ σκληρόν, ἀκόμη καὶ τὸ μικρὸν καὶ τὸ μεγάλο. Μὲ τὴν πείναν καταλαβαίνει ὁ νοῦς μας πότε λείπει ἀπὸ τὸ στομάχι ἡ στερεὰ τροφή, καὶ μὲ τὴν δίψαν, πότε ἡ ὑγρὰ τροφή, ὅπου εἶναι καὶ οἱ δυὸ ἀναγκαῖες γιὰ τὴ ζωὴ μας. Σ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ὁ νοῦς μας, γιὰ νὰ τὰ γνωρίσῃ καλὰ, χρειάζεται νὰ προσέξῃ, ἡγουν νὰ σταματᾷ ὥρα πολλὴ νὰ τὰ συλλογιέται καὶ ὕστερα νὰ ἀποφασίζῃ ὅπου νὰ εἰπῇ νὰ θέλῃ.

(*) *Εδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν Σπυρ. Λάμπρο στὸ Ἑπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον «Δωδώνη» τοῦ 1896.

Τὸ χειρόγραφον ἐκ δωρεᾶς Γ. Ἀναγνωστοπούλου βρίσκεται στὴν Ἑθνολογικὴ Ἑταιρίαν, τμήμα χειρογράφων ἀριθ. 119.

Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει κεφάλιν, χέρια, ποδάρια καὶ κορμί. Τὸ κορφοκέφαλον καὶ ἀντικέφαλον ἔχει τρίχες ἢ μαλλιά, τὰ ὅποια ἄντα μακραίνουν καὶ κρέμονται στὶς πλάτες λέγονται τσάμπες, καὶ ὅσοι τῶν ἔχουν τοὺς λέμε τσαμπαλῆδες. Τὸ πρόσωπον ἔχει αὐτιά, στόμα, πηγούνιν, μουστάκια, γένεια, τσουλούφρια ἀπὸ τὰ μὴλίγκια, καὶ σκυλόμαλλα στὰ μάγουλα.

Τὸ μέτωπον ἔχει ζαρωματιές. Τὸ αὐτὸ ἔχει ριζαῦτι, καὶ λωβόν. Τὸ μάτι ἔχει ματόφυλλα, ματοσίνοῦρα, κόρη, μαυράδι καὶ ἄσπράδι. Ἡ μύτη ἔχει ρουθούνια. Τὸ στόμα ἔχει ἀχείλια, δόντια, δοντοῦρες, γούλια, γλώσσα, σταφυλίτη, ἢ γλωσσίδιν, οὐρανίσκο, κατωσάγουνο ἢ τσαγοῦλιν καὶ ἔτσι λέμε· τὸ στόμα σιαλίζει, ἡγουν ἔχει σιάλιν· καὶ ἡ μύτη μύζει, καὶ τὸ μάτι δάκρυ.

Μέσα ὅμως εἰς τὸ κεφάλιν εἶναι τὸ μυαλόν κι' ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ αὐτὸ εἶναι ἓνα κιτρινάδι φαρμακερόν, ὅπου φυλάγῃ τὸ αὐτὸ. Τὸ κεφάλιν δένεται μὲ τὸ κορμίν, καὶ τὸ δέμα ἀπὸ μπροστὰ λέγεται λαιμός, καὶ ἀπὸ πίσω λέγεται σβέρκος. Τὸ χέριν ἔχει δάχτυλα καὶ ἄρμόν, καὶ ἀγκῶνα· τὰ δάχτυλα ἔχουν κόμπους καὶ κλειδώσεις καὶ νύχια· τὸ κορμίν ἔχει ἀμασχάλην, βυζιά, καὶ κοιλιάν· τὸ βυζί ἔχει ρόγαν· ἡ κοιλιά ἔχει ὀφθαλόν· ἀπ' ὀπίσω τὸ κορμίν ἔχει πλάτες, καὶ δίπλατα, καὶ κουμποραχιά· τὸ ποδάριν ἔχει χτένιν, πατούναν, φτέρναν, δάχτυλα, κότσι, ἄντζαν, καλάμιν, γόναν, μηρὴν· καὶ ἐκεῖ ποῦ δένεται τὸ ποδάριν, μὲ τὸ κορμίν εἶναι τὸ λαγκῶνιν ἢ τὸ γοφίν, ὅπου καὶ κούφιον καὶ ψαχνόν λέγεται. Ἐξω ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι ἡ πέτσαν ἢ τὸ τομάριν, καὶ μέσα εἶναι τὸ κόκκαλον, τὰ πλευρά, τ' ἀστήθια, τὸ στομάχιν, τὰ σπλάχνα, ἡγουν τὰ ἄντερα, ἡ κοιλιά, τὰ νεφρά, ἡ σπλήν, ἡ πάνα, τὸ γαῖμαν, τὸ ξύγκιν, τὰ ποντικάκια, τὸ πλεμόνιν, ἡ καρδιά καὶ τὰ φυλλοκάρδια, οἱ φλέβες, τὸ σηκότι, τὸ κρέας, τὰ νεῦρα, τὸ φλέμαν, ἡ χολή, τὸ κάτουρον, ἡ κατουρήθρα καὶ στὶς γυναῖκες ἡ μήτρα, τὸ γάλαν, τὸ σπέρμαν ἢ ὁ σπόρος.

Ὁ ἄνθρωπος ἄντα πρωτοπιάνεται στὴ μήτρα τῆς γυναικὸς λέγεται ἔμβρυον, καὶ ἄντα γεννιέται ὀνομάζεται παγανόν καὶ νήπιον· καὶ ὕστερα ἂν εἶναι ἄσερκόν ὥς τὰ 17 χρόνια λέγεται παιδί, κι' ἀπὸ τὰ 18 ὥς τὰ 24, λέγεται παλληκάριν, κι' ἀπὸ τὰ 24 ὥς τὰ 30 νέος, καὶ ἀπὸ τὰ 30 ὥς τὰ 45 ἄντρας, καὶ ἀπὸ τὰ 45 ὥς τὰ 75 γέροντας· καὶ παρέκει ἀπὸ τὰ 75 παληόγερος· καὶ ἂν εἶναι θηλυκόν λέγεται κορίτις, κόρη, γυναῖκα, γρηά, καὶ παληόγρη. Ὁ ἄντρας ἄντ' ἀποχτᾷ παιδιὰ λέγεται πατέρας, καὶ ἡ γυναῖκα μάννα καὶ μητέρα· καὶ τὰ παιδιὰ υἱὸς καὶ γιός, καὶ θυγατέρα· καὶ ἂν παντρεύῃ τὰ παιδιὰ του λέγεται πεθε-

ρός και ἡ γυναῖκα πεθερά, καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ γιοῦ του νύφη, καὶ ὁ ἄντρας τῆς θυγατρὸς του γαμπρός, καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ παιδιοῦ του ἀγγόνια, καὶ αὐτὸς παππούς, καὶ ἡ γυναῖκα του βάβω. Τὰ παιδιὰ τοῦ ἴδιου πατρὸς ἀδέρφια καὶ ἀδερφές λέγονται· καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια μάννα καὶ ἀπὸ δυὸ πατεράδες ὀνομάζονται ἀλλὰδερφα, καὶ εἰς τὸν πατέρα τῶν ἄλλων προγόνια καὶ ὄχι παιδιὰ· τὰ παιδιὰ τῆς ἀδερφῆς, ἢ τοῦ ἀδερφοῦ, τὰ ἔχω ἀνεψίδια καὶ ἀνηψιές, καὶ αὐτὰ μὲ ἔχουν θεῖον, καὶ τῇ γυναῖκα μου θεία· τὰ παιδιὰ τοῦ ἀδερφοῦ ἀνάμεσά τους λέγονται ξαδέρφια, καὶ τὰ θηλυκὰ ξαδέρφες.

Σπίτι

Τὸ σπίτι εἶναι ἡ κατοικία τ' ἀνθρώπου· αὐτὸ εἶναι δύο λογίων· στρωτὸ καὶ ψηλὸ· ἔχει λοιπὸν τὸ σπίτι περιοχὴ, ἐξώπορτα, αὐλὴ, κήπον, πηγάδι ἢ στέρνα, χωρίσματα ἀπάνω καὶ κάτω· τὰ ἀπάνω λέγονται χοτζερές, μεσιὸ ἢ χειμωνιάτικο, καὶ μαγειρειό· ἀπέξω ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ σάλα ἢ κρεββάτα, καὶ σ' αὐτὴ ἡ σκάλα· τὰ ἀποκάτω λέγονται κατώγεια, κελάρια, καὶ μπροστὰ σ' αὐτὰ εἶναι τὸ χαγιάτι, καὶ οἱ κάμαρες· τὸ σπίτι ἔχει ἀκόμα πλυσταριό, ἀχοῦρι, ἀναγκηρὸ ἢ χρεῖα· ὁ χοτζερὸς ἔχει κρεββάτια, παράθυρα, παρραθύρες, μισανταρά, μπουχαρί, πόρτα ἢ θύρα, ντουλάπια, νταβάνι, ἀράφια, ντουλαπόπουλα, εἰκονοστάσι, γυαλιά· τὸ μπουχαρί ἔχει μπουχαροπόδια, ὀγνήστρα, δαυλοστάτες, ξύλα γιὰ φωτιά ἢ γουν καψόξυλα, ὁποῦ λέγονται δαυλιά, καὶ σὰν καοῦν καὶ μείνουν μικρὰ λέγονται ἀπόδαυλα καὶ ἀπόκαυτρα· ἔχει ἡ ὀγνήστρα κάρβουνα, προῦσια, χόβολη καὶ στάχτη.

Τὰ κρεββάτια ἔχουν στρώματα ἢ μπάσια, μακάτια, μαξιλάρες, προσκέφαλα καὶ τσελτέδες· ἡ μέση ἔχει πεύκια στρωμένα ἢ κηλίμια· ὁ μεσανταρὸς ἔχει μέσα τὰ στρώματα τοῦ ὕπνου, τὰ σεντόνια, τὰ παπλώματα καὶ τὰ προσκέφαλα· τὰ ἴδια ἔχει καὶ τὸ μεσιό.

Τὸ μαγειρειό ἔχει πυροστιές, τετζερέδες, σαγάνια, τηγάνια, σκάρα, σουβλιά, ξαφριστήρι, γουδιά, γουδοχέρι, κεφτεντένι, κεφτεντενόξυλο, ἀπλάδες, ἀπλάδια, πηρούνια, χουλιάρια, χουλιάρες, πιπερολόγο, ἀλατερό, ἀλατολόγο, χουλιαρολόγο, καρδαροστάτη, γκιούμια, μπρήκια, ληγένια, χειροπάνια (πατσαοῦρες) σκύφο, τειψιά, σινιά, νταβάδες, σκαφίδι, μεσάλι, ξύστρα, προζύμι, σαποῦνι.

Στὸ μεσιὸ συνηθίζουν νὰ τρῶν καὶ ἐκεῖ κρέμονται

προσόψια, φλοκοτές, ὀμπόλιες γιὰ τὸ νίψιμο· καὶ γιὰ τὸ τραπέζι ἔχουν σινὶ μεγάλο ἀπάνω σ' ἓνα σκαμνὶ καὶ βάνουν στὰ ἀπλάδια καὶ ντουβαέλια, καὶ τὸ βράδυ σιαμ-τάνι, ψαλιδοκέρι καὶ γιὰ νὰ μαζώνη τις τριμόψιχες στρώνουν ἀπὸ κάτω στὸ σκαμνὶ μπεζί· καὶ τις τριμόψιχες τις μαζώνουν μὲ τὴ σκοῦπα, στὸν ψυχολόγο (φαρσάνι).

Στὰ κατώγεια εἶναι ἀμπάρια μὲ ἄλεῦρι, μὲ σιτάρι, μὲ κριθάρι, εἶναι τάλαιοι, εἶναι σκαφίδια, σκουτέλες, κοσκινιστήρι, βαγένια, βαρέλια, στάμνες, καπάσες, καὶ μέσα σαῦτὰ κρασί, βούτυρο, λάδι, εἶναι γαράφες μικρὲς καὶ μεγάλες, σουραγιά, καὶ σαῦτὲς ρακί.

Στὸ κελάρι εἶναι στίς κασέλες σακκοῦλες καὶ μέσα σαῦτὲς ὄσπρια, ἡγουν ρεβύθια, φασόλια, φακὴ, κουκκιά, ρύζι, ἄμυλο (νισεστές), καφές, ζάχαρι, σαφράνι (κρόκος), πιπέρι, αὐγά, λεμόνια, σταφίδα λιανὴ καὶ χοντρή, σῦκα, μύγδαλα, σαποῦνι, ξυγοκέρια, ἀγιοκέρια, μέλι, ἄλας. Στὸ πλυσταριό εἶναι καζάνια καὶ σκαφίδια.

Στὸν κήπο εἶναι σκαμνιές, κομπλιές, ροδακινιές, ζερντελιές, κυδωνιές, ἀπιδιές, σουρβιές, λεφτοκαρυές, συκές, δαμασκηνιές, τρανταφυλλιές, ροϊδιές καὶ τὰ πορκά τους εἶναι σκάμνα, κούμπλα, ροδάκινα, ζέρντελα, κυδώνια, ἀπίδια, σοῦρβα, λεφτόκαρα, σῦκα, δαμάσκηνα, τραντάφυλλα, τάνθη, ροῖδα καὶ μῆλα ἀπὸ τίς μηλιές. Σπέρουν στὸν κήπο καὶ σπανάκια, μαρούλια γιὰ σαλάτα, λάπατα (μπελάσες), παζιά, μακεδονῆσι, σέληνα, κρομμύδια, σκόρδα, πράσα, πρὰντζινα, στρεκλέτζια· φυτεύουν καὶ ζαμπακιές, ζιμπιλιές, μανσακιές γιὰ τὰ λουλούδια τους ζαμπάκια, ζιμπίλια καὶ μανσάκια· σπέρουν καὶ βασιλικό, καὶ μαντζουράνα, καὶ δενδρολίβανο, καὶ ἄλλα λουλούδια ἐντόπια καὶ ξένα σὰν καρουφαλές, νησιώτικα. Ἀπὸ κάτω στὸ χαγιάτι τῆς κρεββάτας εἶναι καὶ τὸ καδί ἢ καροῦτα, ὅπου βράζουν τὸ κρασί, καὶ ἡ ρακοβαρέλα.

Ἡ σκάλα ἔχει σκαλίδια καὶ κορφόσκαλο.

Τὸ σπίτι ἔχει πάτωμα, νταβάνι καὶ σκεπή· ἡ σκεπή ἔχει καρβιάρη καὶ ποδιές· ἡ σκεπή ἔχει ψαλίδες, γρεντές, μισογρέντια, κοντογρέντια, σανίδια, μπέταβρα, κεραμύδια, καὶ παπάδες ὀρθοῦς ἢ δίπλα, ἡγουν βαΐστους. Τὸ πάτωμα ἔχει πατωματερά σανίδια, τεκνέδες, στύλους, ταμπάνια. Τὰ σπῆτια ἔχουν καὶ δίπατα. Ἡ αὐλὴ εἶναι στρωμένη μὲ λιθάρια ἢ μὲ πλάκες· τὸ πηγάδι ἔχει ροδάνι, τριχιά καὶ τζούμα ἢ σίκλο. Οἱ πόρτες ἔχουν κλειδωνιές, κλειδιά καὶ μάνταλους. Τὰ βαγένια ἔχουν στεφάνια καὶ δόγες. Τὸ τοίμασμα τοῦ σιניοῦ εἶναι τὰ ἀπλάδια, τὰ χουλιάρια, τὰ πηρούνια, τὰ μαχαίρια, τὰ ντου

βαέλια, τὸ ψωμί, ὁ πιπερολόγος, τὰ σουραγιά μὲ τὸ κρασί καὶ τὸ νερό, τὰ ρακοπότηρα, τὰ κρασοπότηρα, οἱ κοῦπες, οἱ μαστραπάδες, τὸ λαδερό, τὸ ξυδερό· καὶ φαγητὰ σαυτό: μανέστρα (τσορβάς), κρέας βραστό, μὲ σινάπι ἢ μὲ χρίανον, ψητό, σαλάτα μὲ μυρωδικά, καπαμάς ἀπὸ κοττοπούλια ἢ ἀπὸ ἀρνί, ἢ ἀπὸ χήνα, ἢ ἀπὸ πάπια, ἢ ἀπὸ νησάρι, κρέας μὲ σέληνα, μὲ πράσα, μὲ κολοκυθόπουλα, μὲ σπανάκια, μὲ λάπατα, μὲ ντολμάδες, μὲ μπάμιες, μὲ κυδώνια, μὲ μῆλα, μὲ καμπρολάχανα μὲ ἀγκινάρες, μὲ κουνουπίδια (καρναμπίκια), μὲ ἥταννα, μὲ γεώμηλα, μὲ κρομμύδια, μὲ σκόρδα, καὶ γιαπράκια μὲ κλιματόφυλλα, μὲ μακεδονῆσι, μὲ πράντζινα, μὲ στρεκουλέτζια, μὲ καμπρολαχανόφυλλα· καὶ πῆτες ἢ μπουρέκια μὲ λάχανα, μὲ βολάκια, μὲ ὀρνιθες, μὲ περιστέρια, καὶ ἡ λαχανόπτητα μὲ τυρί, μὲ γιαγούρτι ἀλειμμένη, ἡ ρεβανή, ἡ μπακλαή, τὸ ρυζόγαλο, οἱ φοῦσκες, τὰ τραντάφυλλα, οἱ τηγανίτες, τὰ μαφήσια, τὰ μπεμπουρέκια, τὸ καντὰϊφι, οἱ διαφορετικὲς κεφτέδες, τὰ πορτοκάλια, τὰ λειμόνια, ὁ τενὲς ἢ πλάφι, ὁ ζερντές.

Ἡ στολή, ἐνδυμασία καὶ φορέματα τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκονται στὶς κασέλες καὶ σεπέτια, καὶ στὰ ντουλάπια τοῦ σπιτιοῦ ὅπου εἶναι· πουκάμισα σκουλινά, στούπινα, μεταξωτὰ ἢ τοῖπινα, βαμβακερά, ἀρουτζουκένια ἀπὸ πεμπεζάρι, τσουράπια μάλλινα, μεταξωτὰ καὶ βαμπακερνά, σκέτα ἢ πλουμιστά, βρακιά, γελέκια, ἀντεριά, τουμάνια, τζαχτζέρια, πουτούρια, σαλβάρια, ντουλαμάδες ἀλμπεντέδες, τζουμπέδες, μονοὶ ἢ γουνομένοι ἀπὸ σιάλι ἢ ροῦχο ἢ μεταξωτό, μὲ γοῦνες νεφέδες, σαμούρια, ζερνταβάδες, ποντίκια, σιντζάπια, κακούμια, νοῦρκες, γκιτζένια, κουνάβια, ρίσους μὲ κουλήγκια καὶ ἄλλα παρόμοια ἀγρίμια· κοντογούνια, μπηνίσια ρούχια καὶ σιάλινα, κοζόκες, μέστια, παπούτσια, κορδέλες, ποδήματα, φέσια, φουστάνια γυναικεῖα, καλπάκια, κεφαλοδέτια (τζαλμάδες) ἀπὸ ζωνάρια, λαχούρια, μαντήλια βαμπακερνά, μεταξωτὰ καὶ λαχούρι· τσεμπέρια γυναικεῖα, σκουλαρήκια, ραχτυλίδια διαμαντένια, λαφειρένια, σμαραγδένια, ρουμπινένια, μπιρλαντένια, καιμὸς μαργαριτάρη, μπέντι μὲ ντούπιες, φλωριά λαιμός, μαχτοῦλι ἢ χαχάλι, μπελεζίκια διαμαντένια, τζουλφρίκια, ζεκήρια, κεμέρια ἀσημένια, μαλαματένια καὶ πετραδένια.

Πόλι

Ἡ πόλι λέγεται καὶ πολιτεία καὶ χώρα καὶ ἔχει πολλὰ σπίτια συγκρατούμενα, ὅπου κάνουν σοκάκια μικρὰ

καὶ μεγάλα, καὶ τὰ μεγάλα λέγονται καὶ μεγάλη ροῦγα· καὶ τὰ στενὰ καὶ τὰ πλατεῖα σοκάκια, εἶναι καλγωμένα μὲ λιθάρια γιὰ νὰ μὴ λασπώσουν. Τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν ἀπ' ἔξω ἔχουν σιδεριές καὶ καφάσια γιὰ νὰ μὴ κοιτάζουν οἱ διαβάτες τίς γυναικὲς στὰ παραθύρια· οἱ πόρτες ἔχουν ἀπ' ἔξω πεζούλια γιὰ νὰ μὴ ζυγώνουν τ' ἄλογα μὲ τὰ φορτώματα καὶ χαλνοῦν τὰ λιθάρια τῶν παραστάδων τῆς ὁζώπορτας. Ἡ πόλι ἔχει στή μέση τῆς παζάρι ἢ φόρο, ἔχει κάστρο καὶ τὸ κάστρο ἀκρόπολι· (ἴτζ-καλέ)· τῆς πόλης τὰ σπίτια ὅπου εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο λέγονται προάστεια (βαρόσι). Ἡ πόλι ἔχει κριτήρια πολεμικά, πολιτικά καὶ ἐκκλησιαστικά, ἔχει σκολεῖα ἀνώτερα καὶ κατώτερα· ἔχει ἐκκλησιές, καὶ ἂν κατοικοῦν καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι ἔχει καὶ τζαμιά μετζήτια καὶ συναγωγία. Ἐχει σύστημα (ρουφέτια) τεχνιτῶν καὶ πραμματευτῶν, ἔχει φυλαχτάδες ὅπου λέγονται στρατιῶτες.

Ἐχει Κυβερνήτη στὸ Κάστρο ὅπου ἔχει ἀποκάτω του τοὺς στρατιῶτες.

Ἐχει κριτὰς καὶ ἀρχιερέα ἢ ἐπίσκοπο ἢ Μητροπολίτη· ἔχει καὶ νόμους ἢ πόλι γραμμένους, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ κυβερνιοῦνται οἱ κάτοικοί της, ὅπου λέγονται πολῖτες· καὶ ἡ νομικὴ κυβέρνησις εἶναι ἢ δημοκρατικὴ ἢ ἀριστοκρατικὴ ἢ μοναρχικὴ ἢ τυραννικὴ. Τὸ παζάρι ἔχει δυὸ λογιῶν ἀργαστήρια, ἄλλα ὅπου δουλεύουν οἱ τεχνῖτες καὶ ἄλλα ὅπου πωλοῦν λιανικά. Ἐχει ἀκόμη καὶ μαγαζιά, ὅπου πωλοῦν χοντρικά, ἔχει καὶ μπεζεστένια θολογυριστὰ καὶ μέσα σ' αὐτὰ ἀργαστήρια, γιὰ προφύλαξι τῆς φωτιᾶς.

Τὰ ρουφέτια ὅπου συσταίνουν τὸ παζάρι εἶναι: οἱ πραμματευτάδες, ὅπου καὶ ἀγοράζουν χοντρικά καὶ πωλοῦν· οἱ γουναράδες, οἱ μερτσάρηδες, ὅπου πωλοῦν διάφορα λιανώματα, σὺν γυαλιά, βελόνια, ράμματα, σιδερικά, σίδερο καὶ τὰ παρόμοια· οἱ τσαρτσῆδες, ὅπου πωλοῦν τὰ πανικά, τὰ ροῦχα τὰ μεταξωτὰ καὶ χρυσά· οἱ παπουτσήδες, οἱ ραφτάδες (τερζῆδες), οἱ καζαντζῆδες, οἱ χαλκιάδες, οἱ στατεράδες, οἱ κλειδωνάδες, οἱ ψωμάδες, οἱ κρασοποῦλοι, οἱ μπακάληδες, οἱ σαράτσηδες, οἱ ταμπάκοι, οἱ χρυσικοί, οἱ μαστόροι (τέκτονες), οἱ ἀλευροποῦλοι καὶ ἄλλα μικρὰ ρουφέτια.

Ὁ κάθε τεχνίτης ἔχει στὸ ἀργαστήρι του τὰ σύνεργα του, καθὼς ὁ χρυσοκὸς τὰ χωνιά του, τὰ ρινιά του, τὸ καμίνι του, τ' ἀσκιά του, τὰ σφυριά του, τίς γαλαγρηές του, τὰ τσιμπῖδια του καὶ ἄλλα μικρὰ σύνεργα διὰ τὰ

λουλούδια της τέχνης του. Ο χαλκιᾶς, τὸ καμίνι, τὸ ἀμόνι, τὰ ἔσκια, τὶς σφύρες, ὅπου καὶ βαργιᾶς λέγονται, τὶς τοιμπίδες, τὶς ψαλίδες καὶ ἄλλα· οἱ παπουτσηδες, καὶ οἱ σαράτσηδες, τὰ κοπίδια τους, τοὺς μουστάδες, τὰ στυλβωτήρια, τὰ τσαγκαροσουβλῖα καὶ ἄλλα· οἱ τσαρτσηδες καὶ μερτσάρηδες τὰ δράμια καὶ τὴν πῆχυν· δράμια 400 τὰ λέν μιὰ ὀκά, δράμια 133 μιὰ λύτρα, 12 ὀγκιᾶς καὶ ἡ ὀγκιὰ δράμια 11 καὶ τὸ μοντκαλή ἐνάημισυ δράμια καὶ 44 ὀκάδες ἓνα καντάρι· τὸ κάθε δράμι εἶναι παφιλένιο τετράγωνο, σημαδεμένο μὲ βοῦλα βασιλική· τὰ δράμια μπαίνουν στὸ τάσι τῆς ζυγαριᾶς.

Ἔχουν ὅμως καὶ στατέρια καὶ στατέρες, ὅπου ζυγιάζουν καὶ μπαλάντζες, ὅπου καὶ αὐτὲς ζυγιάζουν σὰν τὰ δράμια καὶ ἄντα χαλοῦν τὰ δίδουν καὶ τὰ ξεζυγιάζουν καὶ τὰ σιάζουν· ἡ πῆχυν εἶναι μικρὴ καὶ μεγάλη (μπράτσο)· ἄλλα εἰδήσματα μετροῦν μὲ τὴ μικρὴ καὶ ἄλλα μὲ τὴ μεγάλη. Οἱ σιταροπραμματευτάδες πουλοῦν τὰ γεννήματα μὲ μέτρο ὅπου λέγεται ταγάρι, κάδος, ξάγι, κιλὸ καὶ μόδι, ὅλα μέτρα διαφορετικὰ μεγαλείτερα καὶ μικρότερα κατὰ τόπους. Ἐπειδὴς ἄλλοῦ βγαίνει τὸ ταγάρι τὸ σιτάρι· ἂν ζυγισθῇ 20 ὀκάδες, ἄλλοῦ 18, ἄλλοῦ 23 καὶ 25 κατὰ τὸ σιτάρι, τὸ κριθάρι βγαίνει 16 καὶ 18 ὀκάδες τὸ ταγάρι. Τὸ μόδι τὸ σιτάρι βγαίνει 108 ὀκάδες καὶ ἂν εἶναι καλὸ. Τὸ ξάγι τὸ σιτάρι ἂν εἶναι καλὸ βγαίνει ὀκάδες... Ὁ κάδος βγαίνει ὀκάδες... Τὸ κιλὸ τῆς Κωνσταντινούπολης βγαίνει 20 ὀκάδες σιτάρι ἂν εἶναι καλὸ.

Ὅλα ὥς τόσο τοῦτα, ζύγια, καὶ πῆχεις καὶ μέτρα οὐδὲ σὲ κάθε τόπο εἶναι τὰ ἴδια, οὐδὲ σὲ κάθε βασιλεῖο, ἀλλ' ἄλλοῦ μικρότερα καὶ ἄλλοῦ μεγαλείτερα. Παντοῦ ὅμως πρέπει νὰ εἶναι βουλωμένα ἀπ' τὴ βασιλεία, γιὰ νὰ μὴ γελοῦν τοὺς ἀγοραστάδες οἱ πουλητάδες. Ἔχουν καὶ φλωρόδραμα ξεχωριστά, ὅπου ζυγιάζουν τὰ φλωριά. Ἐπειδὴ τὰ κουρεῦουν, αὐτὰ εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα τὰ δράμια τὰ κοινά. Τὰ ὀργαστήρια τοῦ παζαριοῦ ἔχουν τόσα πολλὰ εἰδήσματα, ὅπου πωλοῦν, ὅσα εἶναι χρειζόμενα καὶ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, καὶ γιὰ τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ γιὰ τὴν τρυφή.

Σύντομη γεωγραφία γιὰ τὰ παιδιὰ (*)

1822 τῆς 2 Γενάρη, Γιάννινα.

1.— Τὴν ἡμέρα, παιδιὰ, ἀνοίγοντας τὰ μάτια μας βλέπουμε τὸν οὐρανὸ γαλάζιο, καὶ ἓναν φωστήρα, ὅπου τὸν λένε ἥλιο, καὶ τὴ νύχτα βλέπουμε ὅλον τὸν οὐρανὸ γεμάτον ἀστρία καὶ ἓναν φωστήρα, ὅπου τὸν ὀνομάζουμε φεγγάρι, καὶ τοῦτο πότε τὸ βλέπουμε ἀκαίριο, πότε μισό, καὶ πότε χάνεται ὁλότελα.

2.— Ἐπάνω ὅμως στὴ γῇ περπατώντας βλέπουμε βουνά, ποτάμια, λίμνες, θάλασσες, κάμπους, λόγγα, φυτὰ διάφορα, ἡγουν δένδρα καὶ χοτάρια καὶ θάμνους· ζῶα διαφορετικὰ, ἀνθρώπους διαφορετικούς καὶ σὲ μερικοὺς τόπους τῆς γῆς παρατηροῦμε, ὅπου εἶναι χωριά, πόλεις, τέχνες, μάθησες καὶ ἐπιστῆμες, νόμοι, κυβέρνησες κάθε λογῆς, θρησκείες καὶ γλῶσσες διαφορετικές· καὶ σ' ἄλλους τόπους βλέπουμε τοὺς ἀνθρώπους μὲ σκηνές καὶ καλύβες, ὅπου βόσκουν τὰ ζῶα τους καὶ σ' ἄλλους τοὺς βλέπουμε σὰν τ' ἄλογα ζῶα...

4.— Ὅλα λοιπὸν τοῦτα, ὅπου εἴπαμε, ἐπερπάτησαν πολλοὶ προκομμένοι, τὰ παρατήρησαν σωστά, καὶ τᾶγραψαν καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον, ὅπου ἔκαμαν ἀπ' αὐτά, τὸν ὀνόμασαν Γεωγραφία. Καὶ ἐπειδὴ ὅσα εἶναι ἐπάνω στὴ γῇ ἄλλα εἶναι φυσικά, καθὼς τὰ ἔπλασε ὁ Θεός, καὶ ἄλλα τεχνικά, ὅπου οἱ ἄνθρωποι τὰ ἐφεύρηκαν ἀπ' ἀνάγκη γιὰ ὠφέλειά τους, καὶ ἄλλα, ἀγκαλὰ κι' εἶναι φυσικά καὶ θεϊκά, ὅμως γιὰ νὰ ἐξηγηθοῦν, χρειάζεται ἡ μαθηματικὴ καὶ ἀστρονομία, γιὰ τοῦτο καὶ τὴ Γεωγραφία τὴ μοιράζουν σὲ τρία σὲ φυσική, σὲ τεχνική ἢ πολιτική καὶ σὲ μαθηματικὴ ἢ ἀστρονομική· καὶ οἱ τρεῖς ὅμως ἐξηγᾶν ὅσα εἶναι καὶ φαίνονται ἐπάνω στὴ γῇ.

5.— Ἡμεῖς ὥς τόσο, παιδιὰ, κατὰ τὸ παρὸν πρέπει νὰ ἐξηγήσουμε τὴ φυσικὴ καὶ πολιτικὴ γεωγραφία καὶ τὴν ἀστρονομικὴ ὕστερα, σὰν ἀκούσετε καὶ ἄλλα μαθήματα, γιὰ νὰ μ' ἐπιδέξετε νὰ τὴν καταλάβετε, ἀφορμῆς ὅπου εἶναι δύσκολη· οἱ πρῶτες ὅμως δυὸ εἶναι εὐκόλες καὶ πολλὰ ὠφέλιμες γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου χωρὶς αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι σὰν τὸ ζῶον ἢ σὰν ἐκεῖνον, ὅπου κάθεται σ' ἓνα σπῖτι καὶ δὲ γνωρίζει τὰ χωρίσματα τοῦ σπιτιοῦ του, οὐδὲ τὰ κατώγεια, οὐδὲ τί εἶναι σαυτά...

6.— Ὅλη ἡ γῇ εἶναι στρογγυλή, καθὼς εἴπαμε, καὶ καθὼς πολλὰς φορὰς τριγυρίστηκε ἀπὸ πολλοὺς προκομμένους, καὶ σκεπασμένη ἡ ὄψις τῆς ἡ περσότερη ἀπὸ θάλασσες, ποτάμια καὶ λίμνες καὶ, καθὼς λέν τοῦτοι οἱ προκομμένοι, ἓνα τρίτο τῆς ὄψης τῆς εἶναι χωρὶς νερό. Τοῦτο ὅμως τὸ ξέσκεπο δὲν εἶναι συγκρατούμενο,

(*) Δημοσιεύτηκε καὶ στὸ Δελτίον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου (ἔτος 1913 σελὶς 266) ἀπὸ τὸ Μ. Τριανταφυλλίδη, στὸν ὁποῖον παρέχώρησε ὁ Βλαχογιάννης τὰ σχετικὰ ἀποσπάσματα.

ἀλλὰ μοιρασμένο σὲ πολλὰ μέρη, ὅπου λέγονται νησιά· ἀφορμῆς ὅπου τριγυρίζονται ἀπὸ νερό· καὶ τοῦτα τὰ νησιά μοιράζονται οὐδὲν, σὲ μεγάλα καὶ σὲ μικρά· καὶ μεγάλα εἶναι τρία, ὅπου λέγονται καὶ στεριές· μικρὰ δὲ ὡς ἀναρίθμητα, καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ μικρὰ εἶναι κοντὰ σὲ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ τρία μεγάλα, σὰν τὰ πουλιά κοντὰ στὴν ὄρνιθα τὴν κλωσσαριά.

7.—Τὰ τρία μεγάλα νησιά, ἡγουν οἱ τρεῖς μεγάλες στεριές, ἔχουν καὶ τὰ ὀνόματά τους· ἡ μιὰ ὅπου εἶναι ἡ μεγαλειότερη καὶ στὴν ὁποία εὐρισκόμαστε, λέγεται παλῆος κόσμος· ἀφορμῆς ὅπου τὸν ἤξευραν καὶ οἱ παλῆοι πρόγονοί μας Ἕλληνες...

9.—Ὁ Ὠκεανός, τριγυρίζοντας τὰ νησιά, δὲν τὰ κατασταίνει ὁλοσπρόγυλα, ἀλλὰ σὲ σχῆμα ἀκανόνιστο, ἡγουν ἄνισο, καὶ σὲ μερικὰ χύνεται τόσο πολὺ ἀνάμεσα, ὅπου σοὺ φαίνεται πῶς θὰ τὸ χωρίση σὲ δυὸ καὶ μὲ μερικὰ χώνεται ὀλίγο· καὶ στὴν πρώτη καὶ στὴ δεύτερη περίστασι αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ ὠκεανοῦ, ὅπου μπαίνει ἀνάμεσα στὴ στεριά, λέγεται κόρφος καὶ τὸ ἔμπασμα πορθμός. Καὶ ἂν εἶναι μέγας πολὺ ὁ κόρφος λέγεται καὶ θάλασσα, καθὼς ἡ μεσόγειος θάλασσα. Ἄν δὲ ὡς ὁ κόρφος εἶναι μικρὸς, ὅπου νὰ ἡμποροῦν νὰ ἀράξουν τὰ καράβια χωρὶς κίνδυνο, τότε λέγεται λιμάνι καὶ σκάλωμα. Ὁ ὠκεανὸς μερικὰ μέρη τῆς στεριᾶς τὰ ἀγκαλιάζει τόσο πολὺ, ὅπου ζυγώνει νὰ τὰ καταντήσῃ νησιά, ἀφήνει δὲ ὡς ἓνα λαίμω τόσο στενὸ, ὅπου ἡμπορεῖ τινὰς νὰ ἰδῇ τὴ θάλασσα κι' ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη· αὐτὸ τὸ μέρος λέγεται χερσόνησος καὶ ὁ λαίμω λέγεται ἰσθμός· σὰν ὁ Μωρητῆς τὸ Κριμὶ (ἡ Κριμαία) καὶ ἄλλα, καὶ ὁ ἰσθμὸς τὸ Ἑξαμίλι τοῦ Μωρητῆ καὶ τὸ Περικόπι τοῦ Κριμίου...

11.—Ἡ θάλασσα πολλὰ μέρη τῆς ὕψους τῆς γῆς δὲν τὰ σκεπάζει καλὰ καὶ κινδυνεύουν τὰ πλεούμενα ἂν δὲν τὰ ἀπεικάζουν νὰ τραβηχτοῦν. Καὶ αὐτὰ τὰ μέρη τὰ ὀνομάζουν ξέρες, ἂν εἶναι πέτρες καὶ ρηχὰ νερά, ἂν εἶναι ἀμμουδιά. Στὰ πρῶτα τσακίζονται τὰ καράβια εὐθὺς καὶ στὰ δεύτερα κολνοῦν καὶ ὕστερα τὸ κύμα, ταράζοντάς τα τὰ ἀνοίγει καὶ πνίγονται.

12.—Ὅλα τὰ νησιά, καὶ τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρά. ἔχουν βουνὰ δυὸ λογιῶν, κρύα καὶ φλογισμένα ἢ ἡφαίστεια. Τὰ κρύα εἶναι παντοῦ καὶ στὰ παραθάλασσα, καὶ βαθειὰ στὴ στεριά, σὲ διάφορα σχήματα ὅλα δέματα ἓνα μὲ τ' ἄλλο σὰν ἄλυσος, καθὼς ὁ Αἴμος (κοτζαμπάλκανι) ἐνώνεται μὲ τὸν Σκάρδο, μὲ τὸν Πίνδο καὶ μὲ τὰ Ἀκροκεραυνία...

14.—Ὅλα λοιπὸν τὰ ποτάμια καταντᾶν στὴ θάλασσα. Εἶναι δὲ ὡς μερικὰ, ὅπου χωνεύουν σὲ καμμιὰ ἀμμουδιά καὶ λέγονται ἐρημοπόταμα, σὰν ὁ Τρίγρος τῆς Αἰθιοπίας καὶ ἄλλα ποτάμια κάνουν λίμνες καὶ πολλὰς λίμνες βγάζουν ποτάμια· σὰν ἡ λίμνη τῆς Ὀχρῆς, ὅπου βγάζει τὸ Δρίνα ποταμὸ. Ἀκόμη καὶ πολλὰς λίμνες ἔχουν χωνεῦτρες καὶ καταβόθρες καὶ σ' αὐτὰς χωνεύουν τὰ νερά της, καὶ ἔτσι ἀπόσκηπα τοῦ βάρους καταντοῦν στὴ θάλασσα, σὰν ἡ δική μας τοῦ Γιαννίνου.

ΑΙ ΑΝΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ (*)

Ἐκλαμπρότατοι καὶ Ἐξοχώτατοι Κύριοι Ἀνακριταὶ τοῦ Κράτους

Τῇ 3 Ἰανουαρίου 1796. Ἐνετικῶ ἔτει.

Ὑπακούων εἰς τὰς πρὸς με ἀπευθυνθείσας Σεβαστὰς τῶν ὑμετέρων ἐξοχοτήτων διαταγὰς, συνέχισα τὴν παρακολούθησιν τοῦ Ἑλλήνος Ἰωάννου Βηλαρᾶ ἐξ Ἰωαννίνων, ὅστις κατ'ὡκίαν εἰς τὴν συνοικίαν Ἀγίου Γεωργίου παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀντωνῖνον, (καὶ) ἤδη κατοικεῖ εἰς τὸν Ἅγιον Μαρτῖνον.

Παρ' ὅλην τὴν καταβληθεῖσαν ἐπιμέλειαν, οἱ ἔμπιστοί μου δὲν εὗρον ὅτι ὁ εἰρημένος καταναλίσκει ἄλλας ὥρας ἐκτὸς (τῶν ὧρων καταναλίσκει) εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀντωνῖνον ἐν Σαλιτσάδα καφφενεῖον.

Τοῦτο μόνον δύναμαι μετ' εὐλαβείας ν' ἀναφέρω εἰς τὰς ὑμετέρας ἐξοχότητας καὶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ ὑποκλίνομαι.

Πέτρος Μποναρέττι
Διοικητῆς (Capitano grande)

Ἐκλαμπρότατοι καὶ ἐξοχώτατοι Κύριοι Ἀνακριταὶ τοῦ Κράτους.

Τῇ 4 Ἰανουαρίου 1796. Ἐνετικῶ ἔτει.

Ὑπακούων εἰς τὰς πρὸς ἐμὲ ἀπευθυνθείσας σεβαστὰς

(*) Ὁ Βηλαρᾶς κατηγορήθη στὴ Βενετία ὡς κατάσκοπος τῶν Γάλλων καὶ διεξήχθησαν ἐπ' αὐτοῦ ἀνακρίσεις, ποὺ ἔμειναν ὡς ἀτελείωτες. Τὸ σχετικὸ φάκελλο ἀνεκάλυψε τὸ 1900 στὴ Βενετία ὁ Σπυρ. Λάμπρος, ὁ ὁποῖος καὶ κατεχώρισε τὸ περιεχόμενό του στὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα», (τόμος Η' σελ. 315). Ἀπὸ τὸν Ἑλληνομνήμονα, κατὰ μετάφρασιν τοῦ συναδέλφου κ. Ἀλ. Μπάρδα, μεταφέρομεν ἐδῶ ὅλα τὰ σχετικὰ κείμενα.

τῶν Ὑμετέρων Ἐξοχότητων διαταγὰς. Παρακολουθῶν διὰ τῶν ἐμπιστῶν μου τὰ ἴχνη τοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ, ἐξ Ἰωαννίνων, διαπιστῶ ὅτι ὁ εἰρημένος συνδέεται διὰ φιλίας μετὰ τινος Ἀλεξάνδρου Γεροπάνου, ἐντίμου ἀνθρώπου, ἐπὶ πλέον δὲ ὁ εἰρημένος Βηλαρᾶς ἐζήτησε εἰς γάμον μίαν θυγατέρα τοῦ εἰρημένου Γεροπάνου. Θέλω συνεχίσει προσεκτικῶς τὴν παρακολούθησιν, ἵνα εὐλαβῶς ἀναφέρω τὰ πάντα εἰς τὰς ὑμετέρας ἐξοχότητας.

Καὶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ ὑποκλίνομαι

Π. Μ π ο ν α ρ έ τ τ ι

Ἐκλαμπρότατε καὶ σεβαστέ Αὐθέντα,

Τὸ παρελθόν Σάββατον παρεκλήθην νὰ δώσω κατάλυμα ἐν τῷ οἴκῳ μου, εἰς ἓνα νέον ὀνομαζόμενον Ἰωάννην Βηλαρᾶν ἐξ Ἰωαννίνων.

Ὁ νέος αὐτὸς ἦλθε πρὸ τριῶν καὶ πλέον ἐτῶν εἰς Βενετίαν, ἔπειτα μετέβη εἰς Πάδοβαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βολωνίαν, ἵνα σπουδάσῃ ἱατρικὴν. Οὗτος εἶναι εὐφυέστατος ἀλλὰ εἰς ὑπερθετικὸν βαθμὸν γαλλόφιλος καὶ ὅχι μόνον ὑποστηρίζει τὸ ἔθνος τοῦτο (τὴν Γαλλίαν) ἀλλὰ ἰσχυρίζεται ὅτι ὅλοι ὅσοι δὲν συμμερίζονται τὰ ἀξιώματά της (τῆς Γαλλ. Ἐπαναστάσεως) εἶναι ἀνόητοι καὶ ἀμαθεῖς.

Χθὲς τὸ βράδυ εἰς τὰς 10 ἡ ὥρα ἦλθε συνοδευόμενος ἀπὸ ἓνα ἄλλον· ἐγὼ δὲ ἀκούων θόρυβον, παρὰ τὴν ἀνάρρωσίν μου, εἶχα σηκωθεί ἀπὸ τὸ κρεβάτι μου, καὶ εἶδον εἰς τὸ δωμάτιόν του ἓνα ξένον ἀξιωματικόν.

Σήμερον τὴν πρωῒαν εἰσηλθὼν πάλιν εἰς τὸ δωμάτιον καὶ τὸν εὗρον μόνον. Τὸν ἠρώτησα ποῖος ἦτο ὁ ἀξιωματικὸς ἐκεῖνος καὶ μοῦ εἶπεν ὅτι ἦτο Γάλλος, ἐλθὼν μετὰ τὸν ὑπασπιστὴν του—τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει εἰς τὴν Βολωνίαν—προσέθεσε δὲ τὴν παράκλησιν νὰ μὴ εἶπω τίποτε εἰς κανένα καὶ ἐπὶ πλέον μοῦ εἶπεν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἀκούσω σοβαρὰ γεγονότα σχετικῶς μετὰ τοὺς Γάλλους.

Ζητῶ συγγνώμην ἐὰν ἀπὸ τόσον καιρὸν δὲν ἀνταποκρίνομαι εἰς τὸ καθήκον μου διότι μία ὑποτροπὴ τῆς ἀσθενείας μου μετὰ ἡνάγκασε νὰ παραμείνω εἰς τὸ κρεβάτι ἀπὸ μηνὸς περὶπου.

Δὲν θὰ παραλείψω ν' ἀναφέρω καὶ ὅ,τι ἄλλο δυνηθῶ νὰ ἀνακαλύψω ἀπὸ (διὰ) τὸν νέον Βηλαρᾶν.

26 Ἰανουαρίου 1796/7

Τῆς ἐκλαμπροτάτης αὐθεντίας σας,
ταπεινότητος, ἀφοσιωμένος, εὐπειθέστατος δοῦλος

Γεώργιος Κολόννα

Ἐκλαμπρότατοι καὶ ἐξοχώτατοι Κύριοι Ἀνακριταί.

30 Ἰανουαρίου 1796.—ἡμ. Β.

Εἰς ἐκτέλεσιν τῶν σεβαστῶν πρὸς ἐμὲ διαταγῶν τῶν ὑμετέρων ἐξοχότητων, ἐξηκρίβωσα διὰ τῶν ἐμπιστῶν μου ὅτι ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς, ἐξ Ἰωαννίνων, διαμένει εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου ἐνοικιάζει δωμάτια ὁ Γεώργιος Κολόννα.

Ὁ νέος οὗτος, ὡς ἐξηκρίβωσα, ἀπὸ ὀλίγου χρόνου διαμένει ἐν Βενετίᾳ, δὲν εἶναι ἔμπειρος (εὐφυῆς) νέος, ἀλλὰ μᾶλλον βλάξ (ἀνόητος) φαίνεται. Τὰς ὥρας τοῦ καταναλίσκει εἰς τὸ καφενεῖον τῆς Σαλιτσάδας, παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀντωνῖνον καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ ἂν ὁ εἰρημένος ἔχῃ κρυφὰς (ἐπιληψίμους) φιλίας.

Θὰ ἐξακολουθήσω προσεκτικῶς διὰ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ δὲν θὰ παραλείψω ν' ἀναφέρω εὐλαβῶς εἰς τὰς ὑμετέρας ἐξοχότητας πᾶν ὅ,τι δυνηθῶ νὰ ἐξακριβώσω.

Με βαθύτατον σέβας ὑποκλίνομαι

Πέτρος Μ π ο ν α ρ έ τ τ ι διοικητῆς

Ἐξοχώτατε καὶ σεβαστέ Αὐθέντα,

Ὁ νέος ἐκεῖνος Βηλαρᾶς, τὸν ὁποῖον ἀνέφερα εἰς τὴν τελευταίαν μου ταπεινὴν ἀναφοράν, μοῦ ἔλεγε πρὸ δύο ἡμερῶν ὅτι θὰ ἀνεχώρει διὰ τὴν Βολωνίαν. Χθὲς μοῦ εἶπε ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν θὰ πηγαίνει εἰς τὴν Βολωνίαν ἀλλὰ εἰς τὴν Πάδοβαν, ἐπὶ πλέον δὲ μοῦ εἶπεν ὅτι ἐν σύνταγμα Γάλλων βαδίζει πρὸς Ρώμην. Χθὲς τὸ βράδυ ἦλθεν εἰς τὸ καφενεῖον τῆς Σαλιτσάδας παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀντωνῖνον, ὁ Ἰωάννης Κρασσᾶς ἐκ Κεφαλληνίας. Περί

αὐτοῦ πρὸ καιροῦ κατὰ σεβαστὴν διαταγὴν σας κᾶτι ἀνέφερα. Οὗτος εἰς τὸ ρηθὲν μαγαζεῖον ἐξύμνει εἰς ὑπερθετικὸν βαθμὸν τοὺς Γάλλους, διηγούμενος τὰ κατορθώματά των, συνιστῶν εἰς ὅλους νὰ εἶναι εὐγνώμονες πρὸς τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, διότι αὐτὸ ἐξύπνησε τοὺς ὑπηκόους κάθε πρίγκηπος, οἱ ὅποιοι ἔζων ὑπὸ βάρβαρον τυραννίαν.

Οὗτος, ἐξ ὧν ἤκουσα, ἐπερίμενε τὸν ρηθέντα Βηλαρᾶν καὶ ὅταν ἦλθε τὸν ἐφώνησε ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζεῖον καί, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐστάθην ἐκεῖ, δὲν τὸν εἶδα νὰ ἐπιστρέψῃ.

Εἰς τὸ ρηθὲν μαγαζεῖον ἦσαν διάφοροι καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ σεβασμιώτατος Ἑλλήν ἀρχιεπίσκοπος, κάποιος Παπα-Νικόδημος ἐκ Κύπρου καὶ ὁ Ἀνδρέας Γαβαλάς ἐκ Ζακύνθου, μάλιστα ὁ εἰρημένος Κρασσᾶς ἐν ἄλλο βράδῳ ἔκαμε παρομοίας ὁμιλίας μᾶλλον ὑπὲρ τῶν Γάλλων.

-1 Φεβρουαρίου 1796]7

Τῆς ὑμετέρας ἐκλαμπροτάτης αὐθεντίας ταπεινότητος,
εὐπειθέστατος, ἀφοσιωμένος δοῦλος

Γεώργιος Κολόννα

Ἐξοχώτατε καὶ σεβαστέ μου αὐθέντα,

Χθὲς τὸ βράδυ περὶ ὥραν 2 τῆς νυκτὸς ἦλθεν εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἀγ. Ἀντωνῖνον καφφενεῖον ὁ καὶ εἰς ἄλλην ταπεινότητα μου ἀναφορὰν κατονομασθεὶς κύριος Ἰωάννης Κρασσᾶς μετ' ἄλλων δύο, μαζὶ δὲ ἀπεσύρθησαν εἰς ἓν μικρὸν δωμάτιον καὶ παρέμειναν ἐκεῖ ἐπὶ δύο ὥρας καὶ πλέον. Ὁλίγον βραδύτερον κάποιος Ἰωάννης Ραζῆς ἐκ Κεφαλληνίας, μετὰ τοῦ ὁποίου συνωμίλουν, μοῦ εἶπεν ὅτι ὁ στρατηγὸς Μασσένα ζητεῖ νὰ συντηρεῖται τὸ σύνταγμα τοῦ ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς Πάδοβας, καὶ ἐπίσης ὁ στρατηγὸς Ὁσηρὸ ζητεῖ ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς Βιτσέντας. Τὸ αὐτὸ μοῦ εἶπεν καὶ ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς ἐξ Ἰωαννίνων, ἐπὶ πλέον δὲ μοῦ εἶπεν ὅτι εἰς τοὺς Γάλλους εἶναι γνωστά ὅλα τὰ μέτρα ποὺ ἔλαβε καὶ λαμβάνει ἡ Ἑντικὴ Δημοκρατία, καὶ ὅτι δι' αὐτοὺς ὅλα αὐτὰ εἶναι γελοῖα πράγματα. Αὐτὸς ἀναχωρεῖ αὔριον ἢ τὴν Δευτέραν διὰ Πάδοβαν. Ἐὰν ἡ ἐκλαμπρότης σας θεωρῇ σκόπιμον νὰ μεταβῶ μετ' αὐτοῦ, ἵνα δυνηθῶ νὰ πληροφορηθῶ συγκε-

κριμμένον τι σχετικῶς, θὰ εἶμαι ἔτοιμος εἰς πᾶσαν σεβαστὴν διαταγὴν σας.

Τοῦτο μόνον δύναμαι ν' ἀναφέρω καὶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ ἀσπάζομαι τὰς χεῖρας σας.

3 Φεβρουαρίου 1796/7

Τῆς ὑμετέρας ἐκλαμπρότητος ταπεινότητος,
ἀφοσιωμένος, εὐπειθέστατος δοῦλος

Γ. Κολόννα

Ἐξοχώτατε καὶ σεβαστέ μοι αὐθέντα

Πρὸ ὀλίγου ὁ κύριος Ἰωάννης Κρασσᾶς, ἦλθεν εἰς τὸ ἐν Σαλιτσάδῃ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀντωνῖνον καφφενεῖον ἐπιζητῶν συζήτησιν καὶ μάλιστα ἤξευρε ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς σήμερον ὅτι ἡ Μάντοβα παρεδόθη· ὁ εἰρημένος Κρασσᾶς δὲν παρέλειψε νὰ τὸ εἴπῃ δημοσίως. Μεταξὺ τῶν τῶσων ὅσοι ἦσαν εἰς τὸ καφφενεῖον, ἦτο ἐπίσης καὶ ὁ Παπα-Νικόδημος ἐκ Κύπρου, ὁ ὁποῖος ἀντέκρουσε τὰς τολμηρότητας, ἀποκαλῶν αὐτὸν Ἰακωβῖνον, καὶ ἐπιτιθέμενος κατ' αὐτοῦ, λέγει εἰς αὐτὸν ἀκόμη ὅτι ἀπορεῖ πῶς ἡ Κυβέρνησις ἀνέχεται τοιοῦτου εἶδους ἀτίμους ἀνθρώπους.

Μετ' ὀλίγον ἦλθεν ὁ Ἰωάννης Ραζῆς, ὁ ὁποῖος εἶπεν ὅτι οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὸ Τριβίζο, εἰδικῶς δύο μέγαρα, ἐν τοῦ γαληνοτάτου Μαρὶν καὶ τὸ ἄλλο ἐνὸς Ἀνακριτοῦ τοῦ Κράτους, καὶ ὅτι αὔριον θὰ γνωσθοῦν περισσότερα.

Τὰ δύο πρόσωπα, μετὰ τῶν ὁποίων χθὲς ἦτο εἰς τὸ ἰδιαιτέρον ὁ Ἰωάννης Κρασσᾶς, ὡς σᾶς εἶπα τὸ πρῶτ' δι' εὐπειθεστάτης μου ἀναφορᾶς, ἦσαν δύο Γάλλοι. Ταῦτα καὶ ἀσπάζομαι τὰς χεῖρας σας.

3 Φεβρουαρίου 1796/7

Τῆς ὑμετέρας Ἐκλαμπρότητος ταπεινότητος,
ἀφοσιωμένος, εὐπειθέστατος δοῦλος

Γεώργ. Κολόννα

Ἐκλαμπρότατε σεβαστέ μου αὐθέντα.

Χθὲς ἀφοῦ σᾶς ἔφερα τὴν ἀναφορὰν μου ἐκείνην, ἐγώ-

ρισα πάλιν εἰς τὸ καφφενεῖον παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀντωνῖνον ὅπου εὗρον τὸν κ. Ἰωάννην Κρασσᾶν μὲ διαφόρους ἄλλους, ἦτοι Ἰωάννην Βηλαρᾶν, Ἰωάννην Ραζῆν, Δῆμον Μάστρακαν, Ἀλέξιον Μπέζαν, Ἀνδρέαν Γαβαλᾶν καὶ διαφόρους ἄλλους, τὸν δὲ Ἰωάννην Κρασσᾶν πλήρη χαρᾶς νὰ διηγείται τὴν παράδοσιν τῆς Μάντοβας καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσυνθηκολόγησε.

Ὁ Ραζῆς προσέθετε ὅτι εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ὑπερασπισθῇ κανεὶς ἐναντίον ἔθνους τόσο ἐμπειροπολέμου καὶ τόσο ἀνδρείου, ὅπως οἱ Γάλλοι, ἐκτὸς ἂν εἶναι Μέγας Ἀλέξανδρος. Τώρα—ἐλέγετο—κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τοὺς ἀντισταθῇ. Προσέθεσε ὁ Κρασσᾶς πόσοι ἀνόητοι θὰ ἀπολιθωθοῦν, ποὺ ἔλεγαν ὅτι ἡ Ἰταλία θὰ εἶναι ὁ τάφος τῶν Γάλλων. Αὐτοὶ ἀσφαλῶς δὲν γνωρίζουν τὴν ἀνδρείαν τῶν (nessun che mi può render conto de francesi). Εἶπεν ὁ Ραζῆς, τώρα λέγω ὅτι οἱ Γάλλοι θὰ κάνουν τοὺς Βενετοὺς ν' ἀναστενάξουν, ἀπήντησε δὲ ὁ Κρασσᾶς· τοῦτο εἶναι πλέον ἢ βέβαιον, θὰ ἰδοῦμε μεγάλα πράγματα εἰς τὰ ὁποῖα θὰ προσαρμοσθῶμεν κατ' ἀνάγκην. Αὐτὸς ὁμιλεῖ ἀπροκαλύπτως ὑπὲρ τῶν Γάλλων, καὶ ὅλοι ἐκ τούτου ἀποροῦν, καὶ εἰδικῶς ἐκεῖνος ὁ Παπα-Νικόδημος ἐκ Κύπρου, ὁ ὁποῖος ὡς σὰς εἶπα χθὲς τὸ βράδυ κατεφέρθη τόσο ἐναντίον του, λέγων μάλιστα ὅτι ἀπορεῖ πῶς ὁ πρίγκηψ ἀνέχεται παρομοίους διαφθορεῖς εἰς τὴν Κυρίαρχον καὶ δὲν τιμωρεῖ τὴν τόλμην τῶν. Τοῦτο δύναμαι νὰ καταστήσω γνωστὸν καὶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ, μεθ' ὑπολήψεως ἀσπάζομαι τὰς χεῖρας σας.

4 Φεβρουαρίου 1796/7

Τῆς ὑμετέρας Ἐκλαμπρότητος ταπεινότητας,
εὐπειθέστατος, ἀφοσιωμένος δοῦλος

Γ. Κολόννα.

Ἡ κατάθεσις τοῦ Γεροπάνου

Τὴν ρηθεῖσαν ἡμέραν

Προσαχθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος Γεροπάνος τοῦ ποτὲ Θεοδώρου γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις, διαμένων ἐδῶ ἀπὸ τριακονταετίας, ἔμπορος, κατοικῶν εἰς Ἅγιον Ἰωάννην

τῆς Μπραγόρας, καὶ ἀφοῦ ἠρωτήθη περὶ τοῦ ὀνόματός του, τοῦ ἐγένοντο αἱ δέουσαι συστάσεις, προειδοποιήθη, ἐξητάσθη.

Ἐρωτηθεὶς, ἂν γνωρίζῃ κάποιον Ἰωάννην Βηλαρᾶν.

Ἀπήντησεν· Τὸν γνωρίζω κάλλιστα, διότι εἶναι ἀπὸ τὴν ἰδίαν μὲ ἐμὲ πατρίδα. Τὸν εὗρον εἰς τὴν Πάδοβαν πρὸ καιροῦ, ὅπου εἶχε μεταβῇ διὰ νὰ πάρῃ τὸ δίπλωμά του, ἀφοῦ ἔκαμε τὰς σπουδὰς εἰς Βολωνίαν καὶ τὸν ἔφερα μαζί μου εἰς Βενετίαν, ἵνα εἰσπράξῃ ἀπὸ τοὺς ἀνταποκριτὰς τοῦ τὰ ἔξοδά του. Συχνάζει πολὺ εἰς τὴν οἰκίαν μου, ὅπου γευματίζει καθ' ἐκάστην. Προτίθεται νὰ μεταβῇ εἰς Πάδοβαν διὰ νὰ λάβῃ τὸ δίπλωμα καὶ ἔπειτα νὰ πηγαίῃ εἰς τὴν πατρίδα.

Ἐρωτηθεὶς, ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ εἰρημένου.

Ἀπήντησεν· Ἐγὼ τὸν θεωρῶ ἀρίστου χαρακτήρος, οὔτε γνωρίζω ἂν ἔχῃ κακὰς συνηθείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ πολιτικὰ πράγματα τὸν εὐρίσκουν ἐντελῶς ἀδιάφορον, οὔτε ποτὲ ἀντελήφθην νὰ ἀναπτύσῃ ἐνδιαφέρον διὰ κανὲν κόμμα, οὔτε τὸν ἀκούω νὰ ὁμιλῇ περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου.

Ἐρωτηθεὶς, ποῦ συχνάζει.

Ἀπήντησεν· Ὅλην τὴν ἡμέραν ζῇ εἰς τὸ σπῖτι μου, ἐξαίρεσι τῶν ὥρων ποὺ πηγαίνει εἰς τὸ καφφενεῖον τῆς Σαλιτσάδας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίνου.

Ἐρωτηθεὶς, ποῖα πρόσωπα ἐπλησίασε.

Ἀπήντησεν· Δὲν εἶναι εἰς γνώσιν μου ὅτι ἔχει ἰδιαιτέρας σχέσεις ἐκτὸς μὲ τὸν Γεώργιον Κολόννα, παρὰ τῷ ὁποίῳ κατοικεῖ. Συναναστρέφεται ἔπειτα ὅλους ὄσους πηγαίνουν εἰς τὸ εἰρημένον καφφενεῖον.

Ἐρωτηθεὶς, ἂν γνωρίζῃ ὅτι ὁ εἰρημένος εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συναντηθῇ μὲ μερικοὺς ξένους ἀξιωματικούς.

Ἀπήντησεν· Τοῦτο δὲν μοῦ εἶναι γνωστόν.

Ἐρωτηθεὶς, ἂν γνωρίζῃ ὅτι (ὁ εἰρημένος) προτίθεται νὰ μεταβῇ εἰς Βολωνίαν.

Ἀπήντησεν· Ὅχι ἀσφαλῶς, ἐκτὸς ἐὰν ἀναγκασθῇ εἰς τὴν περίπτωσιν ποὺ οἱ ἀνταποκριταὶ τοῦ δέν τοῦ δώσουν τ' ἀπαιτούμενα χρήματα, διὰ νὰ λάβῃ τὸ δίπλωμα, διότι εἰς τὴν Βολωνίαν δύναται νὰ εὕρῃ (ἐκεῖ) εὐκολώτερα κατοικίαν καὶ τροφήν παρ' ἐκείνῳ ὁ ὁποῖος καὶ πρῶτα τὸν ἐφιλοξένησε μέχρις ὅτου ἔλθουν ἐμβάσματα.

Ἐρωτηθεὶς, ἂν γνωρίζῃ, ἂν ὁ εἰρημένος ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ ἄλλον σκοπὸν μεταβάσεως εἰς Βολωνίαν.

Ἀπήντησεν· Κανένα ἄλλον, ἐφ' ὅσον γνωρίζω.

Ἐρωτηθεὶς, ἐὰν δύναται νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι.
 Ἀπήντησεν· Ὁχι.
 Ἐρωτήθη καταλλήλως καὶ ὤμοσε σιωπὴν.

Ἡ κατάδεσις τοῦ Βηλαρά

4 Φεβρουαρίου 1796/7

Κατ' ἐντολὴν τῶν ἐξοχωτάτων καὶ ἐκλαμπροτάτων κυρίων Ἀνακριτῶν τοῦ Κράτους.

Προσαχθεὶς ὁ Ἰωάννης Βηλαράς τοῦ Στεφάνου, γεννηθεὶς ἐν Κυθήροις, συνήθως διαμένων ἐν Ἰωαννίνοις ὅπου ὑπάρχει ὁ πατήρ του, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐρχόμενος ἐν Βενετίᾳ, ὅπου ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐρίσκεται ἀπὸ εἰκοσαήμερου, κατοικῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γεωργίου Κολόννα παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀντωνῖνον, φοιτητῆς τῆς ἱατρικῆς, ὅστις ἐδήλωσε τὸ ὄνομά του, τοῦ ἐγένοντο αἱ δέουσαι συστάσεις, εἰδοποιήθη περὶ τῶν συνεπειῶν καὶ ἔλαβε τούτων γνῶσιν.

Ἐρωτηθεὶς, ποῦ σπουδάζει ἱατρικὴν.

Ἀπήντησεν· Ἐσπούδασα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πάδοβας, ἔπειτα ἐπῆγα εἰς τὴν Βολωνίαν νὰ σπουδάσω εἰς ἓνα εἰδικὸν διδάσκαλον καὶ ἔμεινα δύο ἔτη. Τώρα, ἀφοῦ ἐτελείωσα τὰς σπουδὰς μου, ἦλθα νὰ πάρω δίπλωμα εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πάδοβας. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἀνταποκριταὶ μου δὲν ἠθέλησαν νὰ μοῦ στείλουν, ὅσα εἶχαν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν πατέρα μου, ἐδέησε νὰ ἔλθω εἰς τὴν Βενετίαν ἵνα τοὺς πείσω, ἀφοῦ δὲ ἐπιτύχω τοῦτο, προτίθεμαι νὰ πάρω τὸ δίπλωμά μου εἰς τὴν Πάδοβαν καὶ ἔπειτα νὰ πηγαίνω εἰς τὴν πατρίδα μου Ἰωάννιναν.

Ἐρωτηθεὶς, ποῖοι εἶναι οἱ ἀνωτέρω μνησθέντες ἀνταποκριταί.

Ἀπήντησεν· Εἶναι ὁ Γεώργιος Φρόσο ἐν Calle della Biscia καὶ Γεώργιος Φουρτουρι, ἔμπορος παρὰ τὸ Ριάλτον.

Ἐρωτηθεὶς, πῶς διέθεσε τὸν καιρὸν του ἐδῶ εἰς τὴν Βενετίαν.

Ἀπήντησε· Περνῶντας τὰς ὥρας μεταξὺ τῆς κατοικίας μου, τῆς οἰκίας ἐνὸς Ἀλεξάνδρου Γεροπάνου ὅπου γευματίζω καὶ τὸ καφφενεῖον εἰς τὴν ἀνηφορίαν (Σαλιτσάδαν) τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίνου.

Ἐρωτηθεὶς, ποῖα πρόσωπα συναναστρέφεται.

Ἀπήντησεν· Ἐκείνους ποὺ συχνάζουν στὸ καφφενεῖον, ἥτοι κάποιον Ἀλενάτικο, κάποιον Τρινάκη καὶ πολλοὺς ἄλλους ποὺ πηγαίνουν εἰς τὸ καφφενεῖον.

Ἐρωτηθεὶς, ἐὰν γνωρίζῃ κάποιον Ἰωάννην Κρασσάν.

Ἀπήντησεν· Ἐγὼ ἀκούσει τὸ ὄνομά του· ἀλλὰ δὲν τὸν γνωρίζω.

Ἐρωτηθεὶς, ἐὰν εἶχε εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσῃ κατ' αὐτὰς μὲ κανένα ξένον ἀξιωματικόν.

Ἀπήντησεν· Οὐδέποτε ὠμίλησα μὲ ξένον τινὰ ἀξιωματικόν.

Ἐρωτηθεὶς, ἐὰν ἐκτὸς τῆς Πάδοβας καὶ Ἰωαννίνων, ὅπως εἶπε, προτίθεται νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλο μέρος.

Ἀπήντησεν· Ἐξαρτῶμαι ἀπὸ τὸν πατέρα μου καὶ αὐταὶ εἶναι αἱ προθέσεις μου.

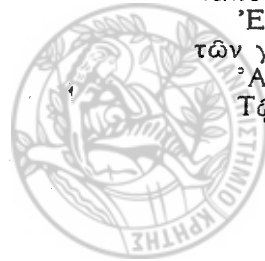
Ἐρωτηθεὶς, τί κάμνει εἰς τὸ καφφενεῖον τῆς Σαλιτσάδας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίνου.

Ἀπήντησεν· Ομιλοῦμεν διὰ ἀσήμαντα πράγματα καὶ κάποτε τὸ βράδυ παίζομεν.

Ἐρωτηθεὶς, ἐὰν θέλῃ νὰ προσθέσῃ τίποτε ἐπὶ τῶν γενομένων ἐρωτήσεων.

Ἀπήντησεν· Τίποτε ἄλλο.

Τῷ ἀνεγνώσθη καὶ ὤμοσε σιωπὴν.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

1) 'Από την υποσημείωσι (*) τῆς σελίδος 113 νά διαγραφῇ ἡ λέξις «'Ανέκδοτο». Τό «Κάστρο τῆς Πανόρμου» δημοσιεύτηκε πρῶτα στή «Νέα Ἑφημερίδα» ἀπό τόν Γρ. Μπουρνιά καί στή «Προτύλεια» τοῦ Βλαχογιάννη ἔπειτα (Τόμος Α σελ. 219).

2) Ἡ λέξις «'Ανέκδοτο» στήν υποσημείωσι (*) τῆς σελίδος 127 ἀνήκει στό τραγοῦδι «Εἶναι τῆς φύσης ἐντολή».

3) Στήν υποσημείωσι (*) τῆς σελίδος 134 νά προστεθῇ ὅτι τό τραγοῦδι «Πορδοκόπος» δημοσιεύτηκε σέ ἡμίφυλλο καί στάς 'Αθήνας, κατ' ἐκδοσιν τοῦ τυπογραφείου «Ἡπειρος». Ἡμίφυλλο τῶν 'Αθηνῶν, μέ ἀρκετές παραλλαγές, κατέχει ὁ κ. Χ. Σταματίου.

Στό ἡμίφυλλο τῶν 'Αθηνῶν τό τραγοῦδι ἀρχίζει ὡς ἑξῆς:

Γι' αὐτόν ὁποῦ ρωτοῦσες πῶς λένε τὸνομά του,
Ἐξέτασα καί μοῦ εἶπαν πατρίδα καί γενιά του
καί τὸ ἀξίωμά του.
'Αφέντα μοῦ τὸν κράζουν μέγαν Πορδοκόπον
Κι' ἀπόδειξιν ἂν θέλῃς, μοῦ εἶπαν, καί τὸν τρόπον
νά μὴν ἐμπῇς σέ κόπον.
Σιμά του κάθου μόνον, κι' ἀκοῦς τὴ μαρτυρία
Χωρὶς πολλὰ ξορέξια, χωρὶς πολυλογία
καμμιάν ἀμφιβολία.
'Ἡ τιμιότητά του αὐτὸ δὲν τὸ ἀρνιέται
'Αλλὰ τὸ καμαρώνει, πολὺ φιλοτιμιέται
καί εἰς αὐτὸ καυχιέται.

'Αντὶ «Αὐτὸς πρωταρχινάει νά καλολογαριάζῃ» κ.λ.π. ἔχει:

'Ἡ τιμιότητά του ἀμέσως λογαριάζει
Τὸν ἀριθμὸ τους πρῶτο καί τὸ νηχὸ ταιριάζει
καί τότε τίς τινάζει.

Μετὰ τὸ στίχο:

Σέ νότια καί σέ ξέρη
δὲν ὑπάρχουν τὰ δύο τρίστιχα, ποῦ δημοσιεύομε στή σελίδα 136
ἀλλ' ἀκολουθοῦν ἀμέσως οἱ ἑξῆς στίχοι, μέ τοὺς ὁποίους καί τελειώνει τὸ τραγοῦδι:

Τῆς φύσης εἶν' τὸ λάθος ὁποῦ σαυτὸ τὸ σῶμα
δὲν μπόρεσε ν'ἀλλάξῃ, καθὼς καί σ'ἀλλ' ἀκόμα,
ὁ κῶλος καί τὸ στόμα!

4) Στὴ σελίδα 217 νά προστεθῇ ἡ ἀρχὴ ποῦ λείπει εἰς τὰ «Θαύματα καί Ἀγιολεῖψανα»! Τὴ βρήκαμε στὰ «Προτύλεια» τοῦ Βλαχογιάννη, (Τόμος Α σελ. 214) καί ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ζιοῦμε σ' ἓναν αἰῶνα τόσο χοντρῆς βαρβαρῶσύνῃς κι' ἀμάθειας, ὁποῦ εἶναι ντροπὴ νά λογιόμαστε ἀπόγονοι τῶν λαμπρῶν ἐκείνων Ἑλλήνων· δὲν εἶναι νά κρίνῃ ἄνθρωπος λόγο, ὅσο ἄκακα κι' ἂν τὸ εἴπῃ, ὁποῦ νά μὴ τὸν παρεξηγήσῃ καθέννας ἀπ' ὅσους ἀκοῦν κατὰ τὴν ὁρεξί του. Κάμποσοι, ὁποῦ ἀποφασίζουν σέ κάθε πρᾶγμα ἀστόχαστα, κι' ἀποκρένονται ὅ,τι φτάσουν, δίχως σκοπὸ νά βλάψουν τὸν ἄλλο, εἶναι καί πλεὺς συμπαθισμένοι. Μόν' ἐκεῖνοι ὁποῦ ξέρουν ἀπὸ κόσμον κάτι περισσότερο ἀπ' ὅ,τι δείχνουν, ὁποῦ γνωρίζουν τὸ ὑποκείμενο...κ.λ.π.

5) Στὴ σελίδα 224 σειρὰ 8η ἀντὶ παπαλόγημα, διάβαζε παρ α λ ό γ η μ α.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Λίγα λόγια για τὸ Βηλαρά. Πρόλογος ὑπὸ Κωστή Παλαμᾶ σελίς ε'
Βιογραφικὲς καὶ ἄλλες σημειώσεις. Ὑπὸ Γ. Βαβαρέτου. . . » ιγ'

ΜΕΡΟΣ Α'

ΕΜΜΕΤΡΑ

α) Ἑρωτικά

*Ὕμνος στὸν ἔρωτα	σελίς 1
Πόσο σ' ἀγαπῶ	> 2
Πουλάκι	> 3
Ν' ἀκούσω λαχταρῶ	> 5
*Ἀχ!	> 6
Στὸν παιγνιδιάρη Ἑρώτα	> 7
*Ἀπὸ τὰ δυό σου ἀχέιλια	> 8
*Ἑρωτικὸ γράμμα	> 9
Τῆς ψυχῆς ψυχὴ μου	> 12
Μὲς στὰ γλυκὰ σου μάτια	> 13
Εἶδα ἀπόψε στ' ὄνειρό μου	> 14
Στὸν καθρέφτη ἄντα τηριέσαι	> 14
Δυὸ μάτια καστανά	> 15
*Ἀχ, ἔλα, θάνατε	> 15
Ρῶτα καὶ τὴν καρδούλα μου	> 16
Σὰν φιλήσω μιὰ φορὰ	> 16
*Ὕμνος στὴν ὡμορφιά της	> 17
Τὸ πόσο σὲ λατρεύω	> 20
*Ἀγάπη μου πολύτιμη	> 20
Πές της χαιρετισμούς	> 21
Ποιὸς λέει σκληρόν τὸν ἔρωτα	> 22
Μελίσσι	> 24
*Ἔτσι ἡ καρδιά μου καὶ νὰ χαθῇ	> 25
Στὴ χλόη	> 25

β) Σατυρικά

Γιατρικὴ παρηγορία	> 27
------------------------------	------

Φιλάργυρος	σελίς 28
Μωροπερήφανος	> 29
Ψευματάρης	> 30
Λογιώτατος	> 31
*Ένας κάποιος μιὰ φορὰ	> 32
Φθονερός	> 33
Γαστρίμαργος	> 35
Στολιδιάρης	> 36
*Ἀμύστικος	> 37
*Ἀσέβεια στοὺς γονεῖς	> 38
Πολύλαλος	> 39
*Υποθεσιάρης	> 40
Χαρχαρούδας	> 41
*Ἀνοστανάλατος	> 42
Παράπονο	> 43
*Ἀποφυγή	> 43
Σύγκρισις	> 44
Βρώμα	> 45
Μωρόσοφος	> 47
*Ὁ Κρασοπατέρας	> 47
*Ἀσχημάδα	> 49
*Ὁ ποιητὴς	> 49
*Ὁ Μασσοῦκας ἢ ὁ αὐτοδίδαχτος γιατρός	> 50
Συμβούλιο γιατρῶν	> 55
*Ἡ ἀεροστατικὴ σφαῖρα	> 57
Ψεύτικη εὐγένεια	> 61

γ) Μῦθοι

Πρόλογος μύθων	> 62
Τζιντζίρας καὶ Μυρμήγκι	> 65
Τὸ ψάρι καὶ τὰ Ψαρόπουλα	> 67
*Ἡ Κουτσονούρα Ἀλουποῦ	> 71
Γάτος καὶ Καθρέφτης	> 72
*Ἀηδὼν καὶ Γεράκι	> 74
Φοράδα καὶ Πουλάρι της	> 75
Περιστέρι	> 78
*Ὁ Χωριάτης καὶ τὰ παιδιὰ του	> 79
Τιμὴ, Φωτιὰ καὶ Νερό	> 82
*Ἀλουποῦ καὶ Τράγος	> 82
Μπάκακας καὶ Βόϊδι	> 85
Οἱ Λαγοὶ	> 87
*Ὁ Γάϊδαρος ντυμένος λιοντοτόμαρο	> 89
Κόρακας καὶ Ἀλουποῦ	> 91

Ἄλουποῦ καὶ Λιοντάρι	σελὶς 93
Κριάρι, Ἀρνάδα, Γουρούνι καὶ Γαῖδαρος	» 94
Κιρκίδι καὶ Νυχτερίδα	» 97
Ἀρκούδα καὶ Λιοντάρι	» 98
Γέρος καὶ Θάνατος	» 99
Λιοντάρι, Λύκος καὶ Ἄλουποῦ	» 100

δ) Αἰνίγματα

Ἐννιά	» 101
Πάντα—ζῆς	» 102
Ὑπόθεσι—Ἄρης	» 102
Στ—όμα	» 103
Ἄς—τρία	» 103
Ξύλο—γάτα	» 103
Χαρὰ—μάτια	» 104
Πράσο—ράσο	» 104
Κόρη—ῥρη	» 104

ε) Ποικίλια

Ἀνοιξίς	» 105
Σὲ νέας λύρας κόρδες	» 106
Ὁ Ἀρβανίτης	» 108
Φεγγάρι μου	» 109
Ἀρετὴ καὶ Κακία	» 109
Οἱ τηγανίτες τοῦ Ταλιαπιέρα	» 111
Τὸ κάστρο τῆς Πανόρμου	» 113
Ἡ πυρκαϊὰ τῶν Ἰωαννίνων	» 114
Ὡδὴ εἰς τὴν Τριπολιτσάν	» 118
Παλινωδία ὁμοιοκατάληκτη	» 119
Σύρε, γραφὴ μου, στὸ καλὸ	» 120
Μηδὲν παρεξήγησις	» 121
Ἐπίγραμμα στὴ βρύση τοῦ ἱατροῦ Τσαπραζλῆ	» 122
Ἐπιθαλάμιο γιὰ τοὺς σκύλους μου	» 123
Τύχη	» 125
Ὁ καπνὸς	» 126
Εἶναι τῆς φύσης ἐντολὴ	» 127
Ὁ ὕπνος τοῦ ἐρωτευμένου	» 127
Κούτσικος	» 128
Στὴν ξενητεία	» 129
Εὐτυχία, δυστυχία καὶ τύχη	» 129
Στὸν Λαρίσσης Πολύκαρπο	» 130
Στὸν πλοῦτο	» 131

Μετάφρασις ἀπὸ τὸν Ἀνακρέοντα	σελὶς 131
Εἰς τὸ πνίξιμο τῆς Φροσύνης καὶ τῶν ἄλλων δεκαεφτά	» 132
Ὁ ἄνθρωπος	» 134
στ) Ἐλευθεριάζοντα	
Ὁ Πορδοκόπος	» 135
Ὁ Ἀκαμάτης	» 136
Ὁ σύντροφος τοῦ Καλουτᾶ	» 137
Στὸ Μπαλάνο	» 138
Οἱ κακὲς γλῶσσες	» 138
Ἄρχων Χουχουβαλάκης	» 139
Γυναικεία ἀπειρία	» 140
Τὸ μαγεμένο δέντρο	» 145
Κατὰ Καλογήρων	» 151
Καλόγερος καλόγερον	» 156
Ὁ Ζεὺς κ' ἢ Ἀντιόπη	» 156

ζ) Κατὰ Γυναικῶν

Ἡ Γυνὴ δὲν ἔχει ψυχὴν ὡς ὁ ἄνθρωπος	» 158
Αἱ φαντασίαι τῶν γυναικῶν	» 163
Παραφροσύνη Γυναικῶν	» 164
Παράλληλα Γυναικῶν	» 166
Περὶ σκόρδου	» 167
Περὶ ἀγγουρίου	» 168
Τζιουρνάλε γυναικῶν	» 168
Ἐπίλογος τοῦ Δουαλέτου	» 171
Ζύγιον τῶν γυναικῶν	» 172
η) Βατραχομουμαχία	
Πρόλογος εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς βατραχομουμαχίας	» 173
Ὄνόματα τῶν Μπακάκων ἢ Βατράχων	» 174
Ὄνόματα τῶν ποντικῶν	» 174
Βατραχομουμαχία	» 175
Ὀλύμπιοι Θεοὶ (σημειώσεις Βηλαρᾶ)	» 189

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΠΕΖΑ

Πλάτωνος Κρίτων (μετάφρασις)	» 193
Μετάφρασις ἀπὸ τὸ Β' βιβλίον τοῦ Θουκυδίδου	» 207
Τὸ Χάλκωμα	» 214
Μέλισσες	» 215
Θαύματα καὶ Ἀγιολείψανα	» 216

Ἡ ἁμαρτία	σελὶς 221
Τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας	» 225
Τὸ λογικόν, ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ζῶα	» 227
Γιὰ τὰ πουλιὰ	» 231
Ἐπιστολὲς τοῦ Βηλαρᾶ καὶ ἄλλα περὶ γιὰ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης	» 236
Πρὸς τοὺς ἀναγνώστες	» 236
Μικρὴ ὁρμήνεια γιὰ τὰ γράμματα καὶ ὀρθογραφία τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσης	» 239
Ὁ Λογιώτατος ταξιδιώτης	» 241
Ὁ Λογιώτατος ἢ ὁ Κολοκυθούλης	» 250
Γράμματα ἐκ Τριπόλεως πρὸς Ψαλλίδαν τῆς 11 Μαΐου 1812.	» 252
τῆς 16 Ἀλωναρίου 1812.	» 258
τῆς 3 Μαΐου 1812.	» 266
Γράμματα ἐκ Λαρίσης πρὸς Γιαν. Γενοβέλην	» 268
πρὸς Γιώργην Καλαρᾶν	» 271
πρὸς Γιαν. Μελᾶν τῆς 13/5/1815	» 277
πρὸς » » 17/5/1815	» 279
πρὸς Γιώργην Καλαρᾶν τῆς 15/8/1815	» 282
πρὸς Ψαλλίδαν	» 284
πρὸς Γιώργην Καλαρᾶν, τῆς 24/10/1815	» 285
πρὸς Ψαλλίδαν τῆς 15/11/1815	» 289
Γλῶσσα καὶ Λογιώτατοι	» 290
Πρὸς τὸν Ἀναστάσιον Καραπᾶνον	» 321
Παράπονο	» 324
Στοχασμοὶ	» 324
Ἱστορία τοῦ γάμου τοῦ Μουχτάρ μετὰ τὴν Αἰκατερίνην	» 325
Ὄνομαστικὸ τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσης	» 328
Σύντομη γεωγραφία γιὰ τὰ παιδιὰ	» 334
Αἱ ἀνακρίσεις τῆς Βενετίας	» 337
Παροράματα	» 346
Πίναξ περιεχομένων	» 348

